IONEL TEODOREANU

OPERE ALESE

VII

Ediție îngrijită
Studiu introductiv
şi note de
NICOLAE CIOBANU

SCRIITORI ROMANI

EDITURA MINERVA

Bucureşti, *19 S1*

NOTĂ ASUPRA VOLUMULUI

Cu volumul de faţă se încheie ediţia *Ionel Teodoreanu : Opere alese.* Examinînd sumarul volumului, se poate lesne observa că acum sînt luate în considerare acele scrieri ale lui Ionel Teodoreanu care necesită efortul tipăririi lor într-o culegere de „restituiri". Are loc, prin urmare, fenomenul paradoxal, dar perfect explicabil din perspectivă istorico-literară (fenomen pe larg analizat atît în prefaţa ediţiei, cît şi în cadrul notelor şi al comeintariUor), potrivit căruia în timp ce o serie întreagă din romanele teodoreniene în momentul de faţă dovedesc, după opinia noastră, serioase deficienţe ce nu îndreptăţesc eventuala lor reeditare, în schimb, scrieri mai puţin cunoscute, rămase în paginile publicaţiilor sau cu caracter postum, revendică în mod justificat o asemenea acţiune de valorificare. Dovada o constituie prezentul volum prin care urmărim să aducem la cunoştinţa cititorului o selecţie din scrierile de debut ale lui Ionel Teodoreanu *(Jucării pentru Lily),* prozele scurte, rămase în afara volumului *Vliţa copilăriei (Nuvele şi povestirii,* culegerea de poeme postume *La porţile nopţii* şi o parte, cea mai interesantă, din textele cu caracter publicistic ale scriitorului, adunate în *Addenda.* Titlul primei secţiuni este formulat de autor, întrucât majoritatea poemelor în proză de aici au apărut în reviste însoţite de titlul generic *Jucării pentru Lily. Nuvele şi povestiri,* titlul următoarei secţiuni, ne aparţine. *La porţile nopţii,* titlul culegerii de poeme postume, este dat de editorul acesteia, Ştefana Velisar-Teodoreanu. Primul ciclu din *Addenda, Literatură sportivă,* poartă titlul dat de autor acestui grupaj de tablete cuprinse în volumul Iarbă, iar titlurile celorlalte două cicluri, *Pro*

amiciția şi *Pro domo,* sînt formulate de noi, ținînd seama, fireşte, de semnificația mesajului imtim al fiecăruia dintre ele.

Menționăm că stabilirea textului culegerii *La porțile nopții* aparține Ştefanei Velisar-Teodoreanu, iar al conferinței *Cwm am scris „Medelenii"* lui Alexandru Oprea. Explicațiile de rigoare, în ambele cazuri, sînt date la note şi comentarii. Ordinea dispunerii textelor în cadrul fiecărei secțiuni, cu excepțiile menționate şi motivate în note şi comentarii, este aceea impusă de cronologia apariției lor în volumele ori publicațiile de unde sînt transcrise.

Situație firească, ultimul volum al ediției se încheie cu o bibliografie, reprezentînd rezultatul investigației de pînă la ora de față a operei teodoreniena şi a intervențiilor critice referitoare la ca. Precizăm că şi bibliografia critică este organizată cronologic, în intenția de a reliefa procesul de receptare în timp a operei scriitorului.

Dat fiind scopul urmărit cu acest volum al ediției, caracterul relativ compozit al sumarului constituie o realitate inevitabilii. Nutrim însă speranța că o atare impresie poate fi atenuată în bună măsură de noutatea, prospețimea artistică a textelor selectate şi de interesul lor documentar.

N. C.

JUCĂRII PENTRU LILY

JUCĂRII PENTRU LILY

H u l u b u l

In aceeaşi clipă, gîndul meu şi gheara mîței s-au întins asupra acestui boț proaspăt de brînză de vacă.

Dar cum boțul avea aripi, a zburat, şi aşa se face că mîța a rămas plouată şi gîndul meu cu o imagină.

A adormit pe-acoperiş, plin şi alb. Găina îl tot priveşte, il tot priveşte şi se miră : „ooooo... oooo !"

Poate că vrea să clocească acest ou minunat !

Cioara, privind hulubii albi, îi insultă graseind : „Ciori decolorate !"

Hulubii nu-i răspund, dar o huiduie pe-nfundate.

Zboară toți hulubii, deodată, încununindu-mi privirile cu aureole. Ştiu ei, poate, că în clipa aceasta prin ochii mei privesc ochii tăi.

C i o r i l e

Tocnnna

Cîmpia e acoperită cu o risipă uriaşă de boabe de cafea, arse de prăjite ce-s.

Pe-alocurea, copacii rîşnesc croncănit.

Acoperişurile bisericilor sînt tipsite cu ciori !

S-a înnoptat. Pe-o creangă de castan, despuiată, zăresc o cioară în dreptul lunei. Pare un as de pică aureolat de un as de lumină. Vîntul desprinde o frunză, ca un as de aur.

Iama

Pe faţa de masă a cîmpiei, copacii ninşi filează crengi negre. Vîntul risipeşte funinginea ciorilor.

Şi sufletul meu înfătat de iarnă se înnegreşte de ciori.

Peniţa uriaşă a plopului a împroşcat pagina albă a cîmpiei ou stropi de cerneală.

V r ă b i i l e

O fi destupat primăvara mărul înflorit, ca pe-o sticlă ele şampanie, căci vrabia a sărit ca un dop, şi crengile sînt înspumate de flori !

*

De pe jăratecul rotund al cireşelor sare, sfîrîind, o castană coaptă, acoperită de cenuşă şi cade... şi zboară ! De ! am mîncat-o cu ochii !

*

A trecut o căruţă bodogănind. Pe mine m-a stropit cu glod şi văzduhul cu vrăbii ; au şi căruţele privilegiaţii lor.!.

Tot privindu-le joaca neastîmpărată, îmi par păsări şcolăriţe în recreaţie !

G î n d a c u l

Fîssss... fîss...

Te-ai dezumflat ?

C u c o ş u l

Cucuriguu ! Cu...curiguuu !

Şi într-adevăr se luminează.

Iar cucoşul priveşte trufaş pămîntul pe care l-a „călcat", gîndind poate că fără el pămîntul n-ar fi ouat oul nebulos al luminii, cu gălbenuş de soare.

C l o ş c a

Mă-ndrept spre ea. Se vede că paşii mei o turbură, căci se ridică deodată zburlită ; şi puişorii aurii de subt ea se rostogolesc drăgălaşi ca o grămadă de caise pufoase din coşul răsturnat.

C u r c a n u l

Sătul de-a fi curcan, el vrea să fie floare. Din două pufnituri a şi-nflorit, încordîndu-şi capul ca un semn de întrebare, congestionat.

Acum, stă în mijlocul ogrăzii, pe o singură tulpină vînjoasă, aşteptînd fluturi, albine... sau poate o mînă albă care să-l culeagă. Cum însă nu vine nimeni, uriaşa floare se înfurie şi bîlbîie ridiculă.

Sătul de-a fi floare, se face din nou curcan ; şi în mijlocul curcilor care, mai practice, ciugulesc, stă îmbufnat şi nedormit. Iar nasul îi atîrnă ca un semn de exclamaţie, decolorat.

A stat atîta timp în arşiţa soarelui, încît dă în foc ca o oală cu lapte !

Ariciul

Pe şoseaua prăfuită pare un uriaş scai, turist !

Omida

Numai în scrumelniţa unei flori poţi găsi scrumul întreg al unei ţigări.

Fluturi

Unui trandafir i-au căzut petalele, aşa de potolit, aşa de drăgălaş, încît ai fi crezut că mireasma adormită se dezvelea prin somn.

Fluturul care veghea însă a acoperit-o la loc cu şalul subţire al aripilor.

*

Pe o garoafă, două petale fac sluj !

Iată-l pe o frunză. în anotimpul florilor, e firesc ca şi o frunză să aibă o floare la butonieră.

Furnicile

Covîrşit de imagini, mă opresc din scris, păstrînd creionul în mînă.

Cînd îmi îndrept ochii spre iarbă, ce să văd : o sumedenie de litere, căzute — pesemne — din creionul prea plin !

Zadarnic vreau să le desluşesc ; sînt aşa de mărunte, încît îmi joacă pe dinaintea ochilor !

Pentru ce floare s-o fi pregătind această minusculă blană de astrahan ?...

Mă uit cu poftă la muşuroiul lor strălucitor : ce mai tartină cu icre negre aş face, dacă imaginaţia mea le^ar preface în icre adevărate !

Ca rădaşcă

***D-lui Davidescu* C. V.**

Am prins-o ! O pun pe caiet şi-i întind creionul prietenos. Ea îmi priveşte mai întâi, sever, rândurile scrise, apoi îmi strînge creionul în ghilimetele ei ascuţite.

Mica mea prietenă, nu mă supăr ; eşti singurul critic tle la care primesc ghilimete, pentru creionul meu.

Ţintarul

Se apropie ţiuind subţire... Iată-l pe obraz ; mă înţeapă. Să-l ucid, să nu-l ucid ?

li dau pace ! închid ochii şi-mi pare că sînt o grădină din care o fiinţă mică de tot culege macul pitic al unei picături de sînge.

Şi mă gîndesc : ce-ar fi dacă blajinul pămînt ne-ar ace la fel cînd îi culegem florile ? Ce-ar fi dacă în loc ă ne îngăduie, ne-ar da cu munții în cap ?!

L i c u r i c i i

S-a întunecat de-a binelea. Firele de iarbă au ajuns an terne mici şi forfotesc foşnind, în căutarea şiragului Meaturilor de rouă, risipite pe cîmpie.

B r o a ş t e 1 e

Ca să asculte privighetorile, vîntul a îngenuncheat în ai'bă ; din ochii lui umezi cade rouă, de înduioşare.

Miresmele s-au înălțat în vîrful florilor.

Aripile fluturilor s-au împreunat ca mînile pentru rugă.

S-au deschis parcă miai multe stele pe cer.

Broaştele însă nu pot asculta în tăcere : cunosc melodia şi fredonează orăcăind !

B r o a s c a r î i o a s ă

S-a oprit sub mărul înflorit. Pare un zbîrciog umflat, tăvălit prin glod.

O floare de măr, scuturîndu-se, cade pe ea.

Broasca, ironică :

„Sînt foarte măgulită ; pentru întîia oară un fluture mă ia drept floare".

P r i v i g h e t o r i l e

In mănăstirea clarului de lună, ciocănitorile au bătut toaca. Acum privighetorile sună vecernia crîngului.

Ascultați susurul ce porneşte de pe crengi spre icoana lunii ; frunzele se închină.

Ş a r p e l e

Se-ntinde ca o dîră groasă de cerneală, vărsată dintr-o călimară.

Şi ochii mei îi sug imaginea, ca o sugătoare !

E l e f a n t u l

II privesc tinîndu-mi suflarea şi tremur, de teamă oa uşoara adiere de vînt să nu spulbere formidabilul scrum.

P i r a m i d ă

Moto : — 5*

Pe faldurile smolite ale glodului stă tolănit un porc. Scurmă atît de migălos, ou atîta băgare de seamă, încît — fără să vrei — îți deşteaptă imaginea unui savant miop, desluşind în genunchi slovele unui pergament străvechi.

Pe spinarea porcului s-a lăsat o cioară, avînd înfățişarea unei mănuşi negre. Cu o hărnicie cumpătată, cioara zețuieşte purici. Pe cioară licăreşte un fulg de omăt.

Cugetările de jos în sus :

Glodul: „Chiar ciocul se face slujitorul vieții mele înfloritoare".

Cioara : „Dovedesc iernii, negru pe alb, originalitatea mea".

Gugetările de sus în jos :

Fulgul: „Sînt noița penelor tale. Acuşi gerul se va cuibări în tine, şi omătul îți va albi penele, înnoindu-le".

Cioara : „Porcule ! De pe acum porți doliu după tine".

Porcul : „Mi-e simpatic glodul, fiindcă e mai murdar decît mine".

A r i c i u l

„Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă"

V. Alecsandri

De-atîta vreme îşi poartă peria aspră pe toate drumurile, prin toate colburile, păstrînd-o curată. Şi iată că clin cer a căpătat mătreaţă !

R a c u l

Arătînd fulgilor, ameninţător, o pereche de foarfeci : „Să nu intraţi la mine-acasă că vă fac ferfeniţe".

Fulgii intră şi se fac apă !

C o r b i i

Craaa... Craaa...

Astă-vară, mi-aduc aminte, ascultam glasurile soprane ale greierilor : Cri-cri, cri-cri...

Acum, îmi pare că ascult greierii baritoni ai gerului.

M e l c u l

La picioarele unui copac, pare statuia îngheţată a semnului de întrebare.

Fulgii se îndărătnicesc să-i cadă pe cap. Dinlăuntru şopteşte : „Analfabeţilor, punctul se pune dedesubt !"

G î n s a c u l

S-a năpustit din mijlocul gîştelor, urmînd gestul arătător al gîtului, ca un gînsac. Dar s-a oprit lîngă o coajă de bostan cu aripile desfăcute, cu gîtul trîmbiţat spre ceruri, inspirat solemn, sfînt, ca un arhanghel... Şi a fîsîit.

Iar nevăzuta rachetă a fîsîitului său — aruncată pînă-n nouri —, lovindu-se de bolţi, s-a prăbuşit, prefăcută în tumult spornic de *confetti* argintii.

Cel puţin aşa credeau gîştele, căci au aplaudat şi au proclamat asurzitor minunea.

G î ş t e l e

Din cînd în cînd, cîte una se socoate datoare să fîsîie ca un foi, pentru a înteţi scînteile ninsorii în cuptorul cerului.

R ă ţ u ş t e l e

Dintr-4in capăt al ogrăzii pînă în celălalt, trec grăbite, cu aripile desfăcute, clătinîndu-şi trupurile : „Noi sîntem balanţe delicate. Un fulg pe-o aripă, doi pe cealaltă, şi echilibrul e clintit..." Şi se pierd în fundul ogrăzii, păstrînd în ele taina greutăţii unui fulg.

G ă i n a

Biata găină ! Te văd atît de împovărată sub ninsoare, de parcă ai vedea, în risipa ei albă, ameninţarea pilafului care va fi cel din urmă vestmînt cald al cărnii tale înfiorate.

C u c o ş u l

Privind nedumerit norii vineţi, din care cad fulgi albi : „Pe acestea nu le-am călcat şi totuşi se ouă !?"

E clipa cerească a răsăritului. îndeobşte, razele soarelui răsărit par ecoul despletit în lumini — al trîmbiţei întrebătoare a cucoşului.

Cucuriguuu... Cucuriguuu...

(Subt nori, soarele răsare cărunt şi chel, ca un bulgăr de omăt turtit.)

Cucoşul, uluit : „Am cîntat soarele şi a răsărit luna. Jos cortina !"

Norii lasă cortina ciuruită a ninsorii, ca toate păsările să rîdă de bietul cucoş nins şi plouat.

Curcanul

înciudat de şuierul vîntului, gerul s-a înroşit în amurg şi-i gata-gata să-şi umfle norii în ninsori.

Curcanul împărtăşeşte furia gerului ; mărgelele lui iau culoarea amurgului... pufneşte şi se umflă... Cum stă aşa, pare miniatura ninsorii, care a început să cadă bogată, zburlind văzduhul de fulgi. Şi curcanul, a cărui furie tresare în toţi fulgii, vede în ninsoare apoteoza lui.

Curcile

Cu capetele ascunse sub aripi, par capete de marmoră desfigurate, căzute de pe soclu în omăt.

Tocmai curcile să deştepte această imagină !

Musca

Moto : *„Afurisitele de muşte"*

Gospodinele

Mai întîi, ascut creionul pînă cînd străpung cu vîrful lui — i un g şi subţire ca un semn de exclamare făcut cu peniţa — o muscă de grafit. O suflu. In urma zborului murdar, rămîne pe hîrtie un arhipelag de puncte de muscă.

Apoi, încet — ca şi cum aş grava o placă de marmoră — scriu titlul : Musca. Şi fac popas.

Ce să scriu despre muscă ? Mărturisesc : mai degrabă aş desena-o ; dar nu-s în stare ! Să scriu o păţanie ? Nu, prea e lung ! S-o zugrăvesc ! La ce bun ; cine n-o ştie !j

Pun creionul la o parte şi îl privesc întrebător, aşteptând de la el dezlegare. Lunguieţ, cu vîrful ascuţit,

are, în neclintirea lui, săgetarea străpungătoare a unei cege. Şi atît.

Răsucesc o ţigară. în timp ce o aprind, zăresc gămălia carbonizată a chibritului, scăldată în flacăra gălbuie. Mă priveşte holbat, ca un cap de muscă încleiată în miere ! Şi-atît.

Urmăresc cu privirea fumul care mă alintă ieşind din buze, ca o ciudată coadă de pisică, şi cel care se resfiră din ţigară — închipuind coarne albăstrii de cerb. Văd în ele : afundări leneşe de gîturi de lebede ; întortocheri pufoase de omidă ; înfloriri de stânjeni; vestejiri de crini; rufe întinse la uscat; melci străvezii ; zboruri de pescăruşi ; răsuciri de mustăţi brumării ; năluciri de sate ; surîsuri de babe ; înnourări de lună... Uf ! Şi-atît.

Mi-ascult ticăitul degetelor pe masă. Mirat, îmi privesc mîna... îs sîcîitoare gamele reci care-mi tresaltă degetele ca pe o claviatură de pian-jucărie. Astâmpărat, mă razem de speteaza scaunului, cercetând în jurul meu. Atîta încordare încruntă mobilele, de parcă şi ele vor să vie la masa de lucru, alăturea de mine, să mă iajute. Or să năduşească. E cald ; prea ! Jarul din sobă, roş, ou roşcate înflăcărări, apare ca un morman de raci fierţi, încercîncl să-şi mai mişte foarfecii.

Privesc pe masă. Un măr a ouat umbra de subt el, a turtit-o, şi s-a înroşit pudic !

Privesc în jos ; motanul alb — ca un motan de frişca — ridică lăbuţa, o linge, şi o duce la loc, intactă !... '

Zizzz... zizzz... Din îngîndurarea ei adîncă, odaia desprinde o muscă uitată — ca un gînd întrerupt întâmplător — şi mi-o trimite pe caiet, ca pe un cuvînt rostit rîzînd.

Iat-o ! Pe colţul de sus al paginii, e monograma cernită a unui colţ de batistă. Ba nu : i-un vîrf de vanilie răsărit dintr-un şerbet de lămîie. Nici : e neg, tremurat de un tic nervos.

Ca o gămălie de fard, înnegrind o sprinceană albă, se mişcă arcuit. încearcă să descuie, cu subţirele chei ale picioruşelor, lacata de umbră de subt ea. Mai încolo, cu picioruşele de dinainte, îşi smulge trompa, iar cu cele

dindărăt toarce harnică un fuior de alb. Trece înainte ; păscînd, plivind, depănînd sau croşetînd ? S-a oprit. Începe să strice hîrtia ca un miez de fruct ; se înnegreşte ca o măsea cariată ; a găurit-o un cui ca pe un zid ; i s-a stins mucul ca unei luminări de spermanţetă ; sau e arsă de ţigară ? Se urcă din nou tacticos — această boabă de cafea, prăjită şi înaripată — făcînd alpinism. Se opreşte lîngă titlu. Minuscul aparat fotografic, ia instantanea numelui ei. Fuge. Iară... stă. Privirea mea s-a împiedecat în oprirea ei ; iat-o, galoş al privirii mele înzăpezite !

Acum, zgîrie o frază de zigzaguri, ca o peniţă automată ; tresare... şi zboară zvîcnit, ca un sîmbure de harbuz, împroşcat de nevăzute degete.

Am pierdut-o din vedere, dar îi aud zvonul de drîmbă, pe masă. undeva. Diz-ziz-zaz-dzi... Oare nu rîde creionul de mine, pe înfundate ?

Cu mişcări asasine, degetul meu arătător o descoperă şi cu o sfîrlă o ucide. Apoi, pătat de sînge, se întoarce înapoi pe hîrtie şi ca un Hamlet lapon se întreabă privind literele de sus : Titlu sau epitaf ?

Am ucis musca fără de nici un folos ; pagina e goală. Ce să scriu oare despre muscă ?...

Iau din nou creionul în mînă, îl aplec asupra caietului cu vîrful, ou vîrful — ca o undiţă prin pojghiţa de gheaţă a unui heleşteu pitic — şi aştept...

Zadarnic.

Iau creionul între degete şi, plictisit, îl înclin asupra scrumelniţei — ca o oumpănă asupra unei fîntîni — şi aştept...

Zadarnic.

Mînios, tai titlul, cu o mişcare apăsată. Tic. Vîrful s-a rupt, acoperind ocrotitor şi ironic literele, ca un picior de muscă răsărit din creion.

Mi se încreţeşte fruntea... ta... ta... ta... Cad muşte moarte pe hîrtie ? Nu. Din portativele necăjite ale frunţii picură broboane de sudoare ca nişte note istovite.

îmi iau capul în palmă, închid puţin pleoapele, privind prin gene ca prin gaura unei chei. Maidanul din faţa casei, acoperit de zăpadă şi de murdării, e ca o faţă de masă după un chef.

Fireşte, comesenii, beţi, dorm dedesubt ; pe faţa de masă roiesc muştele. Dar nu-s muşte, sînt ciori !

Obrajii mi se încreţesc tremurînd, oa gîdiliţi de muşte. Dar sînt nervi !

Creionul meu e pînză de păianjen înţesată de muşte vii. Dar nu-i decît începutul migrenei !

Urechile mi-s prinse cu cercei de bîzîit. Dar e ţiuitul tăcerii ascultate.

Atîrnînd greoaie, zimţate de înfiorări, picioarele îmi par căptuşite cu fîşii cleioase, înnegrite de muşte. Dar sînt friguri ! Mă mănîncă sîngele ca o iederă de muşte. Dar e clocotirea exasperării.

Sar de pe scaun, ca un Samson zidit în templul muştelor, gata să-1 dărîm peste el. Dar nu-i !

Oglinda din perete îmi arată o faţă aprinsă, ou ochii buimaci, cu părul vălvoi, cu o mînă ridicată ameninţător şt nedumerit. Sînt ridicol! Aş vrea să-mi scarpin sufletul şi nu ştiu cum !

îmi vine să plîng de ciudă ! şi-mi pare că, dacă o lacrimă s-ar milostivi să se-nfiripe între gene, în loc să-mi răcorească obrajii ou alintarea ei rotundă, s-ar înnegri pe dată şi-ar zbura — muscă.

Veveriţa

Moto : ***„Ce ţi-i cu lunaticii!"***

Oamenii gravi

I

Rătăceam într-o zi de primăvară prin pădure. Aveam puşca pe umăr ca să nu-şi închipuie nimeni că am caietul şi creionul în buzunar. „Mă duc la vînat", spusesem oamenilor : că „e ruşine pentru un bărbat să viseze ziua nămiaza mare" — spun oamenii.

La umbra pădurii — atît de rodnică, de-ţi pare că înmugureşte sub ocrotirea ei — pîndeam stolurile de cer albastru, care tresar şi pier prin golurile frunzişurilor verzi.

Dezbărat de orice gînd, se înalță trupul meu ca un stup de sănătate, în care ochii, nările, gura, urechile erau albine culegătoare, înfăgurindu-mi un suflet firesc.

Aşa minam trecut ziua.

...Desfăşurat pe zare, apunea păstorul luminilor : Soarele. Mai rămăsese o rază galbenă ; şi ciripitul pădurii părea doina pe care o cîntă soarele, prin fluierul razei.

Cu turmele luminilor — care se strecurau împresurate de revărsările umbrelor — mă întorceam şi eu spre casă. Mai aveam puțin pînă să ies în pădure, cînd zării o veveriță într-un copac.

...Bang... Ca un mănunchi de frunze roşcate, veverița căzu moartă. Stupisem, dintre frunzele verzi, cel dintîi surîs al toamnei veştede.

Şi-am plecat mîhnit. Era atît de minunată vara : dar era atît de drăgălaşă veverița !

II

Acum cîtva timp în urmă, am fost din nou în pădure.

Aveam puşca pe umăr, ca să mă apăr de lupi ; şi creionul în buzunar, ca să-mi apăr visele de uitare.

Pădurea era ninsă.

Şi primăvara şi vara şi toamna răsar din copaci — înmugurind, înfrunzind, împurpurînd — şi le sînt podoabe ; iarna cade din cer albă, curată — dar stearpă, ca un mucenic fățarnic, şi le e povară.

Aşadar, mergeam prin pădurea ninsă, lăsînd, pe unde treceam, salbe de paşi uşori, care păreau urmele dorului de ducă al copacilor amărîți.

O cădere de omăt mă făcu să ridic ochii şi puşca : o veveriță se tupila fugarnic, prin crengile ninse, topindu-se.

Am surîs, gînditor. Culesesem, în plină iarnă, surîsul toamnei ruginii. L-am strîns în suflet şi am plecat.

III

Stau la gura sobei privind neliniştea •— de veveriță închisă în cuşcă — a jarului stufos de flăcări...

...Flăcările s-au potolit, jarul se înroşeşte ; şi mi-s răniți ochii de surîsul însîngerat al toamnei moarte.

Rățuştele

Moto : *„Inspirație ! Scînteie divină".*

Poe{ii

Povestesc în rîndurile care urmează o convorbire auzită în mine într-o zi, pe cînd şedeam în ogradă privind păsările.

închipuirea exaltată, cuprinzînd lumea : „Pămînt ! Eşti o corabie urgisită rătăcind prin haos, de mult. Nopţile care te întunecă sînt valuri, năprasnic boltite asupra-ți ; zilele care te luminează sînt spuma lor îmblînzită.

Bieți oameni ! Ochii voştri privesc cu mîndrie pădurile, şi cugetele voastre le numesc : falnice Păduri. Dar ele nu-s decît frînturile catargelor de odinioară, pe care primăverile şi verile îşi încolăcesc algele verzi pe care Toamnele îşi scînteie fosforescențele de aur, pe care Gerurile îşi înfuioară pulberele de mărgăritare.

Bieți oameni neştiutori ! Ochii se aprind privind cerul. Dar cîtă deznădejde i-ar întuneca, de-ați şti că cerul nu-i decît un fald umflat al pînzei smulte, că soarele nu-i decît gheara vicleană a luminii care sfîşie înstelînd.

Bieți oameni ! Trec anii — gîndiți voi — gîrbovindu-vă trupurile, zbîrcindu-vă chipurile, albindu-vă capetele, îmbătrînindu-vă sufletele.

Nu ! Fuge corabia şi zbuciumul valurilor care-o poartă înfrînge trupurile, vă scurmă chipurile, vă aşterne spumă istovită pe capete, vă aruncă spuma mării în suflete... Şi, înecați în spumă, rînd pe rînd, vă stingeți, şi vîntul vă aruncă, pescăruşi de spumă în clocotul spumei.

Cine ştie pe ce maluri stîncoase te vei sfărîma, nălucă pribeagă, corabie urgisită !"

Inima care a urmărit, cu obrajii înflăcăraţi, vorbele închipuirii, aplaudă cît poate : tac-tac, tac-tac, tac-tac, tac-tac.

Gîndul normal, care a ascultat uluit, se adresează închipuirii : „Ei, asta-i ! De unde şi pînă unde vezi dumneata că pămîntul e corabie ? Desluseşte-mă serios, de ce ?"

Ochii care priveau ograda, trăgînd cu urechea înlăuntru, răspund foarte ironici : „Foarte simplu : Fiindcă răţuştele se clatină fîlfîindu-şi aripile, întocmai ca pasagerii pe o corabie clătinată de valuri !"

JUCĂRII CU LUNA

Pentru Lily

P r i m ă v a r a

Luna

Plopii înfrunziţi sînt o iederă căţărată pe lumină. S-a înnoptat. Prin tremurul lor umbrit zăresc o bună-dimineaţa deplin înflorită : luna.

Se sprijină uşor pe o creangă de măr. Bucuroasă, creanga luminează umbra, c-un fugar surîs, de sus.. pînă-n pămîntul alb de flori şi de lună.

*

Culcat, cu faţa în sus, visez sub mărul înflorit. Cînd deschid ochii, văd chipul lunei aplecat asupra mea, privindu-mă prin voalurile ciufulite ale florilor.

Eu îi surîd, mtinzîndu-i buzele, iar ea desprinde, cu o clătinare molatecă, fîşii din voalurile albe ce-i tăinuiesc lumina... Voalurile cad, legănîndu-se, spre obrajii mei... A!... Prin fiecare floare luna mi-a trimis o sărutare de rouă.

Crai-nou

Aşa-i de luminoasă noaptea, încît pare pictată cu lumini albastre. într-un colţ de cer, soarele şi-a zgîriat, c-o rază, iniţială de aur.

Cînd te gîndeşti că pe această firavă crenguţă răsare mugurul enorm al lunei pline, învăluit acum în umbră, te miri că nu se frînge, căzînd pe pămînt, ou mugur cu tot !

Cuier ! Eşti prea departe... şi prea subţire pentru haina mea. De aceea îţi atîrnă imaginea peste mantia de bal a nopţii !

Pe cer, un deget înmănuşat arată stelelor pămîntul, căruia i se suie primăvara în cap, rîzînd în hohote de flori.

*

Parcă văd că vreuna din păsările care se întorc se înţeapă în această aşchie de lumină !

V a r a

Luna

Ssst... Ssst ; frunzele... Minutarul plopului s-a oprit la ora de alb a lunei pline ! Visaţi...

*

O clipă, am zărit, printre nori, darabana lunei... şi-am pierdut-o ! Unde-i ?

Desigur, a căzut în baltă, căci toată noaptea broaştele au bătut din ea !

Semiluna

Vîntul a fîşîit cu tot frunzişul pădurii, ca un gînsac uriaş.

Dealul speriat şi-a ciulit semiluna !

Crai-nou

îmi dă poftă de băut acest şipot de lumină proaspătă.

Uite-l în mărul înflorit ; desigur că două vrăbii s-au prins iecleş !

Deasupra dealului îşi arcuieşte saltul de ogar alb i

In gondola de lumină a Craiului-nou, luna se ascunde sub o umbrelă de umbră de soarele apus, care din vîrful razelor îi trimite sărutări de stele.

*

Stau tolănit în iarbă. Genele mele clipesc laolaltă cu genele ierbii, gîdilînd stelele umede...

Cînd, iată că o luminoasă aţă de păianjen mi se agaţă de gene ! Clipesc mai repede... cerc s-o prind cu degetele şi s-o suflu în vînt ; nu izbutesc !

Pe genele mele, prelungite de vis pînă-n cer, se prinsese Crai-nou !

T o a m n a

Luna

In adierea de vînt, adie clarul de lună, luminînd umbra.

Privesc plopul, din iarbă, şi-mi pare că-i o scară prinsă de lună pe care se înalţă zborul argintiu al frunzuliţelor de toamnă, care, încet, se urcă spre ele, prin firele de iarbă ofilite ; frunzuliţele prinse de toamnă cad galbene de spaimă !

Se îneacă toamna în vînt.

Dinspre pămînt, priveşte foşnetul deznădăjduit al frunzelor. Şi cerul pare că geme, prin geamandura lunei clătinată de nori vineţii.

...Prin bezna umedă mai zăresc doar catargul unui plop...

Crai-nou

Luna a răsărit albă, dar s-a îngălbenit din ce în ce, ca şi cum ar fi oglindit toate frunzele toamnei.

S-au scuturat toate frunzele. Noaptea a atîrnat luna, galbenă, de crengile goale ale pădurii ca o candelă aprinsă deasupra frunzişului mort.

în noapte, vastă şi stearpă răzvrătire de valuri e marea...

Dar cînd răsare luna — oglindindu-se în mohorîtul cuprins de apă — într-o clipă îl preface în nesfîrşită înflorire de trandafiri rîzători ; marea e grădina lunii...

Prin spărtura lunei, iarna priveşte toamna...

Noaptea-nfiorată tremură de stele.... pînă-n frunze.

S-a înnoptat. Firul de iarbă al Craiului-nou e alb de brumă şi încovoiat.

Mîini, în zori, toate firele de iarbă vor fi la fel !

Crai-nou a răsărit ameninţător de tăios i De teamă, s-a scuturat vîntul şi frunzele toate !

Crai-nou şi-a întins gheara după cîrdurile de păsări călătoare ; prea tîrziu... A prins doar zborul vîntului şi l-a sfîşiat, cu un foşnet nesfîrşit...

în pădure e vînătoare tăcută, de frunze ; cad aripi însîngerate ; stoluri de aripi rănite încearcă, zadarnic, un zbor.

Soarele cade împuşcat, însîngerînd zările... şi luna răsare ca un fum de puşcă !

Iarna

Ninsoarea era un balet de fulgi ; rotunde picături de rouă, în crinoline albe, menuetînd graţios, din cer pînă-n pămînt. în urma lor cerul s-a înseninat. Crai-nou a răsărit deghizat în Pierrot, înclinîndu-se curtenitor în faţa baletului oprit pe pămînt !

*

De frig, cerul a crăpat în Crai-nou !

Florile de cireş ale ninsorii s-au scuturat toate, lăsînd în urmă-le o singură cireaşă rumenită.

Una singură, dar priviţi-o numai !

Dacă vreun vis de-al tău s-a uitat în văzduh jucîndu-se cu stelele, eu îi dăruiesc mica etolă de pe cer să-1 încălzească !

Dacă aş apăsa pe butonul de sonerie al lunei, poate că prin tăcerea iernii ar răsuna tot ciripitul verii şi pămîntul — de bucurie •— ar înverzi, prefăcînd omătul într-un surîs de flori albe.

S-a înseninat ! Cine-o fi pus la uscat — pe cer — umbrela ninsă a lunei ?!

*

Din cuşca de sufleur a cerului, o mînă a rupt toate manuscrisele iernii, zvîrlindu-le în ninsori... Tăcere...

Ce pot face ? Au amuţit şi imaginile mele !

O TOAMNA

Din viaţa decorurilor

Sînt cele de pe urmă zile de vară, hohotitoare de viaţă, covîrşitoare de belşug.

Cerul e o neţărmurită scoică albastră, în care se zbate zvonul unui ocean ciripitor.

Văzduhul e un fagure încins, din oare se revarsă mierea soarelui în valuri calde cu sclipiri bălaie.

Iar dedesubt pămîntul pîrguit rîde... Rîde pămîntul în zumzetele gîdilitoare ale albinelor, în clinchetele moi ale apelor, în foşnetele pline ale frunzişurilor, în hohotirea despletită a vîntului, cercînd să uite de lacrima care se-nfiripă din chiar deplinătatea bucuriei lui, şi care, curînd-curînd, va picura nesimţită, înnourîndu-i cerul, învineţindu-i văzduhul, lăsîndu-i doar vremelnicul surîs al frunzelor căzătoare.

+

Răsăritul s-a desluşit deasupra dealurilor, purtînd o poală plină de lumini aurii prinsă de cer ; şi soarele care răsare încet pare capul aureolat al Toamnei înălţat cercetător deasupra pămîntului pe care va semăna, cu gesturi largi de vînt, sămînţa veştedă a frunzelor.

Privind paloarea de frunză veştedă, domol căzătoare, a soarelui, am închis ochii şi i-am ascultat apusul. Şi nu

era o părere c-am auzit în căderea lui foşnet de frunze moarte, căci pădurea care-l privea a oftat adînc şi a lăcrimat căderi de frunze.

Croncănitul ciorilor pare geamăt de crăci uscate, frînte batjocoritor deasupra copacilor gîtuiţi de toamnă.

Iată o frunză galbenă, prin frunzişul încă verde. De departe, toamna surîde trist în mica oglindă ovală întinsă de o crenguţă, tremurător.

Toamna e o primăvară stranie a frunzelor verzi.

în lumina soarelui, frunzişul pădurii nu e stins, dimpotrivă, e aprins. Pe crengi nu se vestejesc frunze, ci înfloresc lumini.

Copacii sînt pajii soarelui. Cînd apune, ei îi poartă pe crengi trena de lumini crepusculare şi, cu un foşnet grav, pădurea pare că urmează evlavioasă soarele care coboară orbitor treptele haotice ale întunericului.

Iarba e încă verde, dar frunzele au îngălbenit. O frunză căzînd de pe creangă rămîne întinsă pe iarbă şi-mi pare că toamna îşi lipeşte de vară obrazul ei suferind.

Fructele au fost culese, dar frunzele sînt atît de viu colorate, de gîndeşti că fructele s-au dezbrăcat, agăţîndu-şi vestmintele împurpurate de cuierele crengilor.

Via a vărsat atîtea lacrimi, încît pleoapele frunzelor sînt roşii de plîns.

La drept vorbind, toamna, frunzele nu cad ; schimbă numai etajul după ce-au schimbat haina.

Frunzele plopului se scoboară de la mansardă. Iarna le mută pe toate la subsol.

Gutuiul s-a scuturat. N-a mai rămas în el decît o singură frunză. Pare inima de aur a luminii care se stinge, bătînd tot mai rar, tot mai rar.

Autoportret

Mă plimb prin pădurea scuturată, cu suita mea de frunze. Foşnetul prelung care-mi urmează paşii mă face să cred că port vîntul purpuriu prins de umăr, ca o mantie pe cît de întinsă în nesfîrşita ei înfăldurire, pe atît de uşoară.

Crai-nou împodobeşte cu o diademă de soare visurile mele.

Modest monac al imaginilor, drept sceptru am creionul.

Scăldate-n toamnă, pădurile scînteietoare de pe culmile dealurilor sînt cascade de soare rostogolite din poala cerului prea plin.

S-au îngălbenit frunzele şi au căzut pe pămînt. Acum se îngălbeneşte lumina — abia-nrourată de ploaie — şi cade în amurgul sur. în zare... dintr-un nor vînăt, răsare o clipă soarele roş ca un muget însîngerat al cerului părăsit de vară... Şi vîntul îngrozit fuge, fugărit de frunze.

Unde-i vîntul ?

O căsuţă mică îl arată cu un deget sfios de fum !

*

Soarele a apus atît de repede, încît părea, prin vârtejurile de frunze, un vîrtej de lumini spulberate de vînt.

Rodul viei a fost cules. Acum aleargă vîntul la culesul frunzelor.

Văzduhul scînteietor de lumina de zmeură a soarelui abia apus se-nvinețește ușor de umbre.

E o uriașă cupă de must — spumegînd de nouri — închinată de pămînt toamnei.

Vîntul care a fost un vulcan de frunze se leagănă acum pe tulpina unui trandafir, scuturat laolaltă cu un fluture.

îndreptîndu-mă spre pădure, îmi scot pălăria, salutînd curtenitor copacii gătiți. La rîndul lor, ei își apleacă ramurile, salutîndu-mă cu frunze.

Crengile desfrunzite ale castanului sînt înmugurite de vrăbii zgribulite care înfloresc în ciripit. Sînt cei din urmă muguri, sînt cele din urmă flori.

O piatră aruncată în castan, și crengile rămîn goale.

Cu gestul blînd și luminos al frunzelor căzătoare, copacii binecuvîntează pămîntul care i-a rodit.

în livadă. Spărietoarea de păsări a rămas cu brațele întinse, uluită. Iată o spărietoare de frunze !

Spărietoarea are suflet mai bun, mai omenos decît oamenii.

Cu gestul acestei comice răstigniri, ea spune : „Lăsați păsările să vie la mine !"

De aceea, în fiecare zi îi umplu buzunarele — pe furiș — cu miez de pîne și cu mălai.

Desigur că, în iarnă, spărietoarea va fi cuib de vrăbii !

Flăcările frunzelor cresc în flăcările soarelui pînă-n cer.

în fața pădurii, un măr a înflorit. în alba lui nevinovăție el pare un copil fugit în cămașă de noapte din acest uriaș foc.

M-am așezat sub un castan ; cu caietul pe genunchi, citesc.

O frunză se scoboară tiptil și-mi rămîne pe umăr, atentă. Poate că citim împreună !

Voind să desprind o frunză, m-am întîlnit — mînă-n mînă — cu vîntul, care voia să facă la fel.

O clipă, mi-a tresărit în mînă — prins.

Dar pe dată s-a smucit, smulgîndu-mi frunza, și-a fugit hohotindu-mi în obraz.

O vrabie s-a lăsat pe o crenguță covîrșită de frunze.

Curioase, ele s-au scuturat ; îi făceau loc !

Frunzele plopului adunate la picioarele lui pasc iarbă.
Cum stă aşa îngîndurat, ceroetînd zarea, plopul pare păstorul frunzelor lui.

Ploaia a început să cadă aşa de uşor, de parcă se teme să calce pe frunzele încinse.

Cu măruntele darabane ale broaştelor, toamna vesteşte că albastrul cerului oglindit în lac e de vînzare.
Nori posaci, urmînd chemarea răsunătoare, s-au învălmăşit pe cer, trăgînd spre ei seninul valurilor.
Astfel a fost despuiat lacul de cea mai frumoasă podoabă.

Vîntul colbăit aleargă pe drumul care duce spre sat.
Cînd şi cînd, se opreşte în faţa unui copac, se ridică spre crengi şi paşte frunze.

Priveam, astă-vară, cu bucurie, stelele căzătoare semănîndu-şi arcul luminos. Visul meu vedea în minutele lor aurii boabe de rouă, semănate prin văzduh, ca să rodească răcoarea fragedă a zorilor.
Acum, privesc abătut căderile stelelor, căci visul meu vede în ele îndemnuri poruncitoare frunzelor, să cadă.

De pe culmea dealului, privesc blajina turmă a căruţelor satului.
Mai la o parte, bisericuţa e păstorul ei : întins pe pămînt, cu căciula-naltă de lînă albă, împodobită cu un spic

de aur, a prins să cînte din fluier doina creştină a clopotelor.

Cresc fumurile albăstrii de pe acoperise şi se pierd în albastrul văzduhului, spre cep.
E atîta seninătate în înserare, încît îmi pare că meduza albastră, care acoperea cerul, se pogoară încet spre pămînt, ca spre fundul unei ape adormite.

Pe cîmpia cosită, răsare soarele. Din holdele culcate de coasele oamenilor, umplu glorios cerul, culese de soare în razele lui.
Şi căpiţele care se rotunjesc, cît cuprind cu ochii, sînt lacrimi de recunoştinţă, lacrimi scînteietoare, prelinse din aurul cîmpiei spre holdele răsăritului.

M-aplaudă vîntul, cu frunzele, foşnind.
M-aplaudă lumina, cu aripile, fîlfîind.
M-aplaudă apele, cu valurile, clipocind.
Şi-s departe de oameni şi n-aud orăcăitul făţarnic al aplauzelor lor.

Soarele, aplecat cu resemnare pe zări, pare capul bălai al luminii îngenuncheate, pe care cerul o învestmîntă în umbra nopţii... a apus... dar vîntul îi flutură încă pe dealuri, prin văzduh, despletirea luminoasă a razelor rămase.
îmi pare că privesc părul tăiat al unei fete frumoase care se călugăreşte, îmbrăcînd pentru totdeauna rasa întunecată.

Cad frunzele pădurii, şi crengile — din ce în ce mai abătute — sînt lungi priviri încremenite după căderile necontenite.

De ce-mi simt trupul tot mai împovărat de mîhniri ?

De ce-l simt cum se-ncovoaie tot mai greu, spre pămînt ?

De ce-mi atîrnă braţele vlăguite ? De ce vrea timpul să-mi smulgă sufletul care-mi fîlfîie deasupra cerului, ca un steag al luminii ; de ce vrea să mi-l împovăreze cu mîhniri fără rost ?

Trunchiul de copac din care viaţa mi-a făurit trupul îşi aduce aminte că, demult, îşi pierdea şi el frunzele — la vreme de toamnă — laolaltă cu pădurile.

Şi sufletul aplecat pe trup ca o ureche pe o scoică ascultă înfiorat nălucile foşnitoare ale toamnelor de odinioară.

II

Pămîntul soarbe razele soarelui, împăienjenindu-i strălucirea ; pămîntul soarbe albastrul cerului, înnourîndu-l; pămîntul soarbe ploile norilor, puhăvindu-i ; pămîntul soarbe frunzele copacilor, împovărîndu-i ; pămîntul soarbe sufletele noastre — şi totuşi pămîntul se goleşte din ce în ce.

...Ascult cu teamă apropierea învăluitoare a nunilor haotice care cuprind, în fiecare toamnă, ugerul de belşug al pămîntului, şi-l mulg, şi-l mulg, lăsîndu-l vlăguit, lăsîndu-l istovit.

Va veni oare ziua în care mii de suflete puternice, unite întru străjuirea pămîntului, vor smulge nunilor hrăpăreţe ciubărul plin cu viaţa pe care ne-o fură şi-l vor vărsa din nou pe pămînt, înviindu-l ?

Abia atunci pămîntul nu va mai avea nici toamnă, nici morminte.

Amurgul trandafirilor

Au smuls zările bujorul luminii cu rădăcini de flăcări, lăsînd cerul gol.

Adînc s-au însîngerat zările în ghimpii soarelui apus.

Ce freamăt mut tresare în văzduhul care se va întuneca?

Privesc visînd şi văd : Nălucile trandafirilor se strecoară din pămîntul umed şi, covîrşind văzduhul, cu vestejitele lor înflăcărări, răzbat deznădăjduite, voind să se înfăptuiască, să-nflorească iarna.

Biete năluci ! Mi-e milă de truda voastră zadarnică.

Vă-ntind, larg, braţele mele. Veniţi cu toatele, veniţi cu văzduhul întreg, să vă scald în inima mea, să vă-mbujoreze vlaga sîngelui meu tînăr ; ca zburînd iară, înflorile, să vă rostogoliţi pe pămînt, acoperindu-l, ca un hohot de rîs împurpurat al sîngelui meu, învingător al toamnei.

...Dar noaptea se înalţă neagră, zvîrlind nepăsătoare în inima mea, ca-ntr-un mormînt abia deschis, nălucile trandafirilor, vestejite pentru totdeauna.

Amurg biblic

Capul însîngerat al Soarelui se apleacă tot mai mîhnit în apus, încununat, însîngerat de spinii razelor.

Din braţele lui luminoase, întinse pe dealuri, curg blînde şuvoaie de sînge.

E Toamna, răstignită pe crucea zărilor.

Iar văzduhul, prosternîndu-i-se la picioare, revarsă albastrele despletiri ale umbrelor cu care-i şterge rănile şi-i înfăşoară trupul sfîşiat de frunze, în care norii înfig lungile suliţi ale ploii.

O *cruce*

Un lung şir de păsări îşi seamănă fîlfîirea deasupra capului meu, şi se pierde... Privirile mele, întîlnindu-1, îi curmă neliniştita dungă, făcînd semnul crucii deasupra Toamnei.

Trufie

Stau neclintit, lipit de trunchiul unui copac. Sînt o icoană străveche, scoasă de pădure pentru sfințirea toamnei.

Crengile mi-au împodobit părul cu o cunună de frunze.

Soarele, din asfințit, mi 1-a împodobit cu o aureolă de purpură.

Sîngele, scăldat în lumină, scînteie prin trupul meu, îmbrobonîndu-mi inima de rubine. Luminez toată pădurea.

Departe, copacii trag clopote de foşnet.

Frunzele îmi sărută mînile.

La picioare, umbra mea îngenuncheată mi se închină mie.

Umilul visător

Stau rînduiți cerşetorii pe strada pustie, ca nişte mormane de zdrențe plouate.

Lîngă ei, rezemat de zid, stă în picioare un tînăr.

...Un foşnet lung porneşte din capătul străzii, venind înspre ei.

într-o pornire, cerşetorii se descopăr, întind pălăriile soioase, mormăind fiecare : „Milostiviți-vă di-un biet bătrîn neputincios".

Tînărul, odată cu ei, întoarce capul într-acolo de unde porneşte foşnetul, priveşte, surîde... surîde... şi întinde pălăria.

Foşnetul se pierde în depărtare.

Cerşetorii mormăie înciudați : „Afurisit vînt!" Iar tînărul surîde înainte, căci în pălăria lui întinsă foşnesc frunze de aur : Dania Toamnei care, trecînd pe strada nevăzută, îşi miluise cerşetorul.

III

> ***„Toute petrie de contrastes,***
> ***Avide elle guette ă l'horizon***
> ***La violence et le faste***
> ***Des couleurs criblees de sons."***
>
> **Lily**

Un cerşetor

Cît de îmbătrînit îmi văd Soarele în această zi de năruiri veştede !

Anevoie-anevoie, coboară povârnişul zării, şi greu îl mai apasă coroana ruginită a razelor !

Mi-am adus palma — streşină — deasupra ochilor, să-i pot urma calea.

Iată-1 : S-a oprit pe culmea dealului... şovăieşte^ — l-au părăsit puterile — se sprijină pe copaci, speriind ciorile, şi ochii mei îl privesc apunînd pe cer, ca întotdeauna.

Dar visul meu umilit îi vede coroana razelor căzînd pe pămînt, laolaltă cu frunzele. îl vede înfăşurîndu-se într-un nour zdrențuit... Priveşte, lung, cerul de care se desparte şi se coboară de cealaltă parte a dealului, sprijinit în cîrjele copacilor.

Ajuns la poalele dealului, anevoie-anevoie, o porneşte soarele olog spre sat, pe drumul tuturor paşilor. Şi cîrjele scîrțîie, şi-1 latră cînii, şi-n urma lui rămîne colb.

La marginea satului, cîțiva cerşetori se încălzesc în jurul unui foc de coceni.

încet-încet, se-ndreaptă soarele înspre ei, să se încălzească şi el, că soarele cerului a apus demult, şi nopțile de toamnă sînt lungi şi friguroase.

Ați simțit voi golul cerului, toamna, după ce apune soarele ?

Ştiți voi de ce latră cînii a pustiu ?

Cocorii

Rînduiţi în unghi, cocorii îşi încep pribegia. îi privesc : Fruntea cîrdului se mistuie în soarele care-l soarbe, dar capetele cîrdului flutură încă prin văzduh, ca două aripi lungi, subţiri, răsunătoare de chemări.

Şi spun sufletului meu : nu-ţi risipi clipele vieţii, stinghere. Adună-le în cîrd mereu crescînd şi îndrumă-le unite înspre sfîrşit. Ca atunci cînd cea de pe urmă clipă a anilor bătrîni se va mistui în moarte, cîrdul clipelor tinere să fluture încă deasupra vieţii, ca două aripi răsunătoare de tot ce-ai iubit, de tot ce-ai cîntat, de tot ce-ai slăvit, de tot ce-ai suferit.

Despărţire

Pămîntul, acoperit de mormane de frunze, e un peron de gară pe care se învălmăşesc pădurile venite să-şi petreacă păsările.

Privirile mele, încremenite în afundul zării, sînt două şine lungi pe care pleacă sufletul meu de vară. Tot mai departe, tot mai departe... îl pierd pe culmea soarelui. Ş-abia îi mai desluşesc rîsul şi plînsul în ciripitul păsărilor...

...Răsăritul lunii e trist, ca o fluturare de batistă pe un peron gol după cei ce n-o mai văd.

Basmul toamnei

îl începe o frunză — cu glasul stins de sfiala, cu obrajii dogoriţi — şoptindu-l : ,,A fosst odat' !..."

Dar şoapta îi sporeşte în freamăt răspîndit prelung, şi frunzele, 'mpreună, murmură întrebător : „A fossst... ?"

De departe, gînsacul hotărăşte : „A fossssst..." Şi gîştele îl încuviinţează dînd din cap : „Da-da, da-da, da-da".

Iar firele de iarbă, alergînd de-a valma, s-apleacă şi se roagă suspinînd : „sssspune... ssspune..."'

Prunii, deşteptaţi din toropeala verii, deschid ochi vineţi, aiuriţi.

Merele şi perele fug de prin aşternutul crengilor, zugrăvindu-şi chipurile colorate pe feţele frunzelor, ca să nu le bage nimeni în samă fuga. Dar vîntul descoperă înşelăciunea şi, pornind în căutarea lor, se uită pe fereşti, le vede şi le cheamă prin horn.

Gutuile îngălbenesc de spaimă, privind pe sora lor mai mare, Luna, care-a albit de groază pe marginea prăpastiei.

Bostanii au cozi fudule, rîd pe-nfundate de fratele lor, Soarele, că-i berc.

Nucii cu miros amar se-ntreabă de unde li s-a tras atâta mîhnire frunzelor şi, frămîntaţi de gînduri, creierii închişi în nuci se zbîrcesc mohorît.

Frunzele viei prind culori aprinse şi se clatină de beţie, că doar sînt mici, şi o boabă de poamă e damigeana de must pentru o frunză.

Prin văzduh, vara a semănat, în mersul ei, zboruri de păsări, ca să nu-şi piardă calea la întors. Dar păsările s-au împrăştiat şi vara s-a rătăcit departe.

Prin ierburi, prizăriţii greieri doinesc tremurător bejania firavilor funigei ; cosaşii cosesc zoriţi ţiuitul tăcerii ; lăcustele, în salturi sprintene, se joacă de-a stelele căzătoare ; broscoi cocliţi îngînă, bleg, croncănitul ciorilor de zgură : Cra-craaa, cuac-cuac...

Ţînţarii, aţîţaţi de frunzele roşii, le înţeapă, şi trupul toamnei tremură înfrigurat.

Castanul sălbatec, nătîng de felul lui, se bucură că-i doldora de fructe, dar se ruşinează că-s zburlite fructele rotunde şi, mînios, le aruncă de pe el.

Floarea-soarelui, îngrijorată de ropotul căderilor, s-apleacă la pămînt, tot mai jos, şi trage cu urechea...

Basmul e lung, dar trece pe nesimţite şi poposeşte în împărăţia lenei, pesemne, căci de la o vreme frunzele pică de somn, cerul picură...

...Cînd te deştepţi, eşti cu capul în poala Iernii care-şi toarce fuiorul de fulgi şi-ţi pare că de cînd lumea Iarna îţi povesteşte basmul, căci de frunză nici urmă nu-i.

Şi Iarna-ţi povesteşte înainte basmul început de-o frunză, căci gura vetrei e gura Iernii, şi gura vetrei — cu flăcări şi cu jar — îngînă dogorind basmul de aur al Toamnei.

BUCOLICE

Primăvara

April a legat cu basmale de flori ochii verzi ai pomilor...
Cucu !
Cucu!

Nu ştiu dacă e glasul unei păsări sau chemarea pomilor copilăroşi, care se joacă de-a baba-oarba.
Cucu !
Cucu !

Un zarzăr, scuturîndu-se, mă arată livezii. Şi, fără să vreau, privesc îndărătul meu, să văd de nu cumva un piersic mititel, îmbujorat de alergătură, s-a tupilat după mine, ca să nu-l prindă ceilalţi pomi... Rîd albinele, cucul cîntă, şi buzele mele şoptesc şi ele : „Cucu".

Dar îndărătul meu nu-i nimeni.

April! De ce nu mi-ai legat şi mie ochii cu o basma de flori ?

II

Ascult cum se frămîntă, cum se adună si se resfiră seva in pămînt, ca nourii pe cer. Livada plouă fraged mcolţirea ierburilor. Cînd şi cînd, îmi scapără prin ochi fuga unei şopîrle, ca un trăsnet scurt, zvîcnit din sevă mistuit în ierburi şi sfărmat în salturi de lăcuste

E greu pămîntul ca o furtună mocnită, dar mi-e trupul gol de gînduri, şi sufletul mi-i luminos şi viu ca un curcubeu purtat de ploi.

Căprioara

Ca o toacă de vecernie, într-un schit, departe, paşii ei înfioraţi răsună prin pădure.
Urechile ei sînt agere ca aripile fluturilor de cîmp, şi nările ei sînt înflorite de miresmele pădurii.
Botul ei plăpînd se apleacă pe izvoare ca pe un fluier, şi-n ierburi, buzele ei sărută genele vîntului.
Aşa-i de firavă, că un copil ar frînge-o ca pe o surcică — dar i-ar fi milă — ş-apoi e mlădioasă ca un vînt.
Ea se opreşte din goană, învoaltă, şi atît de vioi, că-ţi pare cărarea pe care a venit o creangă aplecată din cer, de pe care îşi va lua zborul. .
Ea e sperioasă ca parfumul violetelor de toamnă ; ochii ei sînt umezi ca aroma fragilor sălbatici ; şi viaţa ei e zbuciumată ca inima unui copil îndrăgostit.
Doamne ! Nu scoate vînătorii în calea căprioarelor !

Fragii

Mi-e dor de voi, fragi ai pădurilor !
Numele vostru e fraged ca o sărutare strivită pe buze ; rostindu-vi-1, buzele mele se sărută.
Sub frunzele pădurii — ca subt o mare verde cu valurile înfoiete, deasupra căreia pluteşte meduza de miere a soarelui — primăvara vă-nfiripă mărgeanul vostru.
Pe unde răsăriţi, pămîntul întinereşte, rumen ca un obraz sărutat ; voi sînteţi sfiala primăverii ascunsă în păduri.
Aroma voastră e curată ca roşeaţa zorilor, căci zorile sînt gîndul drag al cerului care vă visează de cînd adoarme înspre seară, închizînd, în ochii de amurg, culoarea voastră, fragilor !
Buzele unui copil din leagăn sînt veştede alături de tinereţa voastră, boabe de rană roşite !
Poate îngerii care fură, într-o noapte, trandafirii toamnei şi-au însîngerat minutele şi v-au picurat din cer îrt

păduri ? Sînteți copilăria căpşunilor ? mătăniile violetelor ? Ori sînteți jarul pîlpîind, pe care pămîntul şi-a ars trandafirii albi, ca să culeagă pîlpîirile macilor ?

Mi-e dor de voi, fragi ai pădurilor ! Dar prea mi-i pîngărit trupul şi prea mi-s prihănite minele ca să cutez să vi le-ntind !

Aş vrea să-mi rostogolesc sufletul înspre pădurile care v-adăpostesc, să mi-l jertfesc pe rugul vostru de arome, ş--apoi să-i suflu, în vîntul care vă dezmiardă, cenuşa întinerită, sau s-o culeg în pumni şi s-o sărut — fragi ai pădurilor !

Zmeură

Sîngele aprins al verii ți-a împurpurat surîsul, zmeură luminoasă ca vişiniul amurgurilor prin păduri !

Inima sevei bate mai repede şi mai nebună, pentru tine, rod umed de rubine !

Cu trupul gol scăldat în frunze, îți porți aroma ca pe o floare sfîşiată în dinți.

E-atîta patimă în calda ta suflare, că tremură mai tare glasul privighetorilor din preajma ta.

Chipul tău e beție de vin roşu, pentru ochi ; chipul tău răneşte sîngele şi dogorăşte obrajii ; aroma ta sărută nările şi umezeşte buzele !

Păroşii şi greoii urşi sînt robii tăi, zmeură cu buzele înfăgurite de friguri !

Ai deocheat pe pustnicii pădurilor ! Căci iarna, fără de tine, ei zac zdrobiți în vizuini, ca nişte trunchiuri de stejar, fulgerați de buzele tale.

E aprigă dragostea lor cînd vin prin foşnetele verii, cu nările arse de poftă, cu buzele flămînde, să-ți împartă culcuşul, ibovnică cu buzele muşcate, a vajnicilor urşi !

Dar îi uiți, nepăsătoare, atuncea cînd desculțele țigănci cu păr muriu şi ochi întunecați ca umbra ta vor veni să te culeagă în cofițe ! Căci îți vinzi dragostea oricui, şi vor muşca şi dinții oamenilor din rîsu-ți roş şi crud, zmeură ispititoare ca sîngele fierbinte, copt în buze de țigancă.

Casa noastră s-a născut, a făcut ochi şi a crescut voinică, în poala de pămînt a ogrăzii, sub privegherea şi ocrotirea ei.

Ograda a privit cel întîi surîs nedumerit al geamurilor cu gene lungi de soare, tot ea a îndurat cu bunătate mînia streşinelor, gîngurită prin uluce, şi a iubit deopotrivă copilăria casei înfăşată în scutece de var, tinereța ei cu obraji de măcieş, şi vîrstnicia ei treptată.

...Sipetul cu capac de viță al grădiniței, în care ograda păstrează gătelile fireşti ale florilor : peptenul de lemn vopsit al gardului ; oglinda de ploaie verzuie a putinei ; fuiorul de hulubi al hulubăriei ; ornicul cucurigător al poieții ; cutia de chibrituri a hambarului de lemne ; chimirul de piatră al fîntînei ; degetarele chiupurilor şi candela felinarului, aprinsă la icoana nopții, suflată cu lună sau cu umbră... sînt darurile pe care ograda le-a primit din mînile casei, în amintirea clipelor trecute, cînd ograda, despuindu-se, făcea cuiburi streşinilor casei, învățînd-o să fie veselă şi darnică.

Cînele

În oameni s-a întrupat, însuflețită, casa ; în cîne, s-a întrupat, însuflețită, ograda.

Asemeni ogrăzii, cinele este pretutindeni, împrejmuind ocolul casei. Şi-a schimbat de multe ori porecla, ba chiar statura şi portul şi le-a schimbat, dar numele lui adevărat este Cinele, şi, statornic, el e unul şi acelaşi. Fără preget, veghează şi ocroteşte. Aşa i-a fost sortit : el se supune cu dragă inimă.

Mintea lui osebeşte trei soiuri de oameni : pe ai casei, în faţa cărora se gudură, pe cei străini, pe care-i mîrîie, şi pe slujbaşii poştei, pe care-i latră sau îi muşcă.

Eu sînt dintre cei dintîi. Mă simte de departe şi mă întîmpină. De îndată ce mă apropii de casă, el se desprinde din ogt'adă, zburdalnic şi năuc asemeni vîrtejului de colb; năvăleşte pe portiţă, deschizînd-o, sau o sare şi dă buluc peste mine, spart în ţăndări şi hămăiri, mînjindu-mă cu labele pînă pe umeri, năzuind să-mi umezească măcar capătul bărbiei ou vîrful limbii lui.

Ograda iubitoare se bucură, dezmiardă şi sărută cum ştie şi cum poate.

în schimb, pune mîna un străin pe clanţa din afară a portiţei, coada cînelui se arcuieşte, zvîcnind deodată, aidoma clanţei pe care străinul, speriat, a scăpat-o din mînă ; un mîrîit mocnit, de zăvor ruginit, îi hurducă fălcile ; nările se umflă, scurtînd buza de sus, tivită cu licăriri de ger ; urechile, ridicate, împung.

Dă străinul să se strecoare înlăuntru, el răsare în prag, aprig de temut, şi capul lui e un revolver cu cocoşul tras, într-o mînă care nu tremură.

Se întîmplă că străinul să fie tocmai vreun prieten de-al meu. Atunci, dau fuga la portiţă, alung cinele şi urez bun-venit omului. Cinele se supune, dar privirile lui apasă greu ca o descărcătură de alice dosul prietenului meu, întovărăşindu-1 pînă ce intră în casă.

Ograda, înţeleaptă, mă vesteşte că bunii prieteni sînt străini desăvîrşiţi, fiindcă ea ştie că între două case se ridică un gard — de fier, de lemn sau de verdeaţă — îndărătul căruia veghează o ogradă şi pîndeşte un cîne.

Pe factorii poştali îi urăşte. Cînd intră vreunul pe portiţă, el îi înnoadă şi-i ferecă paşii cu lanţuri de lătrături tăioase, că doar îl va împiedica să răzbată pînă la cutia cu scrisori.

Ograda, cu vii aduceri-aminte, ştie că hîrtiile acelea sînt atît de preţuite în casă, sînt ferestre zăbrelite de temniţă, prin care dorul celor duşi nu încape să cuprindă dorul celor rămaşi...

Coada cînelui

Cînd e ţanţoş, coada lui stă înfiptă ca un pinten ; cînd e abătut, se lasă în jos ca o privire ; cînd e vesel, se răsuceşte mucalit ca o musteaţă ; cînd e mîhnit, atîrnă moale ca un deget de mănuşă ; cînd e semeţ, se arcuieşte ascuţit ca un Crai-nou ; cînd e blajin, adie ca o mlădiţâ în floare ; cînd e zburdalnic, fîlfîie ca o aripă ; cînd e sleit, se blegeşte ca un fir de sparanghel fiert; cînd e falnic, trupul lui atîrnă de ea ca de un cuier ; cînd e pocăit, ea îl urmează ca o vîslă ; şi cînd e înfricoşat, o pierde sub pîntec.

Coada cînelui nu e podoabă de prisos : e coada inimei lui.

Urechile cînelui

Cînd pare că moţăie, cu ochii închişi, cu trupul înnodat, în urechile lui se deschid ochi tainici de umbră, străbătători ca ai cucuvaielor cu care vede toate stelele căzătoare ale zvonurilor, scînteind prin noaptea tăcerii.

Iată, de pildă, priveliştea sunetelor unei după-amieze de vară, privită prin urechile lui :

Pe şesul lin al foşnetelor curge leneş pîrîul uguirilor hulubilor, în al cărui fund prundişul ţîrîirii greierilor tremură, încreţind limpedele apei... Prin iarba deasă a zumzetului de' albine şi a bîzîitului de muşte ţîşnesc vioi lăcustele ciripirilor. Cotcodăcitul unei găine bate cu ciocanul pe nicovală. Răsare sprinten, aici şi acolo, plopul însorit al unui cucurigu. Mai departe, orăcăitul broaştelor din iaz scutură un sac plin de nuci. Găgîitul răţuştelor trece grăbit, clămpănindu-şi papucii de lemn. Fîşîitul gînsacului e o şerpuitoare şosea, prăfuită de pufniturile curcanului... Trece un nor greu de tăcere, din care tresare trăsnetul unui scîrţîit; rîndunelele ţipetelor îşi întretaie zborul ascuţit; un freamăt plouă.

Iată şi un catîr cu mersul bleg, înhămat la o saca spartă : glasul gros al bucătăresei, şi glasul subţire al slujnicei.

Nările cînelui

Ele pîndesc şi sorb. Mirosul cel mai vioi trece prin ele potolit, izul cel mai ciudat străbate prin ele lămurit, asemeni trenurilor, care îşi încetinesc mersul şi îşi aprind luminile cînd trec prin tunel.

Ochii cînelui

Cînd ochii mei — trudiţi de ochii oamenilor, în care şi-au măsurat singurătatea — caută odihnă şi tovărăşie, îl privesc în ochi. Privirea lui îmi învăluie blînd ochii, despărţindu-mă de oameni, ca o pleoapă umedă de-nduioşare.

Ş-atunci nu mai sînt cu ograda.

Cuviinţă

Cîteodată îl poftesc în casă. El nu cutează ; crede că rîd de el.

Eu stărui. El se codeşte. Ochii lui, atît de umil nesupuşi, îmi spun : „Stăpîne, nu se cade !" Eu îl îndemn cu porunca, îl omenesc cu vorba, pînă ce îl hotărăsc să intre. Atunci se opreşte neliniştit pe pragul uşei ; în frămîntarea lui se vădeşte sfiala ogrăzii, aşa cum se vădeşte stânjeneala ţăranului în căciula pe care o suceşte în mîni, cînd intră în casa boierului !

Noaptea cînelui

Furtuna soarelui se mistuie pe zare. Lumina fuge ca un vînt, spulberînd lanul de trandafiri al amurgului, şi pe pămîntul ostenit pogoară umbra cerului : noaptea.

O boare blîndă aprinde argintiu frunzişul moale al umbrelor : răsare luna.

Din cer, pe zare, cad grei şi calzi picuri de răşină : stelele.

E clipa în care truda culcă trupurile oamenilor, la fel cu umbrele copacilor.

Una cîte una, luminile casei se sting, zgomotele amuţesc, pleoapele se închid : pe vadul de lene al somnului, viaţa aţipeşte moleşită. Pe cînd, în jurul casei, cinele se mişcă de colo-colo, mîrîie răguşit sau latră prelung ; ograda, chinuită de gîndul pazei, se frămîntă şi vorbeşte prin somn.

Cuşca

într-un ungher al ogrăzii, cuşca pare o scundă odăiţă de lemn, dată afară din casă şi pusă la colţ.

Albinele spun despre ea că e cel mai falnic stup pe care l-au întîlnit vreodată, şi văzîndu-l găunos şi scăpătat în ogradă, cred că mai dăinuieşte acolo ca o mărturie a vremurilor de huzur, cînd albinele erau mari cît zarzărele coapte, şi florile nalte cît pomii.

Cucernicile flori de romăniţă, neştiutoare că au înflorit din pămînt — fiindcă uită —, trezindu-se în fiecare primăvară în preajma cuştei, o socot schitul lor, din care au ieşit afară să se închine soarelui lor : floarea-soarelui.

Cînd vreun melc, cu ghiozdanul în spate, se îndrumă înspre ea, cuşca e o şcoală primară în faţa căreia vrăbiile în recreaţie se joacă de-a copiii.

Rîndunelele, din mansarda lor de streşină, coboară în goană întortocheatele trepte de vînt care duc la cuşcă, culeg un pai luminos şi vin îndărăt : cuşca e hambarul lor.

Fireşte, hulubul şi hulubiţa zboară din hulubărie, pe acoperişul cuştei. Acolo, tainici şi nestingheriţi de ceilalţi hulubi, ei îşi apropie ciocurile de mărgean, vîrf la vîrf, uguind înăbuşit, ca doi şcolari care, la adăpost de ochii dascălului, îşi aprind ţigara unul de la altul.

Răţuştele cu picioare şubrede fac băi de nămol în toate băltoacele ogrăzii. Numai cuşca le poate fi cabină de baie !

Ciorile, auzind lătrături înlăuntrul cuştei, o iau drept clopotniţă şi se miră că nu văd biserica, nici crucea.

După ce şi-au ţinut iarmarocul undeva în ogradă, gîştele vin în urma gînsacului care-şi vîră capul nătâng

înăuntrul cuştei. Mai toate fac la fel cu el. Apoi izbucnesc în hohote de gîgîit asurzitor şi o pornesc abia ţinîndu-se pe labe. Coada cînelui le arată cu degetul. Iar curcile se dau la o parte, scîrbite, din drumul acestor păsări care au fost la circiumă.

A clocit şi cloşca în cuşcă. Cucoşul nu se îndoaie că acolo e visteria din care chiabura sa tovarăşă a scos atîţia bulgăraşi de aur. Dar găinile ştiau că acolo e cuptorul în care gospodina lor a copt galbenii cozonăcei.

Curcanul s-a umflat în pene şi în faţa cuştei. îi şedea bine, căci părea un merişor înflorit pe pragul unei case de păpuşi.

Uneori, la începutul primăverii, cinele poposeşte mai multă vreme în cuşcă. Atunci, nimeni nu mai intră. Cînd se arată iarăşi în ogradă, e întovărăşit de doi-trei căţeluşi zburdalnici. El vine cu ei din cuşcă, aşa cum se întoarce un părinte de la gară împreună ou odraslele sale care s-au înapoiat acasă pentru vacanţa cea mare.

Numai motanul ocoleşte cuşca : „Nu sînteţi şoareci", spune el; adevărul e că se teme să nu fie vreo capcană de motani.

Aşa e cuşca !

Mai poţi crede despre ea : că e un circ ambulant de păsări, la care e înhămat un cine ; că e hanul la care trag drumeţii veniţi tocmai de la poiată ; şi iarna, cînd e văruită de ninsoare şi sihastră, că e chilia unui călugăr lapon, sau că-i o colibă dulce de zahăr, pe care o cioară e un horn strîmb de vanilie.

...Cuşca a fost conacul în care mă poftea ograda, peatunci, cînd eram călăreţ prea mic pentru cine şi, mai tîrziu, a fost cutia cu jucării însufleţite a copilăriei mele.

Acum sînt mare, cuşca e mică ! Şi totuşi adeseori mă uit pe geamul odăii mele încăpătoare la cinele care intră în cutia lui de scînduri, cu rnvidie.

Anotimpurile în ogradă

Cu părul galben strîns în soare şi îmbrobodit în nori ; ou cerceii ciocîrliilor la urechi ; cu salba sunătoare a cârdurilor de păsări în jurul gîtului; în strai fluturător de

vînt, ţesut din fraged borangic de ploi şi înflorit cu fluturi şi albine ; ţinînd în mîni coşurile livezilor, pline de zarzăre şi de cireşe, acoperite cu năframa florilor peste verdeaţa frunzelor, cu paşi de ghiocei, primăvara vine de la ţară, rîzînd. Şi pe cîmpii, şi-n crînguri, se întinde umbra'ei de violete... N-a scîrţîit portiţa, cinele n-a bătut, nici nu s-aud paşi străini ! Pe unde a intrat la noi copila pe care ograda nu şi-a văzut-o de atîta vreme ?

Căsuţa, cu geamurile deschise, respiră adînc suflarea gurii care-a mozolit flori şi a muşcat fructe.

Iar afară, primăvara, voinică şi înaltă că abia încape sub pragul cerului, se face mică, îngenunchează şi, aplecîndu-şi chipul umed, cu şuviţe de soare pe tîmple, dezmiardă cu palmele ei de iarbă, lung şi tremurător, chipul zbîrcit al ogrăzii.

De ce cad, şiroaie, florile castanului de la poartă ?

Plînge ograda, de bucurie că a crescut atît de frumoasă primăvara ei ? Sau plînge primăvara, de mîhnire că şi-a găsit ograda atît de gîrbovă şi de bătrînă ?

Pe dîmbul vremii urcă zilele fără număr, cu mers greoi şi anevoios. Sînt plăvanii de aur arzător, ou lungi şi leneşe coarne de vînt, înjugaţi la carul de verdeaţă al verii. Pe lîngă ei, umbrele lor culcă legănătoare nopţi albastre... Cînd şfichiul unui trăsnet îi loveşte, mugetul lor zbuciumă jelania drumului lung şi a împovărării istovitoare. Şi cînd le zăreşti copita încinsă, vezi soarele pe raze şi-l pierzi în nori de colb.

Munţi, cu vulturi pe umerii lor de stînci, pe şold cu tolba codrilor de brad ; dealurile, cu struguri în pletele lor creţe de podgorii ; crîngurile, ou fluierul privighetorilor pe buza lor de frunză ; şesurile, dezmierdînd cu mîni de sălcii harfa rîurilor de argint ; răcoarea, cu ulciorul de rouă pe umărul ei gol de lună plină... delaolaltă îşi înalţă graiurile de belşug în carul verde.

Ograda, prea umilă pentru falnicul alai, stă lipită de căsuţă, ascultînd, în ţîrîitul greierilor, scîrţîitul osiilor verii care trece. Şi verdeaţa castanului de la poartă nu-i decît pomana făcută unei biete cerşetoare.

— Ascultă ! Bate cineva la poartă !
— Nu-i nimeni : cad castanele !

*

A venit olteanul — cu coşurile pline de busuioacă, de fragă, de coarnă şi de razachie — aducînd crăinicia viilor. Şi am ştiut că strugurii copţi ard în vii, ca mii de policandre — de aur, de argint şi de aramă — şi că podgoriile pîlpîie de-mpurpurarea frunzelor, ca bisericile de lumini, în noaptea învierii.

— Ascultă ! Tremură cineva la poartă !
— Nu-i nimeni : frunzele castanului !

...A intrat pe poartă căruţa care vine de la livadă.

Harbujii şi harbuzoaicele, cu trupul lor de omăt roş îmbrăcat în strat tărcat de brotac ; mătăniile de noapte ale prunelor, brumate de razele lunei care le-a înşirat; aurul cucuiet şi creţ al gutuielor ; nucile smolite şi vrîstaţe ca obrazul ţigăncilor bătrîne ; ploştele grele de must ale perelor ; merele, cu obrajii aburiţi de bujori şi trandafiri, şi piersicele, care abia mai pot strînge în pumnul lor moale migdala dulce din sîmburul de lemn, mi-au dat de veste că-n livezi e vicleimul toamnei.

— Uite ! Se încinge un foc la poartă !
—• Nu-i nimic : castanul se vestejeşte.

Pe poartă intră, scîrţîind, carele cu lemne surghiunite din pămînt.

Spun buturugile bătrîne, venite de departe, că vînturi aspre au prăvălit, din munţi spre văi, stîncele de lînă ale turmelor ; şi că din năvoadele vînjoase ale pădurilor s-a scurs talazul verde — al frunzelor —, şi — acum, cu solzi de aur şi de jar, toamna foşneşte sfîşiindu-se ; că nourii galbeni ca mierea şi ploioşi de spice ai holdelor de griu — în care-au fulgerat coasele şi-a rîs curcubeul brîielor cosaşilor — s-au mistuit, lăsînd în urma lor, pe mohorîtele ogoare, clăile ude ale ploilor ; că bruma a căzut rănită pe cîmpii, şi gîtul ei de lebădă a fluturat prelung pe ierburi, scuturînd macii, şi blîndele ei aripi au fulguit aburi; că paloşul frigului a despicat, de pe grumazul pămîntului, capul de foc al luminei, şi că pe ochii de amurg, genele cocorilor ce pleacă, cearcănul nopţilor creşte...

— Cine-a plecat de la poartă oftînd ?
— Nimeni : s-a scuturat castanul.

Pămîntul nins e prispa albă a unei case în care au murit copiii şi bătrînii.

Sub streaşină de nori nici o pasăre nu şi-a făcut cuib, şi cocostîrcul cel de aur, care străjuia casa, a zburat...

Castanul de la poartă, alb ca spaima, cu braţele întinse deznădăjduit, vrea să oprească corbii să nu intre... unde ?

A murit cineva în căsuţa noastră ?

Cealaltă ogradă

La capătul tîrgului, pe coasta unui deal, se întinde ograda ale cărei porţi sînt deschise tuturor, deopotrivă.

Nu-i nici un cîne de pază înlăuntrul ei. Doar o biserică schiloadă îşi mai trage zilele acolo, şi sunarea clopotelor ei e jalnică asemeni urletelor unui cîne fără stăpîn.

Spun bibliile că e ogradă sfîntă şi că e a cerului, dar nimeni n-a văzut pe Dumnezeu mergînd prin ea.

în largul ei cuprins, de la porţi şi pînă în fundu-i, se văd doar urmele unor paşi uriaşi, pe care nimeni nu i-a auzit : morminte. E-aşa de departe de mine ograda cea străină, ş-aşa-i de aproape ograda noastră !

Dar dacă mă gîndesc cum, rînd pe rînd, s-au strîns, se strîng şi se vor strînge bătrînii mei, şi dacă îmi socot risipa zvîcniturilor din piept, ascult şi văd cum om cu om, clipă cu clipă, viaţa căminului nostru — despărţindu-se de ogradă — se apropie şi intră în veci în ograda cu cruci.

DOUA LEGENDE ALBE

Legenda lebedelor

...Pe atunci, pămîntul era învălurit de negură ca de aripile unui liliac haotic.

Scorbura neagră a cerului se cască deasupra... Pămîntul era brăzdat de zbîrcituri mohorîte ; şi apele, oarbe, erau atît de înfricoşate, încît se strîngeau singure în braţe, cu valuri tremurătoare.

Dar, de la o vreme, lumina înduioşată de chinul lor se milostivi, întinzîndu-şi mîna prin negură spre ele.

O clipă, mîna se opri în slăvi ; cunună bineouvîntătoare pe creştetul cerului albastru. Şi negura fulgerată se spulberă în fulguiri de lilieci întunecaţi, cu ţiuiri plîngătoare. ,

Apoi mîna se pogorî, urmată de şipotul braţului alb, prin noaptea înălţată deasupra pămîntului, ca o amforă umplută de lumina braţului pogorîtor.

Din pămînt, înfloreau privirile crinilor, albe de lumină, încremenite asupra ei, sorbind-o ca pe o mireasmă.

Oprită o clipă pe luciul apelor, mîna luminii alinta tot cuprinsul lor, lăsînd în urmă-i surîsuri de nuferi pe-nvăluiri brumate cu licăriri de-argint.

Atîta îndrăgiră ele alintarea, încît, cu o pornire nebună, valurile se încordară în talazuri înspumate, ouprinzînd, cu toatele, braţul alintător.

Braţul se frînse, de la umăr, şi căzu... surîs mîhnit prin noaptea care era o salcie plîngătoare de raze albe...

Pe cer rămase braţul ciung al luminii : luna.

Fulgiuiri de lilieci întunecaţi jucau prin noapte... stele cădeau pe cer... din crinii abătuţi cădeau lacrimi de aur... Albastrul nopţii se ofilea...

Bueălarea valurilor înspumate, învestmîntată în bucălarea luminoasă a braţului frînt de ele, se prefăcu în lebede.

Alunecînd pe ape, ele urmează blînda alintare a braţului din care s-au desprins. Dar albul mlădios al gîturilor se încovoaie, împovărat de plîns de raze, asupra apelor care le alină.

Priviţi clarul de lună : e dorul alb al lebedelor de braţul din care s^au desprins.

Priviţi clarul de lună : e mîhnirea luminoasă a braţului ciung, înlăcrimată asupra dorului zadarnic.

Şi noaptea toată e doina mută a unui dor neîmplinit, a unei mîhniri nealinate.

Legenda lăcrimioarelor

Vrabia zgribulită de frig abia se mai ţinea pe crenguţa mărului înflorit fără mireasmă.

Geamul — care se deschide primăvara, să intre prin el vîntul ciufulit de flori, în cîrlionţări de brumă înflorită — rămînea închis. Era iarnă cumplită şi copacii păreau răstigniţi pe văzduh, cum părea răstignită vrabia pe crenguţa mărului căruia îi rămăsese credincioasă.

...Gerul o cuprindea — încetul cu încetul — aspru.

îşi simţea inima ca un boboc de trandafir însîngerat de chiar ghimpii săi. Rar, pliscul ei mic se crăpa îndurerat şi un ciripit picura din el, ca un scîncet slab.

CU gheare mărunte, gerul o scurma, strîngîndu-i ciripitul — boabă cu boabă — şi vrabia simţea ciripitul

căzîndu-i pe inima rănită, ca o ninsoare înghețată.

Acum, doar inima îi mai zvîcnea, în pliscul care se deschidea şi se închidea — mut.

...Ca prin vis, văzu fereastra deschizîndu-se, o mînă albă întinzîndu-i miez alb de pîine, fărîmițat mărunt... Cu o ultimă tresărire de aripi, vrabia se smunei din toropeală şi căzu în mîna întinsă.

Văzuse o creangă scuturînd fulgii şi, vrînd să zboare, căzuse laolaltă cu fulgii scuturați, ca o lacrimă plînsâ — prin somn — de creanga mărului înflorit fără mireasmă.

In omătul sclipitor, gerul rînjea !

Primăvara, în jurul mărului înfloriră cîteva lăcrămioare. Pămîntul înălța — pe tulpinițe subțiri ca firişoare de gene — boabele de ciripit laolaltă cu fulgii de omăt.

Şi lăcrămioarele înfloreau, deschizînd pliscul alb al petalelor, într-un ciripit mut, rugător, spre creanga de pe care căzuseră.

Dar mărul — ale cărui crengi erau acum un hohot de ciripit într-un hohot de flori albe — nu ştia că subt el, pe mormîntul vrăbiei, înflorea credincios ciripitul mut.

Şi lăcrămioarele, triste, îşi aplecau floarea, umil, spre mormînt, şi mireasma lor era o lacrimă nevăzută plină de un ciripit mut.

ICOANA FĂURARULUI

Lily

Ce trosnet vajnic scrîşneşte în adîncuri ?

Ce încordare istovitoare încremeneşte pădurile ?

Ce suflu nețărmurit lărgeşte pieptul luminii, îmbrobodindu-1 de soare fierbinte ?

Ascultați ! Ascultați !

Lumina — curmîndu-şi spinarea albastră a cerului înspumat de ani —, povîrnită în toate zările, cu miile de brațe ale pădurilor, trage din adîncul pămîntului, ca dintr-o uriaşă fîntînă împotmolită, trage din greu cîntarea de sevă crudă a primăverii.

Cu mînile aprig împlîntate în pămîntul umed, ca nişte rădăcini ; cu trupul încolăcit pe pîmîntul cald, ca un şarpe ; cu inima înfiptă în pămîntul zbuciumat, ca o tentaculă, aştept.

Cu urechea lipită de pămîntul adînc, ascult.

Tremură muşchii cumpliți ai stejarilor sub neclintirea mohorîtă a scoarțelor care-i acoperă, că-i grea povara belşugului !

Anevoie se înalță ciutura răzbind prin îndărătnica încleştare a pămîntului, anevoie !

...Şi se-nalță... se-nalță — în duhnirile pămîntului spintecat — şi s-apropie... s-apropie... Iat-o... Plină !

în urechi îmi vîjîie uraganul clocotirii sevei spre înmugurire.

Mînile mele împlântate în viitoarea ei ard. Trupul meu se zvîrcoleşte, străbătut de năvala zvîcnirilor care vor să-1 spargă.
Dar inima mea, căscată lacom, curge prădalnic, curge sălbatec, soarbe nesăţioasă toată seva ciuturii oprite.

M-am ridicat drept în sus, cu creştetul în soare. Trufaşă se-nalţă făptura mea deasupra pămîntului, că-i amforă plină deasupra fîntînii pe care a secătuit-o.
Vino tu, însetată pribeagă. Vino şi mă soarbe ; te aştept.
Cu toată primăvara în tine, să fii rodul meu, nu al pămîntului.
Atunci, scheletele pădurilor vlăguite mă vor fulgera cu înmiitul blestem al crengilor uscate, pe mine, tîlharul primăverii lor.
Dar soarele, adunîndu-şi risipa razelor în palmă, de slavă, o va apleca deasupra ta, cel mai minunat rod pe care l-a privit. Şi toate păsările văzduhului îşi vor roti zborul în jurul tău, împletindu-ţi cununa vie de aripi şi de cîntece.
Iar eu, îngenunchind, îmi voi apleca fruntea la pămînt şi mă voi închina ţie, icoană suflată cu sufletul meu, Icoana Belşugului.

IMN

Închinat lui Lily

Prefă-te, cer, cu-n spasm nebun, din nor albastru de senin în vast soare boltit ; şi despleteşte-te în tumultoase holde de raze, să-nvestmînţi pămîntul în fulgerătoarea lor beteală, să-nvestmînţi o fericire care-1 cuprinde tot.

Albiţi-vă-n lumini de lună, pribegi nori ai cerului, şi adunaţi-vă laolaltă în albă înflorire, să fiţi flori de lămîiţă pe fericirea mea.

Vulcani ! Sorbiţi primăverile lumii, cu toate florile şi ciripitul lor, şi-n năvăliri de lavă zvîrliţi-le-n văzduh, ca-ntr-o haotică ninsoare de curcubeie ciripitoare, să-ncununaţi fericirea mea.

Tresăriţi aripi albe ale gheţarilor şi zburaţi cu foşnitoare fîlfîiri, albind văzduhul, să fiţi fluturi prin florile fericirii mele.
Prefaceţi-vă, claruri de lună, în jocuri tainice de surîsuri, să vă presar pe fericirea mea.

Prefă-te, pămînt, în uriaşă lacrimă de bucurie, să fii pitică lacrimă de bucurie în ochii nesfîrşit deschişi ai fericirii mele.

Smulgeţi-vă din vorbirea adâncurilor, cascade ! Ţîşnind spre cer, din două capete ale pămîntului, împreunaţi-vă, strivindu-vă, să fiţi nimb de diamante înspumate pe fericirea mea.

Săriţi din pieptul oceanelor, uragane, să fiţi inimă zbuciumată fericirii mele.

*

Prefaceţi-vă, codri vajnici ai pămîntului, în codri clătinători de crin cu polen de sori ; şi scuturaţi-vă clarul de frăgezime al petalelor şi calda strălucire a polenului, că peste voi calcă fericirea mea.

Topiţi-vă talazurile, oceane, în luciu astîmpăr ; săltaţi drept în sus şi-ncremeniţi de jur împrejurul pămîntului, ca-n oglinzile voastre adinei să-ncapă fastul fericirii mele.

Şi-acum...

Cazi din limpezile slăvi, atotcuprinzătoare lacrimă de chihlimbar solar, sorbind cer şi pămînt cu fericirea mea, şi du-le, închise în clarul tău, şi du-le, du-le, într-o rostogolire hohotitoare de cîntece şi lumini, în haosul căscat; să-1 lumineze de-a pururi, fulgerîndu-1, fagurul orbitor al fericirii prăbuşite.

NUVELE ŞI POVESTIRI

DOUA POVEŞTI

PENTRU COPII

Ce cumsecade-s copacii!

I

Anul fusese darnic...

April dăruise soarelui mărţişor de ciocîrlii ; şi soarele, în schimb, îi îngăduise să se-noureze, înflorit, prin livezi. Mai prinsese să îmbroboneze crengile cu bura acră a roadelor. Iulie avea să huruiască de grădini coapte.

...Dar ţăranul cu livadă chiabură şi chimir la fel era zgîrcit. Avea în livadă un cireş cu hultoane. Şi cireşul era podoaba livezii. Şi ţăranul îi iubea cu patimă roadele lucii, de parcă în ele se întrupaseră fraged cele dintâi sărutări de dragoste, muşcate de tinereţea lui.

In toată primăvara zburlea, cu spini verzi, gardul care-mprejmuia livada. Că satul era doldora de copii ; cu buzele roşii ca cireşele muşcate, se cam dădeau în dragoste cu cireşul gospodarului ! Şi gardul era avan ca sufletul omului ; şi mai avea omul o bîtă şi un dulău, ş-aşa scăpase de copii.

Dar bunul Dumnezeu, care-a făcut pe copii pofticioşi de fructe, le-a făcut pe vrăbii la fel. Şi cum bunul Dumnezeu, care-a mai făcut şi cerul cu stele, nu s-a gândit să facă şi ceruri de spini deasupra livezilor, vrăbiile buzunăreau livada cu pricina. Şi ţăranul afurisea pe vrăbii şi le chitea cu praştia, şi găurea doar vîntul; că năstruşnica de mînie tremura mîna omului, şi vrăbiile o zbugheau tefere.

Şi pe ţăran îl chitea Dumnezeu cu somnul şi-1 nemerea. Şi vrăbiile se-nfruptau în voie.

Şi-aşa s-a gîndit ţăranul să le vie de hac vrăbiilor cu o spărietoare de păsări. A căutat el prin ogradă cît a căutat, şi n-a găsit din ce s-o facă. Şi a ieşit afară din ogradă şi a găsit două crăci pripăşite pe lingă nişte paie. Le-a ridicat, le-a adus pe prispă, le-a bătut cu un cui în cruce, le-a pus suman pe umeri, pălărie pe cap, le-a încins cu un curmei de cînepă, le-a tras un nădrag pe picior şi a grăit astfel către Spărietoarea purcesă din mîna lui : „Ti-am cules di pi uliţă goală-goluţă. Ţi-am dres ciolanele, ti-am înţolit, ti-am dichisit frumos şi ti-am făcut om acătării ca toţi oamenii". Spărietoarea, cu pălăria cam pe o ureche, gata să cadă în braţele ţăranului, asculta.

Ţăranul grăi mai departe : „Pi uliţă erai di risul dobitoacelor. La mini ai sî duci o viaţă cuviincioasă. Am sî ti sui în cireş, şî ai sî stai acolo tolănită, Ia pîndă. Cum auzi oleacă de gălăgie din partea vrăbiilor, începi sî ti strîmbi, şî oftezi, şî scîrţîi, şî ti zbuciumi... Uite-aşa". Şi ţăranul făcu de toate, potrivit cu spusele lui, pînă ce-l dădură sudorile. Apoi urmă : „Ci dracu ? Trebuie sî-nveţi şi tu sî ti porţi ca oamenii ! Sî fii vrednici di haina pi care ţî-am dat-o !... Dacă-s mulţămit di tini, apoi îţi dau aer curat, miros plăcut şi vînt cît vrei. De nu, ti dezbrac şi ti dau pi foc. Ai înţăles ?" Şi ţăranul, omenos, aşeză pe Spărietoare la locul ei, o privi mulţămit şi-şi căută de treabă.

Spărietoarea arăta, în plinul cireşului, ca un vînzător de balonaşe roşii pentru păpuşi : îi şedea bine.

II

Frunzele, fiecare, şoptiră la ureche, una alteia, noutatea. Vîntul o află şi veni iscodind. Spărietoarea se îngraşă aşa de tare de vînt, încît îşi dădu în vileag trupul de lemn

Vrăbiile, liniştite, făcură praznic vrăbiesc sub ochii Spărietoarei, înduioşată de cinstea pe care i-o făceau oaspeţii.

III

A doua zi, cînd ţăranul veni să-şi vadă isprava, găsi pe Spărietoare cu pălăria mai strîmbă, binecuvântând blajin sîmburii.

Roş de mînie, cu fruntea brăzdată de praştia vînătă a vinelor, ţăranul smuci pe Spărietoare din copac, o călca în picioare şi zbieră : „Slugă netrebnică ! Aşa mi-ai păzit avutul ?!"

Iar Spărietoarea, cu glas suav de foşnet veşted, răspunse : „Ce să fac ? Vrăbiile au venit, s-au jucat pe braţele mele, au şuguit, cum să mă lase inima să le alung ! Am fost şi eu, o dată, copac !"

IV

în dimineaţa aceea, din hornul casei ţăranului, se furişă un fum prizărit, ca un fuior de funigei. Adierile îl destrămară.

Şi vrăbiile, văzîndu-l, nădăjduiră că în cerurile grele de dolofanii sfinţi ai oamenilor a încăput şi un firav sfînt de-al lor : Sfîntul Spărietoare-de-Păsări.

PENTRU VISĂTORI

„Cur *urceus exit ?"*

Horatiu

Mahalaua Tăciunilor avea o sultană : pe ţaţa Lenta.

Fusese, cîndva, Lenta mîndră copilandră : cu părul negru şi lucios ca vanilia, cu ochii murii şi gene grele de umbră, cu gura rană de căpşună, cu chip dogorit parcă de oglindirea buzelor care-l pofteau, cu trup învoit şi trufaş ca întruparea vîntului în pînzele unui catarg.

Dar anii tinereţii fură mănoşi, şi mîndra copilandră dospi, prin ei, pe ţaţa Lenta.

Era rea de gură cumătră, ca nici una altă. Cînd vreun necaz o aducea în prag, cu mînile în şolduri, falnică, asemeni unei amfore pentru hipopotami, dîrdîia mahalaua.

Şi cînd deschidea gura, să-şi verse focul, mahalaua, înecată, huia. Atunci ţaţa Leanţa era vulcanul mahalalei. Şi amuţeau ţaţele, şi amuţeau dulăii şi javrele, ca să mai înveţe ceva !

Avea ţaţa o slăbiciune. Slăbiciunea era om cucoş, şi cucoşul sultănea peste sultană. Cucoşul, ca toţi cucoşii : creastă de zmeură dinţată, guşat ca două punguliţe de pieliţă de pătlăgele roşii, gămălii de ochi ca boabele de icre negre ; gorniţă de os înciocat ; guler, despletit alene, ca mătasa păpuşoiului ; îmbinări de frunzare înroşite, drept vestmînt; coada, iatagane de pene cu sclipiri de oţel ; pinteni cîrnoşi şi cîrni ; şi labele în cruci împeliţate.

Odată cu adierea fragă a zorilor, cucoşul, treaz, îşi crăinicea gutunarul spre soare, cu ţipete străpezite în tăcerea jilavă. Dar ţaţa Lenta desluşea, în grăirea lui, un : „Ţa-ţo Len-ţooo" şi i se umezeau ochii de înduioşare, auzind chemarea. Numai în cămaşă şi-n papuci, alerga afară, privea cu nesaţ pe cucoş, clătinînd din cap, şi prindea să-1 dezmierde. „Oucoşelul mamei, cucoşel! Că el numai pe mă-sa o iubeşte, şi mă-sa îl iubeşte numai pe el. Că el e puişorul Lenţişoarei, şi Lenţişoara e puica lui." Şi-cu-cu-cooo şi-o-o-ooo şi of-of-ooof. Şi după ce-şi oua duioasa Lenta toată rana inimii de dragul cucoşului, intra în casă, se dichisea şi, cînd ieşea din nou afară, iar era ţaţa Lenta : sultana şi vulcanul mahalalei.

Trecură anii şi prin mahala şi unul din ei răboji pe Lenta cu o boală grea. Dîrză, Lenta răzbi prin această încercare : cu perii suri, cu trupul muls de vlagă, eu gîndurile cătrănite de amărăciune.

Suspina ea : „Dacă mă prăpădesc ? Pe ce mîni o să-ncapă cucoşul mamei ? Cine-o să vadă de el ?"

Şi ţaţa Lenta, încolţită de teamă, se hotărî să puie capăt zbuciumului, tăind cucoşul.

Vestea zbîrnîi din gură în gură. Mahalaua se cruci.

...Fusese sortită o miercuri să fie ziua jertfei.

Dis-de-dimineaţă, cucoşul — neştiind că-şi cîntă al lebedei cînt — strănută voios : „Ţa-ţă Len-ţooo !"

Soarele se strivi pe cer, căpşuniu.

Lenta, cernită din trup şi pînă-n gînduri, ou capul cufundat în pernă, se văicăra : „Vai de mine şi de mine ! Sărăcuţu de tine, sărăcuţ ! Ooof, ooof ."'

Neînduplecate, minutarele înspicau sporul clipelor.

Prin trupul ţaţei Lenta pustiau gheţari şi pustiau arşiţe ; o treceau frigurile şi o treceau căldurile. I se dezghioca sufletul în lacrimi şi în sudori, şi orele treceau, mînînd ursita cucoşului şi apusul soarelui.

Cucoşul îşi căuta de găini.

Veni năprasnicul amurg, despicînd soarele de trupul luminii cu paloşul lui însîngerat.

Mahalaua îngrădi, cu un gard de trupuri, gardul de la casa ţaţei.

Pe geam, Lenta vedea norodul din faţa casei ca pe o cunună atârnată de un mormînt.

Păşi afară, hotărîtă.

Prinse cucoşul.

îl strînse la sîn.

Tăcerea era încîlcită de zvîcnituri de inimi. Cerul, străveziu de palid, părea stafia cerului.

înnoptarea pîlpîi o stea ; clipi, sperios, un liliac.

Ţanc, cuţitul căzu, aşchiind stridenţe însîngerate. Prin umbră, un cald foc bengal ţîşni din trupul cucoşului, ca un ultim cucurigu împurpurat spre soarele apus.

Atunci, sub privirile oamenilor şi ale stelelor, ţaţa Lenta — cu trupul sloi, cu degetele ţurţuri — cuprinse capul din care înflorea o crizantemă rubinie, îl duse pînă-n dreptul buzelor şi-1 sărută lung, lung...

O, ţaţă Lenţo, ţaţă Lenţo ! Dacă ai fi trăit cu douăzeci de veacuri mai înainte, omenirea, înfiorată, cu buze tremurînde, te-ar fi numit în şoaptă : Salomeia.

RÎSUL VERII

Moto : ***Ştii bine că moartea te va nimici ca pc un frag în buzele ei de cărbune, şi totuşi rîzi şi cînţi cu frăgezime priveliştea vieţii. Ce minunat eşti, tristule făurar de bucurii! Iţi zugrăvesc hărnicia astfel: păsări mici îşi clădesc cuiburile într-o gură de balaur, care se închide, treptat, asupra lor.***

Bunicii mei erau aşa cum sînt îndeobşte bunicii care se îndrumă spre nunta de aur, purtînd pe capete, rărită, beteala căruntă a nunţii de argint. Prietenii lor, bunici şi ei desigur, erau mai toţi la fel. Cînd se adunau mai mulţi laolaltă, era o adevărată încîntare pentru ochi priveliştea brumăriului, fumuriului şi argintiului odihnind cuminte pe capetele bătrînilor.

Odată — era prin luna april — ziua bunicii adunase mai mulţi ca oricînd. Fireşte — după ce au contenit urările şi amintirile, după ce s-au cinstit îndeajuns dulceţurile şi cafelele — s-au întocmit cuvenitele partide de cărţi, în odaia cea mai încăpătoare, în salon. Stîrnite de pîlpîirea vântului, ferestrele deschise, cît şi uşa cu geamlîc înaripau cu străveziul lor însorit peretele dinspre livadă. Eu, din altă odaie, mă tot uitam la ei şi, de pe capetele lor, privirile mele se răzleţeau alene, întâlnind crengile înflorite. Şi aşa, privind printre gene risipele de alb îngemănat în lumină — al odăii şi al livezii —, mi se

năluci, de la o vreme, că bătrînii au ieşit afară să se plimbe şi că pomii au intrat înlăuntru, ţinîndu-le locul la jocul de cărţi.

Astfel mi-am trecut eu mulţi ani ai copilăriei, privind mai mult decît jucîndu-mă. Capetele vrîstnieilor noştri oaspeţi erau, pentru ochii mei, un şirag de mătănii scorţoase şi prăfuite, pe care-l ştiam boabă cu boabă şi-l desfăceam în voia visului. Cu motanul pe genunchi, sau cu o carte de basme, mă cuibăream pe o canapea, priveghind cu duioşie adunările lor, ca şi cum eu le-aş fi fost bunic : şi doar numărul anilor mei nu-l întrecea pe al degetelor cu care îi socoteam.

Dintre toţi însă alesul meu era Moş Neculai, vărul bunicii. De ce mi l-am socotit mai drag decît ceilalţi, Dumnezeu ştie ! De ce l-am osebit de ceilalţi, nu-i greu de lămurit : era altfel decît ei ; mai întîi avea o înfăţişare neobişnuită ; tocmai semnele care vădesc bătrîneţa, pe el îl întinereau. Părea că rîsul care încreţeşte obrajii copiilor îşi ţesuse, pe chipul lui, păienjeniş statornic : pornind din colţurile buzelor, resfirat de-a lungul obrajilor, rotit în jurul ochilor prinşi, înălţat pe suişul frunţei şi că, odată ajuns acolo, rostogolise, pe tot capul, licăririle fragede culese de pe dinţii copiilor, într-un vălmăşag înspumat oare, străbătînd faţa, se revărsa mai departe prin fire lungi de barbă, la capetele cărora se oprea, înfiorat, ca prins de ger.

Trupul lui era puţin adus, dar frumos ; aşa cum sînt pomii cînd crengile sînt luminate de flori. Hotărît lucru : anii nu-l împovăraseră cu bătrîneţa oamenilor ; îl înnoiseră cu tinereţa pomilor.

Deopotrivă cu înfăţişarea, firea îi era deosebită. Prietenii nu-i ştia nimeni ; nimeni nu-i călcase în casă. Pe la noi venea rareori. Cînd ne găsea singuri, ori juca pichet cu bunica, ori şedea de vorbă cu bunicul. Dar de se nemerea să fie lume, se retrăgea la o parte de ceilalţi şi-ncremenea ceasuri de-a rîndul. Atunci aveam un simţemînt ciudat. Mi se părea că nu era în aceeaşi încăpere cu mine, alături de ceilalţi, ci că-l zăream cărunţind în limpedele unei depărtări, ca un pisc de gheţar, şi că ochii mei îl apropiau înşelător. Domnea deasupra celorlalţi, tăcut şi lăuntric, păstor al singurătăţii lui.

Viaţa lui era o taină pentru toţi. Bunicul vorbea despre el cam aşa : „Neculai ? I-un om foarte cumsecade. Ştie multă carte, o călătorit mult... Fuge de oameni fiindcă nu le seamănă şi fiindcă-i un înţelept". Bunica hotăra despre el mai scurt : „Ia, un sărit !" Ba chiar se îmbelşugau, înăsprindu-se, vorbele bunicii, „giudecîndu-1" pe Moş Neculai, mai ales cînd o bătuse, de curând, la pichet. Dar cum erau vorbe de mînie şi cum n-aduc nici o dezlegare în şirul povestirii, să zicem că le-am uitat şi pace !

Spuneam că-mi era drag Moş Neculai, dar n-am spus cum de-am legat amîndoi prietenie ; că de văzut îl vedeam cînd şi cînd şi, cum mai era şi dus pe gînduri, de unde şi pînă unde să bage în seamă o aşchie de om ca mine ?

Iată cum : Aveau bunicii o sumedenie de vietăţi în ograda lor încăpătoare. O cerea rostul gospodăriei şi veselia ei ; ograda fără de păsări, fără de animale e ursuză ca o odaie de copil fără jucării. Din tot norodul acesta, tovarăş mi-1 alesesem pe Bum : un cîne danez care aducea a ponei clin pricina înălţimii, şi a elefant, din pricina culorii, îl numeam aşa fiindcă lătratul lui semăna cu o bolborosire de tobă mare.

Bum avea multă ciudă pe Scrum — motanul nostru — fiindcă : Scrum se îmbrăca în cenuşiu — la fel cu el ; fiindcă, adăpostit îndărătul scutului străveziu al ferestrei, motanul îl privea în ochi, ba chiar îi şi întorcea spatele, ridicînd coada necuviincios ; şi fiindcă, la urma urmei, Scrum cuteza să fie motan în faţa lui, a dulăului Bum !

Ciuda-i ciudă, lesne îşi născoceşte pricină de uşurare, dar un cîne ca Bum ştia s-o stăpînească. De aceea, de cîte ori îl întîlnea pe motan prin ogradă, se mulţumea să-i mirîie în faţă, chipurile, spunîndu-şi numele ; aceasta, cu duhul blîndeţii şi al cuviinţei.

întîmplarea însă le-a cîrmuit odată paşii spre o răspântie a vieţii lor : strachina cu mâncarea cînelui. Cum s-o fi potrivit nu ştiu, dar Bum era sătul în ziua aceea, Scrum era flămînd. Bum, înţelept, se culcase în preajma strachinei, aşteptînd să-â treacă saţul. Scrum, după o amănunţită cercetare a mişcărilor cînelui, crezîndu-1 adormit, se apropie binişor de strachină, uşor ca fumul, se

opri la marginea ei, întoarse capul spre cîne, îl îndreptă din nou spre strachină — cumpănind primejdia cu ispita — şi, la toată urma, liniştit de sforăitul cînelui şi înduplecat de îndemnul stomacului, se hotărî; şi începu să mănânce motanul, atît de încetişor, atît de tainic, de parcă vorbea strachinei, la ureche.

De-acolo i se trase ruşinea, căci Bum, mehenghi mare, se prefăcuse numai că dormea. După ce lăsă pe motan să se îndestuleze, se năpusti asupra lui, cu un salt mîrîitor, il răsturnă, punîndu-i laba pe pîntecele plin, îl privi galeş, cu capul pe-o ureche, îşi ridică buza de sus, descoperindu-şi colţii surîzători, şi începu să-1 lingă cu lacomă desfătare : credea, pesemne, Bum că şterge culoarea motanului.

Era aşa de hazlie perechea lor, încît eu, care-i urmărisem de la început, rîdeam cu hohote, bătînd din palme. O mînă lăsată pe umărul meu mă făcu să-mi întorc puţin capul : în spatele meu era Moş Neculai. Râsul meu se oglindea sonor in râsul lui. Rîdeam, acum, unul de altul şi, cum rîs cu rîs se înteţea, nu mai conteneam.

Hohotele acelea au fost botezul prieteniei noastre ; eu îi eram drag fiindcă ştiam să rîd şi rîdeam cu poftă ; el mie, fiindcă mă făcea să rîd. Şi m-am trezit tovarăş de veselie al acestui bătrîn tăcut şi închis pentru toţi cei de-o vrîstă cu el.

De-atunci, spre marea uimire a bunicilor, Moş Neculai veni mai des pe la noi. Şi de cîte ori venea ne duceam împreună în ogradă sau în livadă — şi rîdeam.

Semănasem ani multişori în urma mea, pe nesimţite, aşa cum îşi pierd copiii acadelele dintr-un buzunar găurit.

Copilăria, cu ochii umezi, îmi şoptea : „Eşti atît de mare şi eu atît de mică ! Nici înălţîndu-mă nu mai ajung, cu minutele mele pline de colb şi de rouă, să-ţi acopăr ochii care privesc aiurea." Iar bunica ofta : „Eşti gogemite holtei cu minte de copil !"

Era în toiul unei ierni cumplite, într-o duminică, pe la vremea prînzului. Odaia de mîncare a bunicilor, aşezată în subsol, se învecina cu bucătăria. Din această pri-

cină, în fiecare zi, la orele prînzului şi ale cinei, bucătăria primea măgulirea mirosului de răşină afumată, alăturea, şi odaia de mîncare, prin nasurile noastre, simţea jignirea unui iz de ceapă prăjită, dincolo.

Cum spuneam, era la vremea prînzului. Bucătăreasa aşezase farfuria cu friptură pe masa rotundă în jurul căreia şedeau bunicii, Scrum şi cu mine. Bunica, după ce îmi eovîrşi farfuria cu o bucată vrednică, mai degrabă, de puterile lui Bum decît de-ale mele, — voia bunica să prind puteri —, începu să taie bucata pe care o împărţea cu bunicul. Tocmai ridicase furculiţa cu jumătatea bunicului, cînd numai ce ne pomenim că intră prin uşa bucătăriei Moş Neculai : chiar el ! Jumătatea din furculiţă, urmînd mişcarea mirată a braţului, căzu în gura lui Scrum.

Alb, din cap pînă-n picioare, ca un om de omăt, Moş Neculai se oprise în prag, cu o plecăciune, scoţmdu-şi paltonul. Prin crăpătura uşei, zării pe bucătăreasă privind cu gura căscată.

Intrarea lui Moş Neculai în odaia de mîncare, de-a dreptul prin bucătărie, la vremea prînzului, era aşa de neaşteptată încît nici n-apucă bine să sfîrşească — «Sărut mîna şi poftă mare" — că bunica îl şi luase în primire : „Piii ! Ce-i minunăţia asta ?... Te-o fi adus vreun cutremur de pămînt, omule ?"

Iar bunicul, îndulcind năvala de mirări a bunică;, îl pofti, cu mîna, să şează, spunîndu-i : „Ce s°o întâmplat ?"

Eu nu mă dumeream ; motanul, cu ochii ţintă la bunica, aştepta cealaltă jumătate.

Moş Neculai, după ce-şi scutură musteţile si barba, începu cu glasul lui blajin : „Uite ce-i, Aleeule, am venit la tine cu o rugăminte : să-1 laşi pe băiat — mă arată cu un semn prietenos — să-şi petreacă după-amiaza ia mine-acasă." Bunica pufui : era dezamăgită, iar bunicul, dînd din umeri : „Mai încape vorbă ! Doar îi băiat mare !"

Nu mai ştiu cum s-a sfîrşit prînzul şi ce-a mai urmat : eram prea nerăbdător să văd aşezarea ciudatului meu prieten, de-atîtea ori şi într-atâtea feluri închipuită de mine pînă atunci. Ţin minte numai că bunica, întovărăşindu-ne pînă la antreţelul care dădea în ogradă, mi-a şoptit răspicat, destul de lămurit ca s-o audă şi Moş Neculai : „Bagă de seamă să nu te calce vreo sanie ; mai multă încredere am în tine decît în zărghitul ista !"

Afară, o adiere geroasă ca o limbă de pisică ne linse feţele, încreţindu-le. Ninsoarea văruise oraşul, preschimbîndu-1 în sat dolofan, asupra căruia se văruia tăcută.

După mult mers — eram aproape de capătul oraşului —, Moş Neculai îmi arată o căsuţă, la marginea unui maidan : „Ajungem".

De unde eram, căsuţa apărea ca un zar bosumflat, cucuiet de omăt. Cu cît ne apropiam, mi se vădi un amănunt care-i da o înfăţişare deosebită ; n-avea fereşti în faţă, numai o uşă. Aşa că părea întoarsă cu spatele la uliţă.

în fine, ne oprirăm în faţa uşei. Omătul ne luase înainte ; paşii lui albi suiseră scările care urcau din caldarîm, şi acum aştepta să intre în casă, cu mîna înmănuşată pe clanţă, privind prin gaura cheii.

Moş Neculai bătu cu pumnul în uşă, de cîteva ori; inima îmi zvîcnea aşa de tare, încît bubuiturile picioarelor mele, care îşi scuturau omătul, păreau mai degrabă urmări ale zvîcnirilor ei decît ale sfaturilor bunicii, care sunau cam aşa : „Drăguţă î înainte de-a intra într-o casă, opreşte-te la uşă, şterge-ţi bine picioarele, suflă-ţi nasul, potriveşte-ţi hainele şi părul; că-i mai mare ruşinea să intri ca un sălbatec într-o casă de oameni !"

După lungă aşteptare, uşa se deschise, cosind anevoie omătul din dreptul ei şi vădind înlăuntru o săliţă. Bătrîna adusă de şale, care ne deschise, după ce ne scutură de omăt, se îndreptă spre uşa din fund, cu mersul unei cerşetoare într-o biserică. Un sipet scund, acoperit cu un şal vechi, făcea o mătanie greoaie în faţa noastră. Două uşi joase se deschideau de-a dreapta şi de-a stânga, făcîndu-şi faţă.

Odată dezbrăcaţi, Moş Neculai îşi frecă mînile îngheţate, îşi scutură barba sticloasă de ger, şi mă pofti cu o mişcare a capului să întru prin uşa din stânga. Zîmbea.

O aromă de livadă încălzită de soare mă întâmpină în pragul odăii înlăuntrul căreia priveam mirat şi minunat totodată. încăperea aceea n-o puteam boteza cu nici una din numirile odăilor obişnuite. Nici odaie de lucru, nici odaie de culcare, nici odaie de mîncare ; mai degrabă o

cămară de basm ; dar nici ! Iat-o : Pereţii, văruiţi curat, erau aşa de luminoşi încît i-ai fi luat drept geamlâcuri mari, astupate de omăt ; adevăratele ferestre însă vădeau înşelăciunea. De-a lungul peretelui din stînga uşii, o laiţă. Deasupra ei, o poliţă de lemn, acoperită cu tot felul de mere : bunduce cu roşeaţa lucitoare, ca nişte cireşe pîntecoase ; galbene deschis, ca nişte pete de soare ; galbene mai închis, cu peliţa curată şi chilimbarie ; domneşti, ca rotunjimea bosumflată şi aprinsă ca obrajii copiilor după plâns ; iar roşii, dar mai mărunte şi mai vii ca cele dintîi, păreau scufiţe culese din pozele basmului cu Scufiţa Roşie ; risipite printre acestea, o sumedenie de menişoare cu codiţe lungi, păreau păpuşile celorlalte. Şi mai erau încă multe altele, că doar neamul merelor e tot atît de felurit cît şi al oamenilor, şi poliţa era încăpătoare şi plin încărcată. Dar acelea scapă amintirii mele.

în mijlocul odăii, o mesuţă joasă, rotundă, plină de ardei mărunţi avînd culoarea sprinţară a vîrfului de nas vopsit cu roş, al lui August-cel-Prost. De jur-împrejurul mesuţei un sfat de bostani, aşezaţi turceşte, deşteptau imaginea unor pitici guşaţi, adunaţi în jurul unui foc.

Cît despre podea... A ! Dar uitasem să spun. Intrînd pe uşă, în urma mea, Moş Neculai îmi şoptise : „Ia seama cum păşeşti". Avea dreptate : un pas nechibzuit putea turti mulţimea de gutui galbene şi unsuroase ca nişte boţuri de aluat de cozonaci care şi-ar fi aşteptat rîndul la cuptorul din faţa laiţei.

Pe pereţi, nici o podoabă. Doar o icoană ştearsă, avînd înfăţişarea de umbră castanie pătată de puncte aurii ca ale păstrăvilor afumaţi. Belşugul de culori fireşti, orînduirea lor neaşteptată umpleau odaia cu o tăcere mirată —• de joacă oprită — tulburată doar de îmbufnările focului.

Moş Neculai, după ce mă pofti pe laiţă, alăturea de el, mă întrebă alintîndu-şi barba :

— Cum îţi pare gospodăria asta ? Cam înpotrivită cu bătrîneţele mele ! Nu ?

— Moş Neculai, drept să-ţi spun, mie îmi pare că trăiesc un basm pe care nu l-am mai întîlnit nicăieri ; am trecut prin împărăţia Iernii, călăuzit de un vesel Moş Crăciun, şi acum iată-mă ajuns la tainiţa în care se află

visteria Toamnei, păzită de un pom aşa de alb, încît nu ştiu dacă e nins sau înflorit şi, dacă, punînd mîna pe el, ar cădea omăt sau ar zbura păsări.

Bătrînul îmi dezmierdă părul. Se bucura, de cîte ori îi istoriseam închipuirile mele. Apoi căzu pe gînduri.

în cuptor, jarul roş începu să se stingă. Un tremur de umbre mărunte îi înghiţea, treptat, strălucirea. Părea că buze repezi sugeau, pe ascuns, un miez de harbuz.

Bătrînul, cu privirile departe, îmi îngînă vorbele : ...„Păzită de un pom aşa de alb, că nu ştiu dacă e nins sau înflorit", surise trist. „Dar tu nu ştii povestea pomului-moşneag sau copil, cum îi spui tu ! Să vezi ! Odinioară, într-o pădure depărtată, laolaltă cu ceilalţi copaci, mai tineri sau mai bătrîni, se înălţa deasupra pămîntului din care răsărise un pom. Primăvara asculta, cu toate rădăcinile, graiul sevei din adîncuri ; cu trunchiul îl lămurea ; şi crengile lui, mai tîrziu tocmai, începeau să rîdă, aşa cum rîd şi copiii, de fericire şi de mîndrie, cînd au izbutit să lămurească năzdrăvăniile unui basm, şi se minunează cît de meşteşugite şi de hazlii sînt. Şi crengile pomului erau aşa de îmbelşugate de floare, încît păsările care se adăposteau în el erau tăinuite, şi glasurile lor păreau chiar rîsul pomului. Apoi, încet, cu chibzuinţă şi cumpătare, frunză cu frunză şoptind, se desfăcea vara pe crengi, căci pomul, ca şi copilul, rostea, pe îndelete, basmul ascultat, de teamă să nu uite ceva povestind. Şi zilele se făceau tot mai mari şi mai luminoase, aşa cum să măreisc, zîmbitori, ochii unui bunic, atunci cînd îşi ascultă nepoţelul istorisind aşa de frumos şi cu atîta tîle urzeala unui vis sau a unui basm. Şi iată că pomul începea să se îmbrace cu zale numai şi numai de aur şi prindea să-şi făurească buzdugane rumene de roade — arme nevinovate, ce-i drept, dar pentru el straşnice — căci pomul, ca şi copilul, voia să-nfăptuiască basmul ştiut şi-1 înfăptuia cum putea.

Trecea toamna, cu foşnet viteaz de frunze şi de vînt, cu izbituri voiniceşti de fructe, cu săgeţi de cîrduri călătoare, şi pomul, ostenit de-atîta joacă, adormea, şi zalea zdrenţuită îi cădea la picioare, şi buzduganele înfierbântate cădeau peste zale.

Trecea iarna albă ca un surîs de copil adormit — şi cînd pomul se deştepta din nou asculta acelaşi basm, dar lui i se părea că-i altul, fiindcă, dormind, îl uitase.

Dar, odată şi odată, pomul cel fericit şi cuminte — momit poate de zborul păsărilor, de pribegia vîntului, de goana vietăţilor pădurii, sau poate sătul de neclintirea lui — s-a răzvrătit împotriva ursitei, rîvnind să fie slobod, să poată şi el cutreiera pămîntul în voie. Şi pămîntul l-a făcut să-şi ispăşească răzvrătirea, împlinindu-i dorul. Astfel, pomul s-a născut om, pe acelaşi pămînt, dar izgonit din el. Cît i-a dăinuit copilăria, a fost fericit nu fiindcă era om, ci fiindcă mai era pom. Bucuriile copilăriei nu erau decît pîrguirile tomnatice ale celor de pe urmă roade, pe care pămîntul i le mai lăsase. Dar asta n-o ştia încă. Copilăria i s-a mistuit curînd, cum se mistuise vlaga pomilor dezrădăcinaţi, şi cu ea depăşi anotimpurile fericirii, intrînd în al cincilea anotimp,' acel al amărăciunii omeneşti : anotimpul sufletului.

De-atunci a simţit trupul lui mîhnirea paşilor înstrăinaţi de pămînt, de-a lungul pribegiei lor neliniştite.

De-atunci a îndurat trupul lui povara singurătăţii depline, împrejmuit de singurătăţile haine ale oamenilor.

De-atunci au suferit minele lui umilinţa crengilor sterpe, care nu pot decît să despoaie crengile rodnice... Şi pomul cel trist că i se împlinise dorul, fugind de semenii lui, oamenii, despuindu-se de trufia amară a cugetului, veni înapoi, sărac şi umil ca un cerşetor, cu părul alb, alb ca un pom nins sau ca un pom înflorit, să fie paznic al visteriei Toamnei, care odinioară fusese a lui.

Şi s-a sfîrşit basmul început de tine."

Ajungînd aici, Moş Neculai îşi sprijini coatele de genunchi ; îşi cuprinse tîmplele cu pumnii şi-şi aplecă fruntea, privind parcă fundul unei fîntîni.

în tăcerea odăii, un bîzîit uşor, uşor — deşteptat de mult poate, dar nebăgat în seamă de urechile mele — începu să se gudure mărunt, mărunt. Moş Neculai îmi surise : „Ha ! Mi-ai descoperit lăutarii ! Sînt cîteva muşte din mulţimea acelora care mă necăjau astă-vară. Le păstrez ou sfinţenie, toată iarna". Şi, văzîndu-mi mirarea, urmă : „Uită că sînt muşte. Lasă-te furat de bîzîitul lor, o să vezi..."

Jarul din vatră era stîns. Desigur, se înnopta afară, căci încăperea începuse să se întunece. Dar umbra nu venea pe geamuri, ele păreau mai curînd învineţite de frig decît de umbră. Pe gura vetrei, adîncă şi posomorită ca un tunel deschis în inima pămîntului, veneau umbrele.

Urmînd sfatul bătrînului, am închis ochii învioraţi de risipa culorilor, ascultînd uşurelul bîzîit.

„Zizz... Zizz... Zizz..."

Ca nişte mătănii de vînt, aromele fructelor îmi alunecau prin nări, în piept, lărgindu-1.

„Zizz... Zizz... Zizz..."

Ca o arşiţă, potolită de umbrare, mă învăluia căldura.

„Zizz... Zizz... Zizz..."

Culcat în iarba multă a livezii, la umbra dulce a pomilor, simţeam cum îmi creşte sufletul tremurător pe tremurai ierbilor, înfiorat, în risipirea lui treptată, de zumzetul gîdilitor al gîzelor...

Abia cînd am deschis ochii m-am dezmeticit. Ascultasem, în plină iarnă, în casa unui bătrîn, rîsul verii.

In umbră, capul blîndului vrăjitor dormea alb, apropiat de mine, şi părea atît de departe, ca o lună văzută prin vis.

Cînd a murit Moş Neculai, e mult de-atunci, mîhnirea mea a fost adîncă. Pierise, într-un mormînt, pomul veşnic înflorit, care-şi scutura belşugul, pe sufletul meu.

Vor spune unii — deopotrivă cu bunicul — că era un om cumsecade, alţii — deopotrivă cu bunica — îl vor socoti un nebun ; vor fi şi de aceia care vor spune că era un visător nevinovat şi vor adăuga, desigur : n-a scris nimic ! Păcat!

Eu ştiu atît : că de la el am învăţat cum se păstrează pururi, în suflet, frăgezimea vremelnică a obrajilor copilăreşti. Şi mai ştiu că Moş Neculai era un copil fermecător.

MĂRȚIŞOR

— în pivniță ? în pod ? sau în hambar ? — se întrebau odată cinci copii, ținîndu-şi sfatul în ograda casei părinteşti.

Această întrebare a răsunat demult, într-o străveche zi de primăvară a unui an uitat. Dacă în loc să fie zi păstrată-n timpul dus al amintirii, ar fi fost mătasa unei rochii de mireasă, strînsă într-un sipet dintr-un pod, mireasa ei de-atunci ar fi băbuță azi, iar rochia din sipet, odinioară proaspăt albă, n-ar mai fi decît o ceață ivorie, delicată zdreanță de painjenişuri, veştedă-n fulgi de naftalină şi cu foşnet ostenit.

— în pivniță ? în pod ? sau în hambar ?

Cei cinci copii se pregăteau ca pentru-o conspirație. Aveau nevoie de-un decor foarte misterios, ferit şi de privirile părinților şi de lumina zilei.

Deci : în pivniță, în pod, sau în hambar.

De ce au ales hambarul nu mai ştiu, dar fapt e că hambarul l-au ales. Hambar de lemne pentru foc. O sapă, un hîrleț, o greblă, tărăboanța, toporul, ferăstrăul, şi grămada pădureață a lemnelor fără de sevă, moarte-n cojocul lor scorțos,' în primăvara care începea, nu pentru ele, ca un timp venit între ceasornice oprite.

Uşa hambarului închisă, păzită de spinarea unei santinele. Un întuneric, hai să zicem ca de catacombă, deşi prin toate crăpăturile pereților de lemn rîdea-nstelat soarele primăverii : blond, împrejmuind cu faguri de lumină

nouă camera obscurei fapte. Ardea şi-o luminare sau culoarea electricității unei lămpi de buzunar. Glasuri scăzute pînă-n preajma şoaptei, gesturi ca pentru un descîntec, ochi exaltați ; într-un cuvînt, solemnitatea unei slujbe infantile, contrazisă în răstimpuri de cîte un : „Timpitule" ; sau : „Du-te dracului", ori : „Boule".

Cei cinci pitici din întunericul hambarului, pitici fără de bărbi şi scufe, deloc moşnegi, ci dimpotrivă-n roua vîrstei, împrejmuiau o viață care se trezea din somn, luînd treptat ființă din mînile, din ochii şi bătaia lor de inimă.

într-un tîrziu, pe uşa în sfîrşit deschisă, a ieşit alaiul celor cinci copii, însoțind în asfințitul zilei o mireasă fără ani, tînără în clipe. Doi o duceau de umerii subțiri, alți doi purtau pe brațe trena cozii lungi, iar după ei, fără nimic în mînă, venea al cincilea, • mezinul lor, botos. Pe-acela îl cunosc atît de bine încît îmi vine să zîmbesc.

S-au dus pe un maidan.

Adică nu s-au dus : au *dus-o.*

Pe-acel maidan plutea verde miros de zarzără muşcată-n dinții străpeziți : iarbă de primăvară.

Nunta acolo s-a întîmplat.

Zmeul — căci zmeu era — s-a dus, luat de vînt; copiii au rămas la poalele 'nălțării lui. Cinci, ca cinci stele pe-un maidan. Priveau. Erau în cer cu zmeul lor. Cinci inimi rumene ca cinci cireşe sub albastrul unui cer ele primăvară. Murmur de albine sus în buzele zbîrnîitoare ale zmeului. Cîte-o mînie de bondar. Apoi tăceri albastre, cu adînc în sus şi-n jos.

Tot mai îndepărtat, cu trenă lungă, printre vînturi fragede, zmeul era în cerul nupțial al primăverii. Plutea. Se alinta. Şi se-nălța cu zîmbete-n zbîrnîietoare şi ondulare serpentină-n cozile prelungi. L-au întîlnit' cocorii, rîndunelele şi toate păsările care s-apropiau călătorind din sud, spre palmele deschise cu mălai de soare, ale vechiului lor Dumnezeu.

Copiii, cinci troițe în valea înălțării zmeului, se întrebau : era, sau nu era al lor zmeul de sus ?

Parcă fusese numai.

Acuma îl vedeau la o fereastră a seninului. Stea de Crăciun adusă de copiii unei ierni de sus, c-un clinchet şi un cîntec de „Flori dalbe" ale cerului.

îl pierdeau şi-l regăseau, ca prin clipiri ale văzduhului, în străvezia înnoptare. Sfoara vibra demult în mîna tiraniei unuia.

Cam cu smuceală şi-ncruntare, trecu în mîna altuia.

Apoi veni la rînd al treilea. Struna înaltului cînta şi-n mîna lui. Al patrulea o smulse, ca Napoleon, coroana, singur învestindu-se.

Cel de pe urmă, cel mai mic, codaşul, tresărea nervos. Vroia şi nu se încumeta. Nu cunoscuse dragostea ou tremurul de harfă-n degete, în preajma mînei unei fete. Era cu inima la o răspîntie de zei şi flori neînflorite. O spaimă a încîntării îl împrejmuia.

Sfoara trecu şi-n mîna lui.

Nu sfoara : mîna de logodnică a primăverii.

— Ţie ţi-ajunge. îl dăm jos, răsunau poruncitor glasuri grăbite pentru altul.

Dar mîna celui din urmă dădu drumul sforii, brusc, liberînd în cerul primăverii amintirea acelei clipe.

— Măgarule, măgarule, măgarule, măgarule, se răsti corul cu patru glasuri şi cu tact de pumni în spate.

Măgarul eram eu.

MASCARADA

Desprins de pe apele de spumă, pînă pe la miezul nopţii, foşnetul mării cutreierase uliţele tîrgului, evocînd zbuciumul unei castelane cu trenă lungă de mătăsuri arhaice, captivă în palatul şi-n durerea ei. Apoi, treptat, în locul spumelor, culoare de spumă fusese numai lumina lunii ; valurile, în răstimpuri tot mai sporite, avură cadenţa oftărilor după plîns, pornite din adîncul unui vast piept omenesc ; pînă cînd, peste întinsa tăcere a mării ud potolite, greierii, cosaşii şi toate gîngăniile vibratile ale arşiţelor verii îşi iuţiră tremurătoarele şi ascuţitele cîntări, prefirîndu-şi-le pînă-n licărirea puzderiilor de constelaţii.

Şi luminile lunii se clădiră nebulos pe fundurile întunecate ale Mării Negre — în argint albastru şi-n opal fumuriu — ca mănăstirile în văile de umbră ale munţilor de brad.

Oprit pe marginea falezei, omul se proiecta pe zarea solemnă, aşa cum venise din război : încovoiat, parcă mergînd mereu prin tranşee, şi cu-n picior de lemn. îndărătul lui, uşa maghernitei de scînduri era dată-n lături a pustiu, ca la mort. Nici nu deshămase calul de la căruţă, căluţul de munte, care-şi scutura mereu mărgelele din jurul gîtului, lovind cu o copită măruntă pămîntul

străin şi sterp al coastei de mare. Cinele, lipit de roata căruţii, îşi privea stăpînul.

Deşi trupu-i împietrise la marginea rîpei, gîndul morţii nu trecu prin mintea invalidului, li venea să suduie, să suduie cu fiecare bătaie a inimii, cum crapă ceru-n fulgere, să suduie şi să sfarme pămîntul cu viaţa lui rea, ca pe-o sticlă de otravă după ce-ai deşertat-o.

Venise tocmai de la Constanţa, cu căruţa plină de marfă acolo cumpărată, fără să îndemne calul, lăsîndu-l în voie, la pas ; cu inima plină de bucurie, lăsînd-o şi pe ea în voie, la galop ; îşi cruţa calul, inima, nu. Calului îi cumpărase şirag lung de mărgele albastre, cum poartă la gît măgăruşii turcilor — să se fudulească şi el, cînd s-or întoarce în satul lor de munte. Pe cîne-l ospătase cu carne grasă de berbec dobrogean. Lui îşi cumpărase un tutun de-a doua şi o foiţă de lux.

— Mă fraţilor, le spusese el la plecarea din Constanţa, adresîndu-se calului, cînelui şi lui ; se-ntorc trei boieri, mă, să ne zică turcii : săru' mîna !

începuse ziua cu bine. Cînd pornise spre Constanţa —• în zorii zorilor, odată cu apusul leneş al lunii —, nevastă-sa, în. cămaşă de noapte, albă şi moale ca apusul lunii, se lipise de el în pragul uşii, îl sărutase *ea* — zi mare, eu roş însemnată în calendarul inimii — şi-i răsucise mustaţa lui spălăcită şi surită de vrîstă şi necazuri, cu degetele ei albe de cucoană. De bucurie, luase şi căţelul în căruţă alături de el. Plecase cîntînd. un cîntec oltenesc de dragoste haiducească, pe care-l uitase poate de pe cînd era flăcău, şi care-i aducea pe buza arsă de acum gustul de frunză strînsă-n dinţi, al vremii de atunci.

îşi iubea nevasta ca pe-o ibovnică. El, beteag, stors în tranşee şi în lagăre bulgăreşti ; ea... cînd o vedea, clipea ca-n soare, şi nu-i venea să creadă că-i a lui, iar cînd se despărţea de ea, gîndea că ea e într-un cîntec auzit la beţie şi într-o scripcă de lăutar turbat, nu stăpână şi aievea femeie în gospodăria lor.

Adusese în căruţă marfă colorată şi dulce pentru copiii plajei, şi găteli pentru femei : piepteni, oglingioare cu harap dinţat, basmale turceşti, şiraguri de scoici sidefii şi crini de mare, brăţări de celuloid, trîmbiţi de carton, cîrîitori de Moşi, ţignale, muzicuţe, pachete de ciocolată, acadele, covrigi înşiraţi pe sfoară, alune americane, zahăr de gheaţă, roşcove, turtă dulce, cărţi poştale ilustrate, găleţi şi lopăţele, corăbioare de lemn, evantalii, pantalonaşi de baie, scufe de hîrtie colorată, bonete de cauciuc... Şi mai aducea —• asta însă nu mai era marfă, ci dar aşezat în buzunarul de la piept, alături cu livretul de demobilizare, cu certificatul de reformă, ou actul de împroprietărire şi cu inima — o salbă de mărgean roşu pentru femeia lui, pentru grumazul ei alb şi gras ca duda albă, pe care şi-l ferea de bătaia soarelui c-o maramă de borangic.

Nu fusese vorbă între ei să-l aştepte pe şosea, fiindcă nici ea, nici el nu puteau şti ceasul întoarcerii de la Constanţa. Dar inima lui socotise... de ! el venea cu salbă de mărgean, parcă nu cumpărată, ci culeasă, bob cu bob, din inima lui.

Nu-l aşteptase.

Pe faleză, nimeni.

îl apucase un dor de femeia lui — şi era doar la cîţiva paşi de ea — ca şi cum nu ar fi venit spre casă, ci ar fi plecat din nou la război ; şi se vede că şi calul simţise ce fierbea în sufletul lui, căci luase deodată trapul, în timp ce căţelul se pornise să latre vesel.

Uşa închisă — nu dată-n lături, cum s-aştepta.

Fereastra, şi ea închisă.

Nu-l aştepta ?

Nu!

Oftase.

Adormise, săraca ! Femeie tînără, copil, de ! Se ferecase-n maghernіţă, de frică ! Copil, de !

Zîmbise zbîrcit.

Coborîse din căruţă. Pocit mai sună pasul cînd izbucnirea inimii vrea paşi de bărbat, s-o poarte, şi cînd piciorul e de lemn !

în faţa uşii scosese salba de mărgean. O simţea, în braţele lui, cum te năpădeşte dogoarea focului mare înainte de a-l vedea ; şi degetele, care se pregăteau să-i petreacă pe după gît găteala roşie, pîlpîiau ca flăcările-n vînt de mare.

Bătuse-n uşă, chemînd-o cu glas scăzut, părîndu-i rău că-i strică somnul, temîndu-se şi să n-o sperie, şi minu-

nîndu-se mereu că între un om şi fericire poate să nu fie decît o uşă.

— Eu sînt, Mărio, auzi ? eu...

Aşteptase —• tînăr ca răsărit din pămînt de primăvară.

Iar bătuse, ridicînd glasul :

— Mărio...

Şchiopătase spre fereastra beată de lună. Privise.

Din spatele lui, căţelul lătrase a străin. întorsese capul.

•— Ce-i, mă greeoteiule ?

„Grecoteiul" era un fel de picolo al aşa-zisei bodegi de pe faleză : adolescent scurs din drojdia Balcanului, de vreo şaisprezece ani puhavi, cu buze groase, şolduri de muieruşcă şi ochi de codoş timpuriu.

Răsărise deodată, ca îngerii poveştilor, în izmene, cu o cheie-n mînă, cam întinzînd-o spre invalid, în timp ce ochii clandestini mai mult rîdeau decît se temeau, ocolind mereu privirea făţişă.

— Ce-i, grecule ? Zi...

Glasul răsunase aspru, răguşit deodată, ca lătratul cînilor în care coace turba.

Grecul făcuse un pas îndărăt, întinzînd şi mai tare mîna cu cheia, dar cu fereală, de parcă s-ar fi temut să nu-i explodeze în mînă. Ochii invalidului se opriseră asupra cheii, uitîndu-1 pe grec ; pînă cînd, din cheia întinsă, gîndul pornise — glonte — lovindu-1 drept în inimă : nu era o *cheie,* ci cheia uşii îndărătul căreia dormea Măria.

— Grecule !...

Şiragul de mărgean scrîşnise în pumnul încleştat.

— ...unde-i cucoana ? ai ?

El îi spunea „Măria" nevesti-si ; dar, între „liftele" de greci, turci, şi bulgari, îi spunea „cucoana" c-o mocnită sfidare în glas.

— A fudzit, dom' Tudorică...

— Mă ! tunase glasul invalidului.

Trupul în izmene al grecului pîlpîise a fugă. Avusese un zîmbet gras, un fel de iahnie de zîmbet pe faţa lui untdelemnie, şi-o clipire piezişă, în timp ce bărbia i se guşase-n piept.

— ...cu domnisoru Miltiadi.

„Domnişorul Miltiadi" era băiatul cel mare —- cu bicicletă, inel şi unghie lungă la degetul cel mic — al patronului bodegei.

Din pumnul deschis, ca dintr-o rană, şiragul de mărgean căzuse, roşu.

Grecul fugise, lepădînd la piciorul invalidului cheia maghernitei pustiite de mînile unei femei tinere.

Niciodată nu-i mai deşert pămîntul în ochii durerii unui om de munte, decît atunci cînd în zare nu-i nici sat cu luciri de clopotniţă, nici troiţă de răscruce, nici stîncă, nici brad, nici frunză, nici fulger dulce de apă curgătoare — ci apă, tot apă amară ca lacrima bărbatului, drum lung, lat şi adînc de apă sură, pe care copita calului şi pasul omului nu pot răsuna, şi ale cărui morminte n-au cruci.

Răsucise, gros, ţigară după ţigară, fumîndu-le pînă cînd îşi frigea buzele sugînd, delaolaltă cu ultimul fum, şi arsura mucului aprins.

Curînd isprăvise tutunul. Căutase altă arsură, mai adîncă : vin, rachiu, rom. N-avea. De cînd o luase pe Măria se lăsase de năravul întărit pe front — ca să-i dea ei, pentru găteli, banii pe care i-ar fi înghiţit beţia.

îşi frecă degetele mînilor, apăsat, unele de altele, răsucind, cu gîndul fulgerat, în degete, cînd o ţigară, cînd un gît alb de femeie, cînd o viaţă de om dusă dracului.

Palmele-i zvîcniră-n iad.

— Ducă-se !

Se uită la cal — mărgele muiereşti, hm ! —, la cîne — cîne ! —, la căruţă —, marfă boierească ? de ce ? pentru cine ? •— la maghernită nu îndrăznea să se mai uite ; acolo era patul gol; ş-apoi, ca în biserica satului de munte, îşi ridică ochii spre bolta cu sfinţii şi Dumnezeul bisericilor.

Ardea deasupra mării şi-a pămîntului, învăluit în borangioul lunii, cerul unei nopţi de vară, cu stele mari şi aţîţate ca sfîrcul de fată mare cînd sîngele fierbinte al vrîstei începe să le coacă şerpuirea trupului furnicîndu-le în sîni, de cheamă ca pe-albine la floarea cu mireasmă tare, mînile cutremurate ale bărbatului.

Zvîrli cuvîntul preacurviei, greu şi mîrşav — pe care nu-ndrăznise să-1 arunce în femeia lui — spre stele.

Da.

Stea, femeie, cer, ori viaţă — totuna. înnoadă-le pe toate într-un cuvînt şi scuipă-1 din gură.

Aşa-1 momise şi Măria, cu fecioria ei albă la trup şi sînii ei arzînd în sfîrcurile şfichiuite, ca stelele nopţii de vară.

Şi, după ce zvîrli ocara biblică în stele, scuipă pămîntul umbrei lui betege.

Şchiopîrc-şchiopîrc, cu buza răsucită de dezgust, şi cu spinarea aplecată, se îndreptă înspre căruţă.

Vin, nu.

Tutun, nu.

Femeie...

Oftă adine scuipînd din nou, că iar i s-adunase-n suflet cuvîntu-n care înnodase laolaltă cerul, stelele, femeia şi cu viaţa.

Muncă dar, drept vin, femeie şi tutun, şi drept otravă, cînd n-o ai. începu să descarce marfa cumpărată, aducînd-o teancuri, în magherniţa luminată numai de luna în declin. Veninoasă lumină ! Vînăt-albă, leneşă, galeşă şi parcă uneori umflată de cîte-un suspin ca trupul fără saţ al femeilor cînd rîvnesc dragoste şi prin somn, încolăcindu-se şerpeşte în faptele visului.

Adună laolaltă pachetele ; începu să le desfacă, orînduind marfa, cu mişcări cînd răstite şi smuncite, cînd abătute, pe rafturi şi tejghea. Atîtea culori vesele, de parcă-mpodobea un pom de Crăciun pentru copii... pentru copii morţi.

Pînă cînd nu mai avu nici ce despacheta, nici ce rîndui —• decît iar sufletul.

Vin, nu.

Tutun, nu.

Femeie...

Se lăsă pe scaunul de la tejghea.

Apusul lunii părăsi cerul c-un fel de foşnet luminos ca al rochiei mireselor ; pămîntul fu mai singur : se-nnegri.

, f

îl apucă deodată un dor de nevastă-sa, atît de-adînc şi atît de cald, că parcă îi arase-un plug tot sufletul, stîrnind mirosul ţarinelor de primăvară.

întoarse capul. Patul gol albea prin umbră.

Afară, Calea-Laptelui atîrnă moartă printre stele, ca o piele de şarpe atunci lepădată.

*

Dimineaţa se deştepta cu piuit de rîndunele şi glasuri de copii : zvonuri primăvăratece într-un văzduh de zori fragezi ca o ploaie pe alb de liliac înflorit.

Marea-şi întindea, vast argintii, stepele brumoase. Treptat, aburii turtiţi pe mare se umflară, se desprinseră unii de alţii, se clătinară şi alunecară într-o forfoteală galeşă, ca hulubii guşaţi şi rotaţi cînd se adună-n zori de zi pe acoperişul caselor ; apoi aburii se destrămară nebuloşi, rărindu-se, topindu-se, lăsînd s-apară şi să rîdă albastrul matinal al mării, seînteietor şi proaspăt, cu rouă-n el, cu floare de lavandă, de cicoare, cu albăstrele, cu zorele şi cu ochi albaştri de copil, deschişi într-un surîs de deşteptare.

Şi dimineaţa răsturnă de-a valma, peste mare şi pămînt, panerul cerului, cu toporaşi, cu rîndunele şi cu portocalele soarelui răsărit.

*

Toată lumea care cobora spre plajă trecea prin dreptul magherniţei din marginea falezei.

Dintâi intră o rîndunică şi ieşi de-a dreptul în albastrul cerului care o aştepta la uşă.

Apoi veni o fetiţă măruntă, cu pelerină şcolară deasupra albastrului costum de baie. Intră zglobie şi vorbăreaţă, ou viaţa ei de zurgălău de sanie.

— Domnu Tudorică...

Se opri. Scăzu glasul. Şi vorbi numai pentru ea, în şoaptă, ca la urechea unei păpuşi.

— Domnu Tudorică doarme.

Clipi, zîmbind unui gînd şi bunătăţilor de pe tejghea, colorate de lumina soarelui violent.

Domnul Tudorică adormise cu capul pe tejghea — ca Zmăul din poveste, gîndi fetiţa, cutezînd să-ntindă mîna

şi să ia o carte poştală ilustrată, pe cea de deasupra. Oftă, şovăi, iar oftă — Zmăul dormea, dar tot Zmău era — şi grămădi banii, mut, peste teancul de cărţi poştale de lîngă somnul zmeiesc.

Zmău ! Zmău ! Domnu Tudorică. Ce, e zmău ? om ca toţi oamenii.

Şi, binişor, cu inima-nmiită de bătăi ca un cire.ş de inimioare roşii, luă un pachet de ciocolată şi ieşi în vîrfuri din povestea cu zmăul adormit.

Afară, lîngă uşă, căţelul invalidului făcea sluj cu ochii la fetiţă. Toţi copiii coloniilor şcolare şi toată clientela matură a invalidului îi cunoşteau căţelul : amestec ordinar de basset cu corcitură de fox, ţinînd coada mereu bîrligată, scund, turtit, lat în şale, cu picioarele cam strîmbe, c-o pală neagră pe-un ochi, buzat şi un colţ ieşit afară ca la rinoceri. Strănuta des ca pisicile, rămînînd hlizit după strănut, într-un fel de extaz, ca cei care prizează tabac. Cine se uita la el rîdea. Un fel de măscărici, de August-cel-Prost al patrupezilor. Aştepta pe toţi clienţii la ieşire, făcîndu-le un sluj slugarnic, cu capul dat pa-o ureche şi lăbuţele din faţă agitate ca mînile toboşarilor.

Cerşea speculînd ilaritatea pe care-o provoca. Căpăta uneori resturi de chiflă, de turtă dulce, coji de măr, de topatan ; mînca orice, ca porcul. S-alegea uneori şi cu cîte-un picior ; nu muşca, şi mulţi vizitatori înţelegeau să se răzbune pentru spaima pe care le-o dăduse colţul lui rînjit războinic, înainte de a-l cunoaşte şi de a-l dispreţul.

Javră umilă, cîne ratat.

Fetiţa Insă nu-i dădu nimic, fiindcă furase ciocolată şi parcă-i era ruşine de ochii vii — javra avea ochii expresivi ai cînilor deprinşi să se uite mult la oameni, parodiindu-i oarecum, mimetic; clar parcă mai puternică decît ruşinea de cîne era ciuda împotriva ochilor lui, care prefăcuseră povestea născocită cu zmăul adormit într-un furt de ciocolată de la invalid.

— Marş, tu !

O luă la fugă, ajungînd tocmai pe plajă cîrdul de fete din care se furişase clandestin.

Ş-acolo, în nisip, culcată pe burtă, cu cerul gurii căptuşii cu ciocolată fondantă, începu să scrie, urmărind c-un vîrf de limbă cafenie conturul literelor :

..Draga mea mamaie, mai trimite-mi nişte bani dacă vrei să îţi scriu în fiecare zi cum vrei mata, fiindcă Domnu Tudorică vinde f.f.f. scump cărţile poştale, toţi plajiştii spun că face speculă, şi nu îmi ajung banii..."

Furtuna de la începutul nopţii acoperise bombarea pură de pîntec de nimfă a nisipului lins din preajma apei cu alge întunecat stufoase iar apa o umpluse de meduze. Parcă trecuse un satir mitologic pe acolo, lăsînd leşin în apă şi în nisip, iar în văzduh, miros tare de peşte, de nucă fermentată, de iod acrit, de flori veştede şi de iarbă cosită şi stătută.

Copii desculţi, cu lopăţele şi găleţi, umblau prin acest miros, răscolind cu mîni naive stuhul vîscos şi mîrşav lepădat de mare, prin care zvîcneau amorţit midii şi foiau crabi.

Aproape de marginea mării, pe hotarul de unde începe umezeala c-un fel de clipiri umbrite, vaste umbrele roşii cu puncte albe, înfipte în beţe solide, aminteau prin formă şi culoare ciupercile veninoase ale adîncului de pădure. Printre ele şi îndărătul lor — stacojii, portocalii, vişinii, galbene, verzi, albastre, purpurii şi azurii — se arcuiau şi se ţuguiau corturile cu crăpăturile lor de umbră, ca nişte fructe muşcate din miezul cărora răsărea nuditatea tolănită de vierme gras a cîte unui trup gol de femeie.

Halatele, felurit şi violent colorate, aduceau pe nisip o zglobie împestriţare de flori de portulac, de bomboane acre răsturnate de-a valma şi de cioburi de vitraliu.

în fundul plajei, la poalele falezei de argint lepros, se răsfirau coloniile şcolare. De o parte, băieţii, tuciurii ca dancii ţiganilor lingurari, unii goi de-a binelea, scăldîndu-se în nisip ca vrăbiile în colb, alţii cu izmene suflecate ca la gîrlă, alţii cu blegi pantalonaşi de baie, încinşi cu curea, negri, roşii sau vărgaţi.

De altă parte, fetele, îmbrăcate în costume de baie ele un albastru spălăcit, ou basmale pe cap.

Animalizaţi de soare şi de goliciune, băieţii se băteau cu nisip neehezînd glume sau trimeteau, cu cioburi de oglindă, bulgăraşi de soare în ochii fetelor.

Fetele coseau, împleteau şi trăgeau cu coada ochiului fie spre cer, fie spre mare, fie spre băieţi, această iscodire mironosiţă dovedind, mai adînc decît activitatea nunilor, vocaţiunea lor feminină.

Soarele părea concentrat de-o lupă astrală. Tremurau pe mare sclipirile ca ţînţari de argint şi diamant.

Căldura creştea din văzduh şi din nisip deopotrivă. Nici o briză nu venea din largul mut, suav şi năprasnic albastru. Nici un val pe mare, nici o undă, nici un creţ ; nici măcar şipotirea vălurelelor străvezii care fac clinchet dulce printre scoicile malului.

Departe, ca întrezărit printre gene, şi, totodată, aproape ca lîngă frunte, mînile orizontului marin brodau cîte o pînză de corabie, cîte-un fum, în creangă înflorită de cireş, cîte-un zbor brun cu aripi cireonflexe -— ca pe o stampă japoneză.

Din ce în ce, plaja se toropea, acoperită de o somnolenţă blondă, ca cea care cuprinde strugurii în aur de septembrie.

Dominînd plaja, sus pe faleză, maghernița invalidului, cu uşa dată în lături, părea că strigă ajutor în arşiţă.

Şi deasupra ei cerul era atît de sclipitor azuriu, că parcă s-adunaseră toţi ochii îngerilor din văzduhuri, întreţesînd o boltă de înstelări albastre, să privească în jos, înspre pămînt, fiindcă nimeni încă dintre pămînteni nu ştia că se va ridica o cortină şi va începe un spectacol, dar nu pe mare, ci pe scena teatrului de păpuşi vii, ridicat de Dumnezeu pe marginea falezei, cu mînile invalidului.

— O ilustrată, nene Tudorică.

Invalidul ţinea cotul pe tejghea, cu fruntea rezemată în palmă. Soarele îl bătea în plin.

— O ilustrată, nene Tudorică, repetă băiatul care intrase.

Invalidul întoarse încet capul slăbit, zbîrcit, negru-galben, ca miezul de nucă veche, privindu-l cu ochi rătăciţi.

— Ce ?

— O ilustrată, nene Tudorică, vorbi băiatul în şoapta.

— Na !

îi întinse întregul teanc de cărţi poştale de pe tejghea, răsturnînd cu zgomot banii puşi de fetiţă deasupra.

Băiatul adună banii rostogoliţi pe jos, înapoindu-i, şi alese o ilustrată punîndu-le la loc pe celelalte.

— Na, făcu încă o dată invalidul, dîndu-i-le îndărăt cu o mişcare răstită.

— Da ce să fac ?...

— Ia şi pleacă ! răsună glasul îndîrjit.

Şi cum mîna băiatului se ferea, invalidul zvîrli teancul întreg afară.

— Şi tu ce mai vrei ?

Apăruse Grecul, în drum spre plajă, cu coşul plin de chifle subt un braţ, şi cu cofa cu braga subt celălalt — măsurînd din ochi cînd pe invalid, cînd ilustratele risipite în praf.

— Na, pleacă ! Na, pleacă ! Na, pleacă !...

Şi izbucniră înspre grec — grindini —- roşcove, pachete de ciocolată, piepteni, brăţări, trîmbiţi de carton, pantalonaşi de baie — tot ce cădea sub mîna invalidului.

Dînd drumul coşului şi cofei, grecul căzuse în genunchi. Aduna proiectilele mereu sporite cu-aţîta vehemenţă, că unghiile-i zgîriau cîneşte pămîntul. îi umblau ochii şi mînile înnebunite ca la cerşetori cînd se îmbulzesc la tava cu colivă. Cîte-o roşcovă, cîte-un pieptene îl pocneau în frunte, în piept şi în obraz. Nici nu le lua în seamă. Primea cu voluptate loviturile, ca femeile isterice, îi tuna inima în piept şi în tîmple, i se uscase gura, gîfîia, asuda, clipea şi grebla pămîntul cu degetele, adunînd marfa delaolaltă cu ţărîna şi gunoaiele.

Apoi se repezi-n galop spre bodegă, să lase cofa şi coşul, şi să se-ntoarcă iar să-l bată invalidul cu marfă.

Băiatul cu cărţile poştale porni în goană spre plajă.

în urma lor, cînele invalidului, după ce făcuse un sluj fără folos — căci nu-ndrăznise să se răpeadă printre mînile grecului lăsat în patru labe — se lăsă şi el în patru

labe, înghiţind vindicativ o muscă suportată pînă atunci pe nas din distracţie optimistă.

— Ce-i ?
— Ce s-a întîmplat ?
— S-a înecat cineva ?
— Arde ?
— Unde ?
— S-a sinucis o femeie...

Plaja tresări din somn şi tresaltă de-a lungul şi de-a latul ca o drăcească năpustire de ciocan pe-un ţimbal.

Se ridicau trupuri, fluturau halate, ţîşneau braţe spre mare şi uscat, gesticulau mîni. Izbucneau culorile ca o explozie de focuri bengale, ca zboruri de păsări tropicale.

Şi din mulţimea de culori buimac pîlpîitoare se desprinse o năvală de valuri albastre spre faleză, urmată şi curînd întrecută de un iureş de trupuri ţigăneşti amestecate cu pulberi.

Vestea, gîfîitor şoptită, trecuse-n trombă prin coloniile şcolare.

— Tudorică e beat şi dă marfa pe degeaba.
— Tudorică a înnebunit şi aruncă marfa.
— Haideţi, mă.
— Care-i mai repede ?

Din gură-n gură, ca o veveriţă pe crengile aceluiaşi copac, vestea pornită din gurile copiilor trecu dinspre faleză înspre plajă pînă la cei din apă. Şi plaja deveni ca o sală de teatru ai cărei spectatori din loji şi staluri s-ar fi răsucit spre galerii să vadă şi să urmărească ce se întîmplă acolo.

Coloniile curgeau spre maghernită în goană brună şi albastră.

Dintîi, ajunseră băieţii, strîngîndu-se în grup compact, umăr la umăr, cap la cap, parcă-ncleiaţi unii de alţii ca alunele-n *nougat.*

Fetele, sosite-n urma lor, împinseră cu valurile lor albastre digul de trupuri pămîntii din faţă.

— Să vedem şi noi ! Să privim şi noi ! mieunau glasuri stridente de curiozitate şi necaz. Fiţi cavaleri !

Ghionti, gâdilaturi, râsete, glume, chicotiri, mormăiri, exclamaţii.

Suple, cu insinuante mişcări de apă curgătoare, fetele albastre îşi făcură loc şi se amestecară cu băieţii bruni. Nu îndrăzneau să intre.

Aşteptau.

Veniseră în goană — gîfîiau — şi nu începea nimic, şi nu vedeau nimic.

Şi iată că zăriră, lîngă uşă, sentinelă, javra invalidului, făcînd un sluj cu capul lateral echilibrat şi labele din faţă trepidante.

' — Bate darabana la falimentu lu stăpînă-său, făcu un glas isteţ. Şi se stîrni un rîs în cor, cu glasuri de soprană, altă, de tenor adolescent, de curcă, de măgar, de broască, de găină.

— Nu mă pişcă !
— Eu ?! Te lauzi !
— Nu-mpinge !
— Ce-s hamal ! Ia mai lasă !
— Ba-mpinge, mă, nu te lăsa !
— Ssst! Tăcere ! Gura !
— Tăcere ! Tăcere ! Tăcere !

Cereau tăcere, fiindcă toţi veniseră să fie spectatori, şi pînă acuma nu erau decît actori improvizaţi în antract, aşa cum se întîmplă în mulţimile de la galerie înainte de ridicarea cortinei.

Dar nu începea nimic.

O uşă deschisă şi, înlăuntru, marfă pentru plajă şi un om, pesemne, beat.

Atît ?

Soarele bătea cu flăcări de argint capul invalidului aplecat pe tejghea. Ii vedeau numai tîmpla brăzdată de vine vânăt umflate pe care cădea încet o singură broboană de sudoare, mare, clară, grea, solitară.

Şi fiindcă alunecarea broboanei de sudoare era singura acţiune din faţa lor, o urmăriră, concentrîndu-şi toţi privirile asupra ei, ca asupra unui răsărit de lună.

Faţă-n faţă, zeci de copii avizi şi-un fel de lacrimă a tîmplei unui om.

Lăsase-o dîră umedă pe obraz.

Tăcerea venea ca o altă mulţime.

Un glas de copil mic începu să plîngă tare, chemînd-o pe maică-sa.

Se priviră unii pe alţii, dezamăgiţi, stîngaci, nedumeriţi, ca la mort.

— Ce-i asta, mă ! Ne-a păcălit! Haideţi, mă, la plajă...

Mulţimea, deznodată brusc, avu o mişcare de îehamete, rărindu-se. Se ridicau sprîncene, se răsfrîngeau buze, blazat, se umflau obraji, botos ; parcă doreau să li se restituie preţul biletelor la casă.

Un elan frînt, o poftă neîndestulată.

Invalidul întoarse capul spre uşă. O muscă verzuie i se plimba straniu pe gura închisă, precedînd parcă o picătură de sînge negru. Era galben şi neras, cu cearcăne pungite sub ochi ; mustaţa-i atîrnă pleoştită. Privi spre mulţime ou fruntea încordat încreţită, cercînd parcă să-şi amintească ceva îndepărtat şi nedesluşit.

întîlnind ochii invalidului, mulţimea, încă-nşurubată în faţa uşii, mai rămase, tot nehotărîtă, dar c-un fel de aşteptare ciulită.

Şi deodată, ca o rîndunică ţîşnită pe sub botul unui bivol, o fetiţă statu-palmă, în costum albastru, se strecură printre mai-marii ei, se desprinse din mulţime şi intră. Dar pragul uşii, care-o despărţea de cei rămaşi în urmă, îi cosi curajul. Se opri, cu obrajii albi, între invalid şi mulţime, gata să fugă, să rîdă, ori să-nchidă ochii şi să ţipe asurzitor ca să-şi sperie spaima.

Invalidul se ridicase.

Ochii copiilor de-afară se-ncordară, unii se încrucişară, se măriră, buzele se căscară, feţele se aplecară, urmărind parcă un miracol, sau clipa culminantă a unei lupte atletice.

Invalidul luă de pe rafturi pachete de ciocolată, teancuri de cărţi poştale, corăbioare de lemn, evantalit, covrigi, grămădindu-le în braţele fetiţei, pînă cînd nu mai găsi loc pentru nimic. Şi văzînd că ochii fetiţei tot îl priveau, dilataţi de incredulă bucurie, dar lacomi ca bulboanele, îi mai puse pe cîrlionţi o tichie de hîrtie.

Şi fetiţa tot nu se ducea.

— Hai, îţi ajunge, pleacă ; răsunară glasuri de fată.

Invalidul o privi, fetiţa îl privi şi ea şi, în şoaptă dulce, cu obrazul înclinat uşor şi bărbia galeş femeiască, îi şopti :

— Dă-mi şi-o oglingioară !

Se stîrni un rîs general, copilăresc.

Invalidul îi dădu şi oglingioară, îi mai vîrî în gură şi-o trîmbiţă de carton şi, încetişor, o împinse de umeri afară.

Fetiţa se strecură prin mulţime cu o mîndrie fanfaron agresivă de premiant cu cunună, ferindu-se, ou umeri şi coate ostile, de cei care voiau s-o vămuiască, şi năvăli spre plajă, sunînd din trîmbiţă de carton, ca un înger vestitor coborît albastru din cerul albastru spre marea albastră.

Nu se mai auzea nici o vorbă, nici o şoaptă. Toţi copiii erau gravi, cu ochii lor mari deschişi ca o perdea de zorele înflorite pe albastrul îmbinat al cerului şi-al mării.

Invalidul împărţea mereu. Mişcările lui pierduseră violenţa deznădăjduită de la început.

Nu se mai despuia, aruncînd în oameni.

Dăruia, amar, dar dăruia.

Gesturile lui aveau nobleţă calmă a mînilor zugrăvite pe bolta vechilor biserici.

S-auzea, în tăcerea spontană a tuturor, numai ritmul de toacă rară, al piciorului de lemn.

Aduna marfa de pe rafturi, venea în prag şi împărţea mînilor goale, care se întindeau pe rînd, timid. Copiii mulţumeau, îşi făceau loc prin mulţimea celorlalţi, ş-odată singuri, parcă scăpaţi din atmosfera de constrîngeri grave a unei biserici, izbucneau spre plajă, ou tichii colorate pe cap, sunînd din trîmbiţi de carton, gesticulînd nebuneşte, legînd c-un lanţ de siluete carnavaleşti plaja de magherniţă.

Şi pe măsură ce coborau cei îndestulaţi, alţii urcau fugind, chemaţi, parcă, de sunetele înmulţite ale trîmbitelor de carton.

începură să se desprindă din nisip şi copii în cîrje, suind cu mişcări de crabi drumul care ducea spre daruri, întrecuţi de năvala celor teferi.

Iar cei înapoiaţi pe plajă, după ce-şi inventariau avutul, priveau din nou către magherniţă, c-un fel de neastâmpăr îmbinat şi cu păreri de rău. Bucuria surprizei trecuse. începea lăcomia. Conştiinţa c-au mai rămas daruri şi că, cine ştie, poate c-ar mai putea căpăta ceva ii îmboldea din nou.

Şi, unul cîte unul, iar porniră, fiecare dintre cei care porneau hotărînd pe cei din urmă.

Mulţimea din faţa uşii creştea, se îndesa, pierzîndu-şi treptat calmul.

Dintâi, începu o frămîntare de picioare, ca de copite. Izbucniră certuri răzleţe.

Ochii se înăspreau, înnourîndu-se parcă. Cei care făceau coadă fără să poată răzbi în faţă protestau cu murmure surde, un fel de mîrîit canin, cu profund sincerul sentiment că sînt nedreptăţiţi.

Cei din urmă urau pe cei din faţă, urîndu-se şi între ei fiindcă-n curînd aveau să fie ultimii la darurile împuţinate.

Cei din faţă, sub înteţită apăsare a celor din urmă, vroiau tot mai imperios, febril, ca totul să se petreacă repede-repede, cu acceleratorul, să capete-n sfîrşit şi ei ceva din ce a mai rămas şi să fugă la o parte de primejdia mînilor flămînde şi-a ochilor lucitori.

Din ce în ce, mînile întinse spre invalid deveneau mai categorice, mai autoritare, mai nervoase, întocmai ca mînile călătorilor exasperaţi de încetineala casierului de la ghişeul de bilete, în clipa cînd s-aude clopoţelul.

Nu îndrăznea nimeni să poruncească invalidului: „Hai mai repede. Nu dormi ! Mişcă !" —• dar vorbele, unanim gîndite şi unanim comprimate, determinau o oţeţire a ochilor, o îndîrjire a mişcărilor, o încleştare a fălcilor, o posomorîre a frunţii şi nervozităţi de coadă de pisică în mînile fetelor.

Treptat, deveneau laolaltă mulţime, un singur bloc masiv, nehotărît, gata să se prăvale dezagregîndu-se, clătinîndu-se încă pe temelii înainte de a-şi slobozi elanul născînd.

— Ce-mpingeţi ? Ce-mpingeţi ? Huo !

Clocotul sporit al nerăbdării şi furia unora împotriva altora, a fiecăruia împotriva tuturora şi-a fiecăruia împotriva fiecăruia îi hotărî deodată pe toţi.

De unde pînă atuncea cei din faţă respectaseră pragul magherniţei, împotrivindu-se apăsării celor din spate, cedară, izbucniră : catapultă.

Şi năvala mulţimii compacte fu atît de violentă şi-ncleştată, că nimeni nu putu intra. Deveniseră toţi un singur trup preistoric, prea vast pentru încăperile omeneşti, scuturat de convulsii.

Bătaia începu în faţa uşii. Se zgîriau, se îmbrînceau, se pişcau, se loveau cu pumnii, se muşcau, se scuipau, se înjurau.

Pînă cînd, subt apăsarea mulţimii care înainta bătîndu-se, ca un ciclon format din mii de vîrtejuri potrivnice, o scîndură se desprinse, şi alta, şi alta, pîrîind spart, ca oasele în colţi de fiară.

Uşa se lărgise sinistru pentru marele trup hirsut.

Intrară, numai mîni purtate de picioare : o mie de mîni, sfărîmînd, smucind, sfîşiind, lovind.

Ardea înlăuntru, mistuind, un incendiu cu mîni In loc de flăcări.

Devastaseră.

Curgeau la vale înspre plajă, dezmăţaţi, dementi, cu ochii tulburaţi, ca şuvoaie revărsate după ploi, cu tot ce-au smuls în cale.

Pe urma lor rămaseră, miraţi, ochii cînelui. Niciodată nu fusese atâta lume, niciodată nu făcuse atâtea slujuri — şi totuşi nu căpătase nimic decît picioare în burtă.

Intră în magherniţă. Invalidul se refugiase în fund, pe patul Măriei. Cinele făcu încă un sluj pentru stăpînu-său. Apoi, văzînd că tot degeaba aşteaptă, linse mîna care atîrnă.

Omul tresări. Se uită lung la cîne, la mîna umedă, la patul gol — şi se porni pe plîns.

într-un tîrziu, îşi luă palmele de pe ochi, privi udeala lacrimilor adunate-n ele şi lepădă cu scîrbă mînile în lături.

Muiere ! Bocise ca muierile !

Muiere ! Privise ca muierile cum îl prădau !

Muiere ! încrucişase muiereşte braţele după ce nevas-tă-sa îl batjocorise fugind c-o putoare grecească, în loc să-i ia urma, s-o ajungă, s-o înşface de cozi şi să tragă, şi să tragă, şi s-o sature...

Se smuci de pe pat, intrînd în dugheană. Cinele se luă după el.

Rafturile atîrnau sfărîmate ; pe jos, marfă ruptă, sfî-şiată, călcată-n picioare ; scînduri, aşchii, cuie ; prăpăd tătărăsc.

Oftă cu dinţii strînşi, cu fălcile-ncleştate.

Prin scîndurile rupte, prin rana banului său muncit, vedea în zare cerul, marea plină de cei care se scăldau şi plaja cu forfota vicleimului care-l jefuise.

Oh ! să-şi descarce bărbăteşte năduful, scîrba, ura, să dea în cineva cu pumnul, s-audă gemăt de durere subt călcîiul lui...

Clocotea. I se umflaseră vinele pe frunte, i se mîliseră ochii în care viermuiau vinişoare roşii, gîfîia greu şi mî-nile dădeau orbeşte să apuce, şi n-aveau ce.

îşi roti ochii jur-împrejur, întîlnind iar cerul, marea, plaja, oamenii, faleza, pragul, scîndurile sfărîmate, raf-turile prăvălite, patul pustiu...

Şi deodată răsări, jos pe podea, mutra hlizită a javrei.

Şi fiindcă n-avea pe nimeni, nici femeie, nici copil, nici Dumnezeu, răcni cu glasul spart, dînd cu piciorul teafăr drept în botul cînelui :

— Te uiţi la mine ? Rîzi ? Ai ? Na !. Satură-te, mama ta de cîne !...

LITERATURA

INDISCREŢIE

Rog pe lector să fie foarte atent. înainte de a-I pofti în sală, oferindu-i cel mai bun loc, într-un fotoliu de orchestră, care nu scîrţîie, şi între vecini care nu tuşesc, îl voi introduce pe uşa interzisă publicului, între culise, şi pe scenă.

Aşadar, atenţie. Sîntem în culise, înainte de ridicarea cortinei.

Decorul — nu-i pictat — e lacul Ghilcoş numit şi Lacul Roşu. Apă stranie, de un negru coclit, din care ies vîrfuri vrăjmaşe de brazi uscaţi, oglindindu-se în lu-ciul mort. De jur împrejur, munţi. O atmosferă de le-gendă — apa balaurului verde spre care vine Sfîntul Gheorghe pe-un cal alb — şi de asasinat istoric : lăncile negre de sînge închegat, cu care l-au ucis păgînii pe Voievod la poalele munţilor stîncoşi, departe de frunza verde.

Actorii, negrimaţi şi necostumaţi, sînt : eu, în haine de ski — deşi e toi de vară — şi Hypolit.

Eu sînt eu.

Hypolit e el. în liceu îl poreclisem „Ipocrit".

Sînt atîtea similitudini între el şi mine, încît e pro-babil că ne detestăm cordial. Am fost colegi de bancă clin clasa întîia, pînă-ntr-a opta.

S-a înscris la Drept. L-am urmat.

A devenit avocat. Şi eu.

Conferenţiar el, ca şi mine.

Amândoi, sportivi.

El, nuvelist. Eu, romancier. Cel puţin prin titlul de pe cărţi.

Lectorii lui spun despre mine : prolix, superficial şi diluat.

Lectorii mei spun despre el : glas de greier, corect, dar mic.

Sîntem un fel de gemeni. Dualitatea noastră se suprapune ca o falcă peste alta.

în viaţă ne evităm, urmărindu-ne totuşi cu coada ochiului, insomniile lui sînt obsedate de mine. Insomniile mele sînt obsedate de el. E mai rău decît o dragoste. E oiştea unui destin cu două juguri.

Ne inventariem cu grijă unul altuia lipsurile, excesele şi celelalte cusururi. Ne interesează numai negativul. Ce rechizitorii ne-am putea face, dacă n-am fi avocaţi !

Născuţi din părinţi antropofagi şi părăsiţi pe-o insulă pustie, cred că am deveni vegetarieni, numai ca să ne stimulăm apetitul de reciprocitate.

Ne-am întîlnit la Ghilcoş, ochi în ochi, ca într-o oglindire.

Niciodată nu ne-ntrebăm ce facem şi de unde venim. Văzîndu-ne, ne-ncredinţăm că încă n-am murit. Ajunge.

Ne resemnăm să fim alături.

Atunci şi deodată, confesiv, a început să-şi povestească întîmplarea din trenul Bucureşti-Sibiu. L-am ascultat atent, ca pe un client important în ora de consult profesional.

Pumam.

Fuma.

— E ultimul capitol al unui roman, am spus.

— E materialul inform al unei nuvele, mi-a răspuns. Tu vezi numai romane. Proust avea ticul patului. Tu ai ticul romanului. Cultul cantităţii, obsesia amănuntului acumulat şi dezvoltat într-atîtea sute de pagini.

-— Ce-i nuvela ? l-am întrebat.

— A mea e un roman în octavă. Tu cînţi gama întreagă a unei nuvele şi o numeşti roman.

— Do, re, mi, fa, sol, la, si, do. Gama trebuie curtată.

— Do, do. Octava e adevărata dimensiune a pasului pe viaţă.

— A saltului peste.

— A pasului pe.

îndărătnici amîndoi.

—- Fiecare cu pasul lui. Scrie-ţi întîmplarea.

— Cum s-o scriu ?

•—• Cum mi-ai povestit-o, în octavă.

— Nu pot scrie la persoana întîia. Scrie-o tu.

— Tu nu ştii că nici eu nu scriu la persoana întîia ?

— Eviţi persoana întîia, dar eşti prizonierul ei. Lirismul e un mod de-a te alinta. Personagiile tale ir.:—, decît pieptenele unei femei despletită la oglindă.

— Atunci cum crezi că aş putea fi eu, într-o naraţiune în care „eu" ar însemna „tu" ?

— îţi ofer ocazia de-a evada din tine într-un alt subiectivism.

— Adică îmi oferi experienţa ta.

— Desigur. Autentică, directă. O „trăire", cum spun ultimii snobi ai vocabularului. Ţi-am dat dimensiunea profunzimii, nu a suprafeţei.

— Şi cu metaforele ce te faci ? l-am întrebat zîmbind. Tu n-ai reacţia metaforică.

— E o reacţie ?

— La unii. La alţii, un efort.

— Vei face efortul de-^a renunţa la reacţia ta, cîtă vreme vei fi procuratorul identităţii mele.

Era hotărît să mă convingă.

De ce ? De ce ? De ce ?

Ne-am plimbat cîtva timp, fără să vorbim, pe marginea lacului straniu ca ochii morţilor cînd rămîn deschişi.

— Şi vrei s-o iscălesc eu ? l-am întrebat.

— Nuvela ?

— Da. Nuvela ta.

— Evident, de vreme ce tu o scrii.

— Cu libertatea de-a o scrie cum vreau ?

— Cum trebuie. în octavă.

De ce ? De ce ? De ce ?

întîmplarea lui avea două accente : unul cădea pe camaradul nostru comun, Dobre, oarecum eroul naraţiunii, celălalt, pe Hypolit, naratorul şi protagonistul ei.

Evident, Dobre i-a spus lui Hypolit vorbe foarte corozive. Parte dintre ele sînt valabile şi pentru mine. Ce vrea Hypolit ? Să mă încerce dacă sînt în stare să mă mortific, denunţîndu-mi lipsurile subt iscălitură ? Sau mai cu seamă să rîdă singur, cetind nuvela scrisă la persoana întîia, în care tot ce nu vrea Hypolit să-mi spuie în faţă să-mi fie atribuit exclusiv mie ? I-adevărat că şi pe mine m-ar distra profund să cetesc o astfel de nuvelă iscălită de Hypolit şi scrisă la persoana întîia.

Oricum, situaţia e amuzantă. Cu-atîtea oglindiri pirandeliene în ea, încît ameţeşti.

„Eu", oglinda lui „tu" ; „tu", oglinda lui „el" ; „el", oglinda lui...

— Vrasăzică, dintîi ceaţa. Ceaţa în octavă, la fereastra infirmeriei liceului şi, după douăzeci de ani, la fereastra trenului Bucureşti-Sibiu.

— Exact. Aceeaşi ceaţă, cu acelaşi timbru psihologic. Bagă de seamă : nu o ceaţă plastică, decorativă. Adu-ţi aminte de versul lui Tennyson : „Spaima îl privi, albindu-i faţa."

— Bine. Ceaţa : „Spaima îl privi..." Apoi poeziile lui Verlaine. Stai. La ce pagină e sonetul ?

— Pagina unsprezece. Pe recto : *Mon reve familier.* Pe verso : *A une femme.* Pagina unsprezece.

— Bun. Un lucru numai : eu n-am fost intern.

•— Ce importanţă are. Ai imaginaţie.

— O accepţi pe-a mea ?

— N-am încotro. Dealtfel, materialul ţi l-am dat. Ţi-am schiţat esenţialul infirmeriei, focul din sobă, paturile, ferestrele, ceaţa. Numai nu fă descripţii lungi. Fii constatativ, sec...

— Crezi că-i aşa uşor ? De pildă, focul de la Copşa-Mică. Ce foc .' Claudel ar face un poem.

— Un rînd ajunge.

— Poate cle-al tău, cezarian.

— în nici un caz, nu abuza. Nu-ţi trebuie o şarjă de cavalerie cu lănci pentru a trece prin urechea unui ac. Focul de la Copşa e o simplă apariţie...

•— Cetatea zmeilor !

— Uite, atîta ajunge pentru focul de la Copşa... Dar acuşi se-ntunecă. Spune : cum ai să-ncepi ?

Tonul era cominator. Am zîmbit.

— în două feluri, cu două fire : unul pentru tine, altul pentru mine. Pentru tine, aş începe aşa : *„Faptul brut, prealabil întîlnirii din tren, e acesta..."*

— Nu afecta un excces de preciziune prozaică. începe simplu şi abrupt.

— încep : *„Plecam de la Buctireşti spre Sibiu, unde eram aşteptat a doua zi, dimineaţa, urmînd să ţin o conferinţă despre creaţia literară."*

— Opreşte-te la conferinţă. Titlul ei e superfluu în nuvelă ; e suficient că-1 ştiu afişele de la Sibiu.

— Bun. *„Urmînd să ţin o conferinţă. Inutil deci să descriu. Bucureştiul şi Gara-de-Nord; sînt cunoscute şi fără ce nici o legătură cu întîmplarea."*

— Şi asta-i inutil. Lectorul subînţelege de ce nu descrii Bucureştiul şi Gara-de-Nord. Urcă-te-n tren. îţi duc bagajul.

Am zîmbit, continuînd :

— *„Stricteţa m-ar obliga să încep naraţiunea din clipa cînd, după ciocăniturile în fereastră, enervat..."*

•— „Enervat" e de prisos. Lectorul îţi cîntăreşte cuvintele, ca şi cum el le-ar plăti la telegraf.

— *„... am zguduit minerul uşii compartimentului cu perdelele lăsate şi lumina stinsă..."* Şi asta-i de prisos ?

— Nu. Asta nu. Notifici lectorului numai esenţialul. Gîndeşte-te la el, nu la tine. E musafirul tău. Nu-i politicos să-1 neglijezi ca să-ţi potriveşti pieptănătura sau cravata la oglindă.

— Bine, maestre. Continuu extemporalul : *„...gata să vociferez..."*

Se însera între munţi şi la marginea lacului, ca într-un început de altă lume, de pe celălalt tărîm. Vuia în apele Bicazului galopul de argint în spume al calului lui Făt-Frumos. Curînd, la o fereastră gotică a cerului, Ileana Cosînzeana avea să-şi despletească-n răsăritul lunii cozile ele aur. Munţii în noapte : peşteri cu balauri. Brazii : vrăjitoarele la pîndă. Stelele : piticii.

— Sînt sigur că te-ai apucat să scrii poveşti, mi-a spus Hypolit. De ce nu vrei să uiţi c-ai fost copil ?

— Ştii vorba lui Cocteau : *„Qui, lourdauds du ciel nous sommes. La poesie ne serait que l'accent de chez nous."*

•— Nu-ţi ascunde mîna în mănuşa lui Cocteau. Te-ai apucat cle-o treabă serioasă. Fă-o cu mîna goală. Ai început bine pentru mine. S-aud restul.

Am oftat, despărţindu-mă cu părere de rău de cartea cu poveşti, deschisă de noapte la lumina lunii dintre munţi.

— Firul meu ar începe aşa : *„Dar oricît de grăbit aş fi să istorisesc întîlnirea din tren, cu mîna lui, care dădea impresia c-a fost surprinsă de cîntecul cocoşilor înainte de-a fi intrat cu totul în sicriu, ceaţa din care veneam mă opreşte în loc. Ca să pot intra din nou în acest tren, întocmai ca atunci, trebuie să trec prin zidul de fum al cetii, prin ochii ei de mucegai..."*

— Stop. Fără ochi de mucegai. Metaforă. Preţiozitate.

— Dar nu era o privire în ochii albi ai cetii ? Adu-ţi aminte versul lui Tennyson : „Spaima îl privi, albindu-i faţa."

—• în fond, ai dreptate. Mă privea cu ochi de mucegai. Aşa erau şi ochii lui Dobre : mai mult albi decît albaştri.

—• Atunci să las ochii de mucegai ?

— Lasă-i la fereastră. Mai departe.

— Ajunge. M-am săturat de patul lui Proeust. Mă duc să mă întind în patul meu, aşteptînd ora mesei.

— Numai nu uita. Octava. Verlaine. Pagina unsprezece. : *„Je fais souvent ce reve etrange et penetrant..."*

— *„D'une femme inconnue, et que faime,* et *qui m'aime."*

— *„Et qui n'est, chaque fois, ni tout ă foit la meme."*

— *„Ni tout ă foit une autre..."*

„ET *M'AIME ET ME COMPKEND."*

Bucureştiul nu mai era decît un nume în ceaţă.

Veneam din ceaţă şi plecam în ceaţă.

M-am suit cu tregherul după mine în vagonul direct Bucureşti-Sibiu. Ocupat. Ocupat. Ocupat. Am început să

fierb. Nu pot accepta calm nedreptatea de-a nu fi privilegiat.

în acea clipă am pierdut contactul emotiv cu ceaţa.

Dau să deschid uşa compartimentului, cel cu perdelele lăsate şi cu lumina stinsă. E încuiată pe dinăuntru. Bat în fereastră. Vociferez. Chem însoţitorul. Deschide cu cheia lui. Intru agresiv. Aprind lumina. Văd mîna care atîrnă : pecete galbenă pe amintirea cetii de afară.

Eram gata să strig şi să plec. Dar cel de pe canapea şi-a întors faţa spre mine, acoperindu-şi-o cu mîna, m-a privit ceţos, ca de dincolo, şi iar s-a culcat cu faţa spre părete.

O fi bolnav, mi-am spus. Şi am rămas. Dar am stins lumina. într-o astfel de încăpere, lumina supără ca un zgomot.

Trenul a pornit. Nu mai fusesem la Sibiu. Totul îmi era necunoscut : drumul, călătorii...

M-am întins pe canapea şi, neîndrăznind să fumez, din cauza vecinului de întuneric, am rămas cu mîinile subt ceafă, privind fereastra. Luminile oraşului abia mai pîlpîiau dese aţe de păianjen. Au dispărut. Şi din nou s-au ivit la fereastră, orbi, ochii de mucegai.

Am închis ochii cu repulsie. Nu-mi era frică, sau poate că nu vroiam să-mi fie. Dar frica nu-i decît o formă de ceaţă a absurdului din noi. Ploaia cade. Ninsoarea fulguie. Ceaţa abia e. Şi, deodată, nu mai rămîne decît ceaţa.

Aşadar, am închis ochii, cercînd să recapitulez textul conferinţei pe care trebuia s-o ţin a doua zi la Sibiu. Manuscrisul era închis în geamandan. Renunţasem la manuscris, ca şi la lumină.

Revizia biletelor, opriri, plecări, zgomote de fierării, glasuri, lumini, apoi iar tăceri cu pulsul de metal al roţilor — şi ceaţa. Călătoria cu trenul. Stafia ferestrelor. Oboseala. Nici trenul nu putea scăpa de ceaţă, nici gîndul meu din tren.

Vorbele conferinţei îmi apăreau atît de exterioare, că parcă prindeam distrat fărîme din conversaţia altora.

Gîndul fumega îndărăt.

Cînd am ajuns în odaia albă, cu paturi de fier şi miros fenicat, parcă nici nu plecasem de acolo, viitorul fiind intact şi netrăit.

Sînt în infirmeria liceului, cu temperatură mare, care-mi dă mereu mirări. îmi aud gîndurile şi focul din sobă. Sîngele ? sau focul din sobă ? Sînt ca un pian închis în care bîzîie o muscă. Aşa încep sonorităţile stranii şi după prima aspiraţie a cloroformului.

Ochii injectaţi, pleoape de migrenă, puls metalic, gura uscată, gîtul inflamat. Mereu nevoia unei înghiţituri dureroase. Nasul nu mai respiră. Arde.

Eu sînt bolnav. Tu eşti bolnav. El e bolnav.

Eu, prizonier între oglinzi fierbinţi.

Mă văd din toate părţile, multiplicat. Mă rătăcesc ca-ntr-o pădure în care toţi copacii au ochii mei şi mîna lui de frunză galbenă.

Iată-1.

•— Dobre !

E ? Sau nu-i ?

Şi aici mă persecută ?

— Dobre !

Nu răspunde.

Cine-a vorbit ?

Mă uit la mîna mea. O mişc. Spun : „deschide-te". Se deschide. „închide-te". Se închide.

Azi e miercuri. De ce-i spune miercuri ? şi nu joi ? Şi de ce joi ? O zi. O frunză. De ce n-au nume şi frunzele ? Nu pot gîndi fără semne de întrebare. E'uii tic.

Vineri. Sîmbătă.

Duminică nu e o zi. Duminică e fata cu bucle blonde. Ne întâlnim la marginea oraşului. Avem copacul nostru. Eu o aştept întotdeauna.

„De cînd te-aştept, ar fi putut creşte păduri."

Ea vine ca o căprioară, sprinten, cu pelerina ei de şcoală şi cu părul auriu pe umeri. Vine cu mînile întinse. Zîmbesc. Zîmbeşte. Ne ducem departe. Tăcem. Vorbim. Sîntem alături.

Duminică trecută — azi e miercuri — mi-a dat poeziile lui Verlaine. O singură pagină era tăiată cu fotografia ei. Şi-a uitat fotografia între versuri. Volumul îl am subt pernă. Nu l-am tăiat. Fotografia ei e peste sonetul lui Verlaine.

„...Et m'aime et me comprend."

Mă iubeşte.

Pagina unsprezece din Verlaine e poarta raiului.

Mă iubeşte ! Mă iubeşte ! Mă iubeşte !

Cine mă' priveşte ? Cine mă pîndeşte ? Cine vrea sâ-mi fure inima ?

Iar Dobre.

Nu-i văd ochii, dar îi ştiu. Sînt atît de şters albaştri, că par albi. Şi mîna lui galbenă ! Cînd te gîndeşti la Dobre, vezi numai o mînă. Are două. Dar una o ţine în buzunar, ca cei cu o mînă de lemn.

N-am să mai pot dormi. Sînt năduşit. Respir mai uşurat. Pun lemne în sobă. Mă duc la fereastră. Beau puţină limonada. Dau storul la o parte.

Ce-i asta ?

O beznă albă ! Nu văd bine ? Ba da. Fum oprit la fereastră. Parcă a zidit-o cineva pe din afară. Ce apăsător e să ţi se taie respiraţia la fereastră, negăsind aerul!

Nu ninge. Nu-i lună. Dar e alb. Parcă se uită orbii pe fereastră. O acopăr.

Cînd eram mic, ştiam că cineva a pus mîna pe clanţa uşii încuiate în afară. Asta cînd mă sculam deodată din somn, în toiul nopţii. Simţeam cu mînile mele reci, una într-alta, răceala clanţei atinse.

Mi-e frig. Mă duc la sobă. O deschid. Lumina jarului mă înroşeşte.

Ce bine-ar fi la gura sobei, fără Dobre. E bolnav ? sau se preface ? Dar Dobre e bolnav întotdeauna.

Doarme ? sau simulează ?

Oare duminică mă spiona ?

Ne-am speriat amîndoi cînd l-am văzut pe Dobre, galben la faţă, slab, cu pelerina lui murdară, privindu-ne de după un copac. Am scăpat din mînă volumul lui Verlaine. Poate că, dacă nu era acolo Dobre, ne-am fi sărutat, între noi nu mai erau decît genele : tremurau.

Unde-i volumul ? Nu mă pot despărţi de el. E înnodat de mine prin inimă. îl găsesc subt pernă cu fotografia. Respir. Mă duc din nou la gura sobei. Mă aşez pe scaun. Iau într-o mînă fotografia, în cealaltă ţin deschis volumul la pagina unsprezece. Citesc şi privesc în acelaşi timp. O văd şi o aud.

Sărut fotografia. Sărut sonetul lui Verlaine.

Sînt atît de fericit că mi-i frică. Tristețea mă umple cu pămînt negru, dar fericirea mă face fragil şi luminos.

Mă duc în pat. Rămîn cu volumul în mînă, privind focul din sobă.

Vremea trece încet. Azi, mîni, poimînî răspoimîni. Luni, marţi, miercuri — azi e miercuri — joi, vineri, sîmbătă.

Cînd va fi numai duminică ? Duminică ziua, duminică săptămîna. duminică luna, duminică anul, duminică viața.

Cînd voi putea-o lua în brațe în fața lumii întregi.

sCar ele me comprend, et mon coeur transparent
Pour elle seule, helas, cesse d'itre un probleme...

*

Mă deştept cu doctorul şi cu infirmierul la căpătîi.

Şi cu directorul.

— Stai, băiețaş !

îngheață tot liceul în fața directorului. îți vine să te ridici din pat, ca în bancă.

— Ce-i asta, băiețaş ?

îşi pune ochelarii cu care se uită în catalog în ora de matematică, înnegrind inimile elevilor.

„Asta" e volumul lui Verlaine. Fotografia ! Dumnezeule !

— Nu te agita cu termometrul !

Nu mă agit. Tremur. îmi clănțănesc dinții. E imposibil să nu descopere fotografia, fiindcă volumul e tăiat numai la fila unsprezece şi tocmai acolo l-am deprins să se deschidă.

Dumnezeule, ce scandal are să fie ! Numele ei, fotografia ei pe masa cancelariei, trecînd din gură în gură, din mînă în mînă. Anchetă. Conferință...

Dar directorul a răsfoit volumul şi l-a pus pe pat, indiferent. Sînt sigur că se preface.

Mi s-a oprit inima. Respir cu efort.

Doctorul a trecut la Dobre, urmat de director. Spinarea directorului mă pîndeşte.

Dar iarăşi nu se întîmplă nimic.

După ce pleacă, deschid volumul.

Pagina treisprezece !

Treisprezece, nu unsprezece ?

Clipesc. îmi şterg ochii şi fruntea. Iar deschid volumul.

Nu-i posibil !

Dobre s-a întors în pat, cu spatele la mine.

Stau cu volumul în mînă şi nu-mi vine să cred. A dispărut şi fotografia, şi pagina cu sonetul : ruptă bestial.

Uit că-s bolnav. Sar ca un tigru.

— Tu mi-ai umblat în carte ?

— Ce ai cu mine ?

— Dă-mi înapoi ce mi-ai luat !

— Nu ți-am luat nimic.

— Dă-mi fotografia !

— Care fotografie ?

— Dă-mi-o, că te gîtui !

— Poftim, n-ai decît...

îmi întinde gîtul de schelet, cu mărul lui Adam bulbucat ca un buboi copt.

— Nu mă gîtui ?

Zîmbeşte, scobit ca un tuberculos,

îl urăsc ou greață.

îl arunc din pat. Oh ! trupul lui în cămeşă de noapte prea scurtă ! îi răscolesc patul, îi desfăţ perna, i-o frămînt, îi caut subt saltea şi în saltea, îi cercetez uniforma, mă uit subt pat, pe dulap, în dulap, în toate, toate, toate părțile.

— Atunci cine mi le-a luat ?

— Eu.

— Tu ? !

— Eu. Le-am dat foc.

îl privesc.

Mă priveşte.

L-aş dărîma c-o palmă. E schelet.

Dar mi-e greață să-l ating. Şi dacă-l bat va țipa, va veni directorul, va afla...

Ricanez :

— Bravo, Dobre, mi-ai făcut un mare serviciu.

Parcă l-am gîtuit într-adevăr.

I s-au bulbucat ochii albi.

Parcă vrea să latre. I s-a întredeschis gura.

— Dacă nu le luai tu, camarade, le descoperea directorul şi era scandal.

Pe Dobre l-am uitat în anii de după liceu — ani mulţi de studii, dragoste, lupte, înfrîngeri şi succese — dar privirea lui a rămas de mucegai, în fundurile de coşmar ale amintirii.

— Dobre !

Am vorbit treaz ? sau prin vis ?

Nu mai ştiu nici cîţi ani am, căci m-am trezit deodată din somn negru în năprasnic aur. Sus, pe un pisc al cerului de cremene, fulgeră Cetatea Zeilor, astfel răsărită în ochii lui Făt-Frumos pornit s-o scape pe Ileana Cosînzeana.

Am sărit de pe canapea, ducîndu-mă la fereastră. Clipeam, cu genele în aur de miracol. Toată fiinţa mea era un murmur de mulţime, cu ochii şi cu braţele spre cer.

— Arde o sondă la Copşa-Mică. Asta-i realitatea spectacolului.

Acelaşi glas, îngroşat de-un fel de răguşeală cronică.

— Dobre !

Nu mi-a răspuns. Se ridicase pe canapea. Aprindea o ţigară. Acum avea barbă neagră, ca cei din lagărele de prizonieri. Mă privea cu aceiaşi ochi, suflîndu-mi parcă înadins în faţă fumul filtrat prin plămînii lui. M-am ferit, ducîndu-mă mai încolo.

A zîmbit. Acelaşi zîmbet scobit, acum cu barbă neagră şi paloare nepământeană.

— Nu-s tuberculos. Am cancer.

Mi-a pus vorba pe braţe, ca un craniu.

— După cum vezi, sînt consecvent. Am rămas cum eram. Pe tine nu te-ntreb ce mai faci. Cărţile de română îţi fac biografia...

— Eşti profesor ?

— De chimie şi matematică, la Sibiu. N-am făcut războiul. Am fost reformat. Inapt pentru moartea cu decoraţii. Fumez. Sînt morfinoman. Necăsătorit. Asta-i tot. Doreşti să mai ştii ceva ?

Trenul nu plecase încă de la Copşa.

Focul din cer arunca lumini de iad pe feţele noastre.

Dobre nu minţise. Canceros şi morfinoman. în ochii lui albi se oglindeau dinţii încleştaţi ai morţii.

Am întors capul spre focul de pe cer, aprinzînd o ţigară.

— Tot aşa frumoasă e ?

Am tresărit.

— Cine ?

— Fata de atunci. *„Je fais souvent ce reve etrange et penetrant..."*

—• O mai ţii minte ?

— Tu, nu'?

— Vag ; au trecut atîţia ani.

•— *„Car elle me comprend, et mon coeur transparent, pour elle seule, helas, cesse d'etre un probleme."* Ţineai într-o mînă versurile, în alta, fotografia. Te văd în infirmerie, la lumina focului din sobă. Săruţi fotografia, săruţi versurile. îmi vine să mă pun în genunchi în fata ta.

— Tu, Dobre ?

— Eu cel de-atunci.

— Nu mă urai ?

— Te adoram.

•— Tu pe mine ?!

— Credeam că tu poţi iubi. De ani de zile sufeream între voi, nu fiindcă eram urît şi respingător, ci fiindcă sufletul vostru era urît şi respingător. Copii ! . Inocenţi ! Poate acasă, cu părinţii, nu la şcoală, cînd eraţi singuri, voi cu voi, în dormitor, după stingere, sau în fundul repetitorului, sau culcaţi pe burtă, afară, în iarbă de primăvară.

— De asta te fereai de noi ?

— Eu respectam dragostea, fără să iubesc pe nimeni. La şcoală, toţi erau îndrăgostiţi : scrisori, versuri, fotografii. Dar vorbele lor despre femei nici porcii nu le-ar fi mîncat.

— Şi tu nu iubeai ?

—- Eu eram leprosul de lîngă templu. Nu cerşeam decît credinţa în dragoste. Mi se usca mîna întinsă. Şi, într-o zi, te-am văzut şi pe tine singur, la o parte. Te fereai de ceilalţi. Vorbele lor te jigneau. Poate că începe să

iubească, mi-am spus. Te-am urmărit. V-am văzut într-o duminică. Erați frumoşi şi curați amîndoi. Pe umerii voştri se puteau odihni versurile lumii. începeam să cred. In noaptea cînd te-am văzut sărutînd fotografia şi sonetul lui Verlaine, te-am adorat. Şi deodată m-am îndoit de tine şi de mine. Şi dacă minte chiar cînd crede că nu-I vede nimeni ? mi-am spus. Era mai rău decît moartea. Pe mine m-am urît, nu pe tine. Am aşteptat să adormi. Ți-am luat cartea, am rupt pagina unsprezece şi am dat-o pe foc împreună cu fotografia. Poate că cerul a primit fumul lor.

— De ce le-ai dat pe foc ?

— Ga să te-ncerc. Să văd cum ai să pedepseşti pe cel care ți-a ars icoanele, pe cel care s-a îndoit de dragoste.

— Să lăsăm, Dobre...

— Te-ai înfuriat : cu vorbe. Şi tot cu vorbe te-ai calmat. De pe-atunci erai scriitor. Te dispreţuiesc de-atunci. Focul de sus nu-i decît netrebnicul incendiu al unei sonde petrolifere. Aur pe cer, şi pe pămînt păcură puturoasă. Toți sînteți la fel : cei anonimi, ca şi cei iluştri. Ți-am cetit cărțile : vorbe. Nu ştii nici să urăşti, nici să iubeşti. Eşti sluga succesului. Deschizi uşa vorbelor mari ca să intre aplauzele. Eşti aşteptat la Sibiu. Vor veni toate femeile la conferința ta. Despre ce le vorbeşti ?

— Despre creația literară.

— Tot atît de onest ca şi scrisul tău ?

— Să lăsăm, Dobre...

— Nu ne-aude nimeni.

— N-ar fi bine să te odihneşti ?

— Dacă te gîndeşti la tine, sacrifică-te pentru un camarad bolnav şi detracat. Iar dacă te gîndeşti la sănătatea mea, află că mi-o sacrific pentru un camarad pe care l-am adorat. Te-ntreb : ai iubit vreodată ?

— Răspund eu pentru tine : nu. Ai suferit vreodată ? Nu. Ai crezut în ceva ? Nu.

•— De unde ştii ?

— Ți-am citit cărțile. Te joci ca o pisică pe covor cu coada şi miauni ca să te alinte lumea care n-are ce face. Şi dacă alții nu te-alintă, te-alinți tu singur... Atunci cu ce drept vorbeşti în numele vieții ? în vorbele lui Isus

curge sîngele rănilor lui. Unde ți-i sîngele ? Unde ți-s rănile ?

— Vrei să le țin în vitrină ? Vrei să le port la butonieră ?

— Vorbe ! Viața începe de-acolo unde încetează vorbele. Viața e gemăt, e scrîşnet, e urlet, e luptă, zvîrcolire, răstignire, înviere, răscumpărare. Viața e drum prin iad spre Dumnezeu.

— Lîngă mormînt.

Fuma țigară după țigară. Ceața de la fereastră infirmeriei şi cea de la începutul nopții reapăreau prin gura lui.

îmi simțeam capul greu, ochii osteniți.

M-am scuturat deodată, c-un fel de mînie.

— Tu ai iubit ?

S-a uitat lung la mine, adîncindu-mă, recapitulîndu-mă.

— Te-ai gîndit dacă ai dreptul să-mi pui o astfel de întrebare ?

— Mi se pare că nici eu nu te-am întrebat cu ce drept te-ai amestecat în viața mea intimă ?

— Eu îmi căutam biserica.

— Ai găsit-o ?

-— Am găsit ultima cruce la o fereastră cu flori... Dar înainte de asta trebuie să ştii de ce-ți mărturisesc numai şi tocmai ție singura mea dragoste. Dostoievski îl dispreţuia pe Turgheniev. înțelegi ?

— Ştiu.

— Dostoievski era viața, Turgheniev, literatura. Nu vorbeau unul cu altul. Odată, Dostoievski s-a dus acasă la celălalt. L-a găsit înconjurat de admiratori. S-a dus de-a dreptul la el şi i-a mărturisit cea mai abjectă faptă din viața lui : cum violase o fetiță. Acum vei înțelege de ce tocmai ție...

— Am înțeles : viața dispreţuind literatura. Spune.

— Acum trei ani...

— Şi pînă atunci n-ai iubit ?

M-a privit c-un dispreț uscat, reluîndu-şi vorbele.

— Acum trei ani, trecînd pe o stradă a Sibiului, am văzut la fereastra de sus a unei case cu trei etaje un cap de fată tînără. Era tristă şi singură. M-a observat şi mi-a zîmbit cu bunătate. De-atunci am trecut în fiecare zi

pe-acolo. O găseam la aceeaşi fereastră. întotdeauna împletea. Abia o atingeam cu privirea. Niciodată n-o vedeam pe stradă. Numai la fereastra îndreptată spre nord. Avea vîrsta fetelor care se plimbă pe străzi, care se duc la bal, care se bucură de viaţă. Şi frumoasă la fereastra întunecată, să îngenuncheze Magii în faţa ei. Atunci de ce şedea mereu singură la fereastra îndreptată spre nord ? Mi s-a strîns inima şi am fost fericit cu durere. Desigur că era infirmă. Paralitică într-un scaun. Nu i-aş fi cerut mai mult decît să mă lase să-i dau o fereastră cu soare şi un scaun cu roţi, în care eu s-o plimb. Să ştiu şi eu, în sfîrşit, că picioarele şi mînile mele sînt bune pentru ceva, să ştiu şi eu că viaţa mea, cît va mai arde, va încălzi pe cineva. Şi uneori să mă culc la picioarele ei paralizate. *„Pour elle seule, et Ies moiteurs de mon front bleme, elle seule Ies sait rafraichir en pleurant"...* Zîmbeşti ?

— Ascult.

— Asculţi şi gîndeşti : Cum îşi permite belferul să recite în faţa mea, c-un astfel de accent, versuri din Verlaine ? Şi tu ai uitat şi obrazul fetei care ţi le-a dat ! în mine ard versurile de-atunci.

— Dobre, e mult mai interesantă fata de la fereastră. Era blondă ? brună ? Avea ochi albaştri ? negri ?

— Am să ţi-o arăt îndată. într-o zi n-am mai văzut-o la fereastră. Se înnegrea soarele în ochii mei. Şi deodată se opreşte o trăsură, coboară din ea un om voinic, un fel de mecanic, intră în casă, trece cîtva timp... îngheţasem. Vedeam negru la poarta casei. Vedeam oprindu-se dricul. Trece cîtva timp şi mecanicul iese cu ea, ţinînd-o de braţ. Merge ! Minune ! Şi am rămas trăsnit. Era...

— ...însărcinată.

— De unde ştii ? a urlat Dobre.

— Viaţa...

— Ticăloşilor !

N-a mai spus nimic.

S-a întins din nou pe canapea şi a rămas acolo, lepădat de viaţă, ca un cîine care-şi linge rănile de moarte

— Ţi-e milă de el ? m-a întrebat Hypolit.

—- Cum îţi pare nuvela ? i-am răspuns.

Sau poate că eu am pus întrebarea întîia, şi Hypolit mi-a răspuns cu întrebarea a doua.

Dar era tîrziu şi ne-am despărţit grăbiţi, fiindcă aerul de munte îţi dă o foame de lup.

BEIŞOR

Cum se spune în Moldova, Beişor a păpat tot: moşiile şi casele părinteşti, moara şi via rămase de la *tonte* Tinca Hălăceanu, şi grajdul de curse lăsat de *oncle* Albert.

La cafenea, mînile lui Beişor — bărbăteşte fine şi încă îngrijite — parcă dau cărţile la masa verde.

Chefliu, lunatec, cartofor, afemeiat, fumător, duelgiu, spiritual şi secătură — spun bărbaţii. Dar femeile tot ii zîmbesc, privindu-l lung : în viţa lui a dezmierdat atîtea ! încep să aibă amintiri numai văzîndu-l.

Nume mare : i-l ştiu biserici în Moldova, luminîndu-i-l cu candeli. Dar toată lumea îl ştie Beişor. Aşa i-au spus părinţii — şi-n glumă şi-n răsfăţ ; la fel, colegii primelor ştrapaţe ; tot aşa, femeile — cele de noapte ca şi celelalte. Numai în acte-i altfel. Dar cine s-ar gîndi să-l caute pe Beişor în acte ?

Ştie tot şi nu ştie nimic. Enciclopedic ignorant, zîmbetul lui e atoateştiutor.

Pare mereu grăbit şi nu face nimic.

Oriunde-i provizor, pentru un moment, şi stă o noapte.

Pierde mereu la cărţi. De unde pierde, cînd nu are ?

La Iaşi, pe vremuri, era *arbiter elegantiarum,* Prinţul de Galles, spaima părinţilor cu fete, Kronprinţul iadului, în uniformă de liceu, matriculat în raiul îngerilor, şi Cneazul muscalilor cu doi cai.

Pe front şi-a pus monoclul în faţa gloanţelor, ca pentru pulpe de balet. Tot Beişor.

Tot Beişor s-a-ntors, plecînd îndată la Paris după şampanie franceză.

Apoi a revenit la Bucureşti, sleit de cazinourile Coastei-de-Azur.

Cu ce trăieşte Beişor ?

Nimeni nu ştie. Sînt întrebări la care numai zîmbetul răspunde.

Gura lui umedă e o punte între două chefuri, pe care vine ultimul refren spre cele care-ncep.

Cînd doarme Beişor ?, se-ntreabă somnul. Căci patul pentru Beişor e o femeie, iar cu femeile nu doarme.

Vremurile s-au asprit mereu. Vechii boieri s-au dus. Cei noi sînt altfel. S-a întors pe dos, cu căptuşeala, împărăţia ruşilor. Sultanii şi-au pierdut şi capul fesului şi celelalte atribute. Boierii au morminte, ţăranii au pămînt şi sărăcie, dar fără de boieri. Roşul nu e culoarea de cravată sau de fustă : e pigment social. Politica a expropriat culorile. Lenea nu se mai poartă. E moda muncii. Dueluri nu mai sînt, decît cu epitete. Banii şi-au pierdut aurul ; nu mai sună, foşnesc. Sărăcia se numeşte criză. Reformele schimbă mereu nu starea lucrurilor, ci pieptănătura lor. Stînga nu-i mîna stingă. Dreapta nu-i mîna dreaptă. Stingă şi dreapta sînt un antagonism social obligator. Nuanţele dispar : sînt desuete. Culoarea tare le înlocuieşte. Vioara nu mai are loc să cînte. Vine trîmbiţă. Mătasea e în agonie. Creşte piatra...

Dar Beişor e-o tiflă-n nasul timpului.

— Pa ! Altădată...

Şi creditorilor, şi vieţii, la fel le spune.

Mîna lui Beişor parcă mereu se-nvecinează cu o cupă de şampanie ; o găseşte alături, ca pe-o batistă într-un local de noapte.

Acesta-i calendarul, numai cu file roşii, al anilor lui Beişor.

A curs multă şampanie franceză, în Franţa şi în România ; s-au scuturat cu foşnet crînguri de femei; au ars ţigări să-nnoureze toţi Carpaţii României, zi cu zi, noapte cu noapte, an cu ian. Şi într-o zi, singur la masa unei cafenele, cu ultima ţigară Maryland, cu buzunarele deşarte, cu hainele cam roase, pălăria veche, gura cam amară,

Beişor s-a uitat afară, pe ferestrele dinspre Calea Victoriei. Şi-n loc să vadă femei, a văzut că ninge.

Şi Beişor a spus deodată versul lui Bacovia :

Trist, c-o pană mătur vatra solitar,
Iar în zarea grea de plumb ninge gri.

Nu, Beişor nu s-a sinucis.

S-a dus direct la un minister reputat pentru fonduri. A intrat grăbit — orice portar va recunoaşte că Beişor trebuie salutat cu respect —, a căutat pe cineva în antecamera ministrului, a zărit alte hiene cu două picioare, a simţit c-un zîmbet protector alarma şefului de cabinet şi a plecat, aflînd de la un funcţionar intimidat de atîta cinste, adresa particulară a excelenţei.

Deşi s-a dus pe jos, silueta lui pedestră e o aluzie la un automobil atent, care-1 urmează.

Domnul ministru însă a venit ostentativ cu automobilul atît de indispensabil, încît te întrebi ce s-o fi făcînd în intimitate domnul ministru — cînd stă la masă, cînd lucrează şi cînd doarme —• fără automobil.

Beişor 1-a salutat amical. Ministrul s-a uitat distrat şi a descins, intrînd grăbit în casă, fără să întindă braţele lui Beişor.

„Crapule !"

Beişor 1-a apreciat pe franţuzeşte, ca să nu fie nedelicat faţă de sergent, şi a continuat să se plimbe, fumînd ţigări Meseriaş, prin faţa porţii, ca un vilegiaturist care-şi face cura de ape minerale. E drept că altceva nu are de făcut. Posteşte.

Ninge.

Şi, în sfîrşit, s-a întîmplat ceva nu pentru Beişor anume, dar ca pentru el. A tras la scară un automobil cu două locuri. Beişor a apreciat — estetic dezinteresat — — acordul negru-roş al caroseriei. Negrul, ca cel de sprincene. Roşul, ca cel de buze. Gîndul lui Beişor a oferit un trandafir acestei caroserii.

O doamnă se urcă.

Beişor judecă femeile de jos în sus — de la încălţăminte — pornind de la premize spre concluzie. Şi pantofii, şi gleznele, şi ciorapii au conferit, prin ochii lui Beişor, doamnei, apartenenţa estetică a automobilului.

Beişor s-a dat la o parte din faţa porţii, acceptînd benevol să facă loc, şi a salutat ca în veacul al optusprezecelea.

Doamna de la volan nu s-a încruntat, dar nici n-a zîmbit. A tresărit. A palpitat ca o inimă. Apoi l-a privit lung. Şi a fugit cu patru roţi.

Aa ! Şi mai bine.

Beişor i-a trimis din urmă fum protector.

Deci Beişor şi-a acordat un scop : acela de-a fi îndrăgostit de soţia, fiica sau nepoata domnului ministru.

„Ce e sărăcia ?", se întreabă Beişor, ca să scape de ea, definind-o.

Şi după ce suflă fum „Meseriaş" fulgilor care l-au încolţit la poarta domnului ministru, îşi răspunde singur, dar c-o gravitate de cor antic :

„Sărăcia e ultima demnitate a boierilor."

Se plimbă la poarta casei domnului ministru la aceeaşi oră, aşteptînd s-apară ultima femeie vrednică de-a fi iubită de un boier sărac.

Automobilul iesă, negru-roş, cu o voaletă de cristal ş-un foşnet de metaluri mătăsoase.

Beişor salută şi cu pălăria, şi cu buchetul de toporaşi.

Doamna de la volan zîmbeşte, trece înainte fără grabă, lin. Poarta se-nchide.

Nici Beişor nu se grăbeşte.

Automobilul s-a oprit la marginea străzii. îl aşteaptă.

Beişor aruncă ţigara, scutură scrumul iernii de pe paltonul ros şi intră : dîntîi cu nările, ca de cîte ori se apropie de o femeie. Parfumul acesteia are bun accent francez.

— Sărut mîna, doamnă !

îi pune toporaşii pe genunchi. Mîna care-i ia îi merită.

— Buna ziua, Beişor. Mulţumesc. Nu te miri ?

— De nimic, doamnă. Sînt deprins cu mine.

— Ştii unde mergem ?

•— După dumneavoastră.
— într-adevăr, după mine mergem.
Beişor se instalează confortabil, apreciind căldura care îi îmbracă picioarele fără galoşi.
Nu, întreabă nimic. Cu-atîta poate respecta pe femeile încă necunoscute : cu tăcerea.
Cu toate că doamna de alături e frumoasă, Beişor, care o intuieşte biografic, află c-a fost foarte şi că mai e încă. Beişor ştie să conjuge frumuseţa care în realitate e un verb.
Doamna conduce fără ticuri, calm. Dar parcă face game la volan, gîndindu-se la altceva.
Evident, la Beişor — gîndeşte Beişor.
Cabina de cristal cu roţi e intimă şi sprintenă. Din ea, ninsoarea e o cochetărie a luminii — păr pudrat la oglindă — iar gerul, o purificare preţioasă a transparenţelor.
— Nu mă întrebi nimic, Beişor ?
— Aştept să fiu întrebat, doamnă.
— Mă cunoşti ?
— Ar fi o nepoliteţă să vă răspund contrarul. Sinceritatea e o mojicie predicată de bărbaţii căsătoriţi.
— Nu-ţi aduci aminte de mine ?
Beişor surîde, respirînd-o.
— După cum vedeţi, da. Surîsul meu e amintirea dumneavoastră.
— Neschimbat!
— Sper că nu vă indispune acest semn de fidelitate ?
Doamna oftează. Beişor îi urmăreşte de profil linia sinilor, destăinuită de mişcare.
Automobilul fuge de oraş. Apar copacii. Motorul îşi încoardă strunele. Vitezele alunecă : urcuş. Tot ce-i alb pe la ferestre pare de mătase şi de fum.
— Şi eu sînt ieşancă.
— Atunci am cinstea de-a mă fi născut în oraşul dumneavoastră.
— Al tău, Beişor, nu al meu.
— Sînteţi prea generoasă, doamnă, dîndu-mi ce vă aparţine. De-acum voi purta laşul în dreptul inimii.
Doamna zîmbeşte sceptic trist, cu buze roşii.
— Beişor, te-ai demodat.

— Faţă de tinereţa dumneavoastră, doamnă, e firesc să fiu în urmă.
— Beişor, iartă-mă că-ţi spun pe nume. Te rog nu mă întrerupe. încearcă să taci şi să asculţi, fără să fii curtenitor şi spiritual.
Beişor zîmbeşte cu degetul pe buze. Nu ştii dacă e semnul tăcerii acceptate sau iniţiala sărutării.
Doamna surîde fără veselie şi continuă :
— A fost odată o fetiţă săracă. Eu eram. Atît de necăjită, că nici nu bănuiam că, în afară de sărăcie, mai e şi frumuseţa. Pe-atunci soarele însemna economie de lămpi, şi vara, economie de lemne. Cum am îndrăznit să-mi ridic ochii asupra lui Beişor, nu ştiu. El mi-a dat dorinţa să fiu frumoasă, cea mai frumoasă fată din calea lui.
— Bine, Beişor ! exclamă Beişor.
— L-am întîlnit pe stradă, pe o stradă, într-o zi ca toate zilele. Am aflat atunci că-s cea mai fericită şi cea mai nenorocită fată din lume. îmi găsisem inima, şi mi-o pierdusem. Natural, Beişor nici nu se uita la mine.
— Calomniaţi, doamnă, pe un om dezarmat.
•— El, Beişorui laşului, eu, o fetiţă dintr-o mie...
— ...şi una de nopţi.
•— Beişor ! îl dojeneşte doamna, cu melancolie. Eu, o fetiţă dintr-o mie, în uniforma sărăciei anonime. îl pîndeam pe stradă, îl aşteptam în faţa casei — ştiu şi acum pe dinafară plopii de la poartă, ferestrele, culoarea perdelelor, musteţile portarului —, îl urmăream. Inima mea era un covor desfăşurat şi strîns înaintea şi pe urma paşilor lui Beişor. Am învăţat să desenez ca să-i pot scrie profilul pe caiete. Litera P era blazonul inimii mele. O aveam brodată pe toate gîndurile şi pe toate insomniile. I-am scris scrisori pe care niciodată nu le-am pus la cutie : îe ardeam. I-am făcut versuri. Vorbeam singură. Cîntam, rîdeam, plîngeam. Nu sînt prea urîtă ? întrebam oglinzile.
— Fericite oglinzi, oftează Beişor.
— Ştiam la ce croitor îşi face hainele, la ce cofetărie îşi bea şocolata, ce prieteni are, ce glume spune, şi ani în şir — ani făcuţi din ceasuri lungi — n-am îndrăznit să-i spun vorba care creştea odată cu mine, vorba

care era de plumb cînd eram singură, şi de aur cînd îl vedeam : tot grea. Şi într-o iarnă, am făcut în sfîrşit o nebunie. Era Ajunul Crăciunului. îţi închipui ce-am făcut ?.

în amintire, Beişor nu găseşte nimic. Dar amintirea lui Beişor e un carnaval mai învălmăşit decît al ninsorii : fulgi, femei... Cu neputinţă să găsească faţa celei de alături.

— I-am dus inima mea la fereastră. Da, Beişor, aşa am făcut. Crăciunul, pentru mine, e inima mea de fată la fereastra lui Beişor, într-un Iaşi al amintirii. M-am pregătit de cu vară pentru noaptea de Crăciun. în loc să mă bucur de vacanţă, am preparat eleve corigente toată vara, de dimineaţă pînă seară. Şi cu banii strînşi mi-am adunat zestre pentru steaua de Crăciun, ascunzînd-o în podul casei. Am cumpărat tot ce era mai scump, mai bun şi mai frumos. Nici o mireasă n-a fost mai fierbinte împodobită decît steaua mea. Şi-n noaptea Ajunului, după ce părinţii s-au culcat şi luminile s-au stins, am fugit de acasă, pe fereastră, Beişor. Am ajuns arsă de ger şi spaime la poarta casei lui Beişor. Poarta nu era încuiată. Am respirat mulţumind stelei mele şi lui Dumnezeu. Intrînd în omăt pînă la genunchi, m-am dus de-a dreptul la fereastra lui Beişor. Era întunecată. Doarme ? sau nu-i acasă ? Am încremenit acolo, zidită în omăt, cu mînile îngheţate pe băţul stelei ridicate la fereastră. Cîntau coruri în sufletul meu : „Steaua sus,răsare, ca o taină mare". Dar tăceam şi plîngeam la fereastra lui Beişor. Nu mai ştiam dacă sînt trează ori visez. Şi deodată aud un zgomot şi simt cum cade omăt de pe marginea ferestrei. Dumnezeule, mi-am spus, ai făcut minunea! într-adevăr, fereastra s-a deschis. Şi l-am văzut pe Beişor, cu paltonul de blană şi căciuliţă, încălecînd pervazul ferestrei şi sărind. Avea o crizantemă la butonieră şi mirosea a parfum ca o femeie care se duce în lojă la teatru. Beişor a închis fereastra cu bastonul şi s-a uitat impertinent la mine. „Ce cauţi aici ?" mi-a spus. „Am venit cu steaua", am şoptit, cu capul în piept. „Pleacă repede ! Nu vezi că boierii nu-s acasă ?" Am plecat, lăsînd steaua la poarta casei. Acolo a rămas, Beişor, căci de atunci am trăit altfel... Şi iată că ne-am întîlnit din nou, tu tot Beişor, eu... Ştii cine sînt ?

— Fata de-atunci ?

— Nu, Beişor.

— Soţia domnului ministru ?

•— Dacă vrei, da. O femeie măritată.

Ningea des.

— Pe cine aşteptai în faţa casei ? Pe soţul meu ?

— în fond, nu-l aşteptam pe el.

— Pe mine ? Să nu minţi, Beişor.

—• Aşteptam ceva... o stea.

Automobilul virează printre fulgi, întorcîndu-se.

De la o vreme, încep străzile cu oameni printre casele oraşului. Vin sărbătorile.

— Unde vrei să te duc ?

Beişor priveşte toporaşii de pe genunchii doamnei. Apoi, ochii lui cu gene lung: se opresc în ochii de alături.

•— Steaua sus răsare ? şopteşte fără zîmbet Beişor.

— Boierii nu-s acasă, îi răspunde, fără zîmbet, doamna. Unde să te duc ?

•— La cimitir, zîmbeşte Beişor. Sînt aşteptat.

Doamna frînează brusc, dezmiardă mîna lui Beişor şi îl alungă cu blîndeţă.

Automobilul pleacă.

Beişor aprinde o ţigară.

Iar în zarea grea de plumb ninge gri.

TRAIENEL ŞI CIREŞICA

Biografia acestor două inimi începe cu cortina din sala de producţii a liceului „Miron Costin", în clipa cînd sala a spus : „Aaa !" Căci pînă atunci Trăienel nu s-ar fi încumetat să ridice ochii, cu speranţă, asupra uneia dintre fetele protopopului Nae Deculescu.

încă din clasa întîia de liceu, Traian Popazu, băiatul primului grefier al tribunalului, a avut nota zece la caligrafie şi desemn, ridicîndu-se într-acestea mult deasupra colegilor. Cînd l-a descoperit cu dar şi tragere de inimă maestrul Ichim a venit în cancelarie, cu zîmbetul Giocondei, şi a spus :

— Peste cîţiva ani, oraşul nostru va avea o surpriză.

Şi s-a ocupat de Trăienel ca de propriul lui copil, iniţiindu-l la început în toate tainele peniţei, creionului, cărbunelui şi estompei, iar mai apoi, dîndu-i în mîna pătrunsă de evlavie, ca pe-un inel al logodnei cu curcubeiele, paleta culorilor.

Proiectul cortinei s-a născut din ambiţia lui Trăienel de a dovedi cine-i şi ce poate, şi din dorinţa maestrului Ichim de a-şi consacra elevul şi cariera printr-o operă indiscutabilă. Formal, numai directorul liceului a fost pus în curent ; om de ispravă, a dat banii şi a aşteptat încrezător. De fapt însă a bănuit mai toată lumea despre ce era vorba.

Trăienel a lucrat trei ani, începînd din clasa cincea, împreună cu maestrul Ichim, în atelierul acestuia. Viaţa

lui s-a împărţit între şcoală şi atelier, între datorie şi ideal.

Trăienel a fost întotdeauna mic, adică şi mai mic decît cei de-o seamă cu el. Dar, în copilărie, lipsa lui de înălţime nu s-a prea observat.

„Are timp să crească. Aşa-s copiii."

De cînd însă colegii lui din cursul superior au început parcă să fugă-n sus, crescînd întruna, s-a văzut că Trăienel rămîne-n urmă, stă pe loc, oprit rotund ca o floarea-soarelui printre înălţări de plopi cu uniformă.

Şi totuşi, cel mai de curînd copt întru suflet dintre camarazii lui Trăienel a fost. El singur, înaintea tuturor, a ştiut ce vrea şi încotro se duce. Acest pas hotărît i-a dat prestigiul unei maturităţi tocmai în epoca cea mai şovăitoare a adolescenţei. Nu şi-a simţit sîngele izbucnind ca dintr-o rană tulbure ; a rămas mereu drept în armura cu semn a sufletului închinat picturii.

Abia în clasa opta, la sfîrşitul anului, cortina a fost gata pentru nunta gloriei. Serbarea de sfîrşit de an a devenit un simplu pretext pentru cortină.

Ghirlande de flori şi de hîrtie colorată, lampioane japoneze, şerpuiri de brad, podelele frecate cu gaz, becuri nouă, şi un vag miros de varză murată pe la uşile din fund, ca o rudă săracă în costum intim, nepoftită în salonul musafirilor.

S-au adunat în sala de producţii nu numai şcolile — de fete şi băieţi — dar şi protipendada oraşului, în frunte cu deputatul, prefectul, primarul, comandantul garnizoanei, primul-preşedinte al tribunalului, directoarea şcoalei de fete şi protopopul Deculescu, însoţit sau mai exact împodobit de cele trei fete ale cuvioşiei-sale : Didica, pianista cu mîni de crin ; Maricica, romantica, ai cărei ochi cu gene lungi înstelează insomniile liceelor de băieţi ; şi Cireşica, cireşică, precum bine i s-a spus din botez.

Cortina nu s-a lăsat admirată dintr-o dată. Lumea a găsit-o tot pe cea veche, mai zbîrcită, mai decolorată şi mai zdrenţuită decît în anii trecuţi. E cortina vechilor generaţii, care din amintire vine şi în amintire se va duce.

La un semnal s-a stins lumina electrică. în întunericul cinematografic s-au auzit şoapte răstite — noroc că erau numai şoapte •— apoi un foşnet dramatic ca al epoletului rupt pe cîmpul de degradare — căderea vechii cortine —, alte şoapte, o aşteptare cu bătăi de inimă şi, în sfîrşit, luminile s-au revărsat, premergând aplauzelor.

— Aaa !

într-adevăr, toţi au rămas cu gura căscată.

Ce culori ! Ce alegorii ! Şi ce muncă titanică.

— Al dracului Popazu ! a exclamat familiar un glas din clasa lui.

Şi-au început aplauzele şi uralele. Pînă şi bucătarul internatului, răsărit ca un om de omăt pe pragul mirosului de varză, a aplaudat cu mînile lui deprinse să bată pîrjoalele.

Directorul s-a ridicat, a vorbit ceva confidenţial cortinei şi, în tumultul înteţit, au apărut ţinîndu-se de mînă, în halate albe, pictorii cortinei. Maestrul, cu ochi umezi ; discipolul, cu obraji de fată după valsul celui dintîi bal.

în acea clipă de apoteoză, ridicată ca un pisc de munte dinspre trecut spre viitor, ochii lui Trăienel au cules, c-o intensitate de fulger, pe fetele protopopului : Didica, pianista, abia aplaudînd, condescendentă, c-un aer blazat; Maricica, romantica, parcă jignită de zgomotul aplauzelor, ca o lebădă lătrată de broaşte ; iar Cireşica, în picioare, numai culoare şi avînt, cu păr negru, pieptănat cu cozile pe spate, buze roşii şi obraji la fel, proaspătă ca un cireş copt într-o pădure de frunze zbuciumate.

S-au întâlnit ochi in ochi şi-au înţeles că inimile lor predestinate se iubesc pe veci.

Dar Trăienel e hotărît şi ordonat în toate. Aşa s-a învăţat de-acasă, din copilărie, aşa l-a dăscălit şi maestrul lui, adversar neînduplecat al dezordinii în atelier şi viaţă. Maestrul Ichim nu şi-a pierdut niciodată vremea cu vin, aperitive şi discuţii deşarte. Atelierul lui e curat ca bucătăria unei gospodine din Germania. Din leafa şi cîştigurile lui modeste şi-a făcut singur casa cu ferestre

mari, cu cerdac bătrînesc, cu grădină în faţă şi livadă în fund.

— Dragă Trăienel, arta e disciplină şi efort. Asta să fie deviza ta. Moartea artistului e dezordinea. Alung-o şi din atelier şi din viaţă.

Trăienel i-a arătat inima colorată de Cireşica, cerîndu-i sfat şi îndrumare.

Maestrul Ichim l-a aprobat. O cunoaşte pe Cireşica. E fată de oameni gospodari. îi va fi o tovarăşă bună.

Aşadar, maestrul Ichim şi-a pus redingota şi s-a dus la protopop s-o peţească pe Cireşica.

— E prea tânăr. Nici nu şi-a făcut serviciul militar.

— îi logodim numai, şi aşteptăm.

— N-are situaţie.

•— E plin de viitor. Numele lui va cinsti oraşul nostru.

— Ei, dar cu arta, bat-o norocul — a oftat protopopul —, în vremurile de azi, numai bine mori de foame.

— Eu nu mor de foame, părinte, şi n-am talentul lui Trăienel.

— Eşti profesor.

— Şi Trăienel va fi : în locul meu. Am şi luat toate măsurile.

Poate că maestrul Ichim n-ar fi izbutit numai cu astfel de argumente să-1 convingă pe protopop, dar după lungi discuţii, de-a lungul cărora Cireşica a servit mai multe rînduri de cafele, maestrul Ichim şi-a pus ochelarii şi a scos din buzunar o hîrtie solemnă pe care a cetit-o cu glas tare.

— Cireşica... Popazu, a meditat c-un fel de oftat concesiv protopopul.

Şi, la plecare, maestrul Ichim a sărutat amîndoi obrajii Cireşicăi.

Logodna a durat mulţi ani, ani lungi de despărţire, aşteptare, muncă şi primejdii.

Trăienel a plecat în lume. Aurul verigii de logodnă a lucit bisericeste asupra vieţii lui. A fost la oaste, la bele-arte, şi cîteva luni în Italia, cu bursă.

r

La bele-arte, colegii l-au poreclit „Fecioara". Dar nici ironia, nici ispita n-au putut muşca din fructul lui ursit. A muncit mereu, ca un student la medicină, fiind preţuit ca un elev model. Nu s-a grăbit să facă expoziţii, spre deosebire de colegii lui. Nu şi-a criticat profesorii : caz unic. I-a respectat pe toţi, căutînd să înveţe de la fiecare. Şi n-a fost nici nemulţumit, nici răzvrătit, aşa cum tatăl lui, primul grefier al tribunalului, a motivat de-a lungul vieţii atîtea hotărîri date de cuminţenia, ignoranţa, capriciul s-au deprinderea judecătorilor ; cu ascultare şi supunere ; nici resemnat, nici filozof, ci pur şi simplu funcţionar cu leafă şi cu ani de pensie.

în timpul anilor de despărţire, Trăienel a scris mereu ; Cireşicăi i-a trimis cireşele candide ale inimii ; maestrului Ichim, harta strădaniei şi a progresului ; iar celor de acasă veşti bune despre sănătatea lui.

în fiecare vară a venit în orăşelul lui natal, plecînd şi mai logodnic în septembrie.

între timp, nici Cireşica n-a fost cruţată. Surorile ei nu l-au văzut cu ochi buni pe Trăienel. Pentru pianistă, Trăienel e numai un pîrlit de pictoraş, un mîzgălici. Pentru romantică, e feciorul grefierului Popazu. Amîndouă i-au spus şi repetat mereu că e ridicol să te căsătoreşti cu un bărbat atît de mic şi au încercat să-i abată inima dinspre Trăienel.

Dar nici surorile, nici balurile, nici ofiţerii garnizoanei n-au izbutit s-o scoată pe Cenuşăreasă de la gura sobei ei în care aşteaptă jarul inimii, dogorîndu-i obrajii.

Pianista s-a căsătorit c-un ofiţer. A divorţat. Şi s-a căsătorit din nou c-un avocat : cel care-o divorţase.

Romantica, după ce-a rupt două-trei logodne, a devenit directoarea şcoalei de fete : casă, luminat, încălzit, servitori, trăsură. A renunţat astfel la cele pămînteşti, hărăzindu-se apostolatului. într-un singur an, diafana a cîştigat cinci kilograme. Şi deodată s-a văzut cît de bine seamănă cu protopopul.

Şi, în sfîrşit, a sunat şi ceasul Cireşicăi.

Trăienel s-a întors din Italia, deschizîndu-şi în oraşul natal, înainte de nuntă, întîia expoziţie. Au bătut cuie toţi trei : Cireşica, maestrul Ichim şi Trăienel. Vernisajul a fost un adevărat triumf, ca şi cortina absolvenţei.

în expoziţia lui Trăienel nici o pînză nu-i urîtă. Ochiul fiecăruia regăseşte lin ceea ce admiră în natură : apusul de soare, floarea bine reputată, fructul, nudul, apa curgătoare şi pădurea înverzită sau de aur. Toate sînt aşa cum le-a lăsat Dumnezeu, dar în ulei, în cadra, şi iscălite de caligraful lui Dumnezeu, Trăienel Popazu.

S-au vîndut toate tablourile, într-adevăr, ca pînea caldă. Oraşul parcă s-a cinstit pe sine, grăbindu-se să facă zestre proverbialilor logodnici. Deputatul, prefectul, primarul, comandantul garnizoanei, directorul liceului, magistraţii, profesorii, profesoarele şi negustorii şi-au lăsat cărţile de vizită pe cîte-un tablou corespunzător preferinţelor. Numai cei ou nudurile şi-au păstrat anonimatul.

Sufletul protopopului s-a luminat. Aşa da !

Tot atuncea, maestrul Ichim a dat pe faţă cărţile ştiute pînă atunci numai de el şi de cineva cu trecere la minister.

Maestrul Ichim a ieşit la pensie, în locul lui fiind numit Trăienel. Şi, totodată, oraşul a aflat cu „aaaa!" că meşterul Ichim şi-a donat casa lui Trăienel, el mulţumindu-se cu cele două odăiţe clădite între timp în fundul livezii.

O săptămînă înaintea nunţii — desigur, în luna cireşelor — logodnicii şi-au gospodărit noua casă : casa lor. Maestrul Ichim nu a luat din casa dăruită decît strictul necesar unui bătrîn modest; restul l-a dat logodnicilor. Şi-au mai adus şi ei cîte ceva : Cireşica, multe gavanoase, linguri şi tingiri, mobile din odaia ei de-acasă, scoarţele de ea ţesute, broderiile şi zestrea albă a fetelor ; Trăienel, trecutul, prezentul şi viitorul lui de pictor. Şi-au împodobit păreţii numai cu opere de-ale lui Trăienel. Nimic mai vesel decît sunetul ciocanului de viaţă nouă. Au avut şi scară, dar n-au folosit-o. Fiecare cui a fost bătut de Cireşica ridicată-n sus de Trăienel. Tot ea şi tot astfel a agăţat tablourile pe păreţi, luptînd apoi c-o nouă sărutare.

Nunta lor a dat oraşului o noapte din poveşti, cu stele, cu privighetori, cu primăvara la ferestre şi în trupul nou ca ghiocelul, al mirelui şi al miresei. A curs mult vin, au curs şi lacrimi.

Iar zorii dimineţii au fost de culoarea cireşelor.

*

Trăienel are alt rang în oraşul natal. Şi vorbele concetăţenilor şi comportările îi spun : „maestrul Popazu". Numai Cireşica îi spune tot „Trăienel", cu zîmbetul pe buze si în ochi.

Cireşica e atît de gospodină, că la ferestrele căminului ei şi lumina e mai lucitor curată decît la ferestrele celorlalte case. Au bucătăreasă, dar mai mult de ochii lumii, căci de fapt Cireşica face tot. Mînile ei au moştenit patriarhalele tradiţii ale Moldovei de odinioară. Nu-s numai harnice şi iscusite, dar au şi chemarea devotamentului. E ca un miros de faguri şi de busuioc în casa lor. Cămara e plină, pivniţa la fel, podul asemenea ; în ogradă, păsările se îngraşă strălucind ca într-un rai al lor ; în casă nu-i muscă, şoarec sau gîndac ; în pomi nu-i omidă, în grădină nu-i buruiană, iarba deasă parcă-i pieptănată şi lăută ; toate ceasornicele spun ora la fel, parcă mergînd în pas de defilare, iar atelierul e o sfînta sfintelor.

N-au copii. In schimb, se au unul pe altul.

Cireşica e mereu frumoasă, dar tot ce era din cireaşă albă în 'fiinţa ei devine mai robust rotund, împlinindu-se ca merele.

Iar maestrul Popazu, tot atît de mic ca şi odinioară Trăienel, începe să se umple galeş. Parcă-i un pic însărcinat, gata să devie mamă. Munceşte ca şi înainte, dar doarme şi mănîncă altfel; mai cu seamă.

îşi pregăteşte tot cu vechea sîrguinţă expoziţia de la Bucureşti. Şi maestrul Ichim — care acum mai mult aude decît vede — şi Trăienel doresc o consacrare cu răsunet în capitala ţării. Nu numai ei, dar şi oraşul, dornic să se afirme, altfel decît prin politică, la centru.

Au descins, provinciali şi optimişti, în Gara-de-Nord.

Dar Bucureştiul a fost vitreg — ca întotdeauna — cu provincia. Cincisprezece zile în şir, într-o sală plătită scump, maestrul Popazu, Cireşica şi maestrul pensionar Ichim au stat singuri şi cu inima strînsă, ca nişte gazde cu masa pusă cînd musafirii aşteptaţi nu mai vin. Ziarele abia au pomenit în treacăt, ca despre un fapt divers, de expoziţia lui Trăienel. Cronicarii reputaţi nu i-au consacrat cronici, deşi i-au vizitat expoziţia zîmbind laudativ şi lingîndu-şi buzele cînd Cireşica i-a tratat cu dulceţi moldoveneşti făcute cu mîna ei. L-au apreciat laconic. Unii : „Corect şi mediocru". Alţii : „Plat". Alţii : „Fabrică de cărţi poştale ilustrate". Alţii : „Fotografie în culori".

Trăienel n-a mai înţeles nimic. E un adevărat complot. Maestrul Ichim s-a încruntat. Cireşica a oftat.

Apoi, toţi trei au vizitat, pentru edificare, alte expoziţii : lăudate. S-au îngrozit. Nici muncă, nici talent, nici frumuseţa şi nici cinste. Nuduri de mucegai şi de vînătaie văzute în oglinzi convexe şi concave. Desemnul e un fel de geometrie bolnavă de elefantiazis. Culorile şi-au pierdut buna-creştere de flori şi curcubeie : se zvîrcolesc parcă hrănite cu revoluţii şi dinamită.

S-au înfricoşat ca într-un ospiciu de nebuni şi au plecat, spălîndu-şi rănile ochilor cu lumina, soarele şi florile lui Dumnezeu.

Dar maestrul Ichim tot nu s-a lăsat. Are la Bucureşti un vechi prieten din tinereţă, pictor consacrat, ale cărui păreri fac lege. L-a adus la expoziţia lui Trăienel, povestindu-i pe drum cum şi ce fel.

Oracolul a intrat, şi-a pus ochelarii, a privit, a zîmbit şi l-a bătut pe Trăienel pe umăr, spunîndu-i mefistofelic de amical :

— Dumneata, stimate confrate, eşti un om fericit. N-ai dramă.

Nedumerit, maestrul Ichim a insistat, cerîndu-i sfaturi pentru viitor.

— Ce sfaturi, iubite amice ? Lasă-1 să trăiască fericit. Doar nu-i sîntem duşmani...

Astfel, cei trei pelerini ai artei s-au întors în oraşul natal, sîngeraţi, dar nezdruncinaţi.

Totuşi, vorba oracolului bucureştean a germinat încetul cu încetul în mintea maestrului Popazu, dîndu-i o întrebare enigmatică : „N-am dramă ?"

Ac de viespe.

Cu„ adică ? Fiindcă nu-i smintit ca ceilalţi ? Fiindcă nu vede hîit şi deşucheat ca oglinzile de panoramă ? Fi-

indcă ochiul lui e transparenţă pentru frumuseţa lumii, nu obstacol ? Fiindcă respectă forma naturii şi culoarea ei, cum au adus-o cerul, pomii, trupul şi grădinile ?

E ca şi cum ai spune, fiind judecător : „Tu ai dreptate, hoţule, care calci legea, nu legea care te opreşte de la rău. Lege, te condamn la moarte !"

Căci legea pictorului e natura. O lege scrisă chiar de Dumnezeu, cu mîna lui, în formă, în culoare, în umbră şi lumină.

Atunci de ce oamenii care calcă legea profană a omului sînt socotiţi răufăcători şi-s osîndiţi — iar cei care în artă calcă legile dumnezeieşti devin talente preamărite ? Frumosul n-are judecată şi judecători cu cumpănă şi sabie ?

De ce ? Mereu : de ce ?

Dar mintea maestrului Popazu nu suferă înţepătura semnului de întrebare.

Şi-a limpezit deci fruntea şi a intrat, alături de Cireşica, şi mai cu hotărîre, în albia vieţii lui de pînă atunci.

E nedreptăţit. Nu-i singurul. Nici ultimul. Ceasul dreptăţii încă n-a venit : e-n timp.

Astfel a început maestrul Popazu să conceapă nemurirea.

De la o vreme l-au împresurat mormintele. Pe rînd : tatăl lui Trăienel, maestrul Ichim şi protopopul Deculescu. **O** pauză. Ş-apoi s-a dus şi mama lui. Toţi cei între care-a fost copil şi tînăr, altădată.

Vin alte vremuri, alte tinereţi şi alte glasuri.

Cerul patriarhal de ieri, numai cu soarele, cu luna şi cu stelele, azi zbîrnîie de avioane.

Numele străzilor se schimbă, ca şi zgomotele lor : ieri, de căruţe, azi, de automobile. Casele timpului sînt cuburi parcă pentru zaruri, nu pentru fiinţe vii. Partidele politice au învrăjbit pe oameni : fiecare e duşman, în sînge, celuilalt. Viaţa şi-a pierdut catifelarea. E aspră şi tăioasă, piatră şi cuţit. Nu mai poţi fi singur cu tine şi ca tine. Trebuie să fii cu ceilalţi, ca unii şi ca alţii, împotriva altora.

Şi elevii s-au schimbat. Parcă nici nu au părinţi. Simplul fapt că nu eşti tînăr ţi-i face duşmani.

Uneori, maestrul Popazu a auzit vorbe de batjocură despre cortină : .

— Ne rîd fetele cu-aşa cortină. Să-i dăm foc !

Nu i-au dat, dar a ars ceva în inima maestrului Popazu.

A mai făcut cîteva expoziţii, dar cumpărătorii s-au rărit din ce în ce. Cei care vin intră, stau, vorbesc de altele şi pleacă. Urechea maestrului Popazu a surprins şi oarecare şoapte :

— Vai, ce neant, ce platitudine !

— Şi cînd te gîndeşti că se mai găsesc imbecili care să-l creadă pictor !

Crud şi sincer. Năprasnic.

De la o vreme, maestrul s-a posomorit. Nu-i mai vine să picteze. Stă zilnic în atelier, cu fruntea-n mîni, înconjurat de pînze ca de o armată învinsă de vid.

— Ce-i, Trăienel ? Nu ţi-i bine ?

Zîmbeşte Cireşicăi, dar sufletul fîlfîie negru.

într-o zi, s-a hotărît să întrebe pe unul care nu-i ca toţi. Au fost colegi. în clasa şasea a fost dat afară din cauza „ideilor" ; se vede că avea, de vreme ce toţi profesorii le-au socotit intolerabile. Şi-a isprăvit liceul, peregrin. Apoi i s-a pierdut urma în străinătate. Şi într-un tîrziu iar a apărut, bărbos, nepieptănat, beţiv, batjocorind prin cîte-o gazetă efemeră starea de lucruri, oamenii, metodele şi monumentele.

Trăienel Popazu l-a ademenit la el acasă, făgăduindu-i o sticlă de vin vechi.

Hirsutul a intrat în căminul Cireşicăi. A fumat zvîrlind ţigările pe jos, stingîndu-le cu talpa, a băut o sticlă, încă una, privind chiorîş prin atelier, şi-a mai cerut o sticlă.

— Mă Popazule, bun băiat eşti tu : zahăr. De ce nu te-ai făcut grefier ca tată-tău ?

— Tocmai asta voiam să te întreb — a început cu inima strînsă maestrul Popazu. Sînt sau nu pictor ?

— Tuu ? Grefier, păpuşică. Mînă de slujbaş, băiatule ! Ştii tu ce-i mîna lui Prometeu ?

— Poate că nu-s pictor mare — a încercat maestrul, sîngerînd de modestie anxioasă.

— Nu eşti deloc, Popazule ! l-a retezat bărbosul.

•— De ce, măi omule ?

— Fiindcă ai fost, eşti şi vei fi fericit. Fericirea e somn, mă băiatule. Se-ngraşă sufletul dormind, ca porcul îndopat. Nici nu se mai poate urni din loc. Numai deschide gura şi înghite. Viaţa, mă, e suferinţă, revoltă, prefacere, mişcare mare, vînt cu sînge şi flăcări. Tu te-ai născut mort, Popazule — fericitule. Ai înmulţit numărul adormiţilor, şi atît. Cum vrei să fii artist, cînd nici măcar om n-ai fost. Nu te superi ?

— Te-aseult şi vreau să te pricep, măi omule.

— Vrei, Popazule, că eşti băiat bun şi silitor, dar nu poţi. Tu trăieşti în ce-a fost şi ce este. Nu poţi să vrei, şi nici n-ai ce să vrei. Cum e, tot bine e pentru tine, fiindcă aşa e : cum să fie altfel ? Tată-tău ţi-a dat de mîncare, te-a dat la şcoală, ai bucherit toate neroziile din cărţi —• erau doar tipărite —, ai căpătat note bune, ai găsit un alt prost care ţi-a descoperit talent la desemn şi care te-a clocit în liceu, te-ai căsătorit cu fata protopopului, n-ai înşelat-o, v-aţi îngrăşat unul pe altul, eşti profesor, maestru, leafă ai, casă ai, vin bun ai — şi nu-l pricepi —, nevastă ai, ţiitoare n-ai. Ce mai vrei ? Mergi pe şine, băiatule, uns, din leagăn pînă la mormînt. In Dumnezeu crezi ?

— Oarecum... Nu ştiu...

— Lasă că ştiu alţii pentru tine, *oarecum.* Cum să nu crezi cînd vezi cu ochii tăi bisericile lui ? Crezi, mă Popazule, şi-n Dumnezeu, şi-n rai, şi-n lege, şi-n virtute. Numai în moarte să nu crezi, că-i păcat de dulceaţa ta. Te-aşteaptă raiul, mă băiatule, cu îngeri la poartă. N-ai fumat, n-ai băut, n-ai minţit, n-ai ponegrit, n-ai furat, n-ai rîvnit la ce-i al altuia, nu ţi-ai înşelat nevasta... Mă Popazule, mare minune mai eşti ! Tu n-ai avut o dramă în viaţa ta. Eu, mă, să fiu primar, aş tocmi un sculptor să-ţi facă statuia, cu mînile pe burtă, şi să scrie pe ea cu litere mari : „Iată un om fericit".

Dacă hirsutul a avut dreptate spunînd că fericirea-i somn, maestrul Popazu şi l-a pierdut de-atunci.

N-are dramă !

într-adevăr, dramă n-a avut. .

A crezut în pictură şi în sfaturile maestrului Ichim. A învăţat mereu, crezînd în înţelepciunea profesorilor. A fost supus. A crezut în ascultare ca-ntr-o datorie sfîntă. A crezut în muncă, cinste şi ordine. Nu şi-a împărţit nici inima, nici trupul. Şi le-a dat Cireşicăi. Devotat unei singure legi în pictură, unei singure femei în viaţă.

Şi iată că nu-i aşa.

îi vine să se lepede şi de pictură, şi de Cireşica. Să calce strîmb. Să facă închinare altui sfat şi altei legi. Să aibă în sfîrşit şi el o dramă care să-i arate drumul la lumini de flăcări cu fum negru.

Încă înainte de apariţia dramei, Cireşica a simţit că se întâmplă ceva, că miroase a ars. Trăienel nu mai intră în atelier, întârzie în oraş, şi-a pierdut pofta de mîncare, noaptea geme şi oftează prin somn, uneori chiar vorbeşte fără şir, ziua rămîne dus pe gînduri la fereastră, abia răspunde la întrebări, e distrat, face şi nu ştie ce, ţipă la servitoare fără motiv, zgomotele inofensive îl supără •— Cireşica a trebuit să taie curcanul şi cocoşul cel mai frumos — e încruntat mereu, duşmănos cînd tace în prezenţa ei, răstit cînd ea îl cercetează cu îngrijorare.

— N-am nimic !

C-un ton de :„lasă-mă-n pace !"

Cireşica plînge noaptea, cînd toate gîndurile se adună cu nesomn pe perna somnului, ceea ce îl enervează şi mai tare pe Trăienel, făcîndu-i viaţa de nesuferit. Nici unul şi nici altul nu-şi dau seama că lacrimile Cireşicăi au un caracter profetic.

Într-adevăr, drama s-a ivit la timp, găsindu-I copt pe Trăienel, sau permeabil.

Elevul Porjes din clasa întîia a venit la ora de desemn nu numai fără bloc, dar şi c-un zîmbet impertinent.

— Ieşi afară, nesimţitule ! Să vii cu părinţii.

A venit numai doamna Porjes, văduvioară, c-un zîmbet cald de Sulamită. Elevul Porjes n-a păţit nimic. Nici mama lui, fiindcă maestrul Popazu, şi în păcat, tot cel de odinioară a rămas. Atît numai că şi-a schimbat drumul de acasă la şcoală, la dus şi întors, nemaitrecînd prin piaţa cu statuia eroilor. S-abate, ocolind, pe la atelierul de croitorie „Rochii şi Confecţiuni de Dame" al doamnei Porjes. Sulamita îl aşteaptă la fereastră. Are părul creţ şi negru, ochi de noapte tropicală, buze de un roş fierbinte. Văzînd-o numai, parcă îţi aduci aminte de ţinutul rodiilor.

Odată, maestrul Popazu i-a oferit — pictural — o garoafă ruptă din grădina de acasă.

— Frumoasă floare, au admirat-o pe bustul doamnei Porjes strălucitor de ace, cucoanele venite la cercat.

— E de la maestrul Popazu...

— Aaa !

Acest „aaa" în care fierb ecourile, a sonorizat garoafa pînă la urechea Cireşicăi şi-a surorilor, dîndu-i o rezonanţă orgiacă.

De-atunci, surorile au început să picure otravă în urechea Cireşicăi. Şi pianista, care-i căsătorită cu un avocat, şi romantica, falnica directoare a şcoalei de fete.

— Să te facă de rîs c-o jidaucă !

Cireşica a plîns pe toate pernele şi la toate ferestrele casei, pînă cînd într-o zi şi-a luat inima-n dinţi, spunind lui Trăienel ce se vorbeşte, gata să-1 creadă şi să-1 ierte şi să fie iarăşi Cireşica lui.

Dar Trăienel, în fond nedreptăţit, a izbucnit ca un vulcan :

— Aşa sînt eu : artist, fără prejudecăţi burgheze. Dacă nu-ţi place, pleacă la surorile tale !

Şi Cireşica a plecat la sora ei, fosta romantică, lăsîndu-1 nedumerit şi alarmat.

A doua zi s-a şi zvonit în tîrg că Cireşica dă divorţ. Binevoitorii s-au grăbit să-1 informeze pe maestrul Popazu. Cu toate c-a simţit în inimă un cui de răstignire, maestrul a ridicat din umeri, rece, ricanînd cu nepăsare :

— O priveşte.

Binevoitorii, indignaţi de atitudinea maestrului, au relatat-o, dîndu-i proporţii, surorilor Cireşicăi. După un leşin sincer, cu comprese şi apă de flori, Cireşica a introdus acţiune de divorţ prin cumnatul ei, avocatul.

Trăienel a încuiat casa şi s-a mutat în fund, în chinovia bătrîneţii maestrului Ichim. într-adevăr, e în plină dramă. Se simte oarecum ca o statuie răsturnată de pe soclu, lăsată pe seama derbedeilor, a cînilor şi a ciorilor, îl vorbeşte de rău tot oraşul. Pe cît e de compătimită Cireşica, pe-atît e de hulit el. Ea, îngerul; el, demonul. Pentru ea năframa, pentru el lancea. Elevii îl salută cu un zîmbet sfidător. Profesorii tac solidar cînd vine printre ei în cancelarie. Antisemiţii îl arată cu degetul pe stradă, ca pe un vîndut. Un cărbune batjocoritor i-a desemnat pe stîlpul de la poartă caricatura Sulamitei Porjes c-un căţel de usturoi în gură şi o garoafă între sîni. Nu mai pictează de mult, fiindcă şi-a pierdut încrederea în dumnezeul culorilor. Dar acum parcă l-a părăsit pictura, ea lepădîndu-se de el. Iar Cireşica a lăsat un gol atît de mare în jurul lui, încît se simte ca o casă arsă cu pereţii dărîmaţi.

Nu mănîncă, abia doarme, oftează ca babele, vorbeşte singur, suspină, îşi şterge ochii cu batista, îşi simte inima ca o bubă care coace, nu-i vine nici să se spele, nici să se schimbe, nici să se radă. Gîndul sinuciderii e ultima lui rezervă de optimism. Se gîndeşte uneori la înmormîntarea lui, cu Cireşica după dric, în haină de doliu ; plînge după el şi Cireşica, şi numai aşa se mai răcoreşte puţin.

Asta cînd e singur.

Dar între oameni se îndîrjeşte din nou şi trece printre ei răzvrătit, hulit şi mîndru ca un geniu printre contimporani.

într-o zi a primit o scrisoare de la sora Cireşicăi, doamna directoare, prin care îl întreabă, înţepat, cînd poate să vie sora ei să-şi strîngă zestrea.

A răspuns că o aşteaptă peste două ore. Şi adunîndu-şi toată energia, a pus pe stîlpul de la poartă o pancartă : „De vînzare", scrisă cu litere gotice.

El i-a descuiat uşa din faţă, răspunzînd la sonerie. S-au văzut abstract unul pe altul, ca două cifre care-au fost alături, despărţite prin scădere.

Cireşica a intrat în casă salutîndu-l demn şi rece — lecţia doamnei directoare —, dar cu ochii roşi : cireşele.

Maestrul Popazu i-a predat cheile casei şi-a lăsat-o singură. El s-a retras în atelier. N-a mai intrat în casă de o săptămînă. E-un început de colb în casa aerului şi-a gospodăriei. Aceleaşi lucruri împrejmuitoare i-apar altfel, neînsufleţite, reci, înstrăinate. El le cunoaşte bine, dar parcă ele nu-l mai recunosc. Şi fiecare clipă e o inimă care nu bate, fiindcă toate ceasurile casei s-au oprit.

Afară-i primăvară. Dar e afară numai, ca o fată cu cireşi, oprită la fereastra casei de vînzare.

De dincolo s-aude zăngănit de chei, zgomot de mobile împinse.

E ca o pierdere de sînge. Se goleşte casa drept prin inimă, sleind puterea.

Şi-ncet, cu-ncetul, amintirile încep cu semn de doliu. Anii de liceu, maestrul Ichim, cortina, entuziasmul Cireşicăi, aurul logodnei, anii de muncă şi speranţă, laurii primei expoziţii, primăvara casei cu ferestrele deschise pentr-un început de viaţă, noaptea nunţii, anii luminoşi de-apoi...

Hirsutul îi apare ca un demon, rînjind prin fum şi flăcări. Cît despre doamna Porjes, a uitat-o. A mai rămas din ea doar numele unui elev impertinent pe care trebuia să-l dea afară...

Trăienel plînge.

îşi şterge ochii.

Se duce ca în somn, înspre ietac, deschide uşa şi rămîne-n prag.

Fericirea-şi face ouferele. Cuie negre pe păreţi şi-n inimă.

Cireşica umblă în dulapul cu rufe. Pe-ale ei le aruncă-n cufăr, ca pe nişte rufe negre ; dar pe-ale lui Trăienel le rînduieşte cu atîta grijă şi delicateţă sfîşiată, că lui Trăienel îi vine iar să plîngă.

Nu mai poate.

— Cireşica !

Plîng amîndoi, braţe în braţe, cu lacrimi şi cu hohote. Dulapul se închide singur, scîrţîind.

Braţele lui Trăienel o duc pe Cireşica spre canapeluţa lor. Plîng şi se sărută. îşi şterg ochii unul altuia.

•— Ai slăbit, Trăienel.

Mînile ei de gospodină sînt duios nemulţumite de obrajii lui.

Trăienel îi sărută mînile ; Cireşica îl sărută pe frunte şi pe ochi.

— De ce ne potrivim noi lumii ? se-ntreabă deodată Trăienel c-o bărbătească încruntare.

— Ştiu eu, Trăienel, suspină ea întretăiat.

Trăienel se smulge hotărît de lîngă Cireşica.

— Ce faci, Trăienel ?

— Pun lucrurile la loc.

Le-aruncă, nu le pune.

E o explozie de bucurie în toată casa. Rîd ferestrele, oglinzile şi ochii. Parcă a început vacanţa într-o şcoală de copii, dezordinea odăii materializînd tumultul fericirii cu bătăi de inimă.

Cineva bate la uşă.

— Cine-i ? se încruntă Trăienel, gata de luptă.

— Vrem să vizităm casa, răspunde un glas de afară.

— Pentru ce ?

— Nu-i de vînzare ?

Trăienel clipeşte înspre Cireşica şi răspunde, îngroşîndu-şi glasul :

— S-a vîndut.

Rîd amîndoi ca doi copii lăsaţi singuri acasă.

— Nu era păcat ? — oftează Trăienel ca după un coşmar, arătînd cu mîna spre dezastrul evitat.

Trăsura doamnei directoare, care aşteaptă la poartă, s-a întors cu un bilet laconic : „Ne-am împăcat".

Bineînţeles, maestrul Popazu a pictat şi după dramă întocmai cum pictase înainte.

Căci, pin' la urmă, Domnul cerurilor nu s-a îndurat să rupă aripele unui înger caligrafic, fără zbor.

ÎNGERUL A ÎNVINS

Toate ferestrele salonului sînt deschise Au poposit afară pomii de primăvară. Vin îacă pîlcuri-pîlcuri. Drumul lor începe în depărtarea albă a Căii-Laptelui.

în mijlocul salonului, pe parchetul lustruit, e catafalcul. Ard luminări. Miroase a tămîie şi postav negru. Matasa rochiei nu mai foşneşte. Urechile de ceară au uitat să-şi scoată cerceii. Mînile galbene au rămas în frig fără mănuşi.

Odinioară, în mijlocul salonului pîlpîia constelaţia pomului de Crăciun. Copiii sărăcimii — fracţiunea liberală —• veneau cîte doi, după înălţime. Servitorii deschideau uşile salonului unde-i întâmpina, orbindu-i, pomul de Crăciun. Alături de brad, conu Todiriţă Albu în redingotă neagră ; cucoana Frăsînica în rochie de matasă, şi el, Costăchel, în haine de catifea albastră cu guleraş de dantelă.

Apoi au început balurile pentru Costăchel, pînă atunci plecat la „studii", de curînd întors de la Paris doctor în Drept, de la Montpellier.

Dar Costăchel nu şi-a găsit Cenuşăreasa la balurile din salonul casei părinteşti.

Apoi, Costăchel n-a mai putut respira în tîrgul de provincie şi a rămas la Bucureşti : „la centru", cum spunea conu Todiriţă care-1 vedea pe Costăchel ministru în curînd. Costăchel n-a fost decît şef de cabinet, făcîndu-şi relaţii în lumea bună. Şi s-a lăsat şi de politică.

Apoi a murit conu Todiriţă, cu şervetul la gît, chiar în timpul mesei, la cafea.

Şi de-atunci a rămas singură cucoana Frăsînica, privind de la fereastră ; iarna, balul de copii al fulgilor ; primăvara, balul de dudui al pomilor ; vara, cotilionul verde ; toamna, menuetul frunzelor de aur.

Şi totuşi, bătrîneţa cucoanei Frăsînica la „Castel" — aşa se spune casei Albu în oraşul dintre munţi —- n-a fost pustie. Veneau să-i ţie de urît şi babele — cucoanele din vremea ei •—, dar inima cucoanei Frăsînica se dădea cu totul „drăcuşorilor". I-adevărat că semănau cu nişte drăcuşori făcuţi de-un meşter drac în vreun Niirenberg al iadului. Ar fi putut să treacă unul după altul, ca printr-un tunel, printr-un manşon. De astrahan zburlit, cu moţ. în coadă, cu gheruţe ca de pisicuţă, dinţişori de şoarec, urechiuşe cu zulufi, ţupăind mai mult decît mergînd, parcă fragili ca ceştile păpuşilor, şi cu lătrat în miniatură învăţat de la pisici, prunci răi şi păsări guralive. Uneori scînceau ca un orfelinat de greieri, iar alteori, tot porţelanul lor tăios se spărgea în sonorităţile timpanului, să-ţi astupi urechile cu şi mai multă vată decît pentru tun. Dar, dimpotrivă, pînă şi ţînţăreala lor soprană, de foste primadone încă ambiţioase, o fericea pe cucoana Frăsînica. Cînd vorbea cu alţii despre ei, le spunea „drăcuşorii" : cu mîndrie. Lor le spunea „dragii mamii", fără pui-pui-pui, dar cu această intonaţie, cînd îi chema la ea pe toţi. Altminteri, le vorbea pe nume, cu vocative de răsfăţ :

— Pufuşor, gîndăcelule, de ce nu vrei mata perniţă ?

Costăchel îi ştie pe drăcuşori de pe vremea pomului de Crăciun.

— închide uşa, Costăchel, să nu fugă vreun drăcuşor .'

— închide fereastra, Costăchel, să nu răcească drăcusorii !

— Uită-te unde calci, Costăchel, să nu dai peste vreun drăcuşor!

De-atunci încă, drăcuşorii au fost muştele lui — sacre —, viespile lui — intangibile —, duşmanii lui de moarte, pe care trebuia să-i ducă în braţe, să-i caute pe subt paturi, să-i dezmierde, şi uneori chiar să-i pieptene

cu de-amănuntul — din coadă pîn'la urechiuşe — subt ochii umezi de duioşie ai cucoanei Frăsînica.

N-a ştiut ea, săraca, ce şarpe încălzeşte la sîn. Căci Costăchel — care să-i pişte nu putea, fiindcă erau un nod de sonerii —, de multe ori, prin vis, strîngea de gît pe cîte-un drăcuşor, deşteptîndu-se mai uşurat decît în raiul drepţilor.

Dar toate trec.

în salonul celor trecătoare, cucoana Frăsînica doarme între luminări aprinse, după ani mulţi de singurătate la fereastră. Iar pe parchetul străpuns de oglindirea flăcărilor, abia s-aud gheruţele celui din urmă drăcuşor. Cucoana Frăsînica a murit cu el în braţe : o lingea pe obraz, dîndu-i zîmbet.

Costăchel încă nu sosise.

Şi cucoana Frăsînica a lăsat cu limbă de moarte cămărăşiţei vorbă pentru Costăchel :

— Să aibă grijă de Chiţi-Chiţi, în suvenirea mea .'

*

Costăchel stă la fereastră, în fotoliul mamei lui. O veghează pe moartă, lîngă pomul de Crăciun al amintirii.

Şi el se simte musafir în viaţă. N-are pe nimeni : nici soţie, nici copii, nici duşmani. Renta, casa, clubul, restaurantul, taifasul, tabietul, somnul. N-a făcut nimic în viaţă : nici rău, nici bine. A trăit curtenitor printre oameni străini şi s-a deprins să numească prieteni pe cei cu care se vedea-ntr-aceleaşi locuri mai în fiecare *zi.*

Părul i s-a rărit şi-i alb. Pe mîni au început să-i apară petele gălbui — ca de rugină ştearsă —• cu care au intrat în anii albi şi mînile lui conu Todiriţă. Mortul i-a lăsat mînile. în locul monoclului cu şnur, poartă ochelari, în loc de ghetre albe, ghetre cenuşii. Tot guler tare, clar gîtui e zbîrcit. îl dor genunchii, şalele şi braţele la-ncheieturi. Cu fiecare beteşug, învaţă alte cărţi de medicină, începe să-şi cunoască trupul : anatomic.

Dar se ţine bine. Drept, ca un condamnat la moarte care stă în faţa puştilor fără basma la ochi. Cu unghiile

îngrijite, cu hainele călcate şi dinţii smălţuiţi de-un meşter al Parisului canţonetelor din tinereţă.

I-a trecut timpul. Miroase a paciuli, ca şi rufele scrobite. Şi lui îi vine rîndul fotoliului de la fereastră. Cărţile tinereţei, recitite, gazetele ilustrate, tusa, pasienţele, ţigara răsucită — numai aşa-i mai rară —, cafeaua preparată în ibric — mai trece timpul —, grija ceasornicelor, să nu sune halandala, tizanele...

...Şi Chiţi-Chiţi.

Chiţi-Chiţi i-a sărit în braţe, căutînd-o pe cucoana Frăsînica pretutindeni, negăsind-o, şi deodată parcă presimţind-o.

— Ce faci, Chiţi-Chiţi ? se cutremură-n morminte drâcuşorii.

Dar Chiţi-Chiţi, căţeluşă tînără, orfană de părinţi, ultima din dinastia drăcuşorilor, a semănat şi a cules deodată inimă, în inima duşmanului.

— Chiţi-Chiţi !

îi şopteşte şi o dezmiardă.

Mînile lui conu Todiriţă, şoaptele cucoanei Frăsînica.

Alături de conu Todiriţă, dus cu şervetul la gît dintre cele pămînteşti, cucoana Frăsînica poate să zîmbească din ceruri, cu ochii uzi.

îngerul a învins.

Pomii înfloriţi în livadă cădelniţează floare nouă şi tămîie veche.

în fund, după zid, e casa dintre nuci ; „Sihăstria" — aşa i se spune. Vorbă de piatră veche, între nuci amari.

Acolo a trăit, pe locul neamului şi-n zidul lui, Timotei Condrea, ultimul bărbat al numelui de mitropoliţi, sfetnici şi cărturari, cu soţia lui Despina, şi cu fiica lor, Arabela.

Timotei Condrea a fost fruntaş al Partidului Conservator, ca şi tatăl lui. L-a urmat întru toate. A trăit demn, fără să se plece — decît în biserică —, iubit cu ascultare şi cu teamă de ai lui, stimat cu ascultare şi cu frică de partizanii politici, duşmănit cu respect de adversari.

Todiriță şi Timotei au urmat împreună clasele primare şi liceul. Todiriță, fiu de dascăl; Timotei, Condrea. Cu Todiriță, cită vreme au învățat numai alături, Timotei a stat în bancă. Dar cînd a venit ceasul ideilor, Timotei s-a ridicat din bancă şi s-a dus.

Şi dus a fost de lîngă Todiriță.

De-atuncea nu şi-au mai vorbit.

Avocat unul, avocat celălalt : niciodată alături.

Decani pe rînd, unul şi altul.

Timotei Condrea, şef al conservatorilor.

Todiriță Albu, devenit conu Todiriță, şef al liberalilor.

Trăiau față în față în viața de toate zalele, luptau fățiş unul cu altul, dar parcă nici nu se vedeau, orbi unul pentru altul, ca stîlpii a două fruntarii.

Şi-ntr-o zi, Timotei Condrea află de la tribunal că Todiriță Albu îşi face casă lîngă Sihăstrie. La început nu i-a venit să creadă. Dar de îndată a văzut şi a crezut. De-atunci i-a fost duşman — prin dispreț. N-a spus nimic, dar a pus să înalțe zidul despărțitor.

Aşa că Arabela Condrea a copilărit alături de Costăchel Albu, auzindu-i numai glasul, dincolo de zidul şi de nucii alor ei. O copilărie gravă, ca o stareță a jucăriilor, fără de alți copii. „Duduia" — aşa i s-a spus de mică — a crescut la umbra răstignirii lui Hristos, învățînd de fragedă ceea ce alții nu ştiu nici la bătrînețea : tot ce-i înțelepciune-n cărți, colbăindu-şi mintea cu lumini abstracte.

Fără copilărie, fără tinereță, cultivîndu-se mereu, Duduia a rămas Duduia.

Dar balurile ? seratele ? musafirii ?

Cînd s-o face mare Duduia.

Cînd ?

Căci părinții îmbătrînesc mereu, şi pentru ei Duduia-i tot Duduia.

După ce s-a dus timpul cozilor pe spate şi al rochiței scurte, Duduia a trăit lîngă bătrînețea părinților ei, făcînd gospodărie pentru mama ei, Despina Condrea, şi făcînd lecturi din hronici sau din clasicii latini, pentru Timotei, paralitic într-un scaun cu rotițe, sau jucînd şah cu el.

Apoi s-a aprins candelă pentru somnul Despinei.

Cine să aibă grijă de această candelă ? Duduia.

Apoi a adormit de veci, lîngă Despina, Timotei.

De-atunci Duduia le-ngrijeşte casa şi mormintele, şi tot Duduia a rămas.

S-a întîmplat totuşi ceva şi-n inima Duduii. E mult de-atunci, în ani, dar, într-un suflet limpede, *odinioară* e aproape ca şi *acum.*

Duduia are paisprezece ani. Intr-o noapte de primăvară, cu lună plină, se plimbă printre nuci, cu cozile pe spate şi rochița scurtă, meditînd. Apare deodată, ca-n poveste, un fel de vietate năzdrăvană care latră mic. Vrea să vorbească ? Un cățeluş pe care frunza nucilor l-ar fi cules în palmă, dîndu-l huța. Duduia îl ia în mîni, uitîndu-se la el cu zîmbet.

Apoi aude dincolo de zid un glas cam răguşit, dar tînăr tare, chemînd :

— Cic-cic, unde eşti, Cic-cic ?

— Aici.

— îmi dați voie să intru la dumneavoastră, domnişoară ?

— Poftim !

„Domnişoară".

Vorbă mai fraged nouă decît floarea pomilor în lumina lunii.

Albă, Duduia se reazămă de zidul ispitei şi aşteaptă cu ochii spre poartă.

A intrat o umbră. Se apropie. Se înclină. Se prezintă. Ia cățeluşul din brațele Duduii, mulțumeşte şi pleacă.

Inima Duduii rămîne lîngă zidul păcatului, ca o revărsare de trandafiri, dîndu-i abia atunci parfumul vieții.

în fiecare primăvară, Duduia s-a plimbat pe lîngă zid. Acolo numai, la hotarul nucilor, avea întîlnire cu inima ei.

Dar după moartea părinților, inima Duduii, cea cu două candeli, a mai făcut ceva. A trimis-o într-o zi pe sufragița Safta să i-o aducă — dar în mare taină — pe cămărăşița cucoanei Frăsînica.

I-a adus-o, noaptea.

Cămărăşița a plecat c-o punguliță de galbeni. Şi peste cîteva luni, o pereche de „drăcuşori" de-ai cucoanei Fră-

sînica s-au încălzit în brațele Duduii. Mici de tot : de-o lună.

Și asta-i tot ce s-a întîmplat în viața Duduii.

A venit tot tîrgul la înmormîntarea cucoanei Frăsînica.

E tînără lumina florilor în munți. Miroase a miere și a iarbă cu pelin

Și cerșetorii au aur, ca mînile împăraților.

Cerul e numai rîndunele, grădinile numai pomi, pomii numai floare, floarea numai fluturi și albine.

Brazii munților sînt brazii învierii soarelui.

După dric, în mare doliu, merge Costăchel.

Și tocmai în urma convoiului pornit de la poarta Castelului vine la pas o cupea veche-veche, parcă de pe vremea veacului cu crinolină, scoasă dintre molii și păianjeni. E neagră cupeaua Sihăstriei, ca un alt dric, dar în ea e ceva mai alb decît miresele : Duduia.

Duduia a venit la înmormîntarea cucoanei Frăsînica Albu !

Vorbe mari cît munții, în tîrgul mic cît vorbele.

Unii oftează, alții dau din cap cu înțeles, alții ridică din umeri. Cei tineri nu pricep nimic. Zîmbesc cu ochi de primăvară.

„Ei și ?"

„Ei iaca !" spun bătrînii.

După înmormântare, tot orașul se întoarce vesel de la cimitir. Dumnezeu s-o ierte. A plecat pe vreme bună.

Costăchel se așază iar la fereastra salonului.

Bate luna plină peste munți, peste livezi. Ies toate umbrele.

Oftează a frunză veche sufletul lui Costăchel. Deasupra-i creanga tinereții : s-a uscat.

Vinde Castelul. Dă drumul la slugi. O ia pe Chiți-Chiți si se duce.

— Chiți-Chiți !

Cățelușa vine *pizzicatto* pe parchetul lunecos. Costăchel o ia în brațe. Chiți-Chiți îl linge pe obraz, miaună, geme, sare jos, scurmă parchetul. N-are astîmpăr. Roiește.

— Ce-i, Chiți-Chiți ?

— Dar Chiți-Chiți oftează și geme ca o femeie închisă într-o cutiuță fermecată. .

— Ce-i, Chiți-Chiți ?

— Ei, ce-i ? oftează cămărășița. I-o mirosit a buruiană verde ! Parcă cine-i vinovat c-o făcut-o Dumnezeu cît o vrabie și vre cîni...

Se urzește ceva atît de delicat în inima Sihăstriei, că și fluturii de noapte și-ar opri catifelarea palpitației de gene cu luceferi în extaz. .

Duduia îl așteaptă pe Costăchel Albu.

Costăchel i-a trimis o carte de vizită cernită, adresată „Domnișoarei Arabela Condrea", în care-și exprimă emoția pe care a simțit-o văzînd cupeaua și coroana de flori la înmormîntarea mamei lui și, totodată, solicită favoarea de a face o vizită stimatei domnișoare la picioarele căreia depune recunoștința și devotamentul lui.

Moartea a făcut punte între Castel și Sihăstrie.

Timpul nu mai este o mișcare de ani și minutare : e transparența unei așteptări împlinite.

Ce-a fost este.

N-au nins ierni. Toamne nu s-au scuturat.

Aceeași, floarea primăverilor străluce pe_ aceleași crengi.

Ca un arcuș, ziua de ieri și ce-a de azi cîntă pe-aceeași strună.

— Unde ești, Cic-Cic ?

— Aici.

— îmi clați voie să intru la dumneavoastră, domnișoară ?

— Poftim.

„Domnișoară".

Vorbă mai fragedă ca floarea. Cade prin ani, aceeași, albă ca atunci, din lună, de pe creangă, lung în suflet.

Duduia îl așteaptă în salon pe Costăchel Albu.

Ferestrele sînt deschise. Albina primăverii cîntă. Călduț, vîntul din pomii albi trece prin nucii Sihăstriei, intră dulce pe ferestre, flutură perdelele, se duce spre Duduia şi o bate lin.

Oglinzile-au uitat că sînt oglinzi.

Toate-au uitat ce sînt.

Numai în inima Duduii trandafirii şi-au adus aminte.

Costăchel vine printre nuci în haină neagră, fără amintire. Sihăstria e mult mai veche decît Castelul. Şi Duduia e domnişoara acestei vechimi.

„Biata Duduia ! Cîți ani să aibă ?"

întrebare care încrețeşte fruntea şi îngălbeneşte calendarele. Răspunsul parcă vine din gromolnice.

Cîți ani ? Şi mai mult decît cincizeci. Pe-aproape de şaizeci. Desigur, slabă şi uscată ca acele ațe de păianjen care-atîrnă din plafon pînă-n podele, încolăcindu-ți fruntea, haina şi piciorul c-un fir din creştet pînă-n tălpi.

Şi e fecioară ! Numai gîndindu-te, te prăfuieşti de molii pe iarba primăverii şi-ți vine să tuşeşti uscat.

Dacă n-ar fi Chiți-Chiți, Costăchel nu s-ar încumeta să-nfrunte pe Duduia Sihăstriei. Dar Chiți-Chiți a gemut o noapte-ntreagă. N-a vrut să bea nici apă de flori, nici să asculte concertul cutiei cu muzicuță, rămasă din copilăria lui Costăchel, nici să se joace cu şoricuțul cu resort care aleargă pe rotițe dintr-un capăt al odăii pînă-n celălalt, oprindu-se cu nasul de părete.

Chiți-Chiți a plîns ca o albă mioriță, Costăchel n-a dormit şi, uitînd de toate ale lui, s-a gîndit numai la cățeluşă. Dimineața, cămărăşița cucoanei Frăsînica a crezut că iar i-aude glasul cînd l-a văzut pe Costăchel cu Chiți-Chiți în brațe, întrebînd-o :

— Ce-i de făcut cu Chiți-Chiți ?

— I-om găsi pereche.

— Unde ?

— La Sihăstrie.

Şi cămărăşița i-a mărturisit păcatul dintr-o noapte, cînd a dus Duduii pruncuşori de „drăcuşori".

Iată de ce Costăchel se duce ca-n poveste printre nucii Sihăstriei să aducă leac lui Chiți-Chiți.

Sună. Intră.

Cine intră nepoftit la Sihăstrie ?

Ochii Duduii l-au văzut. Se uită lung. Se vestejesc deodată trandafirii, arşi de brumă.

Dar cine-l primeşte în salonul Sihăstriei ?

Costăchel surîde. Nu-i vine să creadă. Vede şi surîde, sărutînd o mînă pe care crinul ar putea s-o ducă mai departe, spre icoane.

Duduia-i naltă, dreaptă, pură. Nici ochii nu-s bătrîni, nici umbra genelor, nici zîmbetul, nici gravitatea frunții albe subt pieptănătura părului în care-s cozile.

Anii în urma ei sînt drepți ca plopii aleilor medievale. Ea vine printre ei, albind în lună, aducînd un foşnet de mătasa lebedelor adormite pe oglinda lacului.

E Arabela Condrea, castelana Sihăstriei.

Stau, beau cafea, vorbesc despre cei duşi, privind portrete, răsfoind albumuri.

Timpul trece. Costăchel nu pleacă. Venise pentru Chiți-Chiți. Acum rămîne pentru el. E-n timpul lui, în romantismul vechilor lecturi.

Costăchel surîde, dar surîsul îl îmbătrîneşte şi mai tare, împăienjenind cu zbîrcituri ochii cețoşi, faldul obrajilor, vechimea — văruită — a dinților de la Paris. După surîs, vine țigara răsucită cu tabiet; după țigară, tusa cu obrazul într-o parte, ochii înroşiți, glasul dogit, batista...

Stau împreună şi, treptat, Duduia simte ațe de păianjen. Vin ca funigeii. Se destramă clipa-n ani, anii în clipe. Ning. Transparențele se troienesc. Roua se tulbură. Mînile ostenesc stînd pe genunchi. Spinările parcă se pleacă. Vin şi tăcerile. E ca un somn de iarnă. Costăchel vorbeşte despre lucruri vechi : copilăria lui. Apoi pleacă la şcoală; dascălii de-atunci. Toți în morminte. Apare şi liceul. Costăchel în uniformă. Ah ! tinerețăt ! Universitatea. Pleacă la Paris. Parisul fredonează canțo-

nete de-altădată. Costăchel îşi freacă palmele uscat zbîrcite — palmele lui conu Todiriță — şi zîmbeşte.

Parcă-i iarnă în zîmbetul lui Costăchel. Duduia pleacă ochii. îi vine să plîngă.

Dar „drăcuşorii" ? Unde-s drăcuşorii ? Parcă întreabă un copil de jucăriile ascunse.

Vrasăzică ştie !

Duduia trimite după drăcuşori. Nu-i bate inima. Se •strînge.

Drăcuşorii vin într-un galop de miniaturi, lătrînd — ca şi atuncea -— mic.

Zidu-i departe în noaptea lui de mai, alb ca o moarte printre nucii de atunci, cu trandafiri uscați ca varul.

Costăchel îi ia în brațe pe drăcuşori, îi dezmiardă, le vorbeşte, îi lasă să-l lingă pe obraz, şi oftează.

— Biata Chiți-Chiți ! A rămas singură. Toată noaptea n-a dormit.

O pulbere de trandafir uscat a colorat obrajii Duduii.

A ! de asta...

Nu. Nu de asta. Venise pentru asta, dar acum Costăchel ar vrea pereche pentru el. Astfel ar fi şi drăcuşorii laolaltă.

Dar toate cu încetul. Costăchel nu se mai grăbeşte. Are mînile lui conu Todiriță şi răbdarea din fotoliul cucoanei Frăsînica.

Se întunecă albastru la ferestre. Lămpile se aprind.

— Am auzit că vindeți casa, spune Duduia.

Nu. N-o mai vinde. Rămîne la Castel, alături de Sihăstrie. Acolo-s toate amintirile. Rămîne cu ele şi cu Chiți-Chiți, zîmbeşte Costăchel galant, spunînd la revedere drăcuşorilor.

Dar Duduia, care-l însoțeşte, se uită înspre nuci şi tace.

A răsărit şi luna.

Costăchel merge încet, ca printre cruci.

Duduia închide uşa. Acum e singură. Nu cade pe un scaun, nu oftează şi nu plînge.

Se vede într-o oglindă venețiană, la lumina lămpii, răsărind din umbră.

Şi surîde.

A fost în vizită conul Costăchel Albu la cucoana Arabela Condrea. „

Şi tocmai după ce-a plecat, într-o oglinda veche, cucoana Arabela şi-a adus aminte de Duduia.

Căci si la Sihăstrie, ca şi la Castel — unde conu Costăchel'se va-ntîlni cu Chiți-Chiți —, ca şi la cimitir, unde părinții îi aşteaptă pe Costăchel şi pe Duduia : îngerul a învins.

VĂDUVELE

Alai al arşiţei cu icoane de aur, teii înfloriţi stau, trec încet, iar poposesc şi iar pornesc prin migrena doamnei Todiraşcu.

Iftimie Todiraşcu a murit subit la trei după-amiază, citindu-şi ziarul la masa de lucru. L-a găsit servitoarea, cu ochelarii strîmbi pe nasul subţiat, o muscă pe buzele vinete şi ziarul în mînă, degerat de moarte.

Şi toate rotiţele automate ale vieţii de toate zilele s-au oprit. Numai ceasornicele merg înainte, tic-tacul lor ferindu-se de cel cu luminarea la cap.

Servitoarea îi spune tot „domnul inspector", ca şi cum moartea n-ar fi decît o altă treabă de-a domniei-sale.

Cu toate că storurile sînt lăsate, vara arde şi mai tare la ferestrele casei cu mortul.

Doamna Todiraşcu a luat un antinevralgic şi o cafea neagră fără zahăr, cu zeamă de lămîie. Acum e întinsă pe canapea, ducînd în răstimpuri, pe frunte şi la nas, batista stropită cu apă de colonie. .

Toate se miră, stînd pe loc, înainte de-a începe altfel. La trei jumătate, defunctul trebuia să se radă şi să-şi facă duşul; apoi să-şi schimbe hainele şi rufele cu care se dusese dimineaţa la serviciu, punîndu-şi rufe de mătase şi hainele de fresco cu care se întorcea în fiecare seară, după opt, aducînd acelaşi feminin parfum. Doam-Todiraşcu îl privea plecînd, gătit ca un student îndrăgostit, zîmbind c-un fel de duioşie maliţioasă. Să mai faci

dragoste pe-aşa căldură ! Programul ei era mult mai cuminte. La patru jumătate, cînd căldura se mai potoleşte, trebuia să-şi ia îngheţata la Nestor ; pînă la patru jumătate şi-ar fi isprăvit romanul început azi-noapte, în pat, şi continuat dimineaţa, în grădină. La cinci trebuia să se ducă la cinematograf. La şapte avea oră la dentist. Iar la opt, opt jumătate, îl şi vedea sosind pe domnul Todiraşcu, zîmbind cam somnoros, cu un carton de tarte de la Nestor.

Acum, doamna Todiraşcu nu mai poate face nimic. Trebuie să fie cu de-amănuntul văduva mortului, cum a fost. şi soţia lui. Doctor, preot, primărie, ultima toaletă, dric, înmormîntare. E mai mult mirată cu nelinişte decît tristă din cauza morţii. Se gîndeşte la noua ei situaţie ca cineva care a scris o viaţă întreagă cu mîna dreaptă, trebuind deodată să scrie cu stînga. Şi pe deasupra va trebui să plîngă, ea care n-a mai plîns din cauza lui Iftimie de peste douăzeci de ani. A plîns cînd era logodită, a plîns în primii ani de căsătorie, pentru nimicuri pasionante, şi după aceea s-a deprins cu Iftimie care a devenit vecinul din pat, vecinul de la masă, el cu-ale lui, ea cu-ale ei, punîndu-şi aceleaşi întrebări, primind aceleaşi răspunsuri, cînd cu gutunar, cînd fără, cînd în haine de vară, cînd în haine de iarnă.

De la o vreme, inspecţiile domnului Todiraşcu prin Moldova au devenit mai dese. Doamna Todiraşcu şi-a închipuit că nici în inspecţii nu doarme singur, fiindcă ştie că domnul Iftimie simte nevoia unei femei, mai ales noaptea. Dar niciodată nu şi-a făcut sînge rău pentru atîta lucru. Bărbat ca toţi bărbaţii, însă delicat şi plin de atenţii. A mai ştiut încă ceva : că de vreun an, domnul Iftimie e oarecum îndrăgostit. Nu şi-a mai cumpărat cămeşi gata făcute ; a început să-şi comande pe măsură, cămeşi, pijamale şi tot ce ţine de cochetăria nevăzutului de ochi străin. Apoi şi-a cumpărat hîrtie de scrisori cu monogramă. Şi de cîte ori venea din inspecţii, aducea unda aceluiaşi parfum prin care flutura în casă aceeaşi femeie, făcîndu-l parcă mai mătăsos pe domnul Iftimie. Şi, în sfîrşit, în ultimele luni, după duşul de la amiază, domnul Iftimie, în loc să doarmă, pornea spre minister

de unde se-ntorcea cu tarte de la Nestor, dulce ostenit şi visător.

Doamna Todiraşcu nu s-a alarmat. Domnul Iftimie nu şi-ar fi scos pentru nimic în lume veriga de pe deget. Funcţionar în toate, s-a săturat de neorînduială şi în aventuri, devenind credincios numai uneia. **O** soţie la dreapta, o aventură la stînga şi slujba la mijloc. Aşa s-ar fi putut fotografia la lumina soarelui, simetric şi senin, la patruzeci şi cinci de ani.

Din cînd în cînd, doamna Todiraşcu s-a gîndit : „Cine-o fi ?"

Dar pentru nimic în lume n-ar fi pus o astfel de întrebare indiscretă domnului Iftimie, lui Puiu : aşa-i spunea în tinereţă, cînd îl alinta. „Ea cum i-o fi spunînd ?"

Ş-acum, întinsă pe canapea, crispată, ca pe lunecuş, de primul pas al văduviei, ou fruntea încreţită de griji şi de migrenă, copleşită de inedit, se gîndeşte c-un elan de solidaritate interogativă : „Ea ce-o să facă ?"

Izbucneşte telefonul. Sună într-o casă-n care-i mortul si nu-i servitoarea : ea e dusă după preot. .

— Alo !

— Casa domnului inspector Todiraşcu ?

Glas de femeie intimidată. Se sileşte să fie cît mai impersonal.

— Da. Cine întreabă ?

— Acolo cine-i, vă rog ?

Cu buzele întredeschise, doamna Todiraşcu şovăie o clipă.

— Fata din casă.

— Doamna Todiraşcu e acasă ?

— Nu. E-n oraş.

— Dar domnul inspector ?

— Cine întreabă, vă rog ?

— O funcţionară de la minister. E ceva urgent. Spune domnului inspector că trebuie să-i fac o comunicare importantă.

— Regret, doamnă. Domnul inspector a murit.

— Cum ai spus ?

întrebarea a ţîşnit ca sîngele dintr-o rană.

— A murit.

— Nu se poate. Cînd ?

Sînt bătăi de inimă în glas.

— La trei. Subit. Anunţaţi, vă rog, la minister.

Tăcere neagră, carbonizată parcă, în pîlnia de ebonit. Acolo-i doliul.

Apoi o tînguire şi un plîns care răstoarnă.

— Alo !

Comunicaţia s-a întrerupt.

„Ea e !" exclamă doamna Todiraşcu.

N-o ştie, n-o vede, dar i-a simţit trăsnetul căzînd pe inimă şi i-a auzit furtuna.

Plînge acolo, undeva...

Doamna Todiraşcu ar vrea să fie lîngă ea, nu lîngă mort.

Cum au aflat, colegii de la minister s-au şi grăbit să vie, ocupîndu-se de toate, devotaţi, energici, pricepuţi, cruţînd-o pe doamna Todiraşcu de orice efort.

Era stimat defunctul. Ajutor de înmormîntare, coroane, discursuri. Dacă le-ar auzi, domnul Iftimie ar trebui să plece capul şi să roşească. Dar stă pe catafalc ca o statuie consacrată.

Capela cimitirului e plină. Mai mult bărbaţi decît femei. Toţi îmbrăcaţi în haine de rigoare, demni, severi, ştergîndu-şi fruntea cu batista.

Doamna Todiraşcu, în mare doliu, cu vălul negru coborît peste obraz, e susţinută de-o cumnată — sora mortului — şi de bărbatul ei. O ţin de braţ ca pe ceva gata de leşin, comunicîndu-i repulsiv căldura şi mirosul lor de haine negre scoase dintr-un dulap cu săculeţe pentru molii.

Slujba e lungă şi înceată ca şi procesiunea teilor. Corul dă răspunsuri îngereşti — glasul sopranelor e numai crini — vorbelor de argint care pornesc în sus, înspre altar, cu fumul de tămîie din cădelniţi.

Ard luminări de ceară albă poleită, ou flacără de miere.

în jurul catafalcului, pe care nasul mortului e astupat cu vată, florile şi-au pierdut parfumul din grădini, venind cu moarte înspre moarte.

Văduva vede şi aude de subt vălul negru.

Preotul deschide *Evanghelia* cu scoarţe de argint.

Unii îngenunchează. Alţii nu. Dar toate capetele se apleacă.

Astfel se întîlnesc, ele două numai, ochi în ochi : ai doamnei Todiraşcu strălucesc, ai celeilalte plîng.

Cum e ? E tînără şi albă ca un trandafir în noaptea lui. Şi ea e-n doliu : după Puiu ? Plînge, ţinîndu-şi batista pe gură. Are nas mic, ochi mari şi gene lungi. Mai mult fetiţă decît femeie. Stă singură, mai la o parte, lingă un stîlp, ca o rudă săracă.

Vorbele *Evangheliei,* străvechi, coboară de pe munţi înalţi, ou turmele de viaţă şi de moarte ale cerului ursit.

Acolo e im mort, robul lui Dumnezeu, Iftimie. Stă în raclă, galben printre flori şi luminări, la porţile pămîntului deschis. Toţi îl îngroapă : preoţii, văduva, prietenii şi cunoscuţii. încep să-1 uite chiar acolo, văzîndu-1 mort, ştiindu-1 mort, lăsînclu-1 mort cu moartea printre morţi, pecetluit cu semnul crucii în miros ucis de floare şi de ceară caldă.

Dar fata îmbrăcată în doliu, care plînge la o parte fiindcă l-a iubit, deschide numai pentru ochii doamnei Todiraşcu o portiţă tainică, acoperită parcă de-o perdea de trandafiri pe care intră, vag şi tînăr, umbră-n aburul de lună, Puiu, aşa cum într-o noapte de vară a intrat în grădina părinţilor ei, cînd era domnişoară. .

Plîng amîndouă.

— Dumnezeu să-1 ierte !

Pe subt văl, doamna Todiraşcu îşi şterge ochii. Cumnata şi cumnatul o privesc cu reprobare mută : tot n-a leşinat. Asistenţa o compătimeşte cu discreţie.

Corul cîntă sfâşietor de alb, doliul başilor îmbrăcînd beteala de argint a sopranelor.

Pornesc după sicriul legănat pe braţe spre lumina soarelui care-i aşteaptă chiar pe prag, ca o mireasă.

Afară-i aerul de vară aurit de tei.

Umbra convoiului se tîrîie încet.

Popas lîngă mormînt.

Cea din urmă clipă-n soare. Vară ! Viaţă ! Moarte ! Soarele-i alături, ca un coif de aur dincolo de capul care l-a purtat.

Capacul sună pe sicriu : lemn greu peste lemn greu. Şuruburile intră. Scîrţîie ca ciutura sicriul coborît cu frînghii în fîntîna umbrelor. încep lopeţile. Miroase a pămînt arat. Bulgării cad cu sunet surd.

Oftează lumea, fiindcă-i tare cald ; şi s-a sfîrşit.

Pornesc, împrăştiindu-se printre morminte.

— Vreau să fiu singură, spune doamna Todiraşcu.

Cumnatul a rămas cu plata. Doamna Todiraşcu, păzită de vălul de mare doliu, se duce singură, desprinzîndu-se de lîngă sora mortului. Lumea o salută şi-i face loc. Trece înainte, printre monumente, cruci, morminte, bănci, ca şi cum ar căuta alte morminte, ale părinţilor sau fraţilor. Şi tocmai în fund, dincolo de privirea celor care pleacă, se opreşte lîngă o altă văduvă, o ia de braţ, strîngîndu-i-1.

Se privesc.

— Ştiu, spune doamna Todiraşcu.

Şi se duc amîndouă.

— Eşti singură la Bucureşti ? o întreabă doamna Todiraşcu în automobil.

Cealaltă nu poate răspunde. Tinereţa ei e un leşin alb pe umărul doamnei Todiraşcu. Miroase a păr blond şi tînăr. Doliul ei răspândeşte parfumul acela de primăvară, care de un an vine spre nara doamnei Todiraşcu lăsindu-i pe faţă o Întrebare zâmbitoare. Acum e alături. N-are unghiile lăcuite roş. Dar a suflat un trandafir pe toate. E tînără şi dulce. Tulburător de tînără în haina de doliu şi-n suspinul ei de mare plîns.

Doamna Todiraşcu îi dezmiardă tîmpla aurită de polenul părului uşor.

Ai crede că vin de la cimitir soţia şi fata mortului. S-aseamănă nu numai prin doliu. Obrajii lor par două vîrste ale trandafirilor.

— Unde stai ?

întrebarea buzelor răsună astfel în sufletul doamnei Todiraşcu : „Unde stați ?" E ca şi cum ar fi să afle adresa unei amintiri păstrată-n spațiu. Acolo-i Puiu.

Cea tînără spune adresa casei. Automobilul merge într-acolo. Şi inima, strălucitoare ca veriga de logodnă pusă-ntîia oară.

E un cartier patriarhal care evocă hanul, diligenta, vremea cu cerdac şi luna plină rotunjită pe grădini intime. Pe pajiştea bisericii dintre copaci, o cloşcă are pui de aur. Acolo teii înfloresc în vremea veche.

Prin astfel de locuri, automobilul merge prea iute. Acolo-i locul pasului ; c-o mînă strînsă-n altă mînă, locul opririi pe subt frunze, locul băncilor, locul tăcerilor cu zîmbet şi al şoaptelor împărtăşite.

Casa e nouă, dar e ca din vechi. Mănăstireşte albă, cu balcoane de lemn negru. Ochiul n-ar crede că-i o casă cu apartamente.

Doamna Todiraşcu intră-n „cuibul lor".

Fereastra e deschisă. Aur în aur, ca ovalul unei fete blonde într-o cadra aurită, parfumul teilor e la fereastră cu amiaza pe sfîrşite. Odaia nu-i frumoasă. E tînără. Dezordinea de fată, parfumul, oglinda şi fereastra cu perdele albe sînt tinere. Totul e trist şi-ndrăgostit.

Se uită amîndouă. Văd ceea ce e, ceea ce nu-i, ceea ce a fost şi niciodată n-are să mai fie.

Doamna Todiraşcu îşi simte inima şi plînge.

Cea tînără deschide o uşă şi rămîne dincolo. Doamna Todiraşcu se duce după ea. O găseşte după uşă, cu fața la părete, plîngînd în mîni. O ia de după mijloc, o aduce îndărăt. Cea tînără scutură capul, cade pe divan cu fața-n jos şi plînge, plînge cu tot trupul, scuturată ca o creangă grea de fruct în fulgere şi-n grindini repezi.

Doamna Todiraşcu uită tot şi devine mamă. Se apleacă asupra ei, o dezmiardă, îi vorbeşte, îi ia capul, îi culege fața în mîni, îi pune capul pe genunchi, acoperind cu suflet deznădejdea ei, simțind c-o potoleşte cu încetul. Respiră cu suspine lungi. Genele clipesc c-un picur de lumină pe vîrful lor ud.

— Eşti tînără. Ai să te deprinzi. Are să-ți treacă...

E si mai tînără cînd dă din cap cu îndărătnicie, parcă lepădîndu-se de viață. încearcă să vorbească. Buzele tremură, genele tremură, bărbia tremură. Spune :

•— Eşti bună.

Vorbeşte cum foşneşte frunza nouă.

îi strînge mîna cu amîndouă mînile şi o priveşte umed şi specios.

E o intimitate împărtăşită. Tăcerea-i pe sfîrşite. Vorbele pot veni. Dar care vorbe ? Le găseşte doamna Todiraşcu, vrîsta ei de gospodină şi de mamă fără de copii.

— Ți-aş face o cafea neagră. Ai nevoie.

Cea tînără îşi trece palma peste frunte, deşteptîndu-se în viață : în cea de toate zilele. Dă să se ridice de pe divan.

— Stai liniştită, o opreşte doamna Todiraşcu. Spune-mi numai unde să caut.

Cea tînără îi spune, dîndu-i cheile, arătîndu-i-o pe cea de la bufet. Toate cheile sînt nichelate şi păstrate într-o învelitoare de piele cu verigi. Doamna' Todiraşcu le vede ieşind din buzunarul lui Iftimie. Aşa îşi păstra cheile. Şi nu-i plăceau decît cele nichelate.

Se duce în sufragerie, la bufet. Deschide. Tablaua nichelată, filtrul electric, cu priză şi glob de sticlă, cutiile de zahăr şi cafea, tubulare, închizîndu-se ermetic, de la Meinl. Aceeaşi ordine chirurgicală. Acelaşi tacîm.

Iftimie începe să apară odată cu zgomotele cafeiii. Parcă-i aude şi ziarul.

— Am şi dulceață, spune de dincolo, c-un fel de mîndrie naivă, cea tînără.

Sigur. E de coajă de chitră. Dulceața favorită a lui Iftimie.

Iată şi răcitorul electric. Alături e odaia de baie. Doamna Todiraşcu întredeschide uşa, aruncînd o privire, îi vine mereu să zîmbească. Ş-acolo Iftimie era tot Iftimie, neschimbat, implacabil acelaşi. Halatul de casă, pijamaua, papucii de piele cu tocuri, halatul de baie, papucii de papură căptuşiți cu pînză roşie, un pieptene şi o perie întocmai ca acele de acasă, numai că acestea sînt şi mai curate. Mănuşa de baie, jumătate de păr, jumătate de burete. Un Iftimie mai nou, mai îngrijit, mai cu mătase, dar tot Iftimie cu toate ale lui.

Reîntorcîndu-se în odaia celei tinere, cu tacîmul de cafea neagră, doamna Todiraşcu mai observă ventilatorul şi perniţa de pe divan. I-a lui şi numai pentru el. Uneori îi place să stea întins, orizontal, rezemîndu-şi ceafa pe o pernă mică. Spune că aşa-i ca într-o barcă. Vorba lui.

Cea tînără vede privirea doamnei Todiraşcu îndreptată spre pernuţă. Se roşeşte, cu ochii umezi. Vorbeşte cu bărbia-n piept. Parcă se spovedeşte.

— Stătea întins cu capul pe pernuţă. Spunea că aşa-i ca-ntr-o barcă...

îl văd. E acelaşi. Nu e altul. Dar începe să fie. Şi în sicriu era ca într-o barcă.

Iată si lopăţica de muşte. Identică. Minerul lung de sîrmă suplă, împletitura de metal verzui, tivită cu postav. Pînă şi atîrnătoarea e aceeaşi : de metal nichelat. Iftimie avea o aversiune organizată pentru muşte. Le extermina cu metodă, urmărindu-le, pîndindu-le, anticipîndu-le itinerariile capricioase, cu o frunte intens meditativă. Parcă era judecătorul lor, în sala de şedinţă, înainte cle-a le fi călău. îşi alegea locul masacrului — niciodată pe părete sau pe lucruri albe —, zîmbind cu o căutătură plină de mîndrie, după fiecare victorie. Avea şi o vorbă : „Eu sînt un psiholog al muştelor".

Postum, cu fiecare zbîrnîit de muscă, vorbele răsună. E bufon şi sinistru să te gîndeşti că a murit singurul psiholog al muştelor c-o muscă pe gură.

Iată şi teancul de ziare păturite ca şi acasă de aceleaşi mîni de funcţionar reputat ca ireductibil adversar al neglijenţei şi dezordinii. Mînile lui Iftimie strîngeau şi pătureau tot ce întîlneau aruncat şi lăsat aşa. Ziarele le aduna, suprapunîndu-le cu-atîta desăvîrşire, încît deveneau ca un volum scos de la teasc, fără coperţi. Hîrtiile pachetelor el le strîngea, dîndu-le forme potrivite dimensiunii, clasîndu-le pe categorii. înfăşurată pe mosoare de hîrtie, sfoara pachetelor era o cantitate permanentă. Nu suferea covor cu colţul răsucit sau muşama răsfrîntă. Pe străzi îl supărau gunoaiele nestrînse, ca o pată pe surtucul lui. Necurăţat, omătul din oraş îl obseda şi cînd era acasă, ca o dezordine într-un dulap al lui. Ordine, ordine şi iar ordine. în toate cele, ordine şi simetrie. O casă

mare alături de o casă mică îl revolta estetic şi moral, ca un adulter. Pe toţi păreţii casei lui Iftimie, ce era în dreapta trebuia să fie şi în stînga, echivalent.

Abia cu-ncetul, doamna Todiraşcu îşi dă seama că dezordinea odăii nu-i reală. Ş-acolo-i ordinea şi simetria de acasă. Totul e rînduit şi hotărît, cu raft, cu loc şi cu agăţătoare, c-un fel de lege. Abia de cînd e mort Iftimie s-a strecurat la suprafaţă — cum cad şuviţele pe frunte cînd se apleacă, de tristeţă, capul — nu propriu-zis dezoi'dinea, mai mult o lene a ordinei perfecte, o odihnă fără de constrîngeri, o decorsetare dintr-un ghips rigid.

„Biata fată", o compătimeşte doamna Todiraşcu, nu fiindcă a murit Iftimie, ci fiindcă a trăit cu el.

— O bei amară ?

Cea tînără se uită ca un copil oprit de-a vrea ce-i place. Nu-i deloc deprinsă să fie stăpînă în casa ei. Parcă-i în vizită la oameni bătrîni, cerşindu-le răsfăţul.

— Dulce...

Aplecată asupra ceştii de cafea, pe care-o umple la robinetul filtrului, doamna Todiraşcu zîmbeşte, cu spatele la cea tînără. Era sigură de răspuns. Numai lui Iftimie îi plăcea cafeaua amară. Desigur că „biata fată" se silea să fie ca el, convinsă de Iftimie că asta e iubirea : ascultare, supuşenie deplină. Să fie ordonată în casă ca o funcţionară la biuroul domnului Iftimie. Să bea cafeaua amară, să păturească ziarele, să urască muştele, preocupîndu-se de fiecare în parte. Să admire fără rezerve politica Partidului Liberal, dezaprobînd grav orice altă tinereţă politică. Să stea cît mai mult acasă, ocupîndu-se de gospodărie. Să blameze pe toate femeile care fac altfel. Să nu vorbească şi să nu rîdă tare. Să ştie să tacă şi să asculte admirativ judecăţile domnului Iftimie. Să nu-i discute sfaturile. Să-i ştie pe de rost toate deprinderile. Să-1 maseze cu colonie la ceafă cînd îl doare capul — fără să-1 întrebe dacă-1 doare •—, să-1 ia de gît şi să-1 dezmierde cu obrazul nefardat, cînd îl vede preocupat sau abătut, fără să-1 iscodească de ce-i aşa...

Doamna Todiraşcu îi duce cafeaua, punîndu-i-o pe scaun, lîngă divan.

„Dar fata asta-i plină de viaţă, şi nici nu ştie", gîndeşte doamna Todiraşcu, văzînd-o de aproape, în lumină,

cu dinţi albi în care-aşteaptă rîsul la fereastră, cu ochi mari de curiozitate comprimată pentru toate cele ş-un nă-suc care-i naivitatea însăşi ca şi gura sărutată de bomboane.

— Cîţi ani ai ?

— Nouăsprezece.

Doamna Todiraşcu îşi împreunează palmele.

Dar cea tînără adaugă un fel de corectiv al vrîstei, care-o întinereşte şi mai tare.

— Sînt văduvă.

în gura ei, e cel mai zîmbitor cuvînt. Negrul devine alb ca noaptea-n zori cînd se deşteaptă glasurile dimineţii.

într-adevăr, are şi verigă.

— A murit într-un accident.

Pleacă genele. Iar se spovedeşte.

— Domnul Todiraşcu a fost foarte bun. Ce mă făceam fără el ?

îşi frînge degetele. Haina de doliu devine un fel de uniformă de şcolăriţă.

— Eşti din Bucureşti ?

— De la Focşani. Mi-era urît acolo, singură. Am vinciut casa şi pămîntul...

Şi deodată doamna Todiraşcu pricepe tot. Şi ea a fost odată în doliu, demult, un an după căsătorie. Abia acum îşi dă seama că rochia de doliu i-a fost adevărată rochie de mireasă. Pantofii negri, ciorapii negri, rochia neagră, pălăria cu voal negru. Niciodată n-a fost mai blondă şi mai fraged albă pentru Puiu decît în anul doliului. Trăia în braţele lui, dormea în braţele lui, şi el, cu mînile lui, o despuia de negru ca să fie albă numai pentru el : „Ce dulce eşti în haină de doliu !"

De-aceea !...

Odată cu încetarea doliului, Puiu a început să devie domnul Iftimie, şi-a tot fost, pînă cînd a întîlnit o altă fată blondă cu rochie de doliu. Dar doliul nu-i etern.

„Biata fetiţă !"

Doamna Todiraşcu oftează. Cea tînără are un fel de pornire oprită. Parcă ar vrea să-i sărute mînile. Se simte plină de păcat, ca la împărtăşanie. Vede că doamna Todiraşcu ştie şi iartă, şi-ar crede şi n-ar crede. Ştia desigur că domnul Todiraşcu e căsătorit cu o femeie „vrednică de toată stima", dar se temea de ea aşa de tare, că uneori o vedea în vis, mascată şi cu revolverul sau cu sticla de vitriol. Se deştepta cu mînile pe inimă şi un fior în spate. Şi-i era atît de frică, singură în odaie, încît îi venea să-1 insele pe domnul Iftimie, numai ca să nu doarmă singură, să fie c-un bărbat alături. Uneori visa că doarme c-un bărbat tînăr ca şi ea şi că se trezesc odată, bătîndu-se cu perne. Se deştepta oftînd, c-un gol alături. Se ducea la fereastră şi se uita la trecători, ca dintr-un internat.

Desigur că-şi dădea seamă că nu-i bine ce face trăind c-un bărbat căsătorit. Dar domnul Iftimie îi impunea atît de mult respect, încît avea impresia — bizară, dar reală — că-şi face numai datoria lîngă el. Se simţea oarecum căsătorita cu domnul Iftimie şi-1 asculta ca pe un bărbat cu care-ar fi căsătorit-o defuncţii ei părinţi. Aşa era şi tatăl ei, ca şi domnul Iftimie. Cu domnul Iftimie se simţea în siguranţă, păzită, ocrotită şi ferită de griji şi răspunderi. Acum parcă i-au murit din nou părinţii, lăsînd-o singură pe lume. Ce-are să facă ? Dacă-1 visează pe domnul Iftimie, galben, cu buzele vinete şi nasul subţiat şi astupat cu vată ? Dacă-1 vede intrînd pe uşă ?

Nu vrea să se mai gîndească la mort. Se strînge lîngă doamna Todiraşcu, luîndu-i mînile în mînile ei mici.

Acuşi va începe noaptea.

Doamna Todiraşcu zîmbeşte, aplecîndu-se asupra celeilalte.

— Eşti tînără. Te-aşteaptă viaţa, dragostea...

Se uită amîndouă spre fereastră. Acolo-s teii, cu parfumul lor.

Cea tînără respiră mai adînc. La noapte are s-o roage pe servitoare să doarmă cu ea în odaie. Şi pînă atunci ? Ce-are să facă singură după-masă ?

în timpul lui domnul Iftimie, niciodată nu ieşea seara de acasă. Se plictisea singură la fereastră, uneori gătindu-se ca pentru bal şi dansînd singură cu-nchipuirea şi muzica aparatului de radio. Dar îl asculta pe domnul Iftimie, mai ales că servitoarea ar fi fost în stare s-o spuie, dacă ar fi văzut-o ieşind noaptea.

Vrasăzică, de acum înainte e liberă să facă ce vrea ?

Dar soţia domnului Iftimie ? Cu toate că-i atît de bună, o respectă ca pe-o soacră. Doamne, ce prostie i-a venit în cap !

Rîde şcolăreşte — ruşinată.

Dar rîd amîndouă, ochi în ochi.

Şi libertatea de a rîde în odaia încă apăsată de seriozitatea taciturnă a domnului Iftimie aduce, fără logică, un rîs sonor, atît de tineresc, încît una şi alta, deopotrivă, au senzaţia uitată a vacanţei care-ncepe.

După plecarea doamnei Todiraşcu — se vor mai vedea prieteneşte — cea tînără aşteaptă cîtva timp, se piaptănă, se răcoreşte, se pudrează şi pleacă în oraş.

E vară pe subt tei. Şi-i primăvară-n fiecare pas. începe viaţa.

Iar doamna Todiraşcu, ducîndu-se pe jos spre casă, se întîlneşte deodată într-o oglindă de pe stradă.

Se vede de departe. Ea e. Se apropie, se uită şi zîmbeşte sprinten.

Nu-i bătrînă. încă nu.

Din nou se simte albă-n doliu, ca pe vremea lui Puiu.

Domnul Iftimie n-are de ce să fie supărat. Dimpotrivă. A murit, ce-i drept, dar a lăsat în urma lui, simetric, două văduve, în culoarea preferată a domniei-sale.

Blondă ca floarea teiului, Cristinel are ochi albaştri, gene lungi, mîni albe şi subţiri, şi-i visător înaltă. Ar putea s-aştepte-n. rînd cu plopii tineri răsăritul lunii pe la ceasul rugăciunilor cu mînile împreunate. Pielea obrazului o apropie atît de tare de crini, încît numai privind-o îi respiri.

Cristinel Deiu a fost premergătoarea Gretei Garbo. Cînd cea de ea vestită a apărut întîia oară pe ecranul umbrelor, cei care-o cunoşteau pe Cristinel au recunoscut-o la romantica fereastră de castel a Gretei Garbo.

— De ce nu faci ca Greta ? au întrebat-o unii şi alţii.

Adică ce ? Să intre în palatul umbrelor ?

Cristinel a surîs ca Greta Garbo, cînd nu era încă ecran sonor, şi-a continuat să fie mai departe Cristinel.

Deci s-a căsătorit, aclucînd zestre părul, ochii, mînile şi crinii, cu Sandei Fumu.

De ce Fumu ? Nici Sandei nu ştie.

Dar într-o zi de întuneric, într-o odaie cu copii şi cu lanternă-magică, i-a spus lui Cristinel :

— Fiindcă au ars atîtea generaţii ca eu să vin spre tine.

Pe-atunci Sandei era poet. Dar n-a căpătat-o pe Cristinel de la părinţi decît după ce şi-a luat licenţa în Drept, înscriindu-ise la barou. Sandei însă n-a putut fi nici poet, nici avocat, decît numai cu Cristinel. Ea îi zîmbea şi îl credea mereu. Stăteau într-o odaie, la părinţii lui Cristi-

nel, umiliţi ziua, fericiţi noaptea, uitînd noaptea ce le-aducea ziua, amintindu-şi ziua ce rămînea din noapte.

Pînă cînd într-o zi Sandei a devenit simplu funcţionar de bancă. Ore fixe, de la pînă la, pe un scaun mai amar decît banca repetenţilor. Dar şi-au luat două odăiţe cu chirie.

Astfel au început să treacă anii. fără flăcări : fum.

Numai Cristinel i-a mai spus lui domnul Fumu, Sandei, fiindcă numai ea a rămas aceeaşi. Sandei s-a îngrăşat ; nu se mai rade în fiecare zi, are genunchi la pantaloni şi lustru pe la coatele surtucului, povesteşte anecdote cu aluzii, comentează cu glas tare ziarul şi critică pe şefi numai acasă, unde nu-l aude nimeni. Altminteri, e funcţionar-model, bine văzut, bine notat. Dar stă pe loc. N-are protecţie. Uneori, Sandei miroase-a vin. Dar niciodată nu e beat. Joacă la loterie. Niciodată nu cîştigă. E cinstit, dar nimeni nu observă, decît el. Căci Cristinel nici nu-şi închipuie că ar putea fi altfel. E credincios Iui Cristinel, dar lumea spune : „Nu-i păcat de Cristinel să se piardă cu unul ca Fumu ?"

Uneori domnul Fumu visează revoluţii ca în Rusia. Dar se trezeşte şi se duce iar la bancă.

Cristinel n-a fost niciodată veselă : nici cînd era fericită. Aşa că nimeni nu poate şti clacă e tristă. E blondă, albă şi albastră, cu-acelaşi păr, cu-aceiaşi crini, cu-aceiaşi ochi.

Şi iată că într-o zi, cînd vine dimineaţa de la piaţă, se încrucişează cu o limuzină nedormită.

Nu numai Făt-Frumos a întîlnit în drum, lîngă fîntînă...

Limuzina vine după Cristinel. Cu respiraţia tăiată, o însoţeşte pîn-acasă, într-o mahala.

De la fereastră, Cristinel se uită afară. Limuzina-i mai încolo. îi bate inima : de frică.

Limuzina stă ce stă, privind fereastra, şi se duce.

Nu-i primăvară. Sclipeşte la ferestre ger de iarnă.

Dar pentru Cristinel încep să înflorească în fiecare

dimineaţă, lîngă uşă, după ce se-ntoarce de la piaţă, toate florile ţărmului cald, bătut de mări albastre.

Cristinel nu poate să se supere pe flori. Căci în fiecare dimineaţă altceva nu vede.

înspre amiază le ascunde-n pod, acolo unde-s căpăţinele de varză, ceapa, nucile, făina de porumb, grăunţele... Acolo moare balul strecurat în casă.

Acesta-i singurul secret pe care-l are Cristinel : grădina care se usueă-n pod.

Vine şi primăvara.

într-o dimineaţă, aceeaşi limuzină a nesomnului apare în calea ei. Uşa e dată-n lături. Limuzina vine după Cristinel, umil. Parcă cerşeşte.

In fiecare dimineaţă vine după Cristinel, cerşind-o.

Ş-abia-ntr-o dimineaţă cu cireşe — tare ostenită şi cu cearcăne în jurul ochilor — Cristinel a plecat fruntea şi-a intrat.

Un leşin de argint cu gene lungi şi păr ca floarea teiului.

Astfel...

Tot îa o bancă. Dar e subdirector. A fost chemat. I s-a propus. A acceptat.

— Cristinel, s-a sfîrşit cu sărăcia !

Cristinel s-a roşit ca o logodnică, şi a acceptat.

Directorul băncii e mai tînăr decît domnul Fumu, cu toate că are păr alb. Nu-i căsătorit. E singur ca vulturul. Are ochi ageri, cu fulgere în gene, şi rîde cu dinţi albi. în viaţă şi la bancă e temut de toţi. Dai' în casa subdirectoruJui rîde ca un copil. Cristinel surîde cînd îl aude. Surîde în flecare zi, fiindcă în fiecare zi, de la cinci la şase jumătate, e oaspetele lor. Limuzina se opreşte în faţa casei dintre tei — aşa au vrut teii —, uşa se deschide, rîd dinţi albi, surîd cu gene negre ochi albaştri şi de la cinci pînă la şase, Cristinel priveşte din fotoliu cum s-adună Ia aceeaşi masă ce-a fost şi ce este.

Bărbații joacă *ecarte.*
La şase, Cristinel îi lasă singuri. Se suie-n limuzină şi se duce. Limuzina se întoarce şi aşteaptă. La şase jumătate pleacă iar, pe-acelaşi drum. Şi de la şase jumătate pîn' la opt, cînd se întoarce Cristinel, Sandei e domnul Fumu.

Ninge.
Cristinel stă la fereastră.
Bărbații joacă *ecarte.*
Fulgi albi, dinți albi.
E cinci şi jumătate.
Căldura fără flăcări a caloriferului i-un somn al focului. Lămpile sînt ascunse în păreți. Plafonu-i alb ca **o** fereastră ziua. Covoarele-s ca lenea somnoroasă a pisicilor. Afară, iarna împleteşte lînă albă. Şi-n casă şi afară-i moale, molcom.
Vine ceaiul. Sănătatea servitoarei e numai obraji — de rodie — sîni, coapse, pulpe. După ce pleacă servitoarea, iarna-i un sat robust în care-s numai turme, glume, crîşme şi flăcăi cu capu-ntors după o fată care trece.
Iar Cristinel rămîne ireală la fereastră. Domnul Fumu n-o priveşte. Dar dinții albi rîd înspre Cristinel. Cristinel surîde din depărtarea ei.
Cristinel e-n altă parte. O limuzină neagră **o** duce printre fulgi şi-o lasă. Deschide singură o uşă. Intră. Şi aşteaptă. Minutarele merg prea încet. Acolo-s numai flori, în sobă arde totdeauna focul. Ferestrele-s acoperite cu perdele groase. Apoi s-aude uşa şi un glas :
— Cristinel !
Şi teii înfloresc din nou.

Şase fără un sfert. încă un sfert de ceas...
Deodată-i întuneric.
•— S-a topit o siguranță !
S-aprind brichete. Tremură licurici prin întuneric. S-aud glasuri : sfat departe.

— S-a stins de la uzină. Pană de lumină — anunță domnul Fumu.
Lămpi nu-s, nici luminări. E vremea electricității.
Stau deci prin întuneric.
Ninge. E tăcere. O aşteptare parcă.
— Cristinel, nu pleci ? E şase fără cinci.
Domnul Fumu a vorbit, nu celălalt.
Dar Cristinel n-aude.
Căci, deodată, întunericul a aprins în amintire lanterna-magică din odaia copiilor.
Surorile mai mici ale lui Cristinel au o lanternă-magică. Odaia e modestă. Ferestrele sînt astupate, deşi e noapte, ca să fie şi mai multă, cu miros de gaz de la lanterna-magică abia aprinsă, cu o prostire prinsă de părete şi cu două scaune lîngă lanternă.
Surorile iui Cristinel stau pe-o canapeluță, mînă-n mînă şi cu ochii mari. întunericul e naiv şi cu gene-n sus ca si ochii lor.
Cristinel umblă la lanternă. Apar pe pînză motani care fug după şoareci, iepuraşi, lei, gazele, tigri, elefanți şi luna plină cu tichie a lui August-Prostul.
Fetițele rîd şi parcă ascultă privind. Părul lui Cristinel e numai bucle. îi îmbracă umerii. Din întîmplare, uneori, obrajii lui Sandei ating părul lui Cristinel. Cad stele amețite, lung.
— Sandei...
Chemat, obrazul lui Sandei vine mai aproape.
— ...de ce Fumu ? întreabă Cristinel Deiu, pe pragul numelui nou.
— Fiindcă au ars atitea generații ca eu să vin spre tine.
Ca într-o fîntînă, un inel de aur a căzut — lăsînd inele de argint — în sufletul lui Cristinel.

— Cristinel, nu pleci ? E şase şi un sfert.
Tot domnul Fumu a vorbit.
Cristinel dă din cap, scuturîndu-şi teii. Nu. Nu pleacă. Nu mai pleacă.

E întuneric. Ninge. Timpul trece.
Pleacă celălalt, prin întuneric. Mîna lui Cristinel e rece.
Rămîn singuri, domnul Fumu cu soția.
— Sandei, de ce ?...
— Azi nu ieși ?
— Ba da.
Cristinel pleacă.
Ninge.
O limuzină neagră o așteaptă în ninsoare.
Intră, închide ochii și plînge.
— De ce, Cristinel ? o întreabă dulce glasul celuilalt.
— De ce ? Sandei ?
Fiindcă numai după ce doamna Fumu se duce acasă la domnul director, domnul subdirector- Alexandru Fumu sună, stinge lumina, dacă nu-i pană de electricitate, și rămîne singur pînă la șapte și jumătate cu fata din casă după care, într-un sat, toți flăcăii ar întoarce capul, răsucindu-și musteața.

TEOFIL

Pînă la patruzeci și opt de ani, judecătorul Teofil Ancei, după cum se va vedea îndată, n-a murit.
„Trăiește c-un picior în groapă."
Așa s-a murmurat în orășelul de munte despre domnul Teofil Ancei. Nu-i băștinaș de-acolo. A venit din alte părți, numit judecător la tribunal. De cum l-au văzut, avocații s-au și grăbit să-l judece prin zîmbet, poreclindu-l „Mucenicul Teofil." Slab, într-o redingotă slăbănoagă, de statură mijlocie, dar cu barbă de profet înalt, cu lavalieră neagră, păr călugăresc, paloarea lui cu barbă neagră ar putea s-apară la fereastra oricărui sanatoriu, cu pledul pe genunchi, șalul pe umeri și cu ochii duși în cer.
Pînă una-alta, colegii de la tribunal au crezut că are icter sau tenie. O lună, două, trei, un an, încă un an. Nici tenie, nici icter. Supt, dar fără tenie ; gălbejit, dar fără gălbenare.
„O fi tuberculos."
Are un tic vecin cu tusa, dar nu-i tusă. Icnește înfundat din gît : ghî, ghî. Și vorba lui, ușor atinsă de estompa unei răgușeli, are suavitate și melancolie. Glas pentru versuri elegiace pe subt frunze călătoare. Un timbru de violoncel cu laringită, cîntînd un *Träumerei.*
„N-o fi avînd un cancer la stomah ?"
Paloarea, fața uneori crispată ca de-o crampă, spinarea cam adusă, pasul copleșit, ochii testamentari. Viața fra-

gilă atîrnînd de-o ață de păianjen. în fiecare an pare mai slab decît în anul precedent şi mai cu crucea-n spate, pe-un urcuş mai greu.

„îl îngrijeşte mama lui."

Aşa a hotărît oraşul cîtva timp, pînă cînd a aflat că „mama" e soția lui. Bine n-o ştie nimeni. Dar în mintea tuturor e ca băbuțele care se duc la denii c-o lumînărică. Mică, subțirică, bătrîioară. Pereche numai bună pentru Mucenicul Teofil.

în lume nu apar. Trăiesc retraşi într-o căsuță de la marginea oraşului, care-ar putea să aparție unui sat. Grădină cu legume, stupi şi fructe, vacă, flori, fîntînă. Totul curat şi oarecum bucolic. Fac pîne-n casă. Vaca le dă lapte ; stupii, miere ; pămîntul, fructe şi legume. Sînt vegetarieni. Cerul primeşte fumul fără de prihană al căminului Ancei.

Ca magistrat, domnul Teofil Ancei n-are alt obstacol în carieră decît boala. E cărturar şi muncitor. în toate ramurile Dreptului ştie mai riguros şi mai înalt decît colegii săi. Revistele de drept îi reproduc considerentele. Prin pana lui juridică instanța periferică a căpătat o faimă jurisprudențială. în orice pricină mai grea, colegii îl consultă. în divergențe, părerea lui e greutate decisivă. Dealtfel, tot el a organizat biblioteca tribunalului, ştergînd volumele de colb, deprinzîndu-le să se deschidă, adunînd fonduri benevole pentru cărțile care lipseau şi pentru producția contimporană. De fapt, e întemeietorul, bibliotecarul inițiat şi singurul lector serios al bibliotecii tribunalului. Ceilalți sînt simpli consultanți sporadici pentru spețele mai grele, care vor ajunge la Casație.

I s-a propus să fie avansat la alte tribunale, în drum spre Bucureşti. A refuzat c-o modestie monahală, spunînd că are sănătate şubredă şi că preferă aerul de munte. Deci a avansat acolo. Nu şi-a schimbat deloc felul de viață.

„Ce-o fi făcînd cu leafa ?"

„O dă pe doctorii."

Aşa se spune, cu toate că nimeni nu l-a văzut intrînd într-o farmacie. Dealtfel, soții Ancei aproape nu-s clienții nimănui. Căminul lor e o autarhie. Trăiesc în doi, mai mult cu sufletul decît cu trupul, întru duh.

încetul cu încetul, s-a mai aflat cîte ceva. Soții Ancei sînt muzicanți. El cu vioara, ea cu orga. Pe la ceasul stelelor, casa lor cîntă grav ca o biserică. Asta-i impresia celor de-acolo, de la marginea oraşului, sau a celor care trec pe-acolo în plimbare. Acordurile orgei plîng ca sălciile plîngătoare, iar glasul violinei e subțire şi cu tremur ca o stea. Cei care ascultă se-ntristează şi se duc. Muzica soților Ancei vine cu luminări aprinse şi cu miros de tămîie.

Vara, în nopțile frumoase, se plimbă singuri pe aleile de brad. întotdeauna însă la o parte. Fug de lume.

„S-or fi iubind ?"

întîmplarea a răspuns şi acestei întrebări. Un avocat, amator de cărți vechi, a descoperit într-o anticărie de la Iaşi, iscălitura „Teofil Ancei" pe un volum de versuri, închinat : „scumpei mele soții Gertruda". Natural, a cumpărat documentul, aducîndu-1 colegilor. Toți au răsfoit şi comentat volumul poetului Ancei. Numai poeme de dragoste, savant versificate, aparținînd unui odinioară veşted, ca acele cununi de flori naturale păstrate la cimitir. Volumul s-ar putea intitula : *Psalmii Gertrudei.* Fiecare stih o preamăreşte, dar c-o puritate anahronică. Gertruda-i ca Măria în biserici : preacurată.

în contrast cu literatura epocii, versurile lui Teofil Ancei au apărut ca un aghezmător liric. Chiar cei dispuşi să-1 critice n-au putut decît să-1 stimeze şi mai tare pe cel care trăieşte c-un picior în groapă.

Cînd a fost avansat prim-preşeclinte, toți au recunoscut valoarea şi proeminența noului demnitar juridic cu-atît de sinceră unanimitate, că parcă Teofil Ancei ar fi dormit inofensiv pe catafalc. Căci numai morții pot determina postum atîta lepădare de sine în recunoaşterea meritului lor.

Nu mort, dar oarecum nepămîntean, abia în viață, Discursul lui a căpătat accentul unui testament rostit.

„Bietul om ! Nu mai are mult..."

Şi-ntr-adevăr, moartea a intrat în casa care parcă e aştepta, cu orgă şi vioară, în fiecare seară, la aprinsul stelelor.

Dar a murit Gertruda, nu Ancei.

Tot oraşul a venit la înmormîntare, după redingota lui Teofil.

Cerul a fost crud luîndu-i-o pe Gertruda, lăsîndu-1 singur cu vioara lîngă orga mută.

Dar oamenii sînt mai mărinimoşi decît destinul. Ei ştiu imperativ că, în curînd, pămîntul care a-nghiţit-o pe Gertruda se va milostivi şi cu psalmistul ei.

Aşa că, în sufletul intim al oraşului, înmormîntarea Gertrudei n-a fost decît repetiţia generală, cu discursurile schiţate în gînd, a înmormîntării lui Teofil.

Asta s-a întîmplat în al patruzeci şi optulea an al celui care n-a murit pînă atunci.

încă de cînd trăia Gertruda, Teofil părea mereu în doliu după cineva. Aşa că, după moartea Gertrudei, Teofil a rămas atît de acelaşi, încît parcă nu i-a murit nimeni. Redingota — neagră —, paloarea — aceeaşi —, barba — la fel —, simplicitate întru duh a vieţii, neschimbată.

De la tribunal acasă, de acasă la tribunal.

„Ce-o fi făcînd singur acasă ?" oftează cîte-o inimă filotimă.

Nu îndrăzneşte însă nimeni să încerce să-1 distreze, fiindcă-i Teofil.

Nu se mai aude nici orga răposatei, nici vioara fără soţ. După Gertruda a murit şi muzica.

Se întîmplă totuşi ceva, de la o vreme, în casa de pînă atunci. Cîteodată la dejun, iar altădată seara, miroase a friptură. Miros care n-ar însemna nimic pentru oricare altă casă, dar care, pentru casa veşnic vegetariană, înseamnă carne.

Carnea a intrat, friptă, în casa din care a plecat pe veci Gertruda.

Apoi, spre primăvară, Teofil Ancei care, deşi bicisnic, n-a lipsit o dată de la slujbă, şi-a luat congediu pe un timp de şase luni şi a plecat peste hotar.

L-au însoţit la gară toţi magistraţii şi demnitarii oraşului. Despărţirea a fost patetică prin conţinutul emotiv.

Pluteau biserici peste tren, ca şi cum în fiecare inimă un cor ar fi cîntat : „Veşnica lui pomenire".

S-a dus zîmbindu-le ca-n *Evanghelie,* palid şi cu barbă neagră la fereastra ultimei călătorii.

Şi, timp de şase luni, viaţa lui Teofil Ancei a fost ca trenul în tunel, numai în întuneric.

*

Primul-preşedinte Teofil Ancei s-a dus, dar niciodată nu s-a mai întors.

Căci peste şase luni s-a-napoiat, e drept, cu acelaşi nume, un alt om, un fel de fiu al răposatului prim-preşedinte.

Demisionat din magistratură, fără barbă, fără redingotă, avocatul Teofil Ancei e nou ca un adolescent maturizat. Tot palid. Altfel. Paloarea s-a înviorat. I-un bronz de soare-n ea. Părul s-a descălugărit, scurtîndu-se. în faţa tinereşte luminată şi subt fruntea naltă cu elan, ochii răsar frumoşi, cu gene umbritoare. în haine corect croite, trupul slăbănogit de redingota demodată apare sprinten.

S-a şters accentul şubrezeniei. S-a dus. Parc-a zburat de pe fiinţa lui Ancei un corb, venind în loc o vagă strălucire de lumină nouă.

Alt anotimp.

Pe stradă, femeile îl văd şi îl privesc mai lung.

„El e ?«

Da.

E Teofil Ancei.

Debutează în avocatură cu un proces la juraţi. Prin prezenţa lui la bară, procesul devine un eveniment. Tot oraşul vrea să-1 vadă şi să-1 asculte avocat. Se dau bilete de intrare. Sala e prea mică.

Prestigiul fostului prim-preşedinte e intact. Magistraţii parcă dau un examen în faţa lui. De fapt, el prezidează. N-are nimic şieanator. Foarte rare întrebări de o urbanitate impecabilă, care impune şi preşedintelui şi procurorului acelaşi ton.

La început, s-ar putea crede că instrucţia scrisă e sonorizată pur şi simplu de dezbaterea orală. E aşa şi nu-i totuşi aşa. Pe nesimţite, se întîmplă o nuanţare a aceloraşi lucruri, care transfigurează procesul. Parcă dispare un întuneric. Parcă apare o lumină. Aceleaşi fapte, dar în alt anotimp.

E o schimbare la faţă care aminteşte de cei doi Teofil Ancei, cu şi fără barbă.

Procurorul acuză.

Ancei nu apără. Explică. Acceptă faptele procurorului. Nu-1 contrazice. Nu-1 atacă. Dar vede altfel, fiindcă vede mai de sus, de unde oamenii şi legile devin doar simple linii. Glasul e blînd şi muzical. Vorbele par aduse de arcuşul unui grav violoncel.

E greu să spui, sau să gîndeşti măcar că un violoncel n-are dreptate. Tot ascultîndu-1, cînţi cu el.

E cea mai unanimă achitare obţinută vreodată la juraţi.

Ş-abia tîrziu, după ce, recuprinşi de viaţa zilnică şi gîndurile ei, oamenii s-au dezmeticit, unii s-au întrebat tardiv : „Aşa o fi ?"

Magistratura s-a mîndrit că ea a dat oraşului un astfel de talent.

Iar avocaţii au văzut în Teofil Ancei primatul lor, învingerea magistraturii. L-au uns decan cu unanimitate, aclamîndu-1. E respectat şi ascultat întocmai ca odinioară, îşi alege procesele. Nu le acceptă pe toate. Şi-a clădit o vilă confortabilă. Are secretari care-i sînt discipoli. E cea mai proeminentă figură a oraşului. Un avocat cu înălţime de jurisconsult. îl văd, fireşte, şi partidele politice. Dar Teofil Ancei nu-i om politic ; el e un simplu tehnician al disciplinelor juridice.

Nici o mirare că-ntr-o zi va deveni ministru : al Justiţiei sau al Finanţelor. Oameni ca el sînt rari.

Şi asta e aproape tot.

Mai e încă ceva, fără de mare importanţă. Nu suferă legumele. E carnivor în toate zilele. îi place biftecul în sînge, cum ştie să-1 prepare bucătarul lui : zemos ca piersica şi dulce la muşcat.

Desigur, a rămas fidel Gertrudei, aşa cum a slăvit-o-n psalmii tinereţii : sufleteşte.

Altfel, de cîte ori pledează la Casaţie, din ce în ce mai des, noaptea, în camera de la hotel, la ceasul stelelor, al violinei şi al orgei, ascultă un glas plin, de trupeşă contraltă, care spune galeş : „Teo !"

LA PORȚILE NOPȚII

LA PORȚILE NOPȚII

Am ajuns ? Mi-s tălpile sînge,
De-atîta pustie de cale
Stau frînt, aşteptînd pe prag de prăpastie în umeda vale.
Nici pisc. Nici stea. Nici vultur. E tare-
Ntuneric. Nimic nu răsare : nici licăr, nici zare
Ce vuie-n adînouri ? Tăcerea ? Prăpădul ? Ori zvon de urale ?
O, Tată-al speranței, te-ntreb, Tu răspunde-mi :
Sînt Porțile Nopții ? Sau Porțile Tale ?

TÎMPLA MEA VISĂTOARE S-APLEACA MÎHNIT

Deşi bîntuit de arderi cumplite,
Eu nu am sporit cenuşile vremii.
Ascultîndu-mi urzelile scripcii cu jar de garoafă în strună,
Dinții fecioarelor au sclipit şi mai albi ;
Ochii tristeții clin lume i-am înălțat cu speranță spre inimă, înviorînclu-i,
Ca mîna copiilor prinsă pe sfoara întîiului zmeu zbîrnîit în azur.
Bătrînii, ca vinul oprit în clondire cețoase,
Atunci cînd din purpura viei porneşte păgînă poruncă,
Şi-au întîlnit tinereța : prin clocotul mustului meu.
Iar fruntea de lut apăsat a omului greu truditor prin pădurea zilelor vieții,
Simțind înstrunarea din cer aprilin a cocoarelor,
S-a înălțat cu uitare de sine, sunînd în azur ca şi ele prin creşterea mea.
Numai flacără dreaptă şi limpede-am fost în lampa cea mare,
Dar arderea mea luminoasă n-a dat funingini.
Şi iată că eu, cîntărețul viteaz pentru alții,
Sînt singur, amar şi pustiu.
Tîmpla mea visătoare s-apleacă mîhnit cu luceafăr de seară pe lume.
Nu vreau să mai fiu. — Dă-mi pămîntul, cer darnic.

Creşte în mine un dor de a fi ce n-am fost, ce nu sînt, nici voi fi :
O coastă de mare, suflată cu soare, bătută de aripi şi val,
înflorită din capăt în capăt, ca dinții în zîmbet,
De-o pură şi dulce pădure de portocal.
Crească spre crengile mele-n florie, din zarea cu dungă albastră,
Larg legănate corăbii solemne, cu sprintene pînze bombate.
Pămînt nu se vede : de jur împrejur, numai marea adîncă şi gravă,
Cu roata de moară în spume-a delfinilor cînd şi iar cînd,
Matrozii zbîrciți ca miezul de nucă din poduri,
Cu brațe vînoase, pietroase, ca unse cu iod roşcovan, —•
Neguros de bărboşi, duhnind a mahorcă de pipă,
Sînt singuri pe unda amară
în schitul lor plutitor,
Sub trîmbe de ape, sub arşiți, în pîcle, în lună, sub stea,
Aspriți, taciturni, sihăstriți.
Dar deodată, aşa cum ostaşul homeric descoperă marea,
Cîrmaciul cu ochiul de proră tresare.
Priveşte la gongul albastru al zării, bătut cu privirea ;
Nu vede.
Tot ape.
Aşteaptă.
Şi iată : surîde !
Hirsutul se unge cu zîmbet, străpuns ca de-o briză de harfe.
Fruntea-ncrețită înseninat se înalță : răsare.
Ochii s-aprind în orbire de rai.
Fața vibrează nostalgic. Clopotul inimii bate.
Nara respiră adînc, dilatată,
Iar pieptul bombat, năprasnicul piept făuresc,
Simte în vîntul venit transparent de departe...
Toată floarea pădurii, ascunsă în văluri, fecioară, în plutirea zărilor zării,
Vestindu-i pămîntul
(Pămîntul! Pămîntul ! Pămîntul !),
Pămîntul ce coace pe crengile-n nuntă fructul de aur : puiul de soare.

Tîmpla mea visătoare s-apleacă mîhnit cu luceafăr de seară pe lume.
Viteaz pentru alții,
Sînt singur, amar şi pustiu.
Dar într-o zi, întors în pămînt, voi uita de viață şi moarte.
Fraților mei de atunci, dacă-n file
Veți regăsi prospețimea pădurii în floare, ca cei de pe mare,
Prin voi, dar fără de mine : cenuşă sub cruce,
Voi fi iar pădurea-nflorită la marginea mării a dorului mare de moarte.

ELEGIE

Poate că lutul acest pieritor a trecut printr-un pîntec de mumă,
Dar inima mea a venit, zburător din genună.
(Sori tresăltau cu ochi de coşmar prin fumul de nori),
în fabulos galop de furtună,
Şi a rămas cu înaltă solie pe vadul îngust de pămînt,
De sine lăsată, cu aprig răsuflet ş-oprire fierbinte,
în timp ce marii ei frați de galop alergau viforos înainte.
De-atunci, a zvîcnit tumultuos în pînza multor corăbii,
Ducîndu-le alb peste vinete mări ;
în steaguri cu fald pocnitor a fost mereu înainte,
Purtmd spre victorii sînge bărbat şi sclipire vitează de săbii,
Cu maci de incendii băltind adormitele zări.
Lavă sireapă şi limbă de foc în telurici vulcani,
Verde-nfrunzit şi foşnet de vară eternă în ani
Izvorînd cu detunet şi clocot de ploi, din adîncul de munte,
Albă de spume, năprasnic la vale, cu rîul,
Apoi răsărită blajin din pămîntul rodit, cu pîne în spice
In galbene lanuri ca raza de soare, odată cu grîul.
In toate livezile lumii, din Nordul mărilor reci,
Pînă-n Sudul de aur albastru al vechilor greci,
A copt sucuri dulci, dăruindu-le gurii,
Suflînd cu zîmbire de rai obrazul de lut al făpturii,
în fum de tămîie şi smirnă
A spus pentru oamenii vechi în mîhnire noi rugăciuni,

Aprinzînd epopei şi dîre de soare în stînşii vetrei cărbuni.

...Sîngele inimii mele, venită cu semn şi solii din geaună,
A curs, gîlgîind de viaţă,
Ducînd tuturora în dar preacurată şi bună furtună.
Oh ! Nu m-am cruţat.
Cu nemiluita m-am dat.
Ci, iată, acum mă simt vechi şi uscat.
Inima mea legendar răsărită cu pîlc de vîntoase şi taine,
Dinspre furtuni către om,
E cuprinsă şi strînsă-n noian fumuriu de omizi,
Ca toamna-n paragini de moartă grădină un pom,
învins,
Despuiat,
Uitat...
Trece negru un corb,
S-a-nnoptat,
Fără stea.
E fioros de multă cenuşă în inima mea.
Stă ca o babă zbîrcită şi ştirbă pe prispă
Ţinîndu-şi obrazul de nucă-nnegrită în mîni fără seamăn de triste,
Ceţos privind zarea
Din care curînd o să-nceapă, odată cu umbra de veci,
Rece, sură, moartă,
Ninsoarea.

ELEGIE

Cum să nu fiu apăsat,
Luminatule cer al amiezii de vară,
Cînd gura de rai a azurului tău e doar o crezare a ochilor mei,
Iar eu, zbuciumatul, cu toată rîvna de rod,
Cresc şi sporesc solitar pe crengile morţii.

Şi cum să nu fiu despuiat în penumbre şi pîcle
Cînd fabulosul apus al soarelui zării ; novembre,
E încă o frunză de toamnă a zilelor mele, desprinsă,
Căzînd în livezile morţii grele de noapte.

Şi cum să nu-mi crească pe frunte dungă amară
Cînd inima mea,
înălţată cu roşu tumult — şi pînză, şi steag — pe catargul corăbiei vieţii
Mă duce prin ziua albastră
De-a dreptul
Spre marea de umbră fără de val a morţii solemne,
în Nord.

Inima mea, ochii mei, viaţa mea,
Priviţi pe sub streaşină palmei sihastre,

Iată obrazul de viaţă al lumii :
Din lună, din soare, din seve, pe mări, oceane, munţi şi
cîmpii.
în largile fluvii prelungi ou sclipit de soare în undă
Şi-n codri cu plete de umbră,
Păunii culorii desfac clătinat belşugul cozilor lor,
Iar vara strălucitorului iulie — acoperă lumea cu trenă
— păună
A fastului ei de smarald şi safir arzător,
Scriind cu splendoare de fulger cît e de vastă întinderea
morţii.

Cum să nu fiu înnegrit de tristeţă
Cînd ştiu că în Asia albesc minarete sub cer musulman
şi azur beduin
Chemîndu-1 pe-Allah gutural ca sirenele-n ceată : Allah !
El Allah !
Şi că-n biserici cu crini în snopii de raze-ai luminii
Şi stele în lujer de ceară
Cresc lanuri pioase de mîni şi răsună genunchi în abur
de smirnă
Şi brumărie tămîie,
îndură-te, Doamne, de noi.
Iar tu, multchematul, slăvitul,
Mire-aşteptat al mireselor nopţii din suflet,
Cupolă de raze-a speranţei,
Nu eşti decît piscul din cer al fricii mele de moarte.

Din zorii miraţi, din floare, din frunză, din clocot şi aur
de grîie,
Din tunet ele ape, din glas de copii, din tilinci, din aripi,
Din şuier de fluier naiv şi mătăsoasă undă de harfe,
Din pom de Crăciun, clin albastre Florii, din agheasmă-
nstelată,
Din naiul lui Pan,
Din unda fecioară-a ondinelor,
Din vinul băut de Horaţiu şi cel preamărit de Hafiz,
Din poveşti cu amurguri de jar în adînc ţigănesc de sobă
bătrînă,

Din genele lungi ale fetei iubite,
Din clopote bune de Paşti
Şi cîntări de-nviere —
Lauda vieţii mi-a spus : „Pace ţie !
Cufundă-ţi tristeţea în ochii mei verzi.
Ai să uiţi. Ai să vezi. Ai să crezi.
Ai să crezi cu adînc,
Cu adîncul cel mai adînc,
Lărgit de undele noastre creştine."
Au rostit ou limbă de bronz şi aramă
Solemnele clopote,
Clopote sfinte.

Parcă-nflorise din nou liliacul
Şi iarba-nverzea
Sub tînăr tumult de ploaie de mai,
Dînd pieptului iar cu aripi victoria vieţii.
Din nou apucînd toiagul speranţei,
Am pornit ou surîs potolit şi ochi mari,
Privind către cer, către crucile lui, către toate,
Crezînd c-am să uit
Scăldîndu-mă-n glasuri cu raze.
Dar surîsul, bietul acela surîs,
Nu era decît rana tristeţelor mele
într-alt fel deschisă
Spre toate-amăgirile dulci ale lumii din jalnicul vad al
trecerii noastre.

Cum să nu fiu sfîşiat, o ! luceafăr al serii,
Cînd stînd bîntuit pe treptele negre-ale nopţii,
în vînturi şi stea căzătoare,
Sub toamna în goarnă de stingeri şi zbor de cocoare,
Cu mîna întinsă cerşesc peste ani
Odihna eternă a morţii,
A morţii care mă creşte spre ea în pădurea crengilor
sale funebre.

JOC DE IARNA

Oraşul era acelaşi.
Exact.
Halucinant de intact.
Vitrinele toate,
Gălbui luminate,
La fel desuete şi decolorate.
Pe străzile goale,
Aceleaşi ! cu umbră în ele şi şoaptă ferită, părechi provinciale.
Alene ningea,
Dar cădea cu vechimi noua nea,
Turbure, sură, deasă,
Ninsoarea sporea îmbulzită, lînoasă,
Din ea.
Iarna în alb mătăsos ca în raclă-o mireasă.
Copii
Clădeau un om de omăt cu vrăbii în pumni şi în glasuri zurlii.
Lunar
Omul creştea bulbucat şi cu ochi ca de zar.
De ce
îmi vine deodată atîta pustiu de melancolie ?
Ai cui sînt ? Ai mei,
Genunchii aceştia grei ?
Iată-mă alb ca o navă în ceaţă,
Ivit în oglindă, faţă în faţă.

Cine e omul acesta nins ?
M-am scuturat de omăt,
Dar nimic nu cădea fumuriu
De pe fiinţa nălucă ; pe pragul pustiu
Eram eu — nu nins —
Singur, bătrîn, învins.

Neauzit de încet,
Moartea clădise din mine un om de omăt.

ÎNTUNECARE

Ca un havuz deodată în tumult,
Cu sprinten salt înalt în albe spulberări caşmire,
îngerul,
Desfăşurat în aripi orbitoare,
Laolaltă scoică naltă şi mărgăritar destăinuit de raze,
Snop în zbor,
Avînt prelung şi lin, ca înflorit din fumul de petale,
Lotus în azur.
Pe urmă cerul s-a închis.
Şi n-a rămas decît o transparenţă de melancolie înspre
nevăzute,
Ş-au oftat mai negri nucii pămînteni ai toamnei galbene.

Hîită-n lemnul ei bolnav,
Troiţa-şi scîrţîie jelania în vînt,
Ca osia de car încet care aduce un sicriu pentru mireasă,
Printre fîşîiri de porumbişti uscate.
Sfîntul, luminos odinioară ca obrazul dimineţii peste dea-
lul vrăbiilor,
Se-nnegrise,
Dincolo de castaniul înnoptat al vechilor icoane.
Stins în strana lemnului cojit,
Stătea-n paragină,
Ca lampa în funingine.
Şi nici un glas nu răsuna, şi nici un pas nu s-apropia,

Şi nici un văz nu aducea o rază
Scufundării sfîntului vecernie.
Numai toamnele adîncului de codru
Glăsuiau asprit sub cer învineţit de pîcle,
Val în val cu mările-n răscoală şi vîntoase
Şi se-ngălbeneau în desfrunzire din septembrie-n
noiembrie,
Ca zările
Cînd zboară palid-arămie pe lenitele întinderi, printre
nouri, luna apelor.
Oh ! toamnele de-acolo, pîlpîind de vaierul plecărilor
— în codri, larg deschisă rana zărilor —
Cu despletiri de bocitoare-n cerul năruit de zboruri
Şi cu tînguirile de ducă şi de despărţenie,
Cocoarele !
Cocoarele !
Şi vînturile deznădăjduit uuitoare,
Şi ninsorile,
Şi lupii albi ai gerului,
Şi în viforniţi noaptea spartă-a ciorilor,
De-a valma,
Fără lance în balaur,
Fără faclă în galop,
Nici stea,
Nici faptă, nu,
In zilele scîrţîitor încete, oarbe, surde, fără capăt...

Vin asupra mea !
Le-aud !
Le văd !
Şi iarăşi mă cuprinde noaptea ta, încrucişare a genunilor
din mine.
Umbră din răspîntii, cine eşti ?
Dar eu ?
Poate totuna.
Sfîntul înnegrit de toamne, care a pierdut şi-ncumetarea
vieţii,
Şi poteca de-albăstrimi în zbor a cerului ;
Şi-a rămas numai în plîngerile lemnului pustiu,

Putred de ploi,
sperietorile de pasări din livada udă
Eu sînt,
Doamne.

Prag lepros al tainei Tale ?
Sau lăcată-a neființei ?
Nici un glas n-ajunge pînă la răspîntia uitată.
Doară [illegible]
[illegible] mireoarii fără somn
Din turnul strîmb al gîndului.

...Pe cînd în codri cresc înalt sicriile
Şi scîrțîie...

AGONIE

Moartea n-a intrat în casă,
E la geam,
Galbenă, între colțul lunii şi întunecatul ram.

Cu îndoliat alai,
Corbii stau în jurul ei.
Fără toamnă, iarba-i arsă, frunza pică, stelele — stinse scîntei.

Moartea n-a intrat în casă,
Dar mi-e teamă să mă uit la minutare,
Parcă numai miezul nopții arde negru-n fiecare,

Iar oglinzile-şi acopăr
Ochii limpezi, să nu vadă
Cînd clin ornicul odăii steaua morții o să cadă.

Cine vine ? Ce se-aude ?
Lemnul scîrțîie deodată ; pare că prin somn ar geme,
Iar afară, lîngă poartă, felinarul strîmb în noapte dă să fugă şi se teme.

Uşa casei spăimîntată.
Vrea să fie înc-o dată încuiată,
Ferecată cu oţele, mîntuită cu agheasme, înnodată cu lăcată.

Ce-i icoană ? Tu tresai !
Eşti în cer ? Sau eşti în casă ?
Tu, cu sfinţii sau cu lemnul, rămîi dincolo de coasă.

Moartea n-a intrat în casă,
Dară morţii se preling din cimitire
Adunîndu-se-n uluca ploilor din amintire ;

Fumul nu mai vrea să iasă,
Prefirîndu-se-n hogeag
înspre stea, cu barbă lină şi toiag de rege-mag.

Dar vin munţii mai în preajmă,
Şi-n albastrul de frunzişuri şi de zare cu nori suri
Cresc sicriile cu lacrimi de răşină în păduri.

Moartea n-a intrat în casă,
Dar de ce-mi vine s-o rog
Şi de ce iarăşi cobeşte corbul unui monolog ?

Iată, la fereastră creşte,
Ca o altă noapte-n noapte.
Glasul spune : „Vă-mpresoară ! Spuneţi rugăciuni în şoapte."

Oh ! Tăcerea te-asurzeşte
— Tren vertiginos prin gară —
Nu mai ştii : eşti tot în viaţă ? Sau îngălbenit afară ?

Moartea n-a intrat în casă,
Dar de ce-mi vine să strig ?
Unde este glasul gurii ? Cînd s-a spart un geam ? E frig

Gura horcăie, crăpată,
Faţa oarbă-i şi mai suptă,
Şi mereu tot mai aproape gîfîie mocnit o luptă.

Ş-apoi tace.
Deodată totul în încremenire tace
Ca îngheţul Bobotezei. Straniu început de pace.

Pace mie, pace ţie ;
Tace casa, tace viaţa —
Niciodată ce a fost n-o să mai fie.

Moartea n-a intrat în casă,
Dar obrazul mamei e acuma o fereastră
Unde-nchis pluteşte luna într-o-nvineţire-albastră.

Mama, care ne-a dat viaţa
Pieritoarelor tipare,
E acum fără să fie, zare mută, depărtare.

Tatăl nostru cel din cer,
Uşa neagră te aşteaptă s-o deschizi la noi acasă.
Altfel numai mama pleacă, moartea însă n-o să iasă.

Crăciun, 1951.

CRĂCIUN

Luna înscrie în ceruri,
în medalionul oval,
Un chip aburit din albastrele geruri,
Lin înclinat într-un nimb de opal.

E ca o sfîntă
împrejmuită de candeli,
Crini, heruvi şi arhangheli.
„Slavă ţie, Mărie" — corul subţire cuvîntă.

Odinioară, la foc de Crăciun cu taină-n cărbune,
Copil în genunchi pe patul acel,
Cu suflet naiv ca cireaşa-cercel,
Intram îngereşte în rugăciune.

Dar acum nu mai pot. Oh ! Parcă
Mă doare tot gerul cu licăr de stea.
Curg rănile lumii în inima mea.
Mărie, roagă-te-n ceruri — de-a pururi în ceruri fecioară
şi maică.

NOAPTEA OMULUI

Aceasta nu e o noapte ca oricare alta.
E iarăşi aceeaşi biblică noapte-a Ajunului,
Noaptea copilului cerului,
A unei mame —• Măria —,
Noaptea de leagăn a lumii.
Dar parc-au plecat toţi copiii pămîntului,
Lăsînd o neagră pustie în locul glasului lor de argint,
Fără cîntec de stea,
Cu ferestrele oarbe,
Cu inima grea,
Cu gene lăsate,
Stînd singur,
Parcă cioplit în lemn găunos de udă pădure în ploaie,
Vorbesc către mine
Aşa :
Ca cei care mor de sete pe mare,
Tu cauţi şi cauţi prin toate femeile lumii,
Şi n-ai s-o găseşti în toată puzderia lor
Numai pe ea.
Avea şi un nume,
Dar nu îndrăzneşti să-l mai chemi,
Căci acum nu-l mai are pe lumea pierdută.
Fără fiinţă,
Nici frunte,
Nici văz,
Nici bunele mîni devotate.

Ea, numai ea —
Acum în ţărînă —
A fost mama ta.
Numai ea
Te-a adus odată pe lume ;
Aşa cum veneau copiii apuşilor ani,
Purtînd cu lumina vestirii poza cu pruncul în stea.
Numai ea.
Inima ei a ars pentru tine zile şi nopţi
De-a rîndul, în ani.
Candelă, inima mamei : totuna ;
Arde întruna.
Acum nu mai e.

Te acoperă noaptea.
Ca şi icoana cu candela stinsă,
Eşti doar obraz de-ntuneric în umbră.
Căci mama luminii din tine,
Mama odihnei şi-a somnului tău,
Acum nu mai e decît un cuvînt
Care duce spre moarte.
Şi totuşi din nou te îndemn
în sfîntă noaptea Măriei :
Hai, spune cuvîntul !
Cazi în genunchi la porţile nopţii
Şi-avîntă cuvîntul din care-ai purces
Ca pe-o rugă-nfăşată-ntr-o singură vorbă
Mamă !

Dar eu, ca feciorul din basm, la fîntîna ivirii acelui balaur,
Care, altfel la chip, nu era decît tot împăratul : tată cu grijă pentru copilul pornit înspre fapte —
Dau îndărăt, ca bătut de vîntoasă şi viscol,
în stranie spaimă, cutremur
Şi-ngheţ.
Şi iată că nu pot rosti cuvîntul inimii omului.

Mama mea care-a fost nu mai e decît un cuvînt
Pe care eu, fiul, nu-l mai pot spune
Fiindcă mă tem.
Mă tem să nu plîng.
Şi nu vreau să simt pe obraz acea umezeală învinsă.
Căci lacrima nu-i decît numele dulce (totuşi netrebnic)
Dat de femei prăbuşirii bărbatului lor.
Dar eu nu vreau să cad
în prăpastia braţelor.
Deci mă ridic în noaptea Ajunului,
Pieptul se umple adînc, ca pe culmi, cu albastrul aer al nopţii,
Fruntea spre cer o înalţ,
Şi cuvînt către munţi, către fluvii şi mări,
Către cerul cu arderi de stele
Spre înnoptatele zări :
Domnul-a-toate mi-a dat puterea vorbei de aur,
Peste dureri, peste mlaştini.
Lumea m-aşteaptă în strai de mireasă
în casa cu muzici şi toate luminile-aprinse.
E Frumuseţea : obrazul de cer al pămîntului.
Iată, de pildă, ş-acuma,
Cerul doarme-n oraş pe toate străzile omului.
Albul de lună : mulţime,
Albastrul de noapte : desime.
Astfel şi ţăranii, cînd vin la oraş cu carele lor
Domoale şi scîrţîitoare,
Ei dorm alături de boii alb desjugaţi —
Pilcuri şi pilcuri,
Şi creşte pădurea, satul, ogorul, din ei : ţăranii
Şi boii de-alături, cu steaua ce-atîrnă sub roţile-oprite.
O ! Bethleem ! Bethleem !
Ţăranii smeriţi şi boii blajini laolaltă sînt noaptea Ajunului,
Ieslea de aur a tainei din om.
Nu mai e mult şi va să înceapă lumina.
Cu paşi de clopote mari în mantii de bronz şi aramă, iar va veni dimineaţa Crăciunului,
Deschizînd ochii de soare în iarnă spre om.
Parc-un îngheţ sideral cuprinde fluviul solemn al Căii-de-lapte.

Curgerea ei se prefiră pe toată boltirea albastră,
Brumînd argintiu înstelarea de aur, în tremur ca prundul în unde.
Mirare şi zîmbet e somnul din spaţii înspre albastră trezie,
Steaua se stinge sfioasă şi dulce.
Dar iată, zarea uitată, zarea în care se naşte lumina
Se îmbujorează,
Astfel cum se coace cireaşă în umbrele frunzei.
Suflet al meu mohorît
înalţă pădure de steaguri în vînturi ;
Vezi dimineaţa mijind ?
E luptă !
Du-te viteaz înspre ea.
Creşte
'Şi tu.
Vine din beznă.
Calcă pe noapte.
Şi tu.
Fii alături de ea spre lumină,
Nălţînd pădure de steaguri în vînturi.
Şi tu.
Cocostîrcul albastru pluteşte cu aripi deschise în clipe,
înviorînd cu azur înzorirea-copilă.
Fiece clipă e mai limpezită albastru decît cea din urmă,
Căci dimineaţa în fiece clipă învinge o clipă de noapte.
Dar deodată toate s-opresc.
E schimbarea solemnă,
Hotarul afund,
Al revărsării fluviului larg în marea adîncă şi vastă.
Goarna de aur răsună înalt în lumină ? Sau raze ?
Parcă armate avîntă cu fulger scuturi de luptă
Pe care păşeşte
Soarele, — soarele nostru,
Iată-1,
Purtat pe scuturi de ostile lui glorioase.
Tînăr uriaş, bălan, ca din nord mitologic.
El singur, cît o mulţime,
Dar numai el fără umbră,
Lumină supremă, în sine.

Spătos în zale bălaie,
Vine,
Calcă,
Rîde,
Tot mai aproape-i,
Creşte
Adine, pînă-n inimă, dîndu-i putere şi raze spre el.
Numele lui fabulos răsare pe buze
Odată cu el,
Ca din somn
în străfulgerată trezie.
Razele lui deşteaptă-n orbite văzul de aur
— Plutire argonautä —
Chipul lui e în ochi înviere,
Pasul îui e în inimi cald ca un grîu plin de maci într-o vară,
Şi ferestrele rîd cînd îl văd, regăsindu-1 în ele,
Ca-ntr-un vitraliu homeric,
Casele mute vor să-i vorbească sonor,
Oamenii rîd cu obrajii de aur...
Oamenii ! Oamenii ! Vechii oameni ai vieţii !
Iată-i, dar altfel, în soare,
Fluvii compacte venind cu corăbii
în revărsări colosale
Numai obraz luminat, numai frunte,
Cum apa în curgere nu-i decît val lîngă val.
Omul acesta transfigurat, omul-mulţime
(Nil, Gange, Amur, Eufrat
Aşa îl numesc botezîndu-1 din nou în marele soare.)
în numele lui, al omului-fluviu,
Cuvînt :
— Frate din cer, dă-mi mîna.
Mi-a dat-o cu soare în floare.
Am stat o clipită
Rază în rază,
Văpaie-n văpaie,
Aur în aur,
în contopire de fulger şi slavă.
Apoi amîndoi am pornit,
Mînă în mînă,

Ca în biserici, înspre altar, pe sub coruri, heruve,
Mergînd spre fierbintea amiază.
Acolo am stat
în belşugul de aur al culmii luminii,
Boltindu-ne darnic pe cerul încins.
Apoi, tot de mînă,
Am coborît înspre macii amurgului.
Lin picura luceafărul serii în zarea mai gravă,
Aşa cum răsună la munte talanga-nspre somn.
Ajungînd pe toamnele zării din urmă, am poposit
Ca şi drumeţii cînd se opresc la fîntîna răscrucii,
De-acolo privind către cele lăsate în urmă.
Se însera.
Razele noastre luceau rubiniu ca un vin pe înaltele cruci
şi cupole.
— Noapte bună ! i-am spus.
Mi-a răspuns :
— Noapte bună !
El a apus,
Eu am rămas.
Pe urmă m-am dus
Singur în creşterea nopţii.
Venea
Tot cu umbre albastre şi licăr de stea.
Ş-atunci eu,
După drumul de aur şi soare,
în umbră,
în noapte,
Iar greu —•
Şi-n veci fără mamă,
Om singur — plecîndu-mă-ncet,
Cu fruntea în mînă,
Am plîns.

ELEGIE

Creştea din vînătul cerului fluid,
De noapte adîncă,
Un straniu rotund
în alb fumuriu de fantomă,
Luna.
Casa ivită odată cu astrul
Era în vis,
Sau în astralul spaţiu deschis —
Totuna.
Plutea prin fadul piper mucegai,
Un vaporos parfum de iris.
în toate încăperile, una dintr-alta, veştede şaluri, uscate
dantele, apusă matasă.
Nimeni în casă.
Dulcea stăpînă plecase.
Mănuşile lungi pîn'la cot — fără mînă.
Toate în urmă — cui ? — nimănui să rămînă.
Taftaua rochiei lungi cu volane-n cascade nu mai foşnea,
Timpul din ornicul palid nu mai vîslea.
Candela întunecatei icoane nu mai ardea.
Şi totuşi, din toate
— Covoare, divanuri, scrinuri, straie —
Venea cineva în tăcuta odaie ;
Plutea
într-o cerească distanţă de stea,
Pogora prin abisul albastru,

Sporea,
S-apropia,
Şi ca un zîmbet în lacrimi din toate creştea.
Intrasem cu straniu firesc pe-o fereastră
— Ca numai în vis —•
într-o plutire uşoară,
Şi de cum am intrat, oarecum zburător,
într-un fel de înot
Şi cu pas de balet
Ameţitor de încet,
Am stat
Nerezemat de nimic ;
Ivit
Şi rămas undeva în văzduh,
Ca un duh,
Peste toate boltit,
în casă plutea o lumină,
Fără de flacără,
Fără de candelă
Lină, senină,
Ca atunci cînd a nins dintîi albastru-n grădină,
îţi venea să surîzi
Cu ochii închişi pe adîncuri,
în dusele timpuri,
Ascultînd vălţuiri de muzici uitate,
Sau să cuprinzi în palmele meditativ depărtate
O carte —
Cu întîmplări desuete
Şi pagini încete —
Sau un obraz cu rozele sîngelui moarte.
Inima mea suferea,
Nu ca din vechi şi-n trecut,
înspre ieri,
Ci acu, în aceste-nnoptate tăceri.
Parcă din toate creştea o stea
Fără s-arate
Grîul ei galben de raze curate.
Vie !

Şi cadă odată, cosită cu fulger, steaua tîrzie
Că altfel începe o chinuitoare trezie.

Cine a trăit mătăsoasă ca funigeii amiezii de toamnă,
Subţire, tăcută şi bună,
în casa aceasta străbună ?
Cine a plutit cu mari aripi între perdelele de vară,
Albă, luminoasă-n fereastra albastră a stelei de seară ?
Cine a fost floare de lotus în lac de oglinzi ?
Astfel neatinsă şi astfel frumoasă
Şi niciodată mireasă ?
Greieri de toamnă, tomniţi, nici voi n-o cîntaţi pe uscatele grinzi ?
Oare păstrează cadrele sumbre-ale lemnului negru,
Mîncate de cari,
Rotunde, pătrate, ovale,
Melancolia obrazului ei de lumină de Paşti pe morminte
Şi ochii ei de lunare opale,
Sau au rămas şi ele în noapte,
Putrede, goale ?
Oglinzile vor să-şi aducă aminte
De cine ?
Oh ! ca pe ultima filă, patetica filă a vechilor cărţi îngălbenite, un : Fine.
Straiele ei de tafta, catifea şi mătasă
Nu mai foşnesc,
Toropite de muzici, lectură şi vis,
Irizînd vaporosul parfum de iris,
în transparenţe albastre de vas chinezesc,
în dulapul cu scame de molii, baluri atîrnă sleite, uscate.
Toamna gîtuie toate,
Fumegă moale păianjeni,
Timpul cu gingii mîncate
Leneş macină toate.
Că altfel viata nu vrea să s-arate.

Şi totuşi, adie-un surîs,
Parcă ar vrea o vioară
Să-nceapă un bang gutural,
Cu brume de Grieg în strună,
Solemn, astral solitară.
Dar cine vine ?

Cine s-apropie dulce ca fumul de toamnă de mine ?
Cine străpunge inima mea
Cu raze de stea ?
Iată, perdelele lung-despletite la fereastra brumei lunare,
înfiorate, trezite, învoalte,
Se umflă ca pieptul în mare suspin
Şi, lin,
Să mlădie a zbor.
în ceruri luna se-nvăluie în aburi
Şi pleacă în nor călător.
Iată, în casa umbrită,
Ceasornicul clipelor inimii ei.
Limba-i oprită.
Cheiţa rănit ruginită.
Atunci ce răsună într-însul deodată : tic-tacul porneşte,
sau ce-i ?
Şi, iată, enorm ca o Asie,
Negru,
Pianul cu coadă,
închis în el, taciturn, masiv şi superb ca un codru ;
O partitură albeşte —
Chopin ?
Tăcerea solemnă sporeşte,
Şi glasul rosteşte ca-n basmul persian :
— Deschide-te, pian !

Minune !
Pianul ou Asii şi clape de lună şi spume
Se deschide uşor, de la sine, încet, ca o carte cu filele-
ntoarse de vînt,
Şi clapele singure
(O, nici o mînă — doar mîna lunii îngălbeneşte din nou
Pe toate, din moarte şi ceruri, stăpînă)
Fac un acord
Nostalgic, parcă născut într-un nordic fiord.
Perdelele flutură lung —
Aşa deodată ajung
în galop ca de spumă.

! Caii de-argint şi de lună
Ai săniei trasă la scară
Pentru scufiţa plimbării de seară —
S-a deschis o fereastră ?
în casa deodată mult mai albastră,
Ca ochii deschişi de albastră,
Adie un suflu ? **O** taină ? Un mit ?
Stelele cad risipit ca din tei înflorit la fereastră :
„Bine-ai venit!
Fii iar a noastră."
Cine a vorbit ?
Şi cine a venit ?
O, numai atît :
într-un vas chinezesc, de ani şi ani prăfuit,
Un liliac deodată albeşte suav,
Ca o fată adusă de-o undă de vals,
Cu floarea cu galeş surîs aburit :
„Bine-ai venit".

Covoare atinse de haină,
Perdele cu aripi,
Icoane mult mai adînci decît lemnul,
Haină,
Voi toate în care e încă semnul
Ei,
De mult nepurtate inele,
Albume,
Aduceţi-o iar în alb de salcîmi înfloriţi pe tăcute alei
Şi destăinuiţi-mi în şoaptă un nume.
Spuneţi : cum o chema ?
Cine era ?
Daţi-mi obrazul rămas în pierdutul ei nume,
Liliacul cel alb ca lumina
Spune în grai de parfum un nume de fată,
Iată, de albă fată uitată.

Unde-i aceea care a fost doar odată
Şi numai odată
în casa pustie rămasă,
Albă, dulce, melodioasă,

Şi niciodată mireasă,
oa urma de molii culeasă.
Dar totul tace sub coasă
în casă.
Pianul cu Asii şi steaguri de moarte se-nchide,
Negru,
Cu nepătruns de ermetic luciu funebru.
Alb, liliacul de-o clipă
Se moaie
Şi veşted se lasă,
Cules încet de păianjeni în plasă cețoasă.
Toate spun : „Lasă,
Du-te din casă".

Melancolie,
Vină cu gheare, nu cu visare,
Şi mă sfîşie.
Numele Ei, în vecie,
Nimenea — nimeni nu va să-l mai ştie.
Se-ntunecă luna în zorii cei negri de noapte tîrzie.

Cine plînge în palme în casa pustie ?

ELEGIE

Cu glas din adîncul amar adunat
Strig : „Ioane !"
Nimic decît goarna tăcerii,
Din zare în zare.

Tu, Sfîntă Miercuri, tu, Sfîntă Vineri,
Sîmbătă albă cu ochii deschişi în Duminică,
Voi toate întîlnite-ntr-o dulce orbire
De-altare scăldate-n lumini de înviere,
Ați fost în poveste
— Şi eu —
Acum, prăbuşite din cinul acel,
în anii înceți,
Oh ! Pilcuri de vreme — şi pîcle — şi oameni — in curgeri mîlite
Spre cimitire (locul de-apoi),
Şi eu, ca şi voi, apusele mele,
Fulger am fost
în aprinsul vitraliu al tinereții.
Neadormită, inima mea
Mereu a bătut întru gloria vieții : steag peste toate
Navele-i ştiu puterea bombată în mîndrele pînze corsare,
Prin brize şi vînturi sărate — alge, iod şi gudron —
Ş-amaruri de frunză de nuc
Pe vastele, asprele, grelele mări clătinate,

salturi de spumă în spațiul albastru.
Pădurile tot mai păstrează în foşnetul verdelui lor
Nomadul meu pas peste lume, spre vadul de taină.
Iar şi mai de sus,
Din vînăt de noapte,
înaltele stele-au privit
Prăbuşirile sîngelui viu în crengi de luceferi.
Oh ! nara năucă de floare !
Obrazul întors îmbătat înspre lună,
Cu buzele verii pe gură în zvîcnet de noapte J
Apoi în galop, peste moarte,
Cu tunetul vieții în patru copite-nstelate...

Ioane ! Ioane !
în dorul de mine, te strig ca pe altul.
Troița marei răspântii e putredă-n ierni.
Vină tu, luminîndu-mă iar
Deplin, în legendă şi faptă,
Cu mantia-n falduri de fulger,
Ioane.

Nu vii ?
Sau n-ai fost ?

Steaua e neagră în lampă.
Aurul, acru.
Otrava din suflet vrea vin.
Crîşmă, ultima soră, pune-mi mîna pe frunte.

ZIUA COPILĂRIEI

Aş vrea să fiu undeva, departe,
— Nu ştiu dacă-n spațiu, sau numai în timp —
C-un salt peste moarte —
Numai o zi, bunăoară,
Dar aceea deplină, fierbinte, de vară.
Cînd m-aş trezi dintr-un somn adînc,
Clipind somnoros şi îndată stîrnit,
în zorii cu fragi de pădure-n surîsul pe zare ivit,
Să aud trîmbițînd din casă în casă,
Din lină-colină,
Şi pînă într-altă soră-colină şi mai albastră în lunga ei pelerină,
Cocoşii clocotitori,
Cu crestele roşii în lumină de zori la marea zării fereastră,
Şi pînă-n amurgul cu zare căpşună ;
Față în față
Cu zarea în care răsare ascuțit făureşte cornul de lună,
Cînd gata-i să cadă vînăt de coaptă
Noaptea,
Prună-n argintul de brumă,
Să fiu peste tot
Cu tălpi de pustiire.
O ! Dați-mi numai o zi,
Dar s-o văd,
S-o trăiesc,
S-o frămînt,
S-o vîslesc,

Cu ochii în sus, fulgerați de albastru,
Şi mînă de copil pe vîsla trufiei,
Sfoara înaltului zmeu încordat
în unde de briză,
Ca armăsarul sălbatec cabrat,
Cu zbîrnîitoarea murmurătoare,
Ducînd în înalt glasul, ca lancea amiezii de vară.
Şi cozi ca un cînt de cocoare
în vastul aur de soare,
Să mă simt între cer şi pămînt ca un leu.
Eu,
singur şi-n voie,
Să fiu numai eu pe pămînt, stăpîn după voie,
Ca Noe în arca lui Noe,
Ca cine ?
Cum era în pozele cărții iubite, Robinson, zis şi Crusoe
Apoi, cînd doar iadul să ştie ce drac
Din nou va veni să m-apuce —
Oriunde, cît vreau —
Să mă-nec în ierburi şi grîie de vară,
Făcînd zigzaguri şi tumbe năuce
Şi dănțuiri deşueheat-paparud-hăbăuce,
Să mă simt, deşi singur cu mine,
Bogat de atîta amar de mulțime,
Şi poate s-alerg după fluturi
Care clipesc
laolaltă,
Albi în lumină, ca-n zare un sat românesc
Printre ierburi, cu maci
De mătase şi soare, care sclipesc.
Să stau cu fața în sus,
Răsturnat deodată din goană de cerb
La dulce răcoare, sub nucul din fund,
Cetind o carte cu inima-n file —
Cei trei muşchetari, sau *Haiducul;*
Deasupra-mi, cu frunză de vară,
Deplin să mă-nvăluie nucul,
Cînte şi cucul pe creanga lui : cu-cu.
Răsară din nou amiaza de cloşte cu cotcodacul,
Apoi din nou să mă-ncing
Dintr-una într-alta,

Sfinte !
O fugă
Şi titirez, şi zvîrlugă.
Să fug şi s-alerg
Prin marea lumină de vară
Dezlănțuit
Pînă-n amurg şi-n steaua de seară,
Parcă nu-n cer, ca un disc aruncat,
Ci chiar în gene, de-a dreptul ivită din mine, deodată
Ş-atunci, la capătul zilei de vară,
Cu inima-n mare galop
Flămînd,
Fierbinte,
Cu părul năuc
Şi tîmplele ude
— N-a vede, n-aude —
Şi cu genunchii zgîriați
Şi zmeul aLături, ca scutul ostaşului dac,
Să vin în goană acasă,
Spre blîndul ietac,
Şi-ndată, la buna fereastră a lămpii de seară,
Să strig :
„Mamă, mi-e foame. Dă-mi un covrig."
Dar pe cine să strig ?
O ! tristă vară albastră,
Mormintele nu au fereastră.
E vară,
E soare,
Mi-e frig.

MOARTEA AURULUI

Se pregătea ceva copleşitor şi mai presus de om,
Căci deodată marele obraz al lumii s-a umbrit înspre mîhnire ;
Sau nu cumva (ca lămpile cu flacăra crescută înnegrit
în încăperile cu mort în care ceasul s-a oprit
Şi fîlfîie lugubru alb perdeaua) —
Lampa cu raze şi cu glob, a soarelui, fila ?
Ce se-ntîmpla,
Punînd nour pe inimă şi nod în gît ?
Afară s-adunase fum şi leşin, ca şi toamna, cînd se năruie tăcut zidul ninsorii.
Dar era în plină vară !
Astfel, ochii nevăzutelor, nemaiputînd, au început să plîngă mut,
Atunci, şi din acestea, pe fereastra unei case
Au intrat răzleț cîteva stele stranii (stele sau albine ?) una cîte una.
De aur stins sau cărunțit de pribegie-n colburi, ca soldații oştilor învinse,
Veneau sleit din cine ştie ce prăpăd, avînd în aripi
Mersul celor care sînt în cîrje şi în trenţe,
Şi cădeau, împiedicîndu-se în propria sfîrşeală.
Se-nfăţişau mărunt, întocmai ca albinele — scîntei — dar nu aievea,
Şi parcă-nşelător apropiate prin distanţe milenare,
în preajmă, cum e steaua : tot departe.

Acum însă pluteau învins în casa omului
Reginele ferestrelor de vară.
Afară ploaia picura înăbuşit, ca sugrumat,
Ele cădeau mereu : pe mese, pe icoane ;
Altele încercau stîngaci să umble pe podele,
Ele ! stelele înaltului, surori cu soarele şi luna, se tîrau
Pe-acolo unde merg picioarele cu tălpi netrebnice.
Apoi cercau din nou, cu răstignire, aripa zborului.
Nu mai puteau. Desprinse din ele înşile,
Cădeau ca şi în nopţile de august,
Dar fără de dîră, fără aur, fără slavă.
Scrum de stele : pe podele, pe covor, pe mese, pe pervazuri.
Şi-a sporit cu-atîta sfîşiere întristarea lumii,
încît fără de îndoială că în ceruri toate stelele ştiau
Ce se întîmplă între ziduri pe tărîmul omului de lut
Şi sufereau neputincios în depărtarea milenară,
în timp ce jos — în stele sau albine — aurul învins murea...

TIGRUL

Stelara fîntînă uitată deschisă,
Cu lancea de aur a lunii adînc împlîntată în ea,
Se înfiora înspre aştrii-n lactee paloare.
Astfel vibra
Trezia gîndului singur.
Atunci, dintr-acestea, glasul a spus din mine,
Tot către mine
— în sine — în craniu,
Sub fruntea atinsă de straniu :
„Mult înainte de-a fi pentru tine
— Şi numai —
în cuşca îngustă a oaselor albe,
Am fost odrăslit de marele fulger
Tigru ;
Deodată,
Ca descărcarea de trăsnet în noapte,
Iluminînd pe întinderi splendoarea de vară în ape albastre,
Bolid,
Călcam pe victorii în purpuri de sînge
Molatic,
Ca alţii pe ace de brad în pădurea cu zmeură şi mure.
Laba cu lănci de asalt cu gheare în ea,
Năprasnic de iute, pe cît de masivă,
Pecete de moarte
Pe orice făptură bătută de grindina straşnicei labe,

Grea,
Răpunea.
Coada lungă, prelung zvîrcolită, ca zvâcnetul şarpelui boa,
Ondulînd după marele trup,
Voinică, nervoasă, cu salt ca de coasă.
Mergeam legănat,
Numai muşchi,
Catifelat vălurit în putere felină,
Ca hula atlantică-n larg ocean.
Iar saltul
De lavă şi flăcări, vîlvoi din crater de vulcan,
Nimicea orice viaţă în cale.
Pe orice cădeam,
Din salt,
Ca din aripi de vultur,
Striveam.
Rege de aur, zebrat cu tenebre, al fricii !
Tigrul !
Nume de noapte cu fulger în ochi de Satan.
Pînă şi capul de soare-răsare al marelui leu-împărat,
Cu greaua lui coamă de raze roşcate,
Cînd mă simţea,
Apunea,
întorcîndu-se lent şi solemn dinspre tigru,
Nevrînd să-l atingă nici umbra şerpească a cozii.

Pînă cînd,
într-o zi cu sîmbure negru al zării toride,
Sub arşiţă de aur şi vînt în delir,
Din parcă alt tigru,
Cu gura deschisă într-o coptură de iad,
Blestemul căzu.
Ceva fîlfîi,
înnourînd bucuria de-a fi.
Din soarele-fulger al ochilor,
Noaptea deodată ţîşni
Cu aripi compacte de beznă,
încleştat tot mai strîns de-o acvilă neagră,
în cange de fier,
Am săltat,

Ca în pinteni,
Turbat,
Năprasnic de sus am săltat,
Ca cel mai înalt val al trombei marine,
Dar am căzut prelins ca o spumă şi moale
învins.
Si iar m-am încins,
Şi iar m-am zbătut,
Crescînd ca un foc într-o groapă adîncă.
Şi iar am săltat,
Şi iar am căzut,
Ş-am urlat,
Cu toate alarmele-goarnele lumii,
Vîntului vast şi furtunii.
Am lovit,
Am zgîriat,
Am muşcat,
Cu ură şi blestem în gură,
Şi pocnet de coadă.
Şi iar am săltat,
Pornind cu urgia furtunii
Cînd pleacă în lume, cu ape în spume,
Fugind.
Ş-am fugit,
Ş-am fugit,
Dar noaptea creşte cu aripi uriaşe de vultur funebru,
Din zbaterea tîmplelor mele,
Din văzul meu înnegrit,
înhămat de atunci
La pasărea beznei din iad,
Alerg,
Şi nu cad,
Ca un soare
Orbit, cu noaptea pe tîmple,
Pe drumul fără sfîrşit.

I

§
0

*

Mă auzi ?
Noaptea e grea
Sînt inima ta !
Alerg !
O •' Alerg,
ou moartea în mine
g m 3 c e r flră^stea

PARIA

Ieşeam din groapa lui Iov
Cu viermi şi gunoaie,
în păr şi pe trup eu puroaie,
Cu nările-aproape lipite,
Cu ţărnă în ochii rămaşi în orbite,
Cu neguri de noapte în zdrenţe,
Cu mînile reci,
Ca abia deşteptat din somnul de veci,
Am respirat adînc ş-am spus : „Iată,
în soare, lumea luminii.
Fii binecuvântată !"

Fata noastră se duce la bal.
Aşa vesteau toate crengile,
Vrăbiile,
Apele,
Tălăngiîe ;
Ardeau luminile azurului cu dinadins,
Dînd dimineţii de lavandă galben de sulfină,
Primăvara încerca-n oglindă întîia rochie de bal,
Surîzîndu-şi sieşi din grădină în grădină.
M-am îndemnat, uitînd de mine, pe acest picior de rai,
Şi am întins deodată mîna, dar umil, ca cerşetorii,
Spre gloria zilei de mai.

Primăvara, adunîndu-şi poalele rochiei în mînă,
S-a ferit îndepărtîndu-se c-un pas
(Fragedă şi în cruzime tînără livezilor stăpînă).
Mîna a căzut adînc, ca ciutura rostogolită în fîntînă.
Am oftat.
Primăvara nu avea nimica pentru mine.
Şi-am rămas în zdrenţe şi gunoaie,
în afara primăverii,
Singur ca o ploaie.

A început să-şi pieptene alene părul galben toamna
Singură cîntîndu-şi ca de leagăn, cum fac deseori femeile
cînd le cuprinde taina părului.
Ştiind-o ca şi mine singură şi-nvinsă, am întins mîna
spre ea.
Umbrită de a mea,
O clipă, mîna toamnei s-a desprins,
Oprindu-se strălucitoare,
Cu părul roşcovan în mînă, şi-n păr pieptenele blond
de soare.
Nici o frunză nu a mai căzut,
Nici o silabă n-a mai răsunat,
Totul a stat
Ca şi atunci cînd e să cadă fulgul de ninsoare.
Ea mă privea sever şi încruntat cu „du-te".
Am plecat.
Ş-am mers, ş-am mers,
Rătăcitor ca umbra,
Ca şi celălalt şi printr-acelaşi univers,
Apoi, într-un îndepărtat pustiu de zile,
La capătul de noapte al pămîntului,
Unde încep adîncurile negre,
Blajin şi cu pornire bună,
Am întins mîna spre lună.
Dormea atît de alb în galbenul de stea şi vînătul de noapte,
Că pare că ardea
Şi lebădă, şi lotus, şi flacără de nea.
Pesemne însă, deşteptată de străin,
A tresăltat, înfăţişînd în capul ei rotund ca începutul
unui rînjet,

Regina albului de seară
Avea şi colţ, avea şi gheară
Ca dulăul boieresc,
îndurerat, am plecat iară,
Gonit din ultimul popas ceresc.
Duceam stînci în călcîie şi în fiecare mădular un : lasă-mă, mi-ajunge.
Simţeam cum parcă din pămînt de-a dreptul creşte-n gura mea
Un gust amar de mătrăgună,
Nici lunii nu puteam să-i spun măcar atîta : noapte bună !
Şi deodată m-am oprit :
Eram ca turnul stafiilor,
Năruit,
Hîit,
Bătut de Crivăţ,
Bîntuit.
Tu, lume rea,
Ai fost odată şi a mea ;
Mai eşti ?
Sau ai rămas închisă pentru mine ca o carte de poveşti ?
Căci iată, îi chemam,
Dar oamenii nu mă vedeau în răni,
Ca un apus de soare-n mărăcini. Aşa eram.
Ei toţi treceau.
Trăiau
Şi se grăbeau,
Nemaiavînd timp şi să vadă
Coşmarul pe aceeaşi stradă.
Atunci, atît de singur, că simţeam şi umbra că mă doare,
Nu am urlat pustiilor,
Ci am întins mîna spre soare,
Dar soarele s-a răsucit cu-atîta aprigă mînie,
Că deodată noaptea s-a lăsat pe lumea mea.

Cum ? Nimeni nu mă vrea ?
Şi nimenea nu-mi dă şi mie
Măcar un colţ uscat de la ospăţul celor din viaţă ?
Deodată, ochii mi s-au aburit de ceaţă

Şi de la spate, dar aproape, parcă de pe umăr, un glas palid
Ca al frunzelor de toamnă mi-a şoptit :
„Rătăcitorule, ai mers prea mult. **Ai** ostenit.
Bine-ai venit!"
Oh ! în sfîrşit, mărinimia unui glas şi pentru mine !
Am spus : „Cine ?
Tu ! Cine eşti, multaşteptatule ?" gata să-ntind din nou o mînă.
„Nici nu ştii de cînd te-aştept.
Sînt moartea ta.
Intinde-te. închide ochii. Pune-ţi mînile pe piept."

BALADA DOAMNEI

La poarta bizară
Doamna în galben mă aştepta.
Nu mai era primăvară, nici vară,
Dar nici nu ningea.
Tocmai trecuse o înmormîntare.
Doamna în galben mi-o arăta,
Flacăra în soare ca-n noapte ardea
Cu crepe funebru în felinare.
Obrazul mortului galben era
în sicriu de gală, totuşi sicriu tare,
Sub un soare mare.
Am spus : „Doamnă-n galben, bine te-am găsit !"
Parcă a zîmbit,
(Ca o taină mare
Ca din depărtare),
Dar nu mi-a răspuns.
Frunzele cădeau : palori în paloare,
Soarele ardea ca o luminare,
Ca o luminare de înmormîntare,
Alte luminări s-ascuţeau cu gheare,
Tot galben în soare.
Clopote sunau, popi făceau cîntare.
Greieri ţîrîiau ca-ntr-o aiurare,
Mirosea a floare şi-a înmormîntare.
Doamna din grădină
M-a luat de mînă,

Nu mi-a spus nimic,
Dar parcă-mi şoptea
Că la nunta mea
O să cadă stea.
Frunzele cădeau
Oh ! Dar inima ?
Mi-am acoperit-o :
„Vai nu mi-o lua !"
Doamna îmi zmibea,
Straniu mă privea.

Clopotul suna,
Clopotul bătea,
Clopotul cînta,
Clopotul gemea
Groapa răsuna,
Bocetul pornea,
Inima cădea.

Doamna era Toamna.
Iar la nunta mea
A căzut o frunză sau poate o stea.

GALBEN

Oraşul mare se trezise la ferestre de cu noapte
Cînd dimineaţa neagră
Te priveşte parcă de sub mască pe fereastră,
In odaia robinetelor unde te razi absent,
Văzîndu-te aproape noţional într-o oglindă aburită
Repetînd simbolic (fără însă de intenţie) acelaşi gest în spumele săpunului de ras,
Gîndindu-te recitativ la ziua care-ncepe, de culoarea doliului
Şi fără bună dimineaţa. Cui să-i spui ? De ce ?
Prejudecăţi.
Le-ai depăşit.
Nici nu zîmbeşti, nici nu oftezi,
Deşi sătul de toate pînă-n gît.
Pe frunte doar o dungă
De preocupare cotidiană : pîrtia obişnuinţei.
Deci haide, îţi spui singur.
Pleci cu geanta şi mînuşile pleoştite, avînd în gură
Gustul pastei *dentifrice* şi-o ameninţare de dantură.
Afară dimineaţa e albastră.
(Bine că nu ninge sau nu plouă.)
Nu te uiţi la ea. O ştii. N-o vezi.
E ca şi foaia calendarului, e ca şi slujba,
E ceva obligator,
în cer, în loc să fie pe pămînt,
Dar e exact acelaşi lucru.
Tu eşti tu, precum te-arată actul de identitate,

Ea, la fel, e ea, înscrisă
Poate ca şi tine, în registrele stării civile
Ale Aluia-de-Sus.
Cu alte vorbe, e şi ea un fel de funcţionară la uzina de lumină.

*

Mergeam pe-aceleaşi străzi,
Din timp în timp oprit de ochiul roş al semafoarelor urbane
Cu secunde lungi, întocmai ca la *knock-out,*
Şi liberat de felinarul verde ca bomboanele de mentă.
La fiece răspîntie, în uniformă nou-nouţă,
Cu un sceptru ca o zebră-n alb şi negru,
Cu mişcări ca ale şefilor de-orchestră,
Dar rigid automate
Şi declamatoare totuşi,
Agenţi de circulaţie ritmau marele flux-reflux
Şi simfonia cacofonică şi onomatopeică
(Urlet de sirene, roţi scrîşnind metalic, glasuri şi claxoane),
A vieţii cotidiane în oraşul mare,
Detunat de cîte o motocicletă.
Oameni ! Oameni ! Oameni !
(Cum de nu-i găsise Diogene ?)
Uite-i !
îmbulziţi, grăbiţi, urgenţi, opaci, preocupaţi.
Gonind în zi spre altă zi la fel,
Trăind adică
într-un an cu-atîtea sute de identităţi calendaristice,
Că parcă-n fond un an nu e decît
O vastă zi subdivizată.
Nu mai e mult şi ai scăpat de zile.
Apoi : „Nu-nvie morţii — e-n zadar, copile !"
Versuri : vagi reminiscenţe ale dimineţilor şcolare.
Ce curios !
Toţi oamenii aceştia au fost copii !
Cu mîna lor de azi au înălţat ieri zmeie,
Cu ochii lor de azi ceteau poveşti.
Cu paşii lor de azi săltau spre joacă-ntr-un picior
Şi nu călătoreau decît cu aripa covorului persan,

Covorul zburător.
Au scris şi versuri poate mai tîrziu,
Au plîns pe-o bancă-ntr-o grădină publică,
Simțind cum cade chiar pe inimă,
Înceată, frunza toamnei.
Oh ! Cum mă doare inima
Cînd mă gîndesc c-a fost odată...
Deci mergeam,
Cenuşă,
In oraşul de cenuşă.
Cînd deodată
Am văzut ceva uitat,
Ceva atît de minunat,
Că m-am oprit cu aripi la căldie şi pe umeri
Ş-o bătaie de pleoape,
în dimineața nouă
Se-mbulziseră mulțimile de aur ale răsăritului,
Apoi chiar soarele intrase în oraş
Cu paşii lui de aur fabulos.
Oraşul deodată fu de aur roz pe creste,
Ca o fată sărutată.
Una, două, trei.
O sută,
Casele sclipiră galben din ferestre
într-o revărsare ca în noaptea învierii.
Crucile bisericilor fulgerară.
Cărămida astfel luminată
Fu ca trandafirul, parcă dînd mireasmă în culoare.
Creştea din toate o zîmbire
Ca într-un avînt coral.
Piatra înflorea.
Pluteau faguri de miere,
Se coceau caise...
Dar iată,
Se întîmplă ceva încă mai minunat :
Un trotuar întreg,
Atins de o baghetă magică,
Se lumină subit de parc-abia atunci asfaltul sur
Şi-ar fi adus aminte de seninul pur.
Deodată, devenind un bloc de aur tînăr,
Aur galben,

Cum era odată miezul cozonacilor scoşi din cuptor de mama,
Sau cum erau, dar numai în copilărie,
Pui-pui-puii de găină-abia ieşiți din coaja roză,
Piuind sopran pe-o iarbă verde,
Sub un cer de mai cînd înfloreşte liliacul.
Şi oamenii care treceau grăbiți,
Pe-această punte magică a soarelui de dimineață,
Erau şi ei de aur
Miruiți,
Dar ei treceau, ca orbi,
Treceau grăbiți,
Cînd ar fi trebuit să strige :
Aleluia ! Aleluia !
Şi să cadă în genunchi lipindu-şi fruntea de lumina pămînteană
Priveam mereu,
Fără de saț,
Oraşul nou, naiv, încîntător,
Atins de soare,
Cu sclipiri cînd roşii, *şi* cînd verzi,
Ca o enormă jucărie,
Tu,
Oh ! spune :
Nu
Eram din nou copil
La gura sobei plină de mormanele de aur ?
Pe covor,
Cu toate jucăriile grămadă,
Diligentele de tablă galbenă cu caii în galop, de tinichea,
Trenul cu şinele în cerc,
Vitele pe iarba verde din cutia de carton,
Jocul de loto,
Cuburile colorate
Şi lanterna magică...
Toate erau aduse de Crăciun şi Anul Nou,
Stăteau jos pe covor —
Dar nu : covorul lor era inima mea.
Bătea,
Creştea,
Bătea enorm de fericire,

Cuprinzînd norodul jucăriilor care sclipea,
în aurul blajin şi cald al focului din sobă,
La bunici.
Bătea-bătea, cum bat copiii vestea mare într-o tobă.

Oh ! Nu !
Sînt iarăşi în oraş.
E ora slujbei,
Trebuie să plec din nou în viaţă,
Cu indiferenţă, calm, uitare ş-automatisme,
Fără visare.
Bun rămas, galben din soare,
Bun rămas, covor cu jucării,
Tu nu mai vii,
Eu mă tot duc.
Am ostenit,
Prea mult am aşteptat cu ochii mari deschişi.
Cenuşă doar şi vid —
E timpul să-i închid.

AMIAZA DE VARA

...Trecuse sfîntul călare cu fulger în mînă,
Lăsînd dîră, ca apusul soarelui pe apele lungi.

Oraşul era rănit de vara orbitoare,
Ochiul nu cuteza să o privească
Decît acoperit de mila mînii.
Toate ferestrele şi uşile deschise
într-un fel de leşin.

Ameţitor de dulce braţele atîrnă moi,
Ca atunci cînd buzele sînt gîngave,
Ca atunci cînd stelele cad fără de vînt,
Cu o desprindere a fructelor coapte
Ş-a frunzelor line în galben tîrziu de toamnă ;
Aurul mergea pe toate străzile,
Venind din cer,
Ducîndu-se în cer.
Mai uşor decît umbra albastră a fumului de smirnă
Mai transparent decît lumina apelor de munte,
Vaporos în lenea de miere topită a amiezii,
Un fel de surîs din altă lume
învăluia orice contur,
Ducîndu-l pe alte tărîmuri, în raiul uitării de sine,

Sau poate că nu era decît o rană
— Ca şi ferestrele deschise larg în aur —
Rana dinspre cer a tristeţii de-a fi.
Plînsul era pe-aproape,
Dar nu se destăinuise,
Cum aşteaptă cu ochii umezi apele înainte de-a înflori
înalt,
în havuzul ţîşnirii lor.
Străpuns de lancea Sfîntului,
Lutul meu simţea, prin îngenuncherea,
Cu ochii acoperiţi,
A sîngelui spăimîntat,
învierea inimii.
Din ea pleca, plutind,
Ca odinioară pe ape,
Pasul de aur în aer
Al teilor înfloriţi.
Aurul mergea desculţ pe toate străzile,
Cu ochi albaştri de vară şi părul lung al soarelui pe spate,
Ducînd în mînă ceară şi miere, lujer şi flacără,
Toate învierile lumii,
Peste toate mormintele lumii.
Pe marginea unei fîntîni
— Inima mea ! —
Dragostea şedea cu mînile pe ochi.
Şi nimeni nu ştia
Dacă surîde
Sau dacă plînge
Fîntîna mea.
Beţia aceasta nu avea vin,
Lumina aceasta nu avea lampă.
Aurul mergea peste tot,
Cu vara,
Fără umbră,
în locul omului,
în văzduh,
Strălucea
Miracolul golului,
Soarele,
Cu toate razele pe frunte.

EU-ÎMPĂRAT

Primăvara se naşte din zîmbetul buzelor mele
Sub care dinţii sclipesc — cînd uit că trăiesc.
Această aproape poruncă e doar în treacăt, uşoară — dantelă de veac în dantelă.
Alb liliacul, tînără floare de măr,
Vişinii verzi luminoşi şi toată făptura floriei dinţii,
Pînă-n clopot de Paşte,
Albăstrimea de mare sineală, a noului cer ;
Teii cu miere în floare
Şi stea în dulceaţa culorii de aur.
Şi floarea suavă a viţei-de-vie
Pe galeş azure coline,
Salcîmii cei albi ca o toarsă de îngeri lumină de lună,
Castanii în largi, de brocarturi, somptuoase crinoline,
Şi tot ce adună sub cerul de mai
Creanga de floare şi apoi de frunză
îmi aduc şi-nmulţesc surîsul de o clipă,
Cinstindu-l cu balul pădurilor verzi.
Genele mele clipesc în pilc de cocoare,
întoarse din nou.
Nici un îngheţ nu mai e,
Bunele ploi cu picioare înalte
încep dănţuiri de argint şi cristal,
Răscolind aroma ţarinii.
Mînile morţii, învinse, lasă să curgă mierea de mai
Din fagurul marelui soare.
Sprintenul trup mlădios al izvoarelor vii,

Pe fraged prundiş,
Se-mpleteşte cu păstrăvi în undă şi spume.
Ies căprioare,
Sau înfloresc ;
în poiana cu raze, în iarba cea verde,
Vin cerbii,
Gu nări fierbinţi şi coarne-cunună,
Totul, străpuns, se coace din răni.
Fluturii bat din palme naive,
Ca şi hulubii sub cerul albastru ;
Rîde pămîntul,
Cu desimi de ierburi şi floare măruntă de mai.
Soarele creşte spre aur fierbinte.
Vin trandafirii,
Desculţi ca şi zorii,
Şi iată, punct de mărgean,
Care creşte rotund şi lucios —
Cireaşă,
Cărnoasa cireaşă de mai,
Neagră ca ochiul ţigăncii
Sau roşie-viu ca oul de Paşti,
începe tumultul sevelor toate,
Gîlgîie surd,
Astfel se-ntîmplă cînd buzele mele surîd.
Eu-împărat
Poruncesc : Primăvară,
Şi este.

Cînd dragostea tună tumult de cascadă
în inima mea,
Numele sîngelui roş în trupul păgîn —
E vară.
Trîmbiţă de arşiţă înaltă, marea clamoare,
Vară,
Nume cu fulger şi raze,
Puzderii de broaşte în bălţi copleşite
Toacă, ciocnesc şi duduie
Pînă la vaier şi pocnet
Numele ei.
Parcă se bat din nou în poveste
Munţii în capete sparte,

Răsună surle şi tobe-n delir,
Gîlgîie lumea : iunie-iulie-august,
Fulger din fulger,
Soare din soare,
Zări de cuptor,
Jaruri de maci agreşti se-nfierbîntă
în lanul de raze solare al grîielor blonde ;
Livezile gem de podoabe rotunde,
Caisa de aur, piersica-n sînge de rodii,
Para de ceară cu lacrimi prelungi de madonă,
Harbuzul
Cu-amurguri în doagele verzi —
Foşneşte belşugul în undă de fluvii, în papuri de lacuri,
în marea sărată şi-n oceanul cu adînc fabulos,
Şi balauri,
Apele toate, purtînd în ele taina potopului,
Cad şi decurg,
Ca o mantă cu fald,
De pe umărul meu de titan.
Astfel mă plimb
în aur ;
Lumini,
Belşug. .
Eu-împărat
Poruncesc cu sîngele meu :
Vară !
Cînd dragostea tună tumult de cascadă
Şi cade
în inima mea.

Cînd melancolia
Fumegă palid pe naltul de frunte, ca luna pe zare,
Noaptea începe în urma paşilor mei,
Ca o umbră a inimii îngreuiate pe vaste întinderi albastre.
Lumea încet se usucă şi lin ostenit se prefiră în galben de toamnă,
Stele cad lung, ca spinarea răpusă-n galop
De săgeata vrăjmaşă,

Frunzele-n vîrfuri de lănci ruginite — oştile-nvinse,
Totul se-nclină, s-apleacă, se frînge şi cade.
Steaua, inima, frunza, fruntea —
Marele glas al vieții apuse se stinge —
Cine oftează-a moarte ?
Şi cine cutează să fie în viață ?
Nouri s-adună ca anii
— Pîcle şi fum —
încep tăceri dinspre gheţuri polare, vînturi pustii,
Trec corbii
Şi începe să ningă rar şi scrumit.
Eu-împărat,
Ca o altă Islanda,
Cînd melancolia îmi pune coroană de lună pe frunte,
Numele meu de apus e Toamnă.
Iarna,
Clopot de moarte,
Dangăte reci.
Şi totuşi, Eu-împărat,
Acesta,
Al toamnei, al verii, al iernii
Şi al primăverii,
Al vieții depline,
Sînt tare învins.
Numele meu dintre voi, o, frați de pe zare, o, frați din valea tumultului vostru,
e Singurătatea.
Lăsați-mă deci să mă întind
cu brațele cruce pe piept.
Lutului meu zbuciumat — somnul de lut,
Versul meu aprinde făclie de moarte.

TUMULT

Vin ca oltenii dimineţii, care strigă, legănîndu-şi coşurile cobilitei
„Hai la..."
Astfel cleschizînd ferestrele, care sclipesc în soare, începîndu-şi ziua,
Ca şi ei, dar fără glas,
Decît al pasării văzduhului şi crengilor,
Vin dinspre soare cu „cireşiie-cireşile",
Atît de vesel lucii şi de fraged roşii,
Că în ochi străluce amintirea săruturilor dintâi,
Ale vacanţelor de vară lungă.
Duc spre despletirea florilor de tei
Harfa de aur a albinelor.
Clădesc bujori, garoafe, crini, zambile ş-alte dulci orbiri
în coşurile plutitoare pe pămîntul cald,
Ale ţigăncilor de lut, tutun şi umbră,
Cu lumină-n dinţi şi-n coada ochiului,
în soarele livezii,
Coc
Mărul văratec, para busuioacă, piersica, rencloda
Şi harbuzul,
Strugurul îl cresc şi îl aprind
în fusta viei,
Dînd boabelor rotundul luminos al sinului de fată.
Prevestesc cuptorul plinilor de soare şi sclipirea roşie a jarului,

Şi argintiul spuzelor
în grîiele cu maci şi fluturi toropiţi.
Şi sînt galopul de argint şi fulgere al ploilor,
Torent pe-acoperişe,
Gîlgîiere în burlane,
Cu detunete de tobe uriaş dezlănţuite,
Şi pîrîituri ca de copaci rostogoliţi din codru spre prăpăstii,
Spăimîntînd şi mama, şi copilul,
Pînă la aprins de luminare la icoană,
Vineţind ferestrele cu noaptea rea.
Dar deodată rîd şi las să cadă-un curcubeu
în genele copiilor degrabă răsucite afară,
La fereastra jilav însorită a furtunii duse,
Cu un deget care vrea s-atingă zîmbetul plînsorilor de sus.
Eu umplu luncile înalte ale munţilor
Cu pulberi de vitraliu : flori şi fluturi de munte,
Şi dau ierburile care cresc de-a dreptul din smaralde, '
Deopotrivă sevă şi lumină-n
Ţînţărit şi bîzîit de gîze mărunţele,
Care sună-sună-sună...
Umplu apele spre văi, dîndu-le spume ca salcîmul înflorit,
Dau licăriri mărgăritare vinetelor mări întunecate,
Portocale, crengilor mediterane,
înălţimi de soare în azururi
Radioasei ciocîrlii.
Iar noaptea, luna mea, încinsă cu turban,
Şi-n străveziu burnuz,
Vrăjeşte,
Bulbucind tam-tamuri africane-n guşa broaştelor
Tînguitoare,
Şi înnoadă umbra trupurilor tinere,
Pînă la geamăt,
Dulce scîncet, oftări adînci
Şi palidul leşin cu cearcăne !
O ! noapte albă.
Şi păgîne trupuri tinere, cu sîngele ca zmeura
în cofele ţigăncilor.

Toţi greierii mă ştiu : n-am somn în genele albastre,
Cum nici ei în struna lor de noapte.
Mă cunosc şi stelele cu tremur
Ca de mîni care se caută
Să se dezmierde,
Pe culcuşul sărutărilor adînci.
Şi totuşi, dimineaţa, dar cu cearcănul azurului,
Cresc ascuţit ca rîndunica,
Săgetînd,
Sporesc,
Mă-ntind,
Ca inelările în apele adînci,
Splendoare din splendoare,
Orbitor în orice văz sau oglindire,
Pînă la suprema arşiţă pe creştet a amiezii.
Cînd deodată despletesc tot părul lung al soarelui
Şi-mi desfăşor pe lume aripile-atît de vast,
încît acopăr cerul dintr-o zare într-alta.
Nu cu noapte,
Ci cu auria mea dogoare
Luminînd.
Iubeşte-mă !
Sînt iulie.

IA-MA

Sînt în adînc şi în negru.
Zadarnic încerc să mai cînt;
Răsună tot marşul funebru.
Viaţa m-apasă,
Avîntu-i sleit,
N-am întîlnit nici o coasă,
Dar tare-s cosit.
Caut s-apuc o pulpană, o lumină, o mînă,
N-ajung.
Stau prăvălit în adînc de fîntînă,
Şi totuşi drumul mult încă-i lung.
Cad
Şi tot cad,
Zdrelit şi ciung,
Nici un vad,
Nimic nu mă cheamă.
Pe fruntea mea nu e nici o năframă.
Iar cad.
Şi iată-s oprit, înnegrit, pe ultima treaptă de iad.
Sînt fundul fîntînii ;
Lumina-i abia cît o scamă —
Eşti ciutura.
Ia-mă.

POEM SIMFONIC AL ORAŞULUI ZILEI NOASTRE

Cadă
Năframele dulci de pe faţă ;
Ochii deschişi ou fulger de facle spre viată
Vadă.
Mînile
împlînte-se-n coama sirepilor faptei.
Urechea adîncă
Audă
Pînă-n afundul păgîn al ecoului viu.
Iar gura,
Din nou,
Cu limbă de clopot,
Şi tot adîncul bărbat al făpturii
Cuvinte,
— Trăsnet şi tunet pe munte —
Şi cînte ;
„Eu sînt cetăţeanul oraşului mare,
Mînjit de zguri şi funingini,
Strident de sirene de fabrici, claxoane, goarne, ţignale,
scrîşnet de frîne subite,
Şine, uzine, hăli şi furnale,
Ciocane chiloase,
Pistoane, motoare, baroase,
Şantiere de scîrţîitoare, zăngănitoare şi ameţitoare con-
strucţii,
Prăpăstii de scripete-n cer şi-n adîncul crăpat,

Ca pe-acele uriaşe vapoare care-nghit tone în port
Pe pragul plecărilor albastre.
Oraşul ritmat de agenţi de un plastic abstract,
Turnaţi uniform în borcane de sticlă,
Cu gestul exact,
Dînd de acolo comenzi cu lumini sacadat sclipitoare,
Cînd verzi ca rachiul de izmă şi solzul din ochii vădanei,
Cînd roşu-carmin ca vişinata şi buza codanei.
Oraşul turbat cînd trăieşte diurn
Prin amiezi orbitoare de iulie,
— Arşiţă, fulger şi talger —,
în avalanşă încinsă de roţi,
Şi duduitor ca tam-tamul zării cu broaşte cînd tace noc-
turn.
(Te întrebi : unde-i Domnul ? în ţarcul cu morţi ?)
Oraşul !
Mai mult decît tentacular substantiv,
Exclamaţie,
Verb exploziv.
Iar noaptea, aprins ca în cozi de păun, constelaţie.
Necontenit ca tic-tacul,
Ritm fără somn al zilei de lucru-n secunde, minute şi ore,
Al ministerelor, şcolilor şi al uzinelor veşnic în flux şi
reflux,
Cu cadenţe sonore,
Şi al săptămînalei duminici care zburleşte mulţimea în
enorme arene,
Unde de-a lungul ovalei peluze,
Pe geometria smaraldă a verdelui gol
Sălbatecul mînz în galop al puterii sportive e mingea
rotundă
Cu fulger în colţul de sus,
Knock-out în *schoot,*
Foot-băll!
Oraşul afişelor zilnic schimbate,
Explozii de litere, gest şi culoare,
Oraşul c-o mie şi unul de glasuri sub soare,
Chiop-chiop-cărbunele, chiop !
Vibrează văzduhul, urechile ţiuie,
Parcă în toate pulsează zănatecul

Hop ! *Allez — hop '.*
Oprit deodată în pîntecoase autobuze şi săgetătoare
tramvaie,
Hîc-bîldîbîc, ca sughiţul, la stop.
Oraşul cu circuri,
Talcioc.
Atenee.
Piaţa de Flori.
Cu parcuri, străzi bandajate, asfaltul crăpat,
Cazane de smoală topită,
Faruri spectrale în noapte,
Fumuri înalte cu gît bălălău de girafă-n palmieri
Şi gări.
Răspîntii urgente de trenuri,
Miros pipărat de cărbune în nări.
Tumult gîfîit şi refrenuri.
Olteni, geamgii, fier vechi, iaurgii,
Lăptari, lingurari, spoiangii, ursari, tocilari.
„Haine vechi, haine vechi cumpărăm..."
Vînzători de ziare : dervişi urlători ai ultimei ore.
Coşari
Negri ca lampa care filează,
Şi ăla cu clopot, deodată, la poarta deschisă,
Cărînd de acolo gunoaie.
Şi ăl care intră tiptil ca fitilul în aburite guri de canal,
Şi paparuda cu dans deşucheat pentru ploaie,
Şi avionul de fum detunat argintiu, caşmir deşirat în azur
abisal,
Camioane în hăli cu halci roşii de carne,
Stive,
Apusuri de soare,
Rubens, Rabelais,
Şi răsturnări agresive, pe toate, orice.
Şi tone de peşti brumăriu-sidefii,
Lunari ca pădurea de fagi,
Dar în sînge.
Nisetru, moruni, calcani, scrumbii fumurii,
Crapi graşi,
Cu garoafele ude din burta plesnită
Şi solzi argintii.

Chiop-chiop !
Miez — hop !
Cobilite pe umăr în mers legănat,
„Hai la..."
Treee-un refren hai-hui : tra-la-la...
„Ghiocei-ghioeei ! Hai la ghiocei !"
„Să-ți ghicească baba !"
Copacul cu vrăbii de-arginți, zurgălăi : ce-i ? ce-i ?
„Geam—geamuri."
„Spoim tingiri !"
„Lustru facem fnamos !"
Tumult cu scîntei de glasuri subțiri...
Şi deodată, iată :
înfloreşte iar liliacul cu rochie albă de fată.
Apoi, vara, ou amiezele blonde de soare de tei
Şi crinii luminii şi lenile ei,
Şi somnoros bîzîit de bondari lîngă tîmpla de flori a grădinii,
August cu pere şi piersici, şi topatani.
Septembre cu struguri şi nuci,
„Vacanță, te duci !"
Şi-ndată, cum ai întoarce ou deget de seară o filă,
Zălogul de aur în frunză al toamnei.
— Octombre, noiembre —
Oraşul albastru de ploaie
Cu soare electric —
O filă ! Numai o filă !
Şi-i iarnă cu ger în surîs, o ! copii !
O ! moşnege Gerilă !
Lasă, că vine iar cu cireşi la urechi primăvara.
*
Oraşul acesta foşgăitor şi zburlit de viață,
Contradictor, polifonic, strident, paradoxal şi complex
E de toate : prea mult ?
(O, dragul tumult !)
Şi din toate oleacă...

...Dar acum vreau să-1 trag dintr-o dată din teacă,
Unificat,
Comasat.

Lucios, tăios şi tare,
Ca pe-o uriaşă spadă de luptă
Pentru paradă şi sărbătoare
— Soare-răsare,
Uriaş cu chică de flăcări
Şi chipul de aur al zării,
Tu calci ciorchinii culeşi din via de sus a luminii,
Cu goale, sprintene — monumentale picioare,
Soare,
Toate cupolele ard,
Ferestrele sînt în delir, topaz şi extaz,
Şi lungile, şerpuitoare şine
Fulgeră în albastrul de rîndunică-al metalului
Purpuriu de rubine.
Oraşul în zori de ceață opală
Clipeşte deodată,
Vulcanic,
Ciclopeian —
Față în față cu aurul mare
Al colosului soare călare pe zare,
Titan.
Oraşul se scoală din vînăt de noapte-n picioare
Să se măsoare cu astrul,
începe albastrul de floare de cicoare-a luminii
Şi vastul.
Omul, în sine obscur,
Curge din nou înspumat în mulțimi miriapode
— Nil, Eufrat, Don, Gange, Amur —
Sau chiar peste...
Aşa s-ar putea boteza aceste
Superbe fluvii umane în soare, agale,
Cu revărsări sculpturale.

Soare!
Frate de zare,
Eu sînt Ion Zlataust,
Cetățeanul oraşului mare.
Deci mă ridic,
Înalt mă ridic,
Voinic,

Şi cuvînt peste tot ce-i în vale pitic şi peltic.
Adunînd în vastul meu piept
Tumultul de viaţă
Ce curge-n văzduhul de raze, Niagară,
Pe lingă ţigănci cu explozii de crini în mîni de secară :
Eu, cetăţeanul oraşului mare,
în dimineaţa aceasta a zilei de lucru
— Luni, marţi : orişicare —
Clădită pe piatră, oţel, asfalt şi beton,
Cu clamori de ziare, sirene de fabrici, roţi şi claxoane
Şi rotative duruitoare,
Şi negru fum pe batiste,
Şi poate că-n ceruri cocoare —,
Cu o mie de trîmbiţe în buza de jar
Şi creste de roşii cocoşi,
Pojar în delir al dimineţii,
Cuvînt peste vînturi :
Slavă la toţi pe aceste grase pămînturi !
Şi iar slavă vieţii !

SOARELE

înclinat cu umbre şi stingeri de lampă tîrzie
Pe milenarele răni ale lumii,
Am aşteptat, neatins de somn dimineaţa,
Ca pe o oaste cu care am să lupt.
Şi cînd, îndelung trîmbiţată de crestele roşii,
S-a desfăşurat în galop de argint,
Am spus într-o aspră trezire
Cu glasul în cer, căpeteniei ei :
„Soare, de-ajuns".
Braţul meu a irumpt cu vulcanii,
Dar fără neştirea cu furii de taur în spaţii
A oarbelor lave cornute,
Ci drept ca balanţa dreptăţii,
Ducînd-o în slavă !
Acolo, aşa cum îngropi o ciutură grea
Cufundînd-o-n fîntînă,
Am prăvălit arzătorul soare-al luminii
în udă noapte adîncă.

Lumea, deodată, în beznă,
A stat chinuit, fără văz,
Zidită în iaduri,
Gemînd rugăciunile spaimei,
Spre Judecata de apoi,
Iar fiarele codrilor şi-ale pustiei

S-au bulucit urlător,
Alcătuind laolaltă
Cosmica față-gorgonă a groazei.

Eu, înălțat peste toată suflarea hîită,
Cu tîmplele-n duh
Şi mîna încă fierbinte de faptă,
Am pus peste zarea ucisă alt soare,
Roşu ca litera sfîntă din evanghelii.

Lumea a răsărit din înec,
Auroră.
Tot ce a fost s-a ivit ca din coşmar,
Deşteptat cu mirare
în altă lumină
Şi alt început.
Omul, frate cu omul,
S-a lepădat de scut şi de lance,
Gonind din adîncuri mînia şi ura străbună
Cu vînatul lor de furtună la pîndă,
Apoi, avîntîndu-şi inima larg izbăvită de zboruri
Spre toți, peste maluri.
Lupul, purtat luminos de o albă visare,
S-a strecurat şi mai blînd
Decît oile lînei, ca fumul, cu ele, pe iarbă, între miei.
Colții oricărei fiare n-au vrut să mai muşte
Cercîndu-se albi peste sînge spre zîmbet.
Gheara n-a vrut să mai fie tăioasă,
Ci s-a oprit mătăsos,
Arcuindu-se a joacă mirată : Crai-nou.
Leu-împărat cu fața de soare,
Tigrul,
Jaguarul,
Crocodilul,
Scorpia rea,
Brațul hercule al şarpelui boa
S-au catifelat în uitare de sine,
Blîndețe şi pace —
Ca jucării, pe-un covor de Crăciun,
Pentru mîni de copii.

S-a stins pretutindeni
Mînia şi vrajba,
Harța şi ciuda pizmaşă
Din om,
Din văzduhuri
Şi din adîncuri — oiicare ale firii.
Marea cea mare, muntoasă de valuri,
A stat ca un piept care-şi ține suflarea.
Topindu-se-n foşnete line,
Domol pieptănîndu-şi răscoala,
Apoi, limpezindu-se astfel că parcă pe-ntinderea ei
Fără capăt
S-a desluşit un văz îngeresc
Din cei mai albaştri ochi ai mirării luminii.
Nimic pe pămînt,
Pe ape,
în cer şi văzduh —
Decît pace
Şi parcă o rază, ca pe-un obraz miruit.
Atunci m-am trezit.
Căzută în luptă cu cerul, inima nu mai era
Noul soare al zării,
Ci iarăşi şi iarăşi subt coaste
Steagul cel mai învins.
Am oftat cu fața spre soare
Şi n-am spus : „De-ajuns !" ca în vis
Am tăcut, străpuns cu lănci de armata luminii,
Şi iar am oftat.
Soare, sînt ostenit de zilele vieții,
Dă-mi noapte...

QUOUSQUE TANDEM..

Dar pînă cînd doi şi cu doi or să facă tot patru ?
De-ajuns ou acest teatru
Al ipocritei, hibridei şi consacratei logice.
Pentru ce ?
La gunoi cu sclerozatele aritmetice,
Daţi-mi absurdul, unde e seva,
Adam şi cu Eva,
Proaspeţi, nemijlociţi, ieşiţi din mîna lui Dumnezeu,
Neştiutori de bine şi rău ;
Erau în rai, dar nu în logică,
Atunci cînd au rodit prin şarpe
Fapta ilogică
A păcatului ispititor.
Bravo lor !
Ei doi, oameni de sînge şi lut,
Au vrut
Iubirea
Şi, gîlgîind de sevele ei, au vîslit în neştire.
Frate şarpe,
Ademenire de harpe,
Bine-ai făcut
Dîndu-le lor neştiutul ştiut.
Ci vie
A şarpelui unduioasă domnie,
Atunci eu, omul, punîndu-mi
Superba tichie — a nebunului —•
Voi răcni în stupida ureche a surdului :
„Uită-te la mine : Sînt împăratul Absurdului !"

PACEA PĂDURILOR

Pluteşte iulie deasupra munţilor
C-un murmur toropit de zmeu suit ameţitor
în vară.
E atîta argintire de albăstrime,
Că numai privind pădurile şi munţii —
De-un albastru înspre brumăriul prunii —
Ştii deplinătatea sclipitorului azur,
Şi e atît de bine, că respiri adînc,
Cu faţa-n gloria amiezii
Calde.

Cele două seminţii, a bradului, ş-a fagului,
S-au întîlnit acolo,
Pe o coastă,
Unde-ncep smaraldele poienelor de sus
Şi vulturii bălani.
Pădurile, mai la o parte şi în urmă-s
Oaste
Aşteptînd un semn.
în fruntea fiecăreia, cîte un uriaş
Al fagului şi bradului
Se împletesc astfel cu ramurile
şi cu umbrele,
Că par îmbrăţişaţi pe cea din urmă treaptă a azurului
în numele pămîntului.

Bradul sever în pelerina acelor
Şi ascuţit de rugăciune
E pe pragul dinspre ceea lume.
Mărgărităria lunii stăruie şi ziua-n coaja fagului,
înveşmîntîndu-1 cu luciri molatec sidefii
Ca ale trupului,
Ca taina sinilor, a coapselor, ş-a umbrelor.
Pădurea fagilor e-un mal
De ape leneş luminoase,
Unde-atunci s-au dezgolit femeile
Pentru scăldat în vară,
începînd cu Eva şarpelui din nou lîngă Aclam
Dar nu-i aşa, nici altfel,
Nici întâmpinarea de pe culmi a seminţiilor copacului
nici îmbrăţişarea dinspre buza de garoafă a păcatului.
E luptă grea.
Omul, sfîrşit, ar gîfîi,
Simţindu-şi duduind sub coaste şi în tîmplă inima.
Pădurile-ostaşe însă n-au odihnă,
Nici popas
Şi nici dorinţi de-a sufla.
Zi, noapte — ele luptă tot la fel de îndîrjit,
Anul făpturii fiindu-le abia o-ngustă zi
Cu patru pîlpîiri de anotimpuri
Pentru marea bătălie.
Vin vrăjmaş una spre alta din genuni,
Să ucidă.
Faţă-n faţă-n spaţiul pastoral
Par visător oprite,
Dară ele cresc mereu,
Fieştecare aducînd pe crengi şi-n rădăcini
Mormîntul celeilalte.
Fagul, ca un şarpe boa, balaurit,
Cu limbile în crengile fîşîitoare,
Gîtuie,
înnoadă,
Sfarmă dulce.
Bradul vîrfului de lance,
Verde ca veninul,
încărcat de umbră mortuară,

Suge soarele,
Usucă
Şi sleieşte.
Sînt păduri de uri care merg
Una spre alta,
Veac din veac.
Dar pasul lor nu tună ca o talpă ostăşească în atac,
Nici arma lor nu bubuie :
Numai tăcere, transparenţă şi arome.
Nunta morţii line.
Cadă stelele puzderii,
Pînă cînd, într-un alt mileniu,
O pădure dintre două va învinge,
Ridicînd victorioasă peste leşurile celeilalte
Steagul sevei !.

Cîntă cucul, lin, silabele de fluier pastoral,
Şi trece veveriţa printre cetini
Ca surîsul candelilor pe obrazul de icoană ;
Albăstreşte peste vîrfuri neclintită-n moale adiere
Cerul îngerului.
Cresc pădurile lui Dumnezeu pe munţi,
în soare şi albine.
— Tatăl nostru ! —
Fiecare legănînd duios o moarte pentru sora ei.

CASTELUL

Veneam din mine,
Dintr-o vreme şi un fum adînc,
Călare.
Singur,
Poate că învins,
Pribeag, desigur.
Şoimul vînătorii fîlfîise, mistuindu-se In zarea
Cerului ou moartea,
Cetluind un gol
Pe umărul îngreuiat.
Mă-ncredinţam că nu visez
De vreme ce-auzeam ca tunetul unei cascade nevăzute
Inima sunînd,
Copita calului,
Viaţa.
Ochii nu se întîlnis-eră de-atîta vreme
într-o oglindire limpede
Cu chipul meu,
încît nu-l mai păstram întipărit în apa **lor.**
Cîteodată m-atingeam cu degete de orb
Numai pe frunte,
Rămînînd într-o mirare-ngîndurată.
Eu !
Aievea ?
Sau numai în gînd ?
In gîndul somnului

Sau al treziei ?
Şi mergeam,
Mergeam,
Ca în povestea vorbelor : „Ş-au mers, ş-au mers..."
Fără să ştiu : de ce ?
Şi încotro ?
Poate că numai inima mă îndemna,
Sau sora ei,
Copita fără somn a calului.
Sau, cine ştie, vreo rază
A milostivirei unei stele
Mă călăuzea
Spre locurile unde îngheţul morţii e învins
De frăgezimea-nfiorată-a apei vii...
Cînd, deodată, rupt din mine, am tresărit,
Cu fruntea încordată
Şi cu arcul inimii întins pînă la fulger,
Căci în zarea văzului, acolo unde sihăstriţi în vînătul înaltului
Sînt munţii,
Răsărea ca ei un craniu
Care mă privea cu întunericul orbitelor,
Solemn,
Chemîndu-mă la el din valea calului.
Copita ridicată s-a oprit.
Şi coama s-a înfiorat ca la ivire de dihănii.
Clipa însăşi ridicase oceanic val înalt,
Gata să cadă-n spume,
Dar cu-ncetul mi-am dat seama
Că era numai o amăgire-a văzului,
în faţa ochilor treziţi aveam doar un castel
Clădit pe stîncă
Şi cuprins de gheţurile şi nămeţii piscurilor
Sau poate albit de varul lunii pline.
Straniu, astfel, în amurgul zilei de cenuşă,
Cînd lumina scade înspre umbră,
După ce luase chip de craniu,
în întîia clipă,
Ca să mă privească negru, cu orbitele.
Dar pe măsură ce creştea castelul alb,

în ochii dilataţi
Se arăta că nu-i nici nins şi nici lunar,
mai curînd de scrum, rămas aşa după prăpădul unui foc,
Gata să cadă pulbere,
La o atingere cît de uşoară,
Moaşte de castel păstrată sub boltirea unei sticle.
Cînd, deodată, inima a izbucnit
Cu vulturi, steaguri şi urale.
Ca o oaste-ajunsă la liman,
Acolo, între zidurile amintirei regăsite,
O lăsasem pe frumoasa adormită
Cînd luasem calea pribegiei,
Tot călare-n arme şi cu ochii uzi,
De om care se duce peste inimă.
Acum, castelul din poveste pîlpîia
Ca vălul de mireasă
Prins în întregime şi ţesut
în aţe de păianjeni,
Una peste alta,
Val din val,
Ca undele unui înec adînc.
Am stat bătut de amintire,
Ca în vînt,
Mai înainte de-a intra în nourul oprit.
Pe urmă am descălecat încet,
Făcîndu-mi semnul crucii.
Drumul s-adunase în genunchi,
Lăsîndu-mi bolovani,
Ca rîul revărsat din munte.
Totuşi, am pornit cu pasul meu,
Trăgîndu-1.
Paloşul, fratele meu, luci tăios,
Ca pentru praguri de balaur,
Despicînd apăsătorul fum urzit.
Aproape nu se auzea nimic
Decît oceanul înstrunărilor tăcerii ;
Paloşul tăia mereu, înaintînd
Ca prora acvilinelor corăbii
Cînd despică spuma apelor.

Nici o ivire
Sau împotrivire,
Decît pînzele, ca un troian de molii
Sau fantome.
Fiecare pas mă prăfuia,
Albindu-mă.
Poate că încet cu-ncetul
Nu voi fi decît un fum
cu paloş.
Porţile se deschideau în calea lamei,
Uşile de fier masiv, la fel.
Numai că totul palpita în pînze,
Ca în aripi moşnegite,
Şi domnea, sporind mereu o apăsare.
Ca a genelor,
Cînd vine somnul,
într-un întuneric alb.
Chiar dacă soarele
Cu tot tumultul razelor de vară
Ar fi răsărit în bolţile castelului-fantomă,
Ceaţa dinlăuntru l-ar fi despuiat de raze
Şi l-ar fi lăsat s-atîrne ca o frunză moartă-n alb de brumă.
Eu mereu îmi petreceam pe frunte degetele unei mîni de orb
Şi iar înaintam
în pas cu paloşul,
Privind şi revăzînd
Ş-abia recunoscînd ce-a fost,
în scămoşarea aburului,
Care-ndepărta în năluciri de zare
Tot ce era abia la o întindere de mînă.
Iată şi păunii !
Ceaţa deasă le stinsese
Fastul nopţii lor de vară
Din vitraliul cozilor cu fulgere albastre.
Oglinzile de odinioară, acum zidite,
într-un var scămos,
Nu mai luceau —
Orbiseră.
Ogarul, luminos în anii de poveste,

Ca un crai de lună,
Care îşi lăsase cerul
Pentru doamna foşnitoarelor plimbări,
Acum dormea, ca spermanţetele unei luminări,
Pe un prag al inimii, uriaşe,
Căci parcă ea s-a ridicat
Să mă întîmpine,
Lovindu-mi pieptul ca un vînt
Venit pe-un geam deschis.
Ogarul n-a lătrat la om străin,
Nici nu s-a gudurat
Cu regăsire.
A crăpat un ochi, prin ceaţa care îl ţesea
într-o gogoaşă alburie
Ca pe un vierme de mătasă.
M-a privit cu stingere de stele-n văz
Şi s-a închis din nou
în scoica fumului.
Am depăşit şi pragul
Ş-am intrat, gata s-alerg cu braţele întinse şi cu sîngele
în triumfuri,
Cu toate stîncile din piscul inimii
în prăvăliri tunătoare,
înlăuntru, sub acelaşi baldachin
Cu aurul albastru-al cerului de vară în ţesut,
Acum mucegăit în gheara gerului scămos,
Frumoasa adormită
M-aştepta,
întinsă pe culcuş ca un fuior de borangic.
M-am despărţit de paloş,
Şi îndată, credincioasa lamă s-a şi stins,
Ca apa care-ngheaţă în ninsoare deasă,
în genunchi, cu mîni de rugăciune,
Am pornit spre baldachinul tainei.
Se întrupa în ochii dilataţi,
Ca o corabie-fantomă prin văzduh de ceaţă,
Preacuratul ei culcuş
Pe care de atîta vreme odihnea,
Lactee-n noaptea ei de vară.
Dar nu-i zăream decît conturul nebulos
Căci fumegoasele urzeli ale păianjenilor

Mistuise gleznele subţiri, condurii-rîndunele,
Luminosul piept
Şi, ca-n altare —
Radiosul ei obraz,
Cu gene pînă-n inimă,
Acum pierdut în ceaţă
Ca un cer.
Un timp am stat aşa,
Pe-o margine de ţipăt,
Pînă cînd, într-o tăcere-n care
Tresăreau făclii
şi rugăciuni
şi lespezi date-n lături,
Ochii ei au pîlpîit, ca atinşi de raza învierii,
Deschizîndu-se treptat,
Atît de mari şi de limpezi.
Şi-n oglinda lor de luminoasă noapte
Mi-am găsit obrazul.
Oh ! al cui ?
Reîntâlnind în masca lui ele os şi mucegai,
Cu găuri în orbite,
Craniul,
Cea clintii ivire-a castelului-fantomă,
Care nu era decît în spaţii
Oglindirea mea.
Am îngăimat cu geamăt
Astfel regăsindu-mă în ochii dragostei :
Du-te, Moarte,
Şi m-am stins.

MĂRUL SĂLBATIC

Acolo, deodată, în salt,
E Piatra Craiului,
Cu frunte şi nume înalt,
Vînăt de aspru şi cu pisc de argint fulgerat,
Ca o poartă a raiului,
Muntele stă luminos la capătul plaiului.
Iar în vale,
Faţă în faţă cu muntele mare,
Mărul sălbatec, de mult fără rod, stă în blestem şi uitare,
Ca o mireasă de scame.
Ocolit cu fior de făptură,
Alb ca în spume amare de mare,
Alb ca o ceaţă.
Putred de alb, nouri de sare,
Făinos ca luna în înnourare.
Cusut în bale de aţă.
Lemn mort, măcinat şi scrumit.
Fum împîclit,
Zid năruit.
Ochi milenar orbit de albeaţă,
Smoc năclăit de ninsoare,
Hoit viermănos putrezit pe picioare.
Din nou Iov, în aceeaşi biblică viaţă,
Troienit de lepre, puroaie, buboaie...
Părinte înalt,
Crai al luminii din zări triumfale,
De ce ai vrut să fiu la poalele tale
Mărul sălbatec, ce nu se prăvale,
Mireasa în trenţe de putrede scame din jalnica vale ?

MOARTEA PITICULUI

Acolo, în mare îndulcire de soare şi-n cuib de verdeaţă,
In ani ca în ceaţă,
Era ultimul pitic.
Picior de om nu călcase prin sihăstria celui tare fără de seamăn de mic ;
Munţii în jurul lui crescuseră ca o iarbă necosită,
Lăsîndu-l singur şi ferit în poiana tăinuită ;
Barba lui
Strălucea de albeaţă de-a lungul poienii,
Ca o altă Cale-a-Laptelui,
I-ar fi trebuit zece pitici
Cum avea numai Albă-ca-Zăpada,
Ca să-i poată duce barba, buluc, o grămadă.
Cei mai bătrîni elefanţi,
Sau crapi seculara din adînci cleştele,
Sau lighioane, sau cine ştie ce alte dihănii.
Erau ca şi pruncul de-o dimineaţă
Alături de legendara lui viaţă.
Era fără rost,
Ca tot ce-i cuprins într-un a fost
Odată,
Deci singur. Iată,
Rămas
Dintr-o lume apusă,
Pitic de pripas
Şezînd într-un cot.
Moţăia în poiană cel din urmă Barbă-Cot.
Somnul mereu îi creştea din pleoapele grele,
Rareori ridicate.
Atunci, de după ele, o lume apusă căta cu mirare ceţoasă
La lumea rămasă.

MÎNA

Cel mai trist oraş de pe lume
E acel pe care într-o noapte l-am visat;
Nu are nume,
Tot ce-a fost pe-acolo e şters şi surpat ;
Oameni şi fapte
Atîrnă ca o pînză de păianjen într-un pod cu vechituri —
Calea-de-Lapte —
Numai morţii n-au plecat,
în vis, oraşul sta încremenit,
Ca într-o aburire de lumină,
Şi în el nimica nu trăia
Decît o mînă,
O singură mînă,
Stranie, crispată şi atîta de intensă, că parcă te privea,
Cu raze ;
Aştepta.
Cerşea.
Dar nu trecea pe-acolo nimenea.
De dimineaţă, de cînd soarele a strălucit pe zarea lumi-
noasă,
Galben ca un grîu în fulgerul întîiului tăiuş de coasă,
Şi pînă seara, cînd enorm şi mut s-a-nchis în sine
Cu palpitul unui fluture de purpuri în penumbre fabu-
loase,
Aceeaşi mînă a cerşit.

Ş-abia tîrziu, la ceasul stelei funerar aprinsă ca o can-
delă de moarte,
A căzut pe mîna întinsă de cu dimineaţă
O pomană
Stranie,
O frunză —
Şi-n ea toamna, ca o rană.

PROCES-VERB AL

Nu ! Nici nu bănuim cît aur e în noi
Şi cît întins de ape ne aşteaptă
Ou ce Veneţii pe întîia treaptă
Şi ce ondine-n transparenţe moi.

Noi creştem înspre moarte culegînd
Din zile ore şi din ore clipe,
— Uitînd că-n zare-s în delir aripe.
Puţini în fapte şi pitici în gînd.

Tot ce-i titanic, aprig, tainic — e-n afară :
Furtună, Trăsnet, Dumnezeu, Infern.
Ne temem şi de vast şi de etern
Şi de wagneriana lor fanfară.

Degeaba cîntă fluierul lui Pan
Şi tot zadarnic, şold de aur, luna
Ne-ndeamnă. Noi şedem întruna
La adăpost, în lene de motan.

Păianjeni, molii — Şoarecii ne rod,
Nici lacrimă, nici mînă-ntinsă — Silă —
Dispreţ pentru băltoaca puerilă,
în timp ce mari corăbii se-nclină trist în pod.

ILUMINARE

O ceaţă blondă-nvăluia oraşul,
întîlnit întîiaşi dată, cu alţi ochi
Şi în alt timp
Sub cer de taine.
Parcă un zîmbet dinlăuntru
Aburea cu aur muzical de dulce
Bulevardele albastre ale dimineţii,
Felinarele uitate opalin aprinse-n transparenţe ude,
Prospeţimea geamurilor în trezie somnoroasă,
Frunţile atinse de visare ale trecătorilor necunoscuţi
(Desigur că vorbeau o altă limbă, nordică,
De pe hotarul muzicii lui Grieg,
Şi toţi erau lăuntrici ca într-un poem de Rilke) ;
Eu atuncea,
C-un glas crescut din aurora boreală a adîncurilor,
Am vorbit cu mine :
„Mai ţii minte cînd erai copil,
Ivit ca dintr-o stampă, luminat de lămpi vechi,
Candele cu glob trandafiriu
Sau auriu.
Dar trandafirul galben — tot lumină •— scuturat pe-o bancă,
Unde tinereţa încă aburită de copilărie
A surîs cam ud
Şi a plecat cu stelele — tot galbene — sub nucii galbeni."

Ceață blondă, poate că şi eu am fost odată luminos.
Mă văd apropiat, prin timp,
Crescut,
Obraz lîngă obraz cu mine,
Aplecat pe-o carte
Şi cu tîmpla visător în mînă.
Sufletul era la fel cu ceața
— Iată, mări, aurie-a oraşului din clipe —
Şi creştea ca nimbul peste lume nouă
Tuturor spunîndu-le un fel de :
„Bună dimineața, vouă, ca şi mie !"
Dar deodată nu mai văd
Nici cartea, nici obrazul dimineții ;
Ceața-i sură ca ninsoarea.
O ! sfîşietor e să-ți aduci aminte
De o lampă stinsă,
Lîngă ce-a fost.

MOARTEA LUI TAN

Vreau să spun tot,
Şi iute.
Ca un plocl care-a fugit, ou inima în fiecare vorbă,
înecat de-o veste :
A murit de bătrîneța
Tan,
în fundul podului,
Acoperit de umbre,
De-un miros de şoareci
Şi de rufe-ntinse la uscat,
Piourătoare :
Tac, tic-tac...
Afară-i vînt dezlănțuit şi duruie castanele rostogolite pe-un hotar de ploaie şi rugină.
„Tan !" îl strigă-n gol de craniu
Glasul marilor mirări ale tăcerii dinlăuntru.
Dară Tan nu mai răspunde miau-miorlau,
Nici ochii lui de miere verde nu se mai deschid
Rotunzi,
Arzînd nocturni ca ochii buhnelor.
Nici nu se mai ridică,
Din afunduri
Fumegînd de somn,
Cădelnițîndu-şi mersul pe covor.
Tan a murit !
Lei-împărații, tigrii şi jaguarii

Se catifelaseră-n ființa lui de condensări somptuare,
Micșorați din zarea tropicală
Pe covorul casei noastre
— Nu cumva cel zburător —
Al magicei copilării apuse ?
Lin motan și întru totul blînd,
Deși avea musteți tigrine,
Labe grele de dulău,
Cu ghearele în semilună sidefie,
Căpățînă strașnică în rotunzimea ei zburlită,
Și în stare să-nspăimînte,
Ca un rîs ivit deodată
în explozie felină,
Orișice făptură mai neștiutoare într-acestea.
Șalurile și covoarele îl cunoșteau prietenos,
Și canapelele, divanele,
Și tot ce-i moale într-o casă veche,
începînd eu sufletul.
Ghearele lui găseau în orișice țesut
Un fel de harfe.
Toate sticlele ferestrelor știau că dacă-i Tan acolo,
Pe pervazul lor,
Și soarele e tot acolo,
Dulce,
încălzind și-mbelșugînd cu lene
Cîrlionții Tan-motanului stufos,
Zebrat în brun-chilimbariu,
Cu multe rubedenii la Stambul
Și în Angora linurilor mătăsoase.
Tare-i mai plăcea să-nchidă ochii,
Colăcindu-se în el ca fumul toropit al narghilelei.
Dacă-n somn îl atingea un scîrțîit de umblet,
Preajma unei apropieri,
Un foșnet,
Sau ceva,
Fie dinspre ființă, fie că de dincolo,
Crăpa un ochi — de orizont cu fulger scurt de soare
galben —
Și îndată se-ncuia lînos, acoperindu-și marele adînc
De scufundări în spații,
Umbre,
Căi-Lactee...
Mai demult, în anii tineri, a mîncat un fluture,
Niște hulubi,
Niște găini pitice, clar de rasă,
Și a urmărit pe-un plop o veveriță năzdrăvană,
Iute ca surîsul Maicii,
Care de pe creanga cea mai înaltă
— Unde Tan se-ngreuiase cu mînie —
A zburat, cum ai clipi, în plop vecin,
Golind mirat tot cerul ele azur al Tan-motanului.
Aceste fapte strașnice
Sînt scrise în vitraliul legendar
Rămas în genele de seară și de lampă ale casei,
Ii plăceau și florile, ca taurului tandru dintr-un *Silly
simphony.*
Le adulmeca adînc — regina-nopții, rozele, garoafele —
C-un fel de visătoare regăsire,
Parcă amintindu-și spre surîsuri numele de fată-al lor.
Cînd răsunau tingirile
Și duduia cuptorul de năvala marelui rubin,
Și s-ascuțeau zmeiește la bucătărie
Falnice cuțite lucitoare și satire,
Pentru halci și buturi,
Se scula solemn de orișiunde ar fi fost,
Fără de pripă,
Vestmîntat c-o majestate sculpturală
Și pornea cu ochi de rege-mag spre steaua Bethleemului.
(Asta cuvîntă despre carnea-n sînge,
Crîșma lui, beția lui.)
Dar lipăia și-n strachina cu lapte,
Ca veliți-boierii de pe vremea săbioaselor musteți
Cînd începeau tizanele medicinale, popii, bujmachiii,
gura sobei, pocăințele.
Bea el ce bea din alb pahar,
Cu limba ca petala trandafirului din Ispahan
Și botul fulguit,
Apoi pleca de-â binelea, dînd din picior cu ducă-se...
De șoareci nu-și mai aducea aminte :
Carte pătimaș cetită-n tinerețea cu dinți albi,
Apoi uitată-n podul cenușiu.

In schimb, ferestrele cu gălăgii de vrăbii ale primăverii
îl chemau,
Şi le sorbea ou ochii fierbîntaţi de vin şi vers,
Intrînd în şerpuirea unei ondulări de hulă oceanică în
mers,
Zburlit de geruri şi sclipiri electrice.
Apoi cădea în somn,
Avînd nevoie ca pămîntul cînd îşi vistiereşte grîiele,
De soarele lăuntric al dormirii grase.

Astfel,
Tot somnind în zile,
A îmbătrînit pe nesimţite-n ani,
Fără de dinţi,
Ca cea din urmă floare-a-soarelui.
Cu blana fără spic, nici luciu,
Luneca din năpîrliri în năpîrliri
Spre rariştele pleşuviei.
încă mustăcios,
Dar fără ifos,
Ca haiducii care s-au călugărit,
Şi surd.
Tan ! Tan !
Dar numele de gong trecea pe lîngă el,
Neatingîndu-1.
Oare n-a murit ?
Oh ! inima, Tănuc !
Dar, nu, o ! Doamne bun !
Tan doarme numai, ca o rigă,
în palat,
Cu porţile şi uşile surzeniei blănit închise.
Cu încetul, toate racilele bătrîneţii
Şi ponosul
L-au ajuns şi năpădit.
Ros ca de molii,
Slab ca secetoşii cai bătuţi de vorba „gloabă",
Şi pleoştit ca o căciulă-n ploaie,
Tan s-a sihăstrit în pod.
Nedus şi nendemnat de nimeni,

De la sine,
Cum se trage vietatea la o parte cînd o cheamă
Gura umbrei.
De acolo, muezin al cerului natal,
Mai modula cu glas dogit
Miaul cel mare,
Psalmodiindu-şi foamea,
Cea din urmă însoţire de pe malul negru.
Tan nu mai era decît un moş-strămoş,
Sorbit din ce în ce de timpul dus, în împaienjeniri de zare,
Seara, —
Si mai mult şi mai puţin decît fiinţă :
Duh.
Cei peste cincisprezece ani ai lui
La om ar fi-ntrecut o sută.
Dac-o zînă i-ar fi răsturnat sleirea
într-un alt tipar,
Tan ar fi răsărit cu plete albe
Şi obraz de nucă veche,
Cîrjă,
Mîni de frunză scuturată,
Ochiul stins, —
Cătînd la soare de pe prispă,
Sau cercînd s-nduplece răceala oaselor
Pe vatra jarului,
Lătrat de cinele turbat al tusei bătrîneşti.
Şi poate c-ar mai fi venit la el nepoţi
în zilele de clopot ale Paştelui,
Să-1 cerce ou poveste,
Să ciocnească oul roş.
Dar el-motan e singur,
Sus,
în pod,
Ca nourul gata să ningă pe tăceri de munte.
Tan e numele rămas în valea tinereţii,
Căci din pod nu l-ar fi auzit
Nici bubuit de gura tunului.
Cîteodată marii casei şi cei mici
— în care Tan e o cenuşă de legendă —
Mai priveau în sus, pe unde-s lămpile,
Cu Tan în gîndul podului :

„Acolo-i Tan, săracul!"
(Tot aşa despre bătrînii care stau într-o odaie,
Dincolo de viața celorlalți,
Pe un hotar al stingerii,
Cu lampa lor.)
De-acolo sus, Tan totuşi cobora încet,
întrebător,
Mieunător,
Nesigur,
Poposind pe fiecare treaptă
De pe scara plîngerii,
Cerînd mîncare la boieri
Ca şi cocoşul din poveste :
„Cucurigu, boieri mari, dați punguța ou doi bani"...

Dar într-o zi n-a mai venit.
Şi a crescut deodată o mirare
Pe păreții casei,
Pe podele
Şi pe treptele scării lui Tan,
Ca buruiana, ploaia şi ciuperca într-o casă cu tavanul spart.
Şi după ce l-au aşteptat pe moş-Motan
Şi l-au nădăjduit zadarnic înc-o dată,
S-au suit scîrțîitor pe scara plîngerii,
Ou lămpi de seară,
Luminări
Şi umbre stranii
Ca-ntr-o noapte de-nviere.
Tan nu mai era la locurile lui.
Departe l-au găsit, departe, hăt,
în podul şoarecilor,
Dus din casă şi din el,
Cu trupul lepădat,
Cu buza înghețată
Şi cu ochii fulgerați de-o ultimă lucire-ncremenită,
Țeapăn.
(Tot aşa, pe rînd, într-un culcuş,
Bunicii,
Apoi tata, mama,

Şi cîțiva ai inimii,
Cu luminări, şi cu tăceri, şi cu mirări,
Care din nou s-adună pentru Tan.)
Şi tu?
De ce, motane Tan ?
Tăcerea casei odihnită
Tu erai ;
Acum e alta,
Fără somnul tău.
Dar cui să spun acestea ;
Stelelor
în care se deschid de aur ochii lui,
Astral departe-n marea noapte ?
Tan-motane !
Tan !
De ce mi-o fi venind pe buze-un cîntec
Al copilăriei :
Verde brad, o ! *Tannenbaum l*
îl aud, o ! Tan-motane !
Pomul de Crăciun al morților
Din nou s-aprinde, luminare după luminare.
Iată calul cu basculă,
Iată ursul,
Iată pozele lui *Robinson Crusoe,*
Iată lanterna magică
Şi iată inima, tot de copil,
Şi laba ta, Tănuc,
Cu raze pînă-n inimă, o î *Tannenbaum !*
Oui să spun mîhnirea mea
Şi să nu rîdă ?
Spune-mi tu, castan în ploaie,
Spune-mi tu, ulucă-a toamnelor,
Destăinuieşte-o versului din gîfîitul tău poem,
Mi-a spus buza de jale a ulucii plîngerii
Şi ropotul castanelor în noaptea vîntului.

Ş-am spus...

ÎNTÎLNIRE

Moartea mi-a spus :
„Răzbună-mă. Redă-mi odihna,
Du-te, caută-1, găseşte-1 şi ucide-1 —
Nu raiul, iadul e în el."
Eu, ascultând acestea, înspăimîntător m-am înălțat în cer
Să-1 aflu şi să-1 nimicesc pe cel care în ziua zămislirii,
începînd viața,
A ucis seninul somn al morții,
Dîndu-i coasa insomniei în vecia vecilor.

Mergeam asupra lui cu gînd hain şi braț de ucigaş,
împins de moarte,
Cicloane pîlpîiau în răsuflarea mea turbată,
Spulberînd solemnitatea întocmirii aştrilor
întocmai ca scînteile
unui netrebnic coş aprins.
Mînile mele încleştate aruncau prin spații umbre,
Ca şi nopțile apocalipsului.
Marea spaimă dinspre moarte mă-ntovărăşea,
sporindu-mă haotic.
Păşeam prin timpul planetar,
Ducîndu-mă vrăjmaş spre el.
Mileniile îmbulzite în trecut îl străjuiau ca leii,
Dar fugeau înfricoşate de năvala mea.
Mergeam din ce în ce mai vălmăşit, mai gîfîit;

Simțind că mă apropii şi că sînt în preajmă,
Şi goneam,
Mai iute-n pas decît în spaimă timpul.
Fluvii vălureau pe fața mea, udîndu-mi buza arsă.
Vulcanii îmi zvîcneau în inimă.
Uram,
Scrîşneam.
Enormă, inima bătea cu lave şi cu neguri.
Creşteam spre fundul-fundurilor, ca o beznă cu luciri
de fulgere.
Păşeam bubuitor, vestindu-mi straşnic pasul,
Cu spinare încordată,
Ochi de pîndă,
Fiară.
Şi deodată l-am văzut fără de veste,
Ca printr-o orbire ş-o mirare fără seamăn.
Nici sfinți, nici îngeri, nici heruvi.
Nimic decît el singur,
El cu raze, el în mare strălucire solitară,
Soarele de iarnă al singurătății.
Pumnii morții mi-au căzut din umeri osteniți de moarte
Şi am spus atît : Şi tu eşti singur !
După care m-am trezit iar în culcuşul meu.
O ! Tatăl nostru cel din ceruri al mîhnirii mele fără
moarte,
Nu sînt oare lacrima prelinsă chiar clin ochii tăi ?

ACEASTA E-NTREBAREA

Cetitor trecător, cetitorule trist, cetitorule frate,
Aş vrea să transcriu aici, pentru tine şi mine, ou mare simplicitate,
O întâmplare atît de ciudat oarecare,
Că, iată, îmi pare,
Deodată, de necrezut, atît fiind de minunată ;
Mă întreb : am văzut sau numai am visat acele ce urmează ?
Nu ştiu. Dar văzul meu spune că ține minte, şi amintirea pare că-i trează ;
Iar urechea aude ş-acuma acel anume tic-tac, tic-tac...
Acestea s-au întîmplat cîndva într-un cerdac,
La o stăreţie, fireşte, la poalele unui năprasnic munte,
Cu smirnă' în brazi şi cu neguri pe-nalt dințatele creste cărunte.
Eu eram în afară — dar foarte aproape, văzînd ori visînd, suprapus,
Sau departe cum este pămîntul din vale de toate cele astrale de sus.
Astfel că nu mai ştiu bine dacă cerdacul era cu-adevăr în afară,
Sau gînd şi din gînd ?
Oricum, se ivea ca un lucru clădit, nu urzit, într-o zi sau o noapte de vară.
învăluit în geamlîc preacurat, se închidea întru sine,
Cum e încuiat în ourbe transparente globul cu ninsori,
Ş-acolo, în el, în cerdac, era senin şi era bine.

Dar ce anume era ?
Atît : un stareț alb care cetea,
Mai mult nimic ;
Păreți ca toți păreții, scaune monahiceşti, fotolii, mese şi un pic
De abur de tămîie,
De culoarea vînătă a prunii,
Cînd se ooace-nfăşată-n brumă, ca şi răsăritul lunii
Cum s-ar zice, aburea o albăstreală.
Ardea ş-o candelă cu flacăra ca o codiță de beteală,
Şi peste toate,
Peste capul alb al stareţului, peste candela aprinsă, peste sfîntă carte,
Alungit în straiul lui de lemn melodic, parcă luminos, pendulul,
Cu obraz ca de călugăriță-n rugăciune,
Clătina o limbă de alamă, ritmic, paşnic, ca din vremile străbune,
Şi spunea : tic-tac, tic-tac.
Era atîta senin, atîta pace, împăcare şi atîta bunătate-n glasul monoton,
Ş-atîta miruită puritate,
încît cu fiecare clipă-n tact : tic-tac,
Simțeam în inimă un spor de rai,
Ou pilcuri albe-n galeş şi surîzător alai.
în urmă, adormea pămîntul nostru, lutul apăsatei noastre vieți.
Iar eu, drumețul, pas cu pas creşteam în zorii radioasei dimineți,
Cînd deodată, fulgerat,
Mi-am fost plecat spinarea cu smerenie şi cu tărie am îngenuncheat.
Stareţul de raze albe spre care mă duceau bătăile pendulului
— Tic-tac, tic-tac —
în simplul, monahalul şi spăimîntător de-aproapele cerdac,
Era un stareț într-un vechi schit adormit
Sau era chiar Dumnezeu destăinuit ?
O ! Tatăl nostru cel din ceruri şi din rugăciune,
Spune !...

+

Aud clin nou (ca grindini) pietre-n tîmplă, în timpan şi în spinare,
Toate tic-tacurile ornicelor lumii,
Toate-toate mi-au împuţinat treptat lumina
Şi m-afundă în pămîntul fără cer,
Spunînd : tic-tac, tic-tac, într-un convoi de moarte,
Unul singur mă înalţă ca în amintire în lumina cerului sperat.
L-am întîlnit aievea pe acela ?
Sau numai, biet de mine, l-am visat ?

DIALOGUL DIN PLOAIE

Plouă de-o lună, de-un an, de un veac ?
E totuna,
Plouă şi plouă întruna.
Curg despletite toate ferestrele,
Curg duruind toate casele,
Streşinile curg ou bulbuci
Şi burlanele curg.
Totul se stinge luciu şi ud într-un negru amurg —
Asfaltul, mormintele, casele,
în veşnica ploaie.
Vîntul de pustă îndoaie
Copacii despuiaţi şi pădurea de aţe şiroaie,
Sobele vîntului gem,
Uuind un fel de sălbatec blestem.
Nimic nu se vede :
Nici trecători, nici lumină,
N-ai crede că eşti pe un ţărm locuit ;
Toate au pierit,
Abia eşti,
înecat în adînc de negre fintîni,
Ca steaua-n abisuri cereşti.
Viaţa a fost şi a plecat,
Oamenii vii s-au culcat,
Unul singur e treaz,
Fără somn, fără pat.

Capul ud, capul gol, în năprasnicul azi
Pluteşte
Cu pletele ude în ploaie şi-n vînt,
Palid la faţă, lunar,
Abia pe pămînt,
Cu paşi de nebun, dă din mîni,
Zbuciumat,
Şi vorbeşte cu cine ?
Cu nime.
Cu vîntul, cu ploaia, cu dezlănţuita stihie —
Oraşul, mort,
Numai el, tot rămas,
Merge absurd ca un ceas,
Cu ore deşarte
tic-tac postum, cînd stăpînul e galben de moarte.

Un cîne urlă departe
Ca lupii,
Hau-hau !
Cu glas sugrumat,
Dinspre lupi, dinspre cîni — am urlat.
„Spune, cine
Eşti tu, străine ?"
El mi-a răspuns cu ochi ca de orb
Şi părul ca pana de corb :
„Sînt disperarea."
Ploaia era amară ca marea.
„Du-te cu ploaia, străine !"
Mi-a răspuns :
„Zadarnic m-alungi. Sînt în tine."

CĂLUGĂRII DIN VECHIUL SCHIT

Urzit e stareţul din nouri şi din lună,
Abia rămas pe un fundal de veac
Şi nebulos, dar cu sclipiri de drac ;
C-a fost el bîntuit rău de furtună.

Călugării, cu răbegită haină,
Zic ei că se îndeamnă spre Isus,
Dar maţul lor cel gros e mai presus,
Căci cina lor nu e deloc de taină.

Muierea, fruct de carne, sîn de brumă,
Cu noapte-n geană, zmeură în gură
Şi iad în galeşa căutătură —
Tot mai răzbeşte prin spăşita humă.

Pe la ferestre, mici gutui cu falcă
Zac galben şi stelar în fum opal;
Miroase-a cimbru, miere şi santal.
Un cîne muscă lacom dintr-o halcă.

Pisica neagră doarme ca o lună,
Umbrită de eclipsa-ntunecată,
Dar are ochi luceferii de fată
încinsă de lăuntrică furtună.

Călugărul scrumit, de ani o sută
Şi încă nu ştiu cîţi, stă ca în pod :
Fotoliul scurs în cîlţ — pe care-l rod
Guzganii — ştirb şi cută lîngă cută.

E şi un frate tînăr, cu musteaţă,
Obraz de ceară, şolduri de vădană
Şi guşa cum e perja cea goldană
Şi malafie-n mîna mălăiaţă.

Crezut-a el, nărod, că-n vis l-a-mpuns
Un taur năpustit cornut din zodii,
însîngerîndu-i tainicile rodii.
Pesemne c-un călugăr l-a ajuns.

El n-a plodit; cum tremura — ceva
Dinspre copil înspre viţea — dihanie
Iscată din năstruşnica păţanie.
Dar de atunci mijeşte-n el Eva.

Mai e şi un călugăr prisacar,
Cu barbă albă ca vechimea lunii,
într-altul suflă viscolul genunii —
Altminteri, e bun frate poticar.

Un altul are glas de bas în strană,
Aşa de straşnic, că auzi furtună
In munţi cum tună şi detună.
Iar altfel, ţîr cam beţivit în vrană.

E şi un frate meşter la cîrnaţi,
Pe care-i umple cum înşiii mătănii,
Altul e orb, dar vede cu vedenii
Balauri, iaduri, sfinţi şi împăraţi.

Altul ciopleşte-n lemn icoane cu poveste
Despre Isus cel blînd şi despre cruce ;
Pe cînd un altul tot mereu s-ar duce,
Catarg păgîn în fuste de neveste.

C-aşa vru Domnul să rămîie-n voie
Bărboşii cu păcat şi cu virtute,
Făcînd cu placul vrute şi nevrute,
Ca fiarele corăbiei lui Noe.

Clopotniţa e bîntuită des
De-atingeri stranii ca minerul porţii,
Spre care creşte negru miezul nopţii,
Sînt duhuri îmbulzite care ies,

Veni-va iarna în ţarţam de geruri,
Cînd dudui-vor sobele popeşti,
Ou jaruri ca amurguri în fereşti,
Şi schitul va sclipi în fapt de ceruri.

Camara-i plină, podul e la fel,
Nici burta curioşilor nu-i goală,
Dar creşte iadul unde fierbe smoală
Satan albastrul, umbră de oţel.

Mai e şi vinul : aur în clondire
Ou rai şi soare, zîmbet şi visare,
Şi dulce ca muierea-n sărutare
Lipită de un zid de monastire.

Şi că de ce să ne gîndim la duşii
Sub cruce şi pămînt, cuibar de rîme,
Cînd vinul gîlgîie de azi pe mîne ?
...Dar cine bate-o toacă-n lemnul uşii ?

Şi cine horcăie într-un călugăr vechi
Cum fierăstrăul hîrşcîie în buturugă ?
E moartea care sfarmă şi îndrugă
Apocalips în bietele urechi.

*

Castanele la schit de-a valma cad,
Iar schivnicii pioasă cruce fac
Şi ruga sfîntă-nfricoşat desfac,
Simţind cum pîrîie cu încă un călugăr focul roş din iad.

CINELE

Aceasta s-a întîmplat în vara unor munţi
Cu miez de noapte în desimea brazilor
Şi o răcoare mai solemnă decît orga catedralelor,
Departe, peste creste, cerul licărea într-altă lume,
Pe un dus tărîm,
Al altora.
Eram zidit într-o clădire fumurie,
Răsăi'ită-n umezeala ploilor de munte,
Tot corabie-fantomă,
Printre ceţuri sparte.
Umbra norilor ş-a munţilor acoperea orice,
Cu apăsare.
Zilele treceau, una dintr-alta, cenuşii,
Ca mărăcini rostogoliţi pe-un bărăgan, cu tînguiri de vînturi.
Eu pluteam pe un crivat de bolniţă,
Topit.
Cei de pe-acolo — stafii albe — mă-mpingeau spre viaţă.
Dar o mare osteneală resemnată mă vîslea spre moarte.
Şi în fiecare seară, la culcare, cu fereastra larg deschisă,
Ca şi uşa,
înspre negrul munţilor şi murmurul de ape şi de brazi şi de oftare fîşîietoare.
— Nici icoană, nici luceafăr —
Pe la ceasul cînd odinioară-ngenuncheam, copil, vegheat de mama,

Pentru *Tatăl nostru,*
îmi spuneam acum, privindu-mi mînile culese parcă
De pe cea din urmă creangă — a lui octombre :
„Poate că la noapte mă despart de mine" —
Şi oftam
Ca cel care-o să plece dintr-o casă,
Năruită de trecut
Si toamne.

Zilele şi nopţile treceau tîrîş,
Nimic nu se-ntîmpla,
Pluteam în patul febrelor
— Pat alb ca sloiurile care curg pe mările polare
Şi cu mînile pe piept, în aşteptarea luminării
Pragului cu candeli.

într-o noapte
Cerurile s-au deschis,
Şi parcă muntele s-a dat în lături,
Ca oricare uşă,
Şi s-a dilatat în noapte cu rotundul alb al lunii,
Pare că amiaza zilelor de vară
Din vacanţele copilăriei,
Cînd ferestrele-s cu storurile trase pe orbirea verii,
Spre răcoarea firului de busuioc din umbră,
Sună murmur ca de strună dincolo de geamuri.
Sînt albine dulci de iulie
Ş-adie o undă luminoasă de renclode,
O amiază tare,
în adînc de noapte şi de munte negru,
Dar albastră,
Strălucea cu depărtări de orizont pe mare
Chiar pe pragul încăperii albe,
înecîndu-mi inima de nostalgii.
Priveam în lună
La petuniile ei împăunate înspre mine.
Ochi în ochi,
Orbit de alb, cuprins de muzică,

Cînd deodată, din vîrtejul spumelor
Reginei lebedelor,
S-a desprins o umbră, la-nceput ca fumul, iar apoi ca nourul,
Pe urmă cu relief, solemn
De aproape.
Astfel a intrat în încăpere,
Taciturnă, stranie,
Cu ochi galbeni, o fiinţă sau o nefiinţă,
A venit spre patul meu
Şi s-a oprit cercetător, la o întindere de mînă.
A trecut un timp de noapte : numai toaca inimii
în învierea spaimelor copilăriei,
Dinspre cimitir, strigoi şi miezul nopţii...
Pînă cînd privirea s-a încredinţat
Şi inima s-a potolit.
„Dar nu-i decît un cîne !" am oftat cu uşurare,
Scuturîndu-mi ultimii fiori.
Desigur, nu era decît un cîne negru
Răsărit din răsăritul lunii.
Dar ce căuta la mine ?
Ş-apoi cum intrase ca la el acasă, fără dibuire, nici sfială,
într-o încăpere neştiută,
Paşnic,
Nedînd glas,
Numai ţintindu-te cu aurul întrebător al ochilor
Pătrunzători, cum sînt pupilele portretelor străbune
în castelele cu stafii ?
Noaptea,-nvinsă-n munte, s-aduna în trupul lui de corb,
Indepărtînd chiar şi văpăile de transparenţe ale lunii.
Iar ochii lui ardeau atît de galbeni,
Că se-nvecinau doar cu văpăile comorilor.
Un cîne negru, cu ochi galbeni, rătăcit pe-acolo ?
Straniu numai fiindcă apăruse ca adus de taina lunii ?
Sau venise moartea mea,
Privindu-mă pînă-n hotarul inimii,
Albindu-mi-1 de brume ?

Cine ştie ! Poate că dormeam adînc,
Cu viaţa şi cu moartea-n mine,

Şi că totul se-ntîmpla fără ființă, în afară...
Cînd m-am deşteptat, nu mă veghea decît o babă de la munte,
Brobodită pînă peste gură.
Dimineața.
Apoi tuşea cea de toate zilele
Şi mînile din racla sfintei Paraschiva ;
Muntele
Şi noaptea bradului, clădită nalt în toiul zilei.
Insă nici un cîne negru cu ochi galbeni
Dinspre luna plină.

Totul a rămas în urmă şi s-a mistuit în amintire :
Muntele, corabia-fantomă, anul negru dintre brazi,
culcuşul bolniței
Şi cel întins în pătimirea trupului :
Poate eu, rapsodul,
Sau un alt frate, Ivan-gură-de-sînge.
Dar de-atunci eu ştiu că numele acelui cîne negru
Care s-a ivit pe pragul somnului,
Din lună,
Şi mă-nsoțeşte credincios, dar nevăzut,
Ca umbra fără astru,
Aducîndu-mi noaptea lumilor în trupul negru,
Insomnii de lună plină în ivire
Şi privirea ochilor de-un galben de luceafăr
Pe morminte,
E singurătatea mea,
A mea, o ! cîne negru al unei nopți de vară.

Că i-aş spune ca oricărui cîne :
„Lasă-mă odată ; du-te",
Dar mi-e milă să lovesc în mine
Şi să mă gonesc,
Şi-mi rupe inima singurătatea mea.

ÎNĂLȚAREA

Eram atît de treaz,
Că parcă luminam,
Ca soarele-n amiază albă cînd e contopit cu cerul.
Atuncea, cum vin fluturii la glob de lampă
Sau cum se adună babele la denii,
Şi-n culoare şi în foşnet,
M-au împresurat cu galbene mătăsuri stinse
Toamnele de aur ars din anii lor,
Cu vechiul lor obraz uscat ca al icoanelor din hrube.
LTn timp au stat în jurul meu, fără cuvînt,
Dar adumbrindu-mi strălucirea,
Pogorînd-o înspre ele
Din înalta ei alpină nepăsare.
Apoi, desprinsă dintre ele, una singură
A glăsuit atît de stins,
Că parcă auzeam tăcerea :
„Iți aduci, aminte de-o pădure
In care ai intrat cu tinerețea ?
Ți-am adus, pădure, aur" — mi-ai spus mie.
„Vorbele acestea sînt, toamna aurului."
„Dară unde-i fata ?"
au murmurat îndepărtările.
„Unde-s frunzele de-atunci ?"
Şi inima s-a îngreuiat înspre țărînă, ca o aripă cînd i se curmă zborul.

Alta mi-a spus,
într-o vorbire ştirbă, cu un fel de şoaptă,
Dar atît de moale că părea şi putredă :
„Tu, toamnă, te duci cu frunzele, mi-a spus odată tinereţa
ta, sub plop înalt, în faţa munţilor albaştri,
Iar eu rămîn, găsindu-mi moartea, cu poienile."
„Unde-s poienile ?" te-ntreb acum.
„Acolo unde-s frunzele de-atunci" —
şi fruntea s-a plecat.
Pe rînd, toate au vorbit, luîndu-mi aurul,
Lumina,
Zîmbetul;
Viaţa mea se năruia ca un castan rămas din trecut
Cînd deodată toate au tăcut,
Dar apropiindu-se de mine
Şi mai tare,
Am simţit că mă privesc
Cu lacrimi,
Ostenindu-mi umerii,
genunchii,
pleoapele.
Parcă eram împresurat de urne cu lungi umbre.
„Vreţi inima ?" le-am întrebat cu tîmpla înclinată, galbenă.
Surîsul toamnelor m-a împrejmuit ca o aureolă.
Şi îndată inima mea s-a desprins
Şi a căzut cu stelele şi frunzele,
Şi, liber, fumul nefiinţei mele s-a suit la ceruri.

FATA-MORGANA

Cu mers greu de scafandru cu cablul tăiat,
M-am întors în oraşul clopotelor scufundate,
Aurit de un suprem septembrie.
Eram singur. Pas cu pas şi mai singur,
încă un pas, şi poate cădeam într-un gol fără fund.
Mi-a fost frică deodată, rămînînd pironit şi în friguri,
Cu ochii închişi, cu spinarea plecată — pesemne —
aşteptîndu-mi mormîntul.
Cînd deodată, pe pragul de vid al căderii,
O fată cu chip de ovală şi blîndă lumină
A răsărit neaşteptat, ca uşa căldurii de aur în vifor
şi beznă.
Mi-a spus : „Bine-ai venit ! Tot tu eşti."
(Glasul suna ca o strună de harfă în strane cereşti.)
„Bine te-am găsit!"
Spuneam, dar nu ştiam cu cine vorbeam.
Inima însă mă îndemna : „Da, vorbeşte-i aşa".
„Vezi, mi-a spus ea, aici înflorea liliacul în noaptea
de mai."
Cu zîmbet de soare de toamnă pe zid în ruină,
Am spus, regăsindu-l numai sub pleoape :
„Vai !"
Ş-am oftat: „Ce fraged era în noaptea scăldată
De lună, sub stea, în nara-mbătată !"
Apoi, luîndu-mă de mînă, tot ea
Mi-a spus, cu privirea întoarsă în timp,
Ca lampa, în noapte, cînd vrei să revezi un chip de care
te desparţi.

„Aicea rîdea luminos spre zilele vieții
(O vezi ?) Albă ca în floare casa dimineții."
Am spus : „Rîdea ca un cuib. Eram în ea.
Nu știam pe atunci ce dragă-mi era."
Apoi, tot ea, din ce în ce mai cu adînc intim
(Dar vechi ca întîmplat într-o uitată stampă),
Arătîndu-mi c-un deget parcă desprins de pe tîmplă
După lungă visare în lumină de lampă —
Mi-a spus :
„Vezi, pe acolo, pe ulița lină-n suiș,
Pilcul de tei înflorea,
Cu aur mărunt ca zimțul luminii de stea."
Am spus înecat :
„Înflorea ! Cu teii de-atunci și vara-nflorea."
Ș-am simțit cum vara de-atunci ca o stea lung în noapte cădea.
Apoi fata atotștiutoare mi-a spus, privind în pămînt,
Cu glas gutural ca în frig de noapte de toamnă :
„Iată,
(Mai știi ?),
Aici te-ai întîlnit cu o fată.
E un loc oarecare.
Dar fata avea primăvară în ochi și raze în mînă.
Acum e țărînă."
Am spus cu fruntea plecată : „Da.
Ea era,
A murit în inima mea."
Un clopot de moarte
Suna undeva în oraș, departe.
Suna, suna, suna, ca inima mea,
De moarte suna.
Cînd deodată, spăimîntător de mirat,
Am vorbit, gîfîind :
„Cum ? Toate numai au fost ?
Cum ? Nimic de atunci nu mai este ?
Cum ? Toate-au murit scufundate în inima mea ?"
„Dar eu nu sînt ?" mi-a spus ea.
Am privit-o cu somn în privire :
„Dar tu cine ești, fata mea ?"
Ea mi-a răspuns cu genele ude :
„Nici tu nu mă mai recunoști ? Sînt tinerețea ta."

MONOLOG

Visam ?
Vedeam ?
îmi aminteam ?
Sau nu eram decît în starea mea firească,
Făptuind ?
Sporea necontenit mirarea din ea însăși,
Ouprinzîndu-mă din toate părțile :
Vibram sub osul frunții unui craniu cosmic ?
Sau mă inelam șerpuitor
într-un adînc de pînde ?
O fluiditate parcă tentacular molatecă mă stăpînea,
Și totuși înfricoșător masivă,
Uneori ca lespedea înghețului polar : încremenire sură
Dintr-o zare pînă-ntr-alta-n cîteșitoate patru.
Alteori, ca un pămînt vulcanic bivolit de lave,
Mișcătoare, cînd și cînd, ca cerul fumegărilor de nouri
Pe sub gura lunii strîmbă de rîs galben.
Ș-alteori dezlănțuită cu turbare : munți călări, cu pelerini de vînt,
Sfărmînd sub tunetul copitelor furtuna fulgerilor violete,
Cîteva cicloane au lătrat la punțile de sus,
Dar porțile fără de lacăt nu s-au dat în lături,
Și mînioasele văzduhului s-au prăvălit înspre pămîntul urlător
Al malurilor.
Cîteva alcătuiri de fier și de oțel despicător
Pentru plutirea domnitoare a făpturii,
Trufașe în gușa țapănă a gurilor de foc
Ș-a pîlpîirii steagurilor pe catarge,
S-au rostogolit de-a berbeleacul

Ca şi zmeiele copiilor încăieraţi la joacă pe-un maidan,
îndată, undele atlante, algele ş-adîncul
Le-au şi luat întoarcerea,
Acoperindu-le cu somn,
Ducîndu-le în altă lume
— Ud catifelată —
Unde nu e vîlvă şi nici grai nu e.
Sus, de pe-acolo unde cade despletită-n stingere
Torţa stelelor din mîna toamnei,
Se învălmăşeau fără putere, veşted.
Babilonul, huietul, răstirile şi vaietele vieţii,
Care, în sfiire de la pragul cel dinţii
Al scufundării,
N-au ajungere pînă-n adîncul
Unde nu-i decît tăcerea lucie, în transparenţă arzătoare
De pupile uriaşe
Dilatate de vedenii.
Pe-acolo, neted şi neauzit de lin,
Ca şi cum totul.nu ar fi
Decît surîsul nimănui,
Peşti fără soare, ai adînoului,
Turtiţi şi orbi,
Trec : umbre peregrine pe un zid apocaliptic.
Umbre ?
Ale cui ? o ! necuprins al întunericului.
„Dacă eşti cumva ascuns în tine ca un duh,
Peste puterea văzului ş-a vieţii,
Spune de acolo :
Cine eşti, fiinţă fără de chip şi fără raze,
Neîntrupată, deşi neasemuit enormă ?"
„Oceanul !" a tunat genunea, clătinînd stihiile
Cu taina spusă.
„Oceanul ! Fără malul apelor nesomnului ?
Odraslă a potopului, în care a rămas coşmarul ?
Sau eşti numele de afară al gîndului ?
Al gîndului spăimîntător sub fruntea-n care
Nebunia,
Moartea,
Nefiinţa
Trec mereu, tăcut şi orb.
Ca marii peşti turtiţi ai fundului ?"

FLAŞNETA

Pesemne că murisem
De vreme ce călătoream prin orişice, fără oprire, c-o
iuţeală plutitoare.
Ca lumina unei stele stinse,
Cuprins în timpul vast al aştrilor,
Şi fără de-amintirea clipelor rămase-n lutul pămîntean,
Nu mai ştiam ce sînt;
Atît doar, că am fost :
închipuire-ntr-un „odată", sau aievea-ntr-un „odinioară".
Apoi, fără de veste, m-am oprit
(Cu veşnica mirare a opririlor subite)
Şi-am oftat că iarăşi sînt, că reapar,
Fiindcă din nou vedeam : cu ochii mei,
La început ca un orbit de soare
(Păuni de aur straşnic clătinau în văz un ocean de-un
galben-arzător),
Apoi deplin şi cugetat.
Eram sub regăsitul cer, sub vechiul cer familiar,
Sub arcuita boltă vînătă,
înstrugurată auriu de-aceleaşi stele.
Carul-mic şi Carul-mare
Erau ca două cărucioare de copii uitate-n iarbă.
Şi Marte !
Şi Venus !
Că iată, le ştiam şi numele

Parcă cetit cu aducere-aminte în marele hrisov deschis
al nopţii.
Le regăseam c-un fel de „tu" pe fiecare.
Şi totuşi nu era nimic la fel.
Ceva schimbase întreaga întocmire a lumii :
Poarta !
Porţile-de-aur !
Trîmbiţător de glorios,
Cu raze-n neasemuita strălucire gravă.
Eram aşa cum te-ai opri pitic la poala unui munte,
Cu fruntea ridicată înspre miruitul pisc al soarelui-
răsare.
în faţa Porţilor-de-aur
Mult timp am stat, poate îngenuncheat,
Smerit — ca viscolit de aur şi de înviere.
Apoi deodată, straniu, am simţit că mîna
(Acolo şi atuncea regăsită-ndată după văz.)
Se mişcă-ncet în roată, învârtind o manivelă.
Şi-am auzit, întocmai ca pe uliţele vieţii pămîntene,
O flaşnetă.
Eu eram deci flaşnetarul,
Cîntam cu pulberea vechimii pămîntene
O melodie roasă şi decolorată : nu cumva *Călugărul din
vechiul schit ?*
Sau altceva, dar tot la fel, cum sînt surori sărace,
Cu obrazul palid la fereastră de mansardă toate cîntecele
de flaşnetă.
Şi deodată am simţit, întocmai ca atuncea cînd burează
Picături pe mînă.
M-am uitat mirat :
Ploua ?
Cu neputinţă !
în această slavă norul nu se-ncumeta s-ajungă.
Atunci ?
Cine plîngea pe mîna flaşnetarului ?
De necrezut, dar stelele plîngeau.
Lumina lor destăinuia un văz cu lacrimă — ou lacrimă
care cădea
Pe mîna flaşnetarului.
Toată-nstelarea nu era decît un plînset
Peste cîntecul tărăgănat.

Pe urmă, cu încetul, de la sine, cu solemnitate,
Porţile-de-aur s-au deschis,
Iar îndărătul mişcătorului lor scut, adînc şi pur,
în radioasă strălucire
De piscuri înălbite de întîia nea,
în pîlcuri-pîlcuri, îngerii : înalţi copii frumoşi,
Cu plete lungi,
Obraji ovali
Şi frunte gravă,
Şi mîni atît de preacurate cu degetele lor prelungi,
Că le-ai fi dat şi sufletul
Să-şi afle tihnă în grădina degetelor îngereşti.
Se-apropiau armonios, dar cu sfială,
Ca nişte fumuri argintii, duse de-acelaşi vînt blajin.
Fără de nici un zgomot, lin,
Albind în mers întocmai ca un lan de crini,
Şi-ncet cu-ncetul au împrejmuit flaşneta,
Ascultînd cu sculpturală reculegere pioasă
întocmai cum privesc copiii o poveste spusă de bunicul,
Dar şi ei plîngeau !
Lungi lacrimi s-alungeau pe luminoşii lor obraji mîhniţi
Şi mă împresurau plîngînd, ca albele jocuri de ape
în grădinile lunare...

Atuncea m-am trezit —
Era amiază mare.
Fereastra mea ardea în aur,
Ş-afară răsuna ca şi în faţa Porţilor-de-aur o flaşnetă.
Era aceeaşi : suspina în două lumi.
Cu inima adînc înfiorată
Şi cu picioarele îngreuiate ca pentru-o îngenunchere la
icoană,
Am ascultat acelaşi cîntec auzit în cer.
Pe urmă am privit afară, pe fereastra Porţilor-de-aur :
Nimeni nu plîngea.
Totul trecea în ziua cea de toate zilele,
Firesc, cu grabă pentru sine şi cu nepăsare pentru altul,
Cînta un flaşnetar,
Şi oamenii curgeau cu paşii lor pe lîngă el,
Fără să-1 vadă, fără să-1 audă,

Lăsîndu-1 doar să fie, el şi cîntecul,
Cum spînzură în pod c-un bîzîit de muscă aţe de păianjen.

*

O, îngeri dindărătul Porţilor-de-aur !
O, stele ou ochi uzi din amintirea cerului !
Abia acolo am aflat, la voi, ou voi, în însoţire,
Din ochii voştri neuitaţi,
O, îngeri albi ! O, stele căzătoare !
Ascultîndu-mi cîntecul adus de jos,
Cît de sfîşietor de trist şi singur este omul trecător în Valea Plîngerii.

CT'RĂTIM'TTT
tt/iiXM u-L

Din turla buhnei orelor
Un glas adînc de clopot
A sunat peste oraşul nopţii ude
Ora.
Nu altfel solemnă,
Dar parcă desprinsă din mulţimea celorlalte.
. Geamul a căzut deodată, spart.
Lampa s-a înnegrit, scoţînd limbă de şarpe.
Focul sobei a fugit speriat.
Uşa s-a dat singură în lături, larg deschisă, scîrţîind.
Şi fumul pielei a intrat cu val încet.
Eu, părăsit de somnul magic,
M-am trezit
în frig, bătut de vînt, atins de pîcle, într-un pîlpîit de spaime.
Cine intrase în odaia celui fără apărare,
Nelătrat de cîni
Şi neoprit de uşa încuiată ?
Cine stinsese candela
Acoperind cu mască neagră chipul sfîntului icoanei ?
Cine-mi luase mînile viteze,
Lăsîndu-mi altele,
Pătate, vechi şi istovite ?
Cine-mi pudrase părul cu tumult de valuri,
Dîndu-mi altul prăfuit şi scămoşat,
Cine-mi gonise, deşertîndu-mi inima,
Acele vînturi care au purtat corsar pe mări corăbii aprige ?

Şi cine-mi furase ochii de arcaş ai tinereţii mele ?
Oglinzile vedeau obrazul, însă nu-şi mai aduceau aminte.
Ga la fereastra casei străine,
Dintr-un ţinut necunoscut
Al unui neam neîntîlnit,
Alt om din ea mă privea,
Cu ochiul stins şi dungi adînc săpate —
Mască a tragediei antice atuncea dezgropată de sub lave.
Am spus oglinzii bun rămas
Şi am plecat, încă o dată despărţindu-mă de mine.
Am plecat, fiindcă fiecare pas pentru sleirile din mine
Era drum.
Apoi, cu oarbe mîni îndepărtate-am vrut să privesc
galopînd frînturi de aur,
Dar gura sobei a rămas pustie-n noaptea şi îngheţul ei,
„Nici tu !" am spus amar,
Şi iar m-am dus, şi mai învins, cu pas tîrşit şi cu
spinarea îndoită,
înspre lampa tîmplei ş-a visării,
Dară steaua ei, prietenă odinioară, a rămas tot stinsă.
La fereastră, stele reci, acele care-şi pîlpîie vecia
Peste cîmpurile-n fum, vaier şi rouă, după lupte.
Şi nici vîntul nu mai aducea parfum de liliac,
Ci doar un huiet sfîşiat şi umezeli de beci deschis.
Am vrut să strig un ultim nume de-nsoţire milostivă,
Dar pe-al cui, o ! noapte-a vîntului pustiu !
Tu, Tatăl nostru cel din ceruri,
însă rugăciunea începută, ca şi lampa, mi s-a înnegrit
în depărtarea vremilor, şi a căzut : stea stinsă.
Nu mai aveam pe nimeni şi nimic,
Decît un frig mereu sporit,
Eu însumi înc-o dată casa somnului ucis,
Cu ferestre sparte-n pîcle.
„Mamă, mi-am pierdut pămîntul,
Dă-mi-1 tu pe-al tău.
Odinioară, cînd eram copil şi mă descopeream în somnul
cu vis rău,
Ca pogorîtă din minunile cu raze ale luminii,
Mîna ta mă învelea,
Redîndu-mi somnul.
Mamă, înveleşte-mă cu ţărînă."

KIAN-ŞEN

La un capăt de lume
— Aievea ? —
Sau numai în somnul adînc, sub craniu ? —
Dar tot între China şi cer,
Sînt munţii Kian-Şen,
Telurici,
De vast şi vînăt oţel,
Crescînd argintiu în cerul străpuns
Cu vîrfuri de lănci planetare,
Brumate de ger.
în valea lor abisală,
Prin transparenţa încremenită de aer polar,
Albeşte un rîu de fum nebulos,
Topit în distanţa gigantă.
Apocalipsul zării chineze
Stă în zale de zare azură
Şi uragan.
Iar umbra Kian-Şen, cînd curg Niagare de soare
Din cerul luminii,
E noapte lactee.
Acolo, la capăt de somn sau de lume,
în munţii Chitai
E strana Singurătăţii.
Stă
în munte
Ea,

Fără chip,
Fără grai,
închisă în ea ca într-un fel de zîmbire lunară-a lui Budha.
Dar sufletul meu, în aceste întinderi de văz zodiac,
Pluteşte din pisc milenar în alt pisc.
Căci sufletul meu, cu aripi de viaţă şi moarte,
E singurul zbor
- Vultur înalt răstignit -
Peste taina închisă sub marile pleoape-ntre
China şi ceruri,
Kian-Sen.

TREI FLUVII

Fată cu vin de Rin în surîs şi şuviţe,
Soră a lămpilor şi a paharelor mele de seară,
Tu nu ştii cîtă noapte s-adună în fratele tău.
E acesta numele fără de stea al tristeţii depline,
Adînci şi compacte.
Oh ! noapte !
Oh ! zări înnegrite ca de înmormântări,
Oh ! zări ca cetăţi pustiite şi arse,
Oh ! noapte,
Moale, stătută şi putredă noapte Jj

Ci acum, straşnic scuturîndu-mă din aceste
(Ca Făt-Frumos din poveste),
Voi ridica peste bietul meu lut
O spaţială splendoare,
Ascultă deci, cu spinare smerită,
Ca dintr-o evanghelie nenumită :
...Sus, pe creştetul lumilor
Ce-i zice platoul Tibetului,
Unde pămîntul, atît de înalt, miroase a cer năzdrăvan,
Trei fluvii enorme : Yangtse, Mekong şi Salem,
Curg alături : în spaţiu ? în timp ?
Pur şi solemn,
Fabulos şi etern
— Yangtse, Mekong şi Salem —

Curg poate, oh ! peste valea bietului lut chinuit
într-o splendoare de mit.
Cu mersul de stea în azur miruit.

*

Dar eu mă deştept atît de amar, din clipa aceasta de cer,
Că parcă nu sînt din lumea de jos,
Ci viez din vecia de sus
— Yangtse, Mekong şi Salem —
Acesta fiind, pe creştetul lumii, de trei ori alături,
Numele fabuloasei mele tristeţi revărsate în cosmos.

MELANCOLIE

Păianjenii ţes — stelele cad — şoarecii rod...

Aici, în salonul uscat de vechimi, ca vioara uitată în pod,
A trăit cu gene adînci şi s-a stins
— Aur de lampă, fereastră de seară —
Ou ochii în stea, îndepărtaţi de lume,
Pe notele marelui pian, pe cărţi, cu încercănate poeme, pe
îngălbenite albume,
în încăperi cu şaluri, rame ovale şi desuete parfume,
O dulce ca fumul de toamnă camee
(Numele ei, sub candelă spartă, îl ştie o cruce,
Dar nu-1 spune.
Steie...)

Pianul iarăşi deschis, întru ea, e o noapte albită de
Calea-Lactee,
Fără răsunet,
într-o tăcere de strune. Inima-i tunet.
Dă la o parte din faţa ferestrei perdelele lungi luminos
toropite,
Cu albi toporaşi în ţesutul brumos, ca palorile ei în
oglindă.
Răsare deodată în oarba fereastră, de ani şi de ani
oblonită,

Fluturător în perdelele vii, albăstrimea lunară a nopţii de vară,
Tigrată de aceleaşi astrale văpăi —
Şi iarăşi parfum acrişor-străveziu de petunii
Adie de-afară,
In nara nostalgic străpunsă.
Paragini foşnesc îmbulzite-n adînc de alei.
Stinge lămpile-apuse.
Nu căuta primăveri în oglinda îngheţului ei.
Şi nu întinde mîna spre nici o carte.
Nu tulbura. Nu deştepta. Lasă...
Cade ou lungă beteală din stele steaua mireasă.
Beethoven, pe-un zid năruit,
în muzici ca luna lividă în nori de furtună.
Dar pianul, de mult răstignit, nu mai răsună.
Cine cînta pentru steaua de seară ş-o frunte lăsată în palme,
în pragul ou lampă al nopţilor calme,
Cîndva, în salonul cu stinse mătăsuri tăiate ?
Mîinile ei din raze de lună acum sînt falange uscate.
Tăcere ! Tăcere !
Pianul de noapte, în care vibrează pulberea tainei de-apoi,
Ascultă, Chopin, această postumă nocturnă,
închide fereastra,
Pianul,
Tăcerea.
Aprinde o candelă,
Roagă-te-o clipă
Şi lasă în umbrele ei încăperea ;
Dar afară
Din nou izgonit în noaptea de vară
Tresari deodată.
Cine îţi pune dulce mîna pe umăr clin urmă ?
Te-ntorci tresărind în miracol.
Inima pîlpîie iute.
Nimeni. Nimic.
Luna atîrnă, păianjen, deasupra casei tăcute.
Du-te.

FUM NEGRU

Veneam — nu ştiu, din mine ? sau dintr-o vechime a lumii ? —
Şi mergeam tîrîş, pe drum fără poteci, prin bălării.
Picioarele, din valea lor,
Abia mă mai duceau.
Se vede, cu toiag de pelerin,
Barba şi părul, şi sprâncenele ca nourii pe munţi.
Ceaţă în văz, în auz,
Ş-atîta apăsare pînă la sleire
Pe grumaz şi în genunchi,
Că pare că păşeam, scafandru, în gigantica tăcere a fundului de mare,
Spre corăbii scufundate în uitarea apelor.
Şi nu ştiam : cine eram ? tot eu acesta ? una cu acela ?
Care însă ? şi de cînd ? de unde ?
şi de ce ?
Mirarea mă orbea, încovoindu-mă în viscolele ei.
Toiagul se călăuzea mai bine decît ochii mei,
Aproape stinşi.
El mă ducea, ca o fiinţă
Milostivă
Pe o alta : frîntă şi beteagă,
Spre acele locuri unde inima bătuse cu atîta cutremur,
Că acuma m-ar fi prăbuşit, dîndu-mi mormîntul.
Dă-mi-1 tu, inima mea.

Deodată, cu un început de rază-n piept,
Ca soarele cînd se deşteaptă-n bolta fumului de iarnă,
Am simţit sub pas întipărirea mersului de odinioară
Şi am spus, cu aur de icoană regăsit pe buză :
„Sărut mîna, sfîntă Vineri",
Aşteptînd smerit,
Dar sfîntă nu era decît răzleţ copacul toamnei,
Dincolo de strălucirile de chilimbar în frunză ale galbe-
nului,
înnegrit ca un obraz de moaşte-n raclă.
Şi abia atins de îngînarea : „Sărut mîna, sfîntă Vineri",
Tot frunzişul s-a desprins şi a căzut,
Strai putred,
Cu un foşnet ars,
Lăsînd cer spart
între crengi negre.

Am oftat
Şi am trecut
Tuşind adînc.
Cine era moşneagul tusei care mă lătra ?
Uitasem că am suspinat lîngă o moarte.
Şi uitasem că uitasem.

...Parcă mai cutreierasem căile acestor locuri,
Pe un cal alb ca dimineaţa...
Oare ?
Să fi fost — tot eu — şi tînăr ?
Sau numai părere ? vis în somn ? poveste ?
Cine ştie !
Poate că am fost odată.

...Nu departe de-ntîlnirea mea cu sfîntă,
Rîndunica năzdrăvană,
După ce şi-a rîs de munţii care se ciocnesc în capete,
Trecînd săgeată printre ei,
Cu apă-vie,

Mi s-ia fost lăsat pe umăr,
Ca o rază-a zborului, uşoară, fulguită-n piept cu lună.
Mi-a vestit ceva
Cu strună şi lumină,
Deşteptlnd strălucitii zîmbetului din adînc.
Vestirea însă n-o mai ştiu.
Şî nici să întorc capul spre umăr
Nu mai pot,
Sînt tare ostenit.
Pe locul fulguit de rîndunica,
Munţii ei m-apasă.

...Şi se pare că aveam şi paloş
Ca o albă zare-a răsăritului de lună plină,
Lama lungă, trasă scurt din teacă, fulgera.
Iar în vrăjmaş se înroşea ca asfinţitul soarelui de iidie,
Toiagul stă şi mă întreabă : unde e ?
Ştiu eu ! Poate că în somnul unui pod, cu măturile,
Sau, ciuntit şi bont şi ştirb şi ruginit, într-o bucătărie
Printre linguri şi satire.
...Deodată,
Păcură,
Fum negru,
îmbulzirea norilor care vin cu vîntul în învinefcirea
cerului
Şi bubuie furtună,
înspăimîntător, balaurul cu limbile vîlvoi
S-a năpustit din beznele fîntînii,
Miez de noapte,
Munte viu,
Cu trăsnete zburlite-n nară,
Ochii ca vulcanii cînd s-aprind de lave,
Verde totuşi, ca pădurea verii, în mînia neagră :
Cîte capete să fi avut ?
De la o mie-n sus,
Mereu,
Puzderie,
Unul din altul,
Ca şi valurile mării în cicloane ?
Nici un număr nu le-ncape,

Nici un văz nu le adună.
I le-oi fi tăiat pe toate ?
acolo mi se trage osteneala brațului înspre toiag ?
Că nu mai ştiu.
Şi poate că am fost viteaz şi le-am răpus,
Scăldîndu-mă cu calul alb şi paloşul
în sînge de balaur.
Nu mai ştiu.
Aducerea-aminte stă în noaptea stinsă.
Dar dacă l-am despuiat de straşnica putere,
Cine m-a învins acum pe mine
Chiar pe locurile bîntuirii lui ?
Nu pot să spun.
Atîta doar : că sînt înfrînt
Fără ca nici un paloş să mă fi cinstit
Cu lupta dreaptă a voinicului.
A scîrțîit o osie neunsă ?
Roata morii părăsită ?
Sau o cumpănă în vînt ?
Astfel, cu glas nebucuros,
Mi s-a vestit fîntîna poticnită în paragini :
„Fîntîna mea, străvechea mea fîntînă,
Bun găsit.
Sînt eu.
Aproape eu.
Nu ştiu care mi-i numele.
Dar sînt acelaşi, parcă într-o pîclă.
Ş-am venit din nou,
Cu pasul inimii."
Ea s-a uitat la mine fără regăsire.
Ş-a tăcut, nedîndu-mi numele de odinioară,
Nici eu nu-l mai ştiu. îl caut,
Dar e parcă pe corabia-necată
într-un fund de depărtare.
Ne-a acoperit mîhnirea
Ş-am rămas ca doi străini
Fără cuvînt,
Fieştecare în sicriul său,
Astfel numai alături,
Şi astfel departe,
nici un pitic din şapte, şi nici o jivină dintr-atîtea,

Nici o zînă,
Nici o sfîntă,
Nici un glas —
Prieten sau duşman —
Şi nici o vorbă de însoțire.
Nimic alt decît tăcerea cu adîncul scufundat
în negurile celuilalt tărîm.
Atunci,
Cu fruntea-n mînă,
Lîngă apa fără luciu, fără ciutură,
M-am chinuit să-mi amintesc povestea,
S-aprind lampa vechiului : „a-fost-odată..."
Şi să văd din nou marea trezie mîndră a vieții.

Spune:
Dintr-ntîi a fost o babă,
Sfîntă Vineri.
Toamnă.
Apoi rîndunica,
Nu-i.
Apoi fîntîna cu balaur,
Iat-o : goală, mută, încuiată de paragini
Prejmuită de pustie.
Nu aceea. Alta e aceasta.
Mai departe !
Unde-i calul alb, al tinereții fără moarte ?
Unde-i paloşul viteaz ?
Unde-i povestea ?
Eu nu ştiu.
Ca şi fîntîna, apa mea nu are ciutură,
Nici luciu.
Zvîcnesc ca ciungul cînd âvîntă brațe care nu-s :
Şi nu apuc decît durerea de-a nu prinde.
Şi nici numele acelei care m-a rănit
Cu stele-n inimă,
Dindu-mi, spre mine, insomnia la fereastra nopților
De august,
în văpaia lunii pline,
Nu-l mai ştiu ;

Ploaia de stele a căzut,
Lăsîndu-mi ploile de toamnă în burlane.

Sau poate că nici n-a fost nimic — nimic.
— O, inimă cu vînturile mării ! —
Decît sub pleoapele unde acum
E noaptea văzului,
Nu ştiu.
Fîntînă, tu, hotarul din poveste,
Spune, îţi aduci aminte ?
Scoate doar un nume din adîncul tău.
Dă-mi-l în mînile, cuc, să-mi răcoresc obrazul
să-mi moi pleoapele în limpede şi bun, şi fraged,

INSOMNIE

Nu marea dimineaţă,
Cum visase, poate printre gene, văzul somnului.
Atîta :
Luna miezului de noapte,
Orbitoare,
Pe obrazul duşilor de veci,
Căci morţii nu-s în cimitire,
Sub cruci.
Ei stau acasă ca bătrînii,
Dincolo de orice văz,
în nişte umbre,
Zări,
Răsăriţi în noi,
Ca taina cu obraz de noapte înstelată
A icoanei, în biserici,
Devenind treptat cel mai lăuntric fund al vieţii,
Rana ei cu raze.
Poate că odihna în melancolie,
Bruma viei...
Nume n-au.
Sînt Tata, Mama — cum spui Toamna, Iarna, Zarea —
Fără să mai fie niciodată înaintea pasului din ei purces
Ş-a mînii care-i speră cîteodată, cu visare,
Şi tresare,
Atingînd doar golul lor păienjenit în valea vieţii ;
Totuşi, uneori îi simţi chinuitor aproape,

Ca la o fereastră
— Alta decît orişicare —
Unde se înseninează din înduplecări înalte
O lumină
— Barcă nici de soare, nici de lună —
Care îţi surîde,
Prefirîndu-ţi rai pe genele înfiorate.
O ! atît de alături,
încît inima, ca steaua, cade între ei şi tine,
Fără să-i ajungă nici pe ei
Şi nici s-atingă mîna ta întinsă ca a orbilor
Spre cei de-a pururea
Atît de singuri,
Fără umbră,
Lîngă inima rămasă în mîhnire pe un alt tărîm pustiu.
Ei stau mereu afară,
Ca şi ploaia în uluca ruginită,
Ca şi luna-n fum de nouri la fereastra oarbă-a cetăţii năruite,
Ca şi toamna, înnegrită pe o bancă putredă.
în frig,
în noapte,
în uitare.
Morţii !

*

O ! şi eu !
Şi eu, cînd într-o zi aşa voi fi,
Atît voi fi
Numai atît —•
Cerşind în alţii clipele fiinţei.
Dară tu să stai adînc în tine,
îndelung,
•Ou sfîşiată veghe şi smerit nesomn,
Pe banca galbenă de lună, toamnă ş-amintire.
Dar nu cumva să-ntrebi dacă mi-i frig.
— Auzi ? —
C-ar îngheţa cuvîntul,
Şi nici mînile să nu le-ntinzi spre mine,
C-ai dezlănţui gerauraa.

Te cutremuri ?
Tremur eu în zdreanţă vieţii ?
Tremură steaua ?
Ploaia ?
Inima ?
Dar mînile mi-s reci
Ş-o frunză cade ca un nume plîns.

Numai o frunză, toamna mea.

CRAA !

Nevăzutul ochi al frunții vede cum s-apropie sfîrșitul.
Umbra marelui octombrie-n galop cu iatagan de aur.
Iat-o, inimă de noapte.
Grei genunchii !
Caii mei, și-i simt ca după lungă și trudită goană
Prin nămoale.
Numai leșin și sleire
Și încep să poticnească, întîlnind pămîntul.
Astfel, caii faptei legendare, năzdrăvanii epopeiei,
După ce-au ajuns cu anii gloabe în noroaie sumbre.
Pînă cînd ?
Mă scutur de iubiri, de lupte și crezare,
Lepăd anii încă mătăsos de lungi în umbre-ai viitorului
Și zile cu soare în fereastra dimineții.
Lepăd nopțile cu stele-n genele albastre
Și cu lampa lîngă tîmpla gîndului albit de lună
Lepăd vinul, frate bun cu flacăra de noapte-a lămpilor surori,
Și lepăd mînile, oh ! mînile acestea frămîntate, care au vîslit,
Argonaut,
Ca s-ajungă tot la țărm lepros de mare moartă.
Alung clin mine cu mînie tristă orișice nălucă-a minții sau a inimii,
Sparg balul cu oglinzi și policandre al fetelor-morgane
Și cu pumnii ridicați în lave dau poruncă aspră :
Cadă toate cîte le-am avut
Agonisite cu credință, zbucium, luptă.
Cadă vistiernicul păun al sevelor de vară-n clocotele înfrunzirii și belșugului,
Deodată fulgerat, cu foșnet lung de toamnă,
Și nimic nu mai rămîie decît cerul lui octombrie,
însîngerat de vînătoarea de fazani a răseolitului amurg.
Cocoare ! Rîndunele ! Berze ! Lebede ! Plecări ! Plecări !
Duceți-vă, duceți-vă ! Topiți-vă în zarea
Marelui adio.
Și purtați în dricul aripelor voastre călătoare
Leșul zborurilor mele.
Iar apoi, de-a valma, ciorile și corbii grași,
Puzderie,
Cu numai noapte-n aripele stinșilor cărbuni,
Să latre negru
Croncănindu-mă clin cerul de funingini
Cra-craa-craa î
în pliscul cavernos răsune cea dintâi silabă-a craniului
— Chemare spartă înspre vîntul care-ncepe într-a doua —,
A craniului în care gîndul meu
în clipa răstignitului poem, cu sînge-n fiecare vorbă,
Se-nnegrește răgușit cu ciorile și corbii.

Vie clipa cînd pădurile amare
Vor cădea-n genunchii aurului toamnei lor,
Ca și oștenii ou armură osîndiți la moarte prin secure.
Cadă prin tăiușul gîdelui.
Răsune osul spart.
Viața-n stelele-i de august picure prelung
Spre necuprinsa noapte de apoi.
Și nalt țișnească sîngele, atît de nalt,
încît de la un capăt pîn' la altul
Al acestui spongios, tentacular pămînt urzit din cimitire,
Hotarul meu păgîn al mîndrului galop centauresc,
Hotarul macului fierbinte
Pîlpîind de steaguri
Să vestească glorie
Acolo unde ultima secundă a ființei trecătoare
Picură-nghețată
înghițită de oceanul veșniciei, neființei.

MAMA-LUNA

Apele mele au căzut în adîncă mîhnire
Şi gem.
Din zare în zare
Buciumă ud geamanduri prin arderi mocnite de ceață.
Oh ! glasul acesta al morții pe mările negre.
Luați-l ! Luați-l!
Şi dați-mi tăcerea şi somnul deplin al țarinii.
Stafie albă,
Unde-i corsarul cu mini de văpaie ?
S-a dus ca un fum de cetini în toamnă,
Iar eu am rămas doar atît: jelanii pe-ntinderi de ape amare.
Unde-s triremele, roi triumfal,
Ca al norilor în răsăritul de soare şi vară ?
Unde-s catargele drepte ca spada vitează cînd jură ?
Unde sînt prorele curbe ca ciocul de vultur pe stîncă ?
Unde e malul cel tînăr pe care rîdeau portocalii ?
Unde e steaua polară : beteala miresei de aur în nalta ei noapte albastră ?
Nimic.
Nici un glas,
Nici o vîslă,
Şi nici o poruncă,
Nici veste.
Udă tăcere oprită pe ape albite de stafii
Din zare în zare.

Ci iată.
Răsare din groapa genunii
Cu față de ceară
Luna,
Galben,
Din moarte cu moarte.
Şi iată, auzi ?
Mai straniu decît cucuvaia pe crucea strîmbă de vînturi
Răsună pe amarul deşert al întinderii apelor moarte
Lung,
Legănat,
Toropit,
Ca un plîns de copil schingiuit :
„Mama-Luna !
Auuu !
Mama-Luna !"

CUFĂRUL

în mine se adună o plecare.
Lampa arde încă mai târziu decît pînă acum
Şi flacăra e neagră pe de margini,
Iar tăcerea, ca şi lampa, creşte înspre înnoptare.
Ochii văd în orişice lucru
Amintirea,
Ferestruica ei din fund, c-un ochi de mare cu catarge,
Tăinuită altora.
Şi tot mereu aleg şi strîng, şi păturesc,
Cu mîni tîrzii, prelung îngîndurate.
Uneori îmi vine să alint cîte-un lucru neînsufleţit,
Ca pe-un copil bolnav,
Oare nu poate spune şi priveşte numai.
N-oi fi eu acela ?
Şi oftez.
O ! cum foşnesc în mine toamnele !
Cîteodată mă opresc cu tîmpla-n aer,
Aplecînd-o pe-o violină nevăzută.
Oare n-am uitat ceva în umbra strunelor ?
Să fi cules cu aceste ostenite mîni de-ajuns belşug de stele
Din nesomnul nopţilor ?
Melancolia flutură aerian, delaolaltă cu perdelele,
Sau poate creşte în marame îngerul de odinioară-n
încăperea unde cuferile coborîte-s
Larg deschise,
La fereastra dată-n lături

Ca s-adune tinereţa aerului şi s-alunge
Mirosul înecăcios de naftalină şi de pod.

Odinioară, cînd eram copil,
Mă apropiam de aclîncimea cuferelor goale,
Unde încăpea plecarea,
Frămîntata ei nelinişte
Pe oare o simţeam în mine,
Ca o zare cu apus de soare şi cocoare călătoare în adîn de aui
Cufărul adus din pod,
Deşert,
Cu pulberi
Gata să pornească înspre zarea clopoţeilor subţiri,
A trenurilor şi vapoarelor,
Cînta în mine cu tumult,
Clădindu-mă clin muzici, nori şi stele.
Auzeam ca-n scoică largul zbuciumat al lumilor deschise
Pin' la marea cu lavandă în culoare şi zîmbire,
Albăstriţa insulei lui Robinson Crusoe.
Mă scăldam în taina cufărului
Depărtărilor din mine,
închizînd capacul peste creştet,
Botezîndu-mă.
Iar inima bătea — bătea în tîmple
Ca o aripă...
Ş-aouma bate a plecare,
Dar solemn ca tactul de ursită al lui Beethoven
Dintr-a cincea simfonie.
Voi intra poate curînd în cufărul sortit
Al ultimei călătorii din mine,
Care mă va duce sub o cruce,
Albăstrit de fumul de tămîie,
Nemaideschizîndu-se.
Iar pe deasupra lui Ion — apusul,
Vara şi călătoriile
Vor trece peste amintirea lui în stingere,
Spre alte veri
Şi alte umbre.

GOARNA DE TOAMNA

Unde sînteți, anii mei, tumultuoşii mei ani ?
Aurul vechi însolzit se tîrăşte, se umflă şi aspru foşneşte
Ca un octombrie, cu soarele-n răni, sub castani.
Mă strig prelung, uuind cu bucium nostalgic — aud-aud ;
Plîng zările-n sînge şi cîrd de cocoare, dar nimenea-nimeni nu mai răspunde
Şi creşte tăcerea pe zarea căzută ş-albeşte pe toate ninsoarea şi aburul ud.
Eram drept şi înalt. Oh ! Albastru de-nalt ca plopul in arme, pe zare,
Sub lună de iele şi aburi şi-n soare de clocot, eu, Leu-împărat.
Dar acuma plutesc despuiat, nune — putred, în ape cocli-te ş-amare.
Lăsați-mă singur, unda pustie şi stearpă mă duce departe,
Departe de mine, de aurul meu legendar şi de voi,
Dar aprindeți vulcanic pe zarea surpată făclie de moarte.

POVESTE

Deodată-n limpedele celei mai albastre nopți de iarnă
A fost o creştere mirată de lumini
— Oaspe nou,
Ca şi atuncea cînd răsare luna, lin, pe vîrf de munte-ntunecat, negru,
Sau cînd un obraz mîhnit se descrețeşte şi surîde.
Eu, chemat din somnul marelui adînc,
Cu atingere pînă în inimă,
Ca apa din fîntîna inelată de luceafăr,
Am clipit
Şi-ndată am văzut din nou, nu înlăuntru, ca în somn,
Ci în afară, treaz de-a binelea,
Dar am crezut că-s iar copil în noaptea sacului lui Moş Crăciun,
Spre somnul celor mici cu încălțările la sobă.
Şi cu inima din nou învăluită de minune,
Căci nimic nu mai era cu neputință,
Pasul meu era vecin cu aripa cea mai înaltă,
Iar gîndul, tot la fel, un zburător.
Pesemne c-am respirat adînc, ca înecat,
Pe urmă am privit fereastra-n care palpitau filele tainei.
Nu se auzea nimic. Doar greierii de diamant ai gerului.
Iar în fereastră se aduna atîta transparență,
încît ai fi spus că noaptea nu-i decît un nume,
Cu albastru în silabe,
Tot al dimineții soarelui.
Am deschis fereastra larg, ca-n nopțile de mai,

Cînd înfloreşte liliacul,
Dar ardea alb gerul, iar în casă soba duduia încinsă
Şi dormea încolăcit iernatic marele motan, fără de am-
in orbite.
Ş-atunci, plecat afară, am întîlnit cu primul văz
Ş-ntîiul fum de-argint al respiraţiei,
Cu o ciudată regăsire,
Deşi niciodată nu-l văzusem
Cerbul alb.
O ! mai presus de toate alburile florii şi luminii
Parcă pogorîse de pe Calea-Laptelui,
Anume înclinată pentru delicatele copite,
Spre pămîntul gerului,
Şi ea îl adusese peste albul lunii,
dar în noapte.
După el,
Toată pădurea mişcătoare
Lupul, rîşii, urşii, veveriţe şi mistreţii,
Vulpea şi-mbulzirea felurită a lighioanelor pădurii
în plutire însă ca de abur,
Parcă nu erau, deşi atîtea, decît în tăcerea de oglindă
Sau ca peştii în adînc tăcut de apă
Sau în amintire de copil (care doarme adunînd sub
pleoape spusele bunicei).
Crengile copacilor şi trunchiul lor compact,
Şi chiar pămîntul orb
Se prefăcuseră în strălucire de sticlă înstelată şi zîmbire
parcă.
Iară crengile sunau mărunt,
Ca şi cum orişice copac ar fi avut cerceii lui
Şi fericirea fetelor, la început, spre întîiul bal, de-a ş—f
suna în clătinare galeşă.
Cerbul plutea în fruntea nopţii,
Dară lighioanele care-l urmau în îmbulzire fascinată
Nu se încumetau să ajungă pînă la copite
De luceafăr alb.
Un spaţiu pur, înfiorat de luminos.
Ca cel cuprins în Calea-Laptelui,
De la un mal la altul,
Despărţea pădurea fiarelor de cerbul nopţii.

Iar cerbul binecuvînta cu albăstrimi de tămîie după slujba
în biserică.
Rînd pe rînd, toate ferestrele,
Şi prin fiinţa lui, ca printr-un văl subţire de mireasă,
Toată înstelarea palpita —
Era în el ?
Sau el era în ea ?
O ! taină ! Cerb al tainei !
Ca o lebădă de lin
Şi plutitor ca fumul.
Iar ferestrele, chemate, rînd pe rînd se deschideau
Şi apăreau din umbrele albastre chipuri de adolescenţi,
Băieţi îngînd'Uraţi în zîmbet, fetele cu gene lungi,
Obraji netezi, albi de lună şi de tinereţă,
Dulci, într-o catifelare fără seamăn,
Ca şi cei aduşi, mărgăritar, de valul marmurei eline.
Dar era de iarnă noaptea albă a cerbului ?
Căci, deodată, totul a purces a se desface ş-a se răsturna
Fulguitor, molatec, blînd
Ş-atît de fraged,
într-^un alb atît de dulce în migdala lui amară,
Că numai livada nopţilor de mai,
Livada nunţii ş-a mireselor în floare
Poate spune cum.
O ! spune, albă lună, singurul obraz rămas al insomniei
de odinioară,
Chiar a fost ?
Ş-aşa a fost ?
Sau numai am visat cerb alb c-am fost odată
Şi că tinereţa mea, la o fereastră larg deschisă înspre
iarnă,
A încălzit-o, dăruinclu-i primăvara. Dusă.

ULTIMA ÎNTÎMPLARE

Eram ca-ntr-o penumbră de eclipsă, stranie pe cît solemnă,
Şi într-o tăcere mare,
în oraşul prin care mă plimbam cufundat în adîncă visare,
Dar nu ca unul singur, în melancolii de toamnă, stins în fumegări de ceață,
Ci învăluit, împins şi dus de o mulțime deasă în tumult copleşitor de viață.
Se îmbulzeau amintirile şi vorbeau delaolaltă, tare,
Cum îți sparg urechile liceenii răguşiți de-adolescență, cînd se-ntorc acasă din vacanța mare.

Fragede şi melancolice risipe
Fetele pe oare le-am iubit în ani mă-mpresurau învecinate-n clipe.
Iat-o pe cea cu fundă, dar cu genele mînăstireşti şi la privire serioasă ca măicuța,
Şi iat-o şi pe cea-nflorită ca-ntr-un vînt de scrînciob de pe vremuri : uța-uța.
Cea rumenă ca o cireaşă iar coboară, sclipitoare-n ochi şi-n dinți, pe dealul blînd cu săniuța.
Ce nume dinspre muzică o fi avînd cea care-mi rîde cu o
căciuliță ninsă, nasul cîrn, în sania cu zurgălăi în delir ?
Iat-o pe cea cu mîni ca lebede solemne, pe claviatura unui negru ca o noapte şi parcă lunar clavir,

Ce auriu e luminoasă cea mereu rămasă lîngă tîmpla lirică, la o lanternă magică !
Şi iat-o, regăsită cu o strîngere de inimă, pe cea lăsată în trecut, pe un peron de gară, într-o noapte ascuțit străpunsă de-o locomotivă tragică...
Dinspre toate îmi venea un foşnet mătăsos, o luminoasă adiere,
Ca şi a perdelelor de vară într-o casă cu icoane vechi în umbră,
Şi un delicat parfum de măr căzut în iarbă, de zi caldă şi de miere.
Le-am spus la fiecare şi la toate :
„Vină. Şi tu vină. Vină, vină"...
Le-am sărutat pe ochi, pe tîmple şi le-am adunat la piept,
Ca pe-un mănunchi încîntător şi dulce de sulfină.

*

Apoi m-au năpădit golanii,
Toți cei cu care am copilărit pe ulițele vechi, în anii
întîii epopei (cea care rupe tălpile şi pantalonii pe maidane).
Au răsărit ca aruncați năstruşnic de o trapă, toți zevzecii,
Strigîndu-mă ca şi atuncea : „Măi Ioane !"
Cu sania,
Cu praştia,
Cu zmeul sus,
Cu bila, oina şi arşica jos,
Oleacă şi cu Făt-Frumos,
Cu dudele şi nucile,
Cu podul şi ulucele,
De-a hoții şi de-a potera
Şi cîrîind ca cioara : craa !
Ou leapşa cea cu palmele,
Stropşitul şi sudalmele...
„Lăsați-mă, lăsați-mă, că nu mai pot!"
Le-am spus răstit şi năucit, cam îmbrîncindu-i cu un cot.
Ş-atunei, ca la un semn, s-au risipit de-a valma toți golanii,
Aşa cum deodată se despoaie ou tumult de grindină, toamna tîrziu, castanii.

Dar iată că a început să se învineţească fraged seara,
Aşa cum înfloresc pe la ferestre provinciale tufele de liliac,
Cînd eşti de-o zi numai îndrăgostit şi ţi se umflă şi se înfioară îmbătată nara.
O, Doamne ! Ce se-ntîmplă ?
îmi cade capul cu visare pe o tîmplă.
începe dinspre liliac o noapte-atît de desuetă,
Că parcă tot ce a murit revine-n arii de flaşnetă.
Iată, pe cer s-aprinde steaua.
E aceea !
„La steaua care-a răsărit"...
Eminescian, străluce, licărind la moartea ei, drept candelă, scinteia.
Iar la ferestrele de seară, albume cu paloare veche,
Iată lumina lămpilor cu afumat fitil şi gaz ;
Şi iată în albumele, cu mîini de aur răsfoite,
O regăsire, un obraz,
E cineva de mult. Hai spune !
Are-o poveste, are-un nume.
Uite-mi surîde, mă cunoaşte.
Mă simt deodată tînăr, ca păstrat într-o fotografie de student.
De vreme ce acel care-mi surîde la fereastra lămpii e la fel,
Desigur să nici eu nu m-am schimbat în ochii lămpii lui.
...Dar ce se tînguie nostalgic, ca în agonie, depărtat ?
Sînt clopotele care veşnic sună în oraşul scufundat'.'
Nu ! e un pian rămas deschis ca din trecut, cu **o** nocturnă de Chopin,
Uitată la fereastra reveriei de atunci,
Cu alte luminări, alte oglinzi şi alţi obraji.
Auzi ?
Iar picură în inimă septembrie din pomii uzi.

Apoi au croncănit mulţimi de ciori,
Cu zbor carbonizat (ca arsele scrisori).
Zarea s-a îngustat,
S-a scufundat,
S-a afumat.
Lumina s-a mîlit de nori
Ş-a început să ningă
Fără zbor.
Fulgerul desprins
Cădea învins,
Din nor.
Ou mort tumult se îndesa ninsoarea,
Ursuz şi plumburiu la început,
Ca pînzele vechimii de păianjen într-un pod închis,
Apoi parcă un pui zburlit de lună a răsărit cu dinadins
în fiecare fulg,
Şi l-a aprins
C-un fel de răsărit miniatural de lună plină.
Mai zîmbitor,
Mai pur,
Mai îngeresc
Şi blînd, blajin intim,
Dar şi glumeţ,
Ca şi cum, hăt —
Departe, sau aproape, începea rotund omul de-omăt.
Ningea mereu cu pui de lună,
Copilăros în noaptea bună,
Văruind-o,
înălbind-o,
înflorind-o alb ca miezul de alună.
Sculaţi-sculaţi, boieri mari,
Florile-dalbe se adună...
Şi am ştiut cu inima aprinsă-n stea că a venit noaptea Ajunului.
Copilărie cu botinele la sobă, iată-te din nou. A nins.
Nu te scula. Mai dormi.
Tot ce e treaz e-nvins.
...Ningea atît de resemnat,
încît surîsul aburit de nea era un prag de plîns.

„...Dar tu ce faci aici ?" i-am spus lui Moş Crăciun.
(Căzuse în omăt ca un drumeț din cale-afară ostenit,
răzbit de ani, de frig şi de mult tras la jug.)
L-am ajutat să se ridice (cum ? şi tu ai adormit, biet moş
al somnului copilăriei ?)
I-am pus din nou în spate sacul de postav : povară,
Şi a pornit din nou, şchiopîrc-şchiopîrc,
Spre casele copiilor cuminți care-l aşteaptă de cu seară,
Şi am rămas acoperit de fulgi ca, într-un film, Charlot-
cel-trist, pe locul unde-a fost un circ.
Dar iată, prin tăcerea albă, s-a-nduplecat şi s-a trezit
spre cîntec o vioară,
Şi cerul primăverii s-a deschis albastru ca un lac de
munte.
Au înflorit livezile, umflîndu-se ca fusta fetelor într-o
vîntoasă, pe o punte.
Au răsunat de-a valma bronz, aramă, bang-balanga,
clopotele învierii,
Ş-au revărsat pe toate crengile, cascade-n spume dese,
merii,
S-au îmbrăcat în aur înviat bisericile Domnului
Ş-a început să fie ca o transparență magică a pleoapei
somnului.
Plutea în noapte iz de ceară de albine, smirnă şi parfum
de miere.
Iată-l pe tata, pe bunicul, pe bunica, luminați (ca înste-
lați), venind ou lumînarea-n mînă de la înviere,
Şi iată, gura mea răsună din adîncuri de-un „Hristos a
înviat !"
Cum ?
Nimenea ?
(nici tata,
nici bunicul,
nici bunica)
Nu-mi răspunde că-i : „Adevărat" ?
Atunci Hristos n-a înviat ?
Cutremurat de straniu ca de-un aspru vînt de seară,
Am tresărit din mine ş-am privit afară :
Nimeni — nimeni — nimeni !
Eram cel de pe urmă,
Singurul,

Supremul om,
Tăciunele rămas aprins în soba rece.
Noaptea, frigul şi singurătatea începeau cu mine.
Doară umbra la picioare...
Umbra ? Cine mi-o dăduse ? Şi de ce ?
Iată, pe o bancă s-aşezase, ca bătrînii care fug de umbră,
Soarele,
Un soare-n stingere :
Obrazul galben ca al celor din azilul de bătrîni.
De frig, el singur îşi sufla în mîni,
încovoiat,
Surpat,
Fără de raze,
Scofîlcit.
M-am aşezat alături, ostenit.
Nu m-a simțit.
N-am scos o vorbă ; numai am oftat.
N-am tresărit. Nu s-a mirat.
Stătea uitat într-o uitare — el, soarele vieții pămînteşti.
Frunte plecată, inimă-nceată, piept apăsat.
(Unde mi-e viața ?)
Mînile reci, buze uscate, spinarea frîntă
(începe ceața).
Cine m-apasă cu reci oțele ?
Cine mă suge în bezne grele ?
Cimitirul, ca valul unei mări moarte, crescuse neauzit
de încet, pînă la picioarele mele.

VÎNĂTOAREA

Aburea miros amărui de hribi şi putredul umed al toamnei
in negru adînc de codru sălbatic,
Dar totul era în sînge care-nnopta de cu zi puterea
scăzut-a l aminei
De pe funebrele crengi seculare, în împletită desime.
Frunzele roşii cădeau plutitor,
în tăceri de oglinzi din palate închise,
în sînge şi zarea marelui soare,
Căzut ca un vultur de aur rănit
La marginea cerului toamnei.
Şi fapta — tot sînge.
Fugeam ca un ropot de ploaie sfîşiat de un trăsnet.
Nu mai eram nici frunte, nici gînd,
Şi nici amintirea c-am fost dinspre om.
Viam destrămat, totuşi unul, cu „eu" în fiinţă,
în turma de cerbi nebuniţi,
Fugeam şi fugeam, şi fugeam,
Scăpăram, gîfîiam,
Fugărit de copite în poteri,
De cornul prelung buciumat
Şi de asprele glasuri răstite
Cu-ndemnuri de moarte,
încercuit, hăituit spre funduri de roşie zare.
Cu chiote iuţi şi nechez hohotit
Şi spartă bătaie de cîni îndîrjiţi,
Deasupra pădurii mele de coarne, suflarea plutea ca o
, ceată.

A deznădejdii...
Pieptul meu nu mai putea,
Se zbătea înecat.
Spume cădeau purpurii din botul gîfîitoarei suflări,
Ochii în pîele abia mai zăreau orizontul
Al goanei spre moarte.
Focul ardea în plămîni,
Răspîndind uscăciunea de iad cu pucioasă a pietrelor arse.
Din urmă, goana se apropia, val ou val,
Crescînd pe inima mea
Cu nouri negri sub lună şi ielele spaimelor ei.
Grindini, copitele lor ş-ale cerbilor mei
îmi bubuiau în timpan,
Sfărmîndu-mi auzul cu ropotul lor «sacadat.
Frunze cădeau, fulguind o ninsoare de sînge-ntr-un
Cer de masacre.
Tot în galop, pîlpîiam, dar cu cea de pe urmă-ncordare,
Ca facla cînd clă să se stingă,
Vecină prin ultima lance fluidă de aur
Cu noaptea din ea.
Larma creştea furtunoasă, haină,
Parcă boltită cu vînatul urii asupră-mi,
Acoperindu-mi fiinţa spre pragul de-apoi.
De mult aşteptată, cu sîngele-n trîmbiţi
Şi talgere roşii,
Săgeata clintii a pornit ascuţit,
Vîjîind îndîrjit peste coarnele fugii,
Apoi cu furtună turbată
Toate săgeţile au năvălit,
împlîntîndu-se drept în inima mea.
Trăsnit, cu picioarele frînte,
M-am prăbuşit printre cîni,
înmulţind cu o mie de răni fierbinţi
Pe-ale frunzelor toamnei de jos,
în miros amărui de hribi
Şi jilavă frunză căzută,
Şi-am căzut şi mai jos
Cu toată-nstelarea în ochii mei umezi
Pe pragul veşnicei nopţi.
M-am trezit
Cu sufletul în frunze, sînge, stele

Şi noapte —
Inima ! Inima ! Inima î
Apăsat duduia între somn şi viaţă,
Pe straniul hotar dintre mine de-afară şi cel dinlăuntru.
Oare-am visat că eram o turmă de cerbi în galop
Sau tu, hăituită de toate zilele vieţii,
Tu, roşie inima mea,
Cu toate săgeţile lumii în tine,
Eşti vînătoarea de cerbi ?

PASTELUL DESTRĂMĂRII

Transparenţele de seară ale sufletului
îşi aduc aminte
— Abur pe fereastra veche —
De o sanie-nălucă,
Sprintenă prin toropirea iernii,
Lunecînd printr-un păienjeniş lînos de alburi
Săgetate argintiu.
Ninsoarea somnoros mirată de ea însăşi
— Ca-n oglindă —
Tremura caşmiruri îmbulzite
Peste genele-nstelate.
Lin departe-n zarea de mărgăritar a zurgălăilor
înălbăstreau alene dealuri troienite.
Iar de jur în jur, gîturi de lebede încovoiate —
Fumuri lente.
Poate case, poate nu ;
Alcătuiri din nou şi alb neînceput ale omătului,
Iar la ferestre, nimeni,
Doar obrazul de icoană stinsă-al umbrei.
Uliţele şterse de pe lumea paşilor uitaţi,
în nea, ca şi poteca lunii în afund de nori,
Un om ! cel de omăt, naiv,
Cu luna lui solemnă pe obrazul zodiac,
Şi în tăcerea ca de ceas oprit
Şi alb,
Cu minutarele şi orele căzute,

•n rotundul fulguit, ca în mai mare, al cristalului nin-
sorilor captive,
Sania — săgeată.
Şi în ea gîndul copilului de-atunci :
— Cling-cling ! —
într-o zi, în depărtarea vremii fundului de miază-
noapte,
El,
Ca altul,
Nu va fi decît dezgheţul unui om de omăt,
Ş-atunei,
Ş-acum —
Mirare albă fumegînd în spaţii.
Iarnă ! Viaţă ! Moarte ! Vreme ! Om !
Dar e tot în sania de^atunci
Cu zurgălăii hohotind strident pe-ntinderi ?
Sau se-ncrucişează, fulger, două sănii
Trecătoare-n
Stingerile sure ale iernii ?
Poate că totuna.
Fum prin fum
întretăindu-se
în ani.

HAMLET

Oprit între umbră şi soartă,
Faţă în faţă cu marea,
Cuget în turnul fantomei :
Dacă
Aprigul vînt care clatină cer şi corăbii
Ar tresări,
Tresăltînd din lucirea pumnalului mînilor mele crispate,
Vînt n-ar mai bate în lume,
Ci numai în mine — turbat.
Şi dacă
Porunca de foc a vulcanilor negrelor lave,
Tunetul vastelor ape-n galop înspre mări
Şi urletul alb al torentelor
Date ar fi în păstrare inimii mele —
Trezii de vulcan n-ar mai fi în afară,
Iar apele supte de leşin ar sta toropite în tăcere,
în golul enormei opriri.
Fluvii,
Torente,
Bivoli de lave cornute,
De-a valma
Numai în mine.
Nimica şi nimeni
Şi nicăieri în afară.
Sînt ostenit.
Nu vedeţi ?

Stelele curg printre coastele mele,
Cascadă de răni căzătoare,
Stelele, frunzele, toamnele, ploile, vieţile,
Numai surpare şi moarte,
în craniul hilar al sărmanului Yorick,
în gînduri, în spadă, în clopotul nunţii reginei-mame
(Vai, mamă !),
Dorul de ducă-n ţărînă înclină spadă şi frunte,
Luîndu-mi în veci dimineţile faptei.
A fi, a nu fi,
Totuna.
Cînd viaţa e umbră de fum pe genuna-căscată.
Du-te, Ofelie,
Du-te, fecioară şi soră,
Fereastră-nstelat de lunară a marei tristeţi.
Leapădă soarele părului tău
Şi dă-1 umbrei,
îmbracă-te lung în maramele negre
Şi lasă-mi din tine doar somnul,
în care ai fost vis şi surîs pe obraz viscolit de vedenii.
Sună trompet, de pe creasta înaltului turn crenelat,
Al stafiei mele de abur şi geamăt de mare,
Trîmbiţă lung,
Pentru un principe care
Poartă pe frunte
Nu stea
— A căzut ! •—
Nu coroană
— Ţărînă-i —
Ci numai şi numai paloarea toamnelor lumii.
Fii gata, gropare, cu tunet de lut în lopată,
Aştept pe ultimul prag.
Cu spada-n abis.
Daţi-mi pe umăr mantia nopţii.

ZIDUL

Fără nici o anume vestire
De buhnă adincă
Sau corb scorburos,
în mine răsare cîteodată,
Din gene umbrite de somn
Ori trezii de lampă tîrzie,
Ceva
Pe hotarul cel mai de taină din suflet :
Acela e locul blestemului unde nesomnul pămîntului mînă
Umbra strigoiului,
Iar pe oceanele în ceaţă albeşte vasul-fantomă cu veştede
pînze lunare.
Acolo, în mine, răsare, deodată, aievea,
Un zid,
Aşa cum s-arată din pîndă şi umbră un om care stă în-
cordat către tine.
îl văd înlăuntru, cum vezi în ziua de-afară
Un lucru
Pe care îl poţi pipăi şi avea.
Parcă arde în văpăi de lună.
El însuşi lumină de piatră şi var
Sau os, ca un craniu de lepră în ger.
Deşi n-are ochi, străvede prin toate,
Ca orbii profetici cu văz zodiac.
E mut ca acel care ştie sub frunte,

Dar buza lui nu vrea să spuie cuvîntul
închis în Sahara de sfinx,
Deşi surd şi compact, ca o stîncă,
Gîndul din mine în el e prezent ca ecoul,
Născîndu-se destăinuit.
Fără de chip al făpturii,
Parcă surîde
— Cobe —,
Cu luciul fosforic al mărilor moarte
Şi fără de pas, ţintuit,
Sporeşte-n îngheţ chiar în sîngele vieţii.
Inima simte gheţarul cu aripi
Cum cade
Ş-apasă
Strivind.

Aprindeţi ! Aprindeţi focuri în noapte,
Din culme de munte în culme,
Şi-n zorii lor roşii, apocalips cu limbi de balaur,
Cînte odată cocoşii stridenţe de sînge
Ş-alarme
în văile somnului lumii.

Oh ! de pe cel mai de veghe-străveche turn al cetăţii
înalte,
îmi vine să urlu în pîcle,
Cu miezul de noapte în coif, în scut şi în zale,
Si sulita-n fumul de stafii sub luna-nnegrită :
„Cinee ?"
„Cineee ?"
Latră un cîne, în crăpătul beznei,
Spart,
Departe,
Latră...

I. LITERATURA SPORTIVA

MOȚI SPAKOV

în oraşul bisericilor în care ard toate tămîile trecutului pentru toate agoniile prezentului, în oraşul poeților palizi, al tocurilor strîmbe şi-al galoşilor vulcanizați, în oraşul intoxicat de artă sedentară şi de intelectualitate cu şpriț sau radio, în oraşul tuturor bovarismelor, a descins alegru un om care pe cîntarul puterii, nu pe al grăsimilor, cîntăreşte optzeci şi două de kilograme.

Citiți optzeci şi două kilograme de putere pură, devenită os, sînge, muşchi, tendon şi nerv.

Dacă această putere ar fi fost piatră, piatra ei s-ar fi mîniat şi ar fi vîjîit în praştia lui David, cel care, zvelt, a biruit cantitatea lui Goliat.

Dacă această putere ar fi fost apă, lichidul ei nu s-ar fi trîndăvit în bălțile batracian guralive, nici n-ar fi înverzit în putini obeze, nici inelată n-ar fi stat adînc în fîntîni ou stele, ci, sireapă, şi-ar fi ales cascadele, căzînd din înălțimea stîncilor pe albii cu spinarea plecată sub cnuturile ei.

Dacă această putere şi-ar fi ales flacăra drept trup, focul ei nu ar fi fost cel care-şi culcă-n sobe lenea de aur Ia care se-ncălzesc mînile, se rumenesc obrajii şi se coc castanele, ci lancea de galop a trăsnetului care cutremură inimile şi închide ochii.

Şi dacă această putere ar fi fost vînt, acel vînt n-ar fi mînat gunoaiele şi colburile verii, ci ar fi bombat

pînzele unei homerice trireme, ducînd-o pe o mare verde spre victorii roşii.

Vreau să spun că destinul acestei puteri, în orişice formă s-ar fi întruchipat, era năprasnica dominaţiune, victoria vitează.

Alegînd întîmplător forma lui Spakov, concretul acestei făpturi omeneşti, puterea care-şi căuta fiinţa şi-a găsit-o. în piatră, pentru praştia biblicei fapte, în izbucnire de apă sau de foc, şi-n vînt de triremă, puterea pură nu şi-ar fi găsit o formă mai strict şi mai plenar expresivă decît acest Spakov.

Şi uitasem ! Iată : dacă această putere s-ar fi investit în vers, acel vers electiv ar fi fost galopul eroic dintr-un sonet al *Trofeelor* lui Heredia.

Iată posibilul puterii închise în Spakov. Şi iată **de** ce Spakov merită să fie prezentat de pana unui scriitor, mai ales suavilor intelectuali căzuţi cloşte pe vis, care văd în box apologia copitei.

Admir cu acelaşi creier şi cu aceleaşi bătăi **de** inimă un vers înalt, vecin cu tremurul luceferilor, o pictură adîncă pînă la taină, o coloană antică în care marmura are elanul neted al unei nudităţi de zeu adolescent, cît şi pe un Spakov ; fiindcă în toate acestea găsesc plenitudinea unui acord predestinat între conţinut şi expresia care-I destăinuieşte.

Admir insomnia stînjenelului care poartă în aburul petalelor străveziul şi delicatele învineţiri ale unei însemnări pe ape blînde ; dar admir deopotrivă, deşi altfel, şi buldogul, acest tanc canin, această dihanie de o feroce sluţenie şi de-o îndîrjire în atac neînvinsă nici chiar **de** poruncile instinctului de conservare.

Acest Spakov, despre care "nu mă sfiesc să vorbesc apologetic, nu apare decît pe ring, în clipa metalică a gongului.

Pînă atunci, pe stradă, la teatru, la berărie sau în fotografie, e un băiat zdravăn, sanghin, jovial, cu dinţi carnivori, ochi ager micşoraţi în fundul arcadelor ospitaliere, cu falcă agresiv dură, frunte dîrză şi nas energic :

om ca toţi oamenii tineri şi teferi, care trec fără pesimism metafizic' şi fără urticarii introspective printre ispitele vieţii şi semnele ei de întrebare.

Âtîta vreme cît e un simplu individ social, nimic nu denunţă substanţa epică a fiinţei lui.

Dar în clipa gongului care răsună ca o virilă bătaie a unei inimi de bronz — inima epică a luptei —, Spakov apare în nuditatea lui sportivă ca în armura unei *Iliade.*

E un trup al puterii, al faptei violente, cu mască **de** junglă şi pumni de catapultă.

înaintează dens ca un val de adînc atlantic, purtînd pe ritmul picioarelor sprintene balansul unui atac la pîndă.

Masivitatea onctuoasă a şarpelui boa, îmbinată cu agerimile latente ale acestuia.

Toţi muşchii trupului privesc, ascultă şi judecă. E pînda unei mulţimi în acest unicat omenesc.

Auzi o respiraţie scurtă, deasă, nazală, un fel de gîfîit de locomotivă pornită.

Un pumn izbucneşte, imprevizibil, şi parcă a ţişnit chiar trupul lovit, fiindcă plecarea nu i-ai văzut-o. Un pocnet mai răsună, dînd inimii o anxietate chinuitoare. O roşeaţă inflamată apare pe trupul celui lovit, şi poate o vînătaie pe inima ta, a spectatorului.

Trupurile se cuprind apăsat.

O scuturătură de mistreţ, urmată de o grindină **de** pumni, şi Spakov dansează — dansul şarpelui boa — în timp ce adversarul se îngreuiază masiv ca un turn în secunda supremă a năruirii.

Şi pînă cînd cade pe spate sau în genunchi, implacabil, Spakov îl urmăreşte, cu pumnii înmulţiţi, ca o haită de junglă minată de un Kim răzbunător.

înaintează mereu, oricîte kilograme agresive şi oricîţi pumni bolovănoşi i-ar sta împotrivă. înaintează, aşa cum fălcile buldogului apucă. Chiar şi scurtele clipe **de** recul aparent nu-s decît boltirea spre un nou atac.

Spinarea arcuită.

Bărbia pieziş povîrnită în piept pe linia umărului avîntat.

Gît curb de taur îndîrjit.

Frunte posomorită, deasă, ca un nor de furtună în care zvîcnesc fulgerele.

Ochi ca țevi de pușcă în sîrmă ghimpată.

O zburlire a întregii ființe.

Şi acel gîfîit scurt, sacadat, care despică nările făcîndu-le parcă să fumege. Nările în care apare şi dispare şi iar apare mirosul victoriei...

Pînă cînd victoria e la picioare ca o marmură omagială.

în acea clipă, Spakov descinde din splendoarea barbarei *lliade,* redevenind un simplu Spakov de toate zilele.

UN CAMPION DE ALTĂDATĂ : C. VÂRTOSU

Eram pe-atuncea, pare-mi-se, în clasa a patra a „Liceului-Internat" de la Iaşi. Actualul conducător al *Adevăridui literar,* domnul M. Sevastos, proaspăt bacalaureat pe atunci, îmi era clin cînd în cînd darnic şi binevoitor profesor de română. îi țin încă minte chipul de-atunci, rumen, rotund ca al merelor domneşti, cu ochi şi mustață de cărbune glumeț ca pe obrazul de ianuar al omului de omăt. în sinea mea îl poreclisem, oarecum sadovenesc, „duduia Sevastița", tenul obrajilor şi rotunjimea lor apărîndu-mi mai profund specifice decît placajul mustăcioarei vanilat brune.

Cu un an înaintea mea, Mihai Ralea îşi denunța de timpuriu contrastele complexei unități, fiind agresiv în nas, balansat în mers, cu mînile de prelat catolic, languros în ochi şi în genele de sultană valide, şi voltairian în colțul buzelor cărnos sarcastice. Colegul lui, Suchianu, mai şcolăreşte : Sache, era şi-atunci aproape ca şi acum. Tot cu mişcări de veveriță în alun, cu agerimi de popîndău iscoditor, tot cu păr roşu de cațaveică boierească —• nouă pe-atunci —, buzele nervos şi sacadat volubile, ochi mici, dar încă micşorați de-un veşnic rîs ghiduş, avînd şi atitudini şi înfățişare de frondă repetentă, deşi era mereu premiant. Dar asta-i soarta lui Suchianu : seriozitatea lui de nobilă valută să nu fie luată prea-n serios, părînd o strategie umoristică vameşilor sociali prin fața cărora inteligenta îsi strecoară contrabandele.

Mai mare decît noi, Demostene Botez, cu mască elegiacă şi chică byroniană, cu pumn formidabil la oină, trimitea versuri delicat pasionate, ca săgeţi împodobite, făcînd conturul liric al primelor iubiri.

Vârtosu era colegul lui şi eroul liceului.

Oina era în clipele de apogeu premergătoare declinului. Occidentul naţionalofag nu zvîrlise încă peste hotarul nostru balonul pneumatic care-a devenit mormintul mingii româneşti. în licee, tenisul, de pildă, era socotit mai mult un snobism decît un sport ; şi adevărat e că pe acea vreme jucau tenis mai cu seamă şcolarii care graseiaţi ostentativ franţuzeasca în recreaţii, fredonând canţonetele lui Mayol, recitind tiradele lui Rostand, deşi deficitari în ce priveşte ortografia limbii elegante.

Bătăile inimii sportive de pe-atunci erau în oină. Aresta era sportul epopeic al vremii. Mulţimile se adunai! în jurul lui — nu numai cele şcolare, dar şi cele vârstnice-—, pe mirosul de iarbă şi lumină tînără al cîmpiilor de mai, sub soare nou şi cer de un albastru crud, parlicipînd plenar la-nfrîngeri şi victorii.

Oina de-atunci avea străluciri colective : ,,Normala" din Cîmpulung. Cîmpulungenii erau o armată primitiv cumplită, un fel de huni ai năvălirilor cu minge;), mai mult temuţi decît respectaţi ; iuţi la joc, cu strategii instinctive, avînd la „bătaie'" „cucuri" astronomice, mibt traiectoria cărora trece sălbatecul galop al hoardei, iar la „pascari" purtînd cu viteze-revolver pe captivul careurilor, aceelerîndu-i istovitor bătăile inimii, pînă cinci mingea muşca din el ca un ogar clin iepurele prins.

Şi mai avea oina de-atunci şi supremaţii individuale : Basile Chefneux, un fel de Dempsy al mingii, Brudaru, Vasiliu şi alţii. Vârtosu era deasupra acestora : unic. *In* mintea copilăriei mele, Vârtosu a rămas alături de doi eroi ai literaturii epice : întîiul e Messire Wolodiovski, trăsnet polon al epopeici lui Sienkiewicz ; următorul e d'Artagnanul lui Dumas ; iar Vârtosu e al treilea muşchetar al trinităţii eroice, aşa cum a întocmit-o voia închipuirii mele, rînduind realitatea alături de ficţiune pe aceeaşi panoplie a amintirii. De-a lungul anilor de oină, din zece mai în zece mai, mingea s-a năpustit asupra lui cu vicleşug şerpesc, cu francă violenţă, îndîrjire, răz-

vrătire, ură chiar, şi nu l-a nimerit. Acestui Achile nimeni n-a ştiut să-i afle călcîiul vulnerabil.

Şi singurul lui scut sportiv era alcătuit din două mîni alăturate, mici, copilăreşte mici ; împreunate, nu-ntreceau cuibul de rîndunica ; răsfirate, nu erau mai mari decît un. evantai de fetiţă.

Sînt ochi hipnotici care atrag imperios în mările lor tari, adînci şi fixe, privirile din calea lor : fluente ape.

Mînile lui Vârtosu erau hipnotice ca unii ochi : mingea venea numai în ele şi de-a dreptul, vîjîind, ş-apoi cădea ca-n somn, jos pe pămînt, cu botul la picioarele stăpînului.

Intra în joc fără pripire, nici fanfaronadă, luînd trapul mărunt al căluţilor de munte, se oprea în mijlocul geometric al careului şi aştepta.

Numele lui trecea din gură-n gură ca ieşit din trîmbiţi antice : „Vârtosu, Vârtosu, Vârtosu" — alcătuind clamoarea vestitoare a unui fapt viteaz. Apoi tăcerea se statornicea în cumpănă pe tactul marii inimi colective.

El, mic în mijlociu mulţimii, ca un Statu-Palmă în pădure, nu părea captiv, ochit de puştile cu mingea-n loc de glonţ, la pîndă-n patru colţuri, ci, dimpotrivă, apărea ca un stăpîn dispus s-acorde audienţe.

Viteza mingii începea, sărind din colţ în colţ, din om în om, din mină în mînă, făcînd zigzaguri nentrerupte, c-un vîjîit gemut ş-un pocnet mat în mînile care primeau şi trimiteau, ca pe-o secundă materializată, dur, mingea de piele.

Din clipă-n clipă, mingea devenea altceva; nu mai era rotundul unei forme, concretul mort al părului îngrămădit într-un burduf, boţ semidur, bulgăr tăbăcit, gutuie împieliţată.

Nu. Aşa fusese numai. Dar acum devenea puterea braţelor întruchipată agresiv rotund într-o mănuşă grea. Pumn în salt năprasnic dincolo de braţ, zvîrlitură de copită, slărîmătură de bolid, bot de mistreţ, frunte de taur, mat ţăcănit de mitralieră : pac, pac, pac, pac. Din unghi în unghi, din om în om, din mînă-n mînă.

Feţe crispate-n jur. Pumni strînşi. Anxietate. Pîndă. Respiraţii gîfîite. Parcă solemnă, moartea s-apropia cu arcu-ntins cu o săgeată spre o inimă.

Şi deodată mingea dispărea. Pac-pac-ul creşterii primejdiei, curmat subit ca în sincopă, lăsa mirarea unei mari tăceri întrebătoare.

Ce se întîmplase ?

Nimic. *„Partiiriunt montes, nascitur ridiculus mus",* răspunde Horaţiul juxtelor şcolare.

Redevenită fleac inofensiv, mingea cădea în mînile lui Vârtosu, ca un ou atunci ouat. Şi jocul, destins o clipă, reîncepea, mai înclîrjit, c^un fel de scrîşnet. Inima spectatorilor relua, în tactul mingii iar transfigurată, galopul primejdiei spre primejdie, prin semnele de întrebare ale riscului mereu posibil.

Şi iar mingea pica, narcotizată, blîndă şi ridicolă, din mină, la piciorul jucătorului. El nu zîmbea. Dar surieieau spectatorii, fiindcă primejdia astfel învinsă devenea mai rău decît o glumă.

Toţi cei care l-au purtat pe Vârtosu în careu au înţeles treptat aceasta. De la o vreme, optimismul vitejiei lor se blaza. Şi după un tacit acord al jucătorilor, mingea pornea spre halitor, spăşită, lăsîndu-1 pe Vârtosu să-şi continue, cu acelaşi trap mărunt, drumul spre fund, ş-apoi întoarcerea.

Aşa şi munţii care se băteau în capete într-o poveste au renunţat să curme zborul unei rînclunele.

Din an în an, faima lui Vârtosu creştea depăşind hotarele „Liceului-Internat" şi pe ale laşului sportiv.

La campionatele interurbane, mulţi jucător'! s-au străduit să-1 lovească, sperînd cu juvenilitate să răstoarne ceea ce părea un mit. Şi n-au putut.

Pînă cînd, într-o zi neuitată, cînd Vârtosu a ieşit din careul, reputat invincibil, al fioroşilor cîmpulungeni, aceştia l-au privit oarecum zburliţi, c-un fel de mîrîit al făpturii lor ele dulăi rurali, s-au uitat unii la alţii, au zîmbit crunt, au ridicat din umeri şi au trimis mingea la halitor, renunţînd la luptă.

Şi Vârtosu a trecut printre cei mai glorioşi ostaşi ai oinei, duşmanii lui clin acea clipă, care, cu braţele plecate, într-un fel de salut de arme sau de ghioage, au lăsat să plece, ca pe subt un arc de triumf, pe regele neînvins al jocului lor.

Nu l-a atins nici o minge pe muşchetarul amintirii mele.

Aşa au vrut zeii.

Dar glontele războiului l-a lovit printre cei dintîi, în plină frunte a tinereţii.

Aşa pesemne au vrut zeii, să-1 aibă neînvins de viaţă, învăluit în purpura epică a sîngelui tineresc.

O FATĂ DIN NORVEGIA : SONIA HENJE

Patinele o aşteptau de mult, încă înainte de a se naşte, aşa cum îşi aşteptau în Orient cele o mie şi una ele nopţi, Şeherezada.

Şi iată că, într-o zi de iarnă norvegiană, botinele jupuite la vîrfuri şi tocite la călcîie ale fetiţei Sonia au. căpătat două netrebnice lame, patine ele rînd, gloabe de fier prost, pistruiate de rugină, cu muchii fără tăiuş şi şuruburi îndărătnice.

Fetiţa a pornit strîmb, a lunecat pe tăblia apei dure, a căzut, s-a ridicat mînioasă şi iar a pornit din nou să cada, cu dinţii strînşi, cu pumnii încleştaţi şi frunte duşmănoasă de berbecuţ întărîtat.

Mintea ei, proaspătă ca miezul de alună nouă în capul rotund, se întreba : de ce gheaţa n-o lăsa în voie să alunece ca şi pe ceilalţi ? De ce neastâmpărul din pulpele ei primea necontenit, şi parcă înadins, piedici ? De ce capul devenea mai greu pe gheaţă decît pe uscat, trăgînd-o îndărăt, pe spate ? Şi de ce picioarele, în loc să se ajute frăţeşte, se duşmăneau vroind s-apuce fiecare în altă parte, lăsînd-o pe ea la mijloc, răsturnată parcă de cai nărăvaşi ?

Aceasta se întîmpla la începutul unei ierni, ca într-o poveste de-a Selmei Lagerlof ; către sfîrşitul ei, Sonia cea mică vestea pe gheaţă zborul din ceruri sudice, al rîndunelelor.

Condurul cu tăiuş al gheţurilor îşi găsise Cenuşăreasa. Balul avea să înceapă. A început.

lat-o.

Apare pe gheaţă. Nasul e năsuc, prea mic ca să fie obraznic de-a dreptul, prea obraznic ca să fie mic de-a binelea. Ochii rotund albaştri sînt veseli şi limpezi ca doi zurgălăi deveniţi culoare şi privare în loc să fie argint şi zvon pentru goana unei sănii.

Zîmbeşte cu toată rotunzimea obrazului în care prospeţimile sîngelui tînăr roşesc ca fragii de curînd culeşi într-o ulcică subţire.

Nu-i mai mult decît o fată împodobită de sănătatea celor optsprezece ani. înaltă nu-i, dar pare, fiindcă patinele o avîntă. Rochia scurtă descoperă pulpe robuste şi pietroasele piersici ale genunchilor cărnoşi. O simţi plină, voinica, densă în carnea ei de fecioară nordică.

Se înalţă în vîrful dinţat al patinelor care fulgeră lumina, muşcînd gheaţa faptei începute.

Această clipă e pragul de argint al fulgerelor.

Un vînt venit deodată, pentru ea, o apleacă şi-o culege lung.

A pornit, dincolo de legile pămîntene care-au rămas să ferece pe spectatorii liberării Soniei.

Trupul ei se multiplică, parcă reflectat înmiit de oglinzi caie-i împrejmuiesc dansul cu fulger la picioare. E aici şi dincolo, acolo şi pretutindeni, la miazăzi şi miazănoapte, la apus şi răsărit, de parcă ar ţîşni din gheaţa împrimăvăraîâ, ca dintr-un veac al gloriei Versailles-ului, jocul de apă-vie cu obraji de fată.

O fată cu un alb vîrtej în jurul şoldurilor mlădiate, ca v.n lan de mari rochiţa-rîndunicii într-un vînt de primăvară.

Alunecările patinelor dezmiardă aprig gheaţa ca arcuşul lăutarilor ţigani coardele ceardaşului ; lung, atît ele lung, că-ţi pierde respiraţia.

Pe o gheaţă vastă şi pustie, picioarele cu fulger de argsr.t spun în trei clipe tot ce mîna ţesetoare a Persiei a înscris cu ani de trudă pe şaluri şi covoare de moschei.

Zuluful serpentinului desfăşurat în nebunii de carnaval, zigzagul trăsnetului între munţi, demenţile tornadei despletite, spirala vie a vîrtejului de ape repezi, ţîşnirea-n stele a focului de artificii, plutirea frunzelor căzute toam-

na dintr-un vîrf de plop, alintul fumului pe alintarea vîntului de seară, căderea stelelor de august, inelarea ştreangului zvîrlit în jurul calului sălbatec, vîrtejul viscolului, galopul aurului care fulgeră-n flăcări, înălţarea şi rostogolirea valului, zvelteţea aprigă a şfichiului de cnut şi fumegarea blîndă a lînei toarsă în fuior — toate le vezi topite laolaltă, pe rînd şi cîte una, în paşii care lunecă şi fug şi zboară pe aripi scurte de argint.

O sută, o mie sau zece mii de oameni o privesc de pe malurile faptei ei de foc şi de metal.

Sînt oamenii vieţii de toate zilele, oamenii acri ai lui Jules Renard, oamenii cenuşii ai lui Cehov, oamenii absentului Dumnezeu, captivi în trupurile lor greoaie, regii robi ai unicei lor fiinţe. Toţi au devenit fraţi cereşti întru entuziasm şi avînt. Îngerii le-au dăruit o clipă aripi. Sîngele lor arde atît de intens şi de curat, aprins ca focul sacru care a trecut prin ei, încît atunci cînd dansul de pe gheaţă s-a isprăvit — cu o patină-nfiptă în gheaţă şi alta înfiptă în văzduh —, Sonia Henje e ca o săgeată trimisă de arcul unui arhanghel, înconjurată de o mie de torţe aprinse, care au găsit-o, luminîndu-i tremurul ultimei vibraţii.

Dacă scena operii din Paris pe care a dansat Nijinsky în fruntea baletului rusesc ar deveni sloi polar, luminată de aceeaşi rampă şi privită de aceiaşi spectatori, şi dacă Sonia Henje ar apărea singură pe nuditatea sură a gheţii, spectacolul acestei seri ar dezlănţui aceleaşi aclamaţii şi aplauze ca şi o nijinskiadă.

Vreau să spun prin aceasta că Sonia Henje a depăşit hotarul supremelor performanţe sportive, intrînd adînc în artă, pînă acolo unde patina ei întîlneşte, tot aripă, călcîiul de zbor al lui Nijinsky, veacul marmorei eline şi pe-al Renaşterii italiene.

CALUL MAIORULUI CHIRCULESCU

În tremurul de gene al amintirii, calul e alb ca o lumină de lună a unei insomnii de altădată.

L-am văzut, şi încă nu tare demult, printre oameni şi călăreţi, fără mister, la ceas de asfinţit, pe un platou ieşean, în ziua unui concurs hipic. Şi totuşi amintirea îl cheamă şi-l aduce parcă dintr-o veche poveste, începută şi sfîrşită c-un „a fost odată" în care se închid pleoapele de taină ale copilăriei.

E drept : calul a murit în plină vigoare. Nici nu se putea altfel.

Acolo unde-i calul lui Siegfried, tot alb, lebăda lui Lohengrin, şi ea din Rin şi spume, şi lancea, de argint şi ea, a Sfîntului Gheorghe, s-a dus şi puritatea boreală a acestuia : dincolo de viaţă, în muzică, legendă şi icoană.

L-am văzut, spuneam, la ceas de asfinţit, pe-un platou ieşean. Sfîrşit de vară, pe hotarul de metal ornamentat al toamnei.

Concursul adunase lume multă de aiurea şi clin Iaşi ; trena obişnuită a concursurilor hipice. Totul era ca îndeobşte : şi călăreţi, şi cai, şi curse, şi obstacole.

Dar şi ceasul asfinţitului venise c-o splendoare sultanină, făcînd din preajma înnoptării un Bosfor pur, aerian, care chema şi ochii înspre el, luînd şi pasul dintre oameni, mînîndu-l spre singurătăţi de barcă dusă-n larg.

Am pornit, lăsînd în urma mea sforăitul cailor întinşi în galop şi goarna cu clamorile semnalelor.

Cerul era în clipa aştrilor. Vroiau să apară. Tremura zîmbirea morţii lor, dintre milenii, într-un fum albastru.

Aşa mi-a apărut şi calul. Alb, tremura în vioriul umbrelor — alb cum numai tufele de liliac pot fi la optsprezece ani, sub ferestrele celei clintii iubiri, în paloarea celor dintîi zori de veghe.

Ivit în noapte ca în amintire : atît de luminos era subt stelele presimţite.

Călăreţul lîngă el descălecat, sculptor alături de marmura statuii. Stăteau singuri, la o parte de lume. îi aştepta goarna. întîrzia. Febra calului era şi în călăreţ. Stelele lor vroiau să apară. Venea seara.

Chemarea goarnei răsună ca din Homer şi Dante.

Calul se întregi, centaurese.

Porni c-un trup atît de alb din coamă pînă-n coada lungă, că parcă apăruse pe cîmpia înserării, ca pe-o clipă adriatieă, un val în spume, aducînd zorii cu el.

„Piajfer", „pkiffer ballote", „pas espaynol", „trot naycur'", „ballotade", „vabriole", „croupade" — iată acordul plenar al înaltei şcoli de călărie, expresia coregrafică a dresajului perfect. Rari sînt călăreţii care au realizat acest, acord, cuprinzîndu-i, fără greş, toate notele ; dar sînt destui totuşi, alcătuind restrînsul grup al virtuozilor eehitaţiei.

însă, deasupra lor, solitari în clesăvîrşirea lor epocală, apar, în trecut, Laueriniere, Baucher şi, mai de curînd, James Fillis ; iar în prezent răsare unul singur : maiorul Chirculescu.

Acest călăreţ e mai presus de orişicare concurs european. O comisie hipică, în faţa lui, nu poate decît să aplaude, ca orişice spectator, nu să noteze. Căci competenţa ei se declină de la sine alături de o perfecţiune care-i depăşeşte preţuirea calificativă, obligînd-o numai la actul omagial al admiraţiei prin aplauze.

Prezenţa maiorului Chirculescu la un concurs, hipic nu are dar semnificaţia unui concurent, ci a unei graţii acordate.

Mîna maiorului Chirculescu pe clîrlogii calului este egal:" mînii lui Enescu pe arcuşul viorii ; stau amîndouă pe acelaşi hotar de la care gîtui comat al calului e frate cu gîtui muzical al violinii.

.Am spus acestea numai pentru cei care, străini cu tot:,)' de letopiseţul călăriei, nu cunosc nici numele maiorului Chirculescu.

Căci trebuie să afle şi aceştia cine era în acea zi călăreţul acelui cal.

Caii de pînă atunci, şi-n curse şi-n dresaj, se mişcaseră in lumina evidentă a zilei, lăsînd celui, clin urmă stingerea ei albastră. Nimic mai mult decît o întîmplare.

Si totuşi numai noaptea poate începe timpul de mărgâr.tar al lunii, în valvele misterului deschis.

Ceasul acela deci, cu umbre şi cu răsărit de lună, nu-i eia -străin ; era al lui. Din el venea, ca pe o zare, ca dinfî-un medieval vitraliu.

Lumea făcuse cerc închis şi des în jurul lui, lăsîndu-i loc puţin. în preajma oamenilor, nu era totuşi nici al lor, nici printre ei. El singur îşi aparţinea, înalt în noaptea lui ca oglindirea lunii în fîntîna strimtă.

Parcă-ncepea un ceas de primăvară.

(aiul era alb — şi dansa nu cu copite pe pămînt, ci desculţ pe un covor ca o fată goală în faţa oglinzii. Dansul unei nudităţi fecioare, fragil ca o înflorire de primăvară pe Irăyezimi de crengi legănate.

Capul calului avea mişcări de fată care cheamă şi alungă sărutări. Picioarele din faţă loveau uşor pămîntul, se-năiţau şi fluturau parcă borangic pe-un mal de mare, în \mt lin.

Copitele se legănau ca clouă vechi cadelniţi de argint, sporind, c-o fumegare de tămîie parcă, umbrele din jurul lor.

Nu se întîmpla nimic voit în dansul calului ; totul era atunci născut, spontan, din vînt şi val, din umbră şi lumină.

Penelul lui Watteau şi acordul lui Lully erau peapruape. Acesta era ritmul şi aceasta muzica acelor clipe — zâmbetul din jurul lor astfel era.

Nici un efort.

Nici o comandă.
Neclintit în şa, călăreţul avea masca unei meditaţii concentrate.
Mişcările calului nu se năşteau din pinteni şi clîrlog, din degete şi pulpă, ci de-a dreptul din inima călăreţului, devenită ritmul dansului argintiu, forma necontenit alta a acestui voal în vînturi sculpturale.
Despletită şi feminin suplă, coada avea fluturări de şal veneţian cu franjuri lungi, la fiecare salt în lături, prelungind aerian graţia mişcării.
Uşoară, de fulgi abia ninşi, de caşmiruri abia toarse, coama se răsturna cînd pe-o parte, cînd pe alta, ca un braţ de ghiocei înfloriţi în văzduh.
Toate curbele adolescente ale marmurei greceşti — din pulpa, umărul şi şoldul ei — reapăreau din fulgerul mişcărilor acestui cal, dînd mînilor bărbaţilor involuntare nostalgii de dezmierdare şi dînd obrajilor femeilor porniri de alintare pe un umăr gol.
Dar cea din urmă minune încă nu v-am spus-o.
Calul venise alb, din înserare, şi odată cu ea, vestind parcă zorii.
Luna era pe coasta cerului cînd calul porni din nou, şi zorii erau în el, căci trupul iui alb devenise roz ca un piersic înflorit în noapte.
Cînd m-am înapoiat spre casă, pe drumul dintre tei al Copoului, Calea-Laptelui era pe cer şi amintirea calului în mine.
Şi, tresărind, am ridicat deodată ochii în sus, căutînd, ca şi cum m-aş fi aşteptat să văd, pe covorul astral al nopţii, trapul alb al calului arab, redat stelelor care-l aduseră.

ÎNTÎIUL STADION : MAIDANUL

Sportul e în copii ca saltul în minge. Din întîile clipe ale vieţii lor, cînd sînt captivi ai faşelor din leagăn ca viermi: de mătasă în gogoaşă, ei nu acceptă sedentarismul impus decît în somn — şi încă ! Ţipă cu o sută de greieri în trilul sopran al glasului călător spre vorbă ! pedalează cu picioarele orizontale, alergînd pe loc ; iar cu bulbul floral al mînilor se luptă şi apucă, vroind să fie regi peste tot ce domneşte asupra şi în jurul lor, începînd cu îngerii luminilor de soare sau de lună şi sfîrşind cu biberonul.
Apoi începe vremea covorului din valea patului, turismul de-a buşelea, în patru labe. Am spus turism, dar nu-i de ajuns. Căci turismul nu-i decît organizarea drumului prin pitorescul concretului geografic, şi călătorii covoarelor întîlnesc mereu mai ales miraculosul. Aşadar, voi spune : după tumultul leagănului, începe odiseea pe mările de lînă toarsă ale covoarelor. Căci pe vastitatea subiectivă a unui metru pătrat de covor, străbătut de sufletul unui copil în patru labe, se întîmplă cel puţin atîtea fapte minunate cît şi pe covoarele homerice ale epopeiei.
Apoi vine ograda, uriaşa ogradă a mirărilor copilăriei, aceeaşi, clar cu totul alta decît a părinţilor. Această ogradă are luna ei şi soarele ei, ca două floarea-soarelui ; una de argint nocturn, alta de aur diurn, care răsar înalt deasupra zaplazului şi chiar şi pe acoperişul casei, pe-acolo

cam de unde pisica priveşte lătratul cînelui şi fumul hornului face semn cu degetul fiinţelor clin susul veziu.

Această ogradă are cerul ei, care nu-i decît ograd de sus în care stă Dumnezeu. Şi stelele sînt tot ale ei, --in ple zmeie fără coadă înălţate de copiii cu aripi ai o^i i i de sus.

în această ogradă, paşii copilului nu calcă pe supi c dure de pămînt domesticit, ci pe capacul marelui ,et, în care-s rochiile şi jucăriile anotimpurilor, capac chis în fiecare primăvară pe-o cutie de boboci de şi pui de găină de culoarea sulfinei, capac închis i care început de iarnă pe metalul rece al primului î , cu fulgi ca naftalina.

Copilul care s-a jucat în această ogradă unica mult mai de departe acasă decît oamenii mari, în; sara la cămin după itmerariile vieţii de toate zilele.

Apoi începe şcoala primară în care-s silabele primelor constrîngeri.

Şi maidanul răsare, între şcoală şi cămin, superb în zdrenţele şi noroaiele lui, ca un zeu veşnic tînăr al mahalalelor copilăriei !

Acest maidan !

Care oraş nu-i are, şi care copil ! Oriunde ar f laşi e. în faţa unei biserici care s-ar numi loan Gui < Aur — acest maidan e al copilăriei mele fără îi într-un Zlataust rămas şi totuşi dus ca o corabie picii ' pe mările timpului, c-o mînă mică fluturată pe o îna/ i de catarg —, alături de cimitir, de-o mahala, de-o j sau cie-o cale ferată, e maidanul golanilor, al dracii pieliţaţi şi-al derbedeilor, spaima părinţilor, gloria cc

Pentru oamenii mari, maidanul acesta e în spa pe el aruncă cutiile de sardele, gunoaiele, galoşi ' IK talpă, cojile de ou şi de harbuz, lăturile ; pentru oai i mari, maidanul e ruşinea municipiilor, locul puturo: cioarele şi muştele verzi îşi ţin sinodul de iarnă < vară.

Dar pentru copii, maidanul e în timp, şi timp i' u adună gunoaiele şi clipele, şi aceste clipe de maidan s ut cele cu obraji fierbinţi, ale libertăţii, ale recreaţiei şi ale egalităţii întru salt, joacă şi pumn, glumă şi rîs.

Acest maidan îşi are vocabularul său. Numele nu există ; pe maidan devin porecle. Bicisnicii, fricoşii, plăpînzii, copiii-cu-mamă, care nici în somn nu sînt orfani, cei cu dădacă, bonă şi cu educaţie aleasă, premianţii cu cunună pe cap şi vanitate n-au ce căuta acolo. Spartan, maidanul îi repudiază c-un picior în spate şi c-o injurie, şi ea spartană, în ureche.

Spun bîrfitorii că maidanul nu alege, că el e al golanilor ; ba, dimpotrivă, alege c-o stricteţă implacabilă, ele asta e al golanilor. Căci golanii maidanului sînt cei clintii şi cei mai autentici boieri ai faptei. Maidanul e salonul lor, în care slugile nu au ce căuta, şi dacă, din întîmplare, intră, expulzarea lor e dur definitivă.

Pronumele bine cunoscute „mata"' şi „dumneavoastră*' nu există pe maidan ; toţi sînt „tu" şi „mă".

Picioarele în genere-s desculţe, iar .ghetele, se-ntîmplă şi de-aeestea, se roci atît de repede, că parcă nici nu au fost altfel. Dcaltminteri, pe maidan, tot ce-i de piele, ştofă, tot ce-i fabricat se rupe, se ferfeniţeşte, evoluînd spre zdreanţă — în timp ce trupul care-o poartă se-nzdrăveneşte ager, tot mai lat în umeri, tot mai agresiv în braţe, tot mai sprinten în picioarele cu pulpe lu: gi în care muşchii îşi destăinuiesc relieful.

Cuvintul „sport" adus din occident maidanul nu-1 cunoaşte, fiindcă limbi străine n-a învăţat ; dar faptele cuprinse în acest cuvînt i-alcătuiesc viaţa de toate zilele.

Lupta franceza, greacă sau romană, pe maidan e trîiită, dreaptă zisă, fiindcă dreaptă e. O-ncep doi goiănaşi bine legaţi, cu piept bombat şi fanfaron, cu pulpă plină, cu turul pantalonilor cîrpit sau cu fereastră, cocoşînclu-se o clipă. Se-mping cu fruntea, berbeceşte, tăureşte, dîrji şi crunţi, se caută cu braţele, se îmbrîncesc, se îmbufnează, se cuprind, se-nnoadă şi se strîng, se-nalţă de mijloc — avînd în braţe amintirea lui Jiami şi-a lui Mărunţelul — se smucesc, se-ndoaie, gîfîie şi gem, icnesc şi mîrîie, şi se răstoarnă, şi se tăvălesc, copii ai valului şi-ai vîntului, pe-o ţărînă cam ţigancă, cu parfum de primăvară, al cărei clopot e în ei ca şi ea, pînă cînd unul e pe spate, lat şi roş, răpus, cu ochii îndărătnici sub pleoape, iar celălalt, deasupra, c-un genunchi orgolios

ca al strămoşilor romani, pe pieptul biruinţii drepte, în faţa soarelui şi a cerului.

Boxul domesticit în ring, cu legi şi cu mănuşi, cu public şi arbitri, există pe maidan, dar liber, numindu-se bătaie naţională sau bătaie, pur şi simplu. Fără mănuşi, fără reprize şi fără cruţare.

începe din senin, ţîşneşte. Pumnii sar, picioarele dansează, ţupăind. Capul s-ascunde în piept şi-n braţ, viteaz, nu laş, căci ochii nu se-nchid, ci stau la pîndă. Pumnii lovesc la „fălci". Obrajii se înroşesc. Focul bengal al sîngelui s-aprinde în nas, iesă din buze, înteţind mîniile, dezlănţuind vitezele. Trupurile sînt vîrtej minat de vîntul lor. Atunci ş-acolo ochii au văzut întîia dată metafora stelelor verzi. Pumnii aleargă-n salt mărunt din piept în falcă şi din nas în burtă, ca ciocanele pe toacă şi ca beţele pe darabană...

Ferească-l Dumnezeu pe cel care s-amestecă-n bătaia altora. Căci o primeşte toată-n cap, cu patru pumni uniţi şi patru braţe solidare — fiindcă bătaia e proprietatea suverană a perechii încăierate. Şi cel care încalcă o proprietate e firesc să primească pedeapsa.

Maidanu-şi are poarca, oina, praştia, hoţii şi poteraşii, jocul în bunghi, bilele, jocul de-a prinselea, zmeiele, întrecerea în fugă, întrecerea la sărituri, tumbele, bătaia cu zăpada, patinajul de-a-ncîrnitelea-n călcîie cu potcoave sau fără, iar uneori, pe o patină Mercur sau Halifax, paşii lui Guliver pe catalige...

Şi maidanul îşi are şi eroii, deşi nu-i înscrie în nici o carte de aur.

Aşa, maidanul copilăriei mele l-a avut pe Şampanistul Humidite, astfel numit fiindcă imita din buze pocnetul destupării sticlelor de .şampanie ; pe Costică-Pupă-Lumînare, care mai ţinea şi isonul popii la biserică, ajutîndu-l pe dascăl la stinsul luminărilor, pe Mitică Bonaparte, imperator napoleonian al ghiontului, al sfîrlei, al scaciocului, al scatoalcei, al dupacului şi al palmei, precum şi-al piedicei concomitente ; pe Biţă-Şapte-Măgari, care sărea peste spinările a şapte derbedei alăturaţi ; şi cîţi alţi încă, şterşi şi din amintirea mea atentă, unii duşi în mormintele vieţii, alţii într-ale morţii.

*

Am scris aceste rînduri pe marginea trecutului, ca să afle sportivii stadionului de astăzi că nu-s decît urmaşii maidanului de ieri, aşa cum vaporul maşinilor e strănepotul corăbiei cu pînze, care a călătorit pe aceleaşi mări în veacul străvechilor vînturi.

Şi aşa cum literatura noastră păstrează fluierul popular al *Mioriţei* la loc de înaltă cinste, deseori umezindu-şi buzele uscate pe fragedul lui lemn, sportul românesc să păstreze amintirea maidanului din care azi se duc copiii, lăsînd numai gunoaiele prezentului alături de clipele trecutului.

Î

YO-YO ŞI DIABOLO

Moda de azi, viclean industrială, a pus în mîna copiilor, a fetelor şi a snobismului — sportiv, să zicem —, al damelor coapte, ticul yo-yo-ului, pare-se importat din vreo Chină sau Japonie exotică.

Treacă la plozi, meargă la fete crude, dar la femei — le cer iertare — ba.

în mina jucăuşă a copilului, yo-yo-ul. e un fel de salt cu mingea, captiv al zvîcniturii perpendicular desfăşurate, al unei sfori nervoase ; fără de frumuseţă, monoton, absurd, dar încă inocent e şi în mîna unei fete, care parcă bate crupa vălurită, un galop mărunt, al unui cal liliputan ascuns în podul palmei ; dar echivoc de-a binelea devine-n mîna unei doamne. în ea e prescurtarea şi localizarea unui ritm specific ; e un „un-doi" impudic francamente ; e reeditarea tactului din coada codobatura, pasăre plastic definită de o inomabilă poreclă populară.

Am văzut odată, într-o cafenea, mîna yo-yo-izaată a unei doamne. Şi am regretat atunci graţia evantaiului de-odinioară, pe care l-aş fi pus — frunză de viţă — pe nudismul mînii cu yo-yo.

Nici n-aş fi pomenit de acest yo-yo, sughiţ al gurii, bîlbîit al palmei, nărav de a bate apa în piuă, dacă n-as vedea în el, degenerat, domesticit, blegit şi chiar trivializat, saltul spre cer al diabolo-ului.

Acesta, da : era într-adevăr un sport. Ţin minte şi acum mosorul de celuloid, încorsetat cu un inel de nichel, avînd la capete, placaj de cauciuc, două rondele.

O simplă jucărie infantilă, soră totuşi cu săgeata, prin viteză, şi cu ciocîrlia, prin delir.

Mosorul de celuloid era deci trupul jocului ; iar aripele lui erau două baghete — lemn de trestie — cu mîner de piele, unite printr-un fir alunecos de sfoară mătăsoasă.

Şnurul încolăcea corsetul de metal, baghetele începeau o cumpănă mobilă, din ce în ce accelerată, devenind viteză de pistoane verticale, dar iuţeală vie, nu mecanică ; inima diabolistului îşi trimitea bătăile-n mosor, dîndu-i rotaţie sporită, pînă cînd conturul macaralei de celuloid se prefăcea-n lumină albă, flacără vibrantă de cuptoare metalurgice, împroşcată deodată, ca în explozii, în plin cer, sus, mult deasupra plopilor de pildă ; pîntec alb de rîndunică, nufăr, pisc alpin, clipă lactee...

Şi de pe creanga astronomică a înălţării, sus, suprem, delaolaltă înflorită şi desprinsă în spaţiile primăverii, floarea cădea vertiginos, tot albă, goală şi rotundă cum e un călcîi de dansatoare, revenind pe sfoara suplă ca un pescăruş pe ape — iar săltînd, iar rămînînd înalt în spaţii, flacără de policandru a cerului, iar aplecîndu-şi traiectoria ca gîtul lebedei cînd şi-1 cufundă, iar întorcîndu-se pe aceeaşi sfoară, părăsind-o iară, iarăşi de argint în cer, deopotrivă fulg şi glonţ, linie curbă, lung tăiuş de sabie şi punct, canaf decorativ.

Cu ani în urmă, pe malul Mării Negre, la Constanţa, mi-am petrecut o amiază de vară privind cerul diabolo-ului unui copil.

Ştia el, plodul jucăuş, că e stăpînul cerului ?

Desigur, nu. Era copil şi se juca, ducîndu-mi ca şi munţii, vulturii şi stelele, ochii în cer.

Dar tîrziu, cînd soarele musulman al Dobrogei şi-a înroşit apusul, şi cînd muezinul vechii moschei a început să-şi nazalizeze ruga, eu am ştiut — veneam din cer — că saltul diabolo-ului copilăresc dura minaretele mai apropiate de inima lui Dumnezeu decît toate minaretele moscheilor musulmane.

SANDA MOVILA : „CRINII ROŞII"

Lectura acestui volum mi-a rechemat în minte icoana delicioasă a copiilor din Vinerea Paştilor. Cine nu cunoaşte fierberea gospodăriilor din acea zi măcar din auzite ! Jovial, cuptorul duduie, înecat parcă de un formidabil hohot de rîs. Afară — înspăimîntînd hulubii ou pocnete inofensive — covoarele bătute bubuie. Casa miroase a soare şi a podele ceruite. Pe marginea unei ferestre, într-un pahar cu apă luminoasă, o crenguță de zarzăr încearcă să surîdă cu dinți de lapte.

Cele mai vînjoase brațe ale casei frămîntă aluatul cozonacilor — galben ca gutuile coapte —, care, în cuptor, va creşte-nalt şi chipeş, puhăindu-se fibros, blond ca fagurii pe dinăuntru, castaniu pe din afară, aromat şi comestibil.

Pe masa din sufragerie, în pahare, în ulcele sau castroane, culorile lichide aşteaptă ouăle răscoapte ca pentru un bal costumat. Gospodinele „nu-şi văd capul de treabă" : aceasta este obligator prin tradiție. Şi cine încurcă treaba mai conştiincios decît copiii ? In principiu, sînt dați afară, „fiindcă n-au ce căuta în casă". De fapt, niciodată copiii nu sînt mai amatori de stat în casă decît atunci. Şi voința copiilor învinge, ca şi voința florilor, li vezi cînd în bucătărie — în calea tuturora —, cînd în sufragerie — cu nasul sau cu degetul în culorile fierbinți —, cînd la dulap, explorînd rafturile cu migdale, stafide, zahăr şi şocolată.

Apostrofele : „Sînteți mai enervanți decît muştele!" ; „Am să vă rup urechile, draci împielițați !" ; „Pic de cozonac n-o să vedeți !" — sînt primite cu blîndeță şi scepticism.

Dați afară pe o uşă, revin pe cealaltă sau pe geam — pocăiți, stăruitori şi eroici —, isprăvind prin a învinge orişice împotrivire. La toată urma, sînt primiți şi ei în cruciada casnică, avînd drept semn distinctiv mînecile suflecate şi cîte un şorț alb de la bărbie în jos.

Şi seara, cînd tatăl gospodarilor vine de la club, intrînd în casă cu vorbele rituale :

—• Ei, au fost cuminți copiii ?

...corul sopran îi răspunde :

— Noi am făcut *treabă;* să spuie mama...

Sigur c-au făcut „treabă" ! Obrajii lor oglindesc încă focul cuptorului. Buzunarele mai păstrează resturi de stafide — fără codiță — şi migdale — fără coajă — expropriate pe furiş. Hainele lor răsfrîng dulcea aromă a cozonacilor, iar pe mîni aduc arlechinada culorilor ouălor de Paşti. Mîndria de-a fi făcut „treabă" îi face gravi şi cuminți,

Cine-ar avea cruzimea să nu-i creadă că au făcut „treabă"?

Volumaşul domnişoarei Sanda Movilă — cu o candoare şi o însuflețire egală — ne aduce culorile şi aromele literaturii româneşti recente.

Cine-ar avea cruzimea...

DEMOSTENE BOTEZ : „ZILELE VIEȚII'

întâmplarea m-a făcut să petrec o noapte de toamnă la țară, în salonul unui conac pustiu. Aflasem, din spusele profesional informative ale unui jude-instructor, frînturi din viața stăpânilor conacului şi drama care-1 devastase cu doi ani în urmă.

Nici zvon de glasuri omeneşti, nici scîrțîit de care, nici lătrat de cîni. Nimic alt decît tăcerea şi gestul rigid al minutarelor oprite arătînd-o înfricoşător ca pe cineva. Mă lungisem pe o sofa neînfățată. Aprinsesem toate luminările celor două candelabre, ca să am măcar tovărăşia clarelor lumini.

Afară, o ploaie care tot nu mai cădea din nourii opac opriți pe cer dădea nopții fixitatea asfixiată a ochilor paraliticilor cînd vor să vorbească. în răstimpuri, violetul isteric al fulgerelor şi crispata aşteptare a tunetului prea depărtat ca să-1 auzi şi care totuşi îți contractă inima.

în clipele cînd închideam ochii, salonul cu prea ample dimensiuni devenea solemn în juru-mi ca o catedrală în care-un catafalc îşi aşteaptă mortul; deschideam ochii şi întîlneam vidul atent al oglinzilor. Şi-n mine şi-n afară, două steme ale tăcerii. Mă cuprindea, absurd, neliniştea că sînt pândit; astfel încep insomniile, cînd muțenia decorului ambiant nu exprimă potolirea vieții în odihnă, ci absența ei. Aş fi vrut să vorbesc tare şi nu îndrăzneam să fac acest zgomot — e bizar să vorbeşti singur cu glas tare, şi tocmai bizarul mă temeam să-1 înfrunt; dar vorbele pe care buzele nu se încumetau să le articuleze le silabiseam în gînd, mirat de ele ca de nişte peşti care-ar murmura vorbele pămîntului în lespedea tăcerii unui fund de ocean.

Cine vorbea în mine ?

Această simplă întrebare — absurdă, dealtminteri — mi-a dat spaima care te cuprinde într-o odaie căptuşită cu oglinzi. Te pierzi într-o mulțime care eşti tu singur multiplicat la infinit. Un gest devine pădure de gesturi identice. Un pas e un asalt de paşi. Mirarea deschide mii de ochi...

Cine vorbea în mine ? Şi ce limbă vorbea ? Căci vorbele articulate în tăcerea gîndurilor, deşi perfect cunoscute, deveneau altele, transfigurate de tăcere. „Sînt treaz", ar fi vrut să proclame buzele, tare, cu glasul cel mai normal. Nu îndrăzneau. Nerostite, sunetele cădeau în adînc şi răsunau acolo, în fosforescența tăcerii. Dar nu spuneau : „Sînt treaz", cum aş fi spus eu dacă aş fi vorbit, cd : „Eşti treaz", ca şi cum eu aş fi fost altcineva față de cel care vorbeam în mine.

„Oare nu visez ?"

— Cine ?

— Eu.

— Tu !

Dialog cu mine însumi.

Izbucni, deodată, frica de mine. Aş fi vrut să evadez din mine, cu un salt *material,* ca dintr-o încăpere de straniu şi necunoscut în care răsunau vorbele de nimeni spuse, fără sens, şi inima-mi era o zvîcnire grea de pumn, căutînd în vid o uşă.

Frica !

Cea de întuneric, de strigoi, de arătări ? Nu ! Lumina o alungă.

Cea de moarte ? E amară şi-ți dilată vitalitatea ca marea cînd o respiri.

Dar cînd tăcerea şi singurătatea te întorc la tine, ca un zid pe care-1 credeai de neclintit şi care deodată ar pivota în jurul unei nevăzute axe, şi cînd deodată zidul dispare, rămîi singur, absolut singur, în fața ta, şi nu

vezi nimic, te cauţi şi nu te găseşti, te chemi şi nu răspunzi, şi auzi nişte sunete mute, grupate în vorbe fără sens şi consistenţă, şi simţi atît : un straniu din care creşte îndoiala, nebunia — atunci ţi-e frică. Ţi-e frică de tine. Asta e frica.

Am sărit de pe sofa, călcînd zgomotos prin odaie. Şi-n acea clipă de nebulozitate, din care fiinţa mea trebuia să se nască iarăşi sau să piară, ochii mei întîlniră o carte. Am apucat-o, deschizînd-o la întâmplare, şi am început să cetesc. Versuri.

In portul blond al unei mări din nord
Au debarcat corsarii bruni din sud.
Şi-rn portul blond al unei mări din nord
Greoaiele otgoane se aud,
Cîntînd barbar, cîntînd în dezacord
Cu pinguinii tristului fiord...

întâiul vers l-am cetit mut, cu ochii numai ; de la al doilea, chemate ca de un suveran repulsiv împotriva tăcerii, vorbele tresăriră pe buze. Treptat, pieptul mi se umflă ritmic : mînile mi se legănau, picioarele valsau pe loc, în cadenţă.

Eliminam tăcerea.

Fără voie, poezia a doua o şopteam ; pe-a treia o murmuram ; de la a patra încolo, declamam în gura mare. Uitasem de mine, de sufletul meu, de îndoielile mele, de tăcere. Am cetit toată noaptea ; uneori de cîte cinci' ori aceeaşi poezie. Nu mai eram singur. Mă transformasem într-un aparat de radiofonie, prin care năvăleau toate sonorităţile lumii. Dar tăcerea ? O desfiinţasem. Nu mai exista.

Dimineaţa m-a surprins la geam, gesticulînd ca o moară de vînt. cu preţiosul volum în mînă. Şi, la lumina zorilor, izbăvit de mine însumi, m-am uitat pe coperta volumului :

Ion Minulescu :
De vorbă cu mine însumi.

„Cum ? De vorbă cu mine însumi ?"

O cucuvaie, deasupra casei, un ochi de aur orb pentru lumina de afară, hamletiană în pelerina penelor, articula :

„cu-vau, cu-vau", •— şi se închise în tăcerea ei. Cîteva clipe, prin vaietul cucuvaiei, straniul tăcerilor de noapte se prelungi în lumină. Apoi, lung, trîmbiţător, un cucoş izbucni. Alţii îl urmară. Delirul dimineţii începu, minulescian.

Poezia domnului Minulescu s-a născut atunci cînd pier stafiile, fricile, şi stelele, odată cu cîntecul cucoşilor, în faţa fastului jovial al soarelui. Exterioară tăcerii, cum fanfara cucoşilor e exterioară nopţii —• ea întâmpină viaţa cu sonorităţi aclamative.

Poezia domnului Demostene Botez a deschis ochii în negru miez de noapte şi a privit ceea ce eucuvaiele, cu port solemn şi ochi de aur, văd. Născută în tăcere, ea are silabele monotone ale cucuvaielor şi recheamă în noi, zguduitor, ceea ce poezia domnului Minulescu alungă : fosforescenţa tăcerii.

Eu am ştiut că versul mi-i banal
Şi-acelaşi : trist şi monoton şi vechi.
Dar viaţa mi-1 tot sună în urechi.
Acelaşi : simplu şi universal.

Ca nişte minutare pe-un cadran
Ne învîrtim pe-acelaşi loc închis.
Ne deşteptăm şi iar cădem în vis
Cu anotimpurile unui an.

Eu am ştiut că versul mi-i sărac
Ca un tictac de ceas cu sonerie
într-o odaie goală şi pustie,
Că-i monoton, aşa, ca un tic-tac...

Cu aceste versuri posace începe volumul domnului Demostene Botez ; poezia din care le-am desprins se numeşte *Monotonie.* Ea prefaţează, oarecum, al treilea volum al domnului Demostene Botez, adică volumul maturităţii.

îndeobşte, poeţii lirici, pe măsură ce se depărtează de incandescenţa primei tinereţi, capătă ambiţia didac-

tică de-a filozofa. In literatura românească, unul singur a manifestat cu precocitate această ambiţie : Cerna, acel vultur împăiat, înzestrat şi cu motor, care a izbutit să treacă glorios printre mai toţi munţii care se bat în capete de carton, ai criticii naţionale, şi să aterizeze direct în vîrful prăjinii de drapel a celebrităţii.

Emanaţiune a maturităţii unui poet eminamente liric, poezia de frontispiciu, *Monotonie,* oferea domnului Demostene Botez un copios prilej de filozofie. Talentul său însă i^a interzis să cadă în lamentabila ispită. în această poezie, domnul Demostene Botez nu-şi expune părerile sale asupra vieţii, versificînd concepţia cutărui filozof din raftul bibliotecii ; nu comentează cu creierul altora ; creează cu talentul său. De aceea nu-i solemn : poartă o haină care-i aparţine în felul cum aparţin aripile celor care le au. Maturitatea domnului Demostene Botez nu apare în atitudinea intelectuală a acestei poezii, care, din acest punct de vedere, putea fi scrisă şi de un băiat de şaisprezece ani într-un moment de acră lehamite, ci în plenitudinea sobră a sentimentului tragic al vieţii.

Debitul verbal e sărac. Pasiunea cuvintelor, atribut al tinereţii poeţilor, a dispărut. Vocabularul *Monotoniei,* ca şi al întregului volum, nu e de gală ; e cel de toate zilele, al dumitale, al meu şi al tuturora cînd nu sîntem nici oratori, nici cabotini. Sînt vorbele prozaice, exactă tălmăcire a oftatului expulzat cu un căscat într-o seară cînd picurau ulucele, cînd servitoarea te poftea la masă, răspîndind miros de ceapă prăjită, şi cînd ţi-ai dat seama că viaţa e lungă fiindcă e făcută mai ales din minutare şi din calendare. Cuvintele domnului Demostene Botez nu sînt frumoase, nu sînt zvelte, nu rîd. Deseori, ele îngreuiază ritmul şi-1 hurducă. De pildă :

Că-i monoton, aşa, ca un tic-tac.

Acest „aşa" se intercalează foarte des în versurile domnului Demostene Botez. Prin repeţirea lui, domnul Demostene Botez nu urmăreşte vreun efect estetic. Sonoritatea cuvîntului e greoaie, flască, abătută. Am descoperit oare un tic, o defecţiune verbală, o automată complinire a unui hiatus de ritm ?

Nu. Acest „aşa", pe care moldovenii, cu limba lor de învinşi resemnaţi, îl pronunţă deseori „aşă", împovărîndu-î şi mai tare, se individualizează plastic în frazarea domnului Demostene Botez, căpătînd o valoare de gest simbolic. într-adevăr, nu evocă acest „aşa" acea bruscă şi grea cădere a frunţii omeneşti, dezarmată în faţa vieţii ? Şi, prin aceasta, nu devine un accent patetic, fără ca să fie declamator, tocmai din pricina banalităţii cuvîntului ?

Urmăriţi din nou strofa : cu punctuaţia schimbată în ultimul vers :

Eu am ştiut că versul mi-i sărac
Ca un tictac de ceas cu sonerie
într-o odaie goală şi pustie,
Că-i monoton — aşa — ca un tic-tac...

Tot ce exprimă această strofă e simplu şi banal. Nicăieri, *afirmaţia verbală* a unei deznădejdi. Versurile sugerează un decor dezolant — odaia goală şi pustie —, un ritm monoton : tictacul unui ceas, sublinierea ironică a monotoniei acelui ritm — „de ceas cu sonerie" — şi atît. Dar în ultimul vers intervine deodată cuvîntul „aşa". Şi deznădejdea, fără să fie notificată prin vorbe, s-a născut în noi. Toate cuvintele acestei strofe ne fac să vedem şi sâ auzim : se adresează ochilor şi urechilor. Un singur cuvînt cade de-a dreptul pe inima noastră : „aşa". Şi, prin căderea acestui cuvînt, cel mai şters dintre toate, dar cel mai greu, domnul Demostene Botez ne-a evocat, zguduitor de omenesc, fatalitatea şi prăbuşirea omului în faţa ei.

Deşi cuvintele sînt îmbinate în *vers,* nu-ţi vine nici să le cînţi, nici să le reciţi, căci ritmul coincide cu propria-ţi bătaie de inimă. Cuvintele acestea, de toate zilele, nu vin în pas de defilare prin faţa dumitale, lector, care stai într-un balcon la stînga excelenţei-sale, poetul; nu fac decorative retrageri cu torţi ; nu aclamă, nu dansează, nu gesticulează ; trec cum trec oamenii pe străzile oraşelor, minaţi de ploaia atît de veşnică şi uniformă, că pare nevăzută, a zilelor vieţii. Cetindu-le grupate în vers, nu

ai impresia că-ţi sînt exterioare, ci că le gîndeşti singur, ritmate de normala bătaie a inimii.

Astfel — ştearsă prin vocabular, cu ritm simplificat — poezia domnului Demostene Botez nu e un obstacol amăgitor între lector şi viaţă; involuntar sinceră ca sticla unei ferestre, prin ea priveşti tot ce-i mai cotidian, şi mai elementar în spectacolul vieţii. De unde atuncea şi de ce nodul, gîtuitorul nod de amărăciune, pe care-l ai privind numai ? Spun privind, fiindcă poezia domnului Demostene Botez nu dă concerte jalnice ; ea arată numai, mereu şi stăruitor atentă în afară, spectacolul vieţii. Priveşte printr-o fereastră obişnuită, dar nu ca să te distrezi, nu ca să-ţi treacă timpul, ci ca să nu mai vezi spectacolul dinlăuntru. Astfel, în spitalele cu săli prea luminoase şi obraji de ceară în paturile albe, tu, cel teafăr, vizitatorul întîmplător, te duci la geam şi priveşti afară, dar inima ţi-i strînsă. Şi, deşi tot ce vezi afară e normal, identic cu ceea ce vezi de la orişice fereastră, îţi pare altfel, straniu şi înfricoşător, fiindcă, de la spate, din paturile albe^ ochii celor întinşi pe spate se uită la tine, hotar între suferinţa lor şi nepăsarea vieţii.

Poezia domnului Demostene Botez e o perfectă transparenţă între ochiul lectorului şi priveliştea vieţii. Dar îndărătul lectorului, nevăzută, presimţită numai, chinuitor presimţită, apăsător prezentă, e acumulată atîta, durere mută, atîta deznădejde crispată, încît, pe nesimţite, plecată pe file, fruntea lectorului se apleacă în faţa vieţii, ca în dreptul unui convoi funebru în vastul lui absurd.

*

Voi cita în întregime o poezie atît de sfîşietoare, încît, întrebuinţînd o vorbă a lui Shakespeare, asupra ei şi îngerii ar putea arunca tămîie.

Nicăieri nu e nimic,
Nicăieri.
Ba, e-un înger alb pe-un dric
Argintat de ieri.

Undeva după fereşti
E-o iubită moartă.
Eu credeam că tu mai eşti
Şi ai să mai vii la poartă.

Şase cai în haine vechi,
îmbrăcaţi pîn' la urechi,
Caraghioşi ca niciodată,
Urcă sus, la cer, o fată.

Chipul meu în negrul geam
Joacă-m ape de mormînt.
Eu credeam că nu mai sînt,
Şi mă văd în geam.

Zboară îngeri de colaci
Peste umeri de golani
Care poartă pentru bani
Prapure pe care-s draci.

Urlă clopotul năuc
în clopotniţi care ard.
Dumnezeu de după gard
Mă priveşte cum mă duc.

Cad din negre luminări
Peste mine picuri grei ;
Iar au început cîntări.
Oare ce-i ?

Iar o duce, albă, fină,
Pe zăpezi ce duc la rai.
Poticnesc cei şase cai
Încurcaţi în pelerină.
Au să cadă-n bot.

Şi pe urmă iar nimic.
Ba, un înger alb pe dric
Zboară peste tot,
Peste tot...

Poezia de mai sus e intitulată : *Iubita a -murit.* Nici o lamentaţie, nici un bocet, nici un suspin, nici o lacrimă. Descrierea aspectelor concrete ale unei înmormântări privite cu ochii *foarte uscaţi* şi care „ard" ca şi „clopotniţele în care urlă clopotul *năuc".*

Dar rog stăruitor pe lector să ia aminte că această înmormîntare nu-i jalnică şi nu-i solicită plînsuî. E poate singura înmormîntare a literaturii noastre care nu-i situează într-o ploioasă zi de toamnă. Deşi natura şi anotimpurile nu sînt descrise, atmosfera acestei înmormîntări are o strălucire toridă, evocatoare parcă a soarelui răsfrînt de stînci calcaroase.

începe abrupt :

Nicăieri nu e nimic,
Nicăieri...

Şi brusc, după cadelniţarea cuvîntului „nicăieri" pînă la „nimic" şi recăderea lui, răsare un amănunt impus ochiului, obsedant :

Ba, **e-uin înger *alb* pe-un *dric***
***Argintat* de ieri...**

„înger alb" comunică o impresie armonioasă de lumină, întreruptă sarcastic de cuvîntul „dric". Iar dricul e „argintat de ieri" : a doua impresie de lumină, aproape obositoare pentru ochi, rechemînd-o pe întâia, dar şi cuvîntul „dric" de care au devenit indisolubil legate. Straniul s-a născut. Lumina acestei evocări e „dricul argintat de ieri" purtînd un înger mortuar, pe care-1 vezi tot timpul — fiindcă ochiul nu-1 poate uita — dar care apare din nou abia în ultima strofă :

Şi pe urmă iar nimic
Ba, un înger alb pe dric
Zboară peste tot,
Peste tot...

înmormântarea care poartă acest înger pînă în clipa cînd va zbura trece astfel :

Şase cai în haine vechi.
îmbrăcaţi pîn' la urechi,

Caraghioşi ca niciodată,
Urcă sus, la cer, o fată...

Şi mai departe :

Zboară îngeri de colaci
Peste umeri de golani
Care poartă pentru bani
Prapure pe care-s draci.

înmormîntarea aceasta, cu amănunte burleşti, nu e tristă, e sinistră.

Dar durerea, unde-i ?

Nu apare nicăieri. Atît numai : trei mirări, întîia :

Undeva după fereşti
E-o iubită moartă.
Eu credeam câ tu mai eşti
Şi ai să mai vii la poartă.

A doua :

Chipul meu în negrul geam
Joacă-n ape de mormînt,
Eu credeam că nu mai sînt,
Şi mă văd în geam.

A treia :

Cad din negre luminări
Peste mine picuri grei ;
Iar au început cîntări.
Oare ce-i ?

Aceste trei accente de mirare, intercalate între strofe descriptive care desfăşoară marşul funebru, urmărit cu un ochi exorbitant de lucid, au depăşit durerea. întîiul accent e mirarea speranţei în miraculos :

Eu credeam că *tu mai eşti*
Şi ai să mai vii la poartă.

Al doilea accent e un progres în tragic al mirării de a nu mai întîlni nici viaţa — iubita —, nici moartea :

Eu credeam că nu mai sînt
Şi mă văd în geam.

în al treilea accent e paroxismul mirării în preajma demenţei :

Iar au început cîntări,
Oare ce-i ?

Durerea înfierbîntată pînă la alb — ca metalele — devine mirare şi pare absentă — dar arde. Omul stăpînit de ea nu plînge umil, proclamîndu-i prezenţa prin lacrimi şi plecarea frunţii. Nu! Priveşte calm, dar cu gura strîmbă.

în poezia *Iubita a murit* domnul Demostene Botez a izbutit să creeze una dintre cele mai aprige şi mai concentrate elegii ale literaturii noastre.

După apariţia acestui volum al domnului Demostene Botez, unii recenzenţi l-au dojenit părinteşte : „Iarăşi tristeţă ! Iarăşi caterinci ! Iarăşi înmormîntări ! Iarăşi goarne de cazarmă !"

Cu alte cuvinte, i-au reproşat poetului ieşean că nu evoluează. Pentru un poet român a evolua înseamnă să nu cînte de două ori acelaşi lucru. Ieri, de pildă, în primul volum, a glorificat Lesbosul ; astăzi, în al doilea volum, să facă apoteoze ugerului vacilor ; mîne, în al treilea, să urle cu sirenele uzinelor, iar poimîne, în al patrulea, să strănute, să horcăie, să orăcăiască şi să ragă dimpreună cu jazul.

Astfel, poetul va fi denumit, rînd pe rînd, simbolist, tradiţionalist etc.

Domnul Demostene Botez de astăzi, faţă de cel de ieri, se deosebeşte numai prin aceea că astăzi este mai Demostene Botez decît ieri. Atît.

Iar recenzenţilor săi le voi aminti că dacă papagalul, la nevoie, poate face şi pe cucuvaia — prin glas —, cucuvaia, în schimb, n-a făcut niciodată ca papagalul.

LĂMURIRE PRELIMINARĂ PE MARGINEA ROMANULUI „GAME" DE STEJAR IONESCU

Ceea ce caracterizează debutul scriitorilor tineri e izbucnirea anarhică a talentului lor încă în stare de zăcămînt brut, tumultul, excesul, jocul gratuit al forţelor nedisciplinate — oferind priveliştea zimbrilor cu coarne heraldice şi coame zburlite, umplînd pădurile care n-au cunoscut securea de ropotul copitelor.

Intre scriitorii apăruţi după război, doi numai, după cîte ştiu, derogă de la această normă : Lucia Mantu şi Stejar Ionescu. *Miniaturile* Luciei Mantu şi *Domnul de la Muruno* al lui Stejar Ionescu, deşi opere de debut, au calmul, sobrietatea deliberată şi distincţiunea unei premature maturităţi. Emblema acestor volume nu este zimbrul barbar, ci lebăda ostatecă în parcurile cu ape, tăceri şi toamne aristocratice.

Actual prin expresia artistică, *Domnul de la Murano* este actual prin sufletul ponderat, cuviincios, abia ironic, timid în faţa vieţii — sau poate distant — al creatorului său. Expresia artistică a *Domnului de la Murano* este contemporană cu metafora-monoclu a lui Paul Morand, dar sufletul creatorului său se înrudeşte mai curînd cu Henri Regnier, scriitorul care preferă ferestrelor, oglinzile : solemnele vitralii în care-ţi vezi procesiunile sufletului. „Domnul de la Murano" e captivul acestor oglinzi şi, de aceea, cetind volumul, rămîi cu o impresie de pace melancolică, de reculegere, de tăcere şi de singurătate resemnată.

Aşadar, *Domnul de la Murano* nu este *un cîmp de luptă al vieţii,* ci, dimpotrivă, *un refugiu împodobit împotriva vieţii,* aşa cum e şi întreaga operă a lui Regnier, cu care *Domnul de la Murano* are unele asemănări.

întâiul roman al lui Stejar Ionescu se intitulează : *Game.* Semnificaţia titlului ar fi cam aceasta : după cum, într-o gamă, pornind de la *do* şi trecînd printr-o succesiune de note ajungi tot la *do,* registrul notei numai fiind altul, tot aşa omul, pornind în viaţă cu o tonalitate sufletească, o regăseşte, aceeaşi, mai opacă, fiindcă e în registrul altei vîrste, tocmai atunci cînd socotea că se depărtase mai tare de ea.

Această viziune, a vieţii sufleteşti, pare a-l fi determinat pe Stejar Ionescu să-şi aleagă titlul *Game.*

Să fie oare în acest titlu amărăciunea, modest exprimată, de a nu putea evada din tine însuţi, de a cădea mereu în braţele propriului tău suflet chiar în clipa în care te socoteai dezrobit de el, aşa cum în nuvela lui Villiers de l'Isle Adam *La Torture par l'Bsperance* prizonierul care evada cădea în braţele ironice ale marelui inchizitor tocmai în clipa cînd vedea libertatea ?

Sau, dimpotrivă, să cuprindă acest titlu mîndria, iarăşi modest exprimată, a inalterabilităţii sufletului pornit în viaţă ca legendarii cavaleri cruciaţi spre Sfîntul Mormînt şi ajuns la capătul vieţii cu aceeaşi lance cu care pornise ?

Cine ştie !?

Stejar Ionescu îşi începuse „gamele" în primăvara anului 1928. Proiecta două sau trei volume, în decursul cărora ar fi cuprins, întreagă, claviatura vieţii eroului său principal, Marc Lecuja, desfăşurîndu-i succesiunea de game sufleteşti, cu reeditarea periodică a aceloraşi note, schimbător fiind numai registrul din ce în ce mai grav al vîrstelor treptate.

în vara aceluiaşi an, Stejar Ionescu, ajuns abia către sfîrşitul primei părţi a întâiului volum, s-a săvîrşit din viaţă, prin moarte năprasnică : un automobil care-l aducea de la Slănicul Moldovei către Tîrgul-Qena l-a răsturnat în apa Slănicului, zdrobindu-l de o stâncă pe care a rămas o noapte întreagă, cu faţa spre stele şi braţele în lături. Ursita a încheiat cu o disonanţă aprigă zilele celui care concepea viaţa ca o succesiune de game.

Viaţa *românească* începe publicarea volumului neisprăvit, care va continua şi în numărul viitor al revistei. După apariţia întregului fragment rămas, sprijinindu-mă pe ceea ce Stejar Ionescu a realizat şi pe informaţiile pe care a binevoit să ni le dea soţia lui, voi încerca să schiţez linia de curgere pe care ar fi avut-o acest rîu calm şi curat, absorbit brusc de pămîntul suveran.

OMUL CU MÎRȚOAGA : VASILE BOLDESCU

Dăunăzi, Bucureştiul cel ele zile mari, în prezenţa maje.stăţii-sale regelui, a sărbătorit, cu o particulară amploare, retragerea artistului. I. Morţun clin cadrele oficiale ale Teatrului Naţional; Morţun şi-a făcut cea de pe urmă apariţie pe scena Naţionalului călărind — artisticeşte vorbind — mîrţoaga lui Ciprian. Omul cu mîrţoaga a biruit. Toate ziarele au durat în cinstea lui. arcurile de triumf ale slovei festive, pe sub care a trecut de-a lungul şi de-a latul ţării gloria binemeritată a marelui artist moldovean. Dar, pe lîngă podoabele platonice ale preamăririi, Morţun a fost răsplătit şi concret, în aşa măsură, încît bătrîneţa pe care o implică o pensionare să fie cruţată de greutăţile la care expune o pensionare pe, să zicem, beneficiarul ei.

Sîmbătă seară, laşul e invitat să sărbătorească retragerea din teatru a artistului V. Boldescu.

Bietul Boldescu !

Fericitul Morţun !

Morţun s-a tot dus din Iaşi, valorificîndu-se în acea strălucitoare vitrină a produselor ţării care e Bucureştiul ; Boldescu însă a tot rămas în această dugheană de vechituri istorice şi amintiri elegiace care e capitala Moldovei.

Mă umple de melancolie destinul împlinit al lui Boldescu — pensionar al teatrului ieşan —, fiindcă talentul lui e o profundă armonie ieşanâ, neîndestulător valorificată şi prea puţin cunoscută.

Ştiu, ştiu... după cum, la înmormîntare, cel mai obscur şi plat defunct devine o valoare nedreptăţită de contemporani, tot aşa artiştii pensionaţi —• deci inofensivi în concurenţa artistică — devin mari talente şi nepreţuiţi camarazi în elogiile celor însărcinaţi să ardă pentru ei tămîia verbală a panegiricului.

Dar congratulările de acest fel nu sînt, îndeobşte, decît bacşişul ipocriziei conştiente sau imbecile, al milei cu scurtcircuit, al înduioşărilor decorative, ori al generozităţilor vanitoase.

Şi pentru Boldescu, eu — nu vremelnicul director de teatru, mască fortuită şi superficială a fiinţei mele —, ci eul esenţei mele ieşene nu se mulţumeşte cu atît.

Boldescu, alături şi împreună cu Morţun, e o încarnare a specificului moldovenesc. Valoarea esenţială a acestor doi artişti socot că este egală în faţa divinei absenţe a lui Dumnezeu ; dar, în faţa umanei prezenţe suplinitoare a pămîntenilor, sînt sigur că valoarea lor nu este egală. Fiindcă Morţun e un consacrat în capitala ţării, pe cînd Boldescu nu-i.

Morţun e ca aurul marcat : are deci valoare circulatorie. Boldescu, al cărui aur brut e tot atît de pur ca şi al celuilalt, n-are girul tatuajului metalului nobil.

Şi totuşi talentul acestor doi comici moldoveni e îngemănat. Ca să acuz specificul acestui talent, voi folosi metoda simplistă, dar lesne edificatoare, a contrastului.

Să ne gîndim, de pildă, la un alt artist comic consacrat de bursa artistică a Bucureştiului : Puiu Iancovescu. Acest Iancovescu, artist de reală valoare, dar inegal şi năbădăios — Puiu — personifică pe scenă noţiunea idolatră a şmecheriei româneşti, mai ales valahă şi îndeosebi bucureşteană. Reacţia publicului faţă de acest iancovesc argint-viu e plasticizată stringent de vulgara expresie : „e dat dracului" — sau de nu mai puţin graţioasa locuţiune : „mare puşlama", ori : „mare papugiu".

Reţineţi, vă rog, nuanţa admirativă a acestor exclamaţii.

Şi, într-adevăr, Iancovescu pe scenă — pare-se că şi în viaţă e tot atît de natural ca si pe scenă — e dat dracului. Ai sentimentul surîzător alarmat că toate gesturile, actele şi acţiunile lui sînt un căzăcesc galop de cacialmale destinate publicului şi partenerilor deopotrivă. Faţa lui Iancovescu face mereu cu ochiul, sau pare că face, celor prezenţi şi posterităţii — şi gesturile lui, care par că bat peste burtă pînă şi cuvintele, au o suverană şi ghiduşă impertinenţă. Ai impresia, văzîndu-l, că şi în faţa lui Dumnezeu — dacă Iancovescu ar intra prin efracţie în rai — ar face cu ochiul îngerimii, făcînd-o să bufnească de rîs, şi, înaintînd cu paşi de charleston spre Domnul cerurilor, prin rîsul constelat al îngerilor, i-ar spune cu accent valah ca la cafeneaua Capsa : „Nene Dumnezeule, dă-mi o ţigare cu vîrf aurit... s-o aprind în iad".

Iancovescu epatează, uluieşte, captivează şi desfată — indignînd totodată — prin acel debit verbal de şmecher volubil, de-o universală ignoranţă şi de-o enciclopedică siguranţă ; prin mimica şi gesturile lui trepidante de automobil de curse mergînd printre tramvaie şi pietoni ; şi, în sfîrşit, prin aroganţa anglo-parizo-dîmboviţeană a făpturii lui care se încrustează agresiv în scenă, ca monoclul în orbita cinică a unui potentat, sfidînd vulgul ale cărui aplauze îl fac aşa cum este ; căci Iancovescu nu s-a născut dintr-o mamă şi un tată, ci din aplauze, şi, cum e şi firesc, îşi iubeşte mult părinţii.

Să ne gândim acum, pentru a nuanţa procedeul definirii prin contrast, la un alt actor comic al capitalei : Sârbu, jovialul, exuberantul, din plin dospitul Sârbu.

Făptura acestuia, rural robustă, croită parcă din arcuiri de vadră şi prăvăliri de bute, rîsul lui enorm cu măsele olteneşti, ochii lui incendiaţi, ca pădurile tropicale, de ilaritate, şi glasul lui hăulitor ca al vechililor deprinşi să strige şi să suduie cu pumnii pîlnie la gură pe ţăranii de pe ogoare au ceva gargantuelesc.

L-am văzut de curînd în *Revizorul* lui Gogol. Era printre ceilalţi actori ca un contrabas printre viori, ca o tobă mare printre darabane, ca un taur printre mieluşei şi ca un harapnic muscălesc printre biciuşti infantile. Păreau

sleiţi şi bicisnici toţi cei prizăriţi pe lîngă el, alături de zdrahoana lui vitalitate.

Cînd rîdea, cu picioarele crăcănat povîrnite, cu mînile săltîndu-şi burta încinsă cu curea, cu faţa holbată, cu ochii batracian bulbucaţi, cu buzele sîngeriu pîntecoase şi nările tăureşte căscate, parcă nu mai era om, ci cascadă, vulcan sau centaur.

Şi Iancovescu şi Sârbu sînt doi mari actori comici. Dar comicul amîndurora este expresia *vitalităţii de peste Milcov,* fie de pe marginea Dîmboviţei, fie de pe marginea Oltului, a Jiului sau a Teleajenului, fie în forme şi intensităţi felurite.

Vorba lor energică, răsunătoare, net hotărnicită de accentul muntenesc, accent căruia urechea moldovenească — doritoare de moliciune şi catifelări sonore — îi poate reproşa vulgaritatea, uneori, dar cărui accent trebuie, mai ales noi, moldovenii dulci, să-i recunoaştem exuberanţa vitală, relieful, combativitatea, elanul spre viaţă.

Verva lui Iancovescu e spumegare de şampanie sau de sifon ; verva lui Sârbu e erupţie vulcanică.

Iancovescu provoacă un rîs gidilit şi gîdilitor, de esenţă cam isterică, dus uneori pînă la paroxismul sughiţului ; Sârbu, cu hohotul lui formidabil, te preface-n avalanşă de rîsete, cum ar umple o ploaie torenţială toate ulcelele, toate poloboacele, gîlgîindu-şi belşugul şi cadenţele dionisiace peste toate şi cu toate.

Dar observaţi că rîsul pe care-l provoacă şi unul şi altul e un fel de *fecundare a vieţii animale din noi.* Rîs robust, sănătos, înzdrăvenitor, în care te rostogoleşti euforic ca o vietate tînără în iarba crudă şi din care ieşi cu ochii uzi de lacrimi ca de rouă şi de sevă.

Iancovescu şi Sârbu dăruiesc spectatorilor un rîs al *muşchilor,* un rîs al *sîngelui,* un rîs al *materiei.*

Acest rîs e o evadare din suflet.

Morţun şi Bolclescu, mucaliţii mei moldoveni, nu vor provoca niciodată nechezatul acestui rîs, sau, dacă întâmplător l-au provocat, asta înseamnă numai că cei care

au rîs astfel la îndemnul talentului lor nu ştiau şi nu puteau să rîdă altfel.

în faţa artei lui Morţun şi Boldescu, spectatorul mai mult surîde decît rîde ; surîsul e lumină şi tăcere, rîsul e zgomot, tumult, explozie. Şi acest surîs nu destinde numaideeît muşchii obrazului, ci sclipeşte-n ochi ca flori de ger ; pur şi aerian. E un surîs al *spiritului,* nu al materiei. E surîsul pe care îl provoacă *humorul,* cea mai înaltă treaptă a comicităţii, treapta cinstită în literatură de prezenţa unui Voltaire, a unui Shaw, a unui A. France, a unui Caragiale.

Nu mă sfiesc să afirm că Morţun şi Boldescu, smoliţi la chip, piperniciţi la trup, cu ochii şi spinările lor umile de lăutari, stau aşezaţi modest pe muchea acestei mari trepte, la picioarele mitropoliţilor humorului.

Vedeţi, şi unul şi altul sînt moldoveni — clin ţara gândurilor şi a visurilor, nu a faptelor — ; ş-apoi aceşti moldoveni au talent. Şi, deşi talentul lor e comic, nu şi-a scuturat cu totul tristeţea natală, ca dealtminteri tot ce se naşte din elegiacul pămînt al Moldovei, pămînt melodic şi trist ca lemnul violelor.

Şi Morţun şi Boldescu au ceva amar în privirea lor — ochii cu fir de pelin în apa lor — şi mai au ceva înfrînt, umil, obidit, în portul lor, şi ceva tărăgănat, dulce şi nostalgic, în glasul lor de cocori moldoveni.

Morţun e vestit prin sluţenia lui ; nici Boldescu nu-i frumos. Dar ce vorbitoare expresivitate are masca lor de lăutari ai cîntecelor de altădată. Ce bine s-ar desprinde versul lui Barbu Lăutaru de pe buza lor mîhnit mucalită :

Dragi boieri de modă nouă,
Ziua bună vă zic vouă.
Eu mă duc, mă prăpădesc
Ca un cîntec bătrînesc...

Fraţi buni dar, Morţun şi Boldescu, întru acelaşi humor în care tainica sevă a Moldovei şi-a exprimat aceleaşi arome grave şi amare, pe care cîndva le-a dăruit şi Cotnarului : vinul legendar.

*

Dar Morţun s-a tot dus la Bucureşti.

Pe cînd Boldescu...

Morţun a jucat pentru cea din urmă oară pe scena teatrului care-l pensionase *Omul cu mîrţoaga;* şi mîrţoaga lui Morţun a avut aceeaşi glorioasă ursită pe care a avut-o şi mîrţoaga lui Chirică, devenind din biată gloabă *calul care a cîştigat cursa cea mare.*

Aşa că singurul şi adevăratul „om cu mîrţoaga" e cel care-a rămas la Iaşi : Vasile Boldescu.

Consolează-te, Vasile Boldescu, gîndindu-te că sîmbătă, pe scena Teatrului Naţional din care pleci mai sărac decît ai intrat — fiindcă odinioară n-aveai datorii, ş-acuma ai —, alături de tine va fi, în acest oraş al umbrelor, umbra legendară a celuilalt călăreţ al mîrţoagei : Don Qutjote, călăreţul sfrijitei Rosinanta, cavalerul fără moarte al morilor de vînt.

Ieşind din teatru, vei intra în legendă.

SERGHEI ESENIN : „POEME"
TRADUCERE DE GEORGE LESNEA

Nu ştiu dacă, în ordinea cronologică, Lesnea e întîiul traducător al poemelor lui Esenin, şi nici nu mă interesează. Căci astfel de întîietate poate da cel mult deţinătorului ei o filă din calendarul timpului mort, neputîndu-i însă oferi nimic din punct de vedere aritistic. Dar afirm cu pieptul plin de veste bună că, în ordinea calitativă, Lesnea e întîiul, suveranul traducător al poemelor lui Esenin. Prin harul lui Lesnea, limba noastră, cea mult şi din vechi înverzită de iarba şi frunza baladei populare, primeşte tumultul unui nou galop, venit tocmai din stepele muscăleşti. E acesta un dar crăiesc pe care Lesnea îl face literaturii noastre.

Dacă Esenin ar fi ascultat propriul său vers tradus de Lesnea, ar fi zîmbit cu ochii lui albaştri limbii româneşti, ca unui sat natal în care un alt Esenin se născuse întru cîntec.

Rostul acestor rîncluri liminare nu e al unui gir — şi de prisos şi temerar —, ci al unei întîmplări cu vorbe de argint în care ard boabe de tămîie.

Ah, voi sănii ! Şi voi cai, voi cai !
Numai Dracul v-a scornit, mişelul !
Peste stepă-n goană cu alai,
Rîde pîn' la lacrimi clopoţelul.

E şi Esenin, dar şi Lesnea e în paroxismul acestui vers, inscripţie suprapusă a ursitei rusnacului şi moldoveanului. Şi pe unul şi pe altul, aşchii împieliţate ale aceleiaşi vitalităţi, „Dracul i-a scornit, mişelul", osîndindu-i la marea insomnie a sufletului care se agaţă, cîntec şi delir, ele grumazul galopului vital.

De cînd îl ştiu pe Lesnea, tot în picioare-l ştiu, drept şi vibrant ca plopii cu frunză tremurătoare. Perpendicular pe viaţă, Lesnea nu cunoaşte lenea orizontală a bieţilor fericiţi. Patul şi scaunul alţii le-au făcut, dar nu pentru el. Şi visul lui şi versul sînt agerimi de ger, nu toropiri de vierme de mătasă.

Cînd l-am întîlnit întîi, era zeţar în tipografia *Vieţii româneşti.* L-am osebit încă înainte de-a şti cine-i şi de-a bănui ce va fi. Ceilalţi zeţari, tineri sau bătrîni, clădeau impresia că sînt cioclii unor stranii sicriaşe cu oseminte de plumb. în contrast cu tovarăşii săi de muncă, Lesnea părea o flacără atunci ţîşnită, ca acelea care vestesc în basme ivirea lui Satan. Viu cu intensitate, nu prin sănătatea aparentă, cu relieful şi culoarea ei, ci prin licărirea vitalităţii. Neastîmpăr în fruntea lui rotund agresivă — craniul lui Lesnea îl aminteşte pe acela de rusnac al lui Verlaine ; neastîmpăr în ochii lui afunzi şi treji, de vietate iscoditoare ; neastîmpăr în expresia feţei necontenit luminată şi umbrită de puzderia îmbulzită a gîndurilor ; neastîmpăr în mişcările mînilor care, deşi culegeau slinoasele litere de plumb, păreau mai curînd că silabisesc un oeardaş pe strunele unui ţambal.

Salahor al literei de plumb, o învinsese totuşi, cultivîndu-se prin mijlocirea ei.

Constrîns să-şi otrăvească tinereţea într-o ocnă tipografică, nu blestema, nici nu ofta. Zîmbea. Zîmbea prin toate versurile lui de atunci, ca un cireş cu toate buzele de mai ale cireşelor.

.V: castă Cenuşăreasă nu simţea vitregia soartei, fiindcă balul începuse înlăuntru, în suflet — ca şi în Esenin care, pe la paisprezece ani, cu ochi albaştri şi ciuf blond, lăsînd în urmă mama şi bunicul, şi motanul, lanul, cerul de pe casă, plopul de la poartă şi copilăria, s-a tot dus din satul lui natal prin împărăţia milioanelor de ruşi, să-i ducă un condur pierdut de sufletul rusesc.

Au trecut ani mulți de-atunci. Fostul zețar a devenit poet consacrat. Dar Lesnea a rămas acelaşi. Nici o obezitate sufletească nu i-a îngreuiat sprinteneala mereu ațîțată. Cu ani mai mulți, e tot atît de nou, parcă mai înfrunzit de tinerețä. Nici cultura, nici succesul nu i-au alterat frăgezimea. Trupeşte e uscat şi nalt ca un beduin.. De cîte ori îl văd, chiar dacă-l descopăr într-o casă, am impresia că vine de afară, aducînd veşti şi taine pe care le ştie numai vîntul naltului şi zarea nunțială a cocoarelor.

Cunoaşte toate întîmplările anotimpurilor, nu de la fereastra casei, ci de afară, ca şi copacii. Cel dintîi poem înflorit el mi-l vesteşte, cinstindu-mă astfel ca un nipon pe un alt nipon clin patria priorității florilor. înaintea țigăncilor, el ştie cînd şi unde au înflorit toporaşii. Peregrin în timp şi spațiu deopotrivă, cunoaşte ca nici un altul trecutul laşului şi toate rochiile-i de anotimp şi peisaj. Fetelor frumoase le spune „zînoşte", astfel împrumutîndu-le un foşnet de poveste. întîlneşte multe, mereu altele, luîndu-le pe oblîncul unui poem. clucîndu-le cu un galop al inimii, şi iar lăsîndu-le.

Prin troine, şargul, uite-l c-a turbat,
Undeva-n poiană joacă-n paltin beat.

Ne-am opri-ntrebîndu-l : ce-i cu tine, ce-i ?
Şi-auzind harmonici, vom juca tustrei.

Aşa îl ştiu de cînd îl ştiu, şi de asta îl prețuiesc, deschizîndu-i casa şi prietenia mea. Cu rari excepții, scriitorii înzestrați dezamăgesc ca oameni. Sufletul lor guşat de vanitate, căzut în trîndav sedentarism după fiecare vitejie scurtă a talentului, doreşte aplauze chiar atunci cînd nu dă nimic. Frecventîndu-i, ai penibila impresie că talentul lor e o fată frumoasă, ademenită, încuiată şi oblonită într-o casă netrebnică.

Lesnea e altfel. Poetul din el nu e un accident festiv, ci o permanență firească, un destin, omogen şi neîntrerupt — aşa cum buzele Şeherezadei sînt numai şi numai

poveste de-a lungul celor o mie şi una de nopți ale sultanului fără somn.

Mi-am petrecut vara trecută la Cheile Bicazului, înconjurat de ai mei, în cordiala atmosferă a pensiunii Wagner. într-o bună zi, la ora prînzului, pe cînd toți oamenii pensiunii erau aşezați la mesele noastre, în sufrageria comună, a apărut, subit, Lesnea. Sfrijit, neras, c-un sac în spate, tăbăcit de vînturi, ars de soare, cu toate glodurile Carpatului pe bocanci, cu ochi strălucitori, cu rîsul şi dinții de lup flămîncl. Venise singur de la Durau, peste Ceahlău, urcîndu-l şi coborîndu-l, fără tovarăş, fără călăuză, fără busolă, fără armă — lătrat de cînii stînilor, bătut de vîntul culmilor, întîlnit de păsările cerului. Viteaz şi nebunesc drum — dar cît de tineresc !

Rîde pîn' la lacrimi clopoțelul.

Şi eu eram în creier de munte mai bine de o lună. Scriam din zori. şi pînă-n asfințit, într-un fel de foişor, văzîncî, de jur în jur, numai stîncă, brad şi vultur, auzind necontenit în adînc spuma şi tunetul Bicazului.

Totuşi, Lesnea era şi mai în munte decît mine şi decît noi toți de-acolo, turişti ai sufletului şi ai pămîntului. Venea de-afară, din adîncul acestui „afară", cu veşti şi secrete intransmisibile. Poate că, undeva, pe culmi, întîlnise glasurile *Mioriței.*

A trecut o zi de neastîmpăr, o noapte de odihnă, o altă zi de umblet, ş-a venit apoi o noapte rară prin acele locuri — noaptea fără picur, fără nour, fără abur, numai întuneric, cer şi stele.

Ne adunasem cu toții, după-masă, pe două balcoane învecinate. Printre noi, bun şi voios camarad, era şi scriitorul Mihail Sebastian.

Creştea în juru-ne frigul acela pur şi grav pe care şesurile nu-l cunosc decît toamna, cînd se scutură amară frunza nucului şi tremură măruntă frunzulița stelelor. Suflările se abureau. Toți eram cu paltoanele. Tăceam. Pămîntul, departe subt noi, în vale, era un iad compact pătruns de tunetul apei. Eram opriți ca pe-o punte, între pămînt şi cer.

Atunci şi deodată ne-a spus Lesnea poeme de Esenin. Avea mătasă şi fluier în glas, iar alteori şuier de bici şi o sorîşnire, şi cîteodată ca un scîncet de cocoare.

Sălbatica frumuseţe a acestor poeme de-acolo era, şi Lesnea — poetul ei român.

Apoi, într-un tîrziu, după ce glasul ostenit de vers fierbinte, ars de aer rece, căpătase acea stingere brumată care-i dă şi o înăsprire, dar şi o îndulcire, ne-a spus scăzut, aproape în şoaptă, *Vulpea.* Suna atît de afund româneşte versul acesta al morţii unei vietăţi sălbatice, în care cuvintele sînt simple, solemne şi spre veacuri, ca munţii în asfinţit, încît noi toţi de-acolo am simţit că Lesnea a adus din Rusia un fel de pui de *Mioriţă.*

Dar ne era frig. Ş-apoi, e o tristeţe sfîşietoare în tot ce-i prea frumos.

— Ajunge, a hotărît un glas. Haidem la culcare !

— Vă las cu bine — ne-a spus Lesnea. Eu mâ-atorc la Durau.

Ne-am privit unii pe alţii, ridicînd din umeri.

— Eşti nebun ? Du-te şi te culcă !

într-adevăr, nebunie era să plece în toi de noapte fără lună pe drumuri nesigure — de curînd apăruseră şi nişte tîlhari pe acolo —, pe deasupra, calea prin chei fiind aproape impracticabilă chiar şi-n timpul zilei, din cauza dinamitei care răsturna mereu stîncile pregătind drumul stereotip al automobilelor.

Şi totuşi, îndărătnic ca ursita, trecînd peste înţelepciunea noastră, Lesnea a plecat.

Aşa a plecat Villon odinioară...

En ce temps que j'ai dit ăevant
Sur le Noel, morte saison,
Lorsque Ies loups vivent de vent
Et qu'on se tient en sa maisan
Pour le frimas, pres du tison :
Me vint le vouloir de briser
La tres amoureuse prison
Qui souloit mon coeur debriser...

Aşa a plecat Esenin, nu demult, din satul copilăriei, din oraşul faimei, din tara gloriei, din trupul şi din viata lui...

O, EU, ***Eli. Lama Sabachtani,***
In asfinţit scoboară-mă treptat...

^SrSvS^aoce™.. ale'.oi Ese,,in, rusul.

Iaşi - 1937.

CEL DINSPRE NOAPTE

Cîteodată vine pe fereastră Ja, de aur, lumina lămpii, un mare flutur de noapte, mut în faldul lui de smalțuri, catifele şi luciri astrale, greu de taină în abia ponderea pîlpîirii, mai mult privire a ochiului de noapte decît ființă întru lutul celorlalte.

Nu stingi lumina care-l cheamă înspre rug şi riu-l alungi, nici nu-l atingi : cu ce ? Chiar şi suflarea îngerului uragan i-ar fi. Dar mîna ta, om greu ?

Rămîi cu ochii mari, privind la cel care-i în aripi ca furtuna în adînc. Şi iată că te-ncepi în amintire.

în copilărie, cîteodată, cînd doreai în zi noapte şi taină, apăsai pumnii pe ochi. Şi-atunci aflai în tine ce nu vede ochiul din afară : începutul lumii. S-aprindeau scîntei în zodiacul întuneric, tresăreau rotiri de stele şi de rai, roiau albine, viscoleau planete, cozi mari de păun se desfăceau, dîndu-ți lanterna magică a haosului dintru început.

Fluturul nopții îți aducea aminte despre ochii tăi întorşi în timp spre cel dintîi pierdut al tainei.

Dar iată că, uneori, acel flutur neîntîlnit decît în umbra clipelor şi numai la, de aur, lumina lămpii, vine cu pas şi chip de om spre tine, pe o stradă, într-o casă, fără să ştie că tu ştii. încearcă, bietul, să se amăgească întru om.

Da, Virgil Gheorghiu, ştiu cine eşti ! Vii dinspre noapte. Şi trupul omului cu talpă, dîndu-ți pasul, ți-a strivit clipirea magică.

Nu ştii sâ-ntinzi mîna, deşi te-ncerci, fiindcă orice mină e povară pentru fumegarea pulberilor unui zbor.

Nu ştii să cuvînți. îți cresc ochii, spre, de aur, lumina celor dragi, dar buzele nu ştiu să se deschidă înspre vorba omului.

Abia stai pe scaunul celor care nu sînt semenii tainei tale, trăgîndu-te cît mai spre fereastră, unde te aşteaptă amintirea ta de noapte, vîslind spre la, de aur, lumina lămpii.

Cînd taci, parcă te-nchini. E solzul luciu de candelă în ochii tăi. Şi taci mereu, cu gîndurile alipite-n sus ca aripile celui care şi pe floare poate sta, printre polenuri daurite, fără să deştepte somnul raiului.

Abia rîzi, dar fără glas. La fel lumina lunii, luminîndu-se clin tare şi-n mai tare pe obrazul transparențelor de noapte.

îi fi avîncl prieteni, frați, surori ? Cine ? Oameni ? Dar prietenia nu-i tăcere. Vorbă e, ici, pe pămîntul robilor ; numai miresmele vecine ştiu, dar dincolo de om, cînd vin, desculț ca roua, ațipirile corale — ale tăcerii florilor.

Ai cămin ? Dar care să te-ncapă pe tine, al ferestrelor deschise şi-al clavirului lunar ?

Ai iubit ? Desigur — desigur. Eşti numai zbor spre acest aur cu moarte, care în fața ta de acum femeie se numeşte. Cît de greu ! Femeia cu petală în silabe, carne înspre fruct, suflet de polenuri risipite şi cadru pierdut în calea celui care vine dinspre noapte, atît de fragil, că şi întîlnirea cu îngerul i-ar spulbera vitraliul-fantomă.

Ai plîns ? Dar ce alta sînt ochii tăi, izgonitule, decît insomnia lacrimei ?

Munceşti ? Dar altu-i verbul aripelor tale nemărturisite de atîta amar de drum.

Atunci ce faci ?

„Am fost odată..."

Taci ! Nu spune ceea ce-i numai al aurului şi al muzicei. Taci întru tine şi-ntru ele, lîngă mîna lui Chopin, nocturnul tuturor nocturnelor, şi sub privirea lui Verlaine, violoncelul tuturor viorilor.

Iubite cetitor, mîndre sînt mînile tale, frumoase, harnice şi grele.

D-asta, numai ca să-ţi aduc aminte mai nainte de-a intra cu ele în această carte a muzicei ; am cuprins un fluture de noapte însemnîndu-i locul doar c-o umbră : umbră dinspre noapte.

Dac-ai înţeles, deschide cartea lui Virgil Gheorghiu ; iar dacă ba, întoarce-te cu spatele la pragul de tăcere al muzicei şi-al nostalgiei zborului pierdut şi du-te, lut.

Post-scriptum.

Iubite cetitor,

După cum vezi, post-scriptum-ul te apucă de pulpană şi te ţine totuşi.

Stai, te rog.

Necuviinţele lunare de mai sus binevoiesc a fi ale lui Don Quijote, ştii, cel cu morile de vînt. Iartă-1 pre el.

Acuma însă va vorbi şi celălalt, dinspre măgar, Sancho, mi se pare Pancha.

Ascultă-1 dar.

Uite cum stau lucrurile. Virgil Gheorghiu s-a născut, trăieşte şi va muri poet. N-aş da fiului sau fiicei dumitale una ca aiasta : pacoste ! Dar să mă explic oleacă. Dacă, de pildă, Virgil Gheorghiu s-ar duce, împins de foame, după o sfîrîială de grătar şi dacă în drum ar întîlni o fereastră deschisă pe un clavir, stomahul lui Virgil Gheorghiu ar sta lîngă fereastra muzicei pînă cînd s-ar stinge toţi cărbunii grătarului. Dar ce spun ? Ar sta acolo, în rînd cu plopii verzi, pînă cînd l-ar ajunge toamna lor, abia dîndu-i lepădarea frunzei.

E drept că n-a murit de foame pînă acuma — cu voinţa lui Dumnezeu-Tatăl — dar, pus într-o balanţă cu Barbara Ubrich într-un taler, Virgil Gheorghiu nu l-ar descoperi pe celălalt. îl vezi, iubite cetitor ? Cum s-ar zice, e numai suflet ; acesta, la poeţi, e numele oaselor. Timid între oameni pînă la transparenţa dispariţiei şi plecarea fumului, tace pe cît semenii lui vorbesc, nu c-ar fi mut, dar vorbele lui sînt altele : ale poeziei şi ale muzicei.

Cal, nervul lui ar fi arab : pursînge. Şi te-ar costa, iubite cetitor, o avere. Dar una-i calul arăbesc — nu ? — si alta, aerul : vorbă-n vînt.

Da ? Da !...

Desigur, iubite cetitor, ai auzit pînă la ţiuire de urechi de unul Eminescu. E bine ca o ţară să aibă şi ceva poeţi

morţi cu monumente şi alte paternităţi digestive. Dar ce ne facem cu domnii poeţi cînd sînt încă în viaţă ? Căci, din nenorocire, drumul lor spre eternitate — moarte — e tot prin viaţă. Spui dumneata, cu drept cuvînt: „Să muncească şi să cîştige. Aşa e drept."

Desigur că nu e strîmb înţeleptul dumitaîe sfat. Aşa faci şi dumneata. Te trudeşti — cu sudoarea frunţii — ca să agoniseşti pentru zile negre, avînd de unde lăsa şi copiilor : cu testament.

Dar iată că domnii poeţi nu ştiu să muncească după obşteasca rînduială. Munca lor e spre cîntec : poem, flacără spre fum. Ş-atuncea mor de foame înainte de-a muri de altele. Căci domniile-lor sînt ca domniţele cerului, ce păsări le zice.

Cumplit, aşa e şi Virgil Gheorghiu, poet, muzician şi moldovean —- colac peste pupăză —• din laşul cu ochi albaştri şi picioare de cerşetor.

Şi iată că, într-o cinstită zi, Virgil Gheorghiu s-a înfăţişat în bîrlogul cu lampă al condeierului Ion. A venit, desigur, la Iaşi din Bucureşti, c-aşa e omul : trage la cele dinspre vechea inimă. Avea cu el plăcerea, ochii şi o mînă cu un manuscris.

— Roman ?

Vorba era a bîrlogului cu lampă.

Virgil Gheorghiu nu s-a evaporat, dar ca şi !

Romanul lui era cel mult el, dar volumul — proză, ce-i drept — vorbea despre muzicieni, încondeindu-le portretul cu peniţă de garoafă şi de toporaşi.

Greu, tare greu să găseşti editori pentru tot ce-i mai presus de marfă !

Cucurigu, boieri mari,
Daţi punguţa cu doi bani."

Astfel ne-am dus amîndoi, bătînd multe uşi, Ion cu toiagul vorbei, iar Virgil cu traista manuscrisului.

„Acasă-s boierii ?"

„Nu-s acasă."

.Astfel, din poartă-n poartă — munţii noştri aur poartă — am ajuns la domnul — oarecum sultan — al editurii „Contemporana", *ad sum,* adică :

Cucurigu, boieri mari,
Ne dați ari nu ne dați ?

4 Sultanul — fără cafea •—• ne-a făcut elogiul muzicei şi mai cu seamă al iscusitei vorbiri despre cîntare şi cîntăreți, cu care din miercuri în sfînta miercuri ne cinsteşte doamna Cella Delavrancea la radio, dea Domnul cît mai multe miercuri de acestea preamăritului aşezămînt.

Bine, tare bine, dar ce facem cu Virgil Gheorghiu ?

Ne-a mai spus sultanul — cu telefonul în loc de harem — că muzica e o cadînă care tare a început să placă şi ghiaurilor, bătu-i-ar drîmba !

Bine, tare bine, dar...

Mult timp a vorbit sultanul — cu stilou în loc de narghilea şi secretară în loc de ieniceri — în timp ce una mie de dactilografe răsunau ca o meterhanea.

Bine, bine, dar...

Pînă cînd, în sfîrşit, şi-a adus aminte sultanul şi de hăt-moldovenii de pe acolo.

Spus-a :

— Dacă domnul Ionel Teodoreanu ar face o prefață...

Pauză sultanită cu privire la fel.

— ...Dar o prefață lungă, oricît de lungă, nu mă supăr, să zicem un mic studiu introductiv, chiar şi mai mare. Sînt atîtea probleme de dezbătut. Apoi, cetitorul trebuie să fie inițiat. Doamna Cella Delavrancea...

„Poate chiar un roman introductiv", a spus în gîndul lui cel scos din bîrlogul cu lampă, hlizindu-se sarcastic la sultan ca şi duiosul Caragiale, cel cu „vedea-te-aşi mănuşi !"

— Deci ne-am înțeles, a dispus sultanul. O prefață lungă.'•

— Bine ! au oftat moldovenii şi s-au dus într-ale lor, izbăviți de manuscris.

înțelegi, iubite cetitor ?

Cucurigu, boieri mari,
Dați punguța cu doi bani.

Căci, altfel, sultanul taie capul Moldovei.

Rămîn, iubite cetitor, al dumitale, cu capul încă pe umeri.

101 VA ÎNCEPE CU 102 !

(COSTIN PAUN : „101 PORTRETE DIN BOXUL ROMÂNESC")

Şi pen'ce, mă rog ? Păi domnia-sa „102" e născătorul domniilor-lor 101 feți-logofeți ai boxului.

Să căutăm deci să vedem împreună, la lumina slovei, înfățişarea dinspre om a pomenitului număr.

„102" a evadat de pe ecranul umbrelor, dintr-un desen însuflețit de-al lui Walt Disney.

Iată-1 : cu cărare la mijloc, care despică un păr de vanilie ; frunte îngustă — adevărată fițuică frontală ; nas săltat, cu cogeamite nări veşnic în adulmecare ; ochi de arici şi gură batracian elastică, domnia-sa din cap pînă-n picioare se numeşte *Pykomar.* Ghici, ciupercă, ce-i ?

Spun unii că Pykomar s-ar numi *Costin Păun.* O fi, dar nu cred. Constin Păun e un nume cu părinți şi alte tradiții, pe cîtă vreme Pykomar începe numai cu el — abiografic — într-un salt extravagant care-1 aduce pe ring aşa cum Mickey Mouse se-mproaşcă pe ecranul ficțiunilor.

Şi unul şi altul n-au astîmpăr şi gesticulează. Pe unu-1 ştiți, pe cestălalt, iată-1. Răsare între cele patru corzi ca adus de-o trapă, surîde hlizit, se opreşte sub acreala de tinichea a reflectorului şi întinde palmele astupînd c-un fel de paz'odiantă binecuvîntare gura mulțimii murmurătoare.

Apoi, cam Iegănîndu-se ca un bătut de vînturi, zice :

'— Bolting Costică, 56 kg.

Zice şi arată.

Mulțimea şuieră, aplaudă, cîrîie şi huruie din clonț şi din picioare. Bolting Costică face o reverență. Palma lui Pykomar îl trimite la loc să cadă cloşcă pe scaunul suprem.

— Kid Nae, 58 kg.

Mulțimea huiduie, tună şi aplaudă. Kid Nae dă din cap ca o fecioară de lămîiță. Palma lui Pykomar îl concediază.

Încep pregătirile. Spațiul vital al boxului e numai fumegare şi zvoană. Un fel de ceață hăulitoare creşte din mulțimea care aşteaptă ciocnirea celor potcoviți cu mănuşi.

— A-ten-țiune !

Cu palmele pîlnie la gură, Pykomar îşi sloboade glasul în patru părți. Vorbele lui au intensitatea sirenelor — pe timp de ceață — şi dimensiunea turnurilor.

Pykomar e unul dintre rarii cuvîntători care pot vorbi cu omul devenit mulțime — fără să fie orator. Sau, dacă vreți, Pykomar e un Cicero al urletului, o preistorie a oratoriei. Mulțimea îl consultă şi înțelege.

Lupta începe, se leagă, se-ncinge. Mulțimea creşte mitologic spre ringul luminat de focuri încrucişate, în care două trupuri dezlănțuite sînt ca două mori care se macină una pe alta.

Făina e cu sînge şi sudoare, abjectă pentru unii — liricii, superbă pentru alții — epicii marginali. La capătul reprizelor, Pykomar răsare din nou — epilogant — glăsuind rezultatul. Vorbele lui, de cele mai multe ori, sînt huiduite, dar şi *auzite.*

Apoi mulțimea pleacă îmbulzită, oarecum istovită de ea însăşi, iar Pykomar...

Credeam pînă acum — îmi dau cuvîntul de mincinos — că în acea clipă Pykomar dispare ca şi Mickey Mouse, mistuindu-se odată cu dezagregarea individuală a mulțimii şi cu eclipsa ringului stins...

Ci iată că nu-i aşa. Pykomar s-a prelungit dincolo de ring — ecranul ficțiunii sale — răsărind printre noi cu o carte : aceasta.

Cucurigu, boieri mari,
Dați punguța cu doi bani.

Cumpărați, oameni buni ai ringurilor şi ai băncilor împrejmuitoare, această carte în care, cu pasiune şi pietate Pykomar a adunat frunzele de aur şî de smge ale pădurii ou pumni, care e boxul.

DRUM BUN:

îndeobşte, prefaţa e rudă piezişă a darabanei şi trompetei, adică zgomot tipărit şi iscălit în fruntea unei cărţi al cărei autor, flămînd de notorietate, pe cît temător de anonimat, recurge cu speranţă la aritmetica „unde-s doi puterea creşte". Dar aceste rînduri spontane nu sînt o prefaţă, ci, mai curînd, într-alt fel, gestul de-a ridica o lampă cu aur de-acasă, în urma tinereţii care-şi începe drumul. Căci Dinu Pillat, cu toată a lui nevîrstnicie, e un vechi prieten al lămpii mele şi, dacă nu mă înşel, drumul de temei al proaspătului peregrin e literatura.

Dar ce-o fi oare literatura ?

Domnia-ta, cetitorule, care ai buchisit atîtea cărţi de şi despre, vei fi ştiind, desigur, cît trebuie, ca să ridici din umeri la auzul întrebării de prisos. Căci iată că unul ca mine, oleacă de condeier, parcă nu se dumireşte îndestul.

Să socotim, aşadar, băbeşte, pe degetele noastre, fără să ne îmbulzim la hocus-pocus-ul tablei de înmulţire.

Eşti copil : cum a lăsat Domnul. Te joci cu alţii asemenea, de-o şchioapă şi de-un salt.

îndrăznesc să-ţi atrag atenţia, cetitorule, că plozii se joacă de-a orice, numai de-a joaca nu. Asta e ispravă de om mare ; numai unul de-acela poate lua în deşert sfinţenia joaoei.

Domnia-sa copilul nu e niciodată mai cu tragere de inimă serios decît atunci cînd zburdă.

Ca să călărească, cogeamite omul are nevoie logică de un cal, iar ca să călătorească, hăt undeva, nu se poate lipsi de roţile unui tren. Dar şi călare **şi** în tren, omul mare rămîne tot cu cele două picioare ale sufletului de-acasă, întrucîtva călăreţ şi întrucîtva călător, iar deseori abia călăreţ şi abia călător.

Pe cîtă vreme copilul încălecat pe un băţ e însăşi călăria, numai contopirea cal şi călăreţ **şi** nimic altceva.

Transfigurarea copilului prin joacă e absolută.

Omul mare s-a argumentat categoric : Mă îndoiesc, deci cuget; cuget, deci sînt.

Copilul s-ar putea defini astfel : Mă joc, deci trăiesc ; trăiesc, deci sînt copil. Sîc ! Cel mai substanţial exponent al definiţiei rămîne finalul : „sîc !"

Dacă te joci — astfel — cu alţi copii, într-o uitare de tine atît de perfectă, încît, dacă ai fi ce nu eşti, ai exclama : „sînt fericit !" Numai că fluenţa pură a copilului nu cunoaşte trezia patetică a unui astfel de cuvînt.

Te joci deplin, cînd iată că simţi din senin că s-a făcut în minte un fel de oprire întrebătoare. Vezi deodată că te joci. Deci nu te mai joci ca pînă atunci, fiindcă, ştiind că te joci, te-ai desprins din raiul absolut, devenind marginal jocului, oarecum spectator.

Şi nu o dată ţi se întîmplă astfel de opriri ciudate în toiul fierbinţelilor copilăriei. Parcă ai uitat ceva şi te trudeşti să-ţi aduci aminte, ca un moşneag care-şi dibuie amintirile, deşi, altminteri, clipele ţi-s atît de sprintene, încît parcă trăieşti numai în fecioria viitorului.

Nu ştiu cine nu te lasă în pace să fii copil, cine te strigă dinlăuntru, dîndu-ţi ciuliri de căprioară, îngîndurîndu-te, neliniştindu-te, făcîndu-te să te pipăi ca într-o întîlnire cu cele din oglindă. Dar simţi lămurit, în astfel de clipe, că nu eşti tocmai ca ceilalţi copii.

— Ce ai ? Ce-ai păţit ?, te iscodesc unii şi alţii, văzîndu-te ca pe un ceas oprit.

— Nimic !

Ce alt răspuns poţi da, copil, la astfel de întrebare.

„Nimic" e cel dintîi nume al tainei şi poate că şi cel din urmă.

Astfel, cu una, cu alta, şi puţin cîte puţin, te grăbeşti să creşti stîngaci în înălţimea vrîstei ; mai ai şi ceva coşuri pe faţă, o răguşeală dospită în glas, peceţi de sînge pe obraz, de cîte ori eşti măsurat cu dinadins, şi încă multe alte ponoase, care te fac cumplit vizibil şi hidos concret tocmai atunci cînd ai vrea să fii uşor ca fumul şi transparent ca ielele.

— Ce ai ?

— Nimic !

— O fi îndrăgostit ! spune eterna şoaptă cu floare şi urzică deopotrivă.

Stai ca într-o odaie de spital, privind la ceilalţi, fără dorinţa de-a fi altfel tînăr.

Zilele babei sînt în tine ; numele lor e adolescenţa. Şi ceea ce însemna în copilărie cîte o simplă oprire întrebătoare acuma se dilată apăsat, devenind pîndă. Pîndeşti viaţa prin cărţi şi, direct, prin cei din jurul tău şi chiar prin tine.

Şi timpul trece sterp şi cenuşiu.

Dacă nu ţi-ar fi lene, te-ai sinucide. Oricum, te simţi mult mai vecin cu moartea decît cu viaţa. Eşti închis parcă între pereţii umezi şi între oglinzi verzui. Şi ţi-e dor, fără putere, de-o fereastră.

Pînă cînd, într-o zi, iată, o găseşti în sfîrşit ; e caietul. Aprinzi atunci lampa — căci numai lampa e dimineaţa unei astfel de ferestre — deschizi caietul, scrii *Tinereţe ciudată* şi începi să trăieşti.

Căci literatura nu e altceva decît un drum spre viaţă al celor blestemaţi să nu-şi găsească răsunetul pasului şi umbra decît acolo.

Drum bun, Dinule!

„O POVESTE CU PITICI, GÎZE MICI ŞI LICURICI'

Cu foarte rare excepţii — în fruntea cărora e Cezar Petrescu — literatura românească pentru copii n-are nimic comun nici cu literatura, nici cu copilul.

Se vede totuşi că această marfă (scumpă) se vinde, de vreme ce atîţia impostori o fabrică şi atîţia naivi (părinţii) o cumpără.

Meritul cel mai de căpetenie al cărţii de faţă e acela de a încerca să depăşească marfa.

E o carte de versuri, scrisă cu graţie, poate cu prea multă graţie poetică, în dauna fluenţei epice : curcubeul e mai mare decît ploaia.

Dar, oricum, parfumul de flori naive, care doarme pe pragul acestei cărţi, e mai bun pentru copil decît mirosul de clei comercial al celorlalte.

Lăsaţi copiii să vie la ea !

DU-TE CU EL, CETITORULE !

îmi place titlul acestei cărţi, direct, brusc, dominator ; e formula unei arestări literare a lectorului, dorită de toţi autorii, nemărturisită de nici unul. Şi mi-e simpatic şi' condeierul : are în toată fiinţa lui încordarea medievală a vînătorilor călări, c-un şoim pe umăr.

Stihuitor, prozator şi dramaturg, desigur, gazetar, profesor, sportiv — fireşte, trainic la pahar, sprinten la facla şi harnic la cîntec, Al. Raicu e un om — tînăr — care' nu şi-a găsit saţul astâmpărului. Patul şi scaunul, aceste prefiguraţii ale scrisului, nu sînt instrumentele vieţii sale. Scrisul lui Raicu, cel cu rimă, ca şi cel fără, cel'dichisit ca şi cel izbucnit, nu e decît un umblet, mai de taină decît 'al trupului, dar umblet totuşi, căci, iată, nu spune lectorului : „stai cu mine", ca atâtea ambigue Dame cu Camelii ale scrisului, — ci *Hai cu mine.*

Hai, dar încotro ?

Nu întreba, iubite cetitor. Du-te cu el ! Nu-ţi pară rău să mergi alături de-un om tînăr. Umbra propriei tale tinereţi te va ajunge din urmă, însoţindu-ţi inima.

DE VORBA CU I. VALERIAN

DEBUTUL MEU. G. IBRÂILEANU. CUIERUL „VIEŢII ROMÂNEŞTI". IMAGISMUL. NOUL ROMAN.

O *curte largă, moldovenească, scăldată de un soare prietenos. Un copil sprinten aleargă cu cercul pînă în fundul grădinii. Aici s-a oprit surprins : într-un pom, un stol de vrăbii fac multă gălăgie. Cu mîinile la spate, priveşte un răstimp norodul păsăresc, apoi, deodată, zvîrr... a aruncat o piatră. Vrăbiile s-au împrăştiat ca un pumn de cenuşă. în vînt.*

Prima metaforă.

Anii au trecut, îmbogăţind experienţa adolescentului. Pe copil l-a chemat Ionel sau Dănuţ. Prietenii l-au poreclit „Metaforei"... pentru că a izbutit să umple un sipet întreg cu metafore. Autorul, bun la suflet, ar dărui bucuros jianătate poeţilor care au nevoie.

Astfel au luat naştere Jucării pentru Lily *publicate în* însemnări literare.

COHBII

Craaa... Craaa...

Astă-vară, mi-adue aminte, ascultam glasurile soprane ale greierilor : Cri-cri, cri-cri...

Acum însă pare că ascult greierii baritani ai gerului.

La picioarele unui copac, pare statuia înghețată a semnului de întrebare.

Fulgii se îndărătnicesc să-i cadă pe cap. Dinlăuntru, șoptește : „Analfabeților, punctul se pune dedesubt !"

RAȚUȘTELE

Dintr-un capăt al ogrăzii pînă în celălalt, trec grăbite cu aripile desfăcute, clătinîndu-și trupurile : „Noi sîntem balanțe delicate. Un fulg pe-o aripă, doi pe cealaltă, și echilibrul a clintit". Și se pierd în fundul ogrăzii, păstrînd în ele taina «răutății unui fulg.

CURCILE

Cu capetele ascunse sub aripi, par capete de marmură, desfigurate, căzute de pe soclu în omăt.

Tocmai curcile să deștepte această imagine !

DEBUTUL MEU

Eram în clasa IV-a de liceu. Ca profesor de limba română, îl aveam pe Calistrat Hogaș. Intr-o zi, ne dă să facem o compoziție cu subiect liber. Eram pe atunci pasionat patinator. Manuscrisele mele le scriam cu ascuțișul patinei pe gheață.

Deci, întorcîndu-mă acasă, rog pe mama să-mi facă lucrarea cerută. Mama mi-a făcut o compoziție cu titlul : *Babeta.* în ora de română am cetit bucata cu glas tare, iar profesorul Hogaș a fost atît de încîntat de talentul meu, încît mi-a prezis o strălucită carieră literară. Am căpătat nota zece și am fost încîntat de debutul literar al... mamei mele.

Toată ființa lui Calistrat Hogaș degaja acea veselie robustă care se găsește în scrisul lui. Vorbea de munți

cu patimă, cum ar vorbi alții de femei. Este cel mai mare scriitor descriptiv al nostru. într-o discuție avută cu d-l Ibrăileanu, Caragiale, atît de zgîrcit în laude, a mărturisit că-1 apreciază foarte mult.

G. IBRĂILEANU

înainte de a vorbi de mine, țin să vorbesc despre omul care pentru scriitorii ieșeni este un mare prieten și îndrumător. Cred că ai înțeles : d-l G. Ibrăileanu. Pentru mine este cel mai fermecător reprezentant al trecutei generații cu care am venit în contact. Ai impresia că stai de vorbă cu un camarad mai experimentat, cu sufletul mereu tînăr și elastic, gata să primească orice noutate. Acuzarea cu țărănismul care i se aduce de detractori este falsă în întregime. Dacă d-l Ibrăileanu ar fi fost convins că singura literatură este aceea a mediului țărănesc, cum ar fi putut să ne încurajeze de la început, încă de cînd eram niște mormoloci, pe mine și pe Al. Philippide. Pentru perspicacitatea d-lui G. Ibrăileanu îți mărturisesc că am o reală admirație.

Cînd, acum cîțiva ani, la *însemnări literare,* am publicat *Jucăriile pentru Lily,* mulți mi-au prezis o curîndă istovire. Singur, d. Ibrăileanu a susținut că voi face roman, pentru că metaforele mele erau o încercare de apropiere către realitatea pe care căutam s-o absorb prin toți porii.

D-l G. Ibrăileanu, înainte ca criticii noștri să fi avut cea mai mică idee, într-o convorbire particulară avută cu mine și alții care-1 frecventam, ne-a anunțat că în balanța literaturii europene, dacă pînă acuma Tolstoi și Dostoievski făceau echilibrul imposibil, a apărut Marcel Proust care restabilește echilibrul.

Un studiu despre Turgheniev, despre care presa străină s-a pronunțat elogios, a fost făcut cu multă finețe de același Ibrăileanu pe care detractorii îl fac profet hirsut al mămăligii și opincii. El n-are canoane literare ca M. Dragomirescu. în materie de artă admite numai talentul. Dacă nu răspunde tuturor acelora care-1 bîrfesc, aceasta

se datoreşte fobiei de microbi. D. Ibrăileanu umblă totdeauna cu o sticluță cu alcool în buzunar şi de cîte ori dă mîna cu un personaj suspect se dezinfectează. Cum în polemici nu poate scoate sticluța, preferă să nu dea mîna cu nimeni şi să întoarcă spatele.

Acei care pretind că este un scriitor sterp probabil că nu cetesc regulat *Viața românească.* D-l G. Ibrăileanu nu trăieşte în vitrină ca d-l M. Dragomirescu. Activitatea d-lui M. Dragomirescu o putem asemui cu gesturile hazlii pe care le produc acei arapi automați care fac reclamă în vitrinele magazinelor.

CUIERUL „VIEȚII ROMÂNEŞTI"

La „Viața românească" nu există propriu-zis un cerc literar, cu atît mai puțin faimoasa sinagogă obscură unde rabini haini oficiază liturghii lugubre.

Este o cameră albă, cu o masă lungă acoperită cu muşama şi plină de manuscrise. Cei care se strîng acolo nu înjură pe nimeni, nu invidiază pe nimeni.

Ca să nu mai vorbesc de persoane, îi voi descrie după cuier. îndeosebi, zăreşti atîrnată pălăria de romantice dimensiuni a d-lui G. Ibrăileanu, sub care, în loc de spadă, întîlneşti o paşnică umbrelă. Alături, se află pelerina amplă ca bolta unui castan a d-lui M. Sadoveanu. Mai vezi şi paltonul d-lui Octav Botez, cu buzunarele pline de cărți ca o bibliotecă ambulantă, iar dedesubt, galoşii, căci laşul este un oraş umed îndeobşte, iar cărturarii sînt sensibili la răceală. Apare, în sfîrşit, geanta d-lui Demostene Botez, atît de dilatată, încît s-ar zice că conține manuscrisul *Comediei umane.* în realitate, e plină de dosare comerciale, căci poetul *Duminicilor* numai duminica are răgaz să fie poet liric, iar în restul săptămînii un prozaic avocat comercial.

Ultima modă vestimentară în acest cuier intelectual o aduce pălăria, bastonul şi paltonul d-lui M. Ralea, căci d-sa, atît în revistă, cît şi în cuier, recenzează ultimele noutăți europene. Cel care apare mai tîrziu ca toți este

d-l Axente Frunză, aşa de distrat, încît are aerul uluit al omului care a nimerit într-o cameră străină.

însă imediat se reculege : pune pălăria pe călimară, iar paltonul pe umerii primului colaborator de la masă.

Lipseşte numai d-l M. Sevastos, al cărui cap e mai curînd de Sevastiță cu mustață postişă.

In această adunare de oameni maturi, d-l Ionel Teodoreanu, în bluză rusească, trăgînd dintr-o țigară groasă, are aerul unui elev de liceu, tolerat în cancelaria profesorilor. D-sa reprezintă în redacția „Vieții româneşti" literatura imberbă, după cum d. M. Ralea înfățişează critica imberbă.

IMAGISMUL

Unii scriitori şi critici mi-au reproşat abuzul de imagini (metafore) şi m-au îndemnat să urmez simplicitatea marilor predecesori, p. care, evident, au numit-o : clasicism. Trebuie să facem o distincțiune : dacă un om care are numai o haină umblă răpănos, şi altul se îmbracă, trebuie să-l dăm ca exemplu pe cel dintîi ? De ce atunci bogăția metaforelor mele să fie un cusur ? Peste cîțiva ani, cînd tumultul din mine se va aşeza, prin efectul vîrstei şi al evoluției literare, voi ajunge şi eu la o formulă de simplicitate, proprie ființei mele. Se confundă mult astăzi lipsa de fast stilistic cu clasicismul. Părerea mea este că din punct de vedere al inventivității stilistice în generația noastră se găsesc temperamente superioare celor din trecuta generație. Cei cari condamnă bogățiile noastre să aştepte maturizarea talentului pentru a vedea dacă nu cumva vom ajunge cel puțin la o egalizare cu literatura precedentă.

Căci, să nu se uite, atunci cînd cutare reacționar literar se ridică în contra literaturii de azi opune opere de maturitate ale scriitorilor de ieri. Şi aceştia, în tinerețe, au fost criticabili, cum sîntem noi, tinerii de azi, bătrînii scriitori de mîine. Probabil că şi noi, în mînile reacționarilor de mîine, vom fi dați de model şi vom servi la stăvilirea exuberanței talentelor viitoare.

în ce priveşte părerea mea asupra secetei literare, socot această afirmaţie ca o prostie goală. Nu se poate pronunţa nimeni dacă este secetă sau nu.

NOUL ROMAN

Consider *La Medeleni* mai mult o introducere în atmosfera volumelor care vor urma. Aici am schiţat în treacăt temperamentul eroilor de mai tîrziu. în volumul II, *Drumuri,* acţiunea se desfăşoară mai tumultuos. Este epoca adolescenţei, studiată sub toate aspectele. Paralel cu impulsul sexual care, după cum se ştie, are la această epocă maximă intensitate, dezvoltă şi celelalte aptitudini, cum ar fi cele intelectuale, artistice, sociale etc. Astfel, eroul meu, Dănuţ, pe lîngă pornirea nestăvilită către dragoste, mai are şi preocupaţii serioase pentru studiu şi chiar pentru literatură. 'Ar fi greu să-ţi descriu, chiar schematic, cuprinsul acestui roman. Dealtfel, este aproape tipărit şi cred că îl vei putea ceti înainte de Crăciun.

Cel care nu admite seceta literară probabil nu cunoaşte seceta de idei. Deşi începusem vorba la trei, se făcuse seară şi noi tot nu sfirşisem. Îmbrăcat în aceeaşi bluză rusească de catifea, autorul Medelenilor *şi al* Uliţei copilăriei *fuma ţigară după ţigară. Timbrul simpatic, cu accent moldovenesc, aducea o savoare specială convorbirii noastre. Şi poate că mai rămîneam mult timp, ascultînd tiradele vioaie ale tovarăşului meu, dacă geamantanul deschis din mijlocul odăii nu mi-ar fi amintit că stăpînul trebuie să plece la gară.*

DE VORBA CU A. P. SAMSON

CALISTRAT HOGAŞ ŞI DEBUTUL MEU ÎN... LITERATURA. „ZESTREA LUMII". „VIAŢA ROMÂNEASCĂ" ŞI D-L IBRĂILEANU. MORALISTUL DIN BACĂU. MIHAIL SADOVEANU ŞI PERSANUL. PHILIPPIDE ŞI VIZITATORUL INOPORTUN. CUM SCRIE IONEL TEODOREANU.

laşul, aristocrat încă şi astăzi şi mîndru de trecutul său, e o cetate pe colină : străbaţi o stradă, două, şi te trezeşti pe nesimţite pe un vîrf de munte parcă, la poalele căruia se desfăşoară minunatul peisaj al unui oraş ce se odihneşte...

Capitala Moldovei e într-o veşnică şi iremediabilă stare de odihnă. S-ar părea că pe laurii unor vremi de muncă şi de viaţă impetuoasă îşi fîlfîie indolent satisfacţia un moştenitor leneş şi mulţumit cu ceea ce are...

O trăsură mică, cît o celulă de închisoare, în care îţi stîlceşti corpul şi-ţi frîngi picioarele, trasă de un singur cal, urcă anevoios de-a lungul străzii pe care a stat odinioară Mihail Kogălniceanu. O luăm mai întîi pe Muzelor şi apoi pe Vasile Conta.

La capătul ei, o răscruce la care se despart drumurile pămîntului: cîţiva metri de urcuş şi ne aflăm în faţa unei case de vechi gospodari moldoveni.

Sunetele patefonului şi veselia gălăgioasă din salonul cu geamuri la stradă ajung pînă afară.

E Sfîntul Ion, ziua lui „Ionel", şi prietenii au venit să-i dorească cele bune.

„Cînd ai sosit ?" mă întîmpină d-l Teodoreanu.

„Azi-dimineaţă. Şi am căzut cu interviul tocmai de ziua dumneavoastră."

„Numai bine ! Păi să vedem, să-Z *facem..."*

Intrăm în odaia de lucru. Un birouaş mic, cu rechi-

zite de scris în cea mai perfectă orînduială. Aici şi-au căpătat poate fiinţă pe hîrtie şi Monica, şi Olguţa, şi Andy...

D-l Ionel Teodoreanu e exuberant şi plin de vervă. Poartă o flanelă de sportmen, albă, spumoasă, cu gulerul răsfrînt, rotund : evocă în jurul său aspectul unui munte acoperit de zăpadă, din vîrful căruia e gata să dea drumul săniuţei...

Mi-l amintesc, ca un contrast, la măsuţa sprijinită de un stîlp, în librăria „Cărţii româneşti" din capitală. Cînd semna Balul mascat şi *cînd îl acopereau privirile curioase şi galeşe ale numeroaselor sale cetitoare.*

„Cum vă numiţi, domnişoară ?"

„Cleo. Dar vă rog să-mi mai scrieţi ceva !"

Şi scriitorul, într-o continuă frămîntare de creier, într-o nesfîrşită risipire a fanteziei, sub presiunea unui ochi şi a unei aşteptări, aşternea fiecărui cetitor şi fiecărei cetitoare o altă amintire. Aici, la Iaşi, în casa din uliţa Kogălniceanu, cufundată în tăcere, aproape de cer, d-l Ionel Teodoreanu e cu totul altul. E mai tînăr. Cufundat sculptural în fotoliu, îşi fixează capul pe spate, îşi frămîntă buzele şi priveşte cu reflexe de pupilă în ţesătura imaginară a trecutului şi a ideilor.

D-sa scrie mult şi vorbeşte tot atît de mult. E neastîmpărul minţii, explozia şi revărsarea vorbei. Aici, la Iaşi, e creatorul.

Ionel Teodoreanu e printre primii romancieri ai vremii. Alături de Sadoveanu, e romancierul prin excelenţă al societăţii moldoveneşti. Aceasta e şi tema Medelenilor *şi a* Balului mascat : *descrierea şi explicarea societăţii burgheze a Moldovei, cu tipurile ei de provinciali, cu calităţile şi defectele ei — acestea din urmă sînt mult mai numeroase —, cu darurile ei de a iscodi gîndurile şi a ucide energia.*

Atmosfera provincială e, pentru oamenii cu avînt de suflet şi cu spiritul vioi, prilej de necontenită luptă. O luptă cu un mediu anemic ce vrea să te anemieze şi pe tine, şi din care de cele mai multe ori ieşi învins. Andy Danielescu e un învins, şi Iaşul, învingătorul.

D-l Teodoreanu nu mai are nici un cuvînt bun pentru oraşul în care trăieşte şi pe care totuşi nu-l va părăsi.

Iaşul se sprijină pentru domnia-sa pe un merit fictiv.

A trecut vremea „Junimii" şi chiar a „Vieţii româneşti". Tot ce-i bun s-a îndreptat spre capitala în care autorul Medelenilor *o putut observa o viaţă spirituală intensă şi un public cunoscător în ale literaturii şi artei.*

La Bucureşti, crede d. Teodoreanu, există într-adevăr o mişcare culturală şi un public care îi aparţine.

Oraşul colinelor însă există, ca viaţă intelectuală, numai prin cîţiva oameni izolaţi, ce-şi consacră restul anilor unor opere definitive : bătrînul Philippide, cel care bea dimineaţa o halbă cu cafea neagră şi-şi împarte vremea între Universitate şi masa de lucru, acopere paginile unui vast studiu de filologie. D-l Ibrăileanu s-a refugiat în poezia lui Eminescu. Nici o acţiune a mulţimii, nici o zvîcnire de pasiuni spirituale în viaţa cotidiană a Iaşului.

Intre Medeleni *şi* Bal mascat, *între galeria adolescenţei şi psihologia provincială, d-l Teodoreanu a încercat o evadare romantică în* Turnul Milenei.

Mi-a răspuns zîmbitor, dar sincer, că e cartea la care ţine cel mai mult şi în care a pus cele mai multe frumuseţi de stil.

D-l Teodoreanu se socoteşte nedreptăţit cînd i se reproşează abundenţa de metafore risipită în romanele d-sale. Şi se indignează mai cu seamă cînd vede cine i-o reproşează.

„Să mi-o spună un Andre Gide sau un Arghezi. Dar oamenii săraci ca o surcică şi care aleargă trei zile pînă găsesc o metaforă ?"

Lăsăm pe seama cititorilor să judece dreptatea d-lui Teodoreanu. Şi tot la aprecierea lor lăsăm şi legitimitatea preferinţei d-sale pentru Turnul Milenei.

în ceea ce ne priveşte, rămînem la vechea noastră dragoste : Medelenii. *Primul roman, prima valoare...*

— Sînt născut la Iaşi. Bunicul meu era Gavril Muzicescu. Am avut în familie aproape numai magistraţi şi avocaţi.

Singura particularitate a copilăriei mele, care ar avea o înrîurire asupra scrisului meu, e împrejurarea că, de mic copil, de la vîrsta de 7 ani, am fost crescut de un unchi, Laurenţiu Teodoreanu, cu care am plecat la Bu-

cureşti cîtăva vreme, patru sau cinci ani. Pînă la venirea în Iaşi, unde am sfîrşit cursul superior liceal, am trăit în mediul bucureştean, ceea ce mi-a dat posibilitatea să am, poate de mic copil, o viziune mai justă a mediului social moldovenesc, prin contrast cu mediul bucureştean, cu mediul valah, şi la a cărui viaţă am participat ca actor şi nu ca spectator, cunoscînd-o pe dinăuntru şi nu pe din afaz'ă. Pînă la vîrsta de paisprezece ani am avut o viaţă în care a dominat sportul : tenisul, călăria, patinajul, sketingul, foot-balî-ul. Tot cam pe la paisprezece ani am început să citesc. Să citesc mult de tot, fiind elev al „Liceului-Internat" din Iaşi, un mediu cu desăvîrşire excepţional pentru cultură. Biblioteca literară a acestui liceu, încă de la acea epocă, avea volumele cele mai interesante şi mai noi :*La vie litteraire* a lui Anatole France, *Propos litteraires* a lui Faguet, criticele lui Brunetiere, criticele şi *En marge des vieux livres* ale lui Jules Lemaître, precum şi versurile lui Verlaine, Baudelaire, Francis Jammes, Morcas şi alţii.

Volumele circulau din mînă în mînă şi ele făceau obiectul unor discuţii aprinse între elevii liceului, din acest punct de vedere cu adevărat excepţional în acele vremuri.

în clasa a patra de liceu am descoperit întîmplător că aş avea vocaţiune de scriitor, în următoarea nostimă împrejurare :

CALISTRAT HOGAŞ ŞI DEBUTUL MEU

Profesor de limbă română îl aveam pe Calistrat Hogaş, într-un rînd ne-a dat o teză trimestrială, să descriem fosforescenţa mării, reproducînd din memorie trăsăturile care ne-au impresionat mai mult, dintr-o descriere a acestui fenomen, făcută — clacă nu mă înşel — de Flammarion. Cetisem bucata pe care trebuia s-o reproducem, însă, pentru prima oară, pornind de la sugestiile pe care mi le dădea această descriere a lui Flammarion, am încercat să văd eu singur, cu ochii mei, fenomenul de care era vorba. Consecinţele acestui efort, datorita

căruia îmi confruntam pentru prima oară imaginaţia mea lăuntrică cu expresia ei verbală, au fost că am înşirat pe două pagini de caiet, cu scris mărunt, vreo optzeci sau o sută de metafore prin care căutam să redau cît mai fulgurant, mai plastic, fosforescenţa mării.

La lecţia următoare, Hogaş a intrat în clasă cu teancul de teze într-o mînă şi cu o teză separată în cealaltă mînă. S-a aşezat liniştit la catedră şi, fîlfîind în aer teza singulară, a exclamat congestionat :

„Cine-i porcul care se numeşte Ionel Teodoreanu ?"

I-am răspuns atunci, ridieîndu-mă din bancă :

„Nu mă numesc decît Ionel Teodoreanu."

„Eşti un porc totuşi fiindcă debutezi în literatură cu un plagiat."

Iar după o mică pauză :

„Ia să-mi spui acum, băietele, de unde ai furat imaginile astea ?"

As putea spune că acesta a fost debutul meu în literatură. Belşugul imaginaţiei mele, pe care abia acum îl descoperisem eu însumi, a fost socotit de scriitorul Calistrat Hogaş ca un furt literar. De la această epocă şi pînă la şaisprezece ani am umplut un sac întreg cu caiete de toate mărimile pe paginile cărora sînt consemnate mii de metafore prin care căutam să exprim absolut tot ce vedeam. Aveam de pildă un caiet de- 100 de pagini intitulat *Zestrea lunii.* în el sînt trecute exclusiv metafore prin care am căutat să exprim toate formele şi fizionomiile acestui satelit al pămîntului.

în acest timp, concomitent cu o felurită activitate exclusiv metaforistică, care devine mijlocul cel mai simplu, cel mai direct de exprimare, începeam să înregistrez toate realităţile din jurul meu, în legătură mai ales cu viaţa omenească, purtînd asupra lor judecăţi mai degrabă amare decît optimiste. Judecăţi pe care, în literatura publicată de mine pînă acum, nu le-am exprimat decît fragmentar, în *Medeleni,* de exemplu, şi mai sistematic în ultimul meu roman, *Bal mascat.*

în publicistică am debutat la revista-pamflet *Hiena,* unde am publicat grupuri de metafore din sacii mei. Apoi am scris la *însemnări literare,* revista care apărea la Iaşi

după război, la *Viața românească,* unde am publicat primul volum din *Medeleni,* iar în timpul din urmă foarte rar în reviste şi mai mult în volum.

„VIAȚA ROMANEASCA" ŞI D-L IBRĂILEANU

— *Fiindcă ați vorbit de* Viața românească, *socotiți că influența ei e aceeaşi ca şi înainte ?*

— Pentru mine, unul, care am asistat la a doua epocă a *Vieții româneşti,* această publicație, în vremea imediat următoare păcii, însemnează exclusiv d-l G. Ibrăileanu. Marele public nu cunoaşte din activitatea d-lui G. Ibrăileanu la *Viața românească* decît cronicile şi recenziile semnate de d-sa. Eu însă, care am trăit în intimitatea acestei reviste, ştiu că atîta timp cît *Viața romanească* a fost un fel de curte de casație literară a țării româneşti acest prestigiu şi l-a datorat numai d-lui Ibrăileanu care a însuflețit-o, ştiind să adune în jurul ei colaborări omogene, ştiind să termine şi să împletească polemici noi şi inteligente, să fie pe rînd alimentator al tuturor rubricilor ale acestei reviste, fără să-şi pună totdeauna iscălitura. D-l Ibrăileanu, la *Viața românească,* a fost un fel de om-orchestră. Cu alte cuvinte, a ştiut să cînte el singur şi delaolaltă din toate instrumentele intelectuale. Totalizarea lor a dat ceea ce se cheamă o revistă. Astăzi, împrejurări străine de voința d-lui Ibrăileanu îl împiedică să mai fie ca pînă acuma animatorul direct al *Vieții româneşti.* Retras în cea mai strictă singurătate, d-sa a înțeles să-şi închine maturitatea intelectuală la care a ajuns lui Mihail Eminescu.

D-l Ibrăileanu a scris despre poet singurele rînduri critice care, alături de ale lui Maiorescu, sînt vrednice de a fi alăturate numelui lui Eminescu.

De pildă, în ultimul număr al *Vieții româneşti,* d-l Ibrăileanu, cu o subtilitate pe care n-am întîlnit-o la nici unul dintre criticii noştri de azi, a realizat ceea ce pînă acum proclamase unanimitatea admiratorilor lui Eminescu : ştim cu toții că Eminescu e un poet mare. Pentru mine, acest articol intitulat *Note asupra versului*

e cea mai de seamă producție critică de după război şi mă mir că nimeni, dar absolut nimeni n-a semnalat importanța acestui omagiu, mult mai de seamă şi mai durabil pentru Eminescu decît toate statuile care i s-au ridicat şi i se ridică.

— *Despre* Gîndirea *şi ideologia ei ce credeți ?*

— Ideologia *Gîndirii ?* Mi se pare o confecțiune cerebrală care suplineşte o ideație reală. E o atitudine novatoare necesară pentru cei grupați în jurul revistei, dar nu şi existenței ei. în schimb, la prestigiul meritat în bună măsură al *Gîndirii* au contribuit cîteva reale talente.

O ŞEZĂTOARE LITERARA LA BACĂU

Şi fiindcă e vorba de *Gîndirea* să-ți povestesc o întâmplare hazlie. Era în timpul cînd această revistă organiza şezători în diferite oraşe ale țării. într-o zi se anunță o asemenea şezătoare la Bacău. Eram anunțați că vor lua parte : Brătescu-Voineşti, Sadoveanu, Pătrăşcanu, Topîrceanu, Jean Bart, Ion Minulescu şi alți cîțiva scriitori reputați. Or, întîmplarea a făcut ca să nu ajungă la Bacău decît Cezar Petrescu, frații Al. O. şi Ionel Teodoreanu, Ion Marin Sadoveanu.

Toți eram încă tineri şi nu eram cunoscuți ca scriitori.

Seara, tocmai eram pe scenă şi aşteptam să se ridice cortina pentru ca să înceapă conferința. Cînd, deodată, apare un domn îmbrăcat în redingotă, cu Legiunea de Onoare pe piept şi cu o figură de cioclu, urmat de alte cîteva persoane cu mutre foarte sinistre. Domnul în redingotă ne ține următorul discurs :

„Domnilor, e foarte urît ca dumneavoastră, oameni tineri, să vă începeți cariera cu ceea ce nu pot numi decît o înşelăciune. Ne anunțați pe afiş pe cei mai mari scriitori ai țării româneşti, vine tot Bacăul să-i vadă şi să-i aclame, şi în locul lor apăreți dumneavoastră, care-ți fi tineri de talent, dar pe care nu vă cunoaşte nimeni."

Această apostrofă dindărătul cortinei fusese auzită şi în sală. De aici, se formează atunci un al doilea grup de delegați ai opiniei publice care vin la noi pe scenă, cerîndu-ne să ținem mai departe şezătoarea. Ne hotărîm să începem.

Dar Cezar Petrescu m-a însărcinat pe mine să iau primul contact cu publicul şi să îmblînzesc oarecum fiarele. Lecturile noastre au provocat un succes cum nu cred ca literatura să fi izbutit să-1 provoace în vreun auditoriu provincial. Consecinţele acestei şezători au fost cu adevărat humoristice : personajul în redingotă neagră care ne admonestase la adăpostul cortinei era preşedintele unei asociaţii culturale din Bacău, om de o virtute proverbială, care în viaţa lui nu intrase într-o crîşmă şi nu făcuse un chef.

Or, în timpul şezătorii, indignarea lui iniţială se transformase într-un entuziasm atît de generos, încît, nesatisfăcut de aplauzele şi aclamaţiile la care colabora impetuos, ne-a însoţit la băcăuana circiumă unde ne-am dus să prăznuim triumful.

în sunetele specific provinciale ale unui taraf de lăutari, am băut pînă dimineaţă. Cel mai beat dintre noi toţi era virtuosul preşedinte al societăţii culturale. Cu lăutarii în trăsură, de la crîşmă, ne-a condus la gară, unde, beat mort, c-o sticlă într-o mînă şi cu scripca lăutarului într-alta, în uluirea personalului ceferist ce-i cunoştea virtutea, plîngea cu hohote că nu vrem să-1 luăm si pe el la celelalte şezători, el care. fără de noi, rămîne orfan la Bacău...

Rămăsesem la viaţa mea de liceu, clacă nu mă înşel, continuă d-l Teodoreanu, după evocarea acestei nostime şezători din urbea Bacăului.

Am terminat liceul la Internatul „Negruzzi" clin Iaşi. M-am înscris la facultate şi mi-am luat licenţa în Drept. Am ales ca ocupaţie avocatura pe care o practic şi astăzi. Mă vei întreba dacă există vreo legătură între această profesiune şi creaţia literară. îţi voi răspunde că avocatura, şi avocatura penală în special, pe care o practic mai ales, este un bun antrenament pentru literatură. Nu numai pentru că te confruntă cu aspectele de culise ale vieţii, cu dramele cele mai abjecte, în care vezi adevărate plăci radiografice ale acestei vieţi şi nu cromolitografii, dar şi din pricină că avocatura îţi solicită ceea ce numesc eu minciună estetică, adică acea muncă creatoare care

constă în născocirea unor versiuni narative ale unor fapte — aceasta în Drept se numeşte a interpreta — pe care impunîndu-le judecătorilor ca mai verosimile, mai credibile decît realitatea consemnată în actele acuzatoare, *să* obţii achitarea. Din acest punct de vedere, avocatura penală cred că este un bun antrenor pentru creaţiunea literară, fiindcă mereu îţi solicită inventivitatea, siliridu-te să construieşti ficţiuni susceptibile de a răstălmăci adevărul, impunîndu-le în locu-i.

CU MIHAIL SADOVEANU LA CONSTANTINOPOL

Puţin timp dintr-un an evadez din viaţa de muncă cotidiană a laşului şi plec spre alte meleaguri.

Astă-vară, de exemplu, d-l Sadoveanu, care terminase Zodia *Cancerului* şi în care două capitole se petrec la Constantinopol, mi-a propus să facem o călătorie spre fosta capitală a Turciei. Am plecat împreună : d-l Sadoveanu, eu şi soţia mea.

Dimineaţă, luam tocmai masa, cînd vaporul a intrat în Bosfor. Nevastă-mea lăsă masa neisprăvită şi se sui pe punte ca să vaclă mai bine intrarea în .strîmtoare. Acolo un grup de domnişoare de la Educaţia fizică care făceau o^ excursie la Constantinopol, vorbeau între ele, spunînd că au auzit că pe vapor sînt scriitorii Sadoveanu şi Ionel Teodoreanu. îşi exprimau toate regretul că n-au putut să ne vadă şi să ne cunoască. Nevastă-mea s-a amestecat atunci în vorbă şi le-a spus că d-nii Sadoveanu şi Teodoreanu sînt într-adevăr pe vapor. Că d-l Sadoveanu e un cm înalt, voinic, rotund, cu o vastă pelerină şi o pălărie şi mai vastă, şi că d-l Teodoreanu e un tînăr cu figură copilărească şi cu părul totdeauna zburlit.

„Acum îi veţi cunoaşte."

între timp, venirăm şi noi. Am fost, într-aclevăr, recunoscuţi. După o cerere gălăgioasă de fotografii şi autografe, ne-am văzut înconjuraţi de toate părţile cu aparate fotografice şi cu zîmbete maliţioase.

Şi am văzut cu această ocazie ce înseamnă să fii popular. în legătură cu d-l Sadoveanu, îmi amintesc şi o scenă petrecută într-un bazar. La Constantinopol, ne-am

dus toți trei la bazarul persanului Ibraim-Lala-Irana, care avea lucruri remarcabile.

Mai entuziaşti şi mai naivi, nevastă-mea şi cu mine am debutat în cumpărături dînd, natural, prețuri exagerat de mari. D-l Sadoveanu, punîndu-şi ochii pe nişte miniaturi persane, s-a hotărît să-l întrebe pe Ibraim : *„Caci para ?"* (Cîte parale ?), aşezîndu-se pe scaun în fața tejghelei. Persanul îi răspunse :

„20 lire."

D-l Sadoveanu, la acest răspuns, oferi foarte calm :

„3 lire."

Soția mea şi cu mine stam în picioare şi aşteptam plecarea. Au trecut vreo 20 de minute în care timp d-l Sadoveanu se uita la miniaturi, iar noi ne uitam cînd la d-l Sadoveanu, cînd la Ibraim-Lala-Irana. Văzînd că această poveste putea să mai dureze, am plecat din bazar, lăsînd pe d-l Sadoveanu uitîndu-se la miniaturi şi pe persan uitîndu-se la d-l Sadoveanu. Era tocmai ora de închidere a bazarului. Eram obligați să plecăm. Acum s-a petrecut minunea. D-l Sadoveanu a scos foarte calm trei lire, le-a pus pe tejghea, a luat cele trei miniaturi, le-a pus în buzunar, fără ca persanul, magnetizat, să spună nimic şi a plecat. Ibraim-Lala văzuse, desigur, în viața sa şi mai ales în bazar oameni care se tîrguiesc cu frenezie, care-şi smulg părul, avînd adevărate accese de epilepsie în fața unui preț ce nu le convine, oameni în stare să vorbească trei ceasuri ca să reducă un preț de o liră cu cîțiva piaştri. Dar un om care să ofere un preț atît de disproporționat, 3 lire față de 20, şi care să tacă atîta timp aşteptînd rezultatul, nu mai văzuse persanul de cînd era în bazar.

Iată cum moldoveanul Sadoveanu a învins prin placiditatea sa pe cel mai iscusit negustor care e persanul prin definiție.

SA VII PESTE ZECE ANI

Să-ți mai povestesc o întîmplare nostimă şi caracteristică pentru un moldovean. Sîntem doar în lumea moldovenilor. Bătrînul savant Philippide de ani de zile lucrează la o operă fundamentală de filologie. Viața lui e

împărțită între orele de curs la Universitate şi orele de lucru în birou. Nu face vizite şi nici nu primeşte. Viața sa n-are nici un fel de contingență cu viața unui orăşan.

într-o zi, întîmplarea face ca un cărturar din Bucureşti, mare admirator al savantului, să vină la Iaşi şi să se ducă să-i facă o vizită. Sună la uşă, aşteaptă, aşteaptă, în sfîrşit, uşa se deschide şi apare un om mic, dar viguros, cu bucle albe îmbelşugate, cu sprîncenele stufoase, tot albe, care îndreaptă o privire căutătoare şi cruntă spre vizitator. Acesta se prezintă şi bătrînul Philippide, cu aer ursuz şi nedumerit, îl întreabă :

„Şi ce vrei de la mine ?"

Vizitatorul răspunse :

„Păi am venit să vă fac o vizită, domnule profesor."

„Vizită, vizită ! Vino altădată, domnule ! Acum sînt ocupat."

„Cînd să vin, domnule profesor ?"

D-l Philippide se scarpină în cap, socotindu-se cît mai are pînă să-şi termine opera de la care fusese întrerupt, şi după un calcul de cîteva secunde răspunde :

„Peste vreo zece ani, domnule !"

FIZIONOMIA SOCIETĂȚII ROMÂNEŞTI

Odată cu amînarea peste zece ani a domnului Philippide, am părăsit acest domeniu anecdotic atît de interesant şi am adus discuția la probleme mai serioase. Consumarăm cîteva cafele şi golisem o cutie întreagă de țigări. D-l Teodoreanu e un pasionat fumător. Rotocoalele de fum sînt, pare-se, aerul pe care ideile au nevoie să-l respire.

îl întreb deci pe autorul Turnului Milenei *(acesta îi face mai mare plăcere decît oricare alt volum) despre maniera sa de a crea şi despre personagiile romanelor d-sale :*

— Ceea ce am urmărit, îmi spune d-l Teodoreanu, a fost să descriu, pe cît posibil mai just şi mai rece, fizionomia specială a societății moldoveneşti în actuala societate românească. Dealtfel, cred că în această privință urmez acelaşi drum ca şi prietenul meu Cezar Petrescu.

Scriitorul român, spre deosebire de scriitorul țărilor din apus, atunci cînd descrie tipurile sale, este nevoit să explice şi mediul social din care acestea fac parte. Societatea noastră nu e pe deplin formată şi mediile sociale nu sînt perfect definite. Din acest punct de vedere, scriitorii străini au avantajul unei economii.

Există doar două maniere de a crea. Sînt unii scriitori care concep dintîi subiectul şi apoi personagiile. Sistemul e practicat de romancierii francezi, conceperea subiectului e urmată de conceperea personagiilor. Subiectul devine în acest caz o problemă confecționată cerebral, avînd caracterul unei ecuații pe care romancierul urmează s-o rezolve. Personagiile nu sînt altceva decît nişte creații menite să ilustreze o acțiune care nu este rezultatul psihologilor lor, a voinței lor, a vieții lor, cu alte cuvinte, ci a voinței creatorului acestui conflict care a precedat naşterea lor. în această ipoteză, personagiile vor avea un deficit de viață. Avantajul acestui procedeu este perfecțiunea compoziției, o acțiune perfect dezvoltată, avînd un crescendo care stîrneşte interesul lectorului şi un final care dezleagă perfect problema pusă. Celălalt procedeu constă în a concepe mai întîi personagiile şi a surprinde acțiunea (recte, subiectul romanului) care nu-i decît rezultatul conflictului dintre psihologiile lor.

Avantajul acestui gen de acțiune este că personajele vor avea un debit vital mai mare, o libertate de acțiune şi o individualitate în stare să dea naştere la multe surprize. Prin aceasta, aceste personaje devin tot atît de diverse, tot atît de neprevăzute şi complexe cum sînt şi creațiunile lui Dumnezeu. Dezavantajul este, desigur, anarhia aparentă a compoziției...

DE VORBĂ CU N. CREVEDIA

De autorul Medelenilor *ne leagă statornic amintirea acelui portret 6 pe 4, pe care domnia-sa, cînd era în liceu, şi-l va fi desfăcut de pe carnetul de identitate şi l-a dat gazetelor să-l publice. Vi-l amintiți: un băiețandru frumos — de printr-a Vl-a — cu blană la gît şi cu frizură, pe cît de nedisciplinată, pe atît de adorabilă. Mult timp, l-am crezut un coleg cam de aceeaşi vîrstă eu noi şi toți membrii societății literare de la „Sfîntui Savcr eram crunt de geloşi cînd .îl vedeam răsfățîndu-se între portretele unor Sadoveanu, Ibrăileanu, Topîrceanu, Demostene Botez ş.a.*

L-am văzut mai tîrziu citind la o şezătoare în capitală şi atunci am avut impresia certă că trebuie să fie student, cu licența neluată, pe la Universitatea din Iaşi.

După ultima întrevedere, vîrstă domnului Teodoreanu a rămas staționară la acelaşi punct, beau temps, *iar domnia-sa, printr-un gest de feminitate, nu mi-a destăinuit-o. mi-a făcut însă o declarație senzațională : anume că are copii de 9 ani şi, dacă nu i-aş fi văzut în carne şi oase, aş fi crezut că şi din asta face o cochetărie.*

Am insistat într-adins asupra celor de mai sus, fiindcă dînsul s-a realizat la o vîrstă cînd alții cutreieră redacțiile cu poeziile în ghiozdan. Şi am mai stăruit şi pentru motivul că e, cum se ştie, de o popularitate cum n-au avut-o la noi decît doi dictatori ai frumuseții: Leonard şi Ruăolf Valentino.

Am face însă o eroare gravă dacă am crede că marele sufragiu de care se bucură se datorește numai calităților domniei-sale fotogenice. Nu. Succesul enorm s-a produs în cursul apariției Medelenilor, *acea grandioasă frescă în care, înmuind penelu-i prodigios pe-un șevalet încărcat de toate combinațiile coloristice, a zugrăvit cu vorbe, în tonuri însorite, copilăria și adolescența. Nu voi uita niciodată gestul fiicei unui moșier cînd îmi arăta, teatral, o raclă aurită în care odihneau legate în piele și-n panglice seria* Medelenilor, *cu o inscripție deasupra : „Aici doarme copilăria mea". De asemenea, cele două dudui care au vărsat lacrimi multe cînd au închis paginile în care Olguța era omorîtă de autor, și pe care lacrimi le-am cules într-o batistă și am arătat-o domnului Teodoreanu. In leagănele și în cataloagele grădinilor noastre de copii vei găsi acum foarte multe nume împrumutate de la Dănuț, Olguța, Monica.*

Turnul Milenei *și recentul* Bal mascat, *în care viscohd imagistic din celelalte volume nu mai bătea acum decît sub forma unei brize răcoroase, vădesc aceeași putere de evocare pe planuri întinse și multiple.*

Pentru la toamnă, pregătește un roman, poate tot în serie — și care va îmbrățișa un mediu încă neexploatat. Inchipuiți-vă ce va mai da încă la iveală domnul Teodoreanu, căci acum se consideră abia la începutul carierei.

*

Descinsesem în gara Iași după 16 ore de călătorie plină de riscuri din cauza apelor revărsate. O trăsură, mică aproape cît cărucioarele acelea cu care guvernantele duc copiii bogați la promenadă, m-a dus în Fundătura Buzdugan, la locuința domnilor frați Teodoreanu care trebuiau să-mi dea cheile cu care să descui porțile zăvorite ale scriitorilor cu domiciliul în capitala Moldovei. Primul pe care l-am vizitat a fost domnul G. Ibrăileanu, cel mai ascuțit spirit critic din cultura românească de azi, filozoful și restauratorul celui mai măreț monument poetic ridicat în limba românească de augustul Eminescu.

*

Cînd am hotărît ceasul convorbirii, domnul I. Teodoreanu mă aștepta în camera lui Păstorel. Era îmbrăcat în faimoasa bluză rusească neagră și bine dispus.

A sărit ca un pui de cerb în mijlocul patului și și-a încrucișat picioarele :

— Deziderатele criticei dau de multe ori rezultate comice. Nu știu dacă dumneata cunoștri *L'Epithălame* de Jacques Chardonne. Ei bine, cînd a apărut, critica a spus : e o carte bună, dar e lucrată alandala ; trebuie purificată. Autorul a prelucrat volumul în sensul sugestiilor acestora. Aceeași critică a spus apoi că e o carte bună, dar lucrată... searbăd !

— îmi vorbeați adineaori de Iași și cu oarecare nemulțumire.

— Capitala Moldovei e în plină decădere. E un adevărat exod al scriitorilor și intelectualilor ieșeni spre metropolă, spre București. După Unirea Principatelor, decăderea aceasta era de natură strict economică ; din punct de vedere intelectual, era o situație priitoare. Dovadă, mișcarea „Junimei", mai apoi a „Vieții românești" ș.a. Centrul de greutate politic mutîndu-se la București, oraș ce dă loc de-acum la o desfășurare de viațăbalzaciană, lașul s-a purificat treptat de toate energiile. în ultimul timp, a devenit un fel de bîlci, un fel de ceată de furnici războinice. Din alt punct de vedere, liniștea, pacea, împrejurimile lui frumoase dau impresia unei cetăți benedictine, în care nu mai pulsează decît energia spirituală, energia visului. Viața bucureșteană are o mișcare centripetă, mergînd din afară spre interior, creatoare de valori spirituale.

După război, a apărut și în București un public cu veritabile înclinări spre cele spirituale. Am asistat de multe ori la conferințe și-am observat cum publicul sesiza fiecare nuanță, oricît de subtilă, fie prin aplauze, fie prin alte gesturi. La Iași, cum spunea Peladan, s-a stabilit între public și creator acel *jeu de pomme :* amîndoi stabilesc un perfect echilibru de înțelegere reciprocă. Și, scriitorul, găsind înțelegere și acel mediu prielnic creației, e incitat să se dedea cu mai multă rîvnă preocupărilor lui

de artă. Cînd nu există acest public, ratarea scriitorului nu e departe.

— *Cum explicați exodul acesta spre București ?*

— E un fenomen foarte curios. De vreme ce în Apus orașele de provincie sînt adevărate focare de intelectualitate, la noi, după Iași, orașe ca Galați, Constanța, Craiova, Chișinău ș.a. sînt aproape nule din acest punct de vedere. Există oarecare animație la Cluj și la Cernăuți.

Metropola noastră atrage prin nucleele'de cultură pe care le are, prin profesorii care locuiesc acolo, muzee, biblioteci, dar mai ales prin ritmul acela de viață intensă cu care pare a se fi deprins nervii contemporanilor.

— *Dumneavoastră v-ați gîndit ca să vă mutați la București ?*

— Aparent, n-aș avea nici un motiv să rămîn aici.

— *Poate că tocmai această atmosferă patriarhală vă e prielnică scrisului.*

— Tocmai de asta spun. N-aș avea de ce, întrucît eu nu scriu decît vara, pe care mi-o petrec aiurea, nu în Iași. Propriu-zis, vilegiatura nu prea constituie pentru mine prilej de odihnă.

— *Ce preferați: marea, muntele, străinătatea ?*

— Toate, în egală măsură, sau poate mai puțin marea. E cald și scrisul merge anevoie. Așa, eram anii trecuți la Constanța. Locuiam același imobil cu prietenul Cezar Petrescu, care, de asemeni, scrie mult vara. Ca să putem lucra, ne dezbrăcăm foarte sumar, așterneam cîte o pătură pe dușumea și, cu călimara alături', scriam lungiți jos ca acei ofițeri care făceau rapoarte sau dau ordine de front ascunși în măști de apărare. Cezar Petrescu o ducea prost de tot în această privință, fiind gras.

Nici aici nu puteam însă scăpa de curiozitatea publicului care voia să ne vadă. Apăream din cînd în cînd, asa rufoși cum eram, la fereastră. Femeile își făceau cruce ca de cine știe ce arătări antediluviene.

— *Dar de cetit, cînd cetiți ? Aveți o lectură vastă...*

—- Cetesc încă din copilărie. Am început cu haiducii, cu fermecătoarele *O mie și una de nopți,* cu Sherlock Holmes, cu romanele lui Jules Verne. Pe cînd eram în cursul superior al liceului, m-am mutat de-acasă la niște bunici ai mei. Cunoșteam destul de bine viața, sporturile, și petrecerile mă aduseseră într-o stare de blazare. M-am hotărît să mă retrag din lume. Mi-am tuns părul, am abandonat toate costumele elegante sau cel puțin cochete și m-am așezat pe cetit. Am cetit în vremea aceea atît de mult, că mă mir că nu am orbit pînă acum sau că nu port cel puțin ochelari.

Acum, deși luat de vîrtejul atîtor preocupări, găsesc destul timp să mă pun la curent cu noutățile literare străine și indigene.

— *Și pe care autori străini îi preferați ?*

— Bineînțeles, mai întîi pe cei mari, a căror admirație ți-e parcă impusă. Iubesc pe Allain Fournier ; ador de' la vîrstă de 15 ani pe Rudyard Kipling și-l aplaud cu aceeași copilărie tumultoasă pe Kim, cea mai încîntătoare poveste în plină realitate, pentru cele două volume ale junglei și pentru unele din nuvelele lui.

— *Cetiți englezește ?*

— Nu, în traducere franceză. Un poet pe care l-am cetit și gîndit de-a dreptul în tot straniul și toate mirările ce răsar noaptea din cele mai adinei tăceri ale ființei, de-acolo de unde parcă vin vaiete de hulubi și tăceri de mări, este Rainer Măria Rilke.< Pe acesta îl savurez în original.

— *Dintre ruși ?*

— *Frații, Karamazov, Les Possedes, Les Messieurs Goloflieff,* Saltîcov Scedrin ș.a.

— *Dar dintre scriitorii noștri ?*

— Prețuiesc mult pe Sadoveanu și Arghezi. Stimez activitatea culturală ce se desfășoară la București și admir lupta pe care o dă Cezar Petrescu pentru a defini fizionomia socială a epocii noastre. Tuturor celorlalți scriitori care muncesc astăzi, le aduc aici la toți salutul meu frățesc.

Ai văzut cum trăiește criticul Ibrăileanu : numai noaptea, ca buhnele și ca stelele, înconjurat de fumul tutunului și împrejmuit de cărți ca și Silvestre Bonnard care-i spune atît de dulce motanului său : *„Amilcar, roi somnolent de la cite des livres".*

Profesorul Ibrăileanu nu este cum se crede un dezarticulat în viața socială. De la viața socială el a abdicat

voluntar, părîndu-i-se mai prețioasă și mai scumpă meditarea vieții între patru pereți. Cred că și-ar fi putut valorifica personalitatea, fie în politică, fie în orice alt domeniu, și cu destul de multă strălucire. Dar încă din tinerețe s-a mărginit la profesorat : n-a dorit nimic altceva. A refuzat statornic și demnitățile politice, și toate celelalte demnități. De curînd, i s-a oferit un scaun la Academia Română ; l-a refuzat, preferind scaunul clin fața biroului său.

Și-a închinat energia și cea mai mare parte a anilor *Vieții românești,* revistă care a fost orăcăită de broaște și lătrată de cîni, clar ocrotită în schimb de stelele unui ideal. Iar acum, în urmă, bolnav, neajutat de nimeni, a întreprins o faptă culturală ce socot că e tot atît de importantă pentru români ca dezrobirea Sfîntului Mormînt pentru creștinătate : a încercat să redea posterității textul integral al poeziilor lui Eminescu. Noi, urmașii marelui poet, cu o inconștiență savuroasă, nu pierdem niciodată prilejul să anatemizăm pe contimporanii lui care l-au lăsat să moară de foame, care i-au ucis trupul. Dar nu ne-am întrebat niciodată : noi ce-am făcut pentru nefericitul Eminescu ? Nu i-am ucis noi sufletul, lăsînd ani de-a rîndul ca versurile lui să fie măsluite sau alterate, fie de editori nepricepuți, fie de alți critici căzuți în erori grave de interpretare ?

Românul care a reparat această rușine și care ne-a reabilitat în fața viitorului este acest om singur, care, curățind textul de zgură și urzică, a făcut cea mai măreață faptă culturală a epocii.

— *Directorul revistei* Viața contimporană *din* Medeleni *nu e altul decît domnul Ibrăileanu...*

— El este, desigur, în volumul II * al *Medelenilor.*

— *Ce spunea cînd l-a citit ?*

— Făcea haz. Un punct delicat a fost acela unde vorbesc de fobia lui pentru microbi. Spuneam acolo că microbii sînt un pretext, cînd, în realitate, dînsul vrea ca prin mijlocul acesta să-i ție mai la distanță pe oameni.

— *Ați cunoscut, desigur, pe Stejar Ionescu...*

*** In realitate, este vorba de voi. al III-lea *(n. ed.).***

— Da, bietul Stejar ! Am fost colegi la „Liceul-Internat", încă de printr-a V-a sau a VI-a și de atunci pînă în anii de după război am asistat la evoluția cu adevărat extraordinară a acestui băiat. Acum vreo zece ani, în timp ce apărea aici revista *Mișcarea literară,* a adus o serie de nuvele care aveau multă și fină psihologie, dar erau lipsite de viață; nu cultivau dinamicul, ci foarte mult cerebralul.

Dar într-o zi, spre marea mea surprindere, Stejar Ionescu mi-a adus *Domnul de la Murano,* o nuvelă valoroasă care a avut mai mult succes de stimă decît de tiraj, începuse și el ca mai toți scriitorii contimporani, adică arătîndu-și mirarea față de epoca posterioară războiului. Mai avea o lucrare intitulată *Saul.* A murit în cunoscutul accident de automobil și romanul acesta, clin care cunosc numai o parte, nu știu ce se va fi făcut cu el.

Și pe el și pe mine, poetul Bărgăuanu ne-a convins să ne facem avocați. Stejar însă se simțea rebutat de această profesiune dură și a intrat în ziaristică. Scria la *Opinia* mirîndu-se mereu că eu pot să fac advocatura. Trăia foarte retras, izolat aproape complet de viața socială a orașului, citind necontenit, îngrijindu-și sufletul și mintea cu pasiunea acea statornică a unui horticultor pentru o floare.

De origine era moldovean. O parte din studiile liceale și le făcuse, nu știu prin ce împrejurare, la Ploiești. Era căsătorit. Soția lui n-a mai putut supraviețui acestei pierderi pe care a încercat-o prin moartea bietului Stejar.

— Să *mai vorbim despre gloriosul triptic al* Medelenilor. *Ce-ați avea de obiectat criticei ce vi s-a făcut ?*

— îmi vine în minte reflecția lui Rilke despre Rodin : „...car *la gloire n'est finalement que la somme des malentendus qui se forment autour d'un nouveau".* Răsunetul iscat în jurul *Medelenilor* și pe care dumneata, c-o politețe rabelaisiană, îl numești glorie are particularități umoristice. De pildă, după apariția întîiului volum, critica românească a luat act de un tînăr scriitor, încă necotat cu valută forte la bursa criticei, [care] a avut un succes de tiraj ce depășea în viteză toate succesele precedente. Critica explica această izbîndă prin prezența ele-

meritului sexualității. Or, — *risum teneatis !* — acest element afrodisiac nici nu există în primul volum. Abia în cel de-al doilea intervine într-o măsură destul de generoasă, corespunzînd, firește, conformației sufletești și fiziologice a oricărui om tînăr.

Cu volumul al treilea, creîndu-se în mod arbitrar echivocul Dănuț-Ionel Teodoreanu, critica binevoitoare a găsit că succesul cărților mele se datorește... seducțiunilor fizice. Am avut, într-adevăr, reputația acceptată și propagată de tineretul feminin că sînt un fel de Rudolf Valentino al Balcanilor, că sînt un toreador, că sînt, în fine, un eventual suplinitor al celui ce strălucește atîta pe scîndurile scenei — înțelegi că e vorba de Leonard.

Acestei reputații îi datorez o adevărată prigoană din partea femeilor și a fetelor ce formează majoritatea cetitorilor de literatură din țara noastră. Primesc zilnic scrisori — care trec de-a dreptul la coș — și nenumărate cereri de fotografii și autografe. îmi dau seama cît e de greu să refuzi, și totuși trebuie s-o fac. îmi pare foarte rău. Altfel, ar trebui să consum o bună parte din timpul de care dispun ca să răspund la scrisori, să-mi comand și să iscălesc fotografii, să expediez cărți, să copiez pasagii din ele etc.

Cînd dam astă-iarnă autografe la „Cartea românească", auzeam pe cîte o cumpărătoare șoptind alteia : „dragă (sau *ma cherie)* dar nu-i asa de frumos, cum... ar trebui să fie !"

— *Ce fel de autografe ați dat ? Erau toate originale ?*

— Aproape toate. Că se mai făcea cîteodată o rotație a aceleiași fraze, înțelegi și dumneata că era fatal. Mi-am dat silința să spun fiecărui cumpărător sau cumpărătoare în parte un cuvînt măgulitor, original.

— *Spuneți-mi, vă rog, și mie unul.*

— Iată acesta, pe volumul plătit de un ofițer superior : „Domnului colonel X, cu dorința ca ediția a H-a a cărții acesteia să-1 găsească general". Era încîntat. Mi-a mulțumit foarte călduros. Și așa mai departe. Ba unele fete mă rugau să le fac dedicația... în versuri, altele să le fac epigrame, în sfîrșit, fel de fel de întrebări indiscrete : ce vîrstă am, cînd și unde am făcut războiul, dacă am sau nu de gînd să mă căsătoresc.

Toată *gloria* aceasta literară în profesia mea de avocat mă deservește.

Un împricinat, oricît de subțire ar fi, ezită parcă să-și încredințeze destinele procesului unui avocat care face și literatură. Cred că succesul, dacă ești permeabil la el și la sugestiile lui, e cea mai mare primejdie pe care viața o pune înaintea carierei unui scriitor. Chiar de-l are, adevăratul scriitor trebuie să-1 uite și să lucreze mai departe, ca și cum acest succes nici n-ar exista. De-ntrebi, omenește, de mă bucură succesul cărților mele, răspund că da.

•— *Acum chestiunea Dănuț-Ionel Teodoreanu. Mărturisesc că și eu tot așa am crezut.*

— V-ați înșelat toată lumea, deși erau destule motive s-o credeți. La început, diagnosticul de scriere autobiografică a venit din afară, adică din opinia publică, apoi unii critici au întărit și ei această credință că Dan, băiat de oameni bogați, n-ar fi decît eu. Țin să declar însă că moșiile mele au fost moșii de hîrtie tipărită și nici un bunic, străbunic sau părinte de-al meu n-au avut vreo proprietate la țară. Nici măcar proprietari urbani nu sîntem.

Da, după apariția volumului al III-lea, diagnosticul a apărut ratificat de faptul că însuși Dan Deleanu (adică eu, Ionel Teodoreanu !) a scris romanul *Medelenilor.* Ecuația era rezolvată autobiografic și, în conformitate cu această ratificare, foarte mulți s-au crezut îndreptățiți să creadă că romanul va apărea într-o nesfîrșită serie de volume, căci viața mea — considerînd că eu eram Dan Deleanu — nu se sfîrșea, cum vezi. Ar fi trebuit ca la fiecare sfîrșit de an să scot cîte un volum în care să fie expuse întâmplările survenite în viața membrilor familiei Teodoreanu. Mirarea mea a fost următoarea : de ce l-am făcut pe Dănuț autorul *Medelenilor.* Oare dintr-o dorință abjectă de exhibiție a propriului eu am vrut să arăt sub pseudonimul Dan Deleanu că am avut a face cu atîtea femei, de toate categoriile, inclusiv cu servitoarele ? Să-mi împânzesc fabulația romanului cu date de felul celor de mai sus, trecîndu-le în seama mea ?

Asta m-a determinat ? Dacă acesta ar fi adevărul, impudoarea mea ar merita cele mai drastice sancţiuni. *A propos :* dacă aş fi făcut un istoric al familiei mele, un erou de seamă aş fi făcut din fratele meu, Păstorel, care e o figură de roman extraordinară. Nu. Lucrurile stau cu totul altfel. Sensul trilogiei mele ar fi că am descris funcţia a două individualităţi : Olguţa şi Dănuţ, individualităţi pe care le-am optis una alteia încă de la începutul întâiului volum. Olguţa, în intenţia mea, făcea parte din acea categorie de moldovence caracterizate prin impetuozitate şi intransigenţă în faţa vieţii, cum, de pildă, în ordinea politică a fost un Petre Carp. Dan încarnează acel tip de energie socială şi printr-un surplus de energie visătoare, în volumul I debutez, dacă ţi-aduci aminte, cu scena în care Olguţa îl pălmuieşte pe frate-său Dănuţ şi îi taie, în lipsă, sfoara zmeului legat de un stejar. Dănuţ, faţă de această adevărată catastrofă pentru orice copil, nu reacţionează cu fapta, făcînd la rîndu-i un rău echivalent Oiguţei, ci, legat de realitate, se refugiază în imaginaţia lui şi se răzbună desfăşurînd un întreg album imagistic.

Chemată de părinţi la judecata tribunalului familial, Olguţa nu face *mea culpa.* Refrenul răspunsului ei este : „Eu am dreptate." Dănuţ iese biruit, Olguţa învingătoare, în ultimul volum, Olguţa Deleanu află că are cancer. Ea e în acelaşi timp îndrăgostită, ar fi trebuit să accepte o tranzacţie oarecare spre a trăi. Dar nu acceptă nici o tranzacţie, nici o ciopîrţire a trupului, nici o împuţinare a frumuseţii ei. Ci se sinucide, cu aceeaşi impertinenţă cu care, în copilărie, tăiase sfoara zmeului lui Dănuţ. îşi impusese ultimul punct de vedere.

Alt exemplu : Dan află că moşia părintească e scoasă în vînzare. Herr Direktor oferă bani, cu condiţia ca el s-o cumpere. Dan n-are acest curaj şi lasă să se vîndă conacul şi pămîntul scump al copilăriei şi tinereţii lui. Asistă pasiv la intrarea în posesie a noului proprietar. E un visător, un lipsit de voinţă, un tip specific de moldovean care preferă bunurile materiale ce le are să nu le păstreze, ci, pierzîndu-le, să... le cînte apoi.

Eu nu susţin totuşi că *Medelenii* nu sînt tributari vieţii mele. Nu sînt însă un roman autobiografic. Nu există între

mine, familia mea şi ei o analogie. Sînt o sinteză a copilăriei şi adolescenţei fiilor unei anumite clase sociale. Cînd a apărut *Anna Karenin,* toate femeile din aristocraţia rusă s-au recunoscut în roman. A fost un succes imens.

Nu e cazul cu *Pădurea spînzuraţilor.* Apostol Bologa e un caz prea individual. Aceasta n-a impietat asupra succesului acestui roman de mare valoare. *Medelenii* sînt o radiografie a vieţii, nu un plagiat al ei.

— *Destul, domnule Teodoreanu. Vă mulţumesc. O întrebare acum, pe care mi-aţi sugerat-o chiar dumneavoastră : aţi făcut armată ?*

— Da, însă în condiţii foarte proaste. Eram aici, la şcoala militară, şi pe mine şi pe un alt coleg al meu, care numai cu gîndul la instrucţie şi la teme nu eram, ne persecuta grozav un căpitan. întîmplarea a făcut ca acelaşi ofiţer, mai tîrziu, cînd ieşisem avocat, să vină la mine să-i susţin un proces în care era implicat ca... fraudator. L-am achitat.

— *Dar bluza asta rusească vă place aşa d.**3** mxdt — căci văd că o purtaţi mereu.*

— Cazacă, aşa-i spune. Am vreo 10—12 bucăţi, din tot felul de pînzeturi şi de toate culorile. în casă port exclusiv cazacă. Pe lingă că sînt drăguţe, sînt şi comode, îmi plac enorm.

— *Ruseşte vorbiţi sau cel puţin citiţi ?*

— Cu toate astea, nu. Bunica mea a fost rusoaică. Autorii ruşi i-am citit în franţuzeşte.

— *Ce noi opere aveţi în sertar ?*

— Vrei să spui ce opere mai am în cap. în sertare, am altceva. O să vezi. La vară voi scrie romanul care o să apară în toamnă. Va fi probabil în două sau pai multe volume şi va fi plasat în lumea sporturilor. în străinătate, au apărut de mult opere în genul ăsta.

— *Dar ce va fi cu domnul Păstorel Teodoreanu; văd că nu mai vine şi trebuie să fac şi cu dînsul un interviu.*

— Fratele meu e un băiat admirabil, afară de cîteva calităţi, inofensive dealtfel, care-i diminuează meritele. Cum ai aranjat cu el ?

— *Mi-a spus că ar prefera să las întrebările şi dînsul scrie răspunsurile.*

— Nu trebuia să accepți. Se decide greu să scrie. Dar şi cînd le-o scrie, să vezi ce straşnic interviu are să iasă. O să mai stărui eu pe lîngă el.

— *Mulțumesc. Şi unde credeți c-o să scrieți viitorul roman ?*

— Cred că la Constanța. De-abia aştept să plec. Vara e pentru mine o evadare, un voiaj în lumea visului. Am impresia că acest anotimp e făcut, vorba poetului italian :

Per cântare, per cântare
Solamente...

Ce face *Viața literară ?* Apare, văd, mai rar şi dă impresia unei anemii.

— *Vremurile grele de azi, domnule Teodoreanu.*

— Dumneata văd că nu mai colaborezi la ea. V-ați certat, cum se întîmplă de obicei ?

— *Deloc. Sintem încă în termeni buni. Am fost prea ocupat.*

Se făcuse tîrziu noaptea. Prelungisem vizita aceasta peste limite. Nu mă puteam însă despărți de şarmul verbului domyiului Teodoreanu, uns cu un mieros accent moldovenesc, şi nici de cei doi Feți-Frumoşi, Gogo şi Afone, feciorii d-sale, viitori mari pictori.

Am ieşit. Iaşul, plouat de mireasma florilor de salcîm, avea un aer, un sunet sătesc.

DE VORBA CU VALER DONEA

COPILUL RĂSFĂȚAT AL IAŞULUI

Înainte vreme, pe cînd nimeni încă nu ştia că se va scrie Medelenii, *pe străzile Iaşului întîlneai adesea un tînăr original, cu capul gol, c-o cazacă rusească de mătase neagră suită sus la gît. Avea o figură excentrică : brună tare — cum e coaja verde-negrie a nucilor trecute —, cu pomeți mongolici, ochi oblici şi-o frunte lată, puternică. Părul îi zbura dezordonat în bucle şatene, dansînd odată cu pasu-i sportiv. Cu toată figura-i asiatică însă, o vioiciune şi-o expresivitate explozivă depărta îndată gîndul de la tipul visător şi concentrat al mongolului. Acest copil răsfățat al Iaşului, pe care toată lumea îl cunoştea, îți trezea îndată imaginea primăverii debordante, cu copaci zbuciumați de vînt, cu pomi îmbrăcați cu floare şi roadă, cu ploi repezi şi furtunoase, cu soare arzător pe nesfîrşite ierburi, pe care țîşneşte galbenă şi viguroasă ciuboțica-cucului.*

„JUCĂRII PENTRU LILY"

Îndată după încheierea sîngerosului război mondial, cînd viața intelectuală înnoda firele rupte şi căuta să ridice capul din nou din ruinele mucezite şi crescute cu muşchi, Iaşul îndrăzneşte să scoată o revistă nouă, pe care o numeşte modest: însemnări literare.

Aici lucrează G. Ibrăileanu, M. Sadoveanu, G. Topîrceanu, Otilia Cazimir, Demostene Botez, Păstorel Teodoreanu, Al. Philippide şi alţi ieşeni de baştină ori de adopţiune.

Curînd, în foiţele pămîntii, apărură regulat, desenate parcă pe hîrtie, un stolişor de metafore colorate, purtînd titlul Jucării pentru Lily. *Erau iscălite Ionel Teodoreanu, şi cetăţeanul care şoptise acest nume cu simpatie, întorcînd capul după posesorul lui, pe stradă, reflecta cu* mirare *că răsfăţatul copil al Iaşului* — „care *vrasăzică"* — se *cam dă cu poezia. Citea acele „jucării" plăcute despre vînt, ploi, soare, păsări şi toate cîte se pot evoca în imagini plastice şi zîmbea amuzat.*

„Are talent l" — spuneau unii, dînd din cap cu gravitate.

„Aş! Fleacuri!" — rînjeau alţii, considerînd că a te ocupa de florile lui Dumnezeu e o pierdere de timp.

G. Ibrăileanu însă, împreună cu tot cenaclul „Vieţii româneşti", pusese părinteşte mîna pe capul de armăsar clocotitor al tînărului începător şi-l primise între cei „aleşi".

Iar în odăiţa lui, pe fereastra căreia se revărsau ramurile pline de spumă albă a caişilor şi zarzărilor, Ionel Teodoreanu scria despre hidubii bunicilor şi despre uliţa copilăriei.

„MEDELENII"

Cînd au izbucnit Medelenii *la lume, a fost furtună de vorbe, cu ploi şi torente de laude şi uimiri, şi soare fierbinte — după uragan — cu strălucire şi căldură.*

Născuse, odată cu primul volum al copilăriei scriitorului, un nou artist al condeiului. Scriau gazetele, trîmbiţînd, dispăreau volumele din librărie, cu suflare de vînt; iar din mînă în mînă, cartea se uza şi devenea ferfeniţoasă de atîta citit.

„Ce-nseamnă asta, Irinuţo ?" spunea mama fiicei sale de paisprezece ani, elevă de liceu.

Şi scoate, de sub căpătîiul ei, un volum gros, bolnav de încheieturi, cu picioarele şi mînile foilor spînzurînd, palid şi boţit, fără cap şi coadă.

„De cîte ori l-ai cetit 1..."

„De vreo patru ori," mărturiseşte, cu jumătate de voce, vinovata.

Dacă l-ar fi cetit numai de atîtea ori, n-ar fi fost chiar aşa de prăpădit. (Era vorba de volumul al doilea.)

S-au mai văzut şi alte cazuri: cînd din carte nu s-au mai găsit decît un smoc de foi, sub o vană, în pivniţă. Ori o bucată, udă de ploaie, în grădină. Părinţii care au vrut numaidecît să aibă Medelenii *în bibliotecă au fost siliţi s-o cumpere din nou.*

PATINAJUL

Acum, Ionel Teodoreanu nu mai era „copilul răsfăţat" al Iaşului, era pur şi simplu faima oraşului. La librăria Socec, în localitate, cînd scriitorul dădea autografe, veneau domnişoare şi tineri chiar şi din provincie, numai ca să aibă un cuvînt scris de idolul lor. Scrisori nenumărate soseau zilnic, iar fotografiile tînărului cu cap asiatic şi cu cazacă stăteau în Adevărul literar *ca nişte steaguri.*

De pretutindeni cădeau peste el laudele. îl înfierbîntau şi-l sufocau în îmbrăţişările lor entuziaste.

De asta, scriitorid ieşea să se mai răcorească, în prospeţimea iernii, la terenul de patinaj de la Cercul militar din Iaşi.

Cine voia să-l vadă „în carne şi oase" se scobora ori suia pe strada Carol şi stătea zgribulit o jumătate de oră, privind zborurile şi sinuozităţile patinatorilor.

Ionel Teodoreanu, înalt şi zvelt, în pantalon lung gris şi *flanca colorată, dansa ritmic, în ondulări graţioase în juriâ gheţii. Nu dădea spectacol cu figuri complicate şi savante ; mergea şi se învîrtea, făcînd „olandeza" ori „opturi" şi piruetînd vioi, în vîrfuri.*

Astfel îl puteai vedea pe autorid Medelenilor, *în natura albă, înconjurat de gerul iernii ca de un nimb de glorie.*

LA MĂNĂSTIREA NEAMȚULUI

Scriitorul e şi avocat. S-a însurat şi are doi băieţi gemeni, pe care îi vezi uneori pe aleile Copoului, iarna, încotoşmănaţi ca nişte ursuleţi, iar vara, în tricouri de sport şi cu băscuţe pe cap.

„Ce mai faci, Gogo ?" întrebi pe cel mai scund, copil bucălat şi solid legat — boxeur în miniatură.

„Bine," răspunde încruntat, zîmbind fără sfială sub bandiţii sprîncenelor lui îmbinate.

„Dar mata, Afani ?" te adresezi celuilalt.

Acesta nu răspunde nimic. E subţirel şi năltuţ, părînd cu cel puţin doi ani mai mare decît geamănul său —• şi te priveşte fugar, ferindu-şi privirile în lături, ca o fetiţă.

Asta era atunci pe cînd tatăl lor scrisese Medelenii *— acum sînt mari, în uniforme de liceu.*

Pe-atunci, Ionel Teodoreanu — dealtfel ca şi acum — se retrăgea vara undeva, la mare ori la munte, ca să poată scrie în linişte romanul proiectat un an întreg.

Eu l-am văzut la Mănăstirea Neamţului.

Sta într-o casă înaltă, cu cerdac mare, care privea direct spre pădurile Vovideniei, ale Procovului şi ale muntelui Pleşu. Acolo, în una din chiliuţele lăturalnice, sta de dimineaţă şi pînă seara, la masă, lucrînd cîte zece-douăsprezece ore pe zi.

„De dimineaţă şi pînă seara" e numai un fel de-a zice : pentru că oricine îl putea vedea, la ora zece dimineaţa, coborînd din cerdac, c-un prosop şi c-un pachet în mînă, şi luînd drumul Nemţişorului, dincolo de zidurile mănăstirii.

„Bună dimineaţa!" îi spuneai bucuros că-l vezi.

„Bună dimineaţa !" răspundea răspicat scriitorul, plecîndu-se puţin, cu tot corpul, ca la un salut cordial şi bine dispus.

îşi lua baia zilnică, pe vedea largă, la un cot unde Nemţişorul se iezea, strîngîndu-şi puţină apă pentru a realiza un mic bazin pentru scăldat.

în afară de această plimbare în aer liber, numai după-masă, pe la ora cinci, puteai să-l mai vezi, dacă aveai norocul să fii admis la ceaiul de familie, din odaia mănăstirească care servea de hali.

Aici, în jurul mesei încărcate cu tot felul de lucruri bune : cozonac, dulceaţă, pîine atunci scoasă din cuptor, plăcinte, ceai, prăjituri, stătea împreună cu familia, într-o caldă atmosferă de moldovenism.

Ionel Teodoreanu povestea atunci cum scrie romanul, ce idee i l-a provocat şi ce tipuri a descris.

Ascultai — dacă ai avut norocul să fii admis la această „cină" de familie.

O INTILNIRE CU IONEL TEODOREANU

îl vezi de departe venind, cu servieta sub braţ, mergînd repede, scuturîndu-şi parcă coama imaginară de leu brun.

Te întîmpină c-un zîmbet amical şi surprins, cu ochii calzi şi c-o strîngere puternică de mînă.

„Â ! Ce mai faci ?"

Din amîndouă părţile, natural, întrebarea ţîşneşte cordială. Interesant e ca Ionel Teodoreanu să răspundă.

„Plănuiesc acum o carte — îţi spune, vorbind cu mult suflet — ce *cred c-are să stîrnească proteste şi revoltă ! O carte amară, acerbă, usturătoare, otrăvită l O carte care mă apasă şi mă frămîntă, mă chinuieşte. O scot din adîncuri negre, din cele mai afunde şi mai tainice ascunzişuri de nemulţumiri şi obidă. O carte pe care trebuie s-o smulg din mine, altfel mă sufocă, mă otrăveşte."*

Cu-d deosebită voluptate, tinîndu-te îngrămădit într-o vitrină, cu spatele la stradă, ori într-o margine de trotuar, iţi povesteşte în cîteva cuvinte subiectul, îţi spune care e eroul sau eroina romanului şi ceea ce vrea să realizeze. Ceea ce spune, evident, e cît se poate de interesant, aşa că totdeauna te trezeşti c-ai întîrziat de la. treburi — ascultînd şi demonstraţia romancierului.

Te desparţi încîntat c-ai aflat — înaintea altora — date preţioase asupra viitoarei cărţi pe care Ionel Teodoreanu o va scrie în vacanţă.

„BAL MASCAT"

„Iubesc laşul — mi-a spus in vara aceea, la Mănăstirea Neamţului, pe cînd scria Bal mascat — şi, *ca pe-o fiinţă scumpă, îmi permit numai eu să-l judec şi să-i găsesc cusururile, suferind că nu are numai calităţi."*

Tot ce are un tîrg de provincie dezgustător : trivialitate, clevetiri, pretenţie ridicolă, tembelism, a căutat să puie în lumină această carte, în contrast cu umbrele distinse şi catifelate ale cîtorva suflete îngropate în acest oraş —• totuşi pitoresc şi drag.

în afară de Andi —- eroul — care, ca de obicei, oglindeşte parte din caracterul scriitorului, am recunoscut în acest roman pe soţia lui, d-na Teodoreanu, aceeaşi Lily, căreia „copilul răsfăţat al laşului" îi scria „jucării" în însemnări literare.

Pe strada Car ol, cu paşi mari şi elastici, întovărăşită de-un puternic cine mops, trece o fiinţă mică şi brună, cu ochi mari, negri — strălucitori şi vioi — şi c-o *'faţă de miniatură orientală, fină şi aristocratică. O mare energie şi stăpînire de sine degajă mersul hotărît şi bărbătesc de larg. Pe urma ei rămîi surprins şi intrigat, ca după trecerea unei mici prinţese asiatice — complet europenizată.*

Aceeaşi imagine în Ştefana din Bal mascat, *aceeaşi impresie în mine, cînd, înainte de-a o cunoaşte, întîlneam pe Lily Teodoreanu plhnbîndu-se pe aleile Copoului.*

„FATA DIN ZLATAUST"

Mă trezesc faţă-n faţă cu Ionel Teodoreanu.

—- A ! Ce mai faci ? Ce-ai mai scris ?

— Gata ! Am încheiat noua mea carte *Fata din Zlataust.* Am scris-o la Borsec, în vara asta.

— A ieşit mare ?

— Două volume. Dar să vezi ce curios : întâi am scris volumul al doilea şi-apoi volumul întâi. A fost o întreagă poveste. Eu subiectul îl aveam de mult. La munte, în două-trei săptămîni, am dat gata volumul al doilea. Pe

urmă însă mi-am dat seama, deodată, că este nevoie de o explicare şi am simţit nevoia să lămuresc şi epoca înaintată evenimentelor întîmplate. Şi m-am pus pe lucru. Vedeam cu-atîta claritate ceea ce trăiseră personajele meîe, încît, ca niciodată, în trei zile am isprăvit primul volum ! Am stat şi noaptea, într-o febră continuă, şi n-am putut lăsa condeiul din mînă pînă ce n-am isprăvit ceea ce mă frigea.

în trei zile '. în adevăr — aşa spusese singur într-o discuţie — el e dintre aceia care, ca un pîrîu sălbatec, vine la vale, crescut şi tulbure, luînd în cale-i ce găseşte, bolovani, plante.

„GOLIA"

încă din Turnul Milenei, *Ionel Teodoreanu a simţit nevoia să evadeze din realitate, refugiindu-se într-o lume jumătate vis, jumătate preştiinţă a destinului.*

în Golia, *această tendinţă s-a accentuat şi a prins putere, realizînd un roman al destinului omenesc, cu simţirea veşnic prezentă că cele ce se întîmplă sînt de mult scrise în cartea zodierului bătrîn şi că autorul cornunică direct cu vrăjitorul care conduce mingea soartei, avînd ştiinţă de toate cele puse la cale de mai înainte.*

Izbutind un vis puternic, înrudit uneori cu cauchemarul, *cartea aceasta suferea puţin de lipsă de balans realist, în ceea ce priveşte materializarea în fapte a acelei concepţii fataliste.*

Iată însă că, anul acesta, Ionel Teodoreanu vine cu un roman nou, în care se pare că defectul de care vorbeam nu mai este şi că desfăşurarea evenimentelor mult mai „veridice" nu numai că nu strică acelui vis al destinului, ci îl pune frumos în evidenţă, ca un joc de umbre şi lumini.

„CASA DIN FUNDACUL VECHI"

Acesta era să fie de fapt titlul unei cărţi a scriitorului.

Înspre seară, acum cîteva zile, m-am îndreptat spre Păcurari — un cartier al laşului — să găsesc strada Buzdugan, în fundacul căreia se află casa în care locuieşte Ionel Teodoreanu.

Se înnoptase. Am nimerii destul de repede, tntr-o linişte de cîmpuri subt lună, casa sta luminată de dinăuntru, prietenoasă.

Mi-a deschis Gogo, elev în uniforma „Liceului-Internat." De la o masă, în hall-uZ *înalt, s-a ridicat un tînăr stîngaci, cu amprentele adolescenţei zugrăvite pe faţă şi cu vocea nesigură. Era Afone.*

Stăpînii casei. Lily şi Ionel Teodoreanu, luau eeaiid obişnuit. M-au poftit şi pe mine.

— Vrei să-mi pui cîteva întrebări ? mi-a luat-o înainte romancierul.

Ne-am retras într-o odaie din fund, unde patul larg, vişiniu, mobila artistică veche, tablouri de preţ pe perete, bijuteriile orientale şi şalul persan alcătuiau un interior cu totul personal: stilul Teodoreanu.

Iată-mă, la o măsuţă-birou, gata să notez tot ce-mi va spune cel solicitat.

Ionel Teodoreanu — al cărui roman trebuia atunci să apară în cîteva zile — e plin încă de noua sa carte. Fără ştire, ne trezim vorbind despre ea şi autorul îmi vorbeşte, tot ce se poate povesti într-un ceas.

„LOBELEI"

— E cea mai amară carte a mea ! îmi spune romancierul, trecîndu-şi furtunos mîna prin păru-i de aceeaşi vîrstă cu Gogo şi Afane.

Cine nu-l cunoaşte pe Ionel Teodoreanu nu-şi poate imagina cită căldură şi zbucium lăuntric pune acest scriitor pătimaş în tot ce spune.

— Cartea aceasta a avut şapte începuturi — îmi comunică şi mie emoţia avută de el cînd, frămîntat de plămada creaţiei, se necăja să-i găsească prima notă din cîntec.

A fost concepută foarte curios — îmi mărturiseşte, căutînd cu ochii în urmă, în clipele plecate. Ceea ce mi-a trezit ideea cărţii a fost înflorirea extraordinară a teilor, într-o primăvară, la Galaţi, moartea unei fetiţe a unui prieten de-al meu şi urmele unor paşi micj pe zăpadă, lăsaţi parcă de această copilă gingaşă şi iubită — moartă brusc, ca o floare ruptă de furtună. Toate aceste lucruri mi-au sunat pe suflet, cîntîndu-mi melodia romanului meu. Şi tot timpul cît am lucrat, acelaşi sentiment mi-a fost prezent. Am scris foarte uşor, transpunînd pe hîrtie ceea ce îmi dicta emoţia lăuntrică.

De fapt, e cartea acestei case, a destinului pe care îl evoca colţul acesta retras de lume. Am numit-o *Lorelei* însă, pentru că mi s-a părut că se potriveşte mai bine cu fiinţa care dă tonul cărţii şi chiar cu fondul de legendă a soartei, ce se desprinde din întregul roman.

Şi scriitorul îmi spune care sînt personajele principale, care e începutul şi cum se desfăşoară acţiunea de-a lungul cîntecului. care se împarte în şapte părţi.

Lucia Novleanu, eroina cărţii, supranumită Luly-boy, *apoi, simplu, Luli, poartă cu ea un parfum nelămurit, imaterial, care se degajă din întreaga-i fiinţă. Acest parfum i-l dă prezenţa scrisulxd. Luli scrie •— şi asta nu ştie decît prietena ei Gabriela, care îi sugeră pseudonimul „Lorelei", ca scriitoare.*

Pe harfa răsturnată a ierburilor tale, Vară,
Trupul şi sufletul meu sînt începutul unui mare cîntec
Şi tremurul mînii care-1 caută.
Anii **mei tineri au sunat a cîntec,**
Dar am trecut pe lîngă el cu dragostea de mînă.
Şi am rămas cu mîna întinsă ca a regelui Lear.

E un poem pe care-l are scris într-un caiet lunar Luli şi pe care scriitorul l-a pus să figureze ca titlu la începutul fiecărui capitol : şapte rînduri, şase capitole; al şaptelea — care de fapt e al 4-lea — e un capitol cu totul aparte, în care se descriu cele două personaje masculine,

Catul Bogdan — eroul romanului — şi Nathan Sdbbetai, prietinul său evreu.

tntîi asişti la trei părţi de desfăşurare a acţiunii; apoi, după ce destinul este în fierbere şi zarul aruncat, autorul te-ntoarce îndărăt şi-ţi trece pe dinaintea ochilor viaţa de pînă atunci a eroului, în „casa din fundacul vechi", cu toate rădăcinile şi florile unei lumi retrase şi interioare.

Destinul, apoi, îşi urmează cursul, neîndurător, aşa cum „nu se poate să nu se întîmple"... Cîntecul lui Lorelei palpită, de-a lungul cărţii, slăbeşte şi apoi rămîne neclintit, în suspensie, ca un deget pus încetişor pe buze, cînd copilul a adormit după zbucium, ori poate a murit.

Ionel Teodoreanu mi-a spus, eu am ascultat. Apoi mi-a citit c.îteva pasaje, dintr-un caiet de format mare, aproape pătrat, scris cu creionul: manuscrisul.

Luasem puţine note ; mă furase căldura şi emotivitatea puternică a celui ce-mi povestea viaţa mior oameni ce nu existaseră decît în imaginaţia sa.

„A-ţi aminti despre oameni care n-au existat, devenind biograful destinului lor", e o definiţie a literaturii, a spiritului creator.

— E o carte a destinelor, îmi spune tare gîndul romancierului, terminînd. Am ţesut ca în acele jocuri fugare şi complicate de vitralii, multe destine, unele începute, altele pe jumătate, altele pe sfîrşite ori chiar dispărute. Ca şi în viaţă, nu poţi deosebi cînd începe o poveste şi cînd se isprăveşte alta. E un fel de joc de fond, care ridică întruna la suprafaţă lumini, reflexe, linii.

Avea dreptate. Ca şi-n Golia *şi ca şi în* Turnul Milenei, *preocuparea destinelor omeneşti cînta misterioasă — crudă şi totuşi poetică — de-a lungul paginilor. Eu nu apucasem decît cîteva crîmpeie şi imagini, însă cîntecul îl întrezărisem bine şi-i prinsesem sensul.*

îmi rămăsese un sentiment de vis fugar —• dintre acelea care îţi pune dinaintea ochilor o clipă de lumină şi culoare fericită, şi din care te trezeşti apoi cu inima frîntă, ca după ceva impalpabil, ce putea să fie şi numai a început...

Am visat ? Ori numai mi s-a părut ?

Sufletul totuşi e mărturie c-a trecut peste el valul acelui destin nelămurit şi l-a lăsat îndurerat şi cuprins parcă de presimţiri triste.

Dar pe urmă ? Ce va mai fi ?

Lorelei ştie, dar tace, cu degetul pe buzele-i mici.

„SCRISOARE" CĂTRE UN MORT

Iubite domnule Ibrăileanu,

Aproape fără tranziție, după ce am isprăvit ultimul rînd al noului meu roman, *Arca lui Noe,* şi după ce automat am scris cuvîntul „Fine", în clipa cînd ochii mei se ridicau asupra vieții reale, grei încă de somnul cu visuri al scrisului lung, am simțit nevoia să-ți trimit cel clintii gînd, cu creionul cald încă şi sonor de drumul abia isprăvit prin lumea umbrelor : a umbrelor mele.

Te regăsesc în fața sufletului ca întotdeauna după ce am isprăvit de scris o carte. Acum, ca şi altădată, cuvîntul „Fine", subtilul hotar al ficțiunii, e între noi. Atît de obişnuit sînt cu această apropiere în distanță, încît nici o mirare nu-i că te văd fără să fii : fără să mai fii.

Iți scriu de pe un balcon înalt, scînduri şi bîrne albe de brad, din care se fac şi sicriile, dar acestea sînt încă atît de tinere, încît lemnul lor trăieşte plîngînd ca obrajii unui copil mic dus la şcoală. E declinul unei calde amiezi de vară. In față am munți, în stînga munți, în spate munți. E vast şi totuşi foarte intim. Toți brazii sînt în mine cu fiecare respirație şi fiecare privire. Gîndul e un spațiu cu cer şi rîndunele, cu zări şi tălăngi. Adînc subt mine, curge o apă ca o ploaie a lumii celor din văi. O aud ca în amintire. La începutul amiezii, s-a apropiat o furtună cu tunete şi nori negri, încruntînd munții. Dar totul s-a isprăvit numai cu zîmbet, căci din furtuna care n-a mai fost prin înălțimile aceste a rămas un fragment

de curcubeu, nu pe cer, pe brazii culmilor din stînga, un curcubeu de glumă şi mister, vecin cu tîmpla mea aplecată pe manuscrisul *Arcei lui Noe.*

Sînt atît de departe de mine însumi, încît nu mai ştiu bine pe unde mă aflu : subt cer, pe lîngă nişte munți, deasupra ploilor, vecinul cureubeielor care încep şi uită caleo-n jos, multicolor mirate-n spații.

Dacă vezi pulsații stranii în rîndurile mele, nu te mira. Lucrez de-o lună şi mai bine, zi cu zi, de la cinci dimineața pînă la opt seara, zidit în mine însumi, ascultînd zvonuri şi glasuri în scoica singurătății, vorbind cu ele ca şî cum ar exista într-adevăr un alt suflet îndărătul lor, transcriindu-le spusele ca pe nişte vorbe auzite cu urechea, nemaiştiind să osebesc ce e numai în mine de ce e numai afară şi de ce nu mai e deloc.

E şi ceasul acela fumuriu dintre amurg şi noapte, premergător stelelor. Cînd cea dintîi se va ivi, voi revedea în ea țigara pe care o aprinzi cînd stăm de vorbă. Şi vastitatea va deveni intimitate, noaptea, solemnitatea ochilor negri care l-au privit pe Eminescu.

Sînt la Cheile Bicazului, peisaj wagnerian pe eare-l cunoşti dintr-o excursie făcută acum cîțiva ani cu Ralea şi doctorul Enescu. Nici nu-ți închipui ce concert înviorător îmi aduc, în aceste clipe de spații şi mirări, numele prietenului Ralea şi al doctorului Enescu. Prin realitatea lor, amîndoi, noi care-i ştim, ne apropiem pe acelaşi plan real al amintirii, existînd unul față de altul ca şi pînă acum.

Lily — „doamna Lily", îți evoc glasul, apropiindu-mi-l urechii şi prin modul cum o numeşti mata pe Lily — se plimbă prin munți, cu bocanci, pantaloni şi obraji rumeni, aducîndu-mi veşti despre brazi, poiene, culmi şi spații vaste, care o fac şi mai mică în clipa revenirii la cuib. Azi-dimineață îmi spunea :

„Vezi, tot domnului Ibrăileanu îi datorăm Cheile Bicazului. Fără de el nu veneam..."

Aşa e. Ca întotdeauna, doamna Lily are dreptate între noi. Cînd am intrat în chei — scrisoarea lui Lily îți va descrie latura umoristică a episodului — deşi ostil universului care-mi întrerupea scrisul, cedînd vechiului meu

nărav, am şi făcut o metaforă : „Din Evanghelia deschisă a munţilor de piatră, răsare cuvîntul Bicazului." De fapt, răsărea cuvîntul domnului Ibrăileanu, care de cîţiva ani tot ne spunea :

„Doamnă Lily, domnule Teodoreanu, dueeţi-vă la Cheile Bicazului. Convinge-l, doamnă Lily !"

Iată, ţi-am îndeplinit voia. îţi mulţumesc în numele lui Lily, care, de dimineaţă pînă seară, încălţată cu bocancii celor şapte leghe din poveste, calcă pe munţi ca rîndunelele, răsărind deodată peste umărul meu drept. Şi-ţi mulţumesc în numele fiinţei mele sedentare, pe care ai urnit-o, deprinzînd-o să călătorească prin cuvîntul entuziasmului şi al prieteniei.

Dar despre altăceva vroiam să-ţi vorbesc, despre *Arca lui Noe.* Mi se pare că şi această „arcă" ţi-o datoresc, iubite domnule Ibrăileanu, duşman acerb în intimitate al „talentului" meu, al abuzului meu de talent.

„Domnule Teodoreanu, domnule Ionel Teodoreanu, de ce atîtea flori, atîţia zarzări, atîtea curcubeie, atîtea fructe, în loc să te ocupi de oameni şi de viaţă ? Fă-mi plăcerea, domnule Teodoreanu, şi scrie-mi un roman informativ, fără stil, fără frumuseţă, mizerabil, neglijent, în goana mare. Să pleci aşa de grăbit la scris, încît să-ţi uiţi talentul acasă. Ştii cît sînt de curios să aflu ce se mai întîmplă, ce se mai aude. Fă-mi un roman care să fie o scrisoare cu oameni şi fapte, cu «mahalagisme», adresată mie, numai pentru mine. îţi cer acest serviciu confidenţial. Uită că eşti poet. Uită că există lectori pe care să-i seduci. Gîndeşte-te numai la fiinţa mea prozaică, la bolnăvicioasa mea curiozitate şi spune-mi repede şi de-a valma lucruri care să-mi aducă viaţa în odaie. Trimite-mi o telegramă urgentă de patru sute de pagini... Aprobă-mă, doamnă Lily, susţine-mă, căci fără de alianţa doamnei Lily nu pot avea dreptate faţă de domnul Ionel..."

„Aşteaptă, domnule Ibrăileanu. Sînt prea tînăr pentru a renunţa la «talentul» meu : la acest involuntar abuz. Romancierii care au norocul să nu fie poeţi, nici pictori ai vorbei, sînt simpli fără efort şi fără sacrificiu, direcţi, ca o cădere fără rezistenţă. Mîna lor e goală, fiindcă n-au idee. Sînt o simplă transparenţă de fereastră, fiindcă niciodată n-au avut vitralii. Cînd mîna mea va fi goală, înseamnă că mă voi fi lepădat de inelele belşugului meu blestemat. înainte să scriu un roman, ar trebui să scriu un volum de poeme, cum cei din legendă sacrificau o fecioară balaurului de la fîntînă. Dar nu pot încă. Scriu cu două vîrfuri : unul în real, celălalt în poem. Cînt cu două sunete ale aceluiaşi arcuş : unul e geamătul vieţii, celălalt melodia artei. Surîd şi plîng în acelaşi timp, cu săgeata în mine şi ochii în cer. Cuvîntul meu nu e nici în soare, ca al romancierilor, nici în lună, ca al poeţilor... Dar aşteaptă, domnule Ibrăileanu, cresc încet, dar cresc spre viaţă şi spre maturitate, limpezindu-mă, mereu altfel, căutîndu-mă pe toate zările, chemîndu-mi cu pasiune viitorul, sălbatic şi singur printre aplauze, simţindu-mă vînt printre ocări, ştiind că-mi voi găsi drumul plenitudinei virile. înţelepciunea e o presimţire a inteligenţei : am uneori această presimţire. Nu voi fi etern un adolescent împodobit în purpura orgoliului tinereţii. într-o zi îţi voi aduce supremul omagiu al mînilor mele însîngerate de luptă..."

Aşa-ţi spuneam mereu, rămînînd metaforic şi poet chiar şi pe pragul aspru al simplicităţilor sperate.

Şi mereu aşteptai, crezîndu-mi cuvîntul, dacă nu şi harul.

Iată, *Arca lui Noe,* încărcată de oamenii vieţii şi de viaţa lor, îţi aduce poate ceea ce sperai.

E un roman antiliric. Poate că e cea dintîi victorie a lui Ionel Teodoreanu asupra, lui însuşi, asupra nopţii lui de vară. Poate...

Căci e o carte scrisă în anul 1936. Europa e numele unui spital în care ţările aşteaptă. Fiecare frunte e palidă în faţa viitorului. Trăim spre moarte, adunîndu-ne viaţa.

Am adunat-o cu mîni febrile în această „arcă" din preajma potopului. Cu ce bucurie gravă ţi-o aduc, iubite domnule Ibrăileanu. E singurul dar pe care voiam să ţi—l fac, ştiind cît doreai să fii mîndru de mine pe toate hotarele, ca de acei scriitori pe care i-ai iubit cu adevărat, lipindu-ţi-i de inimă.

Iată de ee mă grăbesc să-ţi scriu.

Cu mîni reci de emoţie, ridic manuscrisul *Arcei lui Noe,* dăruindu-ţi-1.

Dar s-a făcut noapte, domnule Ibrăileanu. E ceasul lămpilor, cînd viii ca şi morţii au candele.

Şi între noi, pe nesimţite, lăsîndu-ne pe-un mal şi celălalt, a început să curgă, albă de spume, milenii Şi tăceri, Calea-Robilor.

Amare sînt victoriile al căror destin e să fie alături de moarte.

Ionel Teodoreanu

Cheite Bicazului — *18 August 1936*

NOUL ADAM. LITERATURA CONSTATATIVÂ ŞI REZOLVATIVA

Şi criticii, şi scriitorii, şi editorii au observat de o vreme — indiferent cum şi în ce măsură recunosc, notifică şi comentează acest fenomen — un declin al succesului romanului românesc. Un singur roman, mi se pare, a întrecut — c-un salt trecător — destinul liniei scoborîtoare : romanul ciclic al lui Stere, mai cu seamă primele volume, datorită într-o mare măsură surprizei şi exotismului adus de el, precum şi personalităţii politice a autorului. In tot cazul, acest succes a fost un accident festiv, nesemnificativ pentru generalitatea recoltei de roman. încolo, tirajele scad — în realitatea intimă —, ediţiile se rarifieă, iar publicul cetitor nu mai smulge romanul de curînd apărut al cutărui romancier băştinaş, acordîndu-i aprioric o încredere pasionantă, ci abia îl descoperă — şi numai dacă-i bine aşezat în raftul librăriei —, îl cercetează, circumspect şi mefient, cum face ţăranul la iarmaroc cu vita pe care o cumpără, se uită chiorîş la preţ — punîndu-1 în cumpănă cu preţul unor lucrări mai direct utile şi de cele mai multe ori îl lasă acolo, repudiat, după ce şi-a imprimat amprentele digitale pe coperta nouă. Iar eroii ultimelor romane româneşti îşi limitează viaţa cel mult la *circulaţia literară.* Rămîn, cu alte cuvinte, închişi în cartea care i-a adus pe lume şi în amintirea *izolată de viaţă reală* a celui care i-a întîlnit prin lectură în cartea respectivă, dai' din carte nu mai *evadează* ducîndu-se în viaţa de toate zilele a oamenilor reali, influen-

țîndu-le-o, determinîndu-le-o chiar în actele ei cardinale, așa cum s-a întîmplat cu un Werther — care, deși ficțiune, a provocat mai multe sinucideri decît o femeie fatală, cu o doamnă Bovary, cu un Oblomov, cu un Bazarov, cu o Anna Karenina, cu un Julien Sorel, cu un Raskolnikov etc. Romanul românesc devine din ce în ce mai *ineficient* ca forță socială, iar ca distracție, din ce în ce mai puțin căutat.

Ce s-a întîmplat ? E vinovat publicul ? publicul nărăvit să-și găsească de-a gata, mură-n gură, agrementul zilnic —• ca o altă versiune a aperitivului la cinematograf, radio, în magazinul ilustrat sau la spectacolul sportiv ; publicul dezvățat de răbdarea lungilor lecturi și în literatură și în dragoste, prin ademenirea din ce în ce mai perfecționată la viteza plăcerilor care exclud *idilismul* și cu femeia, și cu cartea ?

Nu cred că vinovatul e publicul, cu toate că și scriitorii și teatrele îl acuză, de cîte ori cartea nu se vinde și sălile sînt goale. Căci să nu uităm că același public a fost generos pînă la răsfăț cu primele romane românești apărute curînd după război. Pe-atunci, romanul românesc era „cocuță", făcea primii pași pe covor, și publicul îl primea cu brațele deschise, gîndindu-se cu orgoliu patriotic la viitorul lui. Dar viitorul lui de-atunci iată-l acum, devenit prezent subt ochii noștri, veritabil. Cocuța tot cocuță a rămas, dar publicul dorește altceva, o maturitate pe care romanul românesc i-a făgăduit-o, fără să se țină însă de cuvînt.

Să ne înțelegem. Nu se scrie astăzi mai prost decît ieri. Dimpotrivă, standardul colectiv al creațiunii literare s-a ameliorat. Sînt astăzi douăzeci de scriitori — să zicem — dacă nu chiar și mai mulți —, să sperăm, care scriu tot atît de corect și de îndemînatec ca și cei cîțiva privilegiați de mai ieri. Numai că acei cîțiva de ieri erau o surpriză măgulitoare și o investire de speranță, pe cînd cei multișori de astăzi vin cu ponosul unui accent de dezamăgire, întâlnind un saț și o blazare. Avem o literatură bună — vrednică pe unele pagini de nota zece—, dar mi se pare că n-avem o literatură mare care să depășească pre-

țuirea școlară cu note de referință, corijentă, promovare și premiu.

Sîntem încă în faza literaturii *constatative.* De la Caragiale — vedeți, întrebuințez un superlativ consacrat •— și pînă la creatorii contimporani, literatura românească a făcut, cu luciditate, ironie, sarcasm, amărăciune, revoltă și anatemă, o contabilitate strînsă a aspectelor individuale și colective ale societății românești. Toată literatura epică de pînă acum e un proces-verbal, redactat uneori chiar lapidar și incisiv — Caragiale —, alteori tumultuos și cu năduf — Cezar Petrescu —, alteori masiv și aspru — Rebreanu —, alteori nebulos, pasionat și posomorit — Gib Mihăescu —, alteori doinit și buciumat — marele Sadoveanu —, al oamenilor și întâmplărilor, al faptelor, evenimentelor și stărilor realității istorice, sociale, politice și psihologice. Ne putem mîndri cu efortul de a ne defini și cu eminența variată a rezultatelor acestei literaturi constatative ; clin ea știm ce-am fost și ce sîntem în suprafețele noastre. Obrazul realităților noastre și-a lăsat tiparul în aceste luturi maleabile și în aceste näframe, surori cu a sfintei Veronica.

Dar asta nu-i tot. Căci. marea literatură e o literatură *rezolvată.* Vorbind despre romancierul Wassermann, criticul german Siegmund Bing spune că acesta e romancierul semnelor de întrebare ale epocii lui ; cu alte cuvinte, că Wassermann a izbutit să definească prin literatura lui ceea ce viața nu articulase net, răspicat, prin ea însăși, prin oamenii ei, prin faptele lor, prin evenimentele colectivității umane.

Și noi sîntem înconjurați de semne de întrebare pe care viața prin ea însăși nu le-a rezolvat. De la război încoace viața s-a desfășurat mereu subt semnul provizoratului și al neliniștei. Viitorul e mereu imprevizibil ; oamenii de azi nu-l mai concep ca cei de odinioară, deducîndu-l prin logică, proiectîndu-l într-o durată anticipabilă, ci se tem de el fără să-l descifreze, neîndrăznind să-l presimtă. Războiul nu mai apare, ca vechilor generații, noțional, ca un accident posibil, extrinsec normalului, ca o realitate imanentă, care ne macină nervii, limi-

tîndu-ne în insomnia prezentului, dîndu-ne alternanțe de panică şi frenezii de evadare într-un absurd mistuitor. Trăim în incertitudini, fără să avem o filozofie organic încorporată,o resemnare, o îndîrjire, sau o religie eroică, aşa cum o au japonezii, de pildă. Neadaptat la condițiile vieții de azi — clocotitoare de evenimente — sufletul nostru e bîntuit de nelinişti, căutîndu-şi o nouă structură, un nou echilibru, fără să şi le fi găsit. S-a schimbat femeia, tovarăşa noastră cu păr lung, care după ce s-a băiețit vrea să se bărbătească ; s-au schimbat copiii care abia ne lasă să fim părinții lor, fără ca ei să mai fie odraslele noastre ; s-au schimbat şi se schimbă toate în jurul nostru, în galop de hoarde, lăsîndu-ne nedumeriți, zăpăciți, înfricoşați — şi singuri unii lîngă alții-

Unde-o fi literatura care să rezolve aceste semne de întrebare între care trăim ? Unde-i literatura care să ne arate calea de urmat, adevărul care să ne dea răspunsul la aceste semne de întrebare care ne lovesc cu bicele iadului, prefăcîndu-ne viața într-o goană năucă ?... Cînd se va ivi — slavă ! — fiți siguri, voi, editori, voi, scriitori, voi, critici, că publicul va smuîge-o ca pe un mesagiu divin, găsindu-şi în sfîrşit răspunsurile la întrebările fără de leac.

Pe acest creator al literaturii rezolvative îl aşteaptă epoca noastră neîndestulată.

Pînă cînd va veni ? Cine ştie ? Poate abia s-a născut în noul Bethleem. Sau poate că deja mîna lui liberatoare coboară din înălțime înspre noi, pe paginile manuscrisului mesianic.

Dar eu, de cîte ori, la Bucureşti, la Iaşi, pe ulițele unui tîrg provincial, mă plimb noaptea şi zăresc undeva la o mansardă o fereastră luminată de aurul unei lămpi de veghe lungă, mă întreb : nu cumva acolo începe viitorul ?

Nu ştiu. Dar sufletul meu salută adînc aceste ferestre de aur ale speranței, îndărătul cărora dintr-o frunte trudită va pogorî noul Adam al literaturii româneşti — aşa cum, întorcîndu-mă spre trecut, îmi plec genunchii lîngă umbra lui Mihail Eminescu.

VALER ŞI TRABUC

Pe vremea noviciatului liceal am cunoscut în bancă întruchiparea definitorie a noțiunilor „turist" şi „aventurier". Turistul se numea Vaier ; unii îi spuneam şi Fetița. Aventurierul, lepădat prin repetentă de alte licee şi pripăşit la al meu, se numea nu ştiu cum şi era poreclit Trabuc. Vaier era un înger miop cu uniformă şi ochelari, mirosind a cerneală şi burete uscat. Se oprise cu o grațioasă nedumerire pe hotarul dintre fetie şi băieție, parcă mirat de cîte ori strigarea catalogului îl obliga să răspundă „prezent", cu glas sopran, sincronizînd absența unei Valerii pe băncile şcolilor de fete şi a unui heruvim în corul heruvimilor.

Trabuc, în schimb, avea bărbia de contrabas mefistofelic a repetenților. Mirosea a tutun ca un matroz — duhnea ; obrajii îi erau oxidați de barbă, nările întunecate cărbuniu, degetele îngălbenite de nicotină ; glasul gros, păros parcă şi el. Şedea în fundul clasei —• codaş nărăvit — picior peste picior, fie cetind romane, subt pupitru, fie uitîndu-se pe ferestre, spre deosebire de Vaier care, gîrbovit de sîrguință, contabiliza meticulos explicațiile profesorilor cu mîni care aminteau hărnicia degetelor Penelopei.

Şi Trabuc şi Vaier aveau un secret : plecarea. A ! nu plecarea domestică spre casa părintească, obsesia sentimentală a mai tuturor şcolarilor, ci plecarea în lumea largă, dincolo de ambianța vieții de pînă atunci. însă

dorința aceasta de plecare, comună amîndurora, la Vaier izvora din *curiozitatea de a cunoaşte,* iar la Trabuc din *nostalgia necunoscutului.* Pentru Trabuc, necunoscutul era personificat de Marea Neagră. Imenşii ochi vineți ai Mării Negre îl priveau, decolorînd toți ochii copilelor şi ai femeilor întîlnite de trupul şi sufletul lui : *„Fuir, lă-bas, fuir ! Je sens que les oiseaux sont ivres..."* Trabuc poate nu cunoştea inscripția de medalie a nostalgiei, aşa cum a turnat-o versul lui Mallarme, dar versul bătea captiv în inima lui. într-o zi, l-am descoperit pe Trabuc la gară. Nu conducea şi nici nu aştepta pe nimeni. Privea plecările altora. Gara era singurul loc al oraşului unde se simțea mai puțin captiv, mai aproape ele ducă. Beția lui nu-şi găsea vinul în sticle, ci în mersul tare al locomotivelor. Trabuc era un substantiv, zburlit de nostalgia de a fi verb, aiurea.

între timp, Vaier, după ce-şi făcea lecțiile pentru a doua zi, se ducea la biblioteca liceului, unde se cufunda în cercetarea hărților şi a cărților de călătorie. Nu numai atît. Era în corespondență cu agențiile de turism din Europa. Ştia hotelurile, corespondențele trenurilor şi vapoalor, prețurile, monedele fiecărei țări şi vocabularul minimal al călătorului care nu vrea să-şi irosească banii nici cu tălmaci, nici cu călăuză. La ceasul lămpilor, l-am privit de multe ori pe Vaier aplecat pe obrazul continentelor. Nu era nici logodnic, nici amant. Pe fața lui concentrată, calmă, serioasă, nu apărea decît o curiozitate ştiințifică, profesională, întocmai ca a medicului cînd se apleacă spre bolnav, spunîndu-i : „Scoate limba", în timp ce mîna îi ia pulsul.

Au trecut anii. într-o zi, Trabuc a dispărut. S-a vorbit şi-n ziarele timpului despre „misterioasa dispariție a unui elev de liceu". Călătorise fără bilet la Constanța ; de acolo se îmbarcase pe un vapor grecesc spre Constantinopol. Apoi... Nu mai ştie nimeni. Poate că Trabuc a devenit hamal într-un port, chelner pe un transatlantic, schelet în fundul unui ocean, sau rege al unui trib african.

Vaier, în schimb, călătoreşte şi astăzi.

Romanul nu-i decît o vastă călătorie prin continentele sufletului ; astfel concepîndu-1, putem împărți pe romancieri în două mari grupuri : aventurieri şi turişti. Şi unii şi alții au comun imboldul plecării lungi în ei înşişi. Dar pe cînd aventurierii sînt minați de *nostalgia necunoscutului* din ei, de fecioara magică a îndepărtărilor interioare, turiştii sînt determinați de *curiozitatea* de a se cunoaşte. Aventurierii sînt vecini cu poezia — *„Fuir, lă-bas, fuir" !,* iar turiştii — *„Chercher, lă-bas. chercher"* —• vecini cu ştiința.

înainte de a se descoperi ca scriitor, aventurierul va trăi cu frenezie, spontan şi dezinteresat, dorind numai şi numai viața. Copilul incomod din pricina vitalității lui va nelinişti mereu solicitudinea înțeleaptă a părinților. Va fi. mai mult „drac împielițat" decît copil ca toți copiii. Neascultător la sfat, insurect la poruncă, îşi va scutura mereu hamul disciplinelor, afirmîndu-şi libertatea temperamentală. Tutunul, femeia, vinul, jocul de cărți, vagabondajul, alternanța de suavități şi brutalități, de evlavu şi cinism, entuziasm şi negativism îl vor stăpîni mereu, justificînd cele mai pesimiste prevestiri ale oamenilor mari —• profesori, părinți, rude — din preajma lui. Plin de apetituri culturale, va fi totuşi inegal ca elev — dacă nu chiar detestabil — căci învățătura manualelor îi va părea fadă alături de gusturile tari ale experienței directe. Rebelă oricărei discipline, ca părul african pieptenului, tinerețea lui tumultuoasă şi dezordonată va deştepta necontenit alarmele spectatorilor ei. Şi, pe deasupra, instabil. Mereu dorind altceva, neputîndu-se fixa în nimic, inapt pentru efortul metodic al celor care aspiră la desăvârşire, premeditîndu-şi-o. Şi într-o zi, brusc, „copilul rău", „demonul", sătul de această viață, spun unii, saturat de această viață, spun alții, îşi va descoperi sufletul aşa cum grecii s-au întîlnit cu apele vinete ale epopeiei lor: *„Thalassa! Thalassa !"* Şi destinul aventurii se va împlini. Argonautul va porni după lîna de aur, numindu-se Thomas Mann, Panait Istrati, Knut Hamsun, Tolstoi, Stere sau Sadoveanu.

Turistul va căuta şi el viața, dar nu dezordonat şi frenetic, zvîrlindu-se în ea ca acel care nu ştie dacă se va îneca sau va înota, ci metodic şi ponderat. Şi nu va căuta în ispitele ei directe, în tumultul ei anarhic, ci mai cu seamă în cultură. Biblioteca îl va atrage mai tare decît viața exterioară. Ideile îi vor interesa mai mult decît oamenii. In viață nu va fi actor ; atitudinea spectativă va înfrîna mereu spontaneitățile impulsive. De tînăr încă, va considera şi va judeca viața prin ideile culese în biblioteci. Evident, şi acesta va trăi, dar contactul lui cu oamenii nu va mai fi dezinteresat, ci va avea numai sau şi caracterul unei experiențe, va verifica meritoriul ideilor acumulate prin lectură şi meditație. Şi, într-o zi, romanul va epiloga această lungă confruntare dintre idee şi viață, dintre lege şi om. Astfel, turistul îşi va verifica prin creațiune soluțiile prealabile ei, itinerariile prestabilite prin cultură şi meditație. Numele lui de romancier va fi Paul Bourget, Marcel Prevost, E. Lovinescu etc. Se întîmplă uneori ca un romancier-aventurier să devină un romancier-turist. E cazul — foarte interesant — al doamnei Hortensia Papadat-Bengescu.

Specificul cel mai semnificativ al acestor categorii de romancieri e următorul : aventurierul îşi concepe romanele prin personagii, pe cînd turistul şi le concepe prin subiect. Turistul îşi pune o problemă *in abstracto,* o rezolvă tot *in abstracto* şi apoi îşi construieşte personagiile care vor *demonstra-o.* Astfel clădit, romanul va avea o evidentă calitate : claritatea şi gradația compoziției. Toate personagiile vor deservi cu strictețǎ linia precisă a acțiunii, comportîndu-se concentric spre un efort final. Aventurierul, în schimb, nu gîndeşte cu idei, ci cu halucinații de oameni. Aşadar, el porneşte dela personagii. E suficient să existe cîteva în mintea lui şi să intuiască în ele posibilitatea unui conflict care va face din grupul lor încă nefabulos *familia unui destin* pentru ca să poată începe romanul, fără ca să ştie cum va fi, ce se va întîmplă în el ; căci acțiunea romanului e secretul — încă nedescifrat — al personagiilor, nu porunca romancierului, extrinsecă ființei personagiilor, cum e acțiunea romancierului-turist.

Cine se apropie de marea creațiune turistul sau aventurierul ?

Cred că aventurierul

din ... noastre, Dumnezeu, ... a ... pe Adam şi Eva — personagiile — ro... începînd cu surpriza Păcatului originar, faptă a eroilor, nu a creatorului lor.

CUM AM SCRIS „MEDELENII"

Nu un sentiment de blamabilă impudoare mă determină să vă vorbesc despre <C propria mea>[1] opera mea,/ devenind glosatorul propriilor mele scrieri •— ci, dimpotrivă, un sentiment de reverenţă şi <Trespect> evlavie pentru/adevăr.

Voi cerca astăzi, în faţa domniilor voastre, să dărîm o legendă, să înlătur un neadevăr : /acela al autobiografismului *Medelenilor.* Şi fapta mea e legitimă nu fiindcă-mi apăr casa, /ceea ce nu mă interesează decît pe mine, ci fiindcă apăr însăşi casa literaturii, care trebuie să / ne intereseze, deopotrivă, pe toţi : fie că-i sîntem oaspeţi, fie că sîntem gazde.

Cînd a apărut întîiul volum din ciclul *Medelenilor,* volum intitulat *Hotarul nesta [/][2] tornic,* opinia publică a cetitorilor de literatură, de acord cu opinia criticilor literari, a decretat / că *Hotarul nestatornic* nu-i decît biografia romanţată a copilăriei mele. Aşadar, şi cei mulţi, / şi cei puţini au dat acestui volum semnificaţia de amintiri convertite în literatură.

Şi chiar unii critici, dînd valoare de axiomă acestui diagnostic pripit şi arbitrar, au relevat înso [/] litul unui roman autobiografic, avînd de subiect copilăria autorului, atunci cînd autorul unui / astfel de roman e foarte tînăr.

[1] **Cuvintele sau sintagmele şterse** de autor au fost marcate **cu semnul < >.**

[2] Parantezele drepte aparţin editorului.

Mirarea celor care-au relevat această ciudăţenie era legitimă. într-adevăr, scriitorii nu-şi / istorisesc propria copilărie decît £n epoca maturităţii, sau, maicuseamă [sic !] a bătrîneţii.

Şi-aşa e şi firesc să fie.

Omul tînăr e stăpânit de prezent şi viitor — adică de viaţă. El va cînta lupta, orgoliu], dragostea, / prefacerile. Opera omului tînăr, şi fapta lui, e ca furtunile : nori, fulgere şi ploi în marş / spre viitor.

Omul bătrîn, însă, e stăpînit de amintire. Tributară mai ales amintirii, opera / lui e ca un curcubeu care apare peste locurile prin care i-a trecut furtuna <C pacificată > / a vieţii : copilăria şi tinereţa. El retrăieşte c-un zîmbet înduioşat, din pacea declinului, / anii frăgezimii şi ai puterii.

Aşadar, cu drept cuvînt, critica s-a mirat că un scriitor tînăr debutează în cariera / scrisului cu amintiri din copilărie — în dezacord cu majoritatea scriitorilor care-şi încheie / cariera literară cu astfel de amintiri.

Nimeni nu s-a gîndit că explicaţia acestui roman era extrem de simplă : / *Hotarul nestatornic* nu era autobiografierea copilăriei autorului, ci o etapă, cea / dintîi, clin viaţa celor trei eroi ; aşa după cum *L'aube* a lui Romain / Roland nu e consemnarea literară a amintirilor din copilăria lui Roland, ci / copilăria lui Jean-Cristophe, a eroului romanului.

Cherchez midi ă quatorze heures.[3]

în conformitate cu acest adagiu, s-au căutat altfel de explicaţii pentru / această ciudăţenie.

Paseismul moldovenesc. într-atît adoratori ai timpului mort, ai / amintirii, încît un scriitor tînăr, nu numai că elogia [sic !] '* acest trecut, dai' / debuta aşa cum isprăvesc scriitorii bătrîni : prin amintiri din copilărie.

[3] **Subliniat de autor în ms. în celelalte cazuri de subliniere, nu vom specifica acest lucru, ci vom proceda prin culegerea cu alt caracter.**

[4] **Lectio *incerta.* Posibil : *elegia.* De multe ori, în scrierea lui Ionel Teodoreanu, literele o, *a* şi e sînt caligrafiate, mai ales la sfîrşit de cuvînt, astfel încît, în unele cazuri, pot duce la lecţiuni diferite.**

Recte : un nou semn de astenie lirieizantă, caracteristic producţiei literare moldoveneşti.

[recto 2] Aşadar, cu primul volum din *Medeleni* fusesem clasat în podul cu vechituri, fusesem trecut în rîndul precocilor scribi[5], / care încep să [cuvînt indescifrabil] în scris, istorisindu-şi cu înduioşare începuturile vieţii.

Din punct de vedere al carierii mele literare, îmi era indiferent caracterul găsit operei mele, interpretarea / dată ei ; dacă volumul era socotit roman sau colecţie de amintiri, puţin îmi pasă. Viaţa cărţii mă interesa, / circulaţia ei ; mulţumit °.

Dar de la această primă întîlnire cu judecata criticilor, am avut o profundă dezamăgire. / Unele dintre criticile ce mi s-au adus dovedeau inteligenţă in abstracto, cultură şi, totodată, soli[/]citudine pentru literatură.

Dar nu asta este totul pentru un critic.

Cultură găseşti şi într-o bibliotecă. Dar o bibliotecă înzestrată cu o sută de mii de volume / critice şi literare nu <*C* reprezintă > este un critic, ci o bibliotecă, adică o colecţie de cărţi, / după cum un hambar cu uniforme, cizme şi arme nu reprezintă o armată, ci numai / hainele unei armate.

Doctor	*Temperatură mare.* îmi pune diagnosticul de febră ganglionară. îmi vorbeşte / savant despre această boală şi mă tratează în consecinţă. îl *admir.* Dar nu / mă vindecă, fiindcă eu am friguri palustre. Ce voi spune ? *Cult* — dar nu poate pune diagnosticul. Deci caduc.
Jude instructor	Finalitatea profesiei n-o are.
<[text indescifrabil] > [7]	Dacă în faţa unui complex de fapte penale, după ce va fi adunat materialul / doveditor, va da o calificare penală eronată, făcînd însă dizertaţii savante asupra / delictului respectiv, va dovedi că e cult, dar inapt de-a aplica practic cultura.

Ş-aici, *diagnosticul primează.*

Cinele de vînat al lui Topîrceanu
bifteeul de carton —
flairul — diagnosticul — absenţa lor face caducă critica.

Ori diagnosticul pus întîiului volum din *Medeleni* dovedea *deficitul* acestei vocaţiuni.

Şi iată de ce.

Prim volum Uliţa copilăriei	două grupuri	Bunicii Uliţa [8]	Ionel Puiuţii	Sonatine transfigurări lirice ale unor realităţi exterioare-

.V^HU«c uuccni insa cunoscusem *voluptatea* de a minţi, adică de a născoci oameni şi întîmplări, / cercînd pe oameni să-i fac vii şi viabili, iar întâmplările credibile.

Dealtfel, voluptatea acestei minciuni o cunoscusem de mic copil, deprinzîndu-mă de-atunci / s-o deosebesc de alte două categorii de minciuni.

((biologică))[9] inculpabil

[1)] *Minciuna practică* 1) < Mîncarea dulceţii din sobă : pisica>

((instinctului de / conservare / minciuna e un imperativ biologic / adevărul, un deziderat social))

Radu : *am asudai*
sau parfumul din şifonieră : trăsurile *zguduie. I*
Minciună practică, biologic justificabilă, izvorîtă din / instinctul de conservare.

Caşi [sic !] dentistul femeilor adultere

Clubul bărbaţilor

[5] ***Lectio incerta.***

[6] ***Lectio incerta.***

[7] **Textul şters de autor şi indescifrabil e subliniat în ras.**

[8] **Vezi nota 4.**

[9] **Toate fragmentele de text între (( )) sînt adaosuri ulterioare ale autorului, în creion chimic.**

2) *Minciuna apologetică.*	A intrat o pasăre, o dihanie zburlită şi fioroasă, m-am luptat cu ea / şi am gonit-o : era o muscă.
((3) Minciuna	Sau : mică bătaie ; m-am luptat cu cinci băieţi care tăbărîseră.
[bovarică][10]))	I-am / *biruit.* De ce ?
(((fabulativă)))[11]	Nevoia fanfaroană de a se afirma eroic : epic, / caşi [sic !] *funcţionarul umil* care spune nevestei : i-am arătat eu şefului.
4) *Minciuna estetică.*	*Bicaz.* Am văzut o herghelie de cai albi în galop prin albia bistriţei [sic !] / Luna, hop, hop — ca o minge.

Minţeam: de ce? Ca să-i epatez? Nu. Cauza: o înfrumuseţare a realităţii. O primă [recto 3] creaţie imaginativă.

Tartarinismul, adică forma larvară a imaginaţiei creatoare, apăruse. / Toată copilăria, plină de minciuni estetice- Neştiind să scriu literatură, o făceam în viaţă.

Apoi, mai tîrziu, metafora.

[[Metafora]] [12]	(([text indescifrabil] — versurile imitative))
Cînd spui lunei, lluna, spui un adevăr	/dar un adevăr / pe care_J spun o \mie de guri /

[10] *Lectio incerta.*

[11] **Toate fragmentele din text între ((( ))) sînt adaosuri ulterioare ale autorului, cu creion negru.**

[12] **Toate fragmentele de text între [[11 sînt adaosuri ulterioare ale autorului, cu cerneală.**

/acolo se sfîrşeşte
/ tunelul nopţii,
\ sau noiţa mie-
\zului de noapte./

Cînd îi spui darabană, spui o minciună, dar prin această minciună ai înnoit / estetic, plastic, un adevăr tocit, dîndu-i viaţă, aşa cum metaforicul Satan îi dă lui Dumnezeu cel adevărat.

Astfel, treptat, înainte de a scrie, cunoscusem voluptatea minciunii estetice.

Cu primul volum, *Uliţa,* am încercat-o în plan literar — născocind, / suprapunînd realităţii exterioare, realităţile mele interioară *[sic !],* dovedindu-mi că-ntr-adevăr / lumea e reprezentarea mea şi bucurîndu-mă de acest regn al fiinţei mele lăuntrice.

Cu primul volum din seria *Medelenilor,* am cunoscut delirul acestei minciuni estetice.

Nu metafore. Nu oameni schiţaţi mai mult exterior de fulgerul epic al unui fapt.

Oameni, construiţi pe de-a-ntregul, prezentaţi într-un pian de acţiune mai amplu.

Stăpîn de oameni, ai mei, nu ai vieţii, pe care-i dau vieţii, fără să-i fi primit de la ea. / Ce mîndrie, să poţi da bacşiş viaţă, acestei regine : vieţii.

în acea clipă, nu eram stăpînit de *amintire,* ci de imaginaţie creatoare, de minciuna / estetică, de voluptatea ei-

Cînd Iaci un lucru, cînd întreprinzi o acţiune deliberat, din propria ta determinare, /' îţi îndestulezi nevoia, apetitul cel mai imperios al acelei clipe.

Ţi-e foame : te duci să mănînci / nu la concert.	Cînd ţi-e somn te culci acasă / nu vii la teatru să asculţi o conferinţă, / fiindcă radio sic e mai adormitor.

Ei bine, în clipa cînd am început *Medelenii,* tînăr de douăzeci de ani, clocotind / de o putere imaginativă care mă comprima — avea [sic !] nevoia s-o cheltuiesc, creînd, /

născocind, nu reeditând realități exterioare din care tocmai vroiam să evadez.

Hambarele mele erau pline de gnu : abia dovedeau : morile mele n-ajungeau / să macine cuprinsul lor.

De ce să cumpăr grîu de la vecini ?
Absurd ? Nu.

Ei bine, absurd mi s-a părut calificativul de autobiografic, dat primului volum / din *Medeleni.*

Dat de publicul cetitor, nu mă surprindea : oamenii, îndeobște, nu pot concepe / literatura vie decît ca o reeditare a vieții reale.

Dar criticii, care trebuie să cunoască mecanismul veridic al creațiunii / literare — cum puteau să cadă într-o astfel de eroare ?

Şi convergent cu această, nu spun învinuire, fiindcă nu pornea din răutate, / din duh de denigrare — convergent cu acest calificativ de autobiografism — un critic, / reproşîndu-mi abuzul de dialog al acestui prim volum, spunea că probabil / am cules şi notat dialoguri auzite în gura copiilor, pe care am căutat să le plasez.

Vedeți, aceeaşi nesocotire a minciunii estetice, a puterii creatoare. / N-am notat niciodată şi niciodată nu notez nimic, pentru nici un roman.

Trăiesc. Şi *scriu.* Nu fac parte din categoria scriitorilor care culeg, care / scot fişe, care notează nume şi vorbe. / *[[O teorie asupra romancierilor.]]*

[verso 1] mai esențial decît liric, epic, romantic, realist.

Marea masă a romancierilor împart — grup aventurieri / grup turişti

Hotărnicire noțiuni — elev fugit const. — pretext [text indescifrabil], dar declanşare ? vocație — aventurierul în viață elev pasionat cărți, bedekere,[13] — apoi a călătorit. Turistul / înnăscut.

Apetitul călătoriei le e comun, impulsul de a cunoaşte [text indescifrabil] şi feluritele / întinderi ale pămîntului.
Aventurierul e îmboldit de *nostalgia necunoscutului*
turistul, de curiozitatea de a verifica prin experiență / itinerarii prestabilite-

două *steme* simbolice, subt care se grupează romanei-

ern. — romanul e o vastă călătorie în suflet.
ii — nostalgia necunoscutului
alții — de a verifica prin experiență itinerarii prestabilite.

Caracteristica romancierului aventurier — nu ştie că va scrie. Nu se pregăteşte. Trăieşte-
în copilărie e dracul / împielițat.
în şcoală, mediocru elev.
Prin roman-află.
Tolstoi, Gorki, Istrati, Dostoievski.

turist — apetit de cultură.
de timpuriu dorința de-a cunoaşte mecanismul vieții sufleteşti.
Studiază psihologia [sic!], filozofia, sociologia, patologia.
Idei generale. Nu trăieşte. Se cultivă.
Subiect de roman care aplică idei generale despre/viață-
Prin roman, reacție cobai injectat cu ser.

[13] E vorba de faimoasele ghiduri turistice Baedecker.

Consecințe

1) Compoziția — Anarhică, stufoasă, vitalistă, aventurier, / păduri / tropicale.

perfectă, clară, gradată, la turist

2) Aventurierul crează şi vede personajiile, subiectul e / consecința ciocnirilor dintre ele.

turistul crează un subiect prealabil, tematic, cu personajii /< [text indescifrabil] > noționale, şi apoi personajiile

Bourget

caracteristic romancierului turist este spontaneitatea, / neprevăzutul primului roman scris, pentru care nu / s-a pregătit.

Aşadar I — Dumnezeu — romancier sub semnul aventurii.

„Dacă vecinii îmi omoară hulubii"

[rector 3, continuare] Omnia mecum [indescifrabil][14]

Dar cu atît mai puțin m-am pregătit pentru volumul I *Medeleni.*

[recto 4] Volumul acesta a țîşnit literalmente, ca petrolul dintr-un pămînt plin.

M-a copleşit.

„Non agit, sed agitur"[15] spune Sigheli, (((Dacă vecinii îmi omoară / hulubii.)))

îmi aplic această formulă a unui penalist, pentru a defini starea mea în / timpul creațiunii *Medelenilor.*

Nici o premeditare, nici un efort.

Tumult şi izbucnire- Ca vîntul într-o livadă ou poame coapte.

în timpul cît am scris primul volum, îmi răsunau în urechi în permanență, / vorbe şi rîsete de copii — imaginativi •— dialoguri de copii, aşa cum îți sună vara / în urechi zvonurile ierbii şi ale văzduhului : păsări, broaşte, gîngănii.

cu ^Xt\?zr *cum porto* – *Duc tot ce am* – *mine* – ^

[15] **Nu acționează, ci cete acționat.**

„Mă asurzeau" copii [sic !] mei imaginativi, aşa cum asurzesc pe părinți copiii reali.

— Tăceți odată !

Şi nu tăceau. Un amănunt. Scriu pe o singură pagină. Ei bine, pe / pagina albă a manuscrisului, țîşneau ca nişte serpentine, dialoguri de / copii, scrise în fuga creionului, marginale acțiunii, pe care nu le-am / folosit.

în toate părțile copii [sic !] mă însoțeau. Eram ca un Guliver captiv al unor / pitici, invizibili pentru alții.

Eram ca un om mare, care a intrat în joaca unor copii, punîndu-şi / hamul lor copilăresc şi devenind robul zburdălniciei lor.

Visam noaptea fragmente ele acțiune pe care le transcriam / literalmente în timpul zilei, avînd impresia că plagiez.

Această stare de euforie, datorită primei beții creatoare, a ținut în / tot timpul voi- I — şi ei cred că se clatoreşte succesul acestui volum.

„La joi[e] de vivre"[16] a lui Jammes

tonifiant

<Cîată de ce bănuiala că>

[17] Dar în legătură cu afirmația că acest volum e autobiografic, să-mi / dați voie să vă mai împărtăşesc o descoperire făcută de mine atunci.

Şi-n. *Hotarul nestatornic,* ca şi în majoritatea romanelor, voi distinge / două grupuri de personajii.

Principale : protagoniştii. Personajiile din ale / căror <*C* acțiuni >comportări şi ciocniri se naşte <subiectul> acțiunea romanului.

Secundare : cele cu caracter episodic, decorativ, / lipsite de eficiență directă în ce priveşte acțiunea / romanului.

Aci copiii sunt protagonişti, născători de acțiune.

Părinții, fiind, a ... [18] ... [19]

[16] **Bucuria de a trăi.**

[17] **De aici, ... marcat cu nota 19 — text raturat cu creionul chimic.**

[19] **„Țap ispăşitor".**

Copii [sic !] sînt apa care curge ; părinții, oamenii mari, / albia şi malurile.

Ei bine, personajiile secundare, în genere, pot fi mai direct şi mai plenar / tributare unor persoane reale. Aşa, de pildă, în întîiul volum din *Medeleni,* / [recto 5J soții Deleanu au unele trăsături exterioare, împrumutate direct de la părinții mei.

[[(((text indescifrabil)))]]

Dar soții Deleanu nu-s soții Teodoreanu -— decît superficial, / şi prin unele trăsături de pitoresc exterior. Soții Deleanu, părinții copiilor / din roman, au o ființă şi au comportări cu totul altele decît persoanele reale / care mi-au servit ca punct de plecare. — Minciuna estetică a operat şi acolo.

în schimb, domnilor, în nici un roman adevărat, personajiile /' principale nu-şi vor găsi echivalentul în ființe reale.

Şi iată de ce. Un personaj de roman nu e un *portret,* fizic şi / psihic, obținut prin descriere şi analiză. E un <*C* principiu >generator de / fapte şi comportări.

((Procuror, Doctor, Ministru **J** *Jammes\ brațele suflecate))*

Ori [sic !] un om real există ca atare, nu în sine, ci în raport cu un grup / de oameni, în mijlocul cărora trăieşte. Alături de ființa lui psicologică, trăieşte / ființa lui socială : [[un om nu e numai individul, insul, cum spune Arghezi, ci şi configurația lui tipică de fapte / şi comportări]].

Ori transpunîndu-1 întocmai într-un roman, adică între alți / oameni, într-alt mediu şi într-alte acțiuni decît ale vieții lui, amintirea / vieții lui reale îți va paraliza mereu viața imaginativă la care vrei să-1 / faci să participe. îl pui să facă o acțiune — şi cea reală a lui o dezminte.

Ş-atunci, în loc să-ți înlesnească munca, ți-o complică, paralizîndu-te.

Creatorul de roman are nevoie de ființe inedite, libere, intacte, / nealterate de viața reală.

Iată de ce n-aş fi putut împrumuta pe eroii mei principali / vieții sociale, vieții reale.

Creindu-i pe deantregul [sic !], puteam să-i fac să trăiască liberi, / pe acest pămînt virgin care e romanul>. [19]*

împrumutîndu-i realității, viața lor reală m-ar fi / paralizat.

(((oamenii reali, transpuşi în literatură, îți interzic putința / controlului în ce priveşte eficacitatea lor, existența / lor romanescă. / Ca atunci cînd scrii cu | muzică)))

Dar, doamnelor şi domnilor, învinuirea de autobiografism era, în / definitiv, benină, raportată Ia primul volum-

Viața copiilor e inocentă. *Copii* [sic !] *pot* trăi înconjurați şi de ziduri de sticlă. / Numai oamenii mari au nevoie de pudoarea zidurilor opace.

[[Manenchen Piss]] [20]

Dar după un an, public al doilea volum : *Drumuri.*

De astă dată, calificativul de autobiografism devenea supărător, jignitor, / Fiindcă dacă e exactă afirmația că *Medelenii* nu-s decît transpunerea literară a unor / oameni şi fapte reale, — atunci *Drumuri* e un act de reprimabil exibiționism.

[recto 6] *Drumuri* e criza roşie a sexualității la un adolescent.

E dragostea trupească cu Adina Stephano, cu Ioana Pallă, cu Rodica, cu Sevastița, ((cu Adina Stephano)).

Cum ? Să-ți pui în vitrină, pentru văzul norodului, acte de strictă intimitate ?

Un om delicat nu spovedeşte nici unui bun prieten intimitățile de acest ordin — dar publicului.

Ibrăileanu-

Mireasa e prea frumoasă.

Adevărul nu e invitat la balurile vieții : e cenuşăreasă.

« Aici se încheie textul raturat de autor cu creionul chimic, care începe la paragraful marcat cu nota 17

»E vorba de faimoasa statuie a omulețului-fmtina din Biuxelles, Manenkenpiss.

Poporanismul.

Poporanismul — cultul opincei.

Şi el, Ibrăileanu, intoxicat de Proust, avea acea urticarie / analitică, caracteristică intoxicaţiei proustiene.

Peste un an Voi. III *între Vînturi.*

Identitatea Dan Deleanu == Ionel Teodoreanu

avocaţi

literaţi

amîndoi scriu *Medelenii.*

Deci eu însumi, aparent, ratificasem diagnosticul de autobiografism. / Deci adevăr imuabil : *Medelenii* erau Letopiseţul familiei Teodoreanu.

Consecinţă 1

Anunţasem în V.R. trei volume dintru început.

Dar lumea mă întreba : cînd apare al patrulea, cînd al cincilea etc.

în ordine logică : Căsătoria lui Dan Deleanu.

Romanul copiilor Deleanu.

Apoi copiii trebuiau să continue romanul.

Enciclopedia familiei Teodoreanu.

Consecinţă 2 Cine-i Olguţa

Cine Monica

Consecinţă 3 Eu : Erou frivol Dănuţ ((Rasputinul))

Oferte de subiecte. Scrisori : romanul vieţii.

Avocatură : romane penale.

naslurul Domnul care-ţi istoriseşte un roman, sucindu-ti surtucului.

Iată consecinţele parţiale ale acestei legende care trăieşte parazitar pe / adevărul creaţiei *Medelenilor.*

Ţin, doamnelor şi domnilor, să dezmint această aglomerare de erori / şi inexactităţi.

Eroinele Medelenilor, Olguţa şi Monica, nu-s surorile mele : n-am avut / niciodată surori.

Moşia Medeleni, în care şi în jurul căreia gravitează acţiunea celor trei volume, nu este / şi n-a fost moşia

părinţilor mei. *Nimeni din neamul meu n-a fost pi-oprietar de pămînt*[21]. Singura / moşie care a aparţinut cuiva din neamul meu nu este o moşie de pămînt arabil, ci o / moşie de hîrtie tipărită : am numit romanul Medelenilor, nu moşia Medelenilor.

Iar fiinţa lui Dan Deleanu este tributară fiinţei mele sufleteşti şi vieţii mele exterioare / în măsura în care orişice personaj care are contingenţe de viaţă şi situaţie socială cu autorul cărţii / în care trăieşte este tributar acestuia.

[recto 7] A ! asta nu înseamnă că unele dintre trăsăturile unor personajii din roman nu sînt împrumutate / de ia oamenii reali pe care i-am cunoscut-

Doar nu creăm din neant. Sîntem chiar creatorii celor mai pure ficţiuni, tributari vieţii / reale. *Materialul prim* e cel pe care ni-1 dă viaţa din juru-ne.

Dai- acest material sufere o transformare, o transfigurare, atît de substanţială, încît el / devine altul, proprietate suverană a creatorului.

Anecdotă. Mănuşile papii.

[22]< Cu toate acestea confuzia e veşnică.

Anna Karenin — societatea contemporană lui Tolstoi a găsit nu una, ci / zeci de Ane, adică echivalentul real, modelul eroinei / lui Tolstoi.

„E prea vie ca să fie născocită, ficţiune."

Adresa eroinei — ca a unei Greta Garbo oarecare.

Cavaleri mai buni decît Wronski.

Nu numai atît : dar o sumă de femei, cunoscute de Tolstoi, / revendicau realitatea ace-tei creaţiuni-

Prosper Merimee — Sute de Lene, din *Fum* al lui Turgheniev.

Proust — Albertina : băiat sau fată ?

Charles — Robert de Montesquieu

[21] **Singurul text subliniat cu creion roşu.**

[22] **De aici, şi pînă la nota 25, text raturat cu creion chimic.**

La Berna — Rachel sau Sarah Bernard
La Sonate de Vinteuil ! Sonata lui Franc.

Scrisoarea lui Proust publicată de Marta Bibescu în *Au bal avec Proust"*[2 : i]; nu s-a / gîndit la o sonată, ci la mai multe.

Eroii nemulțumiți : nu-s exacți.

Balzac = idem.

Rebreanu = studenți trimişi să identifice.**J** Rampa

Maurois = *Climats :* Odette : scrisoarea bărbatului /' gelos.

< î n sfîrşit, romanul Stere > ((Dikens [sic !] — Popa cult Huxley.)}>-[5].

Iată soarta cărților de succes : declanşează acea mare putere care e mahalagismul ((decretativ)). / Majoritatea lectorilor, în loc să se bucure dezinteresat de o carte care aduce vieții un om, sau mai mulți, / creați nu de legile fiziologice ale naturii, ci de mintea unui om, — majoritatea lectorilor vede în personajiile / unui roman, un pretext de mahalagism.

Fetele tinere care au găsit în roman un erou captivant vor să-i afle adresa.

Băieții tineri, idem.

Reacția normală	Cine-i Anna Karenin Cine-i doamna Bovary	Ca şi cvm existența ei în roman n-ar / fi suficientă

[recto 8] Pe marginea acestor observațiuni, trebuie să ne punem următoarea întrebare : adevărată este interpretarea / obişnuită a publicului cetitor, care vede în orice personaj literar echivalentul unui personaj real ?

-[1] *Au bal avec Marcel Proust (La bal cu Marcel Proust),* carie de evocări a Marthei Bibesco, apărută în colecția „Les cahiers de Marcel Proust".

[24] Text scris în cerneală şi şters ulterior cu creion chimic.

[25] De la nota 22 pînă aici, text raturat de autor cu creion chimic.

Categoric : *nu.*

Dacă ar fi astfel, creațiunea literară s-ar reduce la o simplă operațiune de imitare servilă, / de plagiere a vieții ; şi rostul scriitorului s-ar reduce la un simplu oficiu'de grefier / al dramelor vieții reale-

< Dacă ar fi aşa > O astfel de interpretare e un neadevăr şi totodată o înjosire a / puterii care egalează pe creatorul de ficțiuni cu marele creator al universului.

Dar atunci, cum se crează un personaj literar, dacă nu e o copie şi / o reeditare a naturii.

Voi formula dintîi pe scurt acest act, al creațiunii unui personaj literar. Spun : fiecare / personaj literar e o mixtură, un amestec al trăsăturilor exterioare ale mai multor / personagii reale, avînd însă ca element *nou* şi *dominant* sufletul creatorului, / într-o încarnațiune ad-hoc.

Doamnelor şi domnilor,

Actul acesta al creațiunii unui personaj literar, din punct de vedere fizic, exterior, are atîtea similitudini cu creațiunea / unei metafore, încît aşi [sic !] putea spune că un personaj literar este o metaforă şi că / e tot atît de departe de punctul de plecare, ca şi metafora.

Răsărit de lună la munte : o ciutură brumată ieşea din fîntîna de noapte a munților.

Soarele arşiței de vară : vultur care zboară cu aripile-n flăcări.

fluturii = aplauzele florilor
cioare iarna = galoşi care zboară
lăcustele = fistici acrobate

Natura îmi dă ambii termeni, dar rezultatul, metafora, e al meu.

Am comparat personajul literar cu metafora, nu numai din cauza originalității, / ineditului rezultatului față de termenii reali, dar şi din cauza unei stări / sufleteşti analoage în sufletul creatorului.

Să vedem, aplicat. ((Timpul)) (((Viteza psihică-trap))) ((Bergson)) (((rîndunica)))

Ca să scriu despre ea, trebuie dintîi să existe / pentru mi-
ne față de mine.

Eroina romanului meu / e o fata de șaisprezece ani

Trebuie să aibă un trup, un suflet și un nume.

Trebuie să-mi *apară.*

O aştept — ca şi. cum ar veni de undeva, ca şi cum / sufletul meu ar fi o uşă închisă, care se va deschide, / lăsîndu-mă s-o vad.

Sânt [sic !] pragul unei apariții.

Cum construiesc eu această ființă pe care o aştept ?

E unul dintre momentele cele mai emoționante ale scrisului : preajma apariției / personajului.

în această clipă, memoria tuturor simțurilor lucrează prodigios, aşi [sic !] spune prin fulgere.

[recto 9] Sînt ca un sultan, înconjurat de sclavi care-mi aduc fate pentru harem.

Amintirea a sute de fete văzute, întrevăzute sau cunoscute, trece-n lumini / de fulger prin fața mea.

Nu mă opresc asupra nici uneia.

Dar le despoi pe toate de cîte ceva.

De la una iau un surîs stlngaci, ele la alta iau o mlădiere a trupului, / de la alta gravitatea ochilor.

Compozitez un personaj cu trăsături luate de la sute.

Dar această compoziție nu e o operațiune rece. <C Nu proced> Această compozitare / de aspecte exterioare este ea însăşi creatoare de viață. O faci subt imperiul unui ritm / unitar, grație căruia însuşirile luate de la personajii felurite, sînt convergente şi / totalizarea lor îți dă aparența unui personaj nou.

E încă în ceață, ca soarele la mare.
Răsare, limpezindu-se fraged,
îi vezi ochii, gura, părul,

îi simți mirosul. îi simți dulceața pielii. îi vezi ritmul / respirației.

în clipa aceasta de răsărit de viață, cînd ai *văzut* pe fata astfel / creată, ea există halucinant pentru tine. N-o vei uita niciodată.

Privind-o, îi vei afla numele.

Vei începe să-i cunoşti particularitățile-

Acesta e prim.ul moment al creațiunii unui personaj literar. Crearea / lui fizică. Portretul lui viu.

Moment esențial. Condiția ca personajul să existe pentru lector / e să existe pentru tine. Să-1 simți prin toate simțurile. Să-i vezi toate / particularitățile. *Concret.*

Altminteri, îl descrii rece, paşaport, generic, convențional, / şi nu vei putea notifica sau comunica lectorului ceea ce pentru tine /' e abstract.

(Verificarea creațiunii, din acest punct de vedere : Cum se dezbracă ?/ Cum se spală pe dinți ? Cum strănută !)

Olguța

Al doilea moment :

După ce-a apărut, după ce ți-a apărut, *să intre In J trupul tău,* în sîngele tău, ritmul ființei lui fiziologice. Să te *constrîngă* să schițezi tu însuți mişcările pe care le / face. Să te *constrîngă* să-1 imiți ca pe cineva- Şchiop. îl doare capul : să ai gestul durerii de cap. / ((Cozile Monicăi))
îşi scoate rochia : în vîrfuri.

[recto 10] Acest al doilea moment îl voi intitula : luarea în posesie de către personajul creat / a propriei tale ființe fizice.

[[Personajul ieşit din tine, străin.]] Intră în tine [[devenindu-ți intim, lăuntric]]. îți schimbă bătăile inimei. îți dă alte ticuri.

Scriitorul român cel mai fenomenal din acest punct de vedere e Caragiale. Niciodată nu / trişează.

((Verificarea : la baie de aburi—• călărind))

((Ramadan actorul mireasa din Tărăscău))

(((Căci un personaj nu-i portret / ci fapte •— generator de acte)))

Moment 3

Dar sufletul ?

Presupunem : scriitor 50 ani — personaj — fată care roşeşte, care-şi / muşcă buzele, emotivitate dintâi, cele care-s o lună mai a sîngelui / din care ies roşelile obrajilor, cum răsar cireşile pe crengi.

Ce vei face ! Documentare- Scrisori. Confesii ?

Falş [sic !], exterior, placaj.

Sufletul trebuie să fie o emanaţiune / proprie personajului], cum parfumul e al / unei flori.

Sau : scriitor-tîrgoveţ — erou ţăran ?

Sau : scriitor-om de treabă — personaj criminal.

Cum ?

Aici intervine cel mai emoţionant moment al creaţiunii : clipa cînd sufletul / tău, în dispreţul legilor firii care te condamnă la unicitate, se încarnează într-un / suflet nou, altul decît al tău.

E clipa cînd te simţi Dumnezeu, căci, mai presus de legile creaţiunii / vieţii, ai făcut viaţa.

E o nouă, imaculată concepţiune.

Această posibilitate de-a-şi încarna sufletul în orice, în individualităţi nouă, / opuse chiar individualităţii creatorului, este marea şi esenţiala însuşire a creatorului literar.

((Mulţimile din [text indescifrabil])).

Cum s-o numim. *Proteism* psihologic [sic !] poate e termenul cel mai / potrivit.

[[materialul prim, brut, al omului, conţine totul : şi femeie, şi bărbat ; şi bun, şi rău ; şi rafinat, şi frust, dar se simplifică — dispar — la creatorul literar rămîn ca nişte virtualităţi declanşabile.J]

Acest proteism psicologic este condiţia adevăratei creaţiuni. Şi el nu / se limitează numai la materia umană, ci la toate aspectele creaţiunii.

Turgheniev l-a întrebat pe

Tolstoi : *Ai fost cal ?*

[[Oamenii au mult virtual / Personalitatea implică / renunţări. / Scriitorul le are vii.]]

Aşadar, în creaţiunea unui personaj literar, disting trei momente : *Crearea / tipului fizic ;* stăpînirea pe care o pune acest tip fizic, fiziologiceşte, asupra / ta : intră în tine, dîndu-ţi ritmul lui fiziologic ; şi al treilea şi supremul / moment, acela cînd sufletul scriitorului devine sufletul personajului. / Cei care pleacă de la suflet la trup sînt abstracţi *{[sînt* romancierii-turişti]].

|recto 11] Vrasăzică, doamnelor şi domnilor, însuşirea esenţială a adevăratului romancier este / proteismul psicologic [sic !].

Cu cît aptitudinea aceasta de transformare sufletească este mai universală, / cu atît creaţiunea scriitorului va fi mai mare.

Adevăratului creator, nimic, nici o transformare nu trebuie sâ-i fie imposibilă.

< Cînd descrii un stejar, dacă tu însuţi nu >

Horaţiu : „Si vis me fiere, primum est dolendum ipse tibi". -"'

Parafrazînd : Dacă vrei să creezi, trebuie să poţi fi tu însuţi tot / ceea ce descrii, tot ceea ce apare în creaţiunea fa.

Cînd descrii un stejar, dacă tu însuţi în acea clipă nu vei fi stejar / aspru şi puternic, masiv şi dominator, împlîntat în pămînt, purtînd pe crengi corul vegetal / al frunzelor, stejarul tău nu va exista.

Să poţi fi orice, asta e condiţia creaţiunii.

Sufletul tău să fie în zaplazul prăvălit, pe care camioanele îl / hurducă, în şinele care ţipă la curbe subt roţile locomotivei, / sufletul tău să fie în uliţa pe care al copilărit, în biserica / strîmbă, în zborul vulturului, şi în fiorul de argint al greierului ; / şi sufletul tău să fie în umerii gîrboviţi ai moşneagului, în / paşii fetei care iubeşte, şi-n saltul copilului care se joacă.

E mare Sadoveanu, fiindcă sufletul lui e însăşi / Moldova Iui, pe care o ţine pe umăr ca o vioară ale cărei / coarde sînt Prutul, Şiretul, Moldova şi Bistriţa.

Şi-i mare Tolstoi, fiindcă sufletul lui e întreg / pămîntul

Dacă vrei să plîng, trebuie să suferi mai întâi tu pentru tine.

cu apele lui, cu munții lui, cu viermii lui / si cu stelele lui.

Această încarnație desăvîrşită în creaturile închipuirii / tale este suprema fericire, suprema răsplată a scriitorului.

O fericire asemănătoare prin intensitate cu aceea pe care / o simt drept-credincioşii cînd, prin rugăciune, se contopesc cu Dumnezeu.

Dar pe cînd contopirea în Dumnezeu e o renunțare la individualitate / — e fluviul care se varsă în mare —/ clipa creațiunii literare, cînd sufletul se incarnează într-un suflet / nou, e o exuberanță a individualității, o fecundare conştientă a ei, —/ e muntele din care izvorăşte o apă imperioasă care se revarsă gîlgîind spre cîmpiile vieții !

[recto 12] Iată dar că incarnațiunea sufletului scriitorilor în personajii literare este o sfîntă, o religioasă / fericire a scriitorului.

Dar acest act de transformare substanțială a sufletului este istovitor-

Uneori, deseori, eşti istovit de propria, de unica ta viață. Simți că inima ta are nevoie / de pauze, de recreații, de odihnă.

Dar cînd această inimă, care e unică, bate în zeci de piepturi, cu bucuriile şi / suferințele a zeci de personajii ?

Flaubert, descriind moartea Emmei Bovary, otrăvită de arsenic, / a avut toate simptomele unei otrăviri cu arsenic.

Un personaj care moare într-un roman duce în mormânt şi ceva din sufletul / scriitorului. ((Dickens •— scrisori să nu moară cutare.))

Am scris volumul trei din *Medeleni* la Mănăstirea Agapia. Mă apropiasem de/ final în octombrie. Lumea plecase. Rîndunele[le] zburaseră de mult. Cerul era pustiu. / Mănăstirea, pustie. S-auzeau numai clopotele. Şi apăreau negre şi mortuare numai / călugărițele ducîndu-se la slujbă. Cerul era albastru rece. Pădurile de brazi, severe şi / întunecate. Munții erau vineți spre seară, împrăştiind mirosul acela grav, mortuar, de / tămîie vegetală, al munților de brazi în miez de toamnă.

Olguța trebuia să moară. Scriam dimineața 5—1, după-amiază, 2—5, apoi / mă plimbam singur printre brazii munților.

Pînă atunci scrisesem repede. Cîştigasem viteza de final a unui roman. Ştiam / sfîrşitul. Il aveam în mine-

Totuşi nu îndrăzneam, să scriu. Pendulam în fața morții acelei fete care-mi / ținuse tovărăşie 4 ani de viață.

Eu, omul, aş fi vrut s-o scap de moarte, — şi nu puteam.

Moartea ei era ca un destin antic, mai presus de voința mea. /

Trebuia să moară. Şi simțeam sub frunte, mereu deschişi, ochii negri / şi amari în care se stingeau luminile vieții, ca flăcările unei biserici în care a intrat un vînt mare.

Mă plimbam prin păduri, vedeam brazii negri ca nişte sfinți bizantini, / proiectați pe paloarea de flacără de mort a apusului din munți, şi parcă / pădurea îmi murmura cadențele lugubre ale marşului funebru al lui / Chopin.

Purtam în mine o tristețe, o sfîşiere atît de grea, încît osteneam zi cu zi, / deşi suspendasem scrisul. Eram ostenit ca acei cai răniți pe cîmpurile de luptă, care / duc, şchiopătând, trupul călărețului mort în şa. Vroiam s-o duc spre viață pe Olguța / şi nu puteam. O duceam moartă, după mine, pe un cîmp de moarte.

în mine murise. Trebuia s-o omor şi în scris. în noaptea cînd m-am / hotărît se reiau scrisul, descriind moartea Olguței, am avut un vis ciudat / care mi-a măcinat somnul.

Visam o apă curgătoare [text lacunar, hârtie ruptă] tea un brad verde, plin de sevă. /' La cotiturile apei, bradul se [text lacunar, idem] şi răsuna în inima mea, prin vis, un / dangăt jalnic de clopot. Mă [text lacunar, idem], murmurul de octombrie al brazilor, al munților.

[recto 13] Adormeam.

Iar visam apa, cu bradul plutitor care se izbea de alt mal. Alt dangăt. Iar / mă trezeam.

Ş-atunci, în miez amar de noapte de octombrie, m-am hotărît să sfîrşesc *Medelenii,* / s-o ucid pe Olguța.

M-am sculat, M-am dus în odaia mea de lucru. Am aprins o luminare. Şi, aplecat /' pe caiet, la lumina mică a luminării, am început să scriu.

Nu scriam, notam. Fraze scurte, ca vorbele unui om înghețat de ger.

Mînile reci, picioarele reci, spinarea înfrigurată.

Şi genunchii grei. Parcă-mi erau picioarele în umedă clisă de mormînt.

Iată moartea Olguței, aşa cum a fost scrisă la acel ceas de noapte.

„Ca sa *asculte inima, își ținu respirația. Avea o arsură de ger în toate încheieturile, și fruntea-i năduşea în valuri. I lăsîndu-i gust sărat în colțul buzelor. Mîna cu revolverul se înalță, îndreptind țeava spre degetul care marca locul / inimii încă vii pe pragul morții. Degetul* <Ceel gros *al^>mînii drepte pîndea inert pe trăgaci. — Olguța privi lumina, c-un / surîs mirat. Era ca o tăcere încremenită a unei mulțimi, în preajma panicei sau a uratelor. In lacătid inimii, glonțul / intră. Viața năvăli afară- Ploaie de stele, zilele viitorului căzură în noapte. Capul bălăbăni descumpănit. Trupul / căzu, ca aruncat din galop cu săgeata în inimă. Pleoapele se zbătură pe ochii albi. Şi tăcerea fu de moarte în / fața icoanelor la care se-nchinase, în anii vieții, moş Gheorghe pentru fericirea Olguței".*

Şi, după ce am scris aceste rînduri, am rămas singur, ca o salcie trăsnită pe un mormînt. / Nu plîngeam. îmi erau ochii afunzi în orbite şi uscați. Dar pe tîmplele mele curgeau cîteva broboane / de sudoare rece. Atît-

Dar dacă Dumnezeu ar întinde o balanță şi într-un[ul] din talerele ei aş pune / toate capetele acelor care-au plîns cetind această moarte, iar în celălalt taler, broboanele / mele de sudoare de-atunci, vă asigur că [balan]ța s-ar înclina spre mine.

Aşadar, şi cu aceasta închei partea principală a conferinței, intrînd în final, / toate oreațiunile literare viabile nu-şi au un echivalent în viața reală. Anna / Karenin e unică, fără surori pămîntene, doamna Bovary e unică, unic e / Stavroghin, şi unic Ivan Karamazov.

Ateste personajii au unele trăsături împrumutate de la oameni ai vieții / reale, dar sufletul lor, individualitatea lor, nu-i decît încarnare proteică a / sufletului creatorului lor.

în *Medeleni,* Olguța, Monica, Dănuț sînt virtualități încarnare / ale sufletului meu.

Să cauți în realitate echivalențele reale ale acestor personajii nu / este numai o eroare, dar şi o pîngărire a celui mai solemn moment al creațiunii / literare, acela cînd din propria ta substanță sufletească dai naştere unei / noi ființe, perfect distinctă de tine, creatorul ei.

NOTE ŞI COMENTARII

Fenomen îndeobşte cunoscut, în acţiunea sa de stabilire a graficului valorilor, timpul ţine prea puţin seama de dorinţele şi previziunile creatorilor, fie că aceştia au în vedere locui lor in marele ansamblu al istoriei literare, fie că se gîndesc la o anume ierarhizare în inferiorul propriei opere. In oazul din urmă, „calculul hîrtiei" apare nu o dată subminat datorită inevitabilei şi, la urma urmei, omeneştii părtiniri din unghiul câreda autorul îşi evaluează propria producţie. Cauze dintre cele mai diferite şi mai imprevizibile — în ordine biografică, sub raportul orientării tematice, sau legate de cantitatea efortului depus în decursul elaborării etc. — îl fac, aşadar, pe autor să-şi exprime preferinţele ce vin adesea în contradicţie cu adevărul obiectiv, statornicit prin judecata ineluctabilă a timpului la scara istoriei literare.

Că faptele se prezintă într-adevăr astfel, o dovedesc, între altele, frecventele şi paradoxalele schimbări de poziţie valorică ce au loc între operele aşa-zicînd preferate de autor, investite deci cu multă încredere, şi acelea „uitate" sau -neglijate atît de plăsmuitorul lor, cît şi de critică. Tocmai o asemenea confrumtare postumă constituie cauza susţinutelor acţiuni de restituire şi, fireşte, de reevaluare critică, obiectul atenţiei formîndu-1, cel mai adesea, lucrările de debut, acelea uitate prin reviste sau rămase în manuscris.

Desigur, într-un asemenea context al confruntărilor interioare, unele dintre cazurile cele mai curioase sînt acelea în care este vorba de autori asupra operei cărora, pe de altă parte, timpul a operat cea mai severă selecţie, dezicîndu-se de numeroase titluri

ce au făcut la apariție o adevărată carieră în rîndul cititorilor, uneori nefiind lipsite de succes nici la bursa criticii.

Nu încape îndoială că şi destinul postum al operei lui Ionel Teodoreanu propune un atare caz elocvent. Nimeni nu poate contesta realitatea că o serie întreagă dintre romanele creatorului trilogiei *La Medeleni* (să menționăm, astfel, romane precum *Crăciunul de la Silivestri, Hai-diridam, Zdrulă şi Puhă)* [1], astăzi, prin completa lor lipsă de substanță artistică, sînt de-a dreptul irecuperabile, însă, în ciuda unei asemenea stări de lucruri, tot atît de adevărat e că acelaşi scriitor are dreptul la o atentă reconsiderare a lucrărilor ce fac parte din una sau alta dintre categoriile menționate mai înainte. Prezentul volum de „restituiri" îşi propune să atingă tocmai un atare țel.

JUCĂRII PENTRU LILY

După cum se ştie, prima carte tipărită a lui Ionel Teodoreanu este culegerea de nuvele *Ulița copilăriei,* apărută în 1923 la Editura Cultura națională, colecția „Scriitori români". Dar majoritatea acelora care au comentat, în momentul apariției ei, această culegere sau aceia care mai târziu au scris despre proza lui Ionel Teodoreanu n-au uitat să menționeze că de fapt acesta a debutat ceva mai înainte cu o suită de poeme lirico-epice intitulate *Jucării pentru Lily:* „D. Ionel Teodoreanu a debutat acum şapte ani cu notații metaforice şi cu «legende»-. De la aceste «jucării» (cum le numea însuşi), expresie a primei tinereți, un fel de acordare preliminară a instrumentului artei sale, d-sa a trecut la schițe şi nuvele" [2]; „După simplele arpegii metaforice din «jucăriile»- publicate în *Însemnări literare,* d. Ionel Teodoreanu, Veniaminul literaturii moldovene, a debutat prin *Ulița copilăriei"* [3]; „Debutul literar şi l-a făcut imediat după război, la *însemnări literare,* unde sub titlul *Jucării pentru Lily* a publicat scurte notații metaforice în spiritul «fanteziilor»- lui Anghel şi apropiate ca factură de *Istoriile naturale* ale lui Jules Renard". 1

Parcurgînd aprecierile critice de mai sus, apare limpede spiritul general din unghiul căruia au fost receptate primele manifestări literare tipărite ale lui Ionel Teodoreanu. Cum lesne se poate observa, totul stă sub semnul unei nedisimulate tonalități de circumstanță. Menționarea acestor scrieri este făcută absolut în treacăt ; un simplu pretext pus în slujba uzualelor frazei de introducere în analizele critice consacrate nuvelelor din UZifa *copilăriei* şi romanului *La Medeleni.* Cît despre ceea ce se spune în planul judecății de valoare propriu-zise, deşi într-un mod extrem de sumar, ni se pare deosebit de important să reținem următoarele două idei : mai întîi, stricta raportare a „jucăriilor", în sensul totalei lor dependențe artistice, la operele ulterioare ale autorului („un fel de acordare preliminară a instrumentului artei sale", zice G. Ibrăileanu), apoi situarea lor într-o perspectivă cronologică complet minată de spirit juvenil, de imaturitate artistică ; ceea ce vrea să însemneze că este vorba de simple exerciții scriitoriceşti („simple arpegii metaforice", după expresia lui E. Lovinescu), al căror rezultat, evident, nu are cum să fie analizat pe larg şi, eventual, recuperat. De vreme ce nici autorul nu a reacționat în vreun fel la judecata criticilor săi (spre deosebire de alte împrejurări, cînd, temperamental prin excelență, nu i-a cruțat deloc !), e de presupus că el însuşi, în chip tacit, a acceptat un atare punct de vedere. Iar faptul că, touşi, la un moment dat, în *întoarcerea în timp* (1941), Ionel Teodoreanu îşi va aminti cu plăcere despre *Jucării pentru Lily* trebuie interpretat în alt sens decît în acela al unei presupuse recunoaşteri tîrzii. Pur şi simplu, *Jucăriile* îi readuc în memorie decisivul moment al primului său contact cu cercul „Vieții româneşti" în general, şi cea dintîi întîlnire cu G. Ibrăileanu, în special ; aşadar, un punct de plecare cum nu se poate mai potrivit pentru captarea nostalgic-exultantă, din plin aureolată de spirit romantic, a amintirilor dragi. Căci iată începutul pasajului în care este evocat memorabilul eveniment :

„Poate o amiază de primăvară, poate una de toamnă. Nu mai țin minte. Dar totuna era. Căci aurea soarele ca teiul înflorit asupra laşului copilăriei mele — dragul —, mai mult cald

[1] Asupra problemei, am stăruit în monografia noastră *Ionel Teodoreanu,* Editura Minerva, 1970.

[2] G. Ibrăileanu, *„La Medeleni", Viața românească,* anul XVIII, 1926, nr. 9, septembrie, p. 354—356, text retipărit în *Scriitori români şi străini,* Editura Viața românească, Iaşi, 1926, p. 176—199.

[3] E. Lovinescu, *Ionel Teodoreanu, Istoria literaturii române contemporane,* IV, *Evoluția prozei literare,* cap. XIII, *Contribuția „Vieții româneşti",* Editura Ancora, 1928, p. 143—157.

[1] Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale,* I, Editura pentru literatură, 1967, p. 359—367.

decît fierbinte, dînd vieții parfum de faguri dăruiți de fete../' Cît despre cunoștința sa cu G. Ibrăileanu, precum în alte numeroase locuri din memorialistica scriitorului și chiar în romanul *La Medeleni* (voi. III), identificăm și acum sugestive mărturisiri. Iată, mai întîi portretul : „Profesorul Ibrăileanu, cu pelerina pe umeri, fuma atît de îmbelșugat și de înșuvițat încît parcă fumega într-un orizont vulcanic, amăgitor apropiat cu ocheanul, rolul în el era îmbinare de noapte neagră și lumină de lună, de palori întunecate și umbre viorii, din care răsăreau ochii lui homerici de buhnă a Minervei, în veșnică insomnie". Apoi, felul în care a decurs confruntarea legată de prezentarea manuscrisului :

„Vorba s-a legat degrabă, sprintenă, curgătoare. Căci arta profesorului Ibrăileanu era de-a face pe fiecare nou venit să se simtă la el acasă. M-am simțit de îndată în așa măsură printre binevoitori *ai mei,* încît am scos manuscrisul din buzunar, dînd glas, fără emoție, *Jucăriilor pentru Lily.* Emoția m-a copleșit însă după succes. îmi ardea sufletul ca obrajii fetelor după întîiut bal. «Oglindă-oglinjoara mea, cine-i mai ca mine ?»[1]

Dorim să fim bine înțeleși : nu dintr-o superficială plăcere pentru anecdotică am decupat aceste citate din *Întoarcerea în timp.* încă o dată atragem deci atenția că, aflîndu^ne în fața unei autentice transfigurări în planul prozei de tip memorialistic, datele biografice invocate capătă altă semnificație decît cea strict documentară, aptă a fi utilizată ca argument istorico-literar peremptoriu. Deialtminteri, în același sens se cuvine înțeleasă fraza conoluzivă a pasajului în cauză din *întoarcerea în timp,* dată fiind, aici, revenirea autorului la un ton mai lucid, menit a-i tempera efuziunile :

„Cam așa gîndeam — precizează deci memorialistul — îmbătat de întîia victorie literară, care-mi acorda loc de cinste în paginile unei reviste vămuită de înțelepciunea și gustul profesorului Ibrăileanu și de acerbul criticism al necruțătorului Topîrceanu".

în fine, împrejurarea că Ionel Teodoreanu nu s-a hotărît niciodată să strîngă și să tipărească într-o carte primele sale lucrări constituie încă o dovadă a redusei atenții pe care el le-a acordat-o. Totuși afirmația scriitorului că *Jucării pentru Lily* i-au plăcut lui G. Ibrăileanu — drept care acestea au fost tipărite în

[1] *întoarcerea* ***în timp,*** Editura Cartea românească, București, 1941, capitolul ***Popasul printre oameni,*** p. 69—97.

Însemnări literare — merită și ea o succintă analiză. Trebuie astfel arătat că însuși mentorul „Vieții românești" confirmă, mai tîrziu, cele spuse de tînărul scriitor : „A venit acum vreo șapte-opt ani un prieten (Demostene Botez, *n.n.),* însoțit de un tînăr sportiv și simpatic, cu niște bucle încîrlionțate. M-a uimit de la prima discuție cu inteligența și cu imaginația lui năstrușnică [...]. Apoi mi-a citit niște bucăți care mi-au atras în mod deosebit atenția. Mi-am dat seama imediat că am în față un viitor scriitor de mare talent și iată că nu m-am înșelat".[1] Mai mult decît atît, prevalîndu-se de activitatea tînărului scriitor desfășurată doar în paginile *însemnărilor literare,* cu un an mai tîrziu, în 1920, criticul depune eforturi deosebit de susținute spre a-i convinge pe colegii și amicii săi de generație (pe C. Stere dar mai ales pe D.D. Pătrășcanu) spre a-l accepta pe Ionel Teodoreanu în rîndul membrilor fondatori ai prestigioasei Asociații literare și științifice „Viața românească"[2].

Dar, este limpede, și într-o situație și în cealaltă, că G. Ibrăileanu, deși plăcut impresionat la lectura lor, acordă „jucăriilor" o valoare virtuală, nutrind convingerea că, de vreme ce semnele talentului sînt cu totul relevante, tînărului autor îi rămîne să le confirme într-adevăr. Prin urmare, s-ar putea spune că atît autorul cît și critica au adoptat aceeași poziție — una îngăduitor-incurajatoare —, în privința valorii scrierilor în cauză.

După mai mult de patru decenii cîte s-au scurs de la apariția lor, ne îngăduim să afirmăm că acest punct de vedete e susceptibil de serioase amendamente. La o lectură completă și la un examen atent, detașat, „jucăriile" impun o sensibilă schimbare a opticii critice de care au avut parte la apariție.

Firește, nu se pune problema contestării caracterului lor anticipativ, chiar de exercițiu pregătitor pentru elaborarea următoarelor opere ale autorului. Căci ar fi, într-adevăr, o absurditate să angajăm discuția pe un astfel de făgaș, de vreme ce e în firea lucrurilor ca orice debut aparținînd unui creator autentic să divulge cît mai multe din embrioanele viitoarelor „structuri" în virtutea cărora se va constitui opera sa de maturitate. Chestiunea care ne preocupă însă este aceea dacă, în același timp,

[1] N. Crevedia : ***De vorbă cu d-l G. Ibrăileanu, Universul literar,*** XLII, nr. 26, 22 iunie 1930, p. 339—340.

[2] Chestiunea este pe larg prezentată în menționatul nostru studiu monografic, la p. 59 și următoarele.

scrierile acestea sînt recuperabile, în sensul retipăririi, şi datorită valorii lor ca atare, privite deci în sine. Or, din acest punct de vedere, considerăm că *Jucării pentru Lily* sînt o „carte" cu adevărat originală, fie că o raportăm la ansamblul operei autorului ei, fie că luăm în considerare peisajul literar al epocii. în primul sens, împreună cu culegerea postumă *La porțile nopții, Jucării pentru Lily* constituie opera poetică propriu-zisă a lui Ionel Teodoreanu. în al doilea sens, *Jucării pentru Lily* reclamă un loc cu totul distinct pe axa evoluţiei *poemului în proză* în literatura română.

Ceea ce ni se pare mai important decît orice este faptul că *Jucării pentru Lily* ni-l prezintă pe Ionel Teodoreanu ca poet în stare pură, adică neatins încă de cel mai obsedant avatar al carierei sale scriitoriceşti : disimularea lirismului cu mijloacele epicului de anvergură romanescă. Nu încape nici o îndoială că întreaga operă narativă a acestui scriitor stă sub semnul unei asemenea contradicţii interioare, contradicţie care — cum prea bine se ştie — s-a soldat cu o seamă de rezultate excepţionale, dar şi cu nenumărate eşecuri spectaculoase. Aşadar, *Jucării pentru Lily* se dovedeşte a fi adevărata matrice a poeticului în proza teodoreniană ; în acelaşi timp însă ele deţin poziţia privilegiată a unei opere de sine stătătoare, circumscrisă întru totul poeziei, ca gen, şi poemului în proză, ca specie. Gîndindu-ne la tenacitatea orgolioasă cu care după apariţia *Medelenilor* Ionel Teodoreanu a dorit să se impună în conştiinţa publicului şi a criticii ca un creator epic în exclusivitate, nu neglijăm ipoteza ca el să fi „uitat" de primele sale scrieri cu oarecare premeditare ; sintagma *prozator-poet* ce i s-a atribuit întotdeauna îl va fi agasat şi aşa destul de mult spre a mai fi dispus să suporte şi povara unor atare „păcate" săvîrşite în primii ani ai tinereţii.

Prin urmare, în intimitatea substanţei lor lirice, *Jucării pentru Lily* sînt emanaţia unei indiscutabile vocaţii de poet, o vocaţie divulgată în chip paradoxal pe aproape întreg cuprinsul activităţii de prozator a lui Ionel Teodoreanu şi apoi reconfirmată, direct şi cu strălucire, de opera sa poetică postumă. Dacă, din acest punct de vedere, faptele apar cît se poate de limpezi, în schimb, cu adevărat complicată este întrebarea ce vizează definirea acestei suite de poeme în proză din unghi strict estetic, prin raportare la contextul istoric-literar căruia îi aparţin. Sub cel de-al doilea aspect, impresia de spontaneitate, de notaţie ingenuă, nu trebuie să ne înşele şi să ne îndemne a crede că e vorba de simpla manifestare a unor predispoziţii juvenile necontrolate. E adevărat, de pildă, că citind chiar din primele „Jucării" tipărite de autor, e destul de greu să rezistăm ispitei de a judeca faptele într-un asemenea chip :

„Cioara, privind hulubii albi, îi insultă graseind : «Ciori decolorate»".

„Acoperişurile bisericilor sînt tipsite cu ciori.

S-a înnoptat. Pe-o creangă de castan, despuiată, zăresc o cioară în dreptul lunei. Pare un as de pică aureolat de un as de lumină. Vîntul desprinde o frunză, ca un as de aur."

*

„O fi destupat primăvara mărul înflorit, ca pe-o sticlă de şampanie, căci vrabia a sărit ca un dop şi crengile sînt înspumate de flori."

Şi totuşi, scrutînd cu mai multă atenţie mostre precum cele de mai sus, încă de pe acuma ne dăm seama că, în fond, ne aflăm în plină convenţie artistică ; totul decurge în baza unei riguroase reaşezări a materiei percepute spontan, „în joacă", — de fapt, imaginate — în tipare poetice pe deplin coerente. Jocul ingenuităţii originare se metamorfozează în „joc poetic" la nivelul metaforei cu iradiâţie simbolică. Nu e greu de sesizat că, într-un sens mai larg, ne aflăm în plin *imagism poetic,* tendinţă literară dintre cele mai distincte atît în literatura europeană cît şi în cea românească de la sfîrşitul secolului trecut şi începutul celui de faţă. Fără a se constitui neapărat într-un curent literar, nici aiurea nici la noi, imagismul, se ştie, a făcut carieră în acele decenii, mai ales prin acţiunea sa de „dizolvare a poeziei epice", cum se exprimă E. Lovinescu vorbind despre D. Anghel şi Tudor Arghezi, mai exact, despre proza acestora, care, în ciuda faptului că are meritul „de urbanizare şi de rafinare estetică", e condamnată în totalitate ca „hibridă", „tinzînd împotriva sensului poeziei epice" [1] Sigur, nu intrăm în amănunte cînd e vorba

[1] *Istoria literaturii române contemporane,* voi. II (IV), *Evoluţia „prozei literare",* cap. XXIII, Editura Minerva, 1973, p. 156 şi următoarele.

de această chestiune, poziţia lui E. Lovinescu în ceea ce priveşte idealul său de proză obiectivă, eliberată de subiectivitatea şi lirismul povestirii (mai ales al celei moldoveneşti), fiind îndeobşte cunoscută. în esenţă, e de observat că îndreptăţită sa pledoarie vizînd scoaterea prozei de sub influenţa poematicului, în vederea constituirii unor premize solide pentru dezvoltarea romanului de „creaţie obiectivă", nu ţine seama de proliferarea unor altor fenomene, exterioare chestiunii care îl preocupă. Astfel, în ciuda unei oarecari „hibridităţi" de compoziţie, poemul în proză e o specie lirică în primul rînd, iar faptul că el rezultă şi de pe urma unui anume proces de „dizolvare" a epicului nu trebuie să ne alarmeze pînă într-atît. Ca fenomen post-simbolist, dar din plin stimulat de fantezismul dezlănţuit al impresionismului, manifestat în cîmpul artelor plastice mai întîi, imagismul în literatură este expresia directă a potenţării lirismului prin mijloace plasticizante cît mai pregnante, atît ca substanţă, cît şi ca mod de rezolvare în planul expresiei. Aşa încît poemul în proză îşi asuma sarcina de a face joncţiunea dintre liric şi epic, ambiţianîndu-se, în acelaşi timp, prin esenţa sa, să aparţină totuşi poeziei. Ceea ce s-a şi întîmplat în literatura noastră, dacă ne .raportăm la anumite părţi din opera lui Macedonski, Dimitrie Anghel, Emil Gîrleanu, Bacovia, Arghezi, Otilia Cazimir, Geo Bogza şi mulţi alţii.

Ionel Teodoreanu este şi el unul dintre exponenţii de seamă ai genului. în afara *Jucăriilor pentru Lily* şi fără a mai aminti de faptul că din absolut toate romanele sale pot fi detaşate numeroase şi veritabile poeme în proză, avînd o autonomie estetică deplină, însăşi opera sa de memorialist, în special volumul In caso bunicilor, prin multe din părţile lui, aparţine genului în cauză. Revenim însă, precizînd că primele manifestări literare ale scriitorului, ca poeme în proză, deţin o poziţie distinctă, chiar dacă le raportăm la ansamblul creaţiei sale şi dintr-o atare perspectivă. Nu încape îndoială că, din perspectivă istoric-literară, poemele în proză ale lui Ionel Teodoreanu aparţin momentului în care, pe acest plan, literatura română receptează experienţa *Povestirilor din natură* ale lui Jules Ranard, apărute în 1894, filiaţia autohtonă fiind marcată, pe de o parte, de Al. Macedonski şi Dimitrie Anghel, iar pe de alta de Emil Gârleanu, cu al său volum *Din lumea celor care nu cuvîntă.* Făcînd această disociere în ceea ce priveşte căile de infiltrare în magma autohtonă a spiritului operei renardiene — Macedonski şi Anghel, de o parte, Gârleanu de cealaltă — vrem să remarcăm o interesantă

confluenţă de viziuni sesizabilă în poemele lui Ionel Teodoreanu. Anume, ne gîndim la placarea unei simţiri poetice de inflexiune simbolist-romantică pe fondul unei materii anecdotice pregnante, ca urmare a realismului nedisimulat de care beneficiază materia întregului edificiu poetic. Farmecul poemelor în proză ale lui Ionel Teodoreanu stă în modul original în care miniatura naturistă se supune transferului metaforic impregnat de reflecţia poetică, aşa-zicînd, egotistă. Spre deosebire de Emil Gârleanu, la Ionel Teodoreanu finalitatea miniaturii naturiste constă nu numai în obţinerea unui dublet umanizat, trăind, artisticeşte, doar prin antropomorfizare : tînărul scriitor supune totul unui proces de „egotizare" ; la el se face simţită din plin prezenţa eului poetic. Sigur că, la primul contact, prospeţimea, strălucirea şi varietatea plastică a „apologului zoologic miniaturist", despre care vorbeşte Tudor Vianu[1] în cazul lui Emil Gârleanu, ne incintă, ne reţine atenţia şi la Ionel Teodoreanu. Jocul imagistic de o infantilitate aproape nedisimulată din primele secvenţe ale ciclului *Jucării pentru Lily* predispune, într-adevăr, spre o asemenea receptare strict plastică, încîntarea la lectură fiind produsă tocmai de diversitatea unghiurilor de incidenţă circumscrise acestei zone dominant vizuale. într-o succesiune feeric-ameţitoare, precum în contemporanele noastre filme de animaţie, parada necuvîntătoarelor ne prinde cu totul în cadenţa ei. Hulubul, ciorile, vrăbiile, gîndacul, cocoşul, cloşca, cîinele, curcanul, ariciul, omida, fluturii, furnicile, caradaşca, ţintarul, licuricii, broaştele, privighetorile, şarpele, musca, veveriţa, răţuşca — iată protagoniştii acestui alai. Capacitatea poetului de a întocmi fiecăruia portretul cel mai caracteristic apare într-adevăr remarcabilă :

„Sătul de-a fi curcan, el vrea să fie floare. Din două pufnituri a şi-nflorit, încordîndu-şi capul ca un semn de întrebare, congestionat.

Acum, stă în mijlocul ogrăzii, pe o singură tulpină vînjoasă, aşteptînd fluturi, albine... sau, poate, o mînă albă care să-1 culeagă. Cum însă nu vine nimeni, uriaşa floare se înfurie şi bîlbîie ridiculă.

[1] Tudor Vianu : *Arta prozatorilor români,* Editura Contemporană, 1941, p. 126.

Sătul de-a fi floare, se face din nou curcan ; şi în mijlocul curcilor care, mai practice, ciugulesc, stă îmbufnat şi nedumerit. Iar nasul îi atîrnă ca un semn de exclamaţie, decolorat.

A stat atîta timp în arşiţa soarelui, încît dă în foc ca o oală cu lapte !"

Asemenea „desene", ce tind spre portretul mai complet, fac loc schiţei trasate doar din cîteva linii, precum în metafore-ghicitori de acest tip : „Pe şoseaua prăfuită pare un uriaş scai, turist *{Ariciul)* ; „Numai în scrumelniţa unei flori poţi găsi scrumul întreg al unei ţigări" *{Omida)* ; „Arătînd fulgilor, ameninţător, o păreche de foarfeci : «să nu intraţi la mine acasă că vă fac ferfeniţea, fulgii intră şi se fac apă !" (Racul) ; „La picioarele unui copac, pare statuia îngheţată a semnului de întrebare. Fulgii se îndărătnicesc să-i cadă pe cap. Dinlăuntru şopteşte : «Analfabeţilor, punctul se pune dedesubt !»" *(Melcul).*

Dar, în acţiunea sa de naturalist sui-generis, tînărul autor se angajează şi la „studii" succesive, gravitînd în jurul unui singur „personaj" :

„Unui trandafir i-au căzut petalele, aşa de potolit, aşa de drăgălaş, încît ai fi crezut că mireasa adormită se dezvelea prin somn.

Fluturele care veghea însă a acoperit-o la loc cu şalul subţire a aripilor.

*

Pe o garoafă, două petale fac sluj.

Iată-1 pe o frunză. In anotimpul florilor, e firesc ca şi o frunză să aibă o floare la butonieră" *(Fluturi).* La fel în *Furnicile, Vrăbiile* ş.a.

De la poemul în proză în care transferurile metaforei antropomorfice au în atenţie, cum s-a văzut, un singur „personaj", ceea ce se soldează cu obţinerea unor încîntătoare fabule în miniatură, pe măsură ce lectura înaintează, chiar în ciclul *Jucării pentru Lily,* sesizăm vădite intenţii de depăşire a tehnicii ce se rezumă la notaţii mai mult sau mai puţin spontane. Astfel, rămînînd tot în sfera fabulei de inspiraţie animalieră, cu totul izbutit ni se pare dialogul comic intitulat *Piramidă.*

într-un fel sau altul, în texte de natura celor comentate pînă acum, „morala" jocului imagistic e dedusă la un mod oa-

recum „didactic" (ne aflăm doar în sfera fabulei, specie poetică eminamente didactică). Aşa se face că filonul liric are o existenţă relativ obiectivă, decurgînd din situaţiile plastice în care se află „personajele". Eul poetic îşi divulgă prezenţa doar prin atitudinea (de adeziune afectuos-ironică şi chiar satirică, uneori) faţă de acestea şi, bineînţeles, se insinuează în conţinutul moralei propusă de fabulă. Oricum, prin efortul constant de strunire, în sensul obiectivării la nivel fabulistic, a imaginaţiei, deocamdată, poemul în proză cultivat de tînărul Ionel Teodoreanu dovedeşte maximum de fidelitate faţă de prototipul reinardian. Chiar şi în compunerile de mai largă cuprindere descriptivă *(Ograda)* sau în acelea în care prezenţa autorului evită disimularea, relevîndu-se, dimpotrivă, ca prezenţă epică directă, în calitate de martor şi interpret a ceea ce cîmpul de observaţie zoomorfic îi pune la dispoziţie. Este cazul bucăţii *Musca,* de o vervă satirică şi poematică debordantă, sau al celor intitulate *Veveriţa* şi, respectiv, *Răţuştele,* interesante prin discreta lor undă melancolică, deşi încercarea de dramatizare excesivă a faptelor poate apărea pe drept cuvînt destul de naivă.

Cum o dovedeşte însă întreg spiritul operei sale, chiar şi în faza primelor manifestări literare, Ionel Teodoreanu nu se putea lăsa definitiv captivat de modelul poemului în proză propus de Jules Renard cu ale sale celebre *Histoires naturelles.* Şi el un pasionat „vînător de imagini" (cum s-a autodefinit Renard în introducerea la scrierea sa)[1] tînărul scriitor român, fire romantică, visător înaripat, nu se poate limita doar la un cadru „mic şi domestic"[2], la un cadru dimensionat din unghiul „unui aşa-numit realism liric"[3], structurat în conformitate cu frecventul (în epocă), proces de „reducţiune monistă descendentă" a universului zoo-botanic ; ceea ce îl făcea pe un Emil Gârleanu să „îmbrăţişeze destinul cu pietate panteistă"[4] şi să nutrească, în intimitatea scrisului său, „convingerea că umanul se rezolvă în

[1] Jules Renard : *Scrieri alese,* Editura pentru literatură universală, Bucureşti, 1967, p. 303—365, *Povestiri din natură,* în româneşte de Demostene Botez.

[2] Paul Miclău : prefaţa la volumul citat.

[3] *Ibid.*

[4] Tudor Vianu : opera şi locul citat.

biologic şi că spiritul nu are alte legi decît acelea ale vieţii în general" '. Eliberarea de jocul metaforei închise în propriul cadru fabulistic se produce datorită intervenţiei a două noi elemente : preponderenţa imaginarului de tip feeric, de anvergură cosmicizantă, în dauna observaţiei minuţios portretistice, pe de o parte, şi totala clintire a autorului din poziţia detaşat analitică — aşa cum îi stă bine oricărui entomolog şi botanist, fie el şi amator —, cu preiţul afirmării generalizatoare a propriei spiritualităţi, a propriului eu, pe de altă parte. Mutaţia principală ce are loc constă în punerea necondiţionată a jocului imagistic în slujba autoportretului. De data aceasta (ciclurile *Jucării cu luna, O toamnă,* poemele *Icoana făurarului, Imn),* „sufletul romantic" al scriitorului se manifestă fără oprelişte.

în curgerea lor maiestuoasă şi gravă, versetele poemului îşi asumă vădite sarcini emoţional-meditative ; acestea străbat, difuz dar penetrant, prin bogăţia metaforică a expresiei. în acest punct, funicţionalismul stilului metaforic în opera lui Ionel Teodoreanu se relevă în forme dintre cele mai pregnante. In ciuda naivităţii juvenile a unor comparaţii, alegorii şi, mai ales, epitete, ceea ce se remarcă acum este fericitul acord dintre starea de spirit o poetului şi infrastructura lingvistică a poemului. Majoritatea secvenţelor din ciclurile *Jucării cu luna* şi *O toamnă* (partea cea mai valoroasă a „cărţii") are însuşirea rară de a crea adevărate „stări poetice", prin sugestivitatea stilistică, dar şi prin prezenţa unui eu liric dăruit cu o candidă sinceritate. Mai puţin convingător apare însă poetul în postura de creator demiurgic („Ce trăsnet vajnic scrîşneşte în adîncuri ? Ce încordare istovitoare încremeneşte pădurile ?" etc. — *Icoana făurarului)* sau în aceea de sacerdot inspirat („Prefă-te, cer, c-un spasm nebun, din nor albastru de senin în vast soare boltit; şi despleteşte-te în tumultoase holde de raze să-nvestmîntezi pămîntul în fulgerătoarea lor betealâ, să-nvestmînţi o fericire care-1 cuprinde tot" — *Imn.)* Este evident că acum retorica avîntată a expresiei beneficiază prea puţin de patetismul ideatic revelator, element absolut necesar unei atare formule poetice.

Cît despre cele *Două legende albe* (a „lebedelor" şi a „lăcrămioarelor") le propunem atenţiei cititorilor numai pentru însuşirea lor de povestiri duios-lacrimogene, în maniera I. A. Bră-

' Tudor Vianu : loc. *cit.*

tescu-Voineşti, deşi fabulaţia propriu-zisă dezvăluie un interesant aliaj dintre prototipul popular autohton (sugestia ar putea veni de la culegerile lui Simion Florea Marian, de exemplu) şi cel propus, iarăşi, de Jules Renard.

Situaţie firească, primele scrieri ale lui Ionel Teodoreanu dezvăluie mai peste tot însemnele experienţelor poetice juvenile, mai ales in direcţia invenţiei, a asocierilor metaforice. Semnificativă este însă constatarea că tocmai acest „joc" de-a poezia, în pofida unor vădite deficienţe de substanţă artistică, e de natură să conserve intact unul din atributele esenţiale ale .poemului : ingenuitatea lirică. Astfel, structura, ^calofilă" a expresiei se acordă de minune cu „sufletul poetic" prin excelenţă adolescentin al autorului. Dealtminteri, pe cuprinsul întregii sale opere Ionel Teodoreanu va dovedi că este el însuşi, credincios vocaţiei sale artisce mai ales atunci cînd se va produce acest impact revelator evidenţiat pentru prima oară în ale sale poeme în proză.

în ceea ce priveşte ordinea dispunerii textelor în sumar, ne-am abătut de la criteriul cronologic din următoarele două motive : pe de o parte, este vorba de faptul că momentul elaborării lor nu este cert şi că tipărirea lor pentru prima oară în reviste nu pare a fi rezultatul unei anumite intenţionalităţi din partea autorului, acesta încredinţînd tiparului ce se nimerea a fi extras din caietele sale ; pe de altă parte, proedînd astfel, am putut trece la regruparea „jucăriilor" pe cicluri tematice relativ unitare, cu şansa de a le recompune într-o anumită măsură structura originară.

Sursele din care am reprodus textele sînt următoarele :

Jucării pentru Lily — de la poemul *Hulubul* pînă la poemul *Elefantul,* inclusiv, din *însemnări literare,* Iaşi, 191ŞL. nr. 16, iunie, p. 6—9 ; de Ia poemul *Piramidă* pînă la poemul *Curcile,* inclusiv, *ibid.,* nr. 43, din 7 decembrie, p. 8—10 ; poemul Musca, *ibid. nr.* 44, din 14 decembrie, p. 6—8 ; poemele *Veveriţa şi Răţuştele, ibid.,* nr. 45, din 21 decembrie, p. 6—7.

Jucării cu luna, din *însemnări literare,* Iaşi, 1919, nr. 14, 14 mai, p. 11—14.

O toamnă : Capitolul I : subcapitolul *Din viaţa decorurilor,* pînă la pasajul : „Cu gestul blînd şi luminos al frunzelor căzătoare, copacii binecuvîntează pămîntul care i-a rodit", inclusiv, din *Însemnări literare,* Iaşi, 1919, nr. 23, 20 iulie, p. 9—1.1 ; de la acest pasaj pînă la sfîrşitul capitolului, ibid., nr. 25, din 3 august,

p. 11—13 ; capitolul II : *ibid.,* nr. 30, din 1 septembrie, p. 13—15 ; capitolul III ; *Viaţa românească,* nr. 6, iunie 1920, p. 20.

Bucolice : din *Gîndirea,* nr. 5, 1 iulie 1921, p. 82—83.

Ograda : ibid., nr. 7, din 1 august 1921, p. 122—125.

Două legende albe : din *Însemnări literare,* nr. 22, 13 iulie 1919, p. 11—13.

*Icoana făurarului: ibid.^* nr. 28, din 24 aug. 1919, p. 12—13.

Imn : ibid., nr. 15, din 24 mai 1919, p. 5—6.

NUVELE ŞI POVESTIRI

Din motive care vizau dorinţa unei cît mai judicioase proporţionări a analizei critice, dar, recunoaştem acum, şi pentru că la acea dată nu găsisem încă un loc potrivit în cuprinsul lui, studiul nostru monografic despre Ionel Teodoreanu noi a acordat atenţia pe care o merită naraţiunilor scurte, situate în afara volumului *Uliţa copilăriei.* Ne limitam, atunci, doar la inserarea unei note de subsol[1] unde atrăgeam luarea-aminte asupra respectivei părţi din opera scriitorului, formulînd totodată opinia că, prin calităţile ei literare, aceasta are darul de a-i nuanţa şi întregi ipostaza de nuvelist. Este acum momentul să încercăm a dovedi temeinicia afirmaţiei făcute cu zece ani în urmă.

Cum e şi de aşteptat, prima tentaţie este de a vedea dacă aceste povestiri şi nuvele învederează sau nu anume adeziuni la singura carte de proză scurtă publicată de autor *(Uliţa copilăriei),* în particular, şi la opera sa de romancier, în general.

Sub cel dintîi raport, faptele contrazic într-o mare măsură aşteptările, iar în ceea ce priveşte al doilea aspect al chestiunii, şi aici vom fi nevoiţi să procedăm cu multă precauţie.

într-adevăr, relaţia cu UZifa *copilăriei,* şi nu numai cu aceasta, dacă avem în vedere perpetuarea temei şi a viziunii de aici în multe alte scrieri ale prozatorului *(La Medeleni, Bal mascat, Crăciunul de la Silivestri, Arca lui Noe,* Prăvale-Boba, *Tuăor Ceaur Alcaz,* voi. I şi, normal, *In casa bunicilor),* nu e posibilă, practic, decît dacă avem în vedere povestirile *Mărţişor* şi *Rîsul verii.* Cea dintîi povestire pare, într-adevăr, o reminiscenţă, caracterul ei aproape direct autobiografic trimiţîndu-ne cu gîndul la secvenţele memorialistice din *In casa bunicilor.* Iar prin ideea artistică inoculată textului, apropierea de primul volum al *Medelenilor (Hotarul nestatornic)* se impune de la sine. Precum în cazul micilor eroi din amintitul roman, şi cei din *Mărţişor* sînt protagoniştii jocului cvasiimaginar declanşat de aspiraţia lor ingenuă spre alt gen de comportament în viaţă decît acela propriu vîrstei lor. Jocul de-a oamenii mari, cu atîta voluptate practicat în *Hotarul nestatornic* de Dănuţ, Olguţa şi Monica, aici capătă forma unui alai de nuntă pus la cale cu o specifică virtuozitate şi seriozitate infantilă de cei cinci micuţi eroi.

[1] Monografia citată, p. 237.

O povestire care anticipează anumite elemente ale psihologiei şi ideologiei „medeleniste" este şi Rîsul *verii.* Ne gîndim mai întîi la personalitatea eroului central, bătrînul, însinguratul şi ciudatul Moş Neculai, figură tipică de „boier" moldovean închis în tainele firii lui contemplative. „Viaţa lui — notează autorul — era o taină pentru toţi. Bunicul vorbea despre el cam aşa : «Neculai ? i-un om foarte cumsecade. Ştie multă carte, a călătorit mult. Fuge de oameni fiindcă nu le seamănă şi e un înţelept». Bunica hotăra despre el mai scurt : «Ia, un sărit !» Ba chiar se îmbelşugaţi, îr.ăsprindu-se, vorbele bunicii «giudecîndu-1»- pe Moş Neculai" etc. Apoi, tot atît de „medelenislă" este şi viziunea din unghiul căreia sînt urmărite relaţiile dintre personajele de vîrstei diametral opuse : bătrînii şi copiii. Axa epică a povestirii se sprijină tocmai pe „studiul" acestui element. Cuplul Moş Neculai —• eroul povestitor (autorul însuşi plasat în vîrsta copilăriei) exprimă una din marile linii de forţă ale idilismului consubstanţial, artisticeşte valabil, din opera lui Ionel Teodoreanu. *In casa bunicilor* (1938), cea mai mare parte a si, va fi, realmente sinteza acestui proces de potenţare idilizantă a amintirii. Povestirea Rîsul *verii* ne- pune pentru prima oară în contact cu inefabilul mecanism al comunicării dintre cele două categorii de personaje. Cum se va întîmpla în numeroase locuri din opera scriitorului, una din regulile „jocului" este de pe acum statornicită, copilul să-1 *presimtă* pe bătrin. iar acesta din urmă să-1 *retrăiască* pe cel dintîi. într-adevăr, la Moş Neculai, ceea ce ne reţine în chip aparte atenţia e tocmai figura lui (prin înfăţişare şi comportare) de „bătrîn-copil".

în fine, este lesne de presupus că o atare comunicare interumană are nevoie de un cadru pe măsură, caracteristic prin atmosfera de basm al copilăriei. Şi, fenomen inevitabil, debordantul

metaforism al scriitorului — deja pus în funcțiune odafri cu elaborarea *Jucăriilor pentru Lily* — nu kttîrzie să-şi arate efectele.

Dar cea mai mare parte a prozelor scurte pe care le propunem atenției cititorilor se integrează mai degrabă semnificativului curent antimedelenist care, de la un moment dat, se insinv.cu deosebită tenacitate in structura operei epice a lui Ionel Teodoreanu. Apăsat de povara celebrității venită fulgerător, odată *cu* apariția trilogiei *La Medeleni,* scriitorul s-a angajat ulterior la o adevărată suită de tentative menite să-1 emancipeze ie sub tutela atît de tiranică a marelui său roman. într-un fel sau -altul, aproape toate romanele sale ulterioare divulgă, în această ureciie. o anumită tendință spre răzvrătire. Tentația pentru alte motive tematice şi mai ales pentru alte forme romaneşti (de exemplu, aceea a romanului fantasiic-grotesc sau aceea a romanului de observație şi analiză „obiectivă") îşi are originea tocmai într-o asemenea dorință arzătoare de autodepăşire. Cu ce rezultate practice s-a soldat efortul în cauză pe ansamblul operei de romancier a lui Ionel Teodoreanu am încercat să arătăm pe larg în studiul introductiv al ediției şi în partea de analiză a monografie, noastre din 1970. Revenind însă la majoritatea narațiunilor scurte incluse în volumul de față, trebuie să arătăm că, în ttvxî cu totul neaşteptat, ele se constituie în autentice izbînzi ar.tunedeîeniste. Privite ca un tot relativ unitar, aceste nuvele şi povestiri vin să răzbune multe din eşecurile sau semieşecurile de anvergură romanescă înregistrate de autor în decursul efortului său aproape sisific de a se elibera de tirania propriei capodopere. Orîdt ar părea de nefiresc, încordatul efort al scriitorului de a se realiza în sfera creației epice de tip obiectiv este încununat de succes mai ales în aceste narațiuni aproape complet ignorate. Fără a nega reuşitele pe această linie din romane precum *Tuta din Zlataust* (voi. I) sau *Arca lui Noe* (acesta din urmă, după părerea noastră, unul dintre cele mai originale romane ale scrii'ru'ului), trebuie să arătăm totuşi că acest grup de nuvele evită iatr-o mult mai mare măsură capcana recidivării în „medelenisrrv . Ceea ce atrage de îndată atenția în cazul lor este situarea înir-o arie tematică avînd o existență complet detaşată de lumea ficțiunilor cvasi au tobi ograf ice din *Ulița copilăriei* şi din La *Medeleni.* Consecințele acestei stări de lucru sînt deosebit de semnîî.:?iîuve ; autorul nu mai e o prezență tutelară nici măcar în iposiapia de personaj-narator sau în aceea de personaj-martor, ca să nu mai

spunem că obişnuita practică a disimulării filonului autobiografic dispare şi ea. în totul, surpriza e de a face cunoştință cu un nuvelist stăpîn pe tehnica narativă a prozei clasice, în cadrul căreia epicul autonom şi observația morală cu intenții de clasificare larg tipologică sînt elementele suverane. Prin aceasta, Ionel Teodoreanu se relevă ca un demn urmaş al marilor noştri nuvelişti de la sfîrşitul veacului trecut şi începutul celui de fală. Dacă ne gîndim la o eventuală ierarhizare valorică, nu încape discuție că din grupul acestor narațiuni *Mascarada* se situează pe primul loc. Poate că în nici una dintre scrierile sale în proză Ionel Teodoreanu nu a reuşit să îmbine atît de armonios cunoscutele lui disponibilități pentru epica de sugestie şi atmosferă poetică cu investigația psihologică revelatoare. De fapt, mai exact ar fi să spunem că *Mascarada* este o excelentă nuvelă psihologică, datorită surprinzătoarei potențări morale a cadrului ei epico-poematic. Prezența mării, ca un adevărat personaj fatidic, capabil să „îmbolnăvească", printr-un soi de demență toridă, tot ce o înconjoară — peisaj şi oameni —, iată certa izbîndă artistică a prozatorului. Aşa se explică de ce drama pasională a negustorului ambulant Tudorică, la prima vedere decupată parcă din rubricile de senzație ale ziarelor, capătă, în chip miraculos, dimensiunea unui eveniment de amplitudine existențială. Dacă luăm bine seama, premizele strict faptice ale nuvelei sînt. într-adevăr, dintre cele mai banale. Tudorică, invalid din războiul balcanic, ins ursuz, trecut de prima tinerețe, e părăsit pe neaşteptate de tinăra. focoasa şi nestatornica lui nevastă, o anume Măria. Aceasta, în absența soțului care este plecat după mărfuri la Constanța, fuge în lumea largă cu tînărul Miltiade, june „cu bicicletă, inel şi unghie lungă la degetul cel mic". Dar nuvela începe să ne rețină atenția de-abia de aici încolo, căci substanța ei o constituie „studiul" cufundării totale a lui Tudorică în amintita stare de demență toridă, odată cu aflarea năucitorului eveniment. în continuare, autorul aduce în prim plan „duhul" mării, care îşi pune amprenta asupra comportamentului tuturor pei'sonajelor, în frunte cu Tudorică. Nebunia devastatoare a lui Tudorică (ajunsa la apogeu odată cu nimicirea sărăcăcioasei lui prăvălii), coroborată cu integrarea în acelaşi „joc" isterizant a grupurilor de copii şi adolescenți aflați pe plajă, se consumă integral sub semnul unei asemenea stări de halucinație colectivă, încît numai efectul malefic al acestui „duh" poate explica totul. Artisticeşte, marea

însuşire a nuvelei *Mascarada* constă în faptul că acutul ei filon psihologic este emanaţia unor temeinice structuri epic-deseriptive încărcate cu o subtilă şi densă forţă de sugestie.

în contrast cu dramatismul psihologic din *Mascarada,* în scurtele naraţiuni care ne-au mai rămas de analizat, apare dominantă viziunea comică. De data aceasta, relaţia cu nuvela clasică românească, mai ales în linia celei moldoveneşti — Negruzzi, Alecsandri. Creangă, Duiliu Zamfirescu. Vlahuţă — se imcune de la sine. într-un asemenea context, poate să surprindă invocarea numelui lui Ion Creangă ; de aceea, ne grăbim să arătăm că cele *Două poveşti* aparţin exclusiv genului snoavelor, cultivat de marele humuleştean. Astfel, prima poveste — *Pentru covii* — pare o adevărată „pastişă" a epicii populare de inflexiune comică avînd o finalitate moralizatoare, dar vădit trecută prin retortele imagismului teodorenian.

A doua „poveste" — *Pentru visători* — îşi dezvăluie spiritul de anecdotă neocrengiană într-o măsură mai redusă decît prima. Motivul „prostiei omeneşti", din care Arghezi, mai tîrziu, va construi una dintre cheile de boltă în fabulele sale, la Ionel Teodoreanu este tras pe făgaşul melodramei enorm şarjate, într-o transpunere narativă amuzantă, dar nu îndeajuns de percutantă totuşi. Aşa se face că „drama" amarnicei „ţaţe Lenta" trăitoare în Mahalaua Tăciunilor (dramă iscată odată cu hotărârea bravei femei de a trimite pe cealaltă lume singura fiinţă care i-a alinat singurătatea vieţii : un falnic cocoş, ajuns, din nefericire, la adînci bătrâneţe) se soldează cu efecte ce nu depăşesc prea mult limita unei binevenite destinderi a spiritului. Celelalte ;şase naraţiuni aparţin în chip vădit portretisticii realist-satirice. Apare dominantă impresia că avem de-a face cu o suită de „scene de moravuri" derivînd din clasicul model al „fiziologiilor" lui C. Negruzzi şi V. Alecsandri, un Radu Rosetti sau un Iacob Negruzzi putînd fi şi ei invocaţi. Fireşte, vremurile în care trăiesc eroii lui Ionel Teodoreanu sînt altele şi din această pricină locul „provinţialului" ori al „bonjuristului" de altădată este luat de alte specimene, cu psihologia, cu comportamentul şi cu problemele lor specifice, de oameni ai noului veac.

De exemplu, tipul cosmopolitului ridicol, simpatic totuşi pentru idealismul său pueril, acum se metamorfozează în „boier" modern, parazit stilat, „estet" şi cinic dezinvolt, eliberat de orice scrupul moral, de ins ce impune prin aparenta bogăţie de spirit, in spatele căreia se ascunde totala sărăcie de sentimente :

„Cum se spune în Moldova, Beişor a păpat tot; moşiile şi casele părinteşti, moara şi via rămase de la ***tante*** Hălăcaanu şi grajdul de curse lăsat de oncle Albert.

La cafenea, mînile lui Beişor — bărbăteşte fine şi încă îngrijite — parcă dau cărţile la masa verde.

Chefliu, lunatec, cartofor, afemeiat, fumător, duelgiu, spiritual şi secătură — spun bărbaţii. Dar femeile tot îi zîmbesc, privindu-1 lung : în viaţa lui a dezmierdat atîtea ! încep să aibă amintiri numai văzîndu-1.

Nume mare ; i-1 ştiu biserici din Moldova, luminîndu-i-1 cu candeli. Dar toată lumea îl ştie Beişor. Aşa i-au spus părinţii şi-n glumă, şi-n răsfăţ ; la fel, colegii primelor strapaţe ; tot aşa, femeile" etc. etc. *(Beişor).*

Tehnica „fiziologiilor" este continuată cu fidelitate, căci după portretul „de prezentare", creionat de unghiul retrospecţiunii biografice, se trece la povestirea „dramei" vîrstnicului curtezan. Avatarurile bătrineţii de crai căzut în mizerie constituie de fapt problematica lucrării. Meritul autorului este de a se fi menţinut tot timpul într-o tonalitate satirică de o remarcabilă sobrietate. Să mai reţinem şi abilitatea cu care este utilizat „trucul" clasic din finalul nuvelei. Eşecul lui Beişor în tentativa de a-şi redresa situaţia prin apel la de mult dispărutele sale calităţi de seducător irezistibil implică un subtil tîlc moral : ceea ce numim ironia destinului nu ocoleşte pe nimeni, nici măcar pe un ipochimen de talia lui Beişor.

Diversitatea temelor şi acuitatea coeficientului satiric captivează şi în celelalte bucăţi : *Trăienel şi Cireşica* e o antrenantă comedie burlescă ne tema mediocrităţii şi a veleitarismului în artă ; *îngerul a învins* impune prin înfăţişarea ei de romanţă degradată, aristocrat-provincială ; *Văduvele,* ca expresie a ipocriziei feminine, oufundată în melodramă paradoxală, ni se pare o nuvelă psihologică realmente izbutită ; Poveste, într-o suită de episoade pătrunse de o discretă maliţiozitate, surprinde jalnicul proces de cădere în duplicitate mercantilă a unei tinere familii mic-burgheze (păcat, în cazul acestei nuvele, de finalul fals-romanţios, inautentic, propus de autor) ; în fine, *Teofil* e un savuros portret consacrat unui intelectual aflat în pragul bătrineţii dar care reînvie din propria-i cenuşă odată cu eliberarea de vicisitudinile unei existenţe familiale împotmolite pînă la anchilozare în propriile-i habitudini.

Dispunerea în sumar a „prozelor scurte" ce alcătuiesc această parte a volumului se face în ordinea primei lor apariţii. Iată sursele de unde sînt transcrise : DOMO *poveşti,* din *Viaţa românească,* anul XII, 1920, nr. 10, decembrie, p. 558—561 ; Rîsul *verii,* din *Gîndirea,* anul I, 1921, nr. 2, 15 mai, p. 29—32 ; *Mărţişor,* din voi. *Iarbă,* Bucureşti, colecţia „Biblioteca pentru toţi", nr. 1433—• 1434, [f.a.], p. 3—8 ; *Mascarada, idem,* p. 8—32 ; *Literatură,* din voi *In casa bunicilor,* Editura Cartea românească, Bucureşti, 1938, p. 167—191 ; *Beişor, idem,* p. 192—202 ; *Trăienel şi Cireşica, ibid.,* p. 210—233 ; *îngerul a învins, ibid.,* p. 234—249 ; *Văduvele, ibid.,* p. 250—268 ; *Poveste, ibid.,* p. 269—276 ; *Teofil, ibid.,* p. 277—285.

LA PORŢILE NOPŢII

Este îndeobşte recunoscut faptul că obsedantul deziderat al unităţii în diversitate, căruia aspiră a-i face faţă, în totalitatea ei, opera oricărui creator autentic, nu se rezolvă doar la treapta simplelor iniţiative, succesiv şi deliberat programate, vizînd, într-o direcţie, mutaţiile de ordin strict tematic şi, într-altă direcţie, recurgerea la noi şi noi forme de expresie, inclusiv sub raportul genurilor şi speciilor literare. Sigur, nu putem nega adevărul că în nu puţine împrejurări o asemenea tendinţă reprezintă simptomul cel mai lesne sesizabil în ceea ce priveşte eventuala structură proteică, vădită în opera unui creator sau altul. Este tot atît de adevărat însă că a rămîne exclusiv în limitele acestei constatări, practic dar şi în principiu, nu e întotdeauna recomandabil. Esteticeşte, alţii sînt factorii chemaţi să autentifice esenţa fenomenului. Nu este vorba nici măcar de vreun paradox, arătînd că se întîmplă, adesea, ca tocmai obstinata angajare în cursa de urmărire şi captare a altor teritorii tematice sau a altor forme de expresie să divulge, cu dezolantă forţă de convingere, prezenţa celui mai păgubitor fenomen extensiv-cumulativ. După cum, pe de altă parte, se întîmplă tot atît de frecvent să ne aflăm în prezenţa operei unui important autor, capabilă literalmente a ne surprinde şi chiar deruta la maximum, graţie aproape inepuizabilului ei registru de leitmotive, de filoane reflexive şi de nuanţe stilistice subsumate, în pofida izbitoarelor ei atitudini refractare la una sau alta dintre cele două ispite anexioniste la care ne refeream. De unde — pe scurt spus — încheierea că mult rîvnita unitate în diversitate, înainte de a fi probată de multitudinea direcţiilor tematice, a formulelor stilistice ori a genurilor şi speciilor, constituie o realitate avînd la origine existenţa unei complexe şi organice confruntări dintre curenţii centripeţi şi curenţii centrifugali, localizaţi, cu superbă şi tiranică siguranţă de sine, în însuşi nucleul vital al impulsului creator. Problema, prin urmare, rezidă în capacitatea acestui nucleu vital de a-şi exercita prerogativele cu toată tenacitatea, în sensul de (să spunem astfel) a chema la ordine pe scriitorul asaltat de diversitatea tentaţiilor extensive ce-1 înconjoară din toate părţile.

Există însă scriitori care se simt tiranizaţi de ceea ce formează zestrea nativă a vocaţiei lor într-o asemenea măsură, îmcît, literalmente, ajung să trăiască, cu amară şi iritată luciditate, complexul unui soi de captivitate pusă la cale de propriul lor talent. De aceea, obsesia depăşirii complexului acestuia capătă forme de manifestare dintre cele mai imprevizibile. Cîteodată nu sînt excluse de la aceasta nici atitudinile de negare deschisă a celei mai evidente însuşiri ce îşi pune pecetea inconfundabilă asupra talentului artistic încă din primele momente ale afirmării lui. Astfel prezentîndu-se lucrurile, se înţelege că exegeza critică este obligată să facă dovada unei circumspecţii aparte, tocmai pentru a nu se lăsa prinsă în capcana unor reacţii exclusiviste. „Cazul" propus de structura şi destinul operei lui Ionel Teodoreanu — cum am încercat să arătăm şi în alte împrejurări[1] —, într-un asemenea context delimitat de ceea ce numim psihologia creaţiei, ni se pare cu totul semnificativ. Nu mai departe, volumul de poeme postume *La porţile nopţii* nu face decît să probeze intensitatea „dramei" trăite de scriitor de-a lungul întregii sale cariere literare şi, implicit, să depună mărturie impresionantă în ceea ce priveşte supremul triumf înregistrat de cea mai adînc-intimă însuşire a talentului său — lirismul, poematicul în general — însuşire împotriva căreia, cum bine se ştie, Ionel Teodoreanu însuşi a reacţionat cu o constantă îndîrjire. Fireşte, datul natural, în esenţă, s-a dovedit mai puternic decît voinţa reprimării lui totale. în cele mai bune momente ale demersurilor sale romaneşti, scriitorul face dovada unei indis-

[1] *Ionel Teodoreanu, Opere alese,* Editura pentru literatură, 1968, în studiul introductiv, după cum şi în comentariile la volumele acestei ediţii.

cutabile originalități, mai ales grație subtilei convertiri în forță centripetă a apetitului pentru expansiunea narativ-superfluă prin apel cvasiinstinctiv la „serviciile" sufletului său de poet. Nu e însă mai puțin adevărat că, la rîndul ei, această irepresibilă disponibilitate nativă, chiar în contextul general al operei romanești, de nu puține ori se abate de la funcțiile ei constructiv-creatoare, lăsîndu-se antrenată în „jocul" păgubitor al expansiunilor pseudoepice şi pseudoanalitice. Efectul ultim, în ordine artistică acum, este exact contrar celui scontat. Verbiozitatea, supraabundența metaforică şi patetismul excesiv liricizant fac ravagii, anulînd atît tensiunea narativă a tetxtului cît şi capacitatea poeticului de potențare existențial-umană a acestuia. Semnificativă este constatarea că acest proces de degradare a epicului — la a cărui origine se află şi masiva proliferare a inflației poetizante — îşi vădeşte prezența cu deosebire în seria romanelor elaborate de autor în a doua perioadă a activității sale : *Crăciunul de la Silivestri (1934), Secretul Anei Florentin (1937), Fundacul Varlaamului* (1938), *Tudor Ceaur Alcaz* (1940—1943), *Hai-Diridam* (1945), *La porțile nopții* (1946), *Zdrulă si Puhă* (1948). Sînt, desigur, şi cîteva excepții în care reuşita artistică ține fie de nesperata supremație a epicului de tip analitic-obiectiv (cazul nuvelei *Mascarada* din volumul *Iarbă,* al schițelor din ciclul *Octave,* cuprins în volumul *în casa bunicilor,* 1938, şi, în bună măsură, al romanului *Arca lui Noe,* 1936), fie de fericita „recidivă" poematică autentic „medelenistă" (romanul *Prăvale-Baba,* 1939), fie, în sfîrşit, de surprinzătoarele sondaje în structurile narațiunii grotesc-fantastice (precum, de pildă, în volumul I al romanului *Golia,* 1933)

Rezumîndu-ne doar la enunțarea aspectului esențial al problemei, să arătăm totodată că în seria romanelor citate poeticul nu îşi mai îndeplineşte funcția de înnobilare a epicului (precum, de pildă, în *Ulița copilăriei* şi în *La Medeleni),* pentru că în problematica şi tipologia eroilor de aici proiecția alter-ego-ului teodorenian, organic implicată în „eul" prozatorului-poet, absentează aproape cu desăvîrşire. „Medelenismul", metafora-concept (v. in studiul nostru monografic menționat) ce-i defineşte în chipul cel mai pregnant viziunea romanescă, îşi are obîrşia tocmai în acest proces de trăire şi tratare esențial poetică a epicului. Ceea ce estetica modernă a romanului numeşte „tema autorului" într-o elaborație narativă, la Ionel Teodoreanu se suprapune cu acest proces de implicare a eului creatorului. Mai în adîncime

privite, romanele din seria *Crăciunul de la Silivestri, Secretul Anei Florentin* ş. c. l. suferă grav tocmai de pe urma dezolantei alienări a naratorului față de materia lor. Tendințele centrifugale, acum, pun stăpînire mai peste tot. Faptul rezidă, în primul rînd, în alterarea poeticului. G. Călinescu arată cu mare exactitate despre ce este vorba : „Eroarea scriitorului — precizează criticul — este a crede că romanele sale (din seria menționată, *77.n.)* displac fiindcă în loc de observație dau poezie. însă în ele nu-i de căutat decît poezia, şi cît displace acolo e din chiar cîmpul poeziei. Cărțile lui Ionel Teodoreanu nu sînt făcute din puțină observație şi inele de aur, ci numai din inele. *Insă prea multe din aceste inele sînt de cositor (s.n.)* Oricît de obstinat în orgoliul de a dovedi că şi în perioada la care ne refetrim (aproximativ, a doua jumătate a deceniului al IV-lea şi prima jumătate a deceniului următor) e capabil a da romane, dacă nu mai bune, cel puțin la fel de bune precum cele din anii tinereții, avem totuşi motive să credem că, în intimitatea conştiinței sale artistice, scriitorul simte din plin că ceva nu e tocmai in ordine. De aici, fără îndoială, şi frecventele accente iritat-revendicative din intervențiile sale publicistice ori eseistice, divulgate într-o anumită măsură şi de materia textelor cuprinse în *Addenda* prezentului volum al ediției noastre. In aceeaşi direcție, mult mai concludentă este însăşi decizia scriitorului de a aborda alte genuri literare. Sigur, e destul de riscant a vedea în faptul că în a doua perioadă a activității sale, cea bucureşteană — să-i spunem astfel — Ionel Teodoreanu elaborează cele trei cărți de memorialistică *(In casa bunicilor,* 1938 ; *întoarcerea în timp,* 1941 ; *Masa umbrelor,* 1947) — la care se adaugă poemele ce vor alcătui volumul postum La *porțile nopții* — expresia unui gest deliberat menit a-l duce la depăşirea impasului creator circumscris activității de romancier. Privită din acest unghi, situația apare îndeajuns de complicată. Este necesar să nu uităm că scriitorul e şi acum, în timpul cînd redactează cărțile de memorialistică, refractar la ideea de a nu mai scrie roman. Dar, simpla constatare a acestei dedublări e totuşi de natură să pună pe gînduri. Nemulțumirea de sine resimțită de romancierul Ionel Teodoreanu pare a se constitui în resort ce declanşează hotărîrea de a scrie şi *altceva* decît roman. Şi dacă sorții, deocamdată,

[1] *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent,* Fundația regală pentru literatură şi artă, Buc, 1941, p. 672.

cad pe genul memorialistic, iată o împrejurare deloc întâmplătoare. Totul are semnificaţia unui act reflex, a unei mişcări centripete, în sensul întoarcerii la ceea ce constituie zestrea cea mai de preţ a vocaţiei sale scriitoriceşti. în egală măsură, universul uman explorat în primele cărţi *(Uliţa copilăriei, La Medeleni)* şi viziunea originar-poematică, elegiac-evocatoare de aici revendică dreptul unei noi erupţii creatoare ; cum am arătat cu alte prilejuri,[1] se înţelege, nu în afara unor revelatoare schimbări de „regim" artistic, ci dimpotrivă. Important este însă că, după nu puţini ani de „rătăcire", „sufletul de poet" al scriitorului începe a se reafirma. Poate că şi aici, în această resurecţie a poeticului asumat la modul nedisimulat autobiografic, stă explicaţia aproape completei secătuiri a resurselor romancierului. Dată fiind alarmanta „despersonalizare" a „vocii" autorului (inculcată, altădată, cu o atît de subtilă, inefabilă poezie, biografiei spirituale a eroilor săi), asistăm, în această perioadă, la expansiunea romanelor de serie, în măsură a satisface doar gustul unui public complet deficitar sub raportul educaţiei estetice.

Oricum, (spunem o banalitate necesară !) şi în cărţile sale de memorialistică Ionel Teodoreanu rămîne în continuare un prozator-poet ; ceea ce vrea să însemneze că poezia are o prezenţă subsumată structurilor prozaistice iscate de filonul naraţiunii rememorative. Mai mult : datorită modului extrem de liber în care este trecut prin filtrul portretisticii idealizant-elegiace, acest filon, în cele din urmă, cată adesea a se detaşa de solul realităţii originare tinzînd la dobîndirea unei anume autonomii „romaneşti".[2] A fost, aşadar, imperios necesară relativ extinsa incursiune de mai înainte în „biografia" operei teodoreniene, limitată la a doua jumătate a desfăşurării ei, cu specială aplecare asupra circumstanţelor ce au dus la elaborarea cărţilor de memorialistică, întrucît sîntem convinşi că procedînd astfel avem şanse sporite de a putea stabili poziţia volumului de poeme postume *La porţile nopţii* pe axul respectivei „biografii".

Metamorfozele pe care poeticul, în general, şi nucleul său intim-iradiant în ordine gnoseo-psihologică, adică lirismul, în particular, le suferă odată cu trecerea creaţiei scriitorului de la

[1] Nicolae Ciobanu, Ionel Teodoreanu : *Memorialistică şi viziune „romanescă",* în *însemne ale modernităţii,* Editura Cartea românească, 1977, p. 69—100.

[2] *Idem.*

„vîrsta" operei de memorialist la aceea a poemelor din *La porţile nopţii* sînt demne de cea mai mare atenţie. Dealtminteri, fără speciala luare în considerare a acestui proces, socotim, dacă nu imposibilă, cel puţin discutabilă înţelegerea reală, în complexitatea lui, a statutului estetic sub zodia căruia se zămisleşte suita poemelor din această culegere.

înainte de orice, trebuie arătat că mutaţia ce se produce are drept cauză principală fenomenul de radicalizare a viziunii scriitorului cu privire la sensurile propriei existenţe, a propriului destin, în accepţia cea mai adîncă şi mai cuprinzătoare a noţiunilor. *La porţile nopţii* este, într-un fel, o carte în cazul căreia actul de creaţie, mai mult decît oricînd pe parcursul întregii activităţi literare a autorului, pare literalmente decis să refuze orgoliul de a fi evaluat, în privinţa rezultatului final, ca faptă artistică sieşi suficientă ; aspiraţia respectivului act de creaţie este de a se constitui, direct parcă, în document moral revelator, capabil a face cunoscut marele şi insurmontabilul impas existenţial căruia îi este victimă, în cei din urmă ani ai vieţii sale, *omul şi scriitorul* Ionel Teodoreanu. într-adevăr, conştiinţa tragicei ajungeri „la porţile nopţii", cum limpede se vede, concret de halucinant motivată atît din unghiul biografiei fenomenale, cît şi clin acela al biografiei spirituale, este răspicat afirmată în chiar poemul titular al întregului ciclu : „Am ajuns ? Mi-s tălpile sînge / De-atîta pustie de cale / Stau frînt, aşteptând pe prag de prăpastie în umeda vale. / Nici pisc. Nici stea. Nici vultur. E tare- / Ntuneric. Nimic nu răsare : nici licăr, nici zare. / Ce vuie-n adîncuri ? Tăcerea ? Prăpădul ? Ori zvon de urale ?/ O, Tată-al speranţei, te-ntreb, Tu răspunde-mi : / Sînt Porţile Nopţii ? Sau Porţile Tale ?" *(La porţile nopţii).*

Limitîndu-ne fie şi numai la textul poemului de mai înainte, se impune a face, dintr-odată, o constatare esenţială : în pofida situaţiei umane limită, căreia simte imperioasa nevoie de a-i da glas, totuşi, ca mijloc de exprimare propriu-zisă, Ionel Teodoreanu nu poate şi, după toate indiciile, nici nu doreşte să evadeze din „literatură". Vrem, adică, să spunem că nici acum, cine!, într-un fel, s-ar putea zice că îşi întocmeşte testamentul, autoru! *Jucăriilor pentru Lily* nu este capabil a se mărturisi pur şi simplu, în sensul de a comunica tot ce i se întîmplă, ce simte şi gîndeşte la modul direct-concret, în afara oricărei disimulări figurativ-metaforice. „Blestemul" talentului poetic despre

care Ionel Teodoreanu însuşi vorbeşte în „scrisoarea" către G. Ibrăileanu este şi acum cel puţin tot atît de puternic. Aceasta explică nu atît opţiunea, cît mai ales obligaţia scriitorului, izvorîtă din propria-i lire, de a recurge la o anume — şi nicidecum la alta ! — formă de exprimare. Contrar aşteptărilor, „ieşirea din metaforă" este exclusă şi de data aceasta ; nu postura de grefier ce consemnează cu încordată luciditate detaliul evenimenţial şi psihic este aceea care îl solicită pe autor, ci procesul de sublimare suprareal-halueinantă, adică poetică, a unei asemenea aventuri supreme. Punînd în atare termeni problema, şi, pe de altă parte, avînd în vedere numeroasele recidive ale inautenticului înregistrate de elementul poetic pe ansamblul operei lui Ionel Teodoreanu, e cît se poate de firesc a ne întreba dacă amintitul proces de sublimare este real şi ce anume îi chezăşuieşte prezenţa. In punctul lui de plecare, răspunsul vizează încercarea de a identifica statutul aparte propriu gîndirii poetice teodoreniene din poemele cuprinse în volumul *La porţile nopţii.* Mai exact, se cere a identifica natura relaţiei dintre impulsul uman al acestei gîndiri şi exprimarea ei prin metaforă, prin imagini. Slujindu-se de o revelatoare definiţie a lui Tudor Vianu[1] cu privire la mecanismul metaforei, în prefaţa volumului *La porţile nopţii,*[2] Al. Philippide observă cu deosebită pătrundere că, în împrejurarea de faţă, „această putere de exprimare prin imagini se confundă la Ionel Teodoreanu cu gîndirea sa poetică". Intrucît substanţa afectivă şi ideatică a poemului beneficiază de o „argumentare metaforică" ce „se desfăşoară cu precizia argumentării abstracte" — mai arată interpretul —, impresia ultimă este că „cititorul se află mereu în faţa unui fenomen natural de gîndire metaforică". în fine, cum este şi de aşteptat, delimitarea de statutul gîndirii poetice, prezentă în opera de romancier a scriitorului, se impune ca o operaţie de la sine înţeleasă :

„Gîndirea poetică a lui Ionel Teodoreanu şi bogăţia de evenimente interioare se arată, in aceste poeme de *La porţile nopţii,* cu toată plenitudinea, fără constrîngerea pe care le-o impunea, în romanele sale, dezvoltarea acţiunii, motivarea obiectivă a personajelor, în sfîrşit, toate aceste nevoi ale naraţiunii pe care scriitorul era obligat să le respecte. în aceste poeme el nu mai ţine

[1] *Problemele 'metaforei şi alte studii de stilistică.* Editura pentru literatură şi artă, 1957, p. 45—46.
[2] Editura Minerva, Bucureşti 1970.

seama decît de adevărul întîmplările interioare, de mişcările sufletului, de mersul gîndirii sale poetice, care îi este, aici, singura poruncă de care ascultă".

Aceasta fiind în esenţă situaţia, se poate totuşi trage încheierea că poetul Ionel Teodoreanu nu datorează nimic romancierului Ionel Teodoreanu ? Este de observat, mai întîi, că în general orice tip de poezie care tinde la explicitarea fondului liric, la punerea în ecuaţie metaforică a acestuia, nu se poate dispensa fie şi de o minimă *figuraţie epică.* Or, din acest punct de vedere, poemele din *La porţile nopţii* îşi argumentează „întîmplările in • terioare" (aşadar, *întîmplări* şi, să spunem astfel, nu *stări!),* „mişcările sufletului", într-un cuvînt, demersul gîndirii poetice, prin apel cvasiconstant la serviciile metaforei, convertită în infrastructură narativ-simbolică. Cum o dovedesc şi variantele manuscrisului, adevărate exerciţii de compoziţie baladesc-epică, în majoritatea lor, poemele tind la edificarea unor universuri imaginare pregnante, mizîndu-se tocmai pe coerenţa şi densitatea lor... romanescă. Comparativ cu structura poemelor în proză din *Jucării pentru Lily* — scrierile de debut ale autorului —, acum este de reţinut marele profit pe care Ionel Teodoreanu îl trage de pe urma experienţei sale de narator tocmai în direcţia subordonării impulsului pentru înregistrarea spontană — e adevărat, congruentă — a metaforelor scînteietoare unui „traseu" epic-simbolic amplu şi cît mai coerent, sieşi suficient. Incapabil — chiar şi în atare împrejurări-limită în ordine existenţial-biografică — de a se mărturisi, adică de a spune ceea ce are de spus în forme nude, nedisimulate prin metaforă, scriitorul îşi „înscenează" gîndurile, stările de spirit, într-un cuvînt, obsesiile organic localizate in sufletul şi conştiinţa sa, prin apel constant la serviciile unei asemenea tehnici a figurărilor obiectivate. Maniera impresionisto-pointilistă din *Jucării...* face loc acestei tehnici, neîndoielnic, cu mult mai pretenţioasă şi, fireşte, investită cu funcţii de natură majoră în planul cunoaşterii poetice. Mai ales experienţa marcată de romanele cu tentă imaginar-fantastică *(Turnul Milenei* sau *Golia,* de pildă) este aceea care îşi vădeşte efectele, dată fiind, acum, obsedanta înclinaţie a eului poetic de a se cufunda într-o suprarealitate de tip halucinant. Deosebirea (esenţială !) rezidă în natura schimbată a resortului ce pune în mişcare mecanismul imagi,nativ, implicit, în diferenţa netă a mesajului.

în scrieri precum cele amintite, dominant este impulsul invenţiei romaneşti deliberat solicitat ca factor de construcţie na-

rativă propriu-zisă, ca laborator de creație conștient constituit, avînd deci menirea să „dezsubiectivizeze" materia poetică atît din unghiul expresiei, cît și din acela al eventualei dependențe intim-umane față de eul autorului. Prin contrast, „epica" poemelor din *La porțile nopții* nu își mai are cauza dinamizantă „în afară". Tehnica de aici nu mai constituie doar o simplă chestiune de invenție lucid dirijată ; ceea ce atrage de îndată luarea-aminte este organicitatea subiectiv-onirică a stărilor de conștiință pe teritoriul cărora imaginarul își exercită prerogativele. „Multe poeme ale acestui volum — arată în același loc Al. Philippide — dau impresia adîncă și susținută de *vis treaz* (s.n.)". Și mai departe : „Dar nu este acesta oare unul din caracterele de bază ale marii poezii de explorare a acelui labirint al inimii, a acelui *Labyrinth der Brust,* de care, într-un lied al său, vorbește Goethe ? Visul treaz e unul din firele conducătoare ale acestor poeme". Ei bine, la rîndul ei, organicitatea „romanescă" a poemelor are drept sursă primordială laboriozitatea excepțională a acestei stări de *vis treaz* sub regimul căreia se zămislește aproape întreaga culegere.

Din unghi general moral și filozofic, raportate la gîndirea artistică a autorului, așa cum aceasta este relevată de opera teodoreniană de pînă acum, poemele din *La porțile nopții* dau expresie unui fenomen de sciziune sufletească pe cît de dramatic în structura lui intimă — cum vom vedea —, tot pe atît de „productiv" în direcția asociațiilor metaforice. Consecință a unei mentalități artistice de tip idealizant-himeric, metafora epică, în esență imaginarul, clin romanele teodoreniene, „forțează" convenția estetică tinzînd la structurarea unui univers de gîndire și acțiune închis și unilateralizant. Eul personajelor, implicit al autorului, acceptă cu încîntătoare ingenuitate să „uite" de propriile rădăcini înfipte în realitatea spirituală și materială a existenței palpabile. O asemenea contagioasă pierdere a simțului realității traduce obstinata înclinație de fetișizare a imaginarului, căruia, normal, i se conferă însușiri de *deus ex machina.* De aici decurge, fără îndoială, acea ciudată și contradictorie stare de spirit pricinuită de lectura a numeroase pagini din opera epică a lui Ionel Teodoreanu ; într-o direcție, ne lăsăm efectiv captivați de exultanta naiv-visătoare a textului, într-alta, nu ne putem reprima insatisfacția, resimțind accentuatul lui deficit de substanță în planul investigației psihologice. Or, „visul treaz", în cazul poemelor din *La porțile nopții,* are tocmai această funcție

de cantonare obstinată în real, fiind, cu alte cuvinte, un veritabil obstacol în calea tentației de a „mistifica" prin intermediul imaginarului exaltat adevărul existenței individual-umane, așa cum aceasta se materializează, direct, la treapta experiențelor de viață concret biografice. Imaginarul, acum, nu mai reprezintă o formă de eludare a complexității dialectice încorporată în legile insurmontabile ale vieții, ci, dimpotrivă, este solicitat realmente a explicita și generaliza prin intermediul simbolului poetic stări de spirit limită în ordinea dublei cunoașteri, cea de sine și cea a esenței vieții în genere. Fundamentală este, așadar, apriga și istovitoarea confruntare a sinelui și a șinei poetului.; ceea ce, să zicem astfel, spintecă, dedublînd-o, conștiința poetului, hărțuind-o, concomitent, cu întrebările „formulate" cînd de eul fenomenal, cînd de cel poetico-mitic. Constrîns pînă la sufocare de întî.mplările propriei vieți și apăsat cu disperare de întrebări!a etic-filozofice decisive pe care aceste întîmplări le iscă, autorul, mai mult decît oricînd în decursul existenței lui, se află singur cu el însuși. „Visul treaz" despre care vorbește Al. Philippide este rama neîndurătoarei oglinzi în ale cărei fatidice ape trebuie să se privească. Descrierea a ceea ce se arată în luminile turburi și halucinante ale acestei oglinzi echivalează cu însăși operația critică de identificare și interpretare a simbolurilor poetice revelatoare din cartea *La porțile nopții-*

Aflat la ora supremului bilanț, este lesne de înțeles că, în afara oricărei premeditări, scriitorul este stăpinit de obsesia nevindecabilă de a-și întocmi propriul testament. Ca atare, cititorul e-te chemat să ia cunoștință de datele acestui „document". Este în firea lucrurilor ca tema dominantă a ciclului să aibă în atenție fapta literară, adică visul împlinirii prin artă a destinului individual teodorenian. Lucrul acesta nu trebuie să mire, întrucît, cum am subliniat în numeroase împrejurări, autorul *Medelenilor* face parte din rîndurile acelor scriitori pentru care „blestemul" creației se constituie efectiv în unic mod de existență. Iată însă că tocmai o asemenea certitudine, întreaga viață nutrită, la ora de față, ora adevărului, este pusă în discuție. Contradicția insurmontabilă rezidă în calitatea optimist-visătoare n mesajului inculcat operei literare de pînă acum și constatarea amară că acest mesaj își trădează propriul „emițător" care, dintr-odată, se simte ireversibil înstrăinat de tot ceea ce gîndise și, mai ales, visase în activitatea sa. „Enunțul" e limpede, dezarmant prin dichotomia lui tranșantă : „Numai flacără dreaptă

şi limpede-am fost în lampa cea mare, / Dar arderea mea luminoasă n-a dat funingini. / Şi iată că eu, cîntărețul viteaz pentru alții, / Sînt singur, amar şi pustiu" (*Tîmpla mea visătoare s-apleacă* mifinit). Mai direct spus (ne referim la acelaşi magnific poem), pe de-o parte, afirmarea orgolios-elegiacă a crezului estetic şi moral convertit în act creator : „Deşi bîntuit de arderi cumplite, / Eu nu am sporit cenuşile vremii. / Ascultîndu-mi urzelile scripcii cu jar de garoafă în strună, / Dinții fecioarelor au sclipit şi mai albi ; / Ochii tristeții din lume i-am înălțat cu speranță spre inimă, înviorîndu-i / Că mîna copiilor prinsă pe sfoara întâiului zmeu zbîrnîit în azur. / Bătrânii, ca vinul oprit în oloriidire cețoase, / Atunci cînd din purpura viei porneşte păgîna poruncă, / Şi-au întîlnit tinereța : prin clocotul mustului meu. /Iar fruntea de lut apăsat a omului greu truditor prin pădurea zilelor vieții, / Simțind înstrunarea din cer aprilin a cocoarelor,/ S-a înălțat cu uitare de sine, sunînd în azur ca şi ele prin creşterea mea". Pe de altă parte, este exprimată dureros lucida constatare că un asemenea mesaj poetic străbătut de lumină, de binefăcătoarea încredere în bine, lui, autorului, i se refuză fără drept de apel; partea lui, acum, la ceasul marelui bilanț, este singurătatea, înstrăinarea de chiar ceea ce a sperat şi a făcut spre binele altora : Tîmpla mea visătoare s-apleacă mîhnit cu luceafăr de seară pe lume. / Nu vreau să mai fiu. — Dă-mi pămîntul, cer darnic".

Definitoriu pentru întreaga culegere în ceea ce priveşte perspectiva etie-filozofică din care autorul îşi „redactează", cum ziceam, testamentul, ca om şi ca artist, poemul *Tîmpla mea visătoare s-apleacă mîhnit* merită a fi analizat pînă la capăt. Să vedem, aşadar, ce se spune în continuare, după ce este exprimată cu amară luciditate inevitabila disjuncție dintre spiritualitatea umană a faptei artistice şi însăşi starea de conştiință a exponentului acestei fapte, ajuns, acum, la limanul vieții. Cu totul surprinzător este să constatăm că nevindecabilul presentiment al extincției nu atrage după sine, cum ne-am aştepta, cufundarea în disperarea neantizantă. Teza morală de extracție romantică potrivit căreia moartea biologică a artistului este neputincioasă în fața aspirației spre veşnicie a operei sale vine să „optimizeze" tragismul stărilor de fapt, reale, înscrise pe axa biografiei fenomenale. „Visul treaz" al poetului, mai departe, acționează tocmai într-o asemenea direcție eliberatoare ; se face apel la credința în valențele sempiterne ale actului de creație.

Nu mai puțin caracteristică pentru înfățişarea structurii alegorice a mai tuturor pieselor ce alcătuiesc volumul *La porțile nopții* este şi modul fastuos-amplu în care se dezvoltă prin „epicizare" meiaforic-simbolistă „teza" în cauză. Ca şi în numeroase pagini din romanele scriitorului, libertatea inventiv-asociativă a imaginației se arată suverană : „Nu vreau să mai fiu. — Dă-mi pămîntul, cer darnic. / Creşte în mine un dor de a fi ce n-am fost, ce nu sînt, nici voi fi : / O coastă de mare suflată cu soare, bătută de aripi şi val, / înflorită din capăt în capăt, ca dinții în zîmbet, / De-o pură şi dtflee pădure de portocal. / Crească spre crengile mele-n florie, din zarea cu dungă albastră, / Larg legănate corăbii solemne, cu sprintene pînze bombate". In aceste stihuri, de fapt, nu facem cunoştință decît cu exordiu! discursului ; exortația urmează a beneficia de cutezătoare transpoziții, insinuîndu-se cu patetic orgoliu în fragmentul ce urmează, vădit contaminat de duhul epopeiei homerice : „Pămînt nu se vede ; de jur împrejur, numai marea adîncă şi gravă, / Cu roata de moară în spume-a delfinilor cînd şi iar cînd. / Matrozii zbîrciți ca miezul de nucă din poduri, / Cu brațe vînoase, pietroase, ca unse cu iod roşcovan, — / Neguros de bărboşi, duhnind a mahorcă de pipă, / Sînt singuri pe unda amară / în schitul lor plutitor, / Sub trîmbe de ape, sub arşiți, în pîcle în lună, sub stea, / Aspriți, taciturni, sihăstriți". Fireşte, invocația vizînd ancorarea corăbiilor „cu sprintene pînze bombate" la coasta de mare „bătută de aripi şi val", şi înflorită „de-o pură şi dulce pădure de portocal" etc. îşi află împlinirea în finalul episodului epopeic : „Dar deodată, aşa cum ostaşul homeric descoperă marea, / Cîrmaciul cu ochiul de proră tresare. / Priveşte la gongul albastru al zării bătut cu privirea ; / Nu vede. / Tot ape. / Aşteaptă. / Şi iată : surîde !" ş.a.m.d. Fidel planului compozițional din primul moment prefigurat (ceea ce răspunde în chip programatic dialecticii ideatice şi confesive a poemului), normal, poetul nu ezită a reveni la mărturisirea formulată în stihurile introductive, încredințat fiind că figurația simbolic-„romaneiscă" ce a urmat impune cu necesitate o asemenea încheiere, prin explicitarea celor mărturisite dintru început : „Tîmpla mea visătoare s-apleacă mîhnit cu luceafăr de seară pe lume. / Viteaz pentru alții, / Sînt singur, amar şi pustiu. / Dar într-o zi, întors în .pămînt, voi uita de viață şi moarte. / Fraților mei de atunci, dacă-n file / Veți regăsi prospețimea pădurii în floare, ca cei de pe mare, / Prin voi, dar fără de mine : cenuşă sub cruce, /

Voi fi iar pădurea-nflorită la marginea mării a dorului mare de moarte."

Izbitoarea linearitate compoziţională a poemului, la primul contact, poate deruta, îndemnând la suspiciuni, în sensul de a se acredita opinia că totul pare cam simplist, că, mai exact, autorul s-ar arăta mult prea încrezător în eficacitatea unui asemenea mod poetic ce operează de regulă cu antiteze extrem de limpezi nu numai ca semnificaţie ci şi ca alcătuire metaforică. Cine face însă efortul de a pătrunde efectiv în atmosfera spirituală a cărţii, realizînd adevărul esenţial că se află în prezenţa unui document de viaţă convertit în poezie prin „accident", adică datorită unui caz de imposibilă ieşire, chiar şi în împrejurări de viaţă limită, din strînsoarea „blestemului" de a gîndi şi comunica prin metaforă, aşadar, cine e capabil a sesiza un asemenea fenomen de totală „uzurpare" a umanului de către artă este îndreptăţit să judece în alt chip lucrurile. Se constată astfel că, prin ricoşeu, structura compoziţională a poemului este de o „linearitate" revelatoare. însuşirea ce se reţine nu stă în ineditul schemei compoziţionale şi cu atît mai puţin în ineditul argumentării prin metafora simbolică a acesteia. Din acest punct de vedere privite, poemele din *La porţile nopţii* nu se abat cu nimic de la canonul statornicit prin uzitarea îndelungată a Ieitmotivelor cu evident statut de arhetipuri poetice. Apropiindu-se de ele ca de o schemă ritualică niciodată perimată sau măcar „obosită", autorul nu aspiră la recrearea lor, ci pur şi simplu îşi trăieşte prin ele propria suferinţă umană, „bocindu-şi" propria existenţă. Ceea ce impresionează cu adevărat este tensiunea sufletească a acestui „bocet" izvorît din firescul impact al stărilor de spirit obsesionale cu „schemele" arhetipale, instinctiv „convocate" de simţirea poetică. Din acest punct de vedere, reţin atenţia în primul rînd poemele cu aspect de parafrază făţişă, pe al căror cuprine eul poetic capătă întrupări de anvergură. Câteva exemple : *întunecare* este un pastel funebru dominat de chipul sfântului ce „decorează" troiţa părăsită în cîmp şi înnegrită de trecerea timpului („Hîită-n lemnul ei bolnav, / Troiţa-şi scîrţîie jelania în vînt, / Ca osia de car încet care aduce un sicriu pentru mireasă, / Printre fîşîiri de porumbişti uscate. / Sfîntul, luminos odinioară ca obrazul dimineţii peste dealul vrăbiilor, / Se-nnegrise, / Dincolo de castaniul înnoptat al vechilor icoane") ; în *Moartea aurului,* acelaşi motiv al efemerităţii este racordat la ideea unei ipotetice clintiri din „imuabilitatea" sa

veşnică a însăşi dinamicii stelare („Ele ! stelele înaltului, surori cu soarele şi luna, se tîrau / Pe-acolo unde merg picioarele cu tălpi netrebnice. / Apoi cercau din nou, cu răstignire, aripa zborului") ; strigătul de moarte al tigrului, falnic altădată, acum, după o viaţă de fugă, hăituită, ajuns la capătul puterilor, se confundă cu acela al inimii poetului, la fel de obosită şi ea („Mă auzi ? / Noaptea e grea / Sînt inima ta ! / Alerg ! / Oh ! Alerg, / cu moartea în mine şi sînge / sub cer fără stea." — *Tigrul) ;* finalitatea ieşirii la lumină din „groapa lui Iov" *(Paria)* vădeşte o limpiditate candid-atroce („Şi de la spate, dar aproape, parcă de pe umăr, un glas palid / Ca al frunzelor de toamnă, mi-a şoptit : / «Rătăcitorule, ai mers prea mult. Ai ostenit. / Bine-ai venit !» / Oh, / în sfârşit, mărinimia unui glas şi pentru mine ! / Am spus : «Cine ? / Tu ! Cine eşti, multaşteptatule ?», gata să-ntind din nou o mînă. / «Nici nu ştii de cînd te-aştept. / Sînt moartea ta. / întinde-te. închide ochii. Pune-ţi mînile pe piept»"), pentru ca, la rîndul ei, operaţia de „rescriere" a monologului hamletian să închidă în sine acelaşi şi acelaşi obsesiv „dor de moarte" („Sună, trompet, de pe creasta înaltului turn crenelat / Al stafiei mele de abur şi geamăt de mare, / Trîmbiţă lung, / Pentru un principe care poartă pe frunte / Nu stea / — A căzut —, / Nu coroană / — Ţărînă-i —, / Ci numai şi numai paloarea toamnelor lumii. / Fii gata, gropare, cu tunet de lut în lopată, / Aştept pe ultimul prag, / Cu spada-n abis, / Daţi-mî pe umăr mantia nopţii" — *Hamlet).* Se observă numaidecât că în poemele din această categorie, dubletul „romanesc"-alegoric îşi asumă sarcina de a „impersonaliza" starea de spirit şi de conştiinţă intim originară, adică de a conferi acesteia statutul de temă poetică sieşi suficientă sub raportul fondului meditativ, ideatic. Procedînd astfel, autorul izbuteşte nu numai să evite alunecarea în lamentaţia egotistă ci, totodată, să-şi delimiteze în chip convingător eul metafizic de cel empiric. Cît priveşte discursul propriu-zis, este de subliniat că acesta îşi reprimă pe cît posibil elanurile retorizante care sînt absorbite de materia „epică".

Nu se poate însă afirma că procesul de „obiectivare" a stărilor de conştiinţă-limită ce declanşează „bocetul" din *La porţile nopţii* apelează exclusiv la „înscenări" de tipul celor relevate mai înainte. „Visul treaz" sub al cărui impuls „lucrează" imaginaţia poetică se dovedeşte la fel de productiv în împreju-

rările cînd autorul se angajează pe pista elaborațiilor „romanesco-baladești" sui-generis. Capacitatea inventivă a prozatorului Ionel Teodoreanu este frecvent valorificată și acum. S-ar putea chiar zice că asistăm la tulburătoarea confruntare a poetului cu prozatorul. Cel dintîi îl cheamă la „judecată" pe cel de-al doilea. Luciditatea dramatică a poetului își exercită prerogativele în direcția unei obsesive acțiuni de reconsiderare a unghiului din care, altădată, prozatorul percepuse sensurile celor dintîi vîrste ale propriei existențe, sublimată și transfigurată în opera epică. Nu este mai puțin adevărat însă că un asemenea „examen critic" nu se produce „la rece", prin completa detașare față de timpul trecut. Dimpotrivă, mitologia paradisiacă a acestuia se insinuează obsesiv in gîndurile și în simțirea poetului. Edenul „medelenist" invadează literalmente închipuirea, populînd-o cu imagini de o concretețe halucinantă : „O ! Dați-mi numai o zi, / Dar s-o văd, / S-o trăiesc, / S-o frămînt, / S-o vîslesc / Cu ochii în sus, fulgerați de albastru, / Și mîna de copil pe vîsla trufiei, / Sfoara înaltului zmeu încordat / In unde de briză, / Ca armăsarul sălbatec cabrat, / Cu zbîrnîitoarea murmurătoare, / Ducînd în înalt glasul, ca lancea amiezii de vară" *(Ziua copilăriei).* Epica faptelor rememorate se desfășoară de așa manieră încît impresia produsă este de „copiere" a universului medelenist : „Să mă-nec în ierburi și grîie de vară, / Făcînd zigzaguri și tumbe năuce, / Și dănțuiri deșucheat-paparud-hăbăuce, / Să mă simt, deși singur cu mine, / Bogat de atîta amar de mulțime, / Și poate s-alerg după fluturi / Care clipesc laolaltă" etc. *(idem).* Numai că reînvierea unor atare imagini, de data aceasta, nu mai echivalează cu actul efectivei trăiri perpetui a vîrstei revolute și, implicit, cu actul eludării timpului biografic prezent cu prețul uitării de sine. Este vorba doar de o fierbinte dorință exprimată la modul optativ, e dorință a cărei împlinire, fie și în planul visării, este imposibilă atît timp cît „vocea" clipei de față nu poate fi în nici un chip înăbușită. Prăpastia dintre realitatea acestei clipe și „epica" visării proliferante apare definitivă : „Ș-atunci, la capătul zilei de vară, / Cu inima-n mare galop / Flămînd, / Fierbinte, / Cu părul năuc / Și tîmplele ude / — N-avede, n-aude — / Și cu genunchii zgîriați / Și zmeul alături, ca scutul ostașului dac, / Să vin în goană acasă, / Spre blîndul ietac, / Și-ndată, la buna fereastră a lămpii de seară, / Să strig : / «Mamă, mi-e foame. Dă-mi un covrig.» / Dar pe cine să strig ? / O ! tristă vară albastră, / Mormintele nu au fereastră. / E vară, / E soare, / Mi-e frig" i *(idem).*

Cel mai adesea, dramatismul liric al poemelor din această categorie își are originea în tensiunea stării sufletești din unghiul căreia elanul cufundării prin visare în universul paradisiac al aducerilor aminte se izbește nemilos de vocea lucidă și avertizantă a vîrstei prezente. Din această pricină, orice tentativă de reînviere idealizantă a trecutului, în chip parodoxal, nu face decît să sporească senzația de singurătate și de înstrăinare față de sine. Ceea ce conferă noutate leitmotivului poetic chemat să dea contur universului infantil rememorat este tocmai extrema lui vulnerabilitate existențială. Autonomia de altădată a acestui univers, acum, constituie o simplă și întristătoare aparență. La cea dintîi atingere cu realitatea circumscrisă vîrstei de față totul se năruie. „Ulița copilăriei", de data aceasta, este teritoriul unui alt gen de „joc", chiar dacă, la prima vedere, decorul pare a fi același ; de pildă, al iernii feerice, cu vitrine desuet colorate, cu trecători tihniți în fericirea lor domestică și, îndeosebi, cu copii exuberanți, angajați în marele lor efort creator de a construi „veșnicul" om de zăpadă : „Orașul era același. / Exact. / Halucinant de intact. / Vitrinele toate, / Gălbui luminate / La fel desuete și decolorate. / Pe străzile goale / Aceleași ! / cu umbră în ele și șoaptă ferită, părechi provinciale. / Alene ningea, / Dar cădea cu vechimi noua nea, / Turbure sură, deasă, / Ninsoarea sporea îmbulzită, lînoasă / Din ea" *(Joc de iarnă).* Cum se observă, începem deja să asistăm la un alt „joc", e un „joc" al cărui mecanism se bizuie pe tehnica „fotografiilor mișcate", ceea ce, mai departe, face ca imaginile să se suprapună halucinant : „Iarna în alb mătăsos ca în raclă-o mireasă. / Copii / Clădeau un om de omăt cu vrăbii în pumni și în glasuri zurlii. / Lunar / Omul creștea bulbucat și cu ochi ca de zar. / De ce / îmi vine deodată atîta pustiu d& melancolie ? / Ai cui sînt ? Ai mei ? / Genunchii aceștia grei ? / Iată-mă alb ca o navă în ceață, / Ivit în oglindă, față în față. / Cine e omul acesta nins '! / M-am scuturat de omăt, / Dar nimic nu cădea fumuriu / De pe ființa nălucă, pe pragul pustiu / Eram eu — nu nins — / Singur, bătrîn, învins. // Neauzit de încet, / Moartea clădise din mine un om de omăt" *(idem).*

în mare măsură, tema dominantă a volumului *La porțile nopții,* am zice, este aceea a lui *„fugit irreparabile tempus".* Ne amintim însă că în cărțile sale de amintiri și memorii scriitorul abor-

[1] V. și voi. VI al prezentei ediții, Editura Minerva, București, 1977.

da această temă dintr-o perspectivă euforic elegiacă. Punctul de vedere existenţial cu intim patetism inculcat demersului rememorativ viza tocmai posibila şi completa „întoarcere în timp" a povestitorului, în sensul deplinei şi binefăcătoarei eliberări a propriului eu de tot ceea ce, într-un fel sau altul, constituie avatarul momentului biografic de faţă. Marea performanţă a autorului volumelor *In casa bunicilor, Întoarcerea în timp* şi Masa *umbrelor,* la acea dată, era aceea de a „corecta", adagiul vergilian dernonstrînd că, artisticeşte, autenticului „vis romantic" nu i se poate refuza privilegiul de a contribui la edificarea şi permanentizarea *unei alte realităţi,* sieşi suficientă, autonomizantă ; aceea rezultată din „întoarcere" în timpul trecut, timp capabil (graţie superbei lui ubicuităţi autobiografice) a se substitui întru-totul timpului prezent, căruia, s-ar putea spune, îi sînt anulate aproape toate resursele în planul afirmării prin sine a duratei psihologice.

Euforică, jubjlant-paradisiacă în creaţia narativă, cu deosebire in *Uliţa copilăriei* şi *La Medeleni,* şi elegiac-voiuptuoasă, sentimental-catharfică în cărţile de amintiri, aşadar, nostalgia pentru „vîrstele de aur" ale existenţei omului, această adevărată supratema a operei lui Ionel Teodoreanu, acum, în ultima sa scriere, se dovedeşte incapabilă a-şi mai păstra funcţia esenţială ce o consacrase. Necruţător asaltată de „vocea" timpului biografic prezent, tema *întoarcerii în timp,* acum, apare nu numai definitiv subminată în drepturile ei socotite inalienabile ; totodată, dat fiind noul ei statut, de rai pe vecie pierdut, ea este chemată să potenţeze, dacă vrem, să expliciteze dramatismul intim-uman sub semnul căruia este trăită clipa de faţă. Tocmai în acest apăsător coeficient de durere sufletească individual-biografică se află sursa puţin obişnuitei şi, în multe privinţe, straniei tensiuni morale ce străbate discursul poetic.

Evident, captivaţi într-un asemenea grad de autenticitatea morală a confesiei lirice, în genere, de ceea ce constituie fondul de mărturisire dureros elegiacă al cărţii, nu trebuie totuşi să pierdem din atenţie faptul că aceasta se recomandă spiritului critic ca un produs al travaliului artistic sieşi suficient. Cum am subliniat şi mai înainte, chiar şi în circumstanţe de viaţă limită precum cele în care au fost scrise aceste poeme, Ionel Teodoreanu nu doreşte — şi se pare că nici nu e capabil de aşa ceva — să nu *facă literatură.* Starea manuscriselor dovedeşte că, întotdeauna, poemele din *La porţile nopţii* încep a se zămisli din mo-

mentul în care durerea sufletească, în genere, suferinţa umană strict individuală se sublimează în stare de spirit poetică pe faţă animată de aspiraţia circumscrierii într-un anume tipar, într-o anume structură figurativă. Impresionantul număr de variante prin care trec toate piesele ce alcătuiesc volumul arată limpede că autorul „nu uită" nici un moment statutul estetic al genului cultivat acum. Normal, tenacitatea cu care se revine asupra textului are drept ţintă obţinerea celei mai potrivite „forme". Interpretarea noastră, în fond, n-a urmărit decît să arate cum se produce şi ce cote valorice atinge acest proces de *mpraimpresiune* poetică. Pe scurt spus, implicit, s-a degajat constatarea că „medelenismul" înţeles ca stil poetic specific, în *La porţile nopţii,* dobîndeşte o vigoare şi o expresivitate de netăgăduit, semn că autorul depăşeşte măcar o singură dată marele şi îndelungul impas pseudometaforic marcat de numeroasa serie a romanelor poetizant-liricizante, scrise în ultimii 10—15 ani ai vieţii sale. Toate acestea nu însemnează, însă, că poemele din volumul *La porţile nopţii* se eliberează complet de insuficienţele stilistice care, într-un fel sau altul, grevează întreaga operă literară a lui Ionel Teodoreanu, chiar dacă fenomenul cunoaşte grade de manifestare şi a-e efecte cu totul diferite de la o etapă la alta. Fără a mai deţine o poziţie dominantă, totuşi, avatarurile stilului „medelenist", ca o fatalitate, îşi vădesc şi acum prezenţa. Oricît de neplăcută, operaţia de „inventariere" a acestora nu poate fi evitată nici acum. Portretistica retoric-superfluă din *Noaptea omului* („Razele lui deşteaptă-n orbite văzul de aur / — Plutire argonaută —/ Chipul lui e în ochi înviere, / Pasul lui e în inimi cald ca un grîu plin de maci într-o vară, / Şi ferestrele rîd cînd îl văd, regăsindu-1 în ele, / Ca-ntr-un vitraliu homeric. / Casele mute vor să-i vorbească sonor, / Oamenii rîd cu obrajii de aur... / Oamenii/ Oamenii / Vechii oameni ai vieţii !"), obositoarea beţie metaforică din *Tumult* („Clădesc bujori, garoafe, crini, zambile ş-altei dulci orbiri / în coşurile plutitoare pe pămîntul cald, / Ale ţigăncilor de lut, tutun şi umbră, / Cu lumină-,n dinţi şi-n coada ochiului. / în soarele livezii, / Coc / Mărul văratec, para busuioacă, piersica, rencloda / Şi harbuzul, / Strugurul îl cresc şi îl aprind / în fusta viei, / Dînd boabelor rotundul luminos al sinului de fată"), aspectul banal şi îndeajuns de forţat al intrigii fabulistice din *Pacea pădurilor,* dezolanta convenţionalitate a meditaţiei din *Proces-verbal* („Tot ce-i titanic, aprig, tainic — e-n afară : / Furtună, Trăsnet, Dumnezeu, Infern. / Ne temem şi de vast şi de

etern / Şi de wagneriana lor fanfară") reprezintă recidive lesne de identificat şl acum. Dealtminteri, ni se pare cu totul semnificativ să observăm că, în esenţă, insuficienţele de natura celor semnalate mai înainte aparţin poemelor care, atent scrutate, dovedesc că leitmotivul obsesional al cărţii, în asemenea momente, nu beneficiază în chip real de iradiaţia cufundării dureroase a eului poetic într-un timp autobiografic palpabil. Căci, nu încape îndoială, prin tot ce are cu adevărat viabil, *La porţile nopţii* este expresia emoţionantă a unei asemenea aventuri spirituale şi sentimentale la modul autobiografic asumată.

Textul este reprodus după volumul : Ionel Teodoreanu, *La porţile nopţii,* Editura Minerva, 1970. Ediţie pregătită pentru tipar de Ştefana Velisair-Teodoreanu după manuscrisele scriitorului.

ADDENDA

Ionel Teodoreanu aparţine acelei categorii de scriitori cărora le face o deosebită plăcere faptul de a se înfăţişa publicului direct, cu toată insistenţa şi din unghiuri cît mai diverse. Cei care l-au cunoscut, fie de-aproape, fie ocazional, afirmă despre autorul romanului *La Medeleni* că apariţiile lui publice (la şezătoriîe literare, în decursul pledoariilor avocăţeşti, dar şi în discuţiile amicale purtate în cercuri mai restrînse) aveau întotdeauna caracterul unor captivante spectacole, graţie scînteietoarei verve a „discursului" şi sincerităţii impregnate de patetism a confesiunii. Nu încape îndoială că acest mod de a ieşi în lume are drept explicaţie natura fundamental expansivă, retorică, a temperamentului cu care este dăruit scriitorul. Faptul este pe deplin confirmat atît de structura operei sale (ne gîndim, fireişte, la tonalitatea liric-spectaculară a acesteia), cît şi de personalitatea atît de distinctă, excepţională chiar, a avocatului Ionel Teodoreanu.

într-o atare situaţie, e de la sine înţeles că portretul moral şi intelectual al scriitorului, spre a fi cît mai complet, nu poate fi redus doar la deducţiile propuse de opera literară propriu-zisă (în speţă, proza de ficţiune) şi la interpretarea documentelor extrase din arhivele civile. Tot atît de utilă este cunoaşterea aspectelor ce dau conţinut existenţei sale publice. Or, precum în cazul autobiografiei circumscrise copilăriei, adolescenţei şi primei tinereţi a căror imagine se reflectă atît de pregnant în memorialistica sa

(volumele *în casa bunicilor, Masa umbrelor* şi *întoarcerea în timp),* moştenirea lăsată de scriitor este şi de data aceasta bogată în date şi sugestii. Această secţiune a volumului de faţă îşi propune tocmai un asemenea scop : să aducă la cunoştinţa cititorilor o seamă dintre piesele ce alcătuiesc „dosarul" biografiei sociale a lui Ionel Teodoreanu. Vorbind de existenţa publică, de biografia socială a scriitorului, este însă necesar să precizăm numaidecît că, într-un fel sau altul, această dimensiune a destinului său se integrează pe deplin în spiritualitatea „biografiei" propriei opere literare. Cu alte cuvinte, e de remarcat că, în general, diversele forme de activitate socială, la acest scriitor, se metamorfozează în ipostaze ale unui mod de existenţă prin definiţie artistic. Percepţia estetică şi apoi trăirea ca atare a socialului apar dominante, aşa încît tradiţionala dihotomie om-scriitor, în ce-1 priveşte pe Ionel Teodoreanu, îşi pierde aproape orice bază de susţinere. De exemplu, spre deosebire de majoritatea membrilor cercului „Vieţii româneşti" — nu puţini dintre ei oameni înzestraţi cu spirit practic, angajaţi cu toată patima în viitoarea vieţii politice —, creatorul trilogiei epice *La Medeleni* pare să fi fost complet străin de asemenea tentaţii. Din cîte cunoaştem, nu 1-a ispitit niciodată ideea activităţii politice aşa-zicînd profesionalizată şi, drept urmare, nu 1-a urmărit nici gîndul ocupării unor funcţii de stat cît de cît importante ; după cum nici cel puţin în sfera vieţii literare nu s-a angajat la vreo iniţiativă practică de reţinut, cum ar fi, să zicem, înfiinţarea unor publicaţii sau cel puţin participarea la conducerea altora.

*

în ciuda structurii romantic-imaginative a unei bune părţi din opera sa de romancier şi a însăşi existenţei sale, într-un fel detaşată de concreteţea social-politică şi istorică a timpului în ambianţa căruia această existenţă se desfăşoară, Ionel Teodoreanu se impune totuşi atenţiei şi ca un pasionat publicist. Masive părţi din volumele *întoarcerea în timp* şi Masa *umbrelor* aparţin exclusiv genului respectiv. La rîndul ei, inverstigaţia întreprinsă în paginile unor reviste şi ziare din perioada interbelică face să ne întîlnim, adesea, cu Ionel Teodoreanu în ipostaza de publicist. Cum e de aşteptat, însuşirile literare ale textului sînt prevalente şi de data aceasta ; căci despre orice subiect concret-ziaristic ar fi vorba, propensiunea spre „creaţie" se dovedeşte mai puternică

decît orice. Unghiul de percepție estetică a faptelor e suveran și de data aceasta. Alături de Camil Petrescu sau de Mihail Sebastian, Ionel Teodoreanu este unul dintre importanții cronicari sportivi recrutați din rîndul scriitorilor ; autorul *Medelenilor* e un strălucit precursor al pasionaților sportului de azi aparținând mînuitorilor condeiului. însemnele integrării speciei gazetărești la care ne referim în sfera creației literare autentice vizează, în principal, două aspecte : unghiul de percepție și mijloacele de expresie. Pentru Ionel Teodoreanu — punct de vedere aprig controversat și la ora actuală —, sportul este o formă de manifestare eminamente artistică a ființei umane. In aceasta rezidă modernitatea concepției sale de publicist sportiv. „Admir cu același creier și cu aceleași bătăi de inimă — declară scriitorul în articolul dedicat cunoscutului boxeur Moți Spakov — un vers înalt, vecin cu tremurul luceferilor, o pictură adîncă pînă la taină, o coloană antică în care marmura are elanul neted al unei nudități de zeu adolescent, cît și pe un Spakov : fiindcă între toate acestea găsesc plenitudinea unui acord predestinat între conținut și expresia care îl destăinuiește."

Cum se vede, chiar și cel mai dur dintre sporturi, boxul, face pe scriitor să formuleze atare postulate circumscrise sferei frumosului artistic (să mai amintim că aceiași articol se încheie cu afirmația potrivit căreia, la sfîrșitul luptei sale, învingător, marele boxeur pare a „descinde din splendoarea barbarei *Iliade")*. Aceasta fiind situația, ideea de a asimila domeniului artei discipline sportive care chiar de la prima impresie reclama un asemenea unghi de percepție se justifică de la sine. De data aceasta, orice reticență dispare și exultanta lirică a scriitorului-publicist atinge punctul maxim. A situa pe același plan valoric arta celebrei patinatoare norvegiene Sonia Henje cu aceea a trupei de balet a lui Nijinsky constituie un act perfect îndreptățit, el înscriindu-se în ordinea firească a lucrurilor :

„Dacă scena operei din Paris pe care a dansat Nijinsky în fruntea baletului rusesc — postulează autorul — ar deveni sloi polar, luminat de aceeași rampă și privită de aceiași spectatori, și dacă Sonia Henje ar apărea singură pe nuditatea pură a gheții, spectacolul acestei seri ar dezlănțui aceleași aclamații și aplauze ca și o nijinskiadă". „Vreau să spun prin aceasta — citim în încheiere — că Sonia Henje a depășit hotarul supremelor performanțe sportive, intrînd adînc în artă, pînă acolo unde patina ei

întâlnește, tot aripă, călcîiul de zbor al lui Nijinsky, veacul marmorei eline și pe-al Renașterii italiene."

La rîndul ei, echitația, arta acesteia, incită la comparații nu mai puțin îndrăznețe : „Mîna maiorului Chirculescu pe dîrlogii calului este egală mînii lui Enescu pe arcușul viorii ; stau amîndouă pe același hotar de la care gîtui comat al calului e frate cu gîtui muzical al violinii".

„Literatura sportivă" a acestui scriitor este revelatoare, așadar, pentru una dintre dimensiunile tipice sufletului de artist cu care era înzestrat însuși omul Ionel Teodoreanu.

*

A-i cere unui scriitor al exultărilor liric-sentimentale .și al imagismului luxuriant, precum Ionel Teodoreanu, să se dezbare de toate aceste daruri, ce se manifestau uneori supraabundent, atunci cînd trece la redactarea unor comentarii critice e, desigur, o imposibilitate. In ce-1 privește pe autorul *Medelenilor,* în această ipostază, absența spiritului critic e totală ; de menționat fiind, în același timp, faptul că, spre deosebire de alți confrați, pe el îl ocolesc cu desăvîrșire și stările de idiosincrasie față de opera altora, stări ce s-ar putea materializa, eventual, în răbufniri pamfletare. Act autentic de creație, critica lui Ionel Teodoreanu stă exclusiv sub semnul impresionabilității ingenue și al generozității amicale. Din această pricină, în ciuda eludării, cu superbă candoare, a judecății de valoare, recenziile, cronicile și prefețele redactate de el rețin atenția prin valoarea lor de document psihologic și, firește, prin originalitatea lor stilistică. Raportată la peisajul general al criticii beletriștilor, critica lui Ionel Teodoreanu se distinge cel puțin prin următoarele calități : refuzul convenționalismului trucat și al apologetismului interesat, circumscris spiritului de grup, într-o direcție, și evitarea lamentabilului veleitarism vizînd competența profesională, într-alta. Recenziile, cronicile și prefețele scrise de autorul *Mesei umbrelor* constituie o suită de compoziții epico-portretistice miniaturale, avîndu-i drept protagoniști, în egală măsură, pe semnatarul lor și pe autorii despre aie căror cărți este vorba. Așa se face că nevoia unui cadru narativ și descriptiv cît mai captivant se impune cu necesitate. Numai astfel e posibilă dezvăluirea stărilor de spirit ce prezidează lectura, iar exprimarea afecțiunii confraternev în consecință, beneficiază de condiții ideale spre a nu mai putea fi suspectată de

convenţionalism. La primul contact, eşti înclinat să crezi, cu oarecare surprindere, că scriitorul te va introduce, pur şi simplu, în universul cvasifictiv al rememorărilor.

„întîmplarea m-a făcut să petrec o noapte de toamnă la ţară, în salonul unui conac pustiu. Aflasem, din spusele profesional instructive ale unui june judecător, frînturi din viaţa stăpînilor conacului şi drama care-1 devastase cu doi ani în urmă." Acestea sînt frazele cu care debutează frumoasa cronică despre volumul *Zilele vieţii* al lui Demostene Botez. Sau iată cum începe un pasaj din introducerea la culegerea de tălmăciri a lui George Lesnea din poezia lui Serghei Esenin : „Mi-am petrecut vara trecută la Cheile Bicazului, înconjurat de ai mei, în cordiala atmosferă a pensiunii Wagner. într-o bună zi, la ora prînzului, pe cînd toţi oamenii pensiunii erau aşezaţi la mesele noastre în sufrageria comună, a apărut, subit, Lesnea. Sfrijit, neras, c-un sac în spate, tăbăcit de vînturi, ars de soare, cu toate glodurile Carpatului pe bocanci, cu ochi strălucitori, cu rîsul şi dinţii de lup flămînd. Venise singur de la Durau" etc. Altădată, vocaţia scriitorului pentru poemul în proză se face vădită din primul moment, cum se întîmplă în cazul cuvîntului-înainte la volumul lui Virgil Gheorghiu *Din muzica* şi *viaţa compozitorilor :* „Cîteodată vine pe fereastră, la, de aur, lumina lămpii, un mare flutur de noapte, în faldul lui de smalţuri, catifele şi luciri astrale, greu de taină în abia ponderea pîlpîirii, mai mult privire a ochiului decît fiinţă întru lutul celorlalte" ş.a.m.d. Iată şi un exemplu semnificativ pentru încîntătoarele abateri de la rigorile profesionismului critic, rezidind în tonul colocvial în care este recomandat cititorului un roman de debut *(Tinereţe ciudată* al lui Dinu Pillat) :

„Dar ce-o fi literatura ?

Domnia-ta, cetitorule, care ai buchisit atîtea cărţi de şi despre, vei fi ştiind, desigur, cît trebuie ca să ridici din umeri la auzul întrebării de prisos. Căci iată că unul ca mine, oleacă de condeier, parcă nu se dumireşte îndestul."

Cum se poate lesne constata, „creaţia" critică a lui Ionel Teodoreanu, în cele mai inspirate momente ale ei, farmecă prin tonul tandru, prin verva invenţiei verbale care, nu o dată, ne abate pe făgaşul exerciţiului portretistic animat de o jovialitate contagioasă. Căci iată, de pildă, cum sînt trase primele linii la portretul consacrat cronicarului sportiv Costin Păun, autorul interesantei cărţi *101 portrete din boxul românesc :*

„Şi pen'ce mă rog ? Păi domnia-sa 102 e născătorul domniilor lor 101 feţi-logofeţi ai boxului.

Să căutăm deci să vedem împreună, la lumina slovei, înfăţişarea dinspre om a pomenitului număr.

102 a evadat de pe ecranul umbrelor, dintr-un desen însufleţit al lui Walt Disney" ş.a.m.d.

De pe urma faptului că esenţială în critica lui Ionel Teodoreanu este propensiunea spre creaţia literară, nu e totuşi nimerit să se tragă încheierea că intuiţia critică ar absenta cu desăvîrşire şi că, pe acest plan, cititorul nu s-ar alege cu mare lucru, în maniera sa specifică, avîntat-afectuoasă, prozatorul-critic formulează frecvent caracterizări demne de toată atenţia. Atragem, astfel, luarea-aminte asupra pătrunzătoarelor disociaţii dintre citadinismul poeziei lui Demostene Botez şi acela al poeziei lui Ion Minulescu, asupra procesului de „autohtonizare" revelatoare a poeziei lui Esenin în tălmăcirea lui George Lesnea, asupra condiţiei creaţiei epice în faza debutului (prefaţa la romanul Iui Dinu Pillat) şi altele.

Circumscris scurtei perioade în care Ionel Teodoreanu a deţinut funcţia de director al Teatrului Naţional din Iaşi — singurul privilegiu de care scriitorul a avut parte în decursul întregii sale existenţe ! —, textul conferinţei omagiale *„Omul cu mîrţoaga" : Vasile Boldescu* dezvăluie aceeaşi înclinaţie de a situa relaţiile social-umane într-o perspectivă „literaturizantă". Urmarea e că, dintr-o dată, discursul se converteşte în portretistică şi în eseu. Persoana celui omagiat, într-o măsură mai mare sau mai mică, slujeşte drept pretext pentru confesiile şi consideraţiile de ordin sociologic şi artistic ale oratorului. în chip explicit, conferinţa *„Omul cu mîrţoaga" : Vasile Boldescu* face loc uneia din temele obsesive ale prozei şi memoralisticii lui Ionel Teodoreanu : paradoxul ieşenism-antiieşenism, formă particulară de abordare, în cazul scriitorului nostru, a ideii de provincialism, aflată în perpetuă confruntare cu spiritul metropolei, adică al Bucureştiului. Dincolo de caracterul adesea hazardat al disociaţiilor, artistic, textul conferinţei se impune prin verva încîntător pamfletică de care este străbătut.

Nu e, desigur, cazul să ne mirăm că un text omagial precum *„Omul cu mîrţoaga" : Vasile Boldescu* face loc în substanţa lui unor frecvente devieri în portretistica literară, de vreme ce, aşa cum o dovedesc arhivele Teatrului Naţional din Iaşi, înseşi

procesele-verbale întocmite de director în timpul întrunirii consiliului de conducere surprind literalmente prin însuşirile lor artistice.

*

E adevărat că, precum la majoritatea beletriştilor, nici la Ionel Teodoreanu nu poate fi vorba de existenţa unui spirit critic complet detaşat de structura fundamental creatoare, în sens artistic, a personalităţii sale. In schimb, atît cît există — şi ei există realmente ! —, atributul respectiv se constituie în principalul resort ce pune în mişcare însăşi conştiinţa estetică a scriitorului, în acest punct, chestiunea merită un examen mai atent, dacă ne gîndim că, la prima vedere, autorul trilogiei *La Medeleni* pare a se situa la polul opus tipului de scriitor care acţionează în virtutea unui crez teoretic explicit, chemat să contribuie direct la definirea condiţiei estetice a operei sale ; dintre contemporanii lui Ionel Teodoreanu, cazul unui Camil Petrescu, Felix Aderca sau Anton Holban, de exemplu. Fireşte, în comparaţie cu autori precum cei citaţi, scriitorul nostru nu dovedeşte prin nimic vocaţia necesară elaborării unei „estetici" proprii coerente, beneficiară a unui sistetm de referinţă teoretică riguros alcătuit. Ceea ce nu exclude însă existenţa certă a unei conştiinţe artistice proprii, cu putinţă să fie dedusă din ansamblul operei sale. Cel puţin în legătură cu „condiţia romanului", moştenirea lăsată de Ionel Teodoreanu se dovedeşte deosebit de generoasă.

în speţă, publicistica şi memorialistica sînt acelea care, cum * şi normal, divulgă în cel mai înalt grad trăsăturile conştiinţei -artistice a scriitorului. Nu vom eluda adevărul că, strict teoretic, conştiinţa artistică a autorului conferinţei *Cum am scris „Medelenii"* poartă în chip vădit însemnele unui amatorism superior. Acest atribut se materializează, într-o direcţie, în impulsul pentru confesiunea spontană, impregnată de metaforismul retoric ; •cu alte cuvinte, amintitul (încă de la început) apetit pentru spectacol, pentru reprezentaţia orală de fascinant efect public. în altă •direcţie, acest cadru de improvizaţie discursiv-confesivă, spectaculară, face loc unui spontan şi surprinzător amestec de elemente anecdotice cu altele vădind un pragmatism teoretic mustind de spirit paradoxal. Ca atare, formule mai potrivite decît discursul şi interviul pentru valorificarea unor atare elemente constituente

nici că s-ar putea găsi. Or, dacă asupra marelui talent oratoric al lui Ionel Teodoreanu am avut deja prilejul să ne edificăm, să arătăm că, şi în ipostaza de interlocutor al unor reporteri, scriitorul dovedeşte inegalabile virtuţi. Cele cîteva mostre de interviuri înserate în prezentul volum, spicuite dintr-o serie mult mai întinsă, stau mărturie induhitabilă sub acest raport.

Revenind la tema critică ce ne călăuzeşte acum, să încercăm, în continuare, a depista măcar o parte din „ideile literare" dezbătute de scriitor în conferinţa *Cum am scris „Medelenii",* în articolele şi interviurile selectate în acest volum, şi în nuvela-eseu *Literatură,* în fond, e vorba de cîteva dintre marile „locuri comune" ce apasă conştiinţa artistică a oricărui prozator modern de superioară vocaţie. De aceea, interesul critic real e legat de modul particular în care asemenea probleme-cheie sînt enunţate, interpretate şi, eventual, aplicate de un autor sau altul. în această latură, opiniile critic-teoretice ale lui Ionel Teodoreanu iau, nu o dată, aspectul unor dezbateri de-a dreptul captivante.

Una din „ideile literare" care a obsedat şi obsedează în continuare conştiinţa estetică a prozatorilor în general — dincolo de temperamentul artistic, de curentul literar, de universul tematic etc. — este aceea a raportului dintre realitatea social-umană a vieţii şi ficţiunea epică. Autorul romanului *La Medeleni* abordează chestiunea pornind de la nevoia de a se disculpa în faţa afirmaţiei <cvasiunanim acreditată de critică şi cititori) cu privire la presupusul conţinut autobiografic al scrierilor sale, în special al celor din tinereţe. Aşa se face că unul din leitmotivele confesiunilor din interviurile sale şi din conferinţa *Cum am scris „Medelenii"* gravitează în jurul acestei teme. Argumentele strict documentare pe care scriitorul le extrage din propria-i biografie sînt într-adevăr concludente, ele dezminţind net ideea plagiatului sui-generis de care ar păcătui, chipurile, romanul *La Medeleni*[1]. Avînd caracterul unui instructiv „jurnal de creaţie", textele pe care le publicăm acum stîrnesc încă mult interes şi prin postulatele teoretice pe care le conţin. Dintre acestea, îl remarcăm în special pe acela cu privire la „minciuna estetică" (în raport cu alte trei tipuri de „minciună" : „practică", „apologetică" şi „bovarică", mod -de a exprima în termeni teodorieni ideea de invenţie epic-conflic-

[1] Asupra chestiunii am insistat pe larg atît în studiul nostru monografic *Ionel Teodoreanu,* Editura Minerva, 1970, cît şi în jiotete şi comentariile la ediţia de *Opere alese* a scriitorului, voi. 2—III, Editura pentru literatură, 1963.

tuală, analitică şi caracterologică în plan romanesc : „Stăpîn de oameni, ai mei, nu ai vieţii, pe care-i dau vieţii, fără să-i fi primit de la ea. Ce mîndrie să poţi da bacşiş viaţă acestei regine : vieţii". Ceea ce nu vrea să însemneze nici pe departe că în Ionel Teodoreanu poate fi identificat un romancier al invenţiei pure. „Dar — precizează totodată scriitorul — nu creăm din neant. Sîntem, chiar creatorii celor mai pure ficţiuni, tributarii vieţii reale. Materialul prim e cel pe care ni-1 dă viaţa din juru-ne." însă, şi acum, cu o precizare absolut indispensabilă : „Dar acest material suferă o transformare — mai zice scriitorul — o transfigurare atît de substanţială, încît el devine altul, proprietatea suverană a creatorului". Desigur, cititorul va înţelege pe deplin modul în care scriitorul pune în discuţie problema în cauză, urmărindu-i pasionanta confesiune şi demonstraţie din conferinţa *Cum am scris „Medelenii".* Astfel, atragem atenţia, în special, asupra celor spuse în legătură cu geneza şi cu procesul de elaborare a personajelor principale din romanul *La Medeleni.*

Şi, fiindcă a venit vorba de acest element central al romanului — personajul —, să trecem la altă importantă „idee literară" asupra căreia atît în conferinţa *Cum am scris „Medelenii",* cît şi în cele patru interviuri inserate în volumul de faţă, scriitorul insistă în chip deosebit. Avem în vedere chestiunea raportului dintre personaj şi contextul epico-analitic menit a-i reliefa şi defini tipologia şi problematica. Chestiunea este enunţată şi dezbătută de Ionel Teodoreanu din însăşi perspectiva genezei romanului. De-a lungul anilor, prozatorul a revenit în dese rînduri asupra acestui punct de vedere, transformîndu-1 într-un adevărat nucleu teoretic inculcat unei concepţii mai largi cu privire la condiţia romanului. în felul acesta, intervenţiile lui Ionel Teodoreanu pe această temă — cum se exprimă un reputat cercetător, Dinu Pillat[1] — se înscriu în seria „dilemelor de creaţie ale romanului în conştiinţa noastră estetică dintre cele două războaie mondiale". în notaţiile, cîteodată disparate, din conferinţa *Cum am scris „Medelenii",* observăm că aria discuţiei privind raportul dintre personaj şi acţiune în opera epică este lărgită prin aceea că se are în vedere o posibilă împărţire în două tipologii distincte a romancierilor ; pe de o parte, grupul romancierilor „aventurieri", pe de alta, acela al romancierilor „turişti", cu precizarea că pe cei dintîi i-ar

[1] *Mozaic istorico-literar,* ediţia a doua, revăzută şi adăugită, Editura Eminescu, 1971, p. 82—132.

caracteriza „nostalgia necunoscutului", iar pe ceilalţi imboldul „de a verifica prin experienţă itinerarii prestabilite". După un an de la aşternerea pe hîrtie a notelor conferinţei *Cum am scris „Medelenii",* Ionel Teodoreanu revine asupra „teoriei" sale, în articolul *Vaier* şi *Trabuc.* Prin invocarea a doi colegi de şcoală, Vaier şi Trabuc, autorul urmăreşte să arate că viaţa însăşi pune în circulaţie cete două tipuri umane — aventurierul şi turistul. Apoi se trece la exemplificări directe şi la formularea în termeni expliciţi a „teoriei". Iată, mai întîi, numele de scriitori care, în concepţia lui Ionel Teodoreanu, ar ilustra cele două categorii : pentru „aventurieri" sînt citaţi, în ordinea Thomas Maren, Panait Istrati, Knut Harnsun, Tolstoi, Stere şi Sadoveanu, iar printre „turişti" Paul Bourget, Marcel Prevost, E. Lovinescu. în fine, ar exista şi categoria acelor care se îndreaptă spre o poziţie de mijloc, drept exemplu fiind dată Hortensia Papadat-Bengescu, cu scrierile elaborate în „anii din urmă", adică înainte de 1938, anul apariţiei eseului lui Ionel Teodoreanu.

Interesant de remarcat este faptul că articolul Vaier *şi Trabuc* apare după o lună şi ceva de la apariţia unui alt articol semnat de Ionel Teodoreanu — *Noul Adam — Literatură constatativă şi rezolvativă* —, în care, într-un fel, „teoria" romancierului „aventurier" şi a romancierului „turist" se implică în ideea critică de aci. Pe un ton excesiv patetic, în acest articol se pledează pentru genul de roman „rezolvativ", în dauna celui „constatativ", care, după opinia sa, la data respectivă ar fi invadat piaţa literară românească. Se înţelege că misiunea de a îndrepta o atare stare de lucruri ar reveni romancierului „aventurier", categorie din rîndurile căreia, avem toate motivele să presupunem, Ionel Teodoreanu consideră că face şi el parte.

Sigur, întreaga „teorie" a romancierului „aventurier" şi a romancierului „turist" poartă pecetea unui amatorism estetic cuceritor tocmai prin francheţea etichetărilor simplificatoare atît în ceea cc priveşte exemplele invocate, cît şi în ceea ce priveşte definirea „ideilor literare". în schimb, ca pledoarie pro *domo,* „teoria" ni se pare extrem de bogată în sugestii menite a ne face să înfe'egem mult din „sufletul" operei scriitorului, opetră ale cărei calităţi şi scăderi — la rîndul lor — pot fi mai bine explicate apelînd la asemenea surse.

Dar conţinutul celor patru interviuri şi al celor doua articole publicate în prezentul volum — dincolo de multitudinea datelor strict biografice din plin exploatate în studiul nostru

monografic — reține atenția și prin alte aspecte circumscrise portretului moral-intelectual al scriitorului. Fără a **mai insista, să menționăm astfel doar sugestiile pe care** aceste **texte ni le propun în vederea elucidării mult controversatei probleme a stilului metaforic din opera lui** Ionel **Teodoreanu (în sensul dezvăluirii surselor temperamentale)** și a **nu mai puțin controversatei probleme a „moldovenismului"** acestui **scriitor, reflectat, deopotrivă, în opera și în existența sa. Trecind cu vederea futilitatea fondului așa-zicînd ideologic al problemei — element de care scriitorul face, într-adevăr,** prea **mult caz —, să reținem valențele subtil intelectuale și spirituale** ale **„moldovenismului" personalității lui Ionel Teodoreanu. în** acest **punct, ceea ce se relevă a fi realmente viabil rezidă într-un mod aparte, am spune specific moldovenesc, în care este înțeles și** trăit **sentimentul prieteniei literare. Interviurile impresionează prin patosul liric, prin vibrația sentimentală cu care scriitorul vorbește de prietenia ce-l leagă de viața literară ieșeană,** de cercul „Vieții **românești" în speță. Mare, prin admirația dezinteresată ce-o străbate-, iubirea pentru membrii cercului** „Vieții ro**mânești", la Ionel Teodoreanu, este expresia cea mai pregnantă** a **moldovenismului său sentimental-romantic.**

în altă ordine de idei, apare evident faptul că mărturisirile făcute **de scriitor celor cărora le acordă interviuri constituie** ma**teria** primă **a** unei **anumite părți din viitoarea sa operă** de memorialist. Ne referim **— se înțelege — la acele capitole** din cărțile *întoarcerea în timp* **și Maso** *umbrelor,* **în care este** evocată **viața literară a lașului tinereților sale.**[1] **Calea străbătută prin** timp **de materia interviurilor, conservată de memorie, nu** atenu**ează** cu nimic **intensitatea sentimentelor. Dimpotrivă,** această intensitate sporește **considerabil. Amintirile** se **înscriu** de așa manieră in fluxul iristeței elegiace **atotcuprinzătoare,** încît totul pare că aparține unui tărîm **al** prieteniei de anvergură mitică.

Dat fiind profilul acestei părți **a** volumului **și orientîndu-ne** după natura relativ comună ca specie **publicistică a** textelor grupate aici, **am** procedat la organizarea sumarului, **subîmpărnnd-u-1** în trei secțiuni **: I** — *Literatură sportivă;* II **— Pro** *amiciția ;* **III** — *Pro domo.*

[1] V. notele la voi. VI al ediției de față.

Ordinea în care sînt dispuse textele în cadrul fiecărei secțiuni — cu o singură excepție pe care o vom explica — este ceacronologică.

Datele bibliografice referitoare la textele incluse în volumsînt următoarele :

I. *LITERATURA SPORTIVĂ : Moți Spakov ; Un campion de altădată : C. Vârtosu ; O fată din Norvegia : Sonia Henje ; Calul maiorului Chirculescu ; întîiul stadion : maidanul;* **Yo-Yo** *și ăiabolo* sînt reproduse după volumul : Ionel Teodoreanu, *Iarbă,* București, colecția „Biblioteca pentru toți", nr. **1433—1434,** [f.a.], **111** p.. Este vorba de a doua parte a volumului respectiv, intitulată *Literatură sportivă* (pag. **73—110).**

II. PRO AMICIȚIA : Sanda Movilă : „Crinii roșii" reproduce textul recenziei la volumul de poezii cu acest titlu, pe care scriitoarea îl tipărește în Editura Casei școalelor, București, **1925.** Recenzia apare, cu același titlu, în Viața *românească,* anul XVIII, **1926,** nr. **1,** ianuarie, p. **141.**

Demostene Botez : „Zilele vieții" reproduce textul cronicii dedicate de Ionel Teodoreanu acestui volum de poezii. Cronica, cu același titlu, apare în *Viața românească,* anul XX, **1928,** nr. **2,** februarie, p. **290—292.**

Lămurire preliminară pe marginea romanului „Game" de' Stejar Ionescu este reprodus din *Viața românească,* anul XX, **1928,** nr. **12,** decembrie, p. **343—344.**

„Omul cu mîrțoaga" ; Vasile Boldescu reprezintă textul **conferin**ței omagiale ținută de Ionel Teodoreanu, în calitatea sa de director al Teatrului Național din Iași **(1930—1933),** cu prilejul retragerii din viața artistică a prețuitului actor comic ieșean Vasile Boldescu. Textul conferinței, astfel intitulată, a fost tipărit în broșură la Editura Viața românească, Iași, **1931.**

Serghei Esenin : „Poeme". Traducere de George Lesnea, cu prefață de Ionel Teodoreanu, Iași, **1937.**

Cel dinspre noapte reproduce textul prefeței astfel intitulate la volumul Virgil Gheorghiu : *Din muzica și viața compozitorilor,* Editura Contemporană, București, **1942.**

101 va începe cu 102 reproduce prefața astfel intitulată **iu volu**mul Costin Păun : *101 portrete din boxul românesc,* Editura „Unic", București, **1943.**

Drum bun ! se reproduce după prefața cu același titlu la romanul *Tinerețe ciudată* de Dinu Pillat, Editura Modernă, București, 194:}.

„O *poveste cu pitici, gîze mici și licurici"* reproduce prefața cu

acelaşi titlu la volumul semnat de Tantzy Constantinescu, Editura „Provincia", 1946.

Du-te cu el, cetitorule '. reproduce prefaţa ou aceiaşi titlu la volumul *Hai cu mine,* de Al. Raicu, Editura Cultura românească, îf.a.J.

III. *PRO DOMO : De vorbă cu 1. Valerian* reproduce textul interviului apărut în revista *Viaţa literară,* anul I, nr. 31, din 11 decembrie 1926, p. 1, 2. Titlul interviului, în revistă, este următorul : *De vorbă cu d-l Ionel Teodoreanu.*

De vorbă cu A. P. Samson reproduce textul interviului apărut în *Rampa,* anul XV, nr. 3599, din 20 ianuarie 1930, p. 1, 3. Precizăm că partea finală a interviului a fost imposibil de copiat, dată fiind starea complet degradată a respectivului număr din colecţia ziarului *Rampa* a Bibliotecii Academiei R.S.R. în ziar, titlul interviului este următorul : *Cu d-l Ionel Teodoreanu despre el si despre alţii.*

De vorbă cu N. Crevedia reproduce textul interviului apărut în *Universul literar,* anul XLVI, nir. 27, din 29 iunie, şi nr. 28, din 6 iulie 1930. Titlul interviului, în revistă, este următorul : *Cu Ionel Teodoreanu.*

De vorbă cu Vaier Donea [Profira Sadoveanu] reproduce interviul-portret intitulat : *Ionel Teodoreanu,* apărut în *Adevărul literar şi artistic,* anul XVI, mr. 785, din 22 decembrie 1935, p. 9.

Scrisoare către un mort reproduce textul astfel intitulat din *Adevărul literar şi artistic,* anul XVII, nr. 822, din 6 septembrie 1936, p. 1. Textul este apoi tipărit ca prefaţă la romanul *Arca lui Noe,* Bucureşti, Editura Cartea românească, 1936 ; voi. I — 269 p., voi. II — 271 p.

Noul Adam. Literatură constatativă şi rezolvativă se reproduce după *Universul literar,* anul XLVII, nr. 37, din 29 octombrie ,1938, P- 1, 4.

Vaier şi Trabuc se reproduce după *Universul literar,* anul XLVII, nr. 42, din 3 decembrie 1938, p. 1, 2.

Titlurile ambelor articole sînt cele formulate de autor.

Cum am scris „Medelenii". în legătură cu acest text sîntem nevoiţi să dăm mai multe explicaţii. Ştiam de existenţa lui în arhiva Muzeului literaturii române — după informaţia primită de la doamna Ştefana Velisar-Teodoreanu — încă din faza pregătirii primelor trei volume ale ediţiei noastre : Ionel Teodoreanu : Scrieri alese, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1968. în consecinţă, am dorit să-1 cunoaştem şi, fireşte, să-1 utilizăm la redactarea notelor şi comentariilor ediţiei. Neavînd însă atunci acces la el, a trebuit să renunţăm pentru moment la această intenţie. De abia odată cu tipărirea lui într-o formă concentrată de către floria Oprescu (în volumul *Scriitori în lumina documentelor,* Editura tineretului, 1968, p. 231—243), accesul la textul conferinţei *Cum am scris „Medelenii"* a fost posibil. Drept urmare, l-am consultat ca atare în decursul redactării studiului nostru monografic *Ionel Teodoreanu,* Editura Minerva, 1970. între timp, textul a fost tipărit integral în revista *Manuscriptum* (anul II, nr. 1, 1971, p. 119—133), de unde îl reproducem, însoţit de o notă critică introductivă şi de comentarii adecvate, semnate de Al. Oprea.

Ciorna conferinţei *Cum am scris „Medelenii"* datează din 1937, autorul vorbind prima oară pe această temă în ziua de 5 decembrie a anului respectiv la Sibiu (v. nota introductivă citată a lui Al. Oprea). întrucît spre conţinutul conferinţei *Cum am scris „Medelenii"* duc toate traseele ideatice din secţiunea *Pro domo* ne-am abătut de la criteriul cronologic inserînd-o ultima în sumar.

BIBLIOGRAFIE

A. OPERA

I. SCRIERI APĂRUTE ÎN VOLUME

1. ANTUME

Ulița copilăriei, Editura Cultura națională, „Scriitori români", București, 1923, 152(—155) p. Cuprinde următoarele titluri : *Bunicii, Ulița copilăriei, Vacanța cea mare, Cel din urmă basm.* în edițiile a H-a, 1929, și a III-a, 1938, este introdusă și povestirea *Ș-atunci.*

La Medeleni, voi. I *(Hotarul nestatornic).* Editura Cartea românească, București, 1925, 384 (—388) p.

Lo *Medeleni,* voi. II *(Drumuri).* Editura Cartea românească, București, 1926, 562 (—567) p.

La Medeleni, voi. III *(Intre vînturi).* Editura Cartea românească, București, 1927, 421 (—425) p.

Turnul Milenei, roman. Editura Cartea românească, București, 1928, 301 (—303) p.

Bal mascat, roman. Editura Cartea î'omânească, București 1929, 448 p.

Ulița copilăriei. Cuvinte mai rare, în *Povestitori români, Bucăți alese, 1880—1925,* publicată de E. Bucuța, Ministerul Muncii, cooperației și asigurări sociale, meserii și învățămînt muncitoresc, Biblioteca muncii, cultură generală", 1929, p. 125—136.

Fata din Zlataust, roman. Editura Cartea românească, București, 1931, voi. I, 244 p. ; voi. II, 315 p.

Bucolique (ciclu din *Jucării pentru Lily),* în *Contes roumains d'ecrivains contemporains,* de Sarina Cassvan. Preface de la Contesse de Noailles, Editions de la „Revue Mondiale'^ Paris, 1931, p. 202—208.

„Omul cu mîrțoaga" : Vasile Boldescu. Editura Viața românească, Iași, 1931, 11 p.

Golia, roman. Editura Cartea românească, București, 1933, voi. I, 274 p. ; voi. II, 204 p.

Crima de la 13 Septembrie. Magistrala pledoarie a d-lui Ionel Teodoreanu în procesul locotenentului Dumitrescu, care a ucis din gelozie pe camaradul său locotenentul Pantazi (după note stenografice, revăzute de autor), cu o prefață de I. Flavius, Iași, Institutul de arte grafice „Presa bună", Strada Ștefan cel Mare, 156, 1933, 24 p.

Crăciunul de la Silivestri, roman. Editura Cartea românească, București, 1934, 361(—363) p.

Lorelei, roman. Editura Cartea românească, București, 1935, 447 p.

Arca lui Noe, roman. Editura Cartea românească, București, 1936, voi. I, 227(—2) p., voi. II, 272(—3) p. |jj V

Iarbă Editura librăriei „Universala" Alcalay & co.'/„Biblioteca pentru toți", nr. 1433—1434 ; [f.a.], 112 p. Cuprinde : *Mărțișor, Mascarada, Fata din Brazi, Literatură sportivă (Un campion de altădată: C. Vârtosu,* O fată *din Norvegia: Sonia Henje, Calul maiorului Chirculescu, întîiul stadion : maidanul,* Yo-yo *și diabolo).*

Secretul Anei Florentin, roman. Editura Cartea românească, București, 1937, 363 p.

** * * Pagini din viața și opera scriitorilor ieșeni contemporani.* Proză și versuri de Mihail Sadoveanu, Mihail Codreanu, Gh. Topîrceanu, Ionel Teodoreanu, Otilia Cazimir, Lucia Mantu ș.a. Editura Socec et. Co., Iași, 1937, 94 p. Ionel Teodoreanu este prezent cu nuvela *Mascarada,* la p. 40—50, textul fiind precedat de o fotografie a autorului, de o prezentare a acestuia și de bibliografia operei sale.

Cel din urmă basm fragment ; La *Medeleni,* voi. I, fragment, în : *Cartea copilăriei.* Antologie românească de Ion Negoeseu. Editura Cartea românească, București, 1938, p. 361—375.

Fundacul Varlaamului, roman. Editura Cartea românească, București, 1938, 421 p.

în casa bunicilor. Amintiri, eseuri, povestiri. Editura Cartea românească, București, 1938, 285(—287) p. Cuprinde ciclurile :

I. *ÎN CASA BUNICILOR (Bunicul a fost, bunica este, Vizita, Nasul bunicei și păcatele nepoților, Și s-a tot dus, în castel la poartă oare cine bate ?, Și l-a pus bunica la treabă, Ce e cu nepotul ?, Bunicii* au *nepot cu firman de la motan, Ce a spus bunica, Ce a spus bunicul, Cornetul cu rășină, Măriuca, Motanul bunicului, Ceașca roșie, Popa Pădure, Duminică, Nănoaia, Pasiența bunicului, Spițeria bunicei, O vorbă de-a bunicei, O filă veche, Musca, Hruba, Desagul călătorului, Dialog) ;* II. CURCUBEUL DIN *SIPET (*Casa *celor trei, Povestea cu moșul, Miracolul mielului, Numai de n-ar ploua, Furtuna, Reine-Claude, Călărețul Domniței, Frunze)* : III. *OCTAVE (Teză la română, Literatură, Beișor, Trăienel și Cireșica, îngerul a învins, Văduvele, Poveste).*

Prăvale-Baba, roman. Editura Cartea românească, București, 1939, 303 p.

Die Ki'ndheitsgasse, [povestirea Ultfa *copilăriei]* trad. de Reinhold Schcihler. Extras din revista *Făt-Frumos,* Cernăuți. 1939, Glasul Bucovinei, 1939, „Biblioteca «Făt-Frumos»", nr. 9.

Ce-o *văzut Ilie Pînișoară,* roman. Editura Cartea românească, București, 1940, 196(—193) p.

Tudor Ceaur Alcaz, roman, voi. I, *Coca Duduș.* Editura Cartea românească, București, 1940, 237 p.

Medeleni, fragment din voi. I, în Texte» *rou-mains traduites en francai*...* par M. Fontaine et C. D. Papastate, Tipografia „Biruința", Craiova, 1941, p. 202—205.

întoarcerea in timp. Amintiri, articole. Editura Cartea românească, București, 1941, 240(—236) p. Cuprinde ciclurile : *Lămpile vieții, Melancolie, Popasul printre oameni. Un boier moldovean, Slugile noastre, Prietenii noștri, cînii.*

Tudor Ceaur Alcaz, roman, voi. II, *Drumul magic.* Editura Cartea românească, București, 1941, 388 p.

Tudor Ceaur Alcaz, roman, voi. III, *Inima.* Editura Cartea românească, București, 1942, 388 p.

Tudor Ceaur Alcaz, roman, voi. IV, *Frunze.* Editura Cartea românească, București, 1943, 564 p.

Literatura *română contemporană.* Antologie de Vladimir Streinu. Editura Dacia, București, 1943. Fragmente din *Ulița copilăriei* și *La Medeleni,* p. 499—517.

Hai-Diriăam, roman. Editura Cartea românească, București, 1945, 312 p.

La porțile nopții, roman. Editura Forum, București, 1946, 298 p.
Masa umbrelor. Amintiri, articole, reportaje. Editura Forum, București, 1946, 290(—292) p. Cuprinde : I. *ÎN DVLCE TÎRGUL IEȘULUI (Ceasul umbrelor, Din floare s-a născut umbra, Palatul nou,* Moș Weculai, *Deniile, Cei din jurul mesei, Dintr-un caiet vechi, Acolo mi-am numărat morții, Jocul umbrelor, Spuma valului, Cenușile) ;* II. *CEI TREI : EMINESCU, IBRĂILEANU, SADOVEANU (Urmele bietului împărat, într-o noapte de toamnă, Ramurile nu mă lasă, înălțarea sîngelui, Intr-o noapte de primăvară, Ferestrele de aur, Un moldovean al tăcerii) ;* III. *CEILALȚI (Despre cutremur, Țigăncile, Mărțișorul, Un înger depășit : cortelul, O taină a bărbatului : circiuma, O taină a femeii, Talentul de a vinde, Scoroboștea, Capsa, Profesori și elevi, „La briciul vesel", Oameni în apă, De întîi april, Hulitul nostru prieten, tutunul, Colind pentru umbre, Redeșteptarea primăverii, Cine mă strigă din urmă, Flașnetarul) ;* IV. *BUNICII (Cele patru anotimpuri, Icoana bunicei).*
Zdrulă și Puhă, roman. Editura Socec, București, 1948, 170(-^173) p.

SCRrERI IN COLABORARE

Ionel Teodoreanu și Al. Bălănescu : *Aritmetică pentru clasa 111-a primară,* București, 1936, 125 p.

Ionel Teodoreanu și Nicolae Bîrliba : *Carte de citire pentru clasa Ul-a primară,* București, 1936, 271 p.

Ionel Teodoreanu și Nicolae Bîrliba : *Exerciții de compunere și gramatică pentru clasa IV-a primară,* București, 1936. 93 p.

Ionel Teodoreanu și Valeria Dimitriu : *Carte de gramatică pentru clasa H-a primară,* București, 1936, 63 p.

Ionel Teodoreanu și Paul Elian : *Aritmetică pentru clasa I-a primară,* București, 1936, 143 p.

Ionel Teodoreanu și D. A. Gheorghiță : *Noua metodă a scriidU-lului în școala primară,* București, 1936, 31 p.

Ionel Teodoreanu și D. A. Gheorghiță : *Inliia carte a copilăriei.* Abecedar, partea I, 58 p., partea a Il-a, 48 p., 2 voi., București, 1936.

Ionel Teodoreanu și Nicolae Bîrliba : *Aritmetica pentru clasa IV-a primară,* București, 1937, 110 p.

Ionel Teodoreanu și Nicolae Bîrliba : *Aritmetica pentru clasa Il-a pri.nară,* București, 1937, 125 p.

PREFEȚE

Serghei Esenin : *Poeme.* Traducere de George Lesnea, cu o prefață de Ionel Teodoreanu, Iași, 1937.
Virgil Gheorghiu : *Din muzica și viața compozitorilor,* cu o prefață de Ionel Teodoreanu *(Cel dinspre noapte).* Editura Contemporană, București, 1942.
Costin Păun : *101 portrete din boxul românesc,* cu o prefață de Ionel Teodoreanu *(101 va începe cu 102).* Editura „Unic", București, 1943.
Dinu Pillat, *Tinerețe ciudată,* roman, cu o prefață de Ionel Teodoreanu *(Drum bun !).* Editura Modernă, București, 1943.
Tantzy Constantinescu, O *poveste cu pitici, gîze mici și licurici,* cu o prefață de Ionel Teodoreanu, Gruparea literară „Provincia", 1946.
Al. P«aicu : *Hai cu mine,* cu o prefață de Ionel Teodoreanu *(Du-te cu el, cetitorule '.).* Editura Cultura românească, [La.].

2. POSTUME

Masa umbrelor. întoarcerea în timp. Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1957, 408 p.

Ulița copilăriei, cu un cuvînt înainte de Demostene Botez, copertă și ilustrații de Dan Hatmanu. Editura tineretului, București, 1966, 132(—136) p.+1 f. portret.

Kodos hotar [Hotarul nestatornic]. Forditotta es uz utoszot Irta Gâldi Laszlo, Budapest, Europa Konyvkiado, 1966.

La Medeleni, ediție îngrijită, prefață și tabel cronologic de Nicolae Ciobanu. Editura pentru literatură, București, 1967, colecția „Biblioteca pentru toți", nr. 377—380 ; voi. I, 304 p. ; voi. II, 372 p. • voi. III, 356 p. ; voi. IV, 456 p. Ediția a 11-a, 1971 ; ed. a III-a, 1975.

B dome y dedyşki i babyşki. [Selecție din *In casa bunicilor.]* Perebod T. Bernoei. Predislobne : Ar. (Eidylescki). 48 p., Biblioteca „llumânia" nr. 9, 1963.

în casa bunicilor. Antologie şi prefaţă de Eugenia Tudor. Editura tineretului, 364(—368) p., colecţia „Biblioteca şcolarului" nr. 20, Bucureşti, 1968.

Gyermekkorom utcája. *[în casa bunicilor]* Elbeszelesek Forditotta Tamās Māria, Bukarest : Ifjusāgi Konyvkiado, 1969, 100(—103) p.

Lorelei. Editura Eminescu, 1970, 301—(304) p., colecţia „Romanul de dragoste" nr. 7.

Bal mascat, roman. Cu o prefaţă de Ovidiu Papadima. Editura Minerva, Bucureşti, 1970, 376 p.

La porţile nopţii, poeme, ediţie pregătită de Ştefana Velisar-Teodoreanu, cu o prefaţă de Al. Philippide *(Poezia lui Ionel Teodoreanu],* Editura Minerva, 1970, 198(—2) p. Cuprinde poemele : *La porţile nopţii, Tîmpla mea visătoare s-apleacă mîhnit, Elegie* („Poate că lutul acest pieritor a trecut printr-un pîntec de mumă"), *Elegie* („Cum să nu fiu apăsat'), *Joc de iarnă, întunecare, Agonie, Crăciun, Noaptea omului, Elegie* („Creştea din vînătul cerului fluid"). *Elegie* („Cu glas din adîncul amar adunat"), *Ziua copilăriei, Moartea aurului, Tigrul, Paria, Balada Doamnei, Galben, Amiază de vară, Eu-împărat, Tumult, Ia-mă, Poem simfonic al oraşului zilei noastre, Soarele, Quosque tandem..., Pacea pădurilor, Castelul, Mărul sălbatic, Moartea piticului, Mîna, Proces-verbal, Iluminare, Moartea lui Tan, întilnire, Aceasta e-ntrebarea, Dialogul din ploaie, Călugării din vechiul schit, Cinele, Înălţarea, Fata-morgana. Monolog, Flaşneta, Străinul, Kian-Şen, Trei fluvii, Melancolie, Fum negru, Insomnie, Craa !, Mama-Luna, Cufărul, Goarnă de toamnă, Poveste, Ultima intîmplare, Vinătoarea, Pastelul destrămării, Hamlet, Zidul.*

Uliţa copilăriei. Editura Ion Creangă, 1970, „Biblioteca pentru toţi copiii" nr. 8, 114 p.

La Medeleni, studiu introductiv de Marian Popa, tabel cronologic de Nicolae Ciobanu. Editura Albatros, colecţia „Lyceum" nr. 82—84, Bucureşti, 1970, voi. 1, 312 p. ; voi. II, 496 p. ; voi. III, 372 p.

Turnul Milenei. Editura Minerva, colecţia „Biblioteca pentru toţi" nr. 55(1, seria nouă, 1970. Prefaţă şi tabel cronologic de Nicolae Ciobanu. XXV+338 p.

Să vie Bazarea !, roman. Text îngrijit, prefaţă, note de Silvia Tomuş, Cluj, Editura Dacia, 1971, 218(—220) p.

Cum am scris Medelenii, conferinţă rămasă într-un manuscris-ciornă, ţ.;r,ută întîia oară in ziua de 5 decembrie 1937 la Sibiu, publicată integral de Al. Oprea în *Manuscriptum,* anul II. 1971, nr. 1, p. 119—133, cu o notă critică introductivă şi comentarii.

Gasse meinerkindheit [Uliţa copilăriei]. Aus dem Rumanischen libertragen von Renate Molitoris, Bukarest : Ion Creangă Verlag, 1971, „Biichereifur alle Kinder" nr. 2, 157(—160) p.-ff. pl.

Lorelei, cu o prefaţă de Tudor Olteanu. Editura Minerva, Bucureşti, 1971. XVIII+313(—317) p.

Uliţa copilăriei. în casa bunicilor. Ediţie îngrijită, prefaţă şi note de Nicolae Ciobanu, Editura Eminescu — „Biblioteca «Eminescu-", Bucureşti, 1973, 224 p.

Pagini cu copii şi adolescenţi. Prefaţă şi antologie de Dinu Pillat. Editura Cartea românească, Bucureşti, 1973, VIII+370<—375) p.

Hotarul nestatornic. Ilustraţii de Vasile Olan. Editura Ion Creangă, Bucureşti, 1973, „Biblioteca pentru toţi copiii", nr. 27, 342(—344) p+f.pl.

Jucării pentru Lily. Introducere şi text stabilit de Nicolae Ciobanu, Editura Junimea, Iaşi, 1974, 200 p.

Cu bilet în circular. O antologie (posibilă) a schiţei româneşti, de Mir cea Zaciu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974. *Ionel Teodoreanu : „Frunze",* p. 199—205.

Maskenball [Bal mascat]. Deutsch von Lotle Berg. Bukarest, Kriterion, 1977, 378(—383) p.

La Medeleni, roman. Ediţie îngrijită şi repere istorico-literare de Nicolae Ciobanu, Editura Minerva, colecţia „Patrimoniu", Bucureşti, 1978, voi. I, 744 p. ; voi. II, 440 p. La repere istorico-literare sînt prezenţi : Pompiliu Constantinescu, Camil Petrescu, G. Ibrăileanu, Izabela Sadoveanu, Mihai Ralea, G. Călinescu, E. Lovinescu, Perpessicius, Ionel Teodoreanu (fragmente din conferinţa *Cum am scris „Medelenii"),* Tudor Vianu, Marin Bucur, Ov. S. Crohmălniceanu, Dinu Pillat, Nicolae Ciobanu, Const. Ciopraga.

Cum am scris „Medelenii". Ediţie şi studiu introductiv de Nicolae Ciobanu. Editura Junimea, Iaşi, 1978, 184 p. Selecţie din publicistica lui Ionel Teodoreanu. Cuprinde ciclurile : *I.IN CONTEMPORANEITATE („Omul cu mîrţoaga" : Vasile Boldescu, MoţiSpa-*

kov, Un campion de altădată : C. Vârtosu, O fată din Norvegia : Sonia Henje, Calul maiorului Chirculescu, întîiul stadion: maidanul, Yo-yo şi diabolo); **II.** *PRO AMICIŢIA (Sanda Movilă: „Crinii roşii", Demostene Botez: „Zilele vieţii", Lămurire preliminară pe marginea romanului „Game" de Stejar Ionescu, „Poeme" de Serghei Esenin în traducerea lui George Lesnea, Cel dinspre noapte, 101 va începe cu 102, Drum bun !, „O poveste cu pitici, gîze mici şi licurici", Du-te cu el, cetitorule !) ;* **III. PRO** *DOMO (De vorbă cu I. Valerian, De vorbă cu A. P. Samson, De vorbă cu N. Crevedia, De vorbă cu Vaier Donea [Profira Sadoveanu], „Scrisoare" către G. Ibrăileanu, Literatură, Noul Adam. Literatură constatativă şi rezolvativă, Vaier şi Trabuc, Cum am scris „Medelenii").*

De la Constantin Negruzzi la Pavel Dan. **Antologie de proză scurtă românească. Ediţie îngrijită, prefaţă şi note de Nicolae Ciobanu, Editura Minerva, colecţia „Biblioteca pentru toţi" nr. 990—993, Bucureşti, 1979. Ionel Teodoreanu :** *Mascarada,* **în voi. IV, p. 129—150.**

Uliţa copilăriei. în casa bunicilor. **Postfaţă şi bibliografie de George Gibescu. Editura Minerva, colecţia „Arcade", Bucureşti, 1980, 262 p.**

II. SCRIERI APĂRUTE ÎN PERIODICE

Bunicii, **în** *însemnări literare,* **Iaşi, 1919, nr. 13, p.** 16—18..

Jucării pentru Lily **(cuprinde poemul în proză** *Jucării cu luna),* **în** *însemnări literare,* **Iaşi, 1919, nr. 14, 14 mai, p. 11—14.**

Jucării pentru Lily **(cuprinde poemul în proză** *Imn),* **în** *însemnări literare,* **Iaşi, nr. 15, 24 mai, p. 5—6.**

Jucării pentru Lily **(cuprinde poemele în proză :** *Hulubul, Ciorile, Vrăbiile, Gîndacul, Cucoşul, Cloşca, Curcanul, Ariciul, Omida, Fluturi, Furnicile, Caradaşca, Ţînţarul, Licuricii, Broaştele, Broasca rîioasă, Privighetorile, Şarpele, Elefantul),* **în** *însemnări* literare, **Iaşi.** 1919, **nr. 16, iunie, p. 6—**9.

Jucării pentru Lily **(sub titlul comun : Două** *legende albe,* **sînt cuprinse naraţiunile poematice** *Legenda lebedelor* **şi** *Legenda lăcrămioarelor),* **în** *însemnări literare,* **Iaşi, 1919, nr. 22,** 13 **iulie, p. 11—13.**

Jucării pentru Lily **(cuprinde poemul în proză O** *toamnă, I,* **subintitulat** *Din viaţa decorurilor,* **pînă la, inclusiv, secvenţa : „Cu gestul blînd şi luminos al frunzelor căzătoare, copacii bineeuvîntează pămîntul care i-a rodit"), în** *însemnări literare,* **Iaşi, 1919, nr.** 23, **20 iulie, p. 9—11.**

E *sabatul vîntului — trei viziuni,* **în** *Hiena,* **anul I, 1919, nr. 13,** 22 **iulie.**

Jucării pentru Lily **(continuarea poemului în proză O** *toamnă, I),* **in** *Însemnări literare,* **Iaşi, 1919, nr. 25, 3 august, p. 11—13.**

Jucării pentru Lily **(cuprinde poemul în proză** *Icoana făurarului),* **în** *Însemnări literare,* **Iaşi, 1919, nr. 28, 24 august, p. 12—13**

Jucării pentru Lily **(cuprinde poemul în proză O** *toamnă, II),* **în** *însemnări literare,* **Iaşi, 1919, nr. 30, 1 septembrie, p. 13—15.**

Jucării pentru Lily **(cuprinde poemele în proză :** *Piramidă, Ariciul, Racul, Corbii, Melcul, Gîndacul, Gîştele, Răţuştele, Găina, Cucoşul* **— alt text —,** *Curcanul, Curcile),* **în** *Însemnări literare,* **Iaşi,** 1919, **nr. 43, 7 decembrie, p. 8—10.**

Jucării pentru Lily **(cuprinde poemul în proză** *Musca),* **în** *însemnări literare,* **Iaşi, 19.19, nr. 44, 14 decembrie, p. 6—8.**

Jucării pentru Lily **(cuprinde poemele în proză** *Veveriţa* **şi Răfustele), în** *însemnări literare,* **Iaşi, 1919, nr. 45, 21 decembrie, p. 6—7.**

Jucării pentru Lily **(cuprinde poemul în proză O** *toamnă, III),* **în** *Viaţa românească* **anul XII, 1920', nr. 6, iunie, p. 20.**

Uliţa copilăriei, **în** *Viaţa românească,* **anul XII, 1920, nr. 7, p.** 51**—58.**

Parabolă, **în** *Hiena,* **anul II, 1920, nr. 7, 1 august, p. 23—25.**

Jvcării pentru Lily, **în** *Hiena,* **anul II, 1920, nr. 11, 29 august, p. 6—**3.

Fabula mea, **în** *Hiena,* **anul II, 1920, nr. 12—13, 12 septembrie, p. 27.**

Beţia *fructelor,* **îh** *Hiena,* **anul II, 1920, nr. 14, 19 septembrie, p. 16.**

Amurg de iarnă, **în** *Hiena,* **anul II, 1920, nr. 14, 19 septembrie, p. 16.**

Moldovei, **în** *Hiena,* **anul II, 1920, nr. 15, 26 septembrie, p. 10.**

Fabula mea, **în** *Gîndul nostru,* **anul I, 1920, nr. 1, 10 decembrie, p 4.**

Două poveşti, **în** *Viaţa românească,* **anul XII, 1920', nr. 10. decembrie, p. 558—**561.

Maxim Gorki, „Amintiri despre Tolstoi", **traducere de Ionel Teodoreanu, în** *Viaţa românească,* **anul XII, 1920, nr. 10, decembrie, p. 570—590.**

Rîsul verii, **povestire, în** *Gîndirea,* anul **I, 1921,** nr. **2, mai, p. 29—32.**
Ş-atunci, **în** *Viaţa românească,* **anul XIII, 1921, nr. 4, p. 44—51.**
Jucării pentru Lily **(cuprinde poemul în proză** *Bucolice,* cu secvenţele : *Primăvara, Căprioara, Fragii, Zmeura),* **în** *Gîndirea,* anul **I. 1921,** nr. **5, iulie, p. 82—83.**
Jucării pentru Lily **(cuprinde poemul în proză** *Ograda,* eu secvenţele : *Cinele, Coada cînelui, Urechile cînelui, Nările cînelui. Ochii cînelui, Cuviinţă, Noaptea cînelui, Cuşca, Anotimpurile în ogradă, Cealaltă ogradă),* **în** *Gîndirea,* **anul I, 1921, nr 7,** august, **p. 122—125.**
Vacanţa cea mare, în *Viaţa românească,* **anul XIII, 1921, nr. 11. p. 205—207.**
Cel din urmă basm, **în** *Viaţa românească,* **anul XIV, 1922. nr. 10, p. 21—45, republicat în** *idem,* **anul XIV, 1922, nr 11, p. 192—214.**
Căsuţa păpuşelor, **fragment din romanul** *La Medeleni,* voi, **I, in** *Viaţa românească,* anul **XVI, 1924, nr. 3, martie, p. 313—348.**
La Medeleni **(începutul capitolului I.** *Potemkin şi Kami-Mura.* **din partea întîia, voi. I,** *Hotarul nestatornic,* **al romanului), în** *Viaţa românească,* **anul XVI, 1924, nr. 10, octombrie, p. 5—34.**
La Medeleni **(continuarea capitolului I,** *Potemkin şi Kami-Mura,* **din partea întîia, voi. I,** *Hotarul nestatornic,* **al romanului),** în *Viaţa românească,* **anul XVI, 1924, nr. 11, noiembrie, p. 196—217.**
La Medeleni **(capitolul II, Căsuţa** *albă şi rochiţa roşie,* **din** partea **întîia, voi. I,** *Hotarul nestatornic,* **al romanului), în** *Viaţa românească,* anul **XVI, 1924, nr. 12, decembrie, p. 358—382.**
La *Medeleni* **(capitolul III,** *Herr Direktor,* **din partea întîia,** voi. I, *Hotarul nestatornic,* **al romanului),** în *Viaţa românească,* **anul XVI, 1925, nr. 1, ianuarie, p. 5—40.**
La Medeleni **(începutul capitolului I,** *Mediul moldovenesc,* din **partea a doua, voi. I,** *Hotarul nestatornic,* **al romanului),** în Viaţa *românească,* **anul XVII, 1925, nr. 2, februarie, p. 179—200.**
La Medeleni **(continuarea capitolului I,** *Mediul moldovenesc,* din **partea a doua, voi. I,** *Hotarul nestatornic,* **al romanului),** în *Viaţa românească,* **anul XVII, 1925,** nr. **3, martie, p. 333—352.**
La Medeleni **(capitolul II.** *Robinson Crusoe,* **din partea** a doua, **voi. I,** *Hotarul nestatornic,* **al romanului), în** *Viaţa românească,* **anul XVII, 1925, nr. 4, aprilie, p. 10—30.**
La Medeleni **(capitolele III şi IV,** *Păpuşa Monicăi,* **şi,** respectiv, *Moş Gheorghe, nu tragi din lulea ?,* **din partea** a **doua,** voi. **I.** *Hotarul nestatornic,* **al romanului), în** *Viaţa românească,* anul **XVII, 1925. nr. 5—6, mai-iunie, p. 175—209.**

La *Medeleni* **(capitolul I.** *Sjîrşitul unui an şcolar,* **din partea întîia voi. II,** *Drumuri,* **al romanului), în** *Viaţa românească,* **unul** XVII, **1925, nr. 9, septembrie, p. 305—344.**
Matei Cantacuzino, **articol omagial, în** *Viaţa românească,* **anul** XVII, **1925, nr. 9, septembrie, p. 394—400.**
La Medeleni **(capitolul II,** *11 etait un petit pommier,* **din partea întîia, voi. II,** *Drumuri,* **al romanului), în** *Viaţa românească,* **anul** XVII, **1925, nr. 10, octombrie, p. 33—67.**
La Medeleni **(începutul capitolului III,** *Escapada Olguţei,* **din partea întîia, voi. II,** *Drumuri,* **al romanului), în** *Viaţa românească,* **anul XVII, 1925, nr 11—12, noiembrie-decembrie, p. 188—222.**
La Medeleni **(continuarea capitolului III,** *Escapada Olguţei,* **din partea întîia, voi. II,** *Drumuri,* **al romanului), în** *Viaţa românească,* **anul XVIII. 1926, nr. 1, ianuarie, p. 5—26.**
Sanda Movilă : „Crinii roşii", **recenzie, în** *Viaţa românească,* **anul XVIII. 1926, nr. 1, ianuarie, p. 141.**
Rodlca **(capitolul II din partea a III-a, volumul II.** *Drumuri,* **al romanului** *La Medeleni),* **în** *Viaţa românească,* **anul XVIII. 1926, nr. 10. octombrie, p. 5—43.**
Femeia roşie **(fragment din capitolul I,** *O noapte,* **din partea a doua, voi. II,** *Drumuri,* **al romanului** *La Medeleni),* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul VII, 1920, nr. 308, 31 octombrie, p. 1.**
Printre caisele din vîrfuri **(fragment din capitolul II,** *O zi.* **din partea a doua, voi. II,** *Drumuri,* **al romanului La** *Medeleni),* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul VII, 1926, nr. 310, 14 noiembrie, p. 1, 2.**
Ioana Pallă **(fragment din capitolul I,** *Ioana Pallâ,* **din partea a treia, voi. II,** *Drumuri,* **al romanului La** *Medeleni),* **în** *Viaţa românească,* **anul XVIII, 1926, nr. 11, noiembrie, p. 185—208.**
Monica **(fragment din capitolul III,** *Monica,* **din partea a treia, voi. II,** *Drumuri,* **al romanului La** *Medeleni),* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul VII, 1926, nr. 313, 5 decembrie, p. 1, 2.**
Intre vînturi **(fragment din partea întîia, voi. III,** *Intre voituri,* **al romanului** *La Medeleni),* **în** *Viaţa românească,* **anul XIX, 1927. nr. 8—9, august-septembrie, p. 79—116.**
Procesul **(fragment din partea a doua, voi. III.** *între vînturi,* **al romanului La** *Medeleni),* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul** VILI.. **1927, nr. 360, 31 octombrie 1927, p. 1, 2, 3.**

Să dăm Cezarului ce e al Cezarului, **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul VIII, 1927, nr. 364, 7 noiembrie, p. 8.**

Cheful **(fragment din partea a doua, voi. III,** *între vînturi,* **al romanului** *La Medeleni),* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul VIII, 1927, 18 decembrie, p. 1, 2.**

între vînturi **(fragment din partea a treia, voi. III,** *între vînturi,* **al romanului** *La Medeleni),* **în** *Viaţa românească,* **anul XIX, 1927, nr. 10—12, octombrie-decembrie, p. 79—116.**

Cum *a abdicat Costică I-iu Descălecătorul,* **în** *Bilete de* ***papagal,*** **anul I, 1928, nr. 9, 11 februarie, p. 1—3.**

între vînturi **(fragment din voi, III,** *între vînturi,* **al romanului** *La Medeleni),* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul IX, 1928, nr. 377, 26 februarie, p. 7.**

Demostene Botez : „Zilele vieţii", **recenzie, în** *Viaţa românească,* **anul XX, 1928, nr. 2, februarie, p. 290—292.**

Lămurire preliminară pe marginea romanului „Game" de Stejar Ionescu, **în** *Viaţa românească,* **anul XX, 1928, nr. 12, decembrie, p. 343—344.**

Baletul musafirilor, **fragment din romanul** *Bal mascat* **(din partea a doua,** *Bate cineva la poartă ?),* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul IX, 1929, nr. 462, 20 octombrie, p. 1, 2.**

Bal mascat, **fragment din romanul cu acelaşi titlu (capitol din partea întîia,** *Andi),* **în** *Viaţa românească,* **anul XXI, 1929, nr. 9—10, septembrie-octombrie, p. 217—246.**

O *fată energică,* **fragment din romanul** *Bal mascat* **(partea a treia,** *Nu-i nimeni. Se scutură castanul),* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul IX, 1929, nr. 465, 3 noiembrie, p. 1, 2.**

Fata din brazi, **fragment din romanul** *Bal mascat* **(din partea a doua,** *Bate cineva la poartă ?),* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul IX, 1929, nr. 469, 1 decembrie, p. 3, 4.**

Fata din brazi, **fragment din romanul** *Bal mascat (idem),* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul IX, 1929, nr. 470, 8 decembrie, p. 1, 2.**

* * * *Ionel Teodoreanu despre „Viaţa românească",* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul X, 1930, 26 ianuarie, p. 4.**

Mascarada, **nuvelă (prima parte), în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul X, nr. 532, 1931, 15 februarie, p. 1, 2.**

Mascarada **(partea a doua), în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul X, 1931, nr. 533, 22 februarie, p. 3—4.**

Elegie *ieşeană,* **în** *Opinia,* 1931. **nr.** 7144, **27 februarie, p. 1, 2.**

Hronicul „Stagiunii Timişoara", **în** *Opinia,* **1931, nr. 7173, 7174, 7175, 7177 şi 7178.**

Oratorul Iorga şi scriitorul Sadoveanu. **Rezumat al cuvîntului festiv rostit de Ionel Teodoreanu la sărbătorirea profesorului Iorga, în** *Opinia,* **1931, nr. 7244, 5 iunie, p. 1—2.**

Fata din Zlataust **(fragment din romanul cu acelaşi titlu), în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul X, 1931, nr. 559, 23 august, p. 1, 2.**

Corpul didactic în vibraţie **(fragment din romanul** *Fata din Zlataust),* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul X, 1931, nr. 561, 6 septembrie, p. 1, 2.**

Corpul didactic în vibraţie **(continuarea fragmentului din romanul** *Fata din Zlataust),* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul X,** 1931, **nr. 562,** 13 **septembrie', p. 3, 4.**

Scena ieşeană *în preajma deschiderii stagiunii. Interviu cu d-l Ionel Teodoreanu despre spectacolul de deschidere,* **în** *Opinia,* **1931,** 17 **septembrie, p. 1—2.**

Golia **(fragment din romanul cu acelaşi titlu), în** *Viaţa românească,* **anul XXV, 1933, nr. 1—2, ianuarie-februarie, p. 30—40.**

Calul căpitanului Chirculescu, **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul XVI, 1933, nr. 639, p. 8.**

Yo-yo şi diabolo, **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul XVI, 1933, nr. 642, p. 8.**

Golia **(alt fragment din romanul cu acelaşi titlu), în Viafa** *românească,* **anul XXV, 1933, nr. 8, august, p. 51—58.**

Anişoara Nemţeanu **(fragment din romanul** *Crăciunul de la Silivestri,* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul XIII, 1934, nr. 722, 7 octombrie.**

Liceenii, **în** *Manifest,* **anul II, 1935, nr. 2, 15 februarie, p. 4—5.**

Profesorul Ibrăileanu, **în Viafa româneasca, anul XXVIII, 1936, nr. 4—5, aprilie-mai, p. 119—131.**

Scrisoare către un mort **(adresată lui G. Ibrăileanu, inserată apoi ca prefaţă, la romanul** *Arca lui Noe,* **datată : „Lacu-Roşu 18 august 1936"), în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul XVII, 1936, nr. 322, 6 septembrie, p.** 1.

Mircea Ionescu **(fragment din romanul** *Arca lui Noe),* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul XVII, 1936, nr 824, 24 septembrie, p. 1,2.**

Cartelul tradiției huşene (fragment din romanul *Arca lui Noe),* în *Însemnări ieşene,* anul I, 1936, nr. 19, 1 octombrie, p. 232—236.
România — Ungaria (fragment din romanul *Arca lui Noe),* în *Adevărul literar şi artistic,* anul XVII, 1936, nr. 829, 25 octombrie, p. 5.

Melancolie (evocare închinată lui Gh. Topîreeanu, ce va intra în volumul *Întoarcerea în timp),* în *Însemnări ieşene,* anul II, 1937, nr. 12, 15 iunie, p. 1011—1013.

Secretul Anei Florentin (fragment din romanul cu acelaşi titlu), în *Însemnări ieşene,* anul II, 1937, nr. 21, 1 noiembrie, p. 455—466.
Un campion de altădată : C. Vârtosu, *40 de ani ai Liceului-Internat „C. Negruzzi" din Iaşi,* extras, Institutul de arte grafice „Brawo", 1937, p. 62—65.

Călărețul Domniței, în *Universul literar,* 1938, nr. 1, 11 februarie, p. 3.

Miracolul mielului (secvența cu acelaşi titlu din volumul *In casa bunicilor,* ciclul *Curcubeul din sipet),* în *Însemnări ieşene,* anul III, 1938, nr. 3, 1 martie, p. 397—404.

Beişor, schiță, în *Universul literar,* 1938, nr 3, 5 martie, p. o.
Teză la limba română, în *Universul literar,* 1938, nr. 8, 9 aprilie, p. 3.

Uşa diavolului, nuvelă, în *Universul literar,* anul XLVÎ1, 1938, nr. 10, 23 aprilie, p. 5.

Uşa diavolului (continuare), în *Universul literar,* anul XLVII, 1938, nr. 11, 30 aprilie, p. 2.

Schiță ieşană, în *Însemnări ieşene,* anul III, 1938, nr. 5, 1 mai, p. 192—194.

Fundacul Varlaamului, Sarah Boculeinic (fragment), în *Universul literar,* anul XLVII, 1938, nr. 32, 24 septembrie, p. 3.
Dialog *între frați* (fragment din romanul *Fundacul Varlaamului),* în Adevărul *literar şi* artistic, anul XIX, 1938, nr. 928. 25 septembrie, p. 6, 7.

Fundacul Varlaamului (fragment din romanul cu acelaşi titlu), în însemnări *ieşene,* anul III, 1938, nr. 10, 1 octombrie, p. 69—78.
Fundacul Varlaamului (fragment din romanul cu acelaşi titlu). în Viaia *românească, anul XXX,* 1938, nr. 10, octombre p. 3—21.
Noul Adam. Literatură constatativă şi rezolvativă, în *Universul literar,* anul XLVII, 1938, nr. 37, 29 octombrie, p. 1, 4.

Reacția *epatativâ,* în *Universul literar,* anul XLVII, 1938, nr. 39, 12 noiembrie, p. 1, 8.
Vaier şi Trabuc, în *Universul literar,* anul XLVII, 1938, nr. 42, 3 decembrie, p. 1, 2.
Colind printre umbre, în *Universul literar,* 1938, nr. 45, 24 decembrie, p. 1—2.
Mitropolitul Nicodin, în *Adevărul literar şi artistic,* anul XIX, 1938, nr. 942, 25 decembrie, p. 1, 3.
Slavă, în *România literară,* anul I, 1939, nr. 21, 27 mai, p. 102.
Casa scriitorilor, în România *literară,* anul I, 1939, nr. 11, 8 martie, p. 1, 2.
Dobay (cronică sportivă), în *România literară,* anul I, 1939, nr. 1, 2 aprilie, p. 30.
Taina mulțimilor, în *România literară,* anul I, 1939, nr. 2, 9 aprilie, p. 34.
Al doisprezecelea, în *România literară,* anul I, 1939, nr. 3, 16 aprilie, p. 29.
Popasul printre oameni (portret omagial dedicat lui Mihail Sadoveanu, ce va intra în voi. *întoarcerea în timp),* în *însemnări ieşene,* anul IV, 1939, 1 mai, p. 299—307.
Tălmăcitorul *psalmilor,* în *Romînia literară,* anul I, 1939, nr. 15, p. 23.
Scriitorii şi legea casei lor de pensiuni, în Komâtwa *literară,* anul I, 1939, nr. 16, 7 mai, p. 29.
Prăvale-Baba (fragment din romanul cu acelaşi titlu), în *România literară,* anul I, 1939, nr. 36, 9 septembrie.
Prăvale-Baba (fragment din romanul cu acelaşi titlu), în *Revista Fundațiilor regale,* anul VI, 1939, nr. 10, octombrie, p. 64—69.
Cască *Doamna,* cronică fantezistă, în Viafa *românească,* anul XXXII, 1940, nr. 3, martie, p. 49—51.
Cuvîntare la mormîntul lui Eminescu, în *Viața,* 1943, nr. 923, p. 2.
Tramvaiul nostru cel de toate zilele, în *Poporul* — „cotidian independent de atitudine democratică" — anul I, 1946, nr. 1, 2 februarie, p. 1, 3.
Scoroboştea, cu supratitlul : *La antipodul crinului* (secvența cu acelaşi titlu ce va intra în volumul Masa *umbrelor,* partea a III-a, *Ceilalți), idem,* nr. 8, 10 februarie, 1946, p. 1, 3.

Poftiți vă rog ! „La briciul vesel" (secvență ce va intra în volumul *Masa umbrelor,* partea a III-a, *Ceilalți), idem,* nr. 11, 14 februarie, 1946, p. 1, 3.

Capsa, cu supratitlul : *Unde trecutul se întîlnește cu prezentul* (secvența cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor,* partea a H1-a, *Ceilalți), idem,* nr. 14, 17 februarie, 1946, p. 1, 3.

Țigăncile, cu supratitlul : *Mereu prezente în peisajul bucureștean* (secvența cu același titlu ce va intra în volumul Maso *umbrelor,* partea a III-a, *Ceilalți), idem,* nr. 15, 18 februarie 1946, p. 1, 3.

Redeșteptarea primăverii (secvența cu același titlu ce va intra în volumul Maso *umbrelor,* partea a III-a, *Ceilalți), idem,* nr. 18, 22 februarie, 1946, p. 1, 2.

într-o cîrciumioară la Șosea, idem, nr. 21, 25 februarie 1946, p. 1, 2.

Mărțișorul (secvența cu același titlu ce va intra în volumul Masa *umbrelor,* partea a III-a, *Ceilalți), idem,* nr. 25, 2 martie, 1946, p. 1, 2.

Hulitul nostru prieten, tutunul (secvența cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor,* partea a III-a, *Ceilalți), idem,* nr. 31, 9 martie 1946, p. 1, 2.

O *taină a bărbatului: circiuma* (secvența cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor,* partea a III-a, *Ceilalți), idem,* nr. 35, 14 martie 1946, p. 1, 2.

Talentul de a vinde (secvența cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor,* partea a III-a, *Ceilalți), idem,* nr 39, 18 martie, 1946, p. 1, 3.

Un înger depășit: cortelul (secvența cu același titlu ce va intra în volumul Masa *umbrelor,* partea a III-a, Ceilalți), idem, nr. 42, 22 martie, 1946, p. 1, 3.

Profesori și elevi (secvența cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor^* partea a III-a, *Ceilalți), idem,* nr. 45, 25 martie, 1946, p. 1, 3.

De întîi april (secvența cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor,* partea a IH-a, *Ceilalți), idem,* nr. 51, 1 aprilie, 1946, p. 1, 3.

O *taină a femeii* (secvența cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor,* partea a III-a, *Ceilalți), idem,* nr. 57, 8 aprilie 1946, p. 1, 3.

Comedia socială a *bacalaureatului,* idem, nr. 63, 15 aprilie, 1946, p. 1, 3.

Un *ou roșu de Paște* (fragmentul intitulat *Gura de iad și nasul gheaurului* din capitolul *Un moldovean al tăcerii, ce* va intra în volumul *Masa umbrelor,* partea a II-a, *Cei trei: Eminescu, Ibrăileanu, Sadoveanu), idem,* nr. 68, 21 aprilie, 1946, p. 1, 6.

Despre omul divers, idem, nr. 72, 29 aprilie, 1946, p. 1, 2.

Lustru facem frumos (fragmentul cu același titlu din secvența *Cine mă strigă din urmă,* ce va intra în volumul *Masa umbrelor,* partea a III-a, *Ceilalți), idem,* nr. 77, 6 mai 1946, p. 1, 3.

„Aici se naște un an nou", ne spune Ionel Teodoreanu, în *Flacăra,* anul I, 1948, nr. 19, 9 mai, p. 3.

Pacea pădurilor, Pastelul destrămării, poeme inedite din volumul postum „La porțile nopții", în *Orizont,* anul XVIII, 1967, nr. 11 (163), noiembrie, p. 23—26.

„Literatura este pentru mine o religie", în *România literară,* 1974, nr. 6, 7 februarie, p. 16—17.

Interviuri

I. Vaierian: *De vorbă cu d-l Ionel Teodoreanu,* în *Viața literară,* anul I, 1926, nr. 31, 11 decembrie, p. 1, 2.

I. Berg: *Ionel Teodoreanu despre literatura adolescentină,* în *Complex artistic-literar,* anul I, 1927, nr. 1, 3 aprilie, p. 1, 7.

I. Fr. Botez și Constantin Cerbu: *Cu d-l Ionel Teodoreanu despre trilogia „Medelenilor",* în *Rampa,* anul XII, 1927, nr. 2946, 18 noiembrie, p. 1, 2.

A. P. Samson: *Cu d-l Ionel Teodoreanu despre el și despre alții,* în *Rampa,* anul XV, 1930, nr. 3599, 20 ianuarie, p. 1, 3.

N. Crevedia: *Cu Ionel Teodoreanu,* în *Universul literar,* anul XLVI, 1930, nr. 27, 29 iunie, și nr. 28, 6 iulie.

L. S. : *Convorbire cu Ionel Teodoreanu,* în Rampa, anul XV, 1930, nr. 3766, 14 august, p. 4.

Petre Gancea: *De Anul nou ce ar dori componenții regiei autonome a Teatrului Național din Iași* (interviu cu Ionel Teodoreanu), în *Opinia,* 1 ianuarie, 1931. p. 1, 2.

D. Mihăescu: D-l Ionel *Teodoreanu despre literatura noastră,* în *Opinia,* 1931, nr. 7388, 13 decembrie.

C. Vlad: *în casa d-lui* Garabet Ibrăileanu, de i;oTbă cu d-l *Ionel Teodoreanu despre „Golia",* în *Adevărul literar și artistic,* 1933, nr. 670, 8 octombrie, p. 1, 2.

T e o d o r S c a r l a t: De *vorbă cu d-l Ionel Teodoreanu,* în Revista *scriitoarelor ți scriitorilor români,* anul VII, 1933, nr. 9—10, p. 1, 2.

S a n d u B l i a d: *Vorbind cu Ionel Teodoreanu,* în *Facla,* anul XXII, 1933, nr. 811, octombrie, p. 2.

g. 1. : *Cu d-l Ionel Teodoreanu despre „Lorelei", ultimul său roman,* în Manifest, anul II, 1935, nr. 9, 25 octombrie, p. 5.

V a i e r D o n e a [Profira Sadoveanu] : *Ionel Teodoreanu, în Adevărul literar şi artistic,* anul XVI, 1935, nr. 785, 22 decembrie, p. 9.

G e o P a v e 1 : *într-o dimineață de toamnă la Iaşi cu d-l Ionel Teodoreanu, in Rampa,* anul XVIII, 1935, nr. 5386, 23 decembrie, p. 1, 3.

B. SCRIERI DESPRE VIAȚA ŞI OPERA LUI IONEL TEODOREANU

* * * *Asociația literară şi ştiințifică „Viața românească",* în Viafa *românească,* anul XII, 1920, nr. 1, martie, p. 151.

* * * „Ultfa *copilăriei"* (recenzie), în *Ideea europeană,* anul V, 1923, nr. 121, 17 ianuarie, p. 4.

V i n t i l ă R u s u Ş i r i a n u : *Ionel Teodoreanu : „Ulița copilăriei",* în *Gîndirea,* anul III, 1923, nr. 5, p. 107—109.

A l. B ă d ă u ț ă : *Un poet al adolescenței, Ionel Teodoreanu,* în *Cugetul românesc,* anul II, 1923, nr. 6, iunie, p. 542—554.

D e m o s t e n e B o t e z : *Ionel Teodoreanu „Ulița copilăriei",* în *Cugetul românesc,* anul II, 1923, nr. 12, decembrie, p. 878—881.

G. B o g d a n D u i c ă : Ionel *Teodoreanu : „Ulița copilăriei",* în *Societatea de mîine,* anul I, 1924, nr. 9, 8 iunie, p. 194.

P. N i c a n o r & C o. : *Romanele noastre, în Viața românească,* anul XVII, 1925, nr. 5—6, mai-iunie, p. 345—346.

P o m p i l i u C o n s t a n t i n e s c u : *Ionel Teodoreanu („Medalioane"),* în *Mişcarea literară,* anul II, 1925, nr. 46, 26 septembrie, p. 1.

M. S e v a s t o s : *Anul literar* (Ionel Teodoreanu este prezent alături de : M. Sadoveanu, L. Rebreanu, M. Codreanu, G. Topîrceanu, D. Botez, Jean Bart, I. Minulescu, I. Agârbieeanu, I. Al. Brătescu-Voineşti), în *Adevărul literar şi artistic,* anul VII, 1926, 3 ianuarie, p. 3.

C r o n i c a r : Ionel *Teodoreanu : Drumuri,* în Viafa *literară,* anul II, 1926, nr. 39, 26 februarie p. 3.

G. I b r ă i l e a n u : *Creație şi analiză,* în Viafa *românească,* anul XVIII, 1926, nr. 2—3, februarie-martie, p. 214—251.

D. T o m e s c u : *D-l Ionel Teodoreanu romancier,* în *Ramuri — Dmm drept,* anul XX, 1926, nr. 1, p. 39—40.

G. B. : *Cărți, reviste, ziare* (referiri la romanul *La Medeleni,* voi. I), in Viafa *literară,* anul I, 1926, nr. 4, p. 4.

* * * *A cincea şezătoare literară la Fundația regală „Carol I" a grupului de scriitori ieşeni, din 27 februarie 1926,* în *Universul literar,* anul XLII, 1926, nr. 10. Este vorba despre M. Ralea, Al. O. Teodoreanu, Ionel Teodoreanu, Mihai Codreanu, Jean Bart, Cincinat Pavelescu, M. Sadoveanu, A. Mîndru, Natalia Negru. La şezătoare, Ionel Teodoreanu citeşte un fragment din La *Medeleni,* voi. II, reprodus şi în revistă.

R o m u l u s D i a n u : *Ionel Teodoreanu: „La Medeleni". „Hotarul nestatornic",* în Rampa, anul XI, 1926. nr. 2556, 7 mai, p. 1.

C o n s t a n t i n Ş ă i n e a n u : „La Medeleni", *roman de Ionel Teodoreanu,* în *Adevărul,* 1926, nr. 13006, 13 mai, p. I—II.

P e r p e s s i c i u s : *Ionel Teodoreanu: „La Medeleni" („Hotarul nestatornic"),* în *Universul literar,* anul XLII, 1926, nr. 23, 6 iunie, p. 10.

O c t a v B o t e z : *Un roman al* copilăriei („La Medeleni"), în Lumea, *bazar săptămînal,* anul II, 1926, nr. 55, 20 iunie.

P o m p i l i u C o n s t a n t i n e s c u : *Ionel Teodoreanu : „La Medeleni" — „Hotarul nestatornic",* în *Sburătorul,* serie nouă, anul IV, 1926, nr. 4, iunie 1926, p. 51.

C a m i l P e t r e s c u : Ionel *Teodoreanu: „La Medeleni". „Hotarul nestatornic",* în *Cetatea literară,* anul I, 1926, nr. 9—10, iulie, p. 66.

G e o r g e D u m i t r e s c u : *Ionel Teodoreanu, „La Medeleni",* voi. I, în *Ritmul vremii,* anul II, 1926, nr. 6—7, p. 194.

G. I b r ă i l e a n u : *Ionel Teodoreanu : „La Medeleni",* cronica literară, în Viafa Românească, anul XVIII, 1826, nr. 9, septembrie, p. 354—365.

I z a b e l a S a d o v e a n u : Ionel *Teodoreanu: „Ulița copilăriei", „Hotarul nestatornic",* în *Adevărul literar* şi *artistic,* anul VII, 1926, rar. 311, 2 noiembrie, p. 1 ; *Ionel Teodoreanu, „Ulița*

copilăriei", în *Adevărul literar şi artistic,* **anul VII, 1926, nr. 313, 21 noiembrie, p. 1.**

Octav Botez: *Anul literar 1926,* **în** *Almanahul pe 1926 al ziarelor „Adevărul" şi „Dimineaţa",* **în care** *La Medeleni,* **voi. I, este discutat împreună cu** *Ion* **de Liviu Rebreanu,** *Sub flamura roşie,* **de Dem. Teodorescu şi** *Diplomatul, tăbăcarul şi actriţa,* **de Carol Ardeleanu.**

G. Ibrăileanu: *Ionel Teodoreanu: „La Medeleni",* **în voi.** *Scriitori români şi străini,* **Editura Viaţa românească, Iaşi, 1926, p. 176—199.**

George Ştefan: *Poetul copilăriei, Ionel Teodoreanu,* **în voi.** *însemnări filizofice şi literare,* **Bucureşti, 1926, p. 126—130.**

Pentapoliu : *Editurile în 1926. Cartea românească* **(referiri şi la romanul** *La Medeleni)* **în** *Universul literar,* **anul XLII, 1927, nr. 2, 9 ianuarie, p 31—37.**

Constantin Şăineanu: *„La Medeleni", voi. II, „Drumuri", roman de Ionel Teodoreanu,* **în** *Adevărul,* **1927, nr. 13225, 29 ianuarie, p. 1—2.**

Pompiliu Constantinescu: *Ionel Teodoreanu : „Uliţa copilăriei", „La Medeleni", II, „Drumuri",* **în** *Sburătorul,* **seria nouă, anul IV, 1927, nr. 7, ianuarie, p. 94.**

Pompiliu Constantinescu : *Ionel Teodoreanu : „La Medeleni", voi. III,* **în** *Viaţa literară,* **anul III, 1927,** *m* **72, 4 februarie, p. 1.**

Mircea Eliade: *Ionel Teodoreanu,* **în** *Revista universitară,* **anul I, 1927, nr. 2.**

I. D. Suchianu: *„Medelenii" lui Ionel Teodoreanu,* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul VIII, 1927, nr. 327, 13 martie, p. 2.**

Mihai Ralea: *Ionel Teodoreanu,* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul VIII, 1927, nr. 336, 15 mai, p. 1, 2.**

Ion Darie [Cezar Petrescu] : *Ionel Teodoreanu şi romanul adolescenţei,* **în** *Gîndirea,* **anul VII, 1927, nr. 6, p. 229—230.**

Perpessicius : *Ionel Teodoreanu : „La Medeleni" („Drumuri"),* **în** *Universul literar,* **anul XLIII, 1927, nr. 32, 7 august, p. 507 ;** *idem,* **nr. 33, 14 august, p. 522, continuarea aceluiaşi articol.**

Perpessicius : *Post-scriptwm* **(la cronica despre** *La Medeleni,* **voi. III), în** *Universul literar,* **anul XLIII, 1927, nr. 39, 25 septembrie, p. 624.**

Paul I. Papadopol: *Despre limitele* **limbii** *literare* **(observaţii privitoare la prezenţa regionalismelor moldoveneşti în** *La Medeleni),* **în** *Universul literar şi artistic,* **anul XLIII, 1927, nr. 41, 9 octombrie, p. 654.**

Octav Botez: *Romanul adolescenţei,* **în** *Adevărul literar şi artistic,* **anul VIII, 1927, nr. 359, 25 octombrie, p. 7.**

Mihai Ralea: *Interpretări, Ionel Teodoreanu,* **Editura literară a „Casei şcoalelor", Bucureşti, 1927, p. 133—153.**

N. Davidescu: *Ionel Teodoreanu, „între vînturi",* **în** *Universul literar,* **anul XLIV, 1928, nr. 1, 1 ianuarie, p. 10.**

Cezar Petrescu: *Trilogia „Medelenilor". Cartea a HI-a, romanul capitulărilor,* **în** *Curentul,* **anul I, 1928, nr. 6, 16 ianuarie, p. 1—2.**

G. Călinescu: *Ionel Teodoreanu,* **în** *Gîndirea,* **anul VIII, 1928, nr. 1, p. 32—35.**

N. Davidescu: *Anul literar* **(referiri la romanul** *La Medeleni),* **în** *Universul literar* **anul XLIV, 1928, nr. 4, 22 ianuarie, p. 2.**

Mircea Eliade: *Suflete moarte* **(despre** *La Medeleni),* **în** *Cuvîntul,* **anul IV, 1928, nr. 965, marţi, 24 ianuarie, p. 3.**

Perpessicius : *Literatura în 1927,* **în** *Cuvîntul,* **anul IV, 1928, nr. 973, luni 2 febr., p. 7. (Este elogiat voi. III din** *„La Medeleni", „Intre vînturi".)*

Perpessicius : Ionel *Teodoreanu : „La* **Medeleni"** *(„între vînturi"),* **în** *Cuvîntul,* **anul IV, 1928, nr. 998, vineri, 27 ianuarie, p. 1—2,** *idem,* **nr. 1005, vineri, 3 februarie, p. 1, 2.**

Pompiliu Constantinescu: *Ionel Teodoreanu: „La Medeleni",* **voi. III,** *„între vînturi", roman,* **în** *Viaţa literară,* **anul III, 1928, nr. 72, 4 februarie, p. 3.**

P. Nicanor & Co. : *I. Teodoreanu şi recenzenţii modernişti,* **în Viaţa** *românească,* **anul XX, 1928, nr. 2, februarie, p. 307—308.**

Ion Clopoţel: *Ionel Teodoreanu : „La Medeleni",* **în** *Societatea de mîine,* **anul V, 1928, nr. 4, 1 martie, p. 88.**

Mihail Sebastian: *Cazul Ionel Teodoreanu,* **în** *Cuvîntul,* **anul IV, 1928, nr. 1070, 14 aprilie, p. 1—2.**

Gabriel Drăgan: Ionel *Teodoreanu, „La Medeleni",* **voi. III,** *„între vînturi",* **în** *Floarea-soarelui,* **anul II, 1928, nr. 3—6, martie-iunie, p. 67—68.**

Nichifor Crainic: *Premiile S.S.R.* („Cronica măruntă"), în *Gîndirea,* anul VIII, 1928, nr. 5, mai, p. 3.
* * » *D-l Liviu Rebreanu şi „Medelenii",* în *Adevărul literar si artistic,* anul IX, 1928, nr. 391, 3 iunie, p. 8.
E. Lovinescu: *Istoria literaturii române contemporane,* IV, *Evoluția prozei literare, cap. XIII, Contribuția „Vieții româneşti" : Ionel Teodoreanu : 1. „Ulița copilăriei", 2. „Medeleni", 3. „Drumuri". 4. „între vînturi",* Editura Ancora, Bucureşti, 1928, p. 143—157.
Pompiliu Constantinescu: Ionel *Teodoreanu („Ulița copilăriei", „La Medeleni"), Opere şi autori,* Editura Ancora, S. A., Benvenisti et. Co., Bucureşti, 1928, p. 92—93.
Perpessicius: *Mențiuni critice,* I, Ionel *Teodoreanu : „La Medeleni", „Hotarul nestatornic",* Editura literară a Casei şeoalelor, Bucureşti, 1928, p. 274—278.
Perpesscius: *Mențiuni critice,* I, Ionel *Teodoreanu : „La Medeleni" — „Drumuri",* voi. cit., p. 311—321.
Al. Bădăuță: *Ionel Teodoreanu: „Turnul Milenei",* în *Viața literară,* anul IV, 1929, nr. 10, 12 ianuarie.
Ion Jianu: *Ionel Teodoreanu : „Turnul Milenei",* în *Ultima oră,* 1929, nr. 22, 23 ianuarie, p. 2.
Ion Darie [Cezar Petrescu]: O *legendă simfonică : „Turnul Milenei",* în *Gîndirea,* anul IX, 1929, nr. 1—2, p. 229—231.
Ion Dumitreseu: De *la „Medeleni" la „Turnul Milenei",* în *Curentul,* anul II, 1929, nr. 379, 4 februarie, p. 3.
Mihail Sebastian: *„Turnul Milenei" de Ionel Teodoreanu,* în *Tiparnița literară,* anul I, 1929, nr. 4, februarie, p. 96—97.
A1. A. Philippide: *în preajma „Turnului Milenei",* în *Adevărul literar şi artistic,* anul IX, seria II, 1929, nr. 430, 3 martie, p. 3, 6.
I. Valerian: *Ionel Teodoreanu: „Turnul Milenei",* în *Viața literară,* anul IV, 1929, nr. 14, 2—16 martie.
Perpessicius: *Ionel Teodoreanu : „Turnul Milenei",* în *Cuvîntul,* anul V, 1929, nr. 1400, vineri 15 martie, p. 1, 2.
Profira Sadoveanu: *Ionel Teodoreanu, „Bal mascat",* în *Adevărul literar şi artistic,* anul IX, 1929, nr. 463, 20 octombrie.
Romulus Dianu: „Bal *mascat". Pe marginea noului roman al lui Ionel Teodoreanu,* în *Curentul,* anul II, 1929, nr. 681, 9 decembrie, p. 3.

Romulus Dianu: „Bal *mascat" sau metamorfozele fluturelui vărzar,* în *Curentul,* anul II, 1929, 14 decembrie, nr. 686, p. 3.
Romulus Dianu: *Bovarismul ieşean,* în *Curentul,* anul II, 1929, nr. 688, 16 decembrie, p. 3.
I. Valerian: *Ionel Teodoreanu: „Bal mascat",* în Viafa *literară,* anul IV, 1929, nr. 122, 21 decembrie.
Paul Papadopol: *Anul literar* (este comentat şi romanul *Bal mascat* de Ionel Teodoreanu), în *Universul literar,* anul XLVI, 1930, nr. 2, 5 ianuarie, p. 26.
Al. Bădăuță: *Romanul urban românesc* (sînt analizate romanele Bal *mascat* de Ionel Teodoreanu şi La *Paradis General* de Cezar Petrescu, în *Gîndirea* anul IX, 1930, nr. 4, p. 139—141.
Cornelia Buzdugan: *Ionel Teodoreanu, „Bal mascat",* în Darul *vremii,* anul I, 1930, nr. 2, martie, p. 55—56.
Gh. Trandafir: *„Bal mascat", roman de Ionel Teodoreanu,* în *Datina,* aaiul VII, 1930, nr. 1—3, p. 46—48.
Perpessicius: *Ionel Teodoreanu : „Bal mascat",* în *Cuvîntul,* anul VI, 1930, nr. 1800, duminică, 27 aprilie, p. 1, 2 ; idem, nr. 1807, duminică, 4 mai, p. 1, 2.
h : Un *interviu cu d-l Ionel Teodoreanu,* în *Adevărul literar şi artistic,* anul IX, 1930, or. 502, 20 iulie, p. 7.
* * * *Consiliul de administrație al Teatrului Național din Iaşi a fost instalat,* în Rampa, anul XV, 1930, nr. 3786, 6 septembrie, p. 4.
Profira Sadoveanu: *Ionel Teodoreanu,* în voi. *Domniile-lor doamnele şi domnii,* Editura Adevărul, S. A., [f.a.], p. 213—224.
h. : „Vasile *Boldescu",* în *Adevărul literar* şi *artistic,* anul X, 1931, nr. 535, 8 martie, p. 5.
H. Burileanu-Grancea: *Bilanț teatral 1930—1931,* în Opinia, 1931, nr. 7197, 3 mai, p. 3.
Al. A. Philippide: *Considerații confortabile* (sînt analizate scrierile lui Ionel Teodoreanu apărute pînă la acea dată, cu precădere *Bal mascat),* în Viafa *românească,* anul XII, 1931, nr. 7—8, lulie-august, p. 133—137.
h. : *Noul roman a d-lui I. Teodoreanu („Fata din Zlataust"),* în *Adevărul literar şi artistic,* anul X, 1931, nr. 580, p. 5.

Al. A. Philippide: *Literatura adolescenței,* în *Adevărul literar şi artistic,* anul X, seria a II-a, 1931, nr. 557, 2 august, p. 3.

Mihai Ralea: Ionel *Teodoreanu. Descoperirea adolescenței,* în *Adevărul literar şi artistic,* anul X, 1931, nr. 558, 9 august, p. 3.

Emanoil Bucuța: *Sub zodia romanului,* în *Vremea,* anul V, 931, nr. 7197, p. 3.

* * * *Ionel Teodoreanu,* în *Buletinul cărții româneşti,* anul III, 1931, nr. 9, septembrie, p. 9.

C. Vlad : *Indiscreții despre „Fata din Zlataust",* în *Opinia,* 1931, nr. 7319, p. 3.

Romulus Diariu: *Ionel Teodoreanu : „Fata din Zlataust",* în *Curentul,* anul IV, 1931, nr. 1353, 2 noiembrie, p. 3.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu : „Fata din Zlataust",* în *Cuvîntul,* anul VIII, 1931, nr. 2361, duminică, 15 noiembrie, p. 1, 2 ; *idem,* nr. 2368, duminică, 22 noiembrie, p. 1, 2.

I. Dobridor: *Ionel Teodoreanu: „Crăciunul de la Silivestri",* în *Viața românească,* anul XXVI, 1931, nr. 11—12, noiembrie-deeembrie, p. 82—83.

Constant. I. Ionescu: *Ionel Teodoreanu: „Fata din Zlataust",* în *Gîndirea,* anul VI, 1932, nr. 1, p. 43—45.

Scarlat Struțeanu: Ionel *Teodoreanu, „Fata din Zlataust",* în *Limba română,* anul III, 1932, nr. 3, ianuarie, p. 10.

Al. A. Philippide: Ionel *Teodoreanu — rubrica „Portrete literare",* în *Adevărul literar şi artistic,* anul XIII, 1932, nr. 584, 14 februarie, p. 3.

C. V. Gerotă: „Fata *din Zlataust", roman de Ionel Teodoreanu,* în Secolul, anul I, 1932, nr. 4, 6 martie, p. 4.

Ion I. Cantacuzino: *Ionel Teodoreanu,* în *România literară,* 1932, nr. 2—9, martie-aprilie.

G. Călinescu: *Premiile Societății Scriitorilor Români.* (Articol în care se critică vehement faptul că premiile S.S.R. au fost acordate lui G. M. Zamfirescu pentru romanul *Madona cu trandafiri* şi lui Ilarie Voronca pentru volumul *Incantațiile,* în loc să i se acorde lui Ionel Teodoreanu pentru romanul *Fata din Zlataust),* în *Adevărul literar şi artistic,* anul XLII, 1932, nr. 592, 10 aprilie.

Ioan Massoff: *Ionel Teodoreanu în intimitate,* în *Rampa,* anul XV, 1932, nr. 4318, 13 iunie, p. 3.

Romulus Dianu: *Ionel Teodoreanu: „Golia",* în *Curentul,* anul VI, 1933, nr. 2077, 12 noiembrie, p. 1, 2.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu: „Golia",* în *Cuvîntul,* anul X, 1933, nr. 3085, duminică, 26 noiembrie, p. 1, 2.

Vlaicu Bîrna: *Ionel Teodoreanu, „Golia",* în *Herald,* 1933, noiembrie, p. 13—14.

Romulus Dianu: *Un portret Tudor Arghezi* (în comparație cu Ionel Teodoreanu), în *Viața literară,* anul VIII, 1933, nr. 149, 12 noiembrie-1 decembrie, p. 3.

Aida Vrioni: *Ionel Teodoreanu : „Golia",* în *Revista scriitoarelor şi scriitorilor români,* anul VII, 1933, nr. 11—12, noiembrie-decembrie, p. 20, 21.

Cronicar: *Ionel Teodoreanu, „Golia",* în *Facla,* anul XII. 1933, nr. 860, 6 decembrie, p. 2.

G. Călinescu: *Ionel Teodoreanu : „Golia",* în *Adevărul literar şi artistic* anul XIV, 1933, nr. 682, 24 decembrie, p. 4.

Rep.[orter] : *Un om. Cu Ionel Teodoreanu in librărie,* în *Viața literară,* anul VII, 1933, nr. 149, p. 1—3.

G. Călinescu: *Ionel Teodoreanu : „Golia",* în Viața *românească,* anul XXVI, 1934, nr. 1, ianuarie, p. 36—39.

Şerban Cioculescu: *Romanul românesc, 1933.* (Se fac referiri şi la romanul *Golia* de I. T.), în *Revista Fundațiilor regale,* anul I, 1934, nr. 2 februarie, p. 455—466.

Emil Gulia'n: Ionel *Teodoreanu: „Golia",* în *Vitrina literară,* anul II, 1934, nr. 6, p. 5.

Petre Pandrea: *Despre sociologia literaturii lui Ionel Teodoreanu,* în *Viața românească,* anul XXVI, 1934, nr. 8, august, p. 51—58.

Izabela Sadoveanu: O carte *frumoasă — Ionel Teodoreanu, „Crăciunul de la Silivestri",* în *Adevărul literar şi artistic,* anul XIII, 1934, nr. 725, 28 octombrie, p. 1.

Al. A. Philippide: *Metaforismul, boală modernă,* în *Adevărul literar şi artistic,* anul XIII, 1934, nr. 729, 25 noiembrie, p. 1-2.

Adrian Ranta: Mic *atlas de geografie literară. Provincia natală aşa cum o văd scriitorii : M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Gala Galaction, T. Arghezi, E. Lovinescu, I. Minulescu, Ionel Teodoreanu, Ion Barbu, Al. Philippide, Ion Marin Sadoveanu,* în Lupta, anul XIV, 1934, nr. 4254, decembrie, p. 3—4.

Pompiliu Constantinescu: Ionel Teodoreanu, *„Golia"*, în *Lanuri,* anul I, 1934, nr. 46, p. 98—100.
ed. g. : *Ionel Teodoreanu : „Crăciunul de la Silivestri",* în *Viața literară,* anul IX, 1934, nr. 164, 1—15 decembrie, p. 4.
Nicolae Iorga: *Istoria literaturii românești contemporane,* II, *In căutarea fondului,* Editura „Adevărul", București, 1934, p. 311—315.
Perpessicius: *Mențiuni critice,* II, *Ionel Teodoreanu: „La Medeleni", voi. III — „între vînturi",* Editura Fundațiilor regale, București, 1934, p. 97—109.
Perpessicius: *Mențiuni critice,* II, *Ionel Teodoreanu : „Turnul Milenei", voi. cit.,* p. 364—371.
G. Spina: *Evreii în opera d-lui Ionel Teodoreanu,* Adarn, Biblioteca socială, nr. 11—12, București, 1934, 57 p.
Șerban Cioculescu: *Aspecte epice contemporane (Ionel Teodoreanu: „Crăciunul de la Silivestri", roman), la Revista Fundațiilor regale,* anul II, 1935, nr. 1, ianuarie, p. 153—168.
Ion Tomuță: *Crăciunul de la Silivestri,* în *Societatea de mîine,* anul XII, 1935, nr. 1, ianuarie, p. 25.
Constant. I. Ionescu: Ionel Teodoreanu : „Crăciunul *de* la *Silivestri",* în *Gîndirea,* anul XIV, 1935, nr. 1, p. 50–51.
Romulus Demetrescu: *Ionel Teodoreanu: „Crăciunul de la Silivestri",* în *Pagini literare,* 1935, nr. 12, aprilie, p. 569—660.
R. D. : Ionel *Teodoreanu : „Crăciunul de la Silivestri",* în Munca *literară,* anul III, 1935, nr. 19, p. IV.
g. i. Cu d-l Ionel Teodoreanu despre *„Lorelei", ultimul său roman,* în *Manifest,* anul II, 1935, 25 octombrie, p. 5.
Ovidiu Constan. : „Lorelei" *de Ionel Teodoreanu,* în Mișcarea, anul XXVIII, 1935, nr. 1409, 16 decembrie, p. 2.
G. Călinescu: „Arca lui *Noe", roman de Ionel Teodoreanu,* în *Adevărul literar și artistic,* anul XIV, 1935, nr. 838, 27 decembrie, p. 3.
Ovidiu Papadima: *Ionel Teodoreanu: „Lorelei",* în *Gîndirea,* anul XV, 1936, nr. 1, p. 51—52.
George Demetru Pan: *Ionel Teodoreanu și ediția a lll-a din „Lorelei",* în *Gazeta,* anul III, 1936, nr. «71, 10 ianuarie.
Mihail Sebastian: *Ionel Teodoreanu, „Lorelei",* în *Rampa,* anul XIX, 1936, nr. 5402, 17 ianuarie, p. 1.
Mihail Sebastian: *Ionel Teodoreanu,* în *Rampa,* anul XIX, 1936, nr. 5417, 5 februarie, p. 1.
Perpessicius: *Ionel Teodoreanu : „Lorelei",* conferință la radio, 15 februarie 1936, tipărită în *Opere,* 7, Editura Minerva, București, 1975, p. 219—221.
Șerban Cioculescu: Aspecte epice *contemporane (Ionel Teodoreanu „Lorelei", roman)* în *Revista Fundațiilor regale,* anul III, 1936, nr. 3, martie, p. 652—668.
D. Mereaș: *Ionel Teodoreanu: „Lorelei",* în *însemnări ieșene,* anul I, 1936, nr. 8, 15 aprilie, p. 376—377.
Erasm [Petru Manoliu]: *Ionel Teodoreanu, „Arca lui Noe",* în *Credința,* anul IV, 1936, nr. 889, 30 octombrie, p. 4.
Perpessicius: *Ionel Teodoreanu, „Arca lui Noe",* conferință la radio, 10 decembrie 1936. Tipărită în *Opere,* 7, București, Editura Minerva, 1975, p. 307—309.
Iolanda Bob: *„Arca lui Noe", roman de Ionel Teodoreanu,* în *Credința,* anul IV, 1936, nr. 931, 18 decembrie, p. 3.
Perpessicius: *Mențiuni critice,* III, *Ionel Teodoreanu : „Bal mascat",* Editura Fundațiilor regale, București, 1936, p. 215—225.
N. I. P. : *Conversiunea d-lui Ionel Teodoreanu la romanul realist* (cronica literară la romanul *„Arca lui Noe"),* în *însemnări ieșene,* anul II, 1937, nr. 1, 1 ianuarie, p. 42—47.
Ovidiu Papadima: Ionel *Teodoreanu: „Arca lui Noe",* în *Gîndirea,* anul XVI, 1937, nr. 1, p. 41—42.
Ovidiu Papadima: Ionel *Teodoreanu : „Secretul Anei Florentin",* în *Gîndirea,* anul XVI, 1937, nr. 10, p. 519—521.
Al. Piru: *Ionel Teodoreanu : „Secretul Anei Florentin",* în *însemnări ieșene,* anul II, 1937, nr. 23, 1 decembrie, p. 795—796.
Mihail Straje: *Ionel Teodoreanu, „Secretul Anei Florentin", m Viața literară,* anul XI, 1937, nr. 13, 25 decembrie, p. 2.
G. Călinescu: „Arca *lui Noe", roman de Ionel Teodoreanu,* cronică literară, în *Adevărul literar și artistic,* anul XVIII, 1937, nr. 838, 27 decembrie, p. 3.
E. Lovinescu: *Istoria literaturii române moderne, 1900—1937, Semănătorismul și poporanismul moldovean, Ionel Teodoreanu,* Editura librăriei Socec, București, 1937, p. 209—213.

G. Călinescu: *Cartea românească*, Anul literar 1937, referiri la romanul *Secretul Anei Florentin*, în *Adevărul literar și artistic*, anul XVIII, 1938, nr. 1, 1 ianuarie, p. 14, 15.

Şerban Cioculescu: *Aspecte epice contemporane (Ionel Teodoreanu: 1. „Arca lui Noe", roman 2. „Secretul Anei Florentin", roman)*, în *Revista Fundațiilor regale*, anul V, 1938, nr. 1, ianuarie, p. 142—158.

Victor Popeseu: *Ionel Teodoreanu, „în casa bunicilor"*, în *Universul literar*, anul XLVII, 1938, nr. 11, 30 aprilie, p. 2.

V. I. Cataramă: *Ionel Teodoreanu: „în casa bunicilor"*, în *însemnări ieșene*, anul III, 1938, nr. 6, 1 iunie, p. 551—552.

Dinu Pillat: *Nuvelistica lui Ionel Teodoreanu*, în *Universul literar*, anul LIV, 1938, nr. 16, 2 iulie, p. 4.

* * * *Ionel Teodoreanu : „Fundacul Varlaamului"*, roman, în *Literatura, anul* I, 1938, nr. 9—10, p. 41—42.

• * * *Sărbătorirea d-lui Ionel Teodoreanu* (ou ocazia mutării în București), în *Universul literar*, anul LIV, 1938, nr. 36, 23 octombrie, p. 2.

Izabela Sadoveanu: *Tînără generație a „Vieții românești"*, în *Adevărul literar și artistic*, anul XIX, 1938, 6 noiembrie, p. 10.

Vladimir Streinu: *Ionel Teodoreanu: „Prăvale-Baba", roman*, în *Revista Fundațiilor regale*, anul VI, 1938, nr. 11, noiembrie, p. 431—436.

Constantin Fîntîneru: *Ionel Teodoreanu: „Fundacul Varlaamului"*, cronică literară, în *Universul literar*, anul LIV, 1938, nr. 40, 19 noiembrie, p. 2.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu „Fundacul Varlaamului"*, în *România*, 16 decembrie 1938, reprodus în Opere, 7, Editura Minerva, București, 1978, p. 317—324.

Perpessicius: *Mențiuni critice*, IV, Ionel *Teodoreanu : „Fata din Zlataust"*, Editura Fundațiilor regale, București, 1938, p. 197—207.

Petru Iroaie: Din *estetica lui Ionel Teodoreanu*, extras din revista *Făt-Frumos*, Cernăuți, anul XIV, 1939, nr. 1—2, ianuarie-aprilie, 16 p.

Al. Piru: Ionel *Teodoreanu: „Fundacul Varlaamului"*, în *însemnări ieșene*, anul IV, 1939, nr. 1, 1 ianuarie, p. 172—174.

Gr. P. : *Meșterul confuziei*, în *însemnări ieșene*, anul IV, 1939, nr. 2, 1 februarie, p. 344.

Grigore T. Popa: *Ionel Teodoreanu și criticii*, în însemnări *ieșene*, anul IV, 1939, nr. 2, 1 februarie, p. 330—340.

M. Sevastos: *Ascunderea adevărului*, în *Adevărul literar și artistic*, anul XX, 1939, nr. 948, 12 februarie.

Camii Baltazar: *Cum trăiesc, cum lucrează și cum mor scriitorii români*, anchetă, în *Adevărul literar și artistic*, anul XX, 1939, nr. 957, aprilie 9, p. 14.

George Fonea: *Despre singurătate și scris*, în *însemnări ieșene*, anul IV, 1939, nr. 8, august, p. 268—271.

Cartea săptămânii („Prăvale-Baba"), în *Universul literar*, 1939, nr. 43, 28 octombrie, p. 8.

George Mihail Dragoș: *Ionel Teodoreanu, „Prăvale-Baba"*, în *Jurnalul literar*, anul I, 1939, nr. 48, 26 noiembrie, p. 3.

P. Com.[arnescu] : *R.omanul lui Ionel Teodoreanu, „Tudor Ceaur Alcaz", voi. I, „Coca Duduș"*, în *Revista Fundațiilor regate*, anul VII, 1940, nr. 11, noiembrie, p. 471.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu, „Prăvale-Baba"*, în România, anul II, 1939, nr. 571, duminică, 31 decembrie, p. 4 ; *idem*, anul III, 1940, nr. 580, duminică, 12 ianuarie, p. 4.

Eugeniu Haralamb: Ionel *Teodoreanu: „Ce-a văzut Ilie Pînișoară"*, în Revista *Fundațiilor regale*, anul VIII, 1941, nr. 1, p. 230—232.

G. C. Nicoleseu: *Ionel Teodoreanu, „Ce-a văzut Ilie Pînișoară"*, în *Chemarea vremii*, anul XIV, seria a II-a, 1941, nr. 35, 6 februarie, p. 4.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu : „Ce-a văzut Ilie Pînișoară"*, în *Acțiunea*, 29 aprilie 1941. Reprodus în Opere, 9, Editura Minerva, București, 1979, p. 145—150.

G. Călinescu: *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent; Romancierii, 1920—1930, Romanul gloatei. Romanul copilăriei, Proustienii*, Fundația regală pentru literatură și artă, București, 1941, p. 666—671.

Tudor Vianu: *Arta prozatorilor români*, cap. XII. *R,omancierii. Al treilea realism*, Editura Contemporană, București, 1941, p. 366—372.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu „întorcerea în timp"*, în *Acțiunea*, 30 aprilie 1942. Reprodus în *Opere*, 9, Editura Minerva, București, 1979, p. 335—360.

Nicolae Roşu: *Ionel Teodoreanu „întoarcerea în timp"*, în *Gîndirea*, anul XXI, 1942, nr. 4, p. 216—218.

Petre P. Ionescu: *„Eroii ă-lui Ionel Teodoreanu*, în *Gîndirea*, anul XXI, 1942, nr. 4, p. 222.

Petre P. Ionescu: *„Tudor Ceaur Alcaz", ultimul roman al lui Ionel Teodoreanu*, în *Gîndirea*, anul XXI, 1942, nr. 6, p. 354—356.

e. v. : *Scurt popas la mormîntul poetului Eminescu* (relatare despre cuvîntul lui Ionel Teodoreanu), în *Viaţa*, anul III, 1943, nr. 10—23, 10 noiembrie, p. 2.

Ovidiu Papadima: *Creatorii şi lumea lor*. Schiţe de critică literară. *Ionel Teodoreanu sau agonia unei lumi sufleteşti*, Editura Fundaţiilor regale, Bucureşti, 1943, p. 277—295.

Marin Sîrbulescu: *Literatura codanelor*, în *Fapta*, anul II, 1944, nr. 40, 2 aprilie, p. 3.

Nina Cassian: *Insectar* (recenzie despre romanul *„Hai-diridam"*, în *Naţiunea*, anul II, 1945, nr. 32, 12 mai, p. 5.

Valentin Silvestri: Fapte *şi idei („Hai-diridam")*, în *Lumea*, anul I, 1945, nr. 10, 25 noiembrie, p. 4.

G. Călinescu: *Istoria literaturii române*, compendiu, Fundaţia regală pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1945, cap. XXIII, *Romancierii. Ionel Teodoreanu*, p. 293—295.

Şerban Cioculescu: Ionel *Teodoreanu : „Hai-diridam", roman* in *Revista Fundaţiilor regale*, anul XIII, 1946, nr. 1, ianuarie, p. 132—139.

Perpessicius: Ionel *Teodoreanu, „Hai-diridam"*, în *Lumea*, anul II, 1946, nr. 16, 13 ianuarie, p. 7.

Al. Piru: *Ionel Teodoreanu, „Hai-diridam"*, în *Naţiunea*, 1946, nr. 12, 1 aprilie, p. 2.

* * * *Requiem la „Hai-diridam"*, în *Lumea*, anul II, 1946, nr. 34, 2 iunie, p. 8 — semnat : „Eu, copertă, osînditul".

Şerban Cioculescu: *Ionel Teodoreanu: „Masa umbrelor"*, în *Adevărul*, 1946, nr. 16643, 20 august, p. 2.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu: „Masa umbrelor"*, în *Jurnalul de dimineaţă*, 30 septembrie şi 7 octombrie 1946. Reprodus în voi. *12 prozatori interbelici*, antologie, text îngrijit, cuvînt înainte şi notă asupra ediţiei de Dumitru D. Panaitescu, Editura Eminescu, Bucureşti, 1980, p. 329—335.

Al. Raicu: *Profiluri din literatură : Ionel Teodoreanu*, în *Fapta*, anul IV, 1946, nr. 682, 13 decembrie, p. 2.

Perpessicius: Ionel *Teodoreanu : „Crăciunul de la Silivestri", Menţiuni critice*, V, Fundaţia pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1946, p. 407—412.

Al. Piru: *Ionel Teodoreanu, „La porţile nopţii"*, în *Naţiunea*, 1947, nr. 227, 24 februarie, p. 2.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu, „La porţile nopţii"*, în *Jurnalul de dimineaţă*, 22 iunie 1947. Reprodus în voi. *12 prozatori interbelici*, antologie, text îngrijit, cuvînt înainte şi notă asupra ediţiei de Dumitru D. Panaitescu, Editura Eminescu, Bucureşti, 1980, p. 335—338.

Ion Negoiţescu: Ionel *Teodoreanu: „Masa umbrelor" şi „întoarcerea în timp"*, în *Viaţa românească*, anul XX, 1957, nr. 12, decembire, p. 202—204.

Ion Apostol Popescu: *Ionel Teodoreanu : „Masa umbrelor"*, în *Steaua*, anul VIII, 1957, nr. 12, decembrie, p. 90—91.

G. Călinescu: *Material documentar* (despre Ionel Teodoreanu), *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor*, anul X, 1961, nr. 2, p. 362—363.

Dumitru Micu: *Poporanismul şi „Viaţa românească"*, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1961.

Camil Petrescu: *Ionel Teodoreanu, „La Medeleni", Opinii şi atitudini*, Editura pentru literatură, 1962, p 185—187.

Marin Bucur: *Ionel Teodoreanu*, în *Viaţa românească*, anul XVI, 1963, nr. 6—7, iunie-iulie, p. 309—402.

Silvia Tomuş: *Ionel Teodoreanu şi teatrul*, în *Tribuna*, 1964, nr. 24, 11 iunie.

Marin Bucur: *Poetul Ionel Teodoreanu*, în *Luceafărul*, anul IX, 1965, nr. 1, 2 ianuarie, p. 4.

Ion Caraion: *Momente şi moduri lirice*, în *Viaţa românească*, anul IX, 1965, nr. 12, decembrie, p. 121—135.

Mircea Zaciu: *Ionel Teodoreanu, poetul mărturisit şi nemărturisit*, în *Steaua*, anul XVI, 1965, nr. 11, noiembrie, p. 56—61.

Demostene Botez: *Evocări, amintiri, mărturisiri*, în *Viaţa românească*, anul XIX, 1966, nr. 3, martie, p. 163—170.

Otilia Cazimir: *Amintiri*, în Viaţa *românească*, anul XIX, 1966, nr. 3, martie, p. 170—174.

Demostene Botez: *Amintiri despre Ionel Teodoreanu.* în *România literară,* anul III, 1966, nr. 6, 15 februarie, p. 344.
Dinu Pillat: *Ionel Teodoreanu, reconstituit autobiografic, in Gazeta literară,* anul XIII, 1966, nr. 26, 30 ianuarie, p. 7.
Ilie Dan: *Răsfoind vechi reviste ieşene,* în *Cronica,* 1966, **nr.** 46,
Lucia Olteanu: *Un poet al copilăriei, în Luceafărul,* anul X, 1967, nr. 2, 14 ianuarie, p. 7.
Aurel **Leon:** *Teodorenii,* evocare, în *laşul literar,* anul XVIII, 1967, nr. 2, ianuarie, p. 32—41.
Dinu Pillat: *Evenimentul literar al „Medelenilor", m Contemporanul,* 1967, nr 13, 5 mai, p. 2.
Ion Dodu Bălan: *Ionel Teodoreanu: „La Medeleni",* cronica literară, în *Luceafărul,* anul X, 1967, nr. 21, 27 mai, p. 2.
Nicoiae Ciobanu: *în jurul unei cronici despre romanul „La Medeleni",* în *Orizont,* anul XVIII, 1967, nr. 7 (159), iulie, p. 78—82.
M. Bordeianu: *Arghezi văzut de Ionel Teodoreanu* (scrisori inedite), în *Cronica,* 1967, nr. 42, p. 8.
M. Bordeianu: *Ionel Teodoreanu la* 70 *de ani,* în *Cronica,* 1967, **nr.** 43.
Grigore Botez, M. Bordeianu: *Teodorenii* si *Arghezi* (scrisori inedite), în *Cronica,* 1967, nr. 46, p. 7. 8.
Nicoiae Ciobanu: *Preliminarii la proza adolescenţei şi copilăriei,* în *Cronica,* 1967, nr. 48, p. 8.
Const. Ciopraga: *Etapele „Vieţii româneşti", m* voi. *Portrete şi reflecţii literare,* Editura pentru literatură, 1967, **p.** 274—299.
I. Vaierian: *Ionel Teodoreanu,* în voi. *Cu scriitorii prin veac,* Editura pentru literatură, 1967, p. 147—152.
Ion Negoiţescu: *Scriitori moderni. Ionel Teodoreanu : „Masa umbrelor" şi „întoarcerea în timp",* Editura pentru literatură, Bucureşti, 1967, p. 281—286.
M. Sevastos : *Amintiri de la „Viaţa românească",* Editura pentru literatură, Bucureşti, 1967, p. 358—379.
Mircea Zaciu: *Masca geniului,* Editura pentru literatură, 1967, p. 221—231.
Nicoiae Ciobanu: *Ionel Teodoreanu •— itinerarii în sfera romanului sentimental,* în *Orizont,* anul XIX, 1968, nr. 4, (168), aprilie, p. 19—27.

Ion Crişan: *Ionel Teodoreanu la Timişoara* (fişe de istorie literară), în *Generaţii,* 18 mai 1968, p. 2, supliment al ziarului *Drapelul roşu* (Timişoara).
Ion Maxim: *Ionel Teodoreanu: Opere alese,* cronica literară, **în** *Orizont,* anul XIX, 1968, nr. 10 (174), octombrie, **p.** 79—84.
Ov. S. Crohmălniceanu: *Literatura română între cele două războaie mondiale,* 1, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1968, p. 359—367.
Horja Oprescu: *Scriitori în lumina documentelor.* (Este publicată în text prescurtat. însoţită de comentarii, conferinţa inedită *Cum am scris „Medelenii"),* Editura tineretului, Bucureşti, 1968, p. 231—243.
Al. Piru: *Panorama deceniului literar românesc 1940—1950, Ionel Teodoreanu,* Editura pentru literatură, Bucureşti, 1968, p. 241—244.
Nicoiae Ciobanu: *Ionel Teodoreanu — fragment de biografie,* în *Orizont,* 1969, nr. 1, p. 9—19.
V. firoiu: Cezar *Petrescu în dedicaţii şi acuarele,* unde este reprodus şi textul dedicaţiei lui Ionel Teodoreanu la romanul Bal *mascat,* în *România literară,* anul II, 1969, nr. 4 (16), 23 ianuarie, p. 13.
Nicoiae Ciobanu: *Ionel Teodoreanu —• director **al** Teatrului Naţional din laşi,* în *România literară,* 1969, nr. 18, p. 13.
Nicoiae Ciobanu: G. *Ibrăileanu, „Viaţa românească" şi Ionel Teodoreanu,* în *Luceafărul,* 1969, nr. 33, p. 8, 6.
Paul Anghel: *Arhiva sentimentală,* Editura pentru literatură, Bucureşti, 1969, p. 296—304.
Mihail Şerban: Ionel *Teodoreanu,* în voi. *Amintiri,* Editura pentru literatură, 1969, p. 268—283.
A! Oprea: Ionel *Teodoreanu poet („Dunga de auri",* în *Manuscriptwm,* anul I, 1970, nr. 1, p. 11—15.
Nicoiae Ciobanu: Ionel *Teodoreanu, viata şi opera,* Editura Minerva, 1970, 265 p.
Adrian Anghelescu: *Nicoiae Ciobanu : „Ionel Teodoreanu. Viaţa şi opera",* în ***Sănteia,*** 1970, nr. 3516, 14 august, p. 4.
Dumitru Micu: O *monografie Ionel Teodoreanu de Nicoiae Ciobanu,* în *Tribuna,* 1970, nr. 20, p. 14.

Nicolae Manolescu: *Ionel Teodoreanu : „La porțile nopții", „La Medeleni", „Lorelei" ; Nicolae Ciobanu : „Ionel Teodoreanu"*, în *Contemporanul,* 1970, nr. 32, 2 august.

T. Tihan: *Ionel Teodoreanu, poetul,* în *Steaua, nr.* 9. 1970, p. 71—75.

Ion Maxim: *Nicolae Ciobanu, „Ionel Teodoreanu, viața și opera",* în *Orizont,* 1970, nr. 10, p. 61.

Nicolae TirSoi: *Ionel Teodoreanu, „La porțile nopții",* în *Orizont,* 1970, nr. 10, p. 86—87.

Mircea Anghelescu: *Ionel Teodoreanu și lumea copilăriei,* în Cronica, 1970, nr 20, p. 8.

Al. Piru: *Ionel Teodoreanu postum („La porțile nopții"),* în *România literară,* 1970, nr. 29, p. 13.

Mircea Iorgulescu: *Ionel Teodoreanu „Lorelei", ia România literară,* 1970, nr. 37, p. 14.

Ov. S. Crohmălniceanu: *Nicolae Ciobanu, „Ionel Teodoreanu — viața și opera",* în *România literară,* 1970, nr. 31, p. 14—15.

Șerban Cioculescu: *Amintiri despre Ionel Teodoreanu.* în *România literară,* 1970', nr. 39, p. 5.

Dinu Pillat: *Ionel Teodoreanu, „La porțile nopții", in Viața românească,* 1970, nr. 10, p. 82—83.

Eugen Simion: *Nicolae Ciobanu, „Ionel Teodoreanu",* în *Luceafărul,* 1970, nr. 49, p. 2.

Demostene Botez: *Memorii.* Partea a II-a, cap. I, *Colegi-și prieteni: Ionel Teodoreanu,* Editura Minerva. 1970, p. 218—229.

Aurel Leon: *Ionel Teodoreanu,* în voi. *Umbre,* Editura Junimea, Iași, 1970, p. 127—138.

Vasile Netea: *Ionel Teodoreanu,* în voi. *Interviuri* literare, Editura Minerva, 1970, p. 55—65.

Al. Philippide: *Poezia lui Ionel Teodoreanu,* în voi. *Considerații confortabile,* Editura Eminescu, 1970, p. 274—299.

Dorina Grăsoiu: *Nicolae Ciobanu. „Ionel Teodoreanu". in Revista de istorie și teorie literară,* 1971, nr. 1, p. 180—183.

Al. Oprea: *Ionel Teodoreanu („Ad astera..."),* în *Manuscriplum,* anul II, 1971, nr. 1, p. 117—118.

Gheorghe lancovici: *Persistența viziunii bovarice la Ionel Teodoreanu,* în *Orizont,* 1971, nr. 18, 31 august, p. 2—3.

Al. Piru: Un *roman postum de Ionel Teodoreanu („Să vie Bazarea !"),* în *România literară,* 1971, nr. 46, p. 11.

I. S.: *Un roman pînă ieri necunoscut al lui Ionel Teodoreanu („Să vie Bazarea !"), în Cronica,* 1971, nr. 46, p. 7.

N. Barbu: *Vîrstă „Medelenilor",* în voi. *„Sine ira...",* Editura Junimea, Iași, 1971, p. 145—150.

Ștefana Velisar-Teodoreanu: *Ursitul,* Editura pentru literatură, 1971.

Dinu Pillat: *Dileme de creație ale romanului în conștiința noastră estetică dintre cele două războaie mondiale și Ionel Teodoreanu,* în *Mozaic istorico-literar, secolul XX,* ediția a doua revăzută și adăugită, Editura Eminescu, București, 1971, p. 82—132 și 265—284.

George Muntean: 75 *de ani de la nașterea lui Ionel Teodoreanu,* în *România literară,* 1972, nr. 3, 13 ianuarie;.

Constantin Ciopraga: *Ionel Teodoreanu în retrospectivă,* în *Cronica,* anul VII, nr. 4, 5 ianuarie, 1972, p. 2 și nr. 5, 29 ianuarie 1972, p. 2.

N. E.: *Ionel Teodoreanu* — 75 *de ani de la naștere,* în *Revista română de Drept,* anul XXVIII, 1972, nr. 1, p. 173.

Diana Cristev: *Ionel Teodoreanu,* în Manuscriplum, anul III, 1972, nr. 9, p. 56—63.

Silvia Tomuș: *Forme ale eului la Ionel Teodoreanu,* în *Steaua,* nr. 12, 1972.

Șerban Cioculescu: *Aspecte literare contemporane,* Editura Minerva, 1972, p. 361—372 (cuprinde cronicile despre tonei Teodoreanu, publicate de critic de-a lungul anilor).

Ion Rotaru: *Ionel Teodoreanu,* în O *istorie a literaturii române,* II, Editura Minerva, 1972, p. 684—689.

Mihail Sebastian: *„Turnul Milenei", „Lorelei", Ionel Teodoreanu,* în voi. *Eseuri, Cronici, Memorial.* Editura Minerva, 1972.

Emil Mânu: *Ionel Teodoreanu, lectura a doua,* în *Orizont,* 1973, nr. 11, 15 martie.

Iuliu Racotă: *Ionel Teodoreanu la Sighișoara,* în *Vatra,* 1973, nr. 5, 6 mai, p. 16.

Emil Mânu: *Drumurile lui Ionel Teodoreanu prin adolescenţa noastră,* în *Tribuna,* 1973, nr. 16, 19 aprilie.

Al. Săndulescu: *Exuberanţă şi nostalgie,* în *Ateneu,* 1973, nr. 12, p. 8.

îoan Massoff: *Ionel Teodoreanu în intimitate,* în voi. *Despre ei şi despre alţii,* Editura Minerva, 1973, p. 313—321.

Silvia Tomuş: *Ionel Teodoreanu, „Uliţa copilăriei",* Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Series Philologia, 2. 1973, p. 105—110.

Virgil Carianopol: Ionei *Teodoreanu,* în voi. *Scriitori care au devenit amintiri,* Editura Minerva, 1973, p. 181—197.

G. C. Ursu: *Amintirea lui...,* în *România literară,* 1974, nr, 6, 7 februarie.

Nicoiae Ciobanu: *Ionel Teodoreanu,* în *România literară,* anul VII, 1974, nr. 6, 7 februarie.

D. I. Suchianu: *Dulce prietenul meu Ionel Teodoreanu,* în *Viaţa românească,* 1974, nr. 3, martie, p. 24—32.

Ion Munteanu: *„Jucării pentru Lily",* în *Cronica,* 1974, nr. 39, p. 9.

VictorAtanasiu: *„Uliţa copilăriei". „In casa bunicilor",* în *România literară,* 1975, nr. 7, 13 februarie.

Destăinuiri — „acele chiote permanente care de multe ori se numesc metafore" (Ionel Teodoreanu evocat de : Virgil Carianopol. Şerban Cioculescu, Emil Serghie, **D. I.** Suchianu, Al. Philippide, Radu Tudoran), în *Manuscripium.* anul VI, 1975, nr., 3, p. 99—113.

Nicoiae Ciobanu: *Memorialistică şi viziune mitică, in Luceafărul,* 1976, nr. 41, 9 octombrie, p. 1, 6.

îoan Massoff: *Ionel Teodoreanu, director al Teatrului Naţional din Iaşi,* în voi. *Teatrul românesc,* VI, Editura Minerva, 1976, p. 393—402.

N. Barbu: *Teatrul Naţional din Iaşi,* în voi. *Momente din istoria teatrului românesc,* Editura Eminescu, 1977, p. 2.39—258.

Nicoiae Ciobanu: *Ionel Teodoreanu: Memorialistică şi viziune, romanescâ,* în *însemne ale modernităţii,* I. Bucureşti, Editura Cartea românească, 1977, p. 69—100.

Nicoiae Ciobanu: *Ionel Teodoreanu, „par-lui meme",* în *însemne ale modernităţii,* II, Bucureşti, Editura Cartea românească, 1979, p. 52—67.

Silvia Tomuş: loneZ *Teodoreanu sau bucuria metaforei,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, 224 p.

SUMAR

JUCĂRII PENTRU LILY

NUVELE ŞI POVESTIRI

LA PORȚILE NOPȚII

ADDENDA

I **Literatură sportivă**

II Pro amiciția

111 Pro domo

Lector : VIRGINIA SERBANESCU
Tehnoredactor : AUBEKDA ANTON"

Bun de tipar : 28.XI.1981.
Colt ed. : 27,70. Coli tipar : 37.

Tiparul executat sub comanda
nr. 5 079/1981 la întreprinderea
poligrafică Bacău, str. Eliberării,
nr. 63
Kepublica Socialistă România
Lucrarea a fost tipărită pe hîrtie fabricată
de C.C.H. T^etea Bacău